PÉTER ESTERHÁZY

Harmonia cælestis

Curtea Veche

Byblos

Colecție coordonată de
LIVIA SZÁSZ

Publicarea acestei cărți a fost sprijinită de
Translation Fund of the Hungarian Book Foundation

MAGYAR KÖNYV
ALAPÍTVÁNY

PÉTER ESTERHÁZY

Harmonia cœlestis

Traducere din limba maghiară şi note de
ANAMARIA POP

Curtea veche

BUCUREŞTI, 2008, 2013

ESTERHÁZY PÉTER
Harmonia cœlestis

Copyright © Esterházy Péter, 2000.

Originally published by Magvető, Budapest
All rights are represented by Berlin Verlag, Berlin.
The Romanian edition published by arrangement
with Berlin Verlag through Agenţia Literară SUN.

© CURTEA VECHE PUBLISHING, 2006, 2013
pentru prezenta versiune în limba română

ISBN ePUB: 978-606-588-559-2
ISBN PDF: 978-606-588-560-8
ISBN Print: 978-973-669-593-3

Péter Esterházy (născut în 1950, la Budapesta, într-una dintre cele mai vechi şi renumite familii aristocratice maghiare) este, probabil, scriitorul ungur cel mai cunoscut şi apreciat pe plan internaţional în momentul de faţă, una dintre vocile şi conştiinţele literare definitorii pentru problematica spaţiului central şi est-european contemporan. A urmat iniţial studii de matematică la universitatea din oraşul natal şi a lucrat ca matematician între 1974 şi 1978; a debutat în 1978, în gazete literare, iar din 1978 s-a dedicat în întregime scrisului. Este autorul unei opere vaste, ce cuprinde romane, nuvele, piese de teatru, eseuri, studii, publicistică, traduse în douăzeci şi cinci de limbi şi încununate cu numeroase distincţii naţionale (printre care prestigiosul premiu Kossuth, în 1996) şi internaţionale (Herder, în 2002, Grinzane Cavour, în 2004, Premiul Păcii al Uniunii Editorilor şi Librarilor din Germania, în 2004, Premiul de Excelenţă al Institutului Cultural Român, Premiul Grinzane-Beppe Fenoglio din Italia, în 2007 ş.a.). Printre operele sale cele mai cunoscute se numără *Harmonia cælestis*, *Verbele auxiliare ale inimii*, *Cartea lui Hrabal*, *Privirea contesei Hahn-Hahn*, *Puţină curvăsărie maghiară*, *O femeie*, *Nicio artă* etc.

CARTEA ÎNTÂI

Propoziţii numerotate
din viaţa familiei Esterházy

„Puțini oameni sunt în stare să se ocupe
de trecutul apropiat.
Fie viața din prezent ne captivează
cu o mare forță,
fie ne cufundăm în trecut şi ne străduim,
pe cât posibil, să-l evocăm,
să restabilim tot ce a trecut definitiv.
Până şi-n familiile mari şi bogate,
care datorează mult strămoşilor,
s-a instaurat obiceiul ca mai degrabă
să fie evocat bunicul decât tatăl.“

Nota traducătorului

Faptul că în acest volum nu sunt respectate diverse convenţii editoriale (de exemplu: grafierea cu litere cursive a cuvintelor în limbi străine sau a titlurilor unor cărţi sau reviste, folosirea obişnuită a ghilimelelor etc.) este o chestiune de stil, ţinând de pura intenţionalitate auctorială. Cuvintele scrise după regulile fonetice şi cu litere cursive, cuvintele scrise împreună sau după o „anume" ortografie (uneori în mod voit greşită) reflectă particularitatea logicii autorului, particularitate care completează spiritul şi admosfera textului. (A.P.)

1. E al dracu' de greu să mintă omul dacă n-are ştiinţă de adevăr.

2. Să începi un text cu un feroce aristocrat baroc: e bine: în asemenea situaţii, omul simte o furnicătură bâzâitoare în coşul pieptului, computerele personale îl salută înainte, iar bucătarul personal, pentru că de ce n-ar avea un bucătar (cine?), îi serveşte drept surpriză coadă de miel, preparată pane, care seamănă cu piciorul de viţel, dar e mai gustoasă pentru că-i mai fragedă, mai moale: tata este acest feroce aristocrat baroc, care, având deseori ocazia şi obligaţia să-şi ridice privirea spre împăratul Leopold, şi-a ridicat privirea spre împăratul Leopold, chipul i-a devenit serios, deşi ochii sclipitori şi vioi l-au trădat, ca-ntotdeauna, şi a grăit: Maiestate, e al dracu' de greu să mintă omul dacă n-are ştiinţă de adevăr, apoi a sărit în şaua murgului Zöldfikár şi a galopat prin descrierea peisajului sensibil din secolul al XVII-lea.

3. Tata, da, probabil că tata fusese cel care cu o paletă de pictor ascunsă sub haină s-a întors la muzeu, s-a furişat ca să-şi retuşeze portretele agăţate pe pereţi, măcar câteva retuşuri, atâta să facă.

4. Mi se pare, îşi bătu capul mult timp şi-n zadar tata, că lucrul cel mai sfânt e cel de care nu ne amintim.

5. Tata fusese personajul cel mai complex al istoriei şi al culturii maghiare din secolul al XVII-lea, în apogeul carierei sale politice obţinând titlul de palatin şi rangul de prinţ al imperiului. A transformat castelul de la Kismarton* într-o reşedinţă de lux, a construit numeroase biserici, la curtea sa au lucrat pictori şi sculptori cunoscuţi. Mulţi dintre membrii familiei sale au învăţat chiar să cânte la câte un instrument; tata îşi „trăgea" melodiile preferate pe virginală, prinţul Antal Pál cânta la mai multe instrumente (după unii, la vioară, flaut şi lăută, după alţii — la vioară şi violoncel), fiind de notorietate faptul că bucăţile muzicale pentru baryton, Haydn le-a compus pentru prinţul Miklós-Amator-de-Lux, mare iubitor de instrumente muzicale. Tata a scris mai multe volume de poeme — majoritatea sub influenţa lui Miklós Zrínyi —, la fel, a editat opere cu caracter religios, culegeri de rugăciuni. În 1711, a apărut la Viena culegerea de cântece religioase intitulată *Harmonia cœlestis*, istoria muzicii maghiare considerându-l până-n prezent un compozitor eminent. În schimb, noile cercetări în domeniu au relevat că acest calificativ poate fi folosit doar restrictiv. Nu numai pentru că, fapt dovedit, mare parte din melodiile cuprinse în volum nu-i aparţin (se ştie că majoritatea compozitorilor contemporani lui au folosit şi melodii străine), dar există probabilitatea ca nu el să fi realizat (sau, nu singur) nici prelucrarea melodiilor, nici compoziţiile. De altfel, partiturile sale muzicale sunt rudimentare — şi nu numai ca formă exterioară —, ezitante şi eronate. După cum reiese din documentele rămase, care se referă la instrucţia sa fizică şi spirituală, între nivelul erudiţiei tatei şi Harmonia cœlestis în ansamblu, dar mai ales între straturile mai complicate ale acesteia, se cască un abis care nu poate fi

---

* Eisenstadt — în prezent, oraş în Austria. (*N. tr.*)

trecut decât pe podul imaginaţiei; în acest scop, permiteţi-mi să amintesc doar cele mai importante variante de poduri suspendate: podul suspendat simplu, ancorat cu cabluri, autoancorat, apoi podul din cablu, cablu înclinat dispus în formă de harfă, cablu înclinat dispus în formă de stea, înclinat în formă de evantai, apoi cel cu un pilon cu cablu înclinat în formă de harfă. Tata a cântat atât la harfă, cât şi la stele.

6. Pentru partea a 2-a a simfoniilor trebuie să îmbătrâneşti, îi spuse tânărul Haydn tatei deja deloc tânăr, dar care într-o zi a devenit din nou nerăbdător (impacientat).

7. Aici urmează numele tatei! — Numele acesta a simbolizat un vis; un vis unguresc despre risipitorul bogat, despre domnul care azvârle cu ambele mâini banii pe fereastră, care vântură bancnotele de parcă ar vântura grâul, cântăreşte aurul şi argintul cu baniţa, o figură numai bună pentru basmele populare. L-a simbolizat pe ungurul bogat... În imaginaţia maghiară, numele tatei a însemnat posibilitatea raiului pe pământ... Un mic regat veritabil, dar nu ca micul regat din anecdote, care se termină la marginea satului, ci domnia aia adevărată, care-l succede nemijlocit pe regele ăl bătrân. A însemnat domenii atât de vaste că nici măcar gâştele sălbatice nu-l pot survola într-o noapte, darămite omul visător care aude doar ţipătul iluzoriu al acestor păsări nocturne! A însemnat castele cu turnuri şi creneluri ca-n poveşti, care, în marea lor plictiseală, se privesc melancolic în oglinda lacului pentru că stăpânii n-au timp să le viziteze. Străzi întregi cu palate în care cel mult portarul e cel care se scarpină-n barbă, în ale căror săli închise portretele care s-au iubit îşi pot trăi în voie viaţa intimă sau îşi pot întoarce spatele unii altora cei care s-au duşmănit: servitorii beau la cârciuma Ivkoff de pe strada József, acolo unde, de când e lumea şi pământul, intră domnii cei mari fără ocupaţie... Numele acesta, aici urmează numele tatei, e o legendă; la sfârşitul

secolului al XIX-lea, când realmente au început să se ruineze conacele ungureşti, în orele când ungurul priveşte visător după rotocoalele de fum ale pipei, sunt rostite, la drept vorbind, două nume. Unul este al tatei, celălalt al lui Rothschild. Cu toate că-n Ungaria mai erau şi alte nume, pe care le ştia orice copil; de exemplu: Franz Joseph sau bătrânul Tisza — în timp ce persoanele de sex feminin rosteau oftând, dacă altădată nu, cel puţin în somn, şi numele lui Mihály Tímár, vaporeanul cu mustăţi lungi, finul scriitorului Jókai —, dar populaţia de bază, serioasă, chibzuită a ţării se gândea numai la numele tatei şi la cel al lui Rothschild, din moment ce tot s-a dedat la visare. Doamne, de câte ori a visat tânărul drumeţ, în timp ce rezema trunchiul bătrânelor sălcii povestitoare, că pe lungul, foarte lungul drum din faţa lui, tatăl meu de odinioară a presărat atâta sare, până când acesta s-a făcut alb ca zăpada, ca pe Maria Tereza s-o poată aduce şi-n toiul verii de la Viena la Kismarton cu sania moscovită trasă de reni! Doamne, de câte ori şi-a întors capul şi s-a holbat călătorul de dincolo de Dunăre, de altfel predispus spre meditare, când vizitiul îi arăta cu biciul spre câte un castel mai ceva ca-n poveste, spre parcuri uriaşe care moţăiau sub mângâierile soarelui, spre lacurile care se legănau în argint până la orizont şi din care îşi scotea capul, din când în când, peştişorul de aur, spre rezervaţiile de vânătoare din care căprioarele priveau la fel de blajin ca-n cărţile de poveşti... când căruţaşul bombănea sub mustaţa-i roşcată: Şi ăsta-i a lui, aici urma numele tatei. La fel şi fierăria, unde potcovim caii, este a lui, aici urma numele tatei. Rezumând: cine ar putea înşira toate acordurile dulci care rezonau în sufletul ungurului de odinioară la auzul numelui tatei, cine... rezumând.

8. Tata a cedat greu pentru că n-avea destulă încredere în fiul său. Iar acesta îl lovea, îl tot lovea.

9.

Numele familiei noastre vine de la Luceafăr*. La început n-am avut nume, în documentele şi clauzele acestora, provenind din primele secole ale mileniului, funcţionarii amintiţi apar numai cu numele de botez şi, mai rar, cu numele naţionalităţii lor, iar dacă nu există nume, nu există nici familie. (Familia reprezintă totalitatea persoanelor care au legătură unele cu altele pe calea relaţiilor de filiaţie, unite prin acelaşi sânge şi care au acelaşi trecut istoric. Respectarea strămoşilor şi memoriei acestora e fundamentul sentimentului de dragoste resimţit faţă de familie şi totodată al patriotismului. Iată de ce familia care-şi neglijează trecutul şi nu respectă memoria strămoşilor taie, de fapt, una din rădăcinile pomului vieţii, al naţiunii şi aşa mai departe.) Ce anume conferă unei familii calitatea de familie? („Eu sunt cel care spun cine mi-e cuzin.“) Pe scurt, faptul că sunt în stare şi au curajul să spună: noi. La fel, că vor acest lucru. Că nu le este greu să spună asta. Iar în cazul ăsta trebuie şi un nume. Dacă nu există un nume, îşi cască numai gura, la fel ca un crăpcean. Noi... pauză. Cască gura, fiule, cască gura, pentru că aerul e elementul vital... Trebuie un nume. Noi, cei din familia Baradlay. Prin împrejurimi, în băltoacele din zona Csallóköz, pentru că acolo era pentru noi Donaueschingen, li (ni) se spunea: prinţii cu barbă albastră. Blaubart nu-i un nume bun, şi altora le creştea barbă albastră, iar câte unuia dintre prinţii barbă albastră nu le creştea, fie nu le creştea, fie nu era albastră. Bref, nici prinţi, nici barbă albastră. Aşa nu se poate încropi o familie cu ambiţii măreţe. În sinea sa, de-a barba albastră s-a manifestat mult prea concret şi nu prea explicit, sau vag, parcă toate rubedeniile ar fi fost nişte crai supuşi măriei sale pizduca, deşi, în mod logic, asta s-a întâmplat pe baza a cine faţă de cine; dacă; deşi, în lipsa documentelor, trebuie să spunem şi despre acest aspect c-a rămas în ceaţă. Numele se furişase de mult timp în jurul nostru,

---

* *Esthajnalcsillag*, în lb. maghiară. (*N. tr.*)

venea din cer, venea din pământ, venea din noi înşine, din barbă. Ce altă stea ar fi putut să fie cea a bărbilor albastre dacă nu Venus?, cea de-a cincea planetă, steaua iubirii, bardul veseliei lumeşti, al cântecului, al sunetelor de vioară, trompetă, fluier, al scumpelor podoabe şi zorzoane de tot felul. De altfel, a ei este culoarea verde şi parfumul de salvie, ea este cea mai aproape de Soare, într-un an, când se află în faţa acestuia se numeşte Lucifer, adică steaua dimineţii, în celălalt an e în urma lui, iar atunci se numeşte Hesperus, adică, steaua serii, Luceafărul, Esthajnalcsillag*, steaua dimineţii-serii. Dacă omul se îmbolnăveşte în ceasul Luceafărului, e clar că-i din cauza omului-femeie. Băiatul sau fata care se naşte în ceasul Luceafărului în nerodnicie va trăi, teamă mi-e că-n preacurvie. Omul Luceafărului e un om foarte moale, se îndoieşte de lucruri esenţiale, se-ndoieşte de ce nu trebuie, îşi taie creanga de sub picioare. Taie şi plantează, taie şi plantează. Tata: cel care stă în steaua dimineţii-serii probabil că ameţeşte îngrozitor, pentru că stă în vid, nici aici, nici acolo, nu e nici ziuă, nu e nici noapte, cerul e gol, se vede doar o singură stea, numai şi numai crepusculul care freamătă, acest mic nimic care vibrează, dar care, la un moment dat, este mai mult şi mai bogat decât orice, dens şi vaporos, la fel ca o cremă de somon, colorat şi sever, mobil şi etern, e ceasul melancoliei; cel care stă în steaua dimineţii-serii poate străluci triumfător pentru că stă în „acum“, în etern — oh, clipă faustiană, oricât ar fi de jenant! —; nu-l trage înapoi mătasea-broaştei băloasă a trecutului şi nu-l deprimă viitorul iresponsabil, nu există unde şi încotro, există acum, prezentul de aur, clipa de argint, existenţa de fier, iar apoi nu mai rămâne nimic altceva decât acest fier, rugina, frumuseţea ruginii, duritatea, această *fărâmiţare* grea, autentică, materie în imaterialitate: tata.

---

* *Est(e)* — seară, *hajnal* — dimineaţă. (*N. tr.*)

10.

Marele folio, Trophæum Nobilissimæ ac Antiquissimæ Domus Estorasianæ, apărut în 1700, această născocire „fabricată cu prost gust", acest „atentat împotriva raţiunii", cuprinde genealogia tatei şi prezintă prin intermediul a 171 de stampe străbunii imaginari şi reali, în întregul lor. O parte din lucrări a fost realizată de un oarecare Petrus, unul dintre pictorii curţii prinţului. Cultul tatei faţă de familie şi Maria încolţesc din aceeaşi rădăcină, frumos ilustrate şi în stampa de pe prima pagină, printr-o alegorie în care Vitejia (Fortido) simbolizată prin Hercule, iar Nobleţea (Generositas) prin Marte păzesc imensa sală în care un înger oferă Onoarei (Honor) coroana, aici urmează numele tatei, şi unde Onoarea apare aproape fără drept de tăgadă în persoana Sfintei Maria purtând pe cap coroana Ungariei. Conform Trophæumului, tata ne relevă descendenţa nu numai din Adam şi Noe etc., iar mai de aproape, din Attila, dar şi mai de aproape, din Csaba, din prinţul Csaba, din care se trag şi regii noştri arpadieni. Astfel şi căpetenia Eurs care, conform ficţiunii, a trăit cel mai mult dintre cei şapte descălecători, de fapt, un domnitor suveran la vremea sa, fiind în acelaşi timp vărul sfinţilor regi. Din el se trage strămoşul nostru, Estoras, a cărui mamă, noch dazu e nepoata lui Decebal, prinţesa daneză Ida — ştim, printre marile vise nerealizate, dar dragi, ale tatei figurează şi realipirea Ardealului. Estoras nu s-a lăsat mai prejos faţă de Sfântul Ştefan, pentru că şi pe el tot Sfântul Adalbert l-a botezat, firește, cu numele de Pál. Şi urmează, tot urmează, şirul infinit al strămoşilor până la Benedek, care a trăit cu adevărat în secolul al XV-lea. Într-un capitol separat al volumului sunt publicate, de la prima la ultima literă, acele documente regale născocite care provin de la Sfântul Ladislau, Andrei de Ierusalim, Ludovic cel Mare, Sigismund, Mathias etc., şi prin care aceştia oferă diferite privilegii — de altfel, inexistente — bravilor noştri strămoşi. După cum atestă acest document imaginar, Sfântul Ladislau în persoană se bucură în mod deosebit că ruda sa dragă provine dintr-o

familie care încă de pe vremea lui Isus Hristos ajunsese departe. De altfel, tata a semnalat caracterul fictiv al acestor aserţiuni. E adevărat, în limba persană, dar orişicât. Cu ocazia asta conferă o nouă etimologie numelui nostru. Potrivit acestora, în persană, dragon* se numeşte *ezder*, prin urmare, familia este, de fapt, Sárkányházi, iar acest dragon nu este altceva decât grifonul de pe blazonul nostru, care îşi apără ţara cu sabia scoasă. Dar asta încă nu-i tot: tata meditează îndelung şi asupra faptului că nu toate familiile au o astfel de origine străveche atestată documentar, în Ungaria aleargă de colo-colo inclusiv familii care n-au decât două-trei sute de ani, spune tata (!), pentru că arhivele au ars în numeroasele dezastre abătute asupra ţării, dar nici o problemă, oricum, nobleţea valorează ceva numai dacă e asociată cu virtutea, ha-ha, nu originea contează, care, în sine, e doar ca un coşciug văruit: înăuntru plin de ciumă.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

* *Sárkány*, în lb. maghiară (*N. tr.*)

11. Am avut un tată îndepărtat şi misterios — să-l numim astfel pe tata —, al cărui leagăn fusese înconjurat de jocul ultimelor raze de lună ale vechiului secol şi aurora celui nou; steaua dimineţii-serii, esthajnal, de aici ne provine numele.

12. Tata umbla pe un veritabil cal năzdrăvan, aşa-l şi chema: Cal-Năzdrăvan. Era negru ca tăciunele, numai pe piciorul stâng, din spate, avea un semn alb. Trăia numai cu zahăr şi grâu, altceva nu mânca. Dar era într-adevăr năzdrăvan: înţelegea toate cuvintele tatei, ba mai mult, îi dădea până şi sfaturi! Tot el l-a sfătuit pe tata să-l potcovească invers, pentru că aşa duşmanul niciodată n-o să-i meargă pe urme: luându-se după urmele potcoavelor îl va urmări taman în direcţia opusă. (Apoi, când toţi caii au fost potcoviţi invers, tata i-a lăsat pe toţi cu gura căscată şi a găsit o portiţă de scăpare tocmai prin poziţia clasică a potcoavelor.) Când se apropia vreun pericol, Cal-Năzdrăvan necheza şi tropăia, iar când tata îl încăleca, o lua la goană, dar aşa de repede că picioarele nu-i atingeau pământul, zbura, îl ridica pe tata deasupra norilor. Când se apropia duşmanul, bătea din copite de atâtea ori câte regimente de soldaţi urmau să vină. Odată tata a pierdut bătălia şi a fost luat în urmărire. Calul năzdrăvan l-a dus într-o ascunzătoare, s-a culcat printre caii morţi şi şi-a pus capul, capul său semeţ şi viu, sub grumazul unui cal mort de lângă el. Duşmanul a trecut liniştit pe lângă

el. Acest lucru s-a petrecut în două ocazii: prima dată în august 1652, iar a doua oară în primăvara anului 1969.

13. Când cineva e nechibzuit cu lucrurile încredinţate de alţii, cu banii, sau face pagubă în averea altora, se obişnuieşte să se spună: Ascultă, bă! Astea nu-s paiele lui Csáky! Oare de unde vine această expresie? Prin natura lor, cei din familia Csáky erau nişte domni foarte buni la suflet, generoşi, ba mai mult, nechibzuiţi. Norodul lui Dumnezeu şi-a dat repede seama că aici e vorba de o mică breşă în piramida feudală şi a semănat următoarea sămânţă de gâlceavă: n-a lăsat caii să zdrobească în toată regula spicele de grâu, astfel că după treierat jumate din spice a rămas plină de boabe, respectiv, au rămas spice pline şi au rămas spice care nu erau pline, oricum, de rămas au rămas, iar cum stăpânul obişnuia să împartă paiele oamenilor, ăştia au dus acasă inclusiv mai sus-pomenitele boabe de grâu. Apoi, în curte, au treierat din nou paiele cu maşina manuală. Îţi dau şi ţie, îmi rămâne şi mie. Aşa prospera agricultura, truda câmpului, aşa era mulţumit şi domnul, erau mulţumiţi şi ţăranii cu ce le rămânea după treierat. Dar domeniile lui Csáky au ajuns în posesia familiei tatei, administratorii lor erau duri, pentru că fie erau duri de la început, îi angajau pentru asta, fie deveneau duri pe parcurs. Ăştia nu înghiţeau găluşca cu grâul treierat jumătate-o treime şi spuneau: Ascultă, bă! Astea nu-s paiele lui Csáky, ci ale lui, aici urma numele tatei. Aşa s-a născut, deci, expresia asta care păstrează inclusiv obiceiurile din agricultura de odinioară.

14. Tata îi cruţa pe oamenii pământului, le interzicea cu severitate jaful (pe noi, copiii, ne ameninţa direct), dar când se terminau bucatele era nevoit, totuşi, să ia vaca din bătătura săracilor. Norodul ţipa. Soarta asta o avusese şi bătrâna doică a tatei: oamenii tatei îi luaseră până şi singura văcuţă din ogradă. Biata bătrână a pornit pe jos la drum şi a ajuns

la Kismarton. În poarta cetăţii o întreabă străjerul: da' ce pofteşti, mamă bătrână? Aş vrea să vorbesc cu contele. Acu' nu se poate, mâine. Azi, aşa, mâine, aşa, zile la rând, ca într-o nuvelă de Kafka. Apoi biata femeie îi dădu străjerului şi ultimul creiţar pe care-l avea, iar acesta o lăsă să intre. Dintr-o dată s-a trezit în faţa tatei. Deşi stătea cuviincioasă, un ofiţer din gardă a strigat la ea. Îngenunchează în faţa ilustrisimului! Eu?, se miră doica. Eu să îngenunchez în faţa Micuruţului meu, în faţa celui pe care eu l-am crescut, care a supt lapte din ţâţa mea, eu?! Auzind gălăgie, tata şi-a ridicat capul şi i-a făcut semn bătrânei să meargă mai aproape; aceasta a scos în tăcere un pachet. L-a desfăcut cu grijă, în pachet era un dolman. Îţi aminteşti, Micuruţule?, îl întrebă, apoi a îngenuncheat şi i-a sărutat mantaua tatei, căptuşită cu blană de vulpe. Tata nu mai văzuse niciodată dolmanul, o ridică pe doică, o sărută pe frunte, iar la plecare îi spuse: Dumnezeu să te binecuvânteze.

15. Pentru 50 de fileri tata era în stare să mănânce o muscă, pentru un forint puteai să-i fotografiezi leşul pe limbă, pentru cinci forinţi şi pentru un măr (starking), muşca dintr-un şoarece. Niciodată nu lucra cu un şoarece adus, el îl prindea.

16. Lucru vădit, tata îl respectase pe Haydn atât din punct de vedere uman, cât şi artistic; l-a poftit în mai multe rânduri la dejun, la propria-i masă, dar dacă avea invitaţi, lui Haydn, la fel ca şi nouă, ni se servea masa într-una din încăperile alăturate. Într-o zi ne-au vizitat doi lorzi englezi distinşi, li se simţea de la distanţă parfumul fin, străin, veniseră să pregătească voiajul amiralului Nelson, şi de-ndată ce s-au aşezat la masă au şi început să se intereseze de prezenţa lui Haydn. Azi, Hadyn serveşte masa acasă, minţi tata fără să clipească. Dar entuziaştii englezi erau atât de dornici să stea la aceeaşi masă cu Haydn, încât tata n-a avut de ales, scrâşnind din dinţi l-a adus din încăperea alăturată pe Joseph, apoi, arbo-

rând unul dintre cele mai amabile zâmbete de care era în stare, l-a aşezat lângă unul din comeseni. Tâmpiţii de englezi rânjeau fericiţi, iar Haydn rămase impasibil. Mânat de o idee subită (de răzbunare), tata a dat ordin să se servească rinichi cu sos de muştar, meniu destinat cinei, ceea ce pentru o persoană care suferea de podagră, cum era şi Haydn, era, cum se spune, mortal; fireşte, nu în sensul concret al cuvântului. În final toată lumea a fost mulţumită şi s-a ospătat. (Conform zicerii, servitorul suferă de reumatism, iar domnul de podagră. Iată încă o dovadă că ne purtam frumos cu Haydn.)

17. Dacă ar fi, dacă ar exista ceva, despre care el, tata, să ştie totul, se ruga tata, roagă-te, câine ghiaur, sâsâi la urechile tatei înfricoşătorul sfat bun dinspre malul râului, totul, până la ultimul fir de păr, despre geneza catastrofei, oierit sau despre Haydn, nu, despre Bartók, totul despre Bartók, atunci viaţa lui s-ar schimba nu numai în elementele sale, adică în sensul că la un moment dat, după o porţie de limbă de mare umplută, în timpul unui meci de fotbal, înainte de sărutatul mâinii şi în locul celei de a doua legi antievreieşti, ar spune încet, ar trebui să spună, o, nu, exclus să se fi întâmplat asta în 1925, pentru că, ar ofta, pentru că pe vremea aceea Kodály demult nu mai fuma sistematic, deşi despre Kodály n-ar şti totul, doar foarte mult, datorită acestor fraze mărunte, dar precise, spuse într-o doară, ar dobândi aprecierea şi respectul prietenilor, al colegilor şi, într-un fel, al membrilor de familie, ajungând într-o oarecare măsură chiar dacă nu în siguranţă, dar într-un echilibru financiar, ar susţine un ciclu de conferinţe aşa-zis populare (s-ar sacrifica, deci, şi-n provincie) — intitulate: Addendă la o armonie-Bartók, viaţa lui s-ar schimba nu numai în elementele sale, ci şi, ar trebui să-şi dea seama de asta, radical, pentru că ar avea elanuri noi şi sentimente noi, dorinţe noi şi spaime noi, pasiuni noi, pentru început i-ar plăcea mâncărurile preferate ale lui Bartók, mă-

măliga şi puiul pane, ar refuza plictisit limba de mare, indispus, iar această indispoziţie s-ar propaga mai departe, pentru că propria persoană ar reprezenta din ce în ce mai puţin pentru sine, gesturile, chipul, chipul său din oglindă, mirosul, numele ar fi din ce în ce mai inutile în comparaţie cu Bartók, nişte detalii neglijabile faţă de respiraţia lui, a lui Bartók, adevărul e că dacă ar asculta de glasul inimii ar deveni Bartók, Béla Bartók, ar trebui să devină Béla Bartók, din cap până-n picioare, dacă ar asculta de glasul inimii, ceea ce ar fi un program greu de înţeles, sau numai la modul romantic, pueril, dar nu este, nu este, nu este nimic despre care el, tata, ar putea să ştie totul, totul până la ultimul fir de păr, despre care ar avea cunoştinţe aprofundate şi detailate, n-are nici măcar cunoştinţe suficiente, adică despre tot ce există el n-are cunoştinţe suficiente, parcă asta ar fi condiţia existenţei, sine qua non-ul acesteia, asta ar împânzi lumea conectând lucrurile între ele, le-ar conferi ordine, aceste cunoştinţe insuficiente ale lui, şi din cauza acestei idei, respectiv, înlănţuire de idei, frunzele trestiilor ar fi susurat nu mai puţin înfricoşător dinspre râu, se ruga tata, simţea că aşa-i logic, că aşa-i dictează logica, această spaimă liniştită sau eliberare veselă, depinde când, care din ele, ca aceste două lucruri, despre Bartók, totul şi despre tot, nimic, nimicuri, să nu le considere diferite, sunt aceleaşi, dar chiar dacă ar fi vorba de două părţi ale aceluiaşi lucru, partea asta şi partea ailaltă a calului, tot n-ar avea rost să se facă vreo deosebire, căzând pe partea ailaltă a calului am fi tot acolo unde am fost şi până acum, adică, din capul locului suntem pe partea ailaltă a calului, din capul locului am căzut în exagerări, şi pentru că toate astea sunt generate de persoana lui Bartók, în felul ăsta el, Bartók, este totul, cel puţin în sensul ăsta separă şi reuneşte, iată unde ajungem, se ruga tata, adică şi-n cazul ăsta ar trebui să devină Bartók, fie că-i totul, fie că-i nimic, nu pentru că asta ar fi ceva distins sau comod, ci pentru că nu există altă posibilitate, în tot cazul, la concluzia asta ajunsese, la a fi Bartók, şi pentru înlănţuirea sa

de idei n-avea nimic personal, în felul ăsta toată lumea, firește, va ajunge aici, adică toată lumea va trebui să devină cineva, Bartók, Haydn, oier, geneza catastrofei, ceea ce ar însemna că toată lumea trebuie să primească un nou nume, sau cel vechi, dar reluat, trebuie construit un nou Babilon, în cazul ăsta el, tata ar fi, de exemplu, Béla Bartók, toate ființele se numesc așa cum sunt ele numite de către oameni, iar el, tata, nu este Béla Bartók, și acu' asta ce-nseamnă?... Poate dacă n-ar fi început rugăciunea asta n-ar fi ajuns pe terenul ăsta nesigur. E posibil, oare, ca lumea să fie așa cum este pentru că noi credem despre ea ceea ce credem? Bartók e de vină. Să fie de vină Bartók. Sau bossa-nova.

18. Béla, e frumos paradisul?, întrebă subit tata. Încerca să salveze ce mai putea fi salvat.

19. Béla Bartók îl proclamase pe tata regele Ungariei, Micuruțule, îngere, pișpirica ta țară ofticoasă are necazuri, te numesc regele ei, domnește în pace și înțelepciune, prea multe nu-ți pot oferi, primești un pian, un cor de fete și un regiment de ulani, familia ta se va potoli datorită regimentului de ulani, întotdeauna așa se-ntâmplă, nu-i așa?, iar țara, grație regelui, întotdeauna așa se-ntâmplă, nu-i așa? Adevăr grăit-a. La drept vorbind, tata știuse să folosească în mod organic pianul și corul de fete („Întinde-ți aripile negre!" sau „Răsună în cadența sălbatică a micul meu ciocan!" sau „Mol! mol! dur! Moll!", în schimb, s-a certat mult cu regimentul de ulani, la început i-a pus pe cei din regiment să facă munci gospodărești (spălat vase, cumpărături, grădinărit, în primul rând plivitul grădinii, pentru că asta nu voia nimeni să facă), mai târziu i-a trimis în subordinea lui Haydn să copieze partituri muzicale, apoi în final, depășind dihotomia curuț-lobonț, anti și pro-habsburgi, s-au năpustit asupra Austriei, era cea mai la îndemână, România fiind ocolită datorită dragostei nutrite de Béla față de muzica

populară. Tata însuşi s-a înrolat în fruntea armatei, cu toate că pe vremea aceea avea mult de lucru, trebuia să meargă zilnic la birou, murgul său înfocat avea un trap graţios. Tata n-a fost un călăreţ bun, dar între două căzături stătea semeţ în şa, cu capul înclinat puţin într-o parte, parcă ar fi tras tot timpul cu urechea.

20.

Mult mai suferise norodul din Kanizsa din cauza turcilor, jinduia după eliberare, şi tare ar mai fi vrut ca după turci să nu intre nemţii (nimeni n-avusese curajul să-şi imagineze că apoi, după nemţi, vor intra ruşii; ei bine, cu atât mai puţin îşi imaginase cineva că deşi după ruşi n-a mai intrat nimeni, totuşi, totul e aproape la fel ca şi când ar fi cineva aici) şi să fie stăpâni în propriul lor oraş. În final, tata şi generalul Zichy i-au somat pe turci să capituleze şi să predea cetatea. Dar turcii n-au cedat-o, l-au atacat pe tata şi pe ai lui, au luat cu asalt tabăra creştinilor, de altfel, tata şi ai lui erau creştini, mai exact, catolici, şi au vrut să le captureze tunurile. Asediaţii au răspuns violent, i-au fugărit pe turcii cu capetele însângerate înapoi, în vizuina lor, adică pe cei pe care nu i-au căsăpit, pentru că vreo cinci sute au dat ortu' popii. Când tata şi ai lui au văzut că turcii nu cedează nici în ruptul capului, i-au încercuit atât de strâns, că nici pasărea n-a putut intra, nici limba de mare, nici mămăliga, nici puiul pane. Păi dacă nu, atunci, nu, s-a iscat o foamete atât de mare, că turcaleţii umblau clătinându-se. În final li se făcuse atât de foame, că ameţiţi de prea multă clătinare au capitulat şi au cedat cetatea. Au plecat înghesuiţi în patru sute de căruţe, dar tot au plecat! E adevărat, a urmat un alt pericol: călare, tata şi Zichy galopau în sus, spre pădure, dar într-o grabă atât de mare c-a fost cât pe-aci să-l calce-n picioare pe bătrânul şi bolnavul agă al ienicerilor, care s-a grăbit să le iasă-n cale. Vă transmit salutul meu, domnilor. Ce fac domniile voastre? Nu vreţi să coborâţi de pe cal?, îi întrebă onorabilul ienicer cu pletele dalbe. Tata, plin de cuviosenie,

îi răspunse doar atât: Iacă, noi suntem bine. Iar de pe cal nu coborâm pentru că nu ne permite maiestuoasa autoritate a regelui nostru suveran. Din asta au înţeles atât turcul, cât şi ungurul că domnii au eliberat oraşul Kanizsa pentru ei înşişi. Istoria este o succesiune de lacuri şi puţuri, aşa îi este dat să fie, recunoscu tata fără să fi dorit să pună la îndoială din capul locului posibilitatea libertăţii, cu atât mai puţin cu cât nu era dispus să-şi dea cu părerea cine sau ce ar fi lacul şi puţul şi cine sau ce ar fi cel care ar cădea acolo. Ridicându-şi sus de tot cupa din staniu zâmbi poznaş. Pentru că, dădu aghezmuit din cap, toţi lupii au năravul la fel, da' absolut toţi, îi dădu un ghiont cumătrului Zichy, umblă după răgaz şi dau peste necaz. Kanizsa dormea obosită.

21. Maria Tereza l-a rugat pe tata s-o înlocuiască, în calitatea ei de prinţesă electoare a Boemiei, la Frankfurt, la ceremonia de încoronare a fiului ei, Joseph. (N-a avut timp? Sau aşa voia să-i facă pe plac?) Tata nu-l plăcea pe Joseph, nici acesta pe tata. Nici împărat, nici rege, doar un funcţionar genial, spunea despre el cu dispreţ. Mai târziu, când Joseph a devenit regele Ungariei, relaţiile dintre ei s-au deteriorat şi mai mult. Ce treabă unheimlich că regele nu-i aristocrat, mormăia tata care nici cu cea mai profundă rea-voinţă nu putea fi calificat liberal sau iluminat, dar cu toate astea, avea stil. În seara aceea de aprilie, Frankfurtul înota într-o mare de lumini. Reşedinţele delegaţilor erau iluminate feeric (în mod special cea din Pfalz), peste tot fiind o lumină mai ceva ca-n timpul unei zile însorite. Delegaţii se străduiau să se întreacă unii pe alţii. Dar reşedinţa tatei le-a întrecut pe toate. În cinstea zilei solemne a renunţat la reşedinţa lui, care era situată într-un loc puţin favorabil, şi împrejurimile acesteia, împodobind frumosul şir de tei din Rossmarkt, portalul de la intrare strălucea în diverse culori, iar fundalul, de-a dreptul magnific. Între copaci se înşirau piramide şi globuri luminoase aşezate pe piedestale transparente, copacii

erau legaţi între ei cu un şirag de ghirlande strălucitoare de care atârnau policandre. În mai multe locuri special amenajate tata împărţea cârnaţi şi pâine, dar nici vinul nu lipsea. La un moment dat, atenţia i-a fost atrasă de chipul inteligent al unui tânăr care, alături de prietena sa, admira cu însufleţire opera tatei. Tânărul tocmai îi arăta, cu gesturi largi, semnificative, ceva fetei, iar tata auzi brusc că i-ar fi fost pronunţat numele. Îi chemă pe amândoi mai aproape. Iată, medita în sinea sa, o scenă care poate fi datată relativ cu exactitate, oare cum s-ar putea creiona un portret concis al acestui tânăr, luând ca punct de pornire scena asta? Ridică din umeri, era domn mare, îşi putea permite totul pentru că el era cel care decidea ce reprezintă totul şi decidea în aşa fel încât să-şi poată permite totul. Fiule, ce ai mormăit pe sub mustaţă? Tânărul roşi, apoi în zăpăceala-i semeaţă răspunse: tocmai acum s-a născut noţiunea de împărăţia zânelor specifică lui, aici urma numele tatei. Nu-i rău, aprobă din cap tata, apoi dădu ordin cuiva să noteze expresia asta. Deşi, adăugă amical, este vorba doar de dichtung und wahrheit, la fel, că dacă e cineva, apoi el chiar ştie care-i diferenţa între dichtung şi wahrheit. De data asta tânărul îşi notă această expresie. Cum te cheamă?, îl mai întrebă distrat tata. Băiatul îşi spuse numele. Bine, o să reţin, răspunse tata şi se întoarse pe călcâie uitând încă din secunda aia numele tânărului.

22.

Pe drum, tata s-a întâlnit cu o trupă de curuţi. Soldaţii l-au întrebat: De care eşti? Curuţ sau lobonţ? Blândul meu tată nu ştia cu cine are de-a face, astfel că le-a răspuns: lobonţ. Auzind răspunsul, curuţii i-au dat o bătută cum scrie la carte. Apoi tata şi-a continuat drumul, dar nu peste mult timp iar s-a întâlnit cu o trupă, de data asta, de lobonţi. Şi ăştia l-au întrebat: De care eşti? Curuţ sau lobonţ? Tata nici de data asta nu ştia cu cine are de-a face, dar nu ştia nici cine sunt cei care au de-a face cu ăştia, despre care el, tata, nu ştia cine sunt, dar îşi aminti de trupa cu care se întâlnise înainte,

aşa că răspunse: curuţ. Lobonţii, auzind răspunsul, i-au dat şi ei o bătută cum scrie la carte. O bătută cum scrie la carte. În final l-au lăsat să-şi urmeze drumul. Mergând, tot mergând mai departe, tata iar s-a întâlnit cu o trupă de curuţi. De data asta, încă înainte de a le ura „sănătatedeladomnu“, le spuse repede: Nu mă mai întrebaţi, daţi-mi o bătută cum scrie la carte. Aşa s-a şi întâmplat. În şaua murgului Zöldfikár, tata, „contele cel frumos“, trece însingurat în galop prin descrierea etcetera sensibilă din secolul al XVII-lea.

23. Bine ştia generalul Heister că tata e omul apropiat al principelui, din cauza asta el a fost primul pe care l-a trimis la eşafod. Când l-au anunţat că trebuie să moară, tata nici măcar n-a clipit. Pe câmpul de luptă deseori se-ntâlnise cu moartea, se cunoşteau bine, aşa că nici de data asta nu-l sperie. Când l-au condus la eşafod a scos din buzunarul dolmanului o *năframă turcească, din pânză de in, pentru umeri, cu marginile brodate cu fir de aur*, a desfăcut-o şi a scos din ea zece galbeni. Soldaţii îl priveau uimiţi, uimit şi cu gura căscată rămase şi călăul, dar pe tata nu-l interesa uimirea, a oferit călăului cei zece galbeni. Asta în timp ce i-a şi spus ceva. Călăul izbucni în plâns, hohotea. Vino-ţi în fire, fiule, îi spuse afectuos tata, apoi păşi lângă butuc, îl trimise de acolo, fără să scoată vreun cuvânt, pe ajutorul călăului, care tocmai voia să-i lege ochii, apoi privi fără spaimă moartea drept în faţă. Călăul ascultase sfatul tatei, unul dintre ultimele lui sfaturi: şi-a venit în fire. Când a murit, tata avea patruj' nouă, a fost cel mai mare gest pe care l-a putut face pentru noi (vulgo: pentru patrie).

24. În zorii acelei zile din aprilie când fusese fixată execuţia, conform decretului imperial, gardienii au intrat în celulă şi l-au găsit pe tata îngenuncheat pe pământ, cu mâinile împreunate, rugându-se. Avea capul adânc aplecat, părul blond căzut în faţă lăsând să i se vadă gâtul subţire şi delicat, desco-

perit, iar sub cămaşa de in, fără guler, i se vedeau vertebrele. Gardienii s-au oprit pentru o clipă — contele stătea de vorbă cu Dumnezeu, motiv suficient să uite de regulile severe ale ritualului spaniol. Inclusiv preotul a făcut un pas îndărăt încleştându-şi în tăcere degetele împreunate a rugăciune; palmele transpirate au lăsat urmele trădării pe coperta de fildeş a breviarului. Boabele mari ale rozariului, amintind de nişte măsline, se loveau în tăcere unele de altele. Numai cheile înşirate pe un imens inel de metal din mâna unui gardian au zdrăngănit de câteva ori, la intervale neregulate. Amin, şopti tata terminându-şi rugăciunea de dimineaţă. Apoi adăugă cu glas tare: Iartă-mă, părinte! În secunda aceea, aproape la comandă, au început să răsune tobele sinistru, ca un ropot de ploaie. Stând în cadrul format din puştile lungi ale doi ulani croaţi, un ofiţer de husari cu faţa roşcată şi mustaţa zbârlită a început să citească sentinţa. Vocea răguşită răsuna înfundat în celulă. Sentinţa era severă şi neînduplecată: moarte prin spânzurare. Tata participase cu arma în mână la una dintre acele răscoale populare sângeroase, crâncene şi deznădăjduite care prin izbucnirea lor neaşteptată zguduiau, din când în când, imperiul, pentru ca apoi să fie rapid înăbuşite la fel de neaşteptat, sângeros şi crâncen. Tribunalul a considerat originea tatei, renumele familiei — circumstanţe agravante –; tata îşi trădase nu numai suveranul, dar şi propria castă. Sentinţa trebuia să fie exemplară. Tata abia reuşea să deosebească unele cuvinte din şuvoiul monoton al vorbirii care îi rezona în urechi asemenea sunetului de tobe. Timpul s-a oprit. Trecutul s-a contopit cu prezentul şi cu viitorul, tobele bubuiau, în tâmple auzea, ca un puls exasperant, ecoul îndepărtat al bătăliilor victorioase, al expediţiilor şi asalturilor triumfătoare, precum şi un alt sunet de tobe, prin care soldaţi îmbrăcaţi în negru acompaniau la vremea respectivă nu moartea lui, ci a altuia, a unui străin. Tata, în ciuda vârstei sale tinere (semăna mai degrabă cu un adolescent care crescuse brusc, decât cu un tânăr matur), văzuse deja sânge şi stătuse deja faţă-n faţă cu moartea,

dar niciodată astfel, niciodată atât de aproape. Tocmai această apropiere, faptul că simţea respiraţia morţii pe gâtul dezgolit, asta a denaturat în conştiinţa sa imaginea realităţii — la fel cum apropierea unui obiect de un ochi astigmatic deformează şi mai tare conturul acestuia. Acum doar un singur lucru era important pentru tata — pentru că în lumea lui era respectată, alături de o viaţă onorabilă, doar o moarte onorabilă —: să-şi păstreze demnitatea care e de aşteptat într-un asemenea moment din partea unui, aici urmează numele tatei. Noaptea şi-a petrecut-o treaz. Dar şi-a închis pleoapele, buzele sale n-au fremătat nici măcar o dată, a oftat zgomotos, oferind astfel ofiţerului-gardian care-şi lipise ochii de ferestruică, mărturia: condamnatul a dormit profund şi liniştit, parcă s-ar fi pregătit pentru nuntire, nu pentru moarte. Şi, parcă într-o cronologie ciudată, inversată, îl şi auzea DEJA pe ofiţer povestind la cazino: Domnilor, tânărul, aici urma numele tatei, a dormit profund şi liniştit. Nici un oftat. Parcă l-ar fi aşteptat nuntirea, nu moartea. Pe cuvântul meu de ofiţer! Domnilor, să ne manifestăm respectul. Se auzea (aude) până şi clinchetul paharelor de cristal. Prosit! Prosit! Această viziune a propriei morţi, această luptă victorioasă au ţinut sufletul în tatăl meu toată dimineaţa. Cumpătul şi l-a păstrat cu rugăciuni, şi-a încleştat dinţii ca să reprime tremurul laş al intestinelor şi al traseelor nervoase, aceşti trădători ai voinţei: îşi călea curajul bărbătesc cu legendele familiei. Astfel că atunci când l-au întrebat care îi este ultima dorinţă — iar acest lucru s-a petrecut conform prescripţiilor milostive ale regulamentului —, a cerut nu un pahar cu apă, ca să-şi astâmpere focul ce-l mistuia dinăuntru, ci o ţigară; la fel cum făcuse odinioară unul dintre strămoşii săi care ceru oleacă de tutun pe care apoi, după ce-l mestecă, îl scuipă între ochii călăului. Ofiţerul a bătut din călcâie şi i-a întins tatei portţigaretul de argint. (Domnilor, pe cuvântul meu de ofiţer vă spun că nu i-a tremurat mâna nici măcar cât îmi tremură mie acum, când ţin paharul! Prosit! Prosit!) Fumul violet, asemenea zorilor, se ridica învălătucit spre primele raze ale soarelui care cădeau

pieziş spre celula sa, la fel ca-n imaginile de odinioară în care erau reprezentate criptele sfinţilor. Tata simţi că fumul, această iluzie radioasă, îi atacă pentru o clipă forţa, îl copleşeşte, la fel ca sunetul unui taragot auzit odinioară din depărtare, în pustă, astfel că aruncă repede ţigara şi o strivi cu cizmele-i de husar de pe care fuseseră de mult luaţi pintenii. Domnilor, sunt gata. Alesese propoziţia asta pentru sobrietatea-i militărească, pentru concizia ei, era ca un ordin, o propoziţie rece şi despuiată, ca o sabie scoasă din teacă, pronunţată fără patos, aproape ca o parolă, la fel ca atunci când, după o noapte de chef, omul nu spune altceva decât: Noapte bună, domnilor! Deşi i se păru că de data asta nu era o propoziţie suficient de demnă pentru clipa istorică. Vocea îi răsună clar şi sonor, silabele distincte, propoziţia sobră şi limpede, dar totuşi prea moale şi oarecum înfrântă. Începând din ziua în care-l vizitase bunica, tata a ştiut — cu toate c-a mai nutrit încă puţină speranţă smintită — că viaţa lui nu mai este altceva decât o farsă tragică de bâlci pe care o scriu nişte oameni care au o forţă aproape divină. Stătea aici, în faţa lui, o femeie corpolentă, puternică, având chipul acoperit cu un voal, ocupând complet celula cu persoana ei, cu personalitatea ei, cu caracterul ei, cu imensa-i pălărie cu pene şi cu rochia care-i foşnea deşi stătea nemişcată. A refuzat scaunul simplu, cazon, pe care i-l oferiseră ulanii, ulanii care niciodată n-au respectat pe nimeni atât de profund ca acum, pe bunica, dar ea s-a prefăcut că n-a observat, că acest scaun cioplit grosolan ar fi prea simplu pentru ea, pentru volanele de mătase ale rochiei sale îngrozitor de simple. A rămas în picioare tot timpul cât a durat vizita. Cu tata a vorbit în franceză, parcă ar fi vrut să-l pună în încurcătură pe ofiţerul ulan care stătea la o distanţă cuviincioasă faţă de ei, sprijinit în sabia scoasă din teacă, fiind vorba mai degrabă de salutul unui militar din garda de onoare adresat aristocratei (al cărei rang nobil era, de altfel, la fel de vechi ca al domnitorului) decât avertisment şi precauţie faţă de falnica vizitatoare a cazematelor imperiale. Mă arunc la picioarele tale, şopti bu-

nica. Mamă, sunt gata să mor, îi răspunse tata. Severă, poate puţin prea severă, bunica îl reduse la tăcere. Mon fils, reprenez courage! Pentru prima dată făcu un semn abia vizibil spre ofiţerul-gardian. Vocea îi era toată o şoaptă care s-a contopit cu foşnetul volanelor rochiei. Am să fiu în balcon, spuse foarte încet. Dacă voi fi îmbrăcată în alb, înseamnă că am reuşit. Nu, mamă. Pesemne că vei fi în negru... S-a auzit din nou bubuitul tobelor, tata s-a trezit din reverie — acum parcă le auzea mai de aproape. În faţa lui, imaginea încremenită până acum în muţenie se animă din nou, iar el înţelese că au terminat de citit sentinţa; ofiţerul a făcut sul foaia de hârtie, preotul s-a aplecat spre tata şi l-a binecuvântat cu semnul crucii, iar gardienii l-au prins de braţe. Nu le-a permis să-l rezeme. Prinzând braţele celor doi ulani, s-a ridicat sprinten. Brusc, încă înainte de a fi trecut pragul celulei a simţit, mai întâi undeva în zona pieptului, apoi în tot trupul, că totul s-a petrecut exact, conform logicii vieţii. Pentru că-n visul acesta tulburat de coşmaruri totul este împotriva morţii, de partea vieţii. Tinereţea sa, originea sa, renumele familiei sale, dragostea mamei sale, favoarea împăratului şi soarele acesta care-l învăluie în razele sale în timp ce, cu mâinile legate la spate, asemenea unui bandit, se caţără pe căruţ. Acest sentiment n-a durat mult, doar până când căruţul a ajuns în bulevard unde-l aştepta deja mulţimea gălăgioasă venită din toate regiunile imperiului. Prin ropotul întrerupt al tobelor care-i dădeau onorul auzea rumoarea mulţimii, strigătele de ameninţare, vedea pumnii încleştaţi ai oamenilor îndreptaţi spre el. Salutau cu chiote justiţia imperială, pentru că mulţimea întotdeauna îi aclamă pe cei victorioşi. Pe tata îl zdrobi această constatare. A lăsat să-i cadă uşor capul spre piept, şi-a gârbovit spatele şi umerii, de parcă s-ar fi temut de nişte lovituri (oricând putea fi nimerit de o piatră), s-a aplecat puţin în faţă. A fost suficient ca gloata să-şi dea seama: l-a părăsit curajul, i s-a frânt mândria. Lumea aproape că a jubilat. (Pentru că mulţimii îi place la fel de tare să vadă cum se prăbuşesc cei curajoşi şi mândri.) Spre capătul bulevardului,

acolo unde începea şirul rezidenţelor nobiliare, şi unde mulţimea se mai rărise, tata îşi ridică privirea. În lumina orbitoare a soarelui observă pe balcon o pată strălucitor de albă. Era bunica aplecată uşor spre balustradă, îmbrăcată din cap până-n picioare în alb, în spatele ei un filodendron cu nişte frunze uriaşe, verzi, care-i accentuau şi mai puternic culoarea strălucitoare de crin a rochiei. (Tata cunoştea bine această rochie — era o relicvă a familiei, o purtase o străbună la una dintre nunţile imperiale.) Subit, tata îşi îndreptă cu trufie spatele şi ar fi avut poftă să strige către mulţime că, aici urmează numele tatei, nu poate să moară, nu poate fi spânzurat ca un tâlhar de drumul mare. Astfel a stat şi sub spânzurătoare. Când călăul a scos scaunul de sub picioarele sale, încă mai aştepta să se petreacă minunea. Apoi, trupul său a rămas atârnat de ştreang, s-a răsucit de câteva ori, ochii i-au ieşit din orbite, parcă subit ar fi văzut ceva îngrozitor. Domnilor! Eram la doi paşi de el, povestea în seara respectivă, la manejul ofiţerilor, ulanul cu mustaţa zbârlită. Se uita atât de liniştit la mâinile călăului când acesta îi puse ştreangul în jurul gâtului, de parcă i-ar fi pus o cravată de catifea. Aşa a fost, domnilor, pe cuvântul meu de ofiţer. Sunt posibile două presupuneri. Tata murise curajos şi demn, cu capul ridicat, conştient fiind de certitudinea destinului său, sau totul fusese un spectacol de marionete bine gândit, ale căror sfori le mânuiseră mâinile unei mame semeţe. Prima versiune, cea eroică, a fost susţinută şi răspândită de către iacobini şi sanculoţi, mai întâi oral, apoi imortalizată în cronici. A doua versiune, conform căreia tata sperase până în ultima clipă să se petreacă un miracol, a fost consemnată de către istoricii oficiali ai puternicei dinastii a habsburgilor, voind parcă să împiedice naşterea unei legende. Istoria o scriu învingătorii. Legendele le ţese poporul. Cărturarii fantazează. Doar moartea este sigură.

25. Rákóczi se dusese să aducă ajutoare încredinţându-i tatei comanda pentru perioada absenţei sale, pentru că-l consi-

dera un adept veritabil şi un prieten loial. (Mai târziu, în marea sa dezamăgire, iată ce a scris: Plânge sufletul în noi, inima ni se zbate în amarnice suferinţe... în sufletul celui ale cărui onoare şi autoritate noi înşine le-am susţinut şi răspândit, i-am tăinuit păcatele, i-am sporit renumele, l-am primit în tainiţele cele mai profunde şi mai intime ale prieteniei noastre şi i-am dăruit dragostea şi sufletul nostru, iată, acum în acesta trebuie să-l recunoaştem pe autorul unor fapte periculoase îndreptate nu numai împotriva persoanei noastre, dar şi a patriei, împotriva cauzei noastre nobile şi juste.) Iar tata a încheiat un acord cu János Pálffy, reprezentantul curţii de la Viena, a acceptat clauzele tratatului de pace şi a organizat capitularea trupelor de curuţi. A comasat cavaleria curuţilor, peste zece mii de călăreţi, aliniind trupele în apropierea localităţii Majtény*. Când a sosit János Pálffy, generalul împăratului, acesta a trecut în revistă trupele de curuţi, a făcut un semn scurt, după care 149 de stegari au format un cerc, iar în mijlocul cercului tata, alături de ofiţerii lui, au jurat credinţă împăratului. Şi tata a jurat: Eu, aici a urmat numele tatei, jur în faţa atotputernicului Dumnezeu, Carele eşti în ceruri şi pre pământ: pentru că Maiestatea sa, ilustrisimul nostru domn împărat şi rege încoronat a fost milostiv cu noi şi cu averile noastre, începând de acum şi până în ultima clipă a vieţii mele, voi fi adeptul fidel al Maiestăţii sale. Au jurat şi ceilalţi ofiţeri, iar după ce isprăvitu-s-au jurămintele, tata s-a lansat într-o cuvântare lungă în care a mulţumit Maiestăţii sale pentru amnistie, pentru îndurare, iar generalului János Pálffy pentru diligenţele făcute. Şi János Pálffy s-a lansat într-o cuvântare, astfel că terminatu-s-a isprava trădării. Mulţi consideră că tata îl trădase pe Rákóczi ca să pună mâna pe averea acestuia. Da de unde. (De altfel, mai târziu a şi pus mâna, a şi obţinut-o, dar acest lucru e deja secundar.) Mai degrabă a fost mânat de o răzbunare personală, asta pentru că principele îi lezase vanitatea. Într-o

---

* Moftinu Mare — localitate în judeţul Satu Mare. (*N. tr.*)

zi au fost împreună în ospeţie, cursuri culinare: bucătărie indiană, conversaţia purtându-se în jurul întrebării: ce face un om curajos? Iată cum a răspuns tata: cel mai curajos om este acela care niciodată nu se uită cum se termina o luptă, ci pur şi simplu năvăleşte asupra duşmanului şi luptă până la ultima picătură de sânge. Curajosul nu fuge, cade pe câmpul de luptă. Ceilalţi domni aflaţi în ospeţie l-au ovaţionat pe tata, care s-a şi umflat în pene de mândru ce era, dar a început să grăiască şi principele: cel mai curajos om este acela care judecă înainte să pornească la luptă. (Cel mai curajos e cel care gândeşte.) Se gândeşte la lacrimile orfanilor şi ale văduvelor, la satele răvăşite, descoperă slăbiciunile duşmanului, se gândeşte la ele, abia apoi porneşte la luptă şi învinge cu pierderi minime. N-a mai putut spune nimic împotriva acestor vorbe, dar nu numai pentru că fuseseră rostite de un principe, ci şi pentru că erau adevărate. E greu să preţuieşti adevărul altora dacă se contrazice cu adevărul nostru. Tata nu i-a iertat niciodată lui Ferenc Rákóczi că-i dăduse o astfel de lecţie într-o societate aleasă, de faţă cu atâtea feţe domneşti; de altfel s-a şi răzbunat.

26.

Când Rákóczi luase calea pribegiei, iar Károlyi depusese armele, tata şi ai lui încă nu credeau că s-a terminat cu libertatea. Îi prinseseră gustul. Greşeală. Au aşteptat, au tot aşteptat, îl aşteptau pe Rákóczi, pe Bercsényi. N-a venit nici unul, dar cu atât mai repede a venit generalul Pálffy (care l-a pus pe Károlyi să-i înfăptuiască trădarea) şi a început să ducă tratative cu tata şi cu ai lui. Care ce puteau să facă? S-au înţeles cu generalul că vor intra în armata imperială, că îmbracă uniforma cu fireturi galbene, cea de husar, şi-şi înfundă capul în casca lată şi înaltă. Tata şi-a schimbat hainele, dar nu şi inima. De treaba asta s-a convins inclusiv trădătorul Pálffy atunci când i-a prezentat pe noii cavaleri unui generalisim. Când generalisimul şi Pálffy, care-l însoţea, au trecut călare prin faţa trupelor, firește, stăteau de

pază mulţi, foarte mulţi soldaţi nemţi, care îi apărau pe tata şi pe ai lui. Dar generalisimul era atât de obişnuit cu chipurile golaşe ale nemţilor, încât nu i-a mai putut răbda, nu i-a mai putut suporta pe mustăcioşii de curuţi, astfel că s-a oprit în faţa lor şi a început să-i drăcuie. Minute în şir i-a tot înjurat şi insultat, a tunat şi-a fulgerat — tata şi ai lui tăceau şi înghiţeau. Generalisimul şi-a terminat drăcuiala astfel: Aţi merita cu toţii să vă tai capetele. Auzind asta, tata şi-a aranjat frumos mustaţa deasă şi lungă, apoi, nemaiputând răbda, s-a răstit la generalisimul neamţ. D-apoi dacă ne-ai tăia capetele pe ce ai mai agăţa casca asta smintită de lobonţ? O, biet neamţ smintit! Auzind asta, contele Pálffy zâmbi, pentru că-n adâncul inimii era şi el ungur, şi se grăbi, chiar dacă nu fusese solicitat, să traducă sincron: Viteazul ăsta spune că deja le pare foarte rău de curuţia lor. Generalisimul n-a mai avut încotro: încuviinţă din cap.

27. Tata n-a permis să fie clonat. A interzis cât se poate de hotărât acest lucru. A răcnit la maestrul de clonaj, iar la curte a torpilat întreaga concepţie. Şi-a pus la bătaie toată autoritatea şi influenţa, care nu erau de colea. Apoi totul s-a petrecut altfel.

28. Dumnezeul ungurilor le-a pus alor noştri mâna în cap, principele îi propusese împăratului un tratat de pace, i-a încredinţat tatei negocierile delicate spunând că mânuieşte bine cuvântul, vorba aceea! (Care pe care!) Maică Fecioară, îndură-te!, chiar dacă ăia sunt străini. Îndată a crescut în mai multe limbi, domnişoară nemţoaică, domnişoară franţuzoaică, domnişoară englezoaică (domnişoară unguroaică? oho-ho!), italiana omul o ştia din start, în cazul ăsta cu spaniola se descurca, iar portugheza era în vecini. În calitatea sa de ungur nici într-un caz nu s-a gândit că ar fi chiar atât de greu să ajungă aproape de aceste limbi străine sau că indogerman la indogerman nu-i scoate ochiul. E adevărat,

spunea mereu, eu nici nu le-am învăţat. (Înţelege, nu le-a învăţat, pur şi simplu le ştia.) De exemplu, nu ştia ce-i aia conjugare puternică şi conjugare slabă, nu ştia să le explice, nici să le definească, ştia să conjuge, pur şi simplu. Nici măcar nu se prezentase la examenul de limbi străine. (La ce bun? În anii '50, jumătatea Almanahului Gotha lucra la negru la Biroului Naţional de Traduceri şi Legalizări ale Traducerilor, astfel că, în mod logic şi prin definiţie, diploma de limbi nu putea fi folosită, erau suficiente cunoştinţele în sine.) Într-un mod neplăcut, corecta pe toată lumea. Îi corecta pe unguri. În silă, spuneau. De sus în jos, de pe piscurile cunoaşterii în văile pustietăţii. Făcând mutre. Cu toate că era taman invers: speriat. Îl umplea de groază numai şi gândul că aşa-numitele propoziţii greşite se lăfăiau liniştite, necorectate, prin lume, trai pe vătrai, se umflau în pene, astfel că, fără să cunoască om sau Dumnezeu, se grăbea să le corecteze. Mama se ridica adesea de pe scaun şi-şi căuta hohotind, îşi şi găsea, un loc de refugiu printre răchitele din apropiere — pe vremea aceea jumate din ţară pribegea prin turbării, cealaltă jumate o urmărea pe prima, iar a treia jumate, pentru că aşa ieşise la socoteală, la carceră —, pentru că tata îi corecta permanent, inclusiv în societate, franceza, nu la, ci lö, le saucisson, fireşte, te induce în eroare die Wurst, draga mea. Fireşte, mama icnea şi se evapora ca băşina din izmană, in concreto. E umilitor, se smiorcăia mama. Tu nu şti să faci altceva decât să loveşti în oameni, se smiorcăia mama. Tata clipea nevinovat, asemenea unui copil, se uita în jurul său, căutând parcă ajutor: spre ambasadorul Spaniei, spre ambasadorul Prusiei, spre ambasadorul Vaticanului. (Conform bârfelor, numele său fusese des pomenit când s-a pus problema ocupării postului de la Vatican, apoi, în mod regretabil, a fost şters de pe listă motivându-se „de fapt, presupusele relaţii de concubinaj", care reprezentau un obstacol formal, astfel insolubil. Şi niciodată nu ştie dacă e nevoie de subjonctiv, le explica tata ambasadorilor, niciodată..., şi, cu un aer decepţionat, se uita cu o

expresie descumpănită spre bărbaţi; parcă nu mama, ci ei ar fi fost cei care i-ar fi stricat jucăria. Falşii prieteni, strigă tata, the false friends! În olandeză, bellen înseamnă a suna, nicidecum a lătra, totuşi, cine şi-ar putea reţine zâmbetul văzând la veterinarul din Amsterdam inscripţia: 3 x bellen, după care începea să latre prelung, tânguitor, jalnic, îngrozit şi, firește, plin de bravură. Pentru că tata discuta prin intermediari, intermedierea şi-o asumaseră ambasadorul Angliei şi al Olandei. Ambasadorul Olandei considera că, în contextul dat, pretenţiile curuţilor sunt mult prea mari. A început să se târguie cu tata. Numai că tata era un diplomat impulsiv — pentru 50 de fileri era în stare să mănânce o muscă, pentru un forint puteai să-i fotografiezi leşul pe limbă, pentru cinci forinţi şi pentru un măr (starking), muşca dintr-un şoarece, niciodată nu lucra cu un şoarece adus, el îl prindea —, astfel că atunci când văzu ce face olandezul (se târguia), îi spuse plin de aroganţă: nu ne mai târguim, domnule olandez, pentru că noi dorim libertate, nicidecum caşcaval! Iar ambasadorul Olandei, care nici pe departe nu se ruşina pentru negoţul cu caşcaval, sursă de bogăţie pentru ţara sa, îi răspunse astfel belicosului meu tată: dacă într-adevăr doriţi libertatea, nu le mai daţi soldaţilor bani de aramă, lipsiţi de valoare, mai bine tăiaţi de pe vestele voastre nasturii ăia mulţi de aur şi argint, bateţi din ei monezi şi daţi-le soldaţilor, vor lupta cu mai mult curaj şi entuziasm! Iată, şi Olanda şi-a câştigat libertatea, dar conducătorii ei nu purtau veste pe care nasturii erau de aur şi de argint, ci de plumb. (Semnificaţia expresiei „To go Dutch“: fiecare-şi plăteşte partea.) În comparaţie cu asta, tata se îmbrăca, nu-i aşa, cu o eleganţă care făcea să pălească toate capetele încoronate — mai cu seamă datorită acestui lucru era renumit de-a lungul şi de-a latul continentului —, inclusiv coroana britanică. Sehr nobel und ein Grandseigneur, scrie contele Starhemberg în jurnalul său, şi cu toate că îi descrie expresia feţei ca fiind insipidă, inteligenţa, mediocră, îl consideră un om bine structurat, care-i elevat şi vorbeşte limbi străine,

dar mânuieşte cu precauţie cuvintele. Din nasturii de plumb nu s-a ales nimic. În faţa judecăţii istoriei, tata a spus că el înţelege problema, este un real păcat neglijarea sau ofensarea binelui public, dar nasturele de plumb nu poate fi purtat solitar, n-are nici un rost, pentru că nasturele de plumb e un simbol, spre deosebire de nasturele de diamant care poate fi foarte bine purtat solitar, singur, are sens, pentru că diamantul e concret. Este eronată ideea conform căreia un singur plebeu nu reprezintă o categorie interpretabilă, în timp ce un aristocrat nenorocit, un ştrengar, un turbat de mânie, un orfan... da, tata greşeşte dacă are impresia că sărăcia e simbolică, iar bogăţia, concretă. Tata clipea nevinovat, asemenea unui copil, se uita în jurul său, căutând parcă ajutor. Cât sunt de complicat — zâmbea. Nu întotdeauna — răspunse judecata istoriei. Nu? Nu întotdeauna complicat.

29. Mergând spre Szombat*, în Vinerea Mare, contemplă (tata) mişcarea îngerilor.

30. Mergând spre Szombat, pe tata l-a oprit o tânără, cum că i-ar suge-o. Tata avea patruzeci şi ceva de ani, se apropia de cinzeci, pe vremea aia însemna că era bătrân. Niciodată nu învăţase ca lumea ungureşte, ştia bine, dar cam ca orbul care se orientează perfect într-o lume despre care nu ştie nimic; o lipsă de ştiinţă atotştiutoare. Tata o dojeni cu blândeţe pe tânăra creatură, care, după ce rostise propoziţia, stătea tăcută în faţa lui, gata de atac. Ştii, eu niciodată n-am învăţat ca lumea ungureşte, îi explică amabil fetei, ştiu bine, dar sunt ca orbul care se orientează perfect într-o lume despre care nu ştie nimic. O lipsă de ştiinţă atotştiutoare, zâmbi el. Să mi-o sugi, asta înseamnă sex oral, nu-i aşa? Fata îl asculta fără să clipească din ochi. Vino, spuse cu pioşenie

---

* (Nagy)Szombat [Trnava] — Slovacia; numele localităţii provine de la marile târguri organizate în fiecare sâmbătă. (*N. tr.*)

tata, să pornim, am treabă. (Întotdeauna avea treabă.) Poate că drumurile noastre duc în acelaşi loc. O vreme au mers în tăcere, fata îşi bălăngănea ghiozdanul. Îl oprise dintr-un pariu?, o întrebă tata. Sau pentru că avea nevoie de bani? Din motive de novena? Poate nu era în toane bune? Sau dimpotrivă: erau prea bune? Pentru că era bine dispusă? Voiam să ştiu ce părere ai, spuse subit fata. Aha, îi răspunse dezamăgit tata, credeam că voiai să mi-o sugi. (...) Ai vorbit prea mult, acu' nu mai ştiu ce aş vrea. Înţeleg, aprobă din cap tata, mă bucur că am povestit. Doi haiduci albaştri au ţintit bucuria ca-n perete. Astfel s-a cunoscut tata cu mama şi mama cu tata.

31. Tata era un viteaz renumit, un excelent comandant de oşti, nimeni nu se duela mai bine ca el, în strategie militară n-avea pereche. (N-avea seamăn în tactica militară etc., cunoaştem. Mama!) Principele îl iubea foarte tare, pentru că o dată în faţa ochilor lui căsăpise patruj' doi de duşmani. Când i s-a dat de ştire că tata se pregătea de trădare, nici pe departe nu i-a venit să creadă. Totuşi, a fost nevoit să creadă pentru că mama a fost cea care l-a denunţat, ei îi dezvăluise planul. Tata a ajuns în faţa curţii marţiale, care l-a condamnat la moarte pentru trădare de ţară. Când s-a pronunţat sentinţa, Rákóczi a plâns, dar n-a putut să facă nimic: asta-i pedeapsa trădătorilor. Mama n-a plâns, spre deosebire de principe, ea încetase să-l mai iubească pe tata, aşa, de la o clipă la alta, şi nu-nţelegea cum putuse să aibă de-a face cu el; e adevărat, era neplăcut să se gândească la asta. (Tot ce iubise în tata, acum îşi arăta reversul. Tata devenise deranjant. Are şoldurile groase şi cochetează cu ele! Are buzele late şi o mentalitate vulgară, curul îi este teşit, respiraţia acră. Tot ce altă dată era agerime, acum e doar abilitate. Tot ce altă dată era un discernământ sensibil, acum e un simplu arivism. Complexitatea i-a devenit superficialitate, mirosul sălciu al parfumului scump şi rar, un miros de căcat. Iar

dezinvoltura-i amuzantă acum e un comportament de zurbagiu. [Al tatei.] Umorul fin — cabotinaj. Drăgălăşenia — o alintare pisicească. Exigenţa — brutalitate, veselia — bufonerie, indispoziţia — îmbufnare, privirea însufleţită — neastâmpăr. Şi aşa mai departe, orice. Un exemplu. Concret, tata vorbea de parcă n-ar fi făcut parte din lumea asta — puţin sever, puţin grav, puţin desuet; strălucitor — spunea entuziasmată mama — strălucitor, la fel ca îngerii. În prezent, acelaşi lucru îl percepea drept ipocrizie. Într-o zi, când s-au întâlnit întâmplător la târgul de la Nagyszombat, potrivit mamei, tata s-a tot foit printre corturile şi căruţele negustorilor, intenţionat nu voia s-o observe, apoi totuşi a sărit brusc în faţa ei, a scos repede din desagă o carte, dar între timp buzele i s-au schimonosit într-un rictus al pizmei, astfel că, zice mama, ea nici măcar nu l-a ascultat. Înainte de trădare, aceleaşi buze fuseseră trandafirii şi sărutau cu veselie.) Dar partea neplăcută, tot mai penibilă, fusese mai cu seamă sumedenia aceea de propoziţii. Tata îi spusese mamei foarte multe lucruri frumoase, iar acu' mama le-a pierdut, retroactiv, împreună cu propoziţiile pline de fiori pe care le rostise ca replică. În viaţa mea au apărut găuri. Adică, într-adevăr, l-am iubit pe tatăl tău. Iar acum, într-adevăr, nu-l mai iubesc. Celula condamnaţilor la moarte era la Sárospatak, acolo l-au dus pe tata înainte de execuţie. L-au întrebat care îi era ultima dorinţă. El a cerut o oglindă. Camarazii de odinioară l-au întrebat: la ce-ţi trebuie ţie oglindă? (Amalgam-perfid.) Vreau să văd dacă şi acu' sunt la fel de curajos ca atunci când am fost curajos. După care i-a rugat pe ofiţeri să-i asculte poezia de adio. Iar tata a rămas acolo singur. Atunci, Cineva s-a luptat cu el până la crăpatul zorilor. Dar a văzut că nu-l poate răpune, aşa că i-a trăsnit una la capul femurul, iar tatei i s-a scrântit în timpul luptei capul femurului. Poezia a sunat astfel: *Tre' să plec, m-aşteaptă moartea / S-a terminat cu viaţa, s-a terminat / Aici e moartea, iată moartea / Îndurare nu-i, doar soartă de damnat.* Păi chiar că n-a fost: a doua zi călăul l-a executat, mai bine zis l-a orbit, ca de acum

încolo să nu se mai poată uita în nici un fel de oglindă. Să nu-l vadă pe curajosul acela. Călăul nu s-a gândit că, iată, tata ar fi trebuit să-l vadă şi pe curajosul acela. Să-ţi lumineze calea întunericul cel veşnic, spuse călăul în conformitate cu regulamentul. Vocea îi era plină de respect. Tata învăţase repede care-i mişcarea prin întunericul cel veşnic. Nu-i rămăsese nici un dram de onoare, până şi tâlharii scuipau în urma sa. Nu-i rămăsese absolut nimic, nici casă, nici ţară (patrie), nici familie, nici Sohn, nici Vaterland, dintr-o dată absolut nimic, nu-i rămăsese nici măcar cineva care să-şi amintească de tot ce avusese. Şi oscilarea asta e atât de barocă, oscilare între nimic şi tot, între cer şi pământ (pământul e totul, cerul e nimicul). Barocul e cel mai profund gol: tata. Oare de ce este atât de greu de abordat, mai greu decât arta clasică, şi mai îndepărtat decât evul mediu aflat mult mai departe în timp, sau mult mai apropiata artă a prezentului, totuşi atât de abstractă? Oare de ce? Pentru că spiritul barocului este depăşit? Sau pentru că-n perioada modei neobarocului originalul a fost imitat atât de înfocat, acest lucru generând în noi repulsie? Modul de viaţă feudal a revenit în visele lor: ar fi dorit să locuiască în castele, să trăiască între dantele şi mătăsuri, frumos, lejer, frivol, precum odinioară la curtea regilor francezi, şi să mediteze la proprietăţile pierdute ale strămoşilor, la virtuţile lor veşnice, dacă astea pur şi simplu au existat. Dar mofturile, visele n-au ce căuta în realitate. În locul valeţilor în livrea, al ansamblurilor de castele, peste tot în lume au apărut căminele super-confortabile, dotate cu aparatură tehnică, şi realitatea sindicatelor. Unde a fost şi unde este vizita Mariei Tereza la Kismarton? Dintr-o vanitate explicabilă, tata a dorit s-o întâmpine cu un fast regal pe suverana sa. A dispus ca în continuarea castelului să se construiască o sală imensă (totul), dar încă înainte de sosirea reginei, aripa respectivă a luat foc (nimic). Atunci tata a dispus repede construirea unui mic castel în parc, pentru Maiestatea sa; în micul şi superbul palat avuseseră loc petreceri câmpeneşti. Maria Tereza a

întrebat cât a costat. Optzeci de mii de forinţi. O, das ist für einen Fürsten, aici urma numele tatei, eine Bagatelle! (O, dar pentru un conte, aici urma numele tatei, asta-i o bagatelă!), zâmbi regina. Abia au avut timp să se-ntoarcă pe călcâie, că deasupra porţii castelului strălucea deja un cuvânt scris cu litere aurite: Bagatelle. Începând de atunci, acesta a rămas numele splendidei construcţii. Tata, asemenea unui câine bătut, se rotea-învârtea pe domeniile sale, adică, în jurul său, de la o cetate la alta, de la un castel la altul, Fraknó, Kismarton, Lánzsér, Lakompak, Léka, Keresztúr, Szarvkő, Feketevár, Csobánc şi Hegyesd, Kőpecsény, Simontornya, Kapos, Ozora, Tamási, Koppány, Alsólendva, Nempti, Léva, Szádvár, Végles, Tata, Árva, Létava, Kabold, Kapuvár, ale căror valoare era estimată la 2 780 000 forinţi în aur. Pentru o sută de forinţi, la oraş se putea cumpăra o casă mai acătării. Tata construise cu treij' de mii biserica din Nagyszombat, pentru Societatea lui Isus, în timp ce impozitul anual al cetăţenilor de aici ajungea la o mie o sută de forinţi. Deci, tata s-a prăbuşit de pe pământ în cer, din tot în nimic, rugându-l pe căruţaş să-l ia în căruţa care tocmai mergea spre Kismarton. De-ndată ce s-a urcat în căruţă, s-au grăbit şase oameni să-i ofere locul, dar tata a refuzat spunându-le că nu merge departe, doar pân' la Kismarton. Auzind asta, un bătrân înţelept cu părul cărunt a fost de părere că totuşi, tata, bietu' nenorocit, ar trebui să se aşeze, pentru că deşi distanţa e într-adevăr scurtă, se poate întâmpla orice. Ceilalţi oameni au aprobat din cap în tăcere. Jumătate din chipul tatei era acoperit cu o mască, era nevoie, cele două răni în locul unde-i fuseseră ochii arătau îngrozitor. Treaba asta i-o spusese mama înainte să-l părăsească. E îngrozitor, crede-mă, pentru ultima dată, crede-mă, în sfârşit, şi pe mine, e îngrozitor, i-a spus, apoi a plecat. Cei din căruţă au meditat asupra amărăciunilor vieţii, la lumea asta plină de deznădejdi, la vicisitudinile destinului. Erau deprimaţi, copleşiţi de un sentiment de nelinişte, pentru că ei comparau infinitul cu suma de o mie o sută şi, firește, viaţa anterioară

a orbului nici măcar nu şi-o puteau imagina. De altfel, deosebirea nu poate fi descrisă. Atunci, tata şi-a aranjat masca de pe faţă şi a grăit astfel: Da' ce se poate întâmpla? Se hurducă doar căruţa. Zăpada se topeşte şi vine primăvara. Asta s-a întâmplat în 13 februarie, la ceasurile după-amiezii, la ora trei şi şaişpe minute, atunci spusese tata că se topeşte şi că vine.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

Inventarul în limba maghiară cu bunurile tatei are cinci file, file care sunt prinse cu un şnur de mătase roşie, capetele ăstuia fiind sigilate cu o pecete neagră. *Cista prima ex Hebano*: un medalion în care sunt 114 diamante mai mari şi mai mărunte, o cruce-Anchora, două aripi şi două mâini. Un alt medalion cu 25 de rubine, 9 diamante şi 3 perle, iar în mijloc, Justitia. Item, pandantiv-Cupidon cu 4 rubine mari şi 22 mărunte, 14 diamante mititele, un smarald şi 17 perle mici. Item, pandantivul-pasăre, ciobit, cu 4 rubine mărunte, în inimă un safir spart, incolor, iar pe coadă, un smarald mic. Item, un pandantiv care are o formă mai veche, cu Adam şi Eva: trei rubine, un diamant, un safir şi o perlă. Item, un panaş, juma' în formă de pene, iar baza în formă de trandafir, acela în care sunt diamante mari şi mărunţele, 47 la număr, şi 3 perle care atârnă. Item, o coroniţă veche şi ciobită, cu 9 rozette (sic!), din care şapte cu câte două rubine şi trei perle — două sunt crăpate, lipseşte câte o perlă şi câte un rubin —, ba mai mult, la una dintre cele 7 rozete, în partea de sus lipseşte rubinul mic. O bucată de catifea neagră, pe care sunt două rozete ciobite cu 30 de perle în total. O cruciuliţă mică din aur, care atârnă, cu 16 diamante. O altă cruciuliţă dublă, cu nişte diamante vechi, ceheşti, lunguieţe. Item, o cruce de formă veche, din pietre mari, simple, cu şapte perle montate în aur. Item, trei pietre simple, purpurii, montate în aur. Item, un ac de păr de aur cu un *32.*

diamant mare, din Ungaria, şi de care atârnă un diamant mai mic, de calitate. Un alt ac de păr de aur, în formă de sabie, de care atârnă un safir mare, natural, un rubin mic, natural, pe care sunt încă două rubine mici, naturale! Item, al treilea ac mic de păr, care are la capăt un diamant; lângă acest ac de păr, pe o panglică de culoarea pielii, 5 pandantive cu 5 diamante mari montate în casete, de care atârnă o perlă mare. O pereche de brăţări cu 88 de perle şi 6 rozete în formă de vultur, fiecare cu câte 3 rubine, la unul din capete sunt câte două rozete cu câte cinci rubine, la celălalt capăt e închizătoarea. O pereche de cerceluşi în formă de inimă, care au câte douăzeci şi două de diamante mărunte, iar la mijloc, câte o perlă. Item, o pereche de cerceluşi, cu 8 diamante mărunte şi o perlă care atârnă. Item, un pandantiv mic de aur, pentru păr, de forma unei cruci, la mijloc o piatră verde, de care atârnă o perlă. Item 22 de rozete mici, ciobite, în care sunt 17 perle mărunte şi un mic rubin. Un pandantiv vechi, mic, în formă de pelican, cu 3 rubine mărunte. Item, o podoabă pentru gât pe care sunt 9 rozete mari şi 44 mici, de aur, cu smalţ şi cu perle mărunte. Item o altă podoabă pentru gât cu 41 de rozete de aur cu smalţ negru peste care sunt aşezate câte două diamante mărunte, în a douăşuna sunt câte două perle, dar cele două diamante au căzut. O cutiuţă de catifea neagră, uzată, în care sunt 13 inele, între care 4 sunt inele cu pecete, al cincilea are un rubin natural de forma unei inimi, al şaselea şi al şaptelea au câte un diamant mititel, montat în casetă, al optulea este cu un smalţ cu zarfuri şi o piatră mică, vânătă, al nouălea are o montură în care este un corn de elan. Al zecelea este cu email alb şi verde, cu monogramă, fără piatră. Al doişpelea — cu email alb, cu un crucifix. Al treişpelea este un inel din argint, cu o piatră ţărănească. Item, o altă cutiuţă de catifea neagră, uzată, în care sunt 11 inele din care 5 sunt fără pietre, al şaselea are formă de şarpe, cu un diamant foarte mic; două sunt de jur împrejur cu turcoaze; într-unul este un mic diamant, în celălalt un mic rubin; ultimul este de aramă cu

sticlă. Item, a treia cutie de catifea neagră în care sunt 23 de inele de aur, din care unul în formă de trandafir care are la mijloc un diamant mare, pătrat, ascuţit, iar în jur zece diamante mărunte montate în casete. Ălălalt este un inel în formă de stea, cu 7 diamante mari, iar de jur împrejur 19 diamante mărunte montate în casete. Al treilea are un frumos rubin natural. Al patrulea are un rubin montat în casetă. Al cincilea e în formă de trandafir, cu 7 turcoaze mărunte. Al şaselea e cu email alb şi negru şi cu un diamant palid. Al şaptelea are formă de trandafir, cu 5 rubine mărunţele montate în casetă şi 4 rubine mici. Al optulea este cu email negru şi cu un diamant frumos, montat în casetă. Al nouălea — cu email negru şi cu safir montat în casetă. Al zecelea este un inel în forma unei inimi, emailat, la mijloc cu diamant mare, ca o inimă, iar de jur împrejur are 14 rubine mărunte. Al unşpelea este un inel în formă de cruce, cu şapte diamante mari. Al doişpelea este un inel mare, spaniol, de forma unui trandafir, în mijloc cu un diamant montat în casetă, iar de jur împrejur, 18 diamante mici. Al treişpelea este un inel mare, spaniol, are forma unei pene de struţ şi 19 smaralde montate în casete. Al şaişpelea* este ăla cu un smarald mare, natural. Al şaptişpelea este un inel mare, spaniol, de forma unui trandafir, ăla în care sunt 17 rubine montate în casete**. Al nouăşpelea are de jur împrejur 19 diamante. Al douăzecilea este un inel mare, spaniol, în care sunt 9 turcoaze. Al douăşunulea are la mijloc un diamant pătrat, mare şi frumos, iar dedesubt, 8 diamante mai mici. Al douăj' doilea este un inel cu un smarald vechi. Al douăj' treilea este un ineluş emailat, verde, fără piatră. În afară de astea, în aceeaşi cutie mai este un inel mare, turcesc, din argint aurit, cu o piatră mare, roşcată. Item, ibidem, un ac de păr de forma unui şarpe în care sunt 3 diamante mici. Pirit, ungarit, cuarţ roz, lapis lazuli, agat!, jad! Item, o diademă

---

* *Descrierea celui de-al paişpelea şi al celui de-al cinşpelea lipseşte.*
** *Cel de-al opşpelea nu-i amintit.*

mare, cu rozete şi pietre, cu 19 rozete, în aia din mijloc — un diamant, în patru din ele câte un rubin, în celelalte patru câte 4 smaralde, în zece câte o perlă mare. Item, o altă diademă mare cu rozete, cea cu 8 rozete, aia în care patru din ele au câte un diamant, celelalte patru câte un rubin, fiecare rozetă are câte patru perle mici, iar printre ele fiind aşezate 9 perle rotunde, mari. Item, a treia diademă mare cu rozete, aia cu 7 rozete mari, în fiecare câte un rubin şi câte două perle. Item, a patra diademă, aia în care sunt 14 rozete mici cu rubine şi 13 rozete mici cu perle, iar în jur sunt 270 de perle mărunte. Înecale-ar cerul, pe socotitelea! În cea de-a cincea diademă sunt 14 rozete mari de aur cu câte un rubin mărunţel şi 36 de perle. În cea de-a şasea diademă sunt 22 de rozete mici şi uzate de aur, astea au câte un rubin mărunţel, dar patru din ele lipsesc; item, printre ele sunt şi 46 de perle mici. În cea de-a şaptea diademă sunt panglici verzi şi albe, lucioase, 12 rozete din aur, aia din mijloc e cu smalţ alb, în formă de inimă; câte una cu 9 rubine, iar printre ele 26 de perle mărunte. Cea de-a opta diademă este cu panglici, uzată, pe care sunt 14 rozete cu smalţ şi aur, fără pietre, între ele sunt 36 de perle. A noua diademă este purpurie şi de culoarea pielii, uzată, cu 7 rozete din aur, de diferite forme, cinci sunt cu perle, două cu diamante ceheşti. A zecea este o diademă asemănătoare, cu panglici, cu 6 rozete cum sunt şi pe ailaltă, şi două rozete mărunţele. Item, un lănţişor din perle, ăla din perle orientale, rotunde, de mărime mijlocie, 652 la număr, iar între ele sunt 500 de perle mărunţele. Item, un lănţişor din mosc şi 500 de perle mărunte. Item, o podoabă pentru păr, din mărgele şi perle mărunte cusute pe un galon verde. Item, un şirag de mărgele, mari cam cât boabele de coarnă, şi perle negre. Item, un şirag din 234 de mărgele de forma boabelor de coarnă. Într-o cutie din catifea neagră, un colier frumos, cu un pandantiv mare pe care sunt două diamante mari, diamante mărunte 18 la număr, rubine mari, montate în casete, 7 la număr, iar rubine mărunte 8 la număr. Pe colierul ăsta sunt

18 rozete mari din aur, care au în mijloc câte un diamant mare şi câte patru diamante mici, item, câte patru rubine mărunţele; rozete cu rubin sunt 4 la număr, în mijlocul lor câte un diamant mare înconjurat de 4 rubine mici; item, câte patru diamante mici; iarăşi 9 rozete, alea în care sunt câte cinci perle mari şi câte patru rubine mărunţele, dar o perlă lipseşte. Item, un lanţ bătrân, de aur, care cântăreşte 3 livre. Item, 3 bucăţi de blană împăunată cu perle, in toto 14 coţi. Item, 4 coţi şi un sfert de blăniţă îngustă. Item, două bucăţi de blană împăunată cu perle, lucrate în formă de dantelă mare, bucăţile de blană sunt cam de un cot. Item, pe un carton, 20 de rozete din aur, uzate, în mijloc cu câte un rubin, iar lângă ele câte două perle. Item, într-o cutiuţă mică din fildeş, câteva fragmente de aur. *Abonament pentru tramvai, cu fotografie, într-un suport din aluminiu.* Item, într-o altă cutiuţă pestriţă, alb cu negru, o pereche de cercei cu safire. Item, o pereche de cercei cu o perlă montată în aur, 4 safire, 3 diamante mititele şi un rubin mititel, natural. Item, într-o altă cutiuţă mică de fildeş, un lănţişor subţire de aramă. Item, 12 butoni din aur, emailaţi, în afară de unul, în mijlocul fiecăruia câte un smarald. Item, 12 butoni de aur, mai mici, cu email negru, în fiecare câte un rubin mic. Item, alţi 23 butoni de aur, rotunzi, cu email, în care, în afară de doi, e montat câte un diamant mărunţel. Item, un lănţişor subţire cu 42 de rozete cusute pe galon albastru. Item, într-o cutie neagră, un pahar mic, din jaspis montat în aur. Item, în câte o cutiuţă din fildeş, două lacăte micuruţe, aurite şi un inel mare, cu pecete. Item, într-o cutiuţă rotunjoară, din argint, bucăţi dintr-un rozariu şi diamante mici, cehești. Item, într-o altă cutiuţă de argint, câteva perle mari şi mărunţele. Item, într-o lădiţă din argint, de forma unei cărţi, o brăţară din corn de elan. Item, o cutiuţă lungă, goală. Item, o lădiţă aurită, goală. Item, o cană de aur, emailată. Item, un coş din argint în care sunt câteva fragmente de argint şi câteva pietre de pus podoabă la gâtul copiilor. Item, o cutie albastră, aurită, goală. Un corn jumate de fauz (sic!),

o limbă de dragon, o cingătoare din piele de elan, piatra vulturului şi aproape întregul Bazar mare, occidental. Item, într-o cutiuţă din fildeş, câteva monede de aur şi argint împărţite la încoronări. *Cista secunda nigra* vulgo Schreib-Tisch, deasupra, *galoșii* fabricaţi la Copenhaga. *Cista seu* Schreib-Tisch *tertia*: în care sunt mătăsuri de diferite culori, pentru brodat, câteva suluri de mătase pentru nasturi, un rozariu mare şi frumos din coral, alături de alte rozarii şi două cruci mari, spaniole. În acelaşi sipet, o cantitate mare de fire din aur şi argint, pentru brodat. Item, o *cămașă de flanel, în carouri*, două feţe pentru masă, din mătase colorată, turcească, tot ce trebuie pentru pat şi dantele pentru mijlocul a cinci plăpumi din bumbac. *Cista quarta*: un cufăr mic, negru, cum instrumentis scriptorijs, in concreto: *un stilou înfășurat cu bandă scotch*. Dar ăsta e în al zecelea cufăr, în cel din lemn de nuc. *Cista quinta*: o lădiţă de farmacie, cum instrumentis suis, *ochelari cu lentilele sparte*. *Cista sexta*: un bătrân sipet-credenţ aurit, pe dinafară învelit în piele roşcată, pe dinăuntru cu catifea purpurie, în care sunt următoarele obiecte: tăvi de argint mijlocii, 30 la număr; farfurii, 58; 28 cupe pentru fructe; 4 butelii hexagonale din care două mari, pe dinăuntru aurite, iar pe dinafară cu ţirgolt (Ziergold). O cană burtoasă, aurită pe dinăuntru şi pe dinafară. Item, *maşină de scris portabilă marca Hermes Baby*. Item, o găleată burtoasă, aurită pe dinăuntru şi pe dinafară. 5 pahare gravate, aurite pe dinăuntru. O cană de băut, burtoasă, mare, aurită pe dinăuntru şi pe dinafară. 6 sfeşnice cu ţirgolt. 12 cuţite, 10 furculiţe cu mânere de argint aurit, 12 linguri de argint aurit. Trei cuţite şi două furculiţe pentru Firsnaider. Două cutii pentru scrum şi lângă ele două sfeşnice de argint. O ploscă pentru încălzit şi uscat patul. O tigaie aurită pe dinăuntru. Vas cu care se presară zahărul şi șase sticluţe cu ţirgolt, pentru oţet. O cană pentru credenţ. În sertarul de jos, o farfurie cu grătare pentru rasol şi două tăvi mari. *Cista septima*, continens res argenteas: spălătorul cu lighean cu tot, al lui Antal Losonczi (Lib. 35.), spălătorul

cu ligheanul de argint cu tot, al lui György Báthori (Lib. 13.), un spălător rotund-alungit, decorat în relief, cu lighean cu tot, complet aurit (Lib. $7^{1/2}$.), item, un alt spălător asemănător, cu lighean cu tot (Lib. $6^{1/2}$.), al treilea spălător asemănător, cu lighean cu tot (Lib. $5^{1/2}$.), un spălător aurit, pentru prunci, cu lighean cu tot, 13 farfurii — cu marginile aurite, purtând blazonul lui Báthori (Lib. $16^{1/2}$.). 14 cupe de argint cu capac, decorate în relief, complet aurite (Lib. 25.), item, un lighean complet aurit, cu spălător cu tot, un ceas de masă pătrat, aurit, *UMF Ruhla*, într-o cutie neagră. 9 cupe cu capac, burtoase şi durdulii, complet aurite, o cupă fără capac, complet aurită, două ceşti complet aurite (Lib. $28^{1/4}$.), o călimară din argint. O butelie. Doi lupi; un cal; o gondolă. Două căni, o tigaie (Lib. $21^{1/2}$.). Un pocal mare, cu picior, burtos, rotunjor, din argint, complet aurit. (Lib. 15.). Item, un mic lighean alb, cu spălător cu tot. În afară de asta, ouă de struţ, 3 la număr; pahar din nucşoară, 3 la număr; galeră, una bucată, găleată, una bucată, cristale de cuarţ natural în suporturi de pahare, două bucăţi. Într-o cutie, o cană decorată cu pietre. În aceeaşi ladă mare, un ulcior de cristal gravat, montat în aur. O altă ceaşcă de cristal gravat, montată în aur. O concă învelită cu sidef, un pahar de forma unui struţ. Un ulcior din argint de forma unei butelii, pentru apă de trandafiri. O ceaşcă din argint, cu suport. Un încălzitor de pat de argint, alb. O teacă de argint, pentru băut. O călimară micuruţă, albă, aia care e în lada mare cu cerneală a bietului Domn. 3 ceasuri care sună, de pus pe masă, aşezate în câte o cutie. Item, 9 tăvi mijlocii, folosite, crăpate. Item, o tavă mare. Două ceasuri de pus la gât, aurite. *Cista octava*. Şase hinplő (sic!) din aur curat. O sabie cu turcoaze. O sabie cu teaca toată aurită. *Gamelă găurită de gloanțe*. Item, o sabie neagră cu lama lată, cu încrustaţii, purtată la Poartă. Item, 3 buzdugane cu turcoaze. Item, un hanger aurit, ornat cu rubine naturale şi turcoaze. Item, alte două hangere în toc de argint şi cu mânerul din os. Item, un toc de vânătoare, ăla în care sunt 3 cuţite bătrâne în teacă lată,

din argint, 3 în teacă mijlocie şi 3 în teacă mică; şi tocul este ornat cu argint. Două vârfuri de steag, din care unul fost-a câştigat de la Szokolovics din Bosnia. O zăbală din argint aurit pusă pe o curea purpurie, de mătase. Un căpăstru din argint aurit, foarte frumos, ornat cu turcoaze pus pe o curea ţesută cu fire de aur şi mătase, cu tot cu presenă. Un alt căpăstru mare din argint ornat cu turcoaze, cu tot cu presenă, cu hăţurile decorate cu ţesături din fire de metal, alea pe care sunt nasturi mari, de argint. 3 căpăţane la fel, din argint, uzate, cu tot cu presene. Încă un căpăstru de argint aurit, uzat, cu ornamente burtoase, aşezate la distanţă, cu tot cu presenă. Item, încă un căpăstru din argint aurit, uzat, cu o presenă de altă formă. Item, o zăbală din argint, cu rozete şi ornamente burtoase, mici. O pereche de pistoale cu mâner negru şi cu teci ornate cu fire de aur şi argint. O pană de egretă. Nişte perdele groase brodate cu fire de aur curat. Alte perdele groase brodate cu fir de argint aurit. Al treilea rând de perdele groase din atlaz purpuriu, brodate cu fire de aur şi mătase, cu 3 flori. O zăbală cârmâzie învelită în argint şi ornată cu câteva turcoaze. Sabia într-o teacă de argint aurit şi catifea neagră, al bietului meu Domn Tâtâne. Item, un pumnal ascuţit într-o teacă din argint aurit ornată cu ţesătură din fire din metal şi tafta neagră, care se purta atârnat la gât*. Item, în magazia asta, afară de lăzile astea mai este un altar din argint şi abanos, la mijloc cu istoria naşterii lui Hristos şi duplete** cu montură cu tot. În depozitul interior, în *cista nona*, sunt: feţe pentru mese lungi, 19 la număr. Item, feţe de masă evreieşti, 4 la număr. Item, rând de feţe pentru trei mese, 4 bucăţi. Item, ştergare lungi, pentru masă, 10 la număr. *Cuşmă, cafenie (de blană).* Şervete de masă, cinci jumate de duzini. Două năfrămuri albe, cu cusă-

---

* *La acest punct, pe marginea foii, mâna semnatarului principal care a verificat inventarul scris-a următoarele:* «Dăruit-a bietul Domn László, Domnului Meu Palatin, Pál Pálffy.»

** *Ori: du blete — nu se poate citi.*

tură, pentru umeri. 3 năfrămuri lucrate cu noduri în plasă, pentru umeri. Două năfrămuri cu broderie spartă, pentru umeri. Două năfrămuri cu cusătură italiană, pentru umeri. 4 năfrămuri cu broderie, pentru umeri. 3 năfrămuri cu dantelă şi una ţărănească, pentru umeri. 3 rânduri de învelitoare de pat, lucrate cu broderie spartă. Un rând de învelitoare de pat, albe, cu cusătură. Un rând de învelitoare de pat, lucrate cu noduri în plasă. Un rând de învelitoare de pat, cu cusătură italiană. Un rând de învelitoare de pat, cu cusătură poloneză, cu fir de aur. Două feţe de pernă, lungi, cu cusătură poloneză, cu fir de aur. A treia faţă de pernă lungă cu cusătură. O faţă de pernă turcească, fond negru cu imprimeuri. 20 de şorţuri pentru bucătari. Două învelitoare pentru mese lungi, galbene, lucrate cu noduri în plasă. Trei perdele lucrate cu noduri în plasă. Două năfrămuri turceşti, din pânză de in, pentru umeri, cu marginile brodate cu fir de aur. 8 coţi de pânză de in, turcească. O broderie pentru o învelitoare de pat, jumătate cu fir de aur. 6 prosoape de faţă şi două şervete de masă. O garnitură de perdele turceşti, cu broderie cu fir de aur, căptuşită cu tafta verde. O broderie albă pentru o învelitoare de pat. Un taior Stuczen din atlaz roşu, brodat cu mărgele şi căptuşeală din catifea verde. O fustă purpurie cu flori alb-argintii, în faţă tivită cu 4, în spate cu 2 garnituri de mărgele mijlocii, cu coadă lungă, aurită. O altă fustă cu coadă lungă, cu flori aurii-argintii, pe care sunt 33 de rozete mari, în fiecare rozetă câte un diamant şi două perle. Un cojoc mic de catifea neagră, cu gulerul brodat cu mărgele, care în faţă şi în spate are un tiv lat de 3 degete din 3 garnituri de mărgele. Un calpac polonez tivit cu perle bătrâne, pe care sunt 5 rozete, în trei dintre ele câte un rubin, din două a căzut; două vertigale vechi, uzate. O plapumă albă, cusută des şi căptuşită cu tafta de culoarea pielii, care a fost a împăratului István Báthori. O altă plapumă, aia tucească din atlaz roşu cu flori aurii, căptuşită cu tafta verde. *Cista decima*. Este aici o faţă pentru masă brodată cu albastru şi ornată cu blană. Item, *un pachet încă nedesfăcut de*

ţigări Munkás. Perdele din damasc negru cu flori roşii şi cu canafuri aurii, pentru trăsuri, 12 la număr. Podoabă pentru trăsuri, din catifea neagră cu canafuri aurii, 8 la număr. O lădiţă de farmacie, din lemn de nuc, cu căptuşeală de catifea roşie, cu instrumente din argint, unele părţi din aur. O plapumă din atlaz gri-porumbel, cu flori aurii. 5 Schreib-Tisch. O ladă turcească. O casă de bani. O lădiţă cu cele 4 colţuri argintate şi o lădiţă cu călimară. O oglindă ornată cu flori aurii şi argintii. Item, 4 lădiţe negre, goale. Item, una umbella italiană, mic. *Cista undecima*. O ladă din lemn de nuc, cu sertare, plină; în ea, ex lapide serpentino, 10 ceşti, 9 farfurii, 10 tăvi, *clame*. *Cista duodecima*. Într-o ladă din lemn de brad, vopsită colorat, 13 pocale dintre care trei sunt aurite pe dinăuntru şi pe dinafară, cum patellis; şapte din ele sunt aurite pe dinăuntru, dar pe dinafără numai din loc în loc, cum patellis, dintre patelle numai trei sunt din argint curat, dintre pocale numai două sunt din argint curat, iar unul e din aramă curată aurit pe dinăuntru şi pe dinafară, cu patella din argint aurit; iar unul nu are patella. Item, patena de argint aurit pe dinăuntru şi pe dinafară, trei la număr, în cutie; a patra e aurită numai pe dinăuntru, pe dinafară e albă, în cutie. A cincea e decorată în relief, pe dinăuntru aurită, la fel şi circumferinţa. Item, obiecte pentru altar, ornate cu perle, două cu forma Agnus DEI, a treia de altă formă, cu perle, în cutii; pe două dintre ele sunt granate. Item, cercei care cântăresc o jumate de şekel, două brăţări, 10 şekeli de aur *(Moise)*. Item, o cingătoare, mixtim aurită, din catifea neagră uzată; la spate are postav negru. Item, una pestriţă, negru-galben (sic!), cu căptuşeală albă. Item, un antipendium lucrat cu noduri în plasă, de pus pe altar, căptuşit cu tafta purpurie. Item, o casula din atlaz purpuriu, cu stolă cu tot. Item, 15 feţe de masă de pus pe altar, din care zece de mătase şi unele brodate cu flori aurii, lucrate cu noduri în plasă din fire aurii, restul cu noduri simple. Item, două şorţuri de tafta vişinie, unul cu dantelă aurită, celălalt cu atlaz. Item, 3 feţe de masă din damasc şi un

ştergar lung. Item, o faţă de masă pentru altar, brodată cu mătase, lucrată cu noduri în plasă, ornată cu dantelă aurită. Item, o faţă de masă lungă din pânză, cusută în ochiuri. *Cista decima tertia*. O ladă din piele de pus în spate la caleaşcă. În asta sunt: un steag pentru infanterie, roşu-galben. Item, un steag roşu-galben pentru cavalerie, cu o panglică neagră. Item, cămaşă de tafta purpurie împestriţată cu aur, tafta bună — 26 la număr, tafta obişnuită — 62 la număr. Item, 14 cămăşi din pânză bagazia, câmârzie. Un steag negru purtat de bietului Domn (Tata). Item, cuirasă, 3 la număr, din care una e din argint, cealaltă din aramă, a treia din fier aurit. Steagul ţării, de damasc purpuriu ornat cu aur. Încă un steag al ţării, de damasc purpuriu ornat cu aur. Al treilea steag al ţării, din tafta albastră ornată cu aur. Al patrulea steag din damasc purpuriu, cel al bietului Domn István, căpitanul din Pápa. Al cincilea, este un steag mic, de damasc verde. Al şaselea este un steag uzat, din tafta de culoarea pielii ornat cu aur*. Tapet din piele aurită, uzată, cât ar ajunge pentru un palat întreg, în 12 bucăţi. Tapet din piele purpurie aurită, pentru o altă casă, în 12 bucăţi. Tapet din piele albastră aurită, pentru a treia casă, în 16 bucăţi. Tapet din piele verde aurită, pentru a patra casă, în 6 bucăţi. Tapet din damasc purpuriu, cu flori mari, galbene, pentru a cincea casă, în 7 bucăţi. Tapet de Brudagel, purpuriu cu flori mari, albastre, pentru a şasea casă, în 7 bucăţi, şi alte două bucăţi de tapet de Brudagel, purpuriu şi galben. Tapet din atlaz purpuriu şi galben, de la Steiczel, pentru a şaptea casă, în 14 bucăţi, uzate. În depozitul interior, steagul colorat, de cavalerie, pentru curte, al bietului Domn, dosul steagului este aurit. (Sic!) Un alt steag aurit, pentru cavalerie, care are dosul purpuriu aurit. Item, două jumătăţi de cuirasă şi coiful, aurite. În depozitul cel nou, pe masa lungă de sub fereastră sunt: un foenimentum sau tapetul nou de Flandra, amestec de cusătură în ochiuri cu fir de mătase şi tesătură, în 8 bucăţi,

---

* *Pe marginea foii o însemnare:* „Nu-i în ladă, îi pe masă."

cu imagini din istoria lui Actæon és Diana. *O pereche de pantaloni mari, pantaloni de pânză*. Un alt foenimentum sau tapet de Flandra pentru casă, în 6 bucăţi. Tapet de Flandra, uzat, pentru a treia casă, în 7 bucăţi, cu istoria lui Noe. Tapet de Flandra, uzat, pentru a patra casă, în 8 bucăţi, cu istoria lui Avraam. 3 carpete albe, lungi, uzate, pentru divan. Alte 6 carpete mari, uzate, pentru divan. *Pe masa cealaltă. O servietă uzată, cu cataramă, lucind a unsoare, burduhănoasă, asemenea unei cățele borțoase*. Cinci covoare mari, de mătase, din Persia. 9 carpete de mătase pentru masă, din Persia. Un covor rotund, uzat, şi un covor stacojiu deschis. În depozitul acesta este o cupă mare, terra sigillata, montată în argint, cu capac aurit, pe care bietul Domn (Tatăl Meu) l-a comandat pentru Billicum. Item, în acest depozit 4 piei de tigru şi 4 piei de panteră. Item, 10 bucăţi de tapet pestriţ, tivit cu blană. În casa de deasupra depozitului nou, tapet din atlaz albastru, pestriţ, 7 bucăţi. Vase de argint pe care le folosesc paharnicii şi feciorii care aduc tăvile. Paharnicii au: cupă de argint aurit, cu capac, 3 la număr, cupă aurită, fără capac, 2 la număr, la fel, pahar alb, de argint, 5 la număr, pahar alb, mai mic, 3 la număr, spălător aurit, cu tot cu lighean, 1 la număr, tăviţă de argint, 12 la număr, suport din alpaca pentru ouă, 6 la număr, farfurie de argint, 6 la număr, lingură de argint, 18 la număr, furculiţă de argint, 8 la număr, cuţit cu mâner de argint, 8 la număr, solniţă aurită, 2 la număr, ceaşcă aurită, 2 la număr, vas pentru zahăr, 1 la număr, sfeşnice de argint, 5 la număr. Feciorii au 24 de tăvi din argint. Bietul Tătă al Meu, bietul, bietul.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

33.

Dacă răsuna Imnul, când Domnul începea să-l binecuvânteze pe maghiar, să-i dea voie bună şi belşug, trebuia să ne ridicăm în picioare, de exemplu când se transmiteau meciurile dintre selecţionate; tata se ridica cu o solemnitate sumbră, fiii lui parcă s-ar fi opus cu fiecare ocazie, întotdeauna aşteptau până se uita-n spate, spre ei, cu o privire la limita severităţii şi iritării, abia atunci începeau anevoie să se mişte. Aproximativ al patrulea vers, ca pe duşman să-l răăh-pună. Şi făceau grimase, dar se fereau să-i vadă tata. Dacă în asemenea ocazii suna telefonul sau fluiera vasul în care fierbea apa pentru ceai, fiii tatălui meu considerau că sunt semnele care demonstrează dreptatea lor. Imnul îl dislocă pe om din cotidian, îl ridică spre atemporalitatea eternităţii, dar televizorul nu te ridică nicăieri: iată contradicţia care se concretiza între cele două generaţii. Această frumoasă străduinţă explică într-un fel revolta şi indignarea tatei cu care reacţiona la, hai să-i spunem, relativismul fiului cel mare. Reacţiona într-un mod isteric. De exemplu, dacă fiul tatălui meu îşi exprima bucuria văzând cât de mare-i familia asta — sunt în ea cămile şi struţo-cămile, eroi şi trădători şi aşa mai departe —, tata se revolta îndată şi protesta: ce fel de trădători?! Concret, despre cine-i vorba?! Aşa nu se poate discuta! Evident, considera exclusă existenţa unui *asemenea* specimen. Fiul tatălui meu ridica din umeri, nu-l înţelegea pe tata, pentru el era absolut indiferent dacă există sau nu trădători

în familie. În trecut. Trecutul ne aparţine nu pentru că-i glorios; dar pentru că-i al nostru, suntem bogaţi, iar acest gen de bogăţie amplifică libertatea. De altfel, însuşi tata este un exemplu bun pentru aşa-numitul tatăl meu trădător. Mulţi l-au dispreţuit, fusese cu o fărâmă mai lobonţ decât sugera bunul-simţ (fireşte, din ramura Csesznek-junior — de altfel, urmaşii cei mai lobonţi). Tata, la fel ca şi Styrum, Forgách, apoi Ebergényi, coloneii comandanţi ai regimentelor de lobonţi, nu s-a sfiit să-şi atace până şi propriile rude (Antal, Dániel etc.), motiv pentru care, în special cei de pe baricada curuţilor l-au desconsiderat, dar au făcut mutre până şi membrii neutri ai familiei. Tata era un bărbat gras, negricios, pielea îi strălucea netedă, lucioasă, îţi venea să-l mângâi. Să-l mângâi tot timpul. La vârsta de treij' cinci de ani devenise locotenentul-colonel al lui Pálffy, dar nu carierismul l-a stimulat; pur şi simplu îi lipsea răbdarea. Obosise să fie mereu atent, să aibă mereu grijă, stare pe care la sfârşitul secolului al XVII-lea n-o putea evita (scăpa de ea); să fii atent la Habsburgi, să fii atent la turci, să fii atent la Ardeal, să fii atent la monarhie, să fii atent la interesele naţiunii, să fii atent la interesele familiei, să fii atent la propriile interese — se săturase. A devenit militar care primeşte diverse ordine pe care apoi le execută în funcţie de talent. Nu-i detesta pe curuţi, dar considera că suferă de miopie politică. Rákóczi este mare, fără doar şi poate. Dar ce groaznic ar fi dacă ar repurta o victorie. Semnarea unui pact cu turcii, revigorarea cochetăriei cu franţujii. Şi, mai departe? Curuţ: un moment de glorie. Înainte şi după: mahmureală. Tata este unul din cei mai detestaţi membri ai familiei. Portretul lui este expus la Fraknó. Şi-n ziua de azi fiii lui se ridică-n picioare când începe transmisiunea meciurilor de fotbal, există în ei un arc care-i ridică. Nepoţii tatălui meu se ridică după ei, se mişcă mai anevoios.

34. Tata nu-l iubise pe Kossuth, îl considera un tip superficial, capricios, în toate conflictele îi ţinea partea lui Széchenyi,

mulţimea care sărbătoreşte pe Broadway?, ei aş, ei aş, reînhumat, asta da, pentru aşa ceva e excelent, în general nu-i iubea pe protestanţi, îi considera prea îndărătnici, prea profani, pentru ei, asta era părerea lui, Dumnezeu e doar o formulă, o formulă importantă, îşi iscodesc destinul în el, dar chiar şi atunci, şi întotdeauna se simt jigniţi, melancolia aia virilă care pluteşte-n jur, nu-i plăcea (tatei) orgoliul ăsta plebeian, de parcă suferinţa ar fi invenţia lui Luther şi privilegiul discipolilor lui, în general tata nu-i iubea pe curuţi, prea mult foc din vreascuri, prea multe cântece, prea puţină gândire şi muncă, kitsch! Kitsch şi nostalgie, autocompătimire, nu-l iubea pe Kossuth — o, asta am spus-o deja —, şi totuşi, totuşi l-au spânzurat în ziua aceea tragică din octombrie. Bunica a trimis pe cineva la Arad să aducă acasă cadavrul de sub spânzurătoare, şi că tata poate fi uşor recunoscut, după barba mare pe care o are. Dar tot barbă mare avea şi Lahner, la fel şi Damjanich, aşa că i-au adus şi pe ăştia, toţi trei sunt acolo, în grădina castelului de la Mácsá*, în judeţul Arad, se odihnesc în pace.

35.

Domni mari, tata fusese un domn mare, revizor la Vituki, alături de încă şase, dar!, dar primus inter pares. ◆ Tata fusese un domn mare, foarte mare, chiar mai mare decât atât, adică nu mai mare decât atât, dar foarte mare, inimaginabil de mare. Dacă e să ne gândim numai la pământ, că, de exemplu, ce înseamnă într-un sat mare, un mare proprietar de pământ, a cărui putere constă în faptul că acolo poate să obţină totul, or, mai mult decât totul nu există, că determină viaţa satului şi aşa mai departe, într-adevăr şi aşa mai departe; şi ce înseamnă dacă această putere, influenţă şi aşa mai departe trebuie înmulţită cu o sută? Cu o mie. Atunci asta nu mai înseamnă nimic. ◆ Poporul are atâtea prejudecăţi faţă de domnii cei mari, faţă de tata, prejude-

* Macea. (*N. tr.*)

căţile privind expresia feţei, inflexiunile vocii, întregul comportament este atât de generalizat, încât ar putea să-l şi divinizeze în cazul în care tatei i-ar trece prin minte să fie bun, să fie un om bun. ◆ Tata are un avantaj imens faţă de ceilalţi oameni: bucate gustoase, interioare somptuoase, câini de vânătoare, cai, maimuţe, pitici, nebuni, lingăi — să fie („nu-l pizmuiesc"), dar faptul că-n serviciile sale sunt (şi-l servesc) persoane care, spiritual şi sufleteşte, se ridică la nivelul lui, ba de multe ori îl şi depăşesc, chiar că-i demn de invidiat. ◆ Tata-i mândru dacă dispune să se facă o alee în pădurea seculară de brazi, dacă poate proteja spaţii întinse cu ajutorul zidurilor lungi, de apărare, dacă poate acoperi cu foiţă de aur tavane, dacă i se instalează tot felul de brizbizuri acvatice sau i se construieşte o grădină de iarnă; dar nu intră în categoria plăcerilor sale să facă fericită o inimă fidelă, să ofere bucurie, să ajute la necaz, să prevină răul. ◆ Într-atât nu-l costă nimic pe tata să promită, să plătească în dreapta şi-n stânga cu vorbe frumoase, e domn mare, într-atât condiţia sa de demnitar îl scuteşte de toate obligaţiile impuse de cuvântul dat, încât pare modestie dacă promite doar atât cât promite. ◆ E deja bătrân şi istovit, spuse puternicul meu tată despre nenea Feri Dienst, nomen est omen, e extenuat de cât a muncit în serviciul meu, acu' ce dracu' să fac cu el? Cel care răpeşte şi ultima speranţă a bătrânului, celălalt, care-i mai tânăr, va primi această slujbă numai şi numai pentru că nenea Feri Dienst a onorat-o din plin. ◆ De multe ori e mai bine să-l laşi pe tata cu ochii-n soare decât să te plângi de el. ◆ Tatăl meu îl dispreţuieşte pe omul spiritului, pentru că nu are altceva decât spirit, omul spiritului îl dispreţuieşte pe tatăl meu, pentru că nu are altceva decât un rang strălucitor. Omul cinstit adresează câte un cuvânt tuturor caselor unde sălăşluieşte spiritul sau rangul — fără nici o virtute. ◆ Dispreţul pe care-l nutreşte tatăl meu faţă de popor îl face insensibil la toate laudele şi măgulirile exprimate de popor şi-i temperează vanitatea. Dacă regele sau Dumnezeu nu l-ar desconsidera pe babacu', el, regele, sau

Dumnezeu ar fi şi ei mai vanitoşi. ◆ Dacă tata ar dori să se cunoască pe sine sau să-şi cunoască subalternii, poate s-ar ruşina să facă pe domnul. ◆ Nu duce la nimic bun dacă omul are (poate avea) acelaşi nume pe care-l are plebea. Numele poporului (şi al apostolilor): Petru, Ioan, Iacob. În schimb, al tatălui meu: Hannibal, Cæsar, Pompei. Lucreţia. Şi cine l-ar putea împiedica să se numească (tata) Jupiter, Mercur sau Venus sau Adonis? ◆ Plăcerile vieţii, opulenţa, chiolhanurile, tihna, fericirea nelimitată — toate astea îi generează tatălui meu atâta bucurie că poate să râdă oricând de un pitic, de o maimuţă, de un idiot, de o năzbâtie nebunatică; cei care sunt mai puţin fericiţi râd numai în locurile potrivite, acolo unde trebuie. ◆ Tatălui meu îi place şampania şi dispreţuieşte vinurile drese; adică, îi place să se ameţească de la o sevă mai de calitate decât o face copilul poporului: asta e singura deosebire pe care un chef a creat-o între un aristocrat şi un grăjdar. ◆ A observa un merit, a-l explora şi, recunoscându-l, a-i acorda ce i se cuvine: tatăl meu rareori e în stare de aceşti doi paşi care trebuie făcuţi rapid, unul după celălalt. Picioarele, bietul de el... ◆ Eşti mare şi eichner, spuse tata, dar asta nu-i suficient, comportă-te în aşa fel încât să te respect, să mă întristez, să regret dacă n-aş mai avea parte de graţiile tale protectoare sau nu le-aş putea obţine. ◆ Întreaga bogăţie a tatălui meu nu e suficientă să plătească nici măcar cea mai mică bunăvoinţă sau serviabilitate — dacă stăm să ne gândim cât costă asta pentru cel care doreşte să recompenseze (tata); puterea lui abia dacă-i suficientă să-l pedepsească pe cel în cauză, dacă nedreptatea făcută astfel stabileşte măsura pedepsei. ◆ Ar fi o curată ipocrizie dacă tatăl meu n-ar ocupa de-ndată acea demnitate înaltă care i se cuvine şi pe care lumea consideră că o şi merită: nu-l costă nimic să fie modest, să se piardă în mulţime, care pe loc se dă îndărăt, sau să fie ultimul, pentru că din ultimul într-o clipă ajunge să fie primul. Pentru muritorul de rând, modestia este o pasiune amară: dacă ajunge în mulţime este strivit, dacă ajunge în capul bucatelor este pă-

răsit. ◆ Tatălui meu nu-i prea plăcea perioada care a urmat după Eden, perioada de odinioară, a trebuit să constate cu neplăcere cum suntem cu toţii fraţi, soră mai mică, soră mai mare, frate mai mic, frate mai mare. Oamenii formează o mare familie: mai multul şi mai puţinul reprezintă o diferenţă doar în ce priveşte gradul de rudenie. ◆ În legătură cu tatăl meu trebuie păstrată tăcerea: când se spun lucruri bune despre el, aproape întotdeauna e vorba de măgulire; când se spun lucruri rele despre el, e periculos, dacă trăieşte; şi e laşitate, dacă-i mort (tata).

36. Precis — e clar ca bună ziua — că tata şi ai lui băgaseră mai mulţi bani în halealâ decât habsburgii; popor bolnav la stomac, ce au pierdut la vamă, dacă e să vorbim la figurat, voiau să recupereze la bucătărie, niciodată n-au avut un bucătar ca lumea, sau dacă au avut, nu s-a simţit, cu atâta zgârcenie erau stabilite porţiile. De mâncat, omul trebuie să mănânce. (Trebuieul trebuie.) La masa regelui se vorbea că-n localitatea Teplice, pe marginea drumului, s-au înmulţit practicantele celei mai vechi meserii; se calcă pe picioare. Tata se aplecă peste mâna reginei şi-şi permise o mică glumă, îngere, concurenţa, cam aşa ceva, arogant, amabil, în şoaptă, dar aşa că până şi-n cel mai îndepărtat colţ al sălii s-a auzit fiecare cuvânt, îngere şi aşa mai departe. Contesa de Nassau sări ca arsă şi fugi ţipând. Tata după ea! Conte! şopti pentru sine regele, dar aşa că până şi-n cel mai îndepărtat colţ al sălii s-a auzit fiecare cuvânt, conte. Tata se opri brusc, stătea ca o figură din ceară. Ar fi făcut totul înapoi, dar nu se putea; îl copleşise spaima de singurătate, o spaimă laşă. A alergat cu gândul de-a lungul secolelor, al nouăsprezecelea, al şaisprezecelea, al optsprezecelea, iar din ultimul şi-a amintit un dicton care-i plăcuse foarte tare: Tristeţea, Domnule, este un soi de trândăvie. Toţi ochii s-au îndreptat asupra lui în clipa asta nenorocită şi infinită. De afară se auzeau hohotele nobilei doamne. Şi regele tot la el se uita. Îi trecuse spaima,

inima îi fuse inundată de o amorţeală caldă. Tot ce-i frumos e şi moral, chiui, şi s-ar fi dus după frumos. Dar nu s-a mişcat, tata nu s-a mişcat.

Tata s-a născut orb. Stătea acolo. *38.*

Deochi: tata s-a născut orb, în locul ochilor două nimicuri *38.*
îngrozitoare. Stătea acolo. (Stătea acolo-n colţ, cânta la vioară, detestabil, cu încăpăţânare, cu îndârjire, Internaţionala, moale, dulce, tărăgănat, de parcă era un vals.)

Tata, după ce se îndrăgostise de mama şi a despărţit-o de *39.*
soţul ei, viclenia celor doi l-a şi ucis pe bravul şi respectabilul bărbat, a privit într-o dimineaţă nedumerit în jurul său şi a remarcat cu o desfătare speriată că totul, absolut totul, este al său. Cine ar fi crezut că moşteneşte atât de repede preţioasa avere posedată de omul acela? O, rânduială fericită, Carele eşti binecuvântată că adusu-i-ai în sfânta zi de azi tatălui meu o minunăţie atât de mare, şi o bucurie nemărginită, pentru că, iată, întregul ţinut de dincolo de Dunăre este al acestui om şi al nevestei sale, de el ascultă domni bogaţi, principi mari şi regi puternici. Îmbelşugat este tata cu cetăţi puternice şi oraşe pline de comori. Pe scurt: impune-s-ar oarece pentru trup, în rest avea de toate. Strălucite locuri de vânătoare, comori până-n gât, pe care câştigatu-le-a nici cu arme, nici cu sânge, nici cu broboanele frunţii, găsitu-le-a uşor şi tot uşor le-a cheltuit. Să sălăşluim pân' s-o putea sălăşlui, asta-i era deviza, şi tata anunţă că primeni-va toată curtea şi va da de veste totul. Înainte de toate se îngrijeşte să fie peste tot o sumedenie de cântăreţi la lăută, vioară, fluier, tobe, trompetă; toată lumea să se veselească, junii să zburde de bucurie, în faţa tatălui meu să dănţuiască fiinţe frumoase. Primeneşte totul, plănuieşte, îşi arată părtinirea, îi cadoriseşte pe domnii cei mari, procură totul, împăunează

totul, acoperă palatele cu poleială, cu mătăsuri scumpe şi catifele aurite; tatăl meu pohteşte să se teamă toţi de el şi să i se-nchine ca unui rege. Dacă omul cela n-a ştiut trăi cu ea, ştiu eu!

40. Într-o dimineaţă, după ce tatăl meu a ieşit împleticindu-se din bucătărie, pentru că fusese cât pe-aci să leşine din cauza mormanului de vase nespălate care puţea ca un hoit, în special din cauza unui platou de argint, dar mai degrabă de alpaca, în care se uscaseră complet nişte resturi gălbui de ouă, s-a târât la baie, unde nu şi-a găsit periuţa de dinţi, paharul, briciul pentru bărbierit şi vasul de WC, şi nu şi-a zărit nici chipul în oglindă, a ajuns apoi legănându-se în camera din mijloc, unde a văzut patul răvăşit, în el o femeiuşcă blondă care se întindea mai ceva ca o mâţă, s-a dus lângă masa de scris, s-a lăsat peste ea, rezemându-se totodată, s-a uitat ţintă în ochii fiului său (în fotografie privirea fiului era severă, buzele ţuguiate) şi i-a spus: şefule, te-a copleşit trufia.

41. Dumneata eşti un interlocutor senin şi înţelegător şi indulgent şi inteligent, un cineva pitoresc, care caută în tot şi-n toate inevitabilul, care nu vrea să schimbe lumea, ci o acceptă, acceptă tot ce există, şi nici prin gând nu-ţi trece că lumea ar putea fi şi altfel, mai exact nu asta-ţi trece prin minte, pe dumneata te satisface bogăţia existenţei, asta este ce accepţi, această bogăţie, unde răul, urâtul nu compensează binele, frumosul nu le neutralizează, ci le măreşte, nu pe astea, ci unul pe celălalt — şi toate astea sunt astfel pentru că încă n-ai stat niciodată în faţa plutonului de execuţie, îi spuse tatei şeful plutonului de execuţie, în timpul orelor de serviciu.

42. Tata era deja de mult timp palatin, Ordinul Lâna de Aur, apropiat de taină, când a mărturisit că niciodată n-a fost în

stare să scape de bănuiala că rostul creaţiei nu-i de natură etică, nu poate să fie, şi că nicicând n-a reuşit să izgonească din sine definitiv acest gând, adică n-a procedat ca Dumnezeu cu prima pereche de oameni; probabil au fost nevoiţi să-şi regleze afacerile de pe poziţii diferite.

43. Omul pictează de aici, spuse pictorul arătând în dreptul inimii. Mai târziu, tata, pe parcursul acestei dispute care încet-încet părea să încline în favoarea sa, reaminti, ca un ultim atu, ca o replică, ca o ţintire în pieptul pictorului, că omul pictează de aici — arătă tata spre inimă. Un moment de linişte. Apoi pictorul prinse cu un gest moale, inimitabil, înţelept, încheietura mâinii tatălui meu, cu două degete, graţios şi trist, ca şi cum ar fi fost o veche bijuterie de familie, o podoabă, ei, drăcia dracu'!, apoi cu un zâmbet primitiv şi răutăcios îi aşeză mâna tatei pe partea stângă a toracelui. Tata, eternul perdant, roşi.

44. Tata interpretase un mic dans de Purcell. Când a terminat, a strigat triumfător: Catedrală! O catedrală! Iar acum am să vă arăt pietrele, pentru că fiecare catedrală e formată din pietre! Din pietre şi din Dumnezeu, hămăi mama. Păi, sigur că da, sigur că da. Din punct de vedere tehnic, tata nu era deosebit de bun, dar interpreta muzica din muzică, potrivit muzicii; avea noroc muzica dacă o interpreta el. Fredona, la fel ca şi Gould, chelălăind. Aici e complet şcolăreşte, nu-i aşa?, întrebare-răspuns, întrebare-răspuns, întrebare-răspuns, hop-la, ia să vedem noi, la aceeaşi întrebare trei răspunsuri total diferite?, păi treabă-i asta?, apoi face rapid un salt, şi ce salt!, asta, nu-i aşa?, e cu trei diezi, iar asta, cu bemol, şi iată ce săritură, şi suntem în 1691, nu-i aşa?, să nu uităm! Simplu, simplu, simplu. Hop, iată, aici e încordat, aproape atonal, nu-i aşa?, doamne, ce acord! Bach niciodată n-a îndrăznit, niciodată. Purcell ăsta e englez, să nu uităm. Iar la sfârşit, iată, pune o notă care până acu' n-a mai apă-

rut, pentru această singură notă s-a pregătit tot timpul, pe asta a protejat-o tot timpul, pe asta a mizat, această mică bucată de Purcell te face să înţelegi întreaga compoziţie. E clar că n-a înţeles intervenţia mamei, cum că ar fi, totuşi, o deosebire între 1691 şi prezent. Noua intervenţie, cum că Dumnezeu a devenit o problemă personală, evident că n-a priceput-o; iar concesia mamei cum că el, tata, nu-i în măsură să susţină că Dumnezeu este sau nu este, dar e mort, dar poate să spună orice, îl priveşte numai pe el, pe tata, nu şi pe vecini, e limpede că n-a preţuit-o. Tot timpul cât a interpretat a plâns, *Wort, du Wort, das mir fehlt!* Tot plângând a ascultat-o şi pe mama, apoi a încuviinţat fericit din cap. Mama s-a străduit să nu-şi arate supărarea. Un spectacol magistral, dragul meu Joseph!

45. Tata s-a trotilat. I-a sugerat în mod serios lui Haydn un trio de coarde. Dar Haydn nu s-a târguit, nu l-a putut convinge, o ţinea una şi bună.

46. Secolul al optsprezecelea: tata mână pe drum gâştele (tatăl meu niciodată n-a mânat pe drum gâştele), adună iarbă din şanţ (n-a adunat niciodată iarbă din şanţ), pune oalele pe gard (oală, nu), scoate apă din fântână (nu; cum să nu, devenit-a el de toate [nimic]), scoate apă din fântână în şopron ascute sapa (ascute sapa), în coteţ hrăneşte porcii, în grajd ajută vaca să fete, în bocşă arde cărbuni, în biserică mătură dalele, în cimitir nivelează morminte, la fierărie încinge fierul, cu armăsarul împerechează iapa, în Patak azvârle hoitul, la cizmar îşi face opinci, la evreu toarnă-n el palincă, de la vânzătorul ambulant cumpără sare, la judecător caută dreptatea, în casă îşi bate nevasta, în pat doseşte tutunul, în curte goneşte câinele, pe ogor treieră secară, în claia de fân tăvăleşte fecioara, la boier duce cota, la umbră mănâncă fasole, în izmene ascunde băşina — şi în timp ce munca pe câmp e-n toi, istoria, ca o idioată, umblă haimana prin sat.

47.

Ia să vedem. Mai multă lume îi reproşează tatălui meu că, după complotul-Wesselényi, s-a îmbogăţit binişor şi consecvent. Într-adevăr. Cu moartea lui Miklós Zrínyi situaţia devenise atât de îmbârligată, că nici faterul n-a putut-o dezbârliga. Sentiment şi raţiune distruse (acolo, în a doua parte a secolului al XVII-lea). Naţiunea îşi pierduse marele fiu de la care putea spera mântuirea; disperarea îl dezorientase atât de tare pe Wesselényi, încât acesta s-a gândit la un remediu şi mai grav decât boala, alianţă cu turcii, pentru ca ăştia să nu mai hărţuiască ţara, să nu-i ciupească cetăţile, satele, să nu chinuiască teritoriile ocupate; Péter, fratele mai mic al lui Zrínyi, era un om îngust la minte şi, dându-şi seama şi el de această slăbiciune, asculta cu plăcere de sfatul şi autoritatea altora, Leopold în zadar îl numise ban al Croaţiei (24 ian.), nu-l putea înlocui pe fratele său mai mare în ce priveşte aspiraţiile naţiunii. Astfel, după perioada plină de speranţe când suna încurajator expresia „nu-l vătăma pe ungur!“, au urmat anii întunecoşi ai luptelor interne, printre ale căror orori parcă n-ar mai fi trăit unguri, doar curuţi şi lobonţi. (Cel care-i în stare să privească dincolo de gard şi se străduieşte să priceapă cu chibzuială cauza ţării, nu izolat, cel care foloseşte cutumele întru avantajul politicii, nu drept intrigă, este un om fără de patrie, cu inima stearpă; iar cel care se entuziasmează şi-şi adoră patria cu sentimente fireşti, este un ciuruc mărginit. O copilărie, o astfel de ţară este infantilă, până-n ziua de azi, pentru că nu-i capabilă să-şi potrivească visele nopţii cu cele petrecute în timpul zilei, trecutul cu prezentul, nu găseşte portiţa de trecere dinspre eşec spre victorie şi invers. Se îmbufnează ca un copil. Mai târziu, tatăl meu, în calitatea sa de palatin, s-ar fi străduit să lichideze această dualitate, ar fi vrut să zidească un pod, dar n-au existat maluri, n-au crezut în el nici ungurii săi, nici regele; favorurile şi calomniile cu care fusese copleşit au redus drastic încrederea nutrită faţă de el. Nu întâmplător s-a petrecut acel lucru incredibil, că nu el, palatinul în

funcţie, ci Pálffy a fost cel care s-a ocupat de tratatul de pace cu Rákóczi. Oricum, e totuna. Tata nu s-a simţit ofuscat, întrucâtva l-au copleşit melancolia şi podagra. Pe primul loc al preocupărilor sale s-a situat familia. Fapt care a însemnat fericirea personală. Acest lucru i-a accentuat în continuare discreditarea. Dar să nu fugim într-atât de repede.) În timpul acestei crize teribile, tata era în serviciul militar al fortăreţelor de graniţă din zona situată dincoace de Dunăre. După complotul-Wesselényi şi grupul acestuia, a primit ordin, în calitatea sa de prefect de Hegyalja, să confişte bunurile nemulţumiţilor, iar el, chiar dacă-n silă, a îndeplinit ordinul. O parte din proprietăţile confiscate de la Ferenc Nádasdy, cumnatul său decapitat, le-a primit de pomană, concret, domeniile de la Szarvkő, adică în schimbul unui gaj de 20 000 de forinţi, sumă care ulterior i-a fost rambursată; mai încolo, pentru suma de 200 000 a amanetat din nou aceste domenii, iar în 13 august (cu o zi înainte de moartea mamei), plătind în plus 65 000 de forinţi, le-a câştigat ca donaţii; apoi, domeniile de la Kapuvár, pentru care a trebuit să plătească 50 de mii de forinţi, sumă cu care fusese încă înainte dator, şi, în final, Pottendorul; cu aceste achiziţii şi-a atras invidia multora. În schimb, n-a reuşit să ciordească averea-Homonnay: cel mai frumos plan al tatălui meu — căsătoria unuia dintre copiii săi cu fata surorii sale mai mari, Maria, vlăstarul spiţei Homonnay a cărei ramură masculină se uscase — a eşuat din cauza marelui său rival, episcopul Kollonics, care s-a opus cu încăpăţânare. (Din păcate, la curte prevalase orientarea-Kollonics care viza dezbinarea naţiunii, anihilând astfel rolul de „mediator“ al tatălui meu, îndreptat atât spre sus, cât şi spre jos; această orientare absurdă i-a oferit apoi arma reacţiei naţionale lui Rákóczi — dar asta abia dacă l-a consolat pe tata —, pe care în tinereţe tocmai Kollonics îl educase.) Au existat şi alte achiziţii, la fel şi alte invidii pe care le-a generat, totuşi merită să avem în vedere că-n epoca respectivă inclusiv înalţii demnitari, care nu prea simpatizau cu tata, s-au preocupat în general, pe

lângă toate preamăririle şi ascunşi îndărătul aspiraţiilor naţionale, de satisfacerea intereselor personale. Văzând această opoziţie, tatăl meu şi-a expus principiul „mâinii invizibile“ (comiţând o greşeală logică şi afectivă: voia să rezolve cu argumente logice un conflict afectiv); conform acestui principiu, fiecare individ — asta în timp ce este preocupat exclusiv de propriul său interes — ar fi condus de o mână invizibilă, caritabilă pentru înfăptuirea celor mai bune servicii puse-n slujba binelui comunitar. Aşa ar fi adevărată afirmaţia că toate astea le făcuse „nu din nebunie sau pentru propriul său fast, ci pentru patrie“. Tata n-a pus banii la ciorap, ba mai mult, a profitat binişor inclusiv de excelentul prestigiu al familiei sale, dar pe de altă parte şi-a sporit averile străbune cu achiziţii atât de notabile, încât după moartea sa urmaşii au moştenit nu unul sau două domenii, ci adevărate principate. Dar duşmanii nu l-au lăsat în pace nici atunci, au lansat zvonul c-ar fi murit sfâşiat de propriul său câine de vânătoare. (Remarc: asemenea zvonuri au circulat şi în legătură cu bunica — concret, că ar fi stat inconştientă zile la rând pe dalele reci din bucătărie unde pisicile, avusese foarte multe pisici, s-ar fi ospătat din trupul ei.)

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

48. Turcii părăsiseră deja Kismartonul, plecaseră de mult şi din Ungaria, când, într-o bună zi, au sosit în sat doi domni înveşmântaţi în haine somptuoase. Amândoi erau turci, deşi turcii părăsiseră deja Kismartonul, plecaseră de mult şi din Ungaria, când într-o bună zi au sosit în sat doi domni înveşmântaţi cu haine somptuoase. Amândoi erau turci. Au bătut la prima poartă. Să-ţi dea Dumnezeu o zi bună! Să v-asculte Dumnezeu! Da' cu ce treabă pe aici?, îi întrebă stăpânul casei, care nu era altcineva decât tatăl meu. Unul dintre domnii turci îi răspunse: E vorba de o poveste foarte însemnată. Nu se vorbeşte pe aici, prin sat, despre o femeie răpită de turci, dar care a fugit de la ei? Multe din astea se vorbesc pe aici, pe la noi, spuse iscodindu-i tata. Ei, dar asta s-a întâmplat că turcul îi ducea în căruţă pe cei doi prunci ai femeii, iar pe femeie o trăgea în urma căruţei, de care era legată. Femeia a reuşit să taie frânghia, a alunecat în şanţ şi a fugit. Dar cum a avut suflet să-şi părăsească drăgălaşii de prunci? Dar acasă, în sat, lăsase doi orfani mai mici, la ăştia a fugit înapoi. N-ai auzit despre ea? Pentru că am plăti bine celui care ne-ar povesti câte ceva. Dar în zadar au tot insistat — pentru că au insistat —, nimeni din sat nu auzise de femeia aceea. Was verborgen ist, interessiert uns nicht, au spus, pentru că vorbeau germana la fel de bine ca şi maghiara. (Nemaivorbind că acolo locuiau şi evrei şi croaţi.) Probabil că s-a prăpădit, n-a rămas nimic în urma ei, nici a familiei. Au-

zind asta, cei doi domni turci s-au întristat. Într-un târziu, unul dintre ei a grăit: deşi, noi numai pentru asta am venit, am venit de departe, de la Constantinopol. Da' de ce aţi făcut călătoria asta lungă, dacă nu-i cu supărare?, întrebă iscodindu-i gospodarul din Kismarton, adică tata. Pentru că femeia aia a fost mama noastră. De când i-am auzit istoria, o căutăm mereu, dar acu' ne dăm seama că n-o vom găsi nicicând. Ei, staţi numa' puţin, spuse tata în timp ce le oferi locuri de şezut celor doi străini cu părul strâns în coc, apoi dădu ordin s-o cheme pe mama, pe Maria Josepha Hermengilde, Prinzessin von und zu Liechtensteint, pe această femeie corpolentă, puternică, având chipul acoperit cu un voal, care a ocupat complet încăperea cu persoana ei, cu personalitatea ei, cu caracterul ei, cu imensa-i pălărie cu pene şi cu rochia care-i foşnea, deşi stătea nemişcată. Turcii au sărit de-ndată ca pleava, şi pleava a sărutat mâna, care niciodată n-a respectat pe nimeni atât de profund ca acum, pe mama. Asta acu' n-are importanţă, a hămăit iritat tata, da' asta-i mama voastră?, şi o roti-învârti pe mama, las' s-o vadă din faţă, apoi s-o vadă din spate şi dintr-o parte. Nu, au dat din cap turcaleţii, asta nu-i mami. Şi-au luat rămas-bun cu mare tristeţe şi s-au reîntors la Constantinopol. Tata a aşteptat până când musafirii, musafiri nechemaţi, ca să spun aşa, au părăsit curtea, apoi brusc, cu dosul mâinii a lovit-o brutal în mutră pe mama, pe această femeie corpolentă, puternică, având chipul acoperit cu un voal, care ocupase complet încăperea cu persoana ei, cu personalitatea ei, cu caracterul ei, cu imensa-i pălărie cu pene şi cu rochia care-i foşnea, deşi stătea nemişcată. I-a crăpat buza, sângele picura pe podele. Tata a turbat văzând sânge (a crezut că este ofensă, că mama intenţionat l-ar tachina, că voia să-l tachineze), a lovit-o din nou, mama s-a prăbuşit pe podea, a căzut pe urmele sângelui ei. N-a rămas, *deci*, nemişcată. A scâncit din cauza spaimei. Îi era teamă de bătaie, îi era teamă de durere (când se îmbăta, tata nu cunoştea nici om, nici Dumnezeu), dar mai ales îi era teamă că după ce-i pierduse pe cei doi prunci drăgălaşi, o

să-l piardă şi pe tata. Ar fi fost deja prea mult. Tata a mai lovit o dată, cu piciorul, trupul chircit pe podea, apoi a alergat în curte. Gâfâia. Soarele tocmai se pregătea să apună. Încetul cu-ncetul s-a liniştit (tata). Nu era bine dispus. Uşa casei noastre tremura în boarea serii.

49. Într-o zi tata a mai sosit o dată. Era nebărbierit, negricios, ochii îi erau susţinuţi de vasele de sânge, parcă şi un dinte i-ar fi lipsit, duhnea a băutură. Privea senin în jur. L-au înconjurat cu suspiciune cei de la curtea vieneză, domnii unguri, cabinetul prim-ministrului, servitorimea personală, jumate din meleagurile de dincolo de Dunăre şi mama. În urma lui au fost aduse paişpe valize, paişpe valize englezeşti, din piele de porc, având diferite dimensiuni şi destinaţii, dar toate din aceeaşi colecţie, Richardson & Dumble, Londra. Ce-s astea?, îşi ridică sprâncenele a mirare curtea vieneză, domnii unguri, cabinetul prim-ministrului, servitorimea personală, jumate din meleagurile de dincolo de Dunăre şi mama. Târăsc după mine lucruri, îşi aplecă timid capul tata. (În traducere: car obiecte.)

50. Pe tata îl copleşise admiraţia pentru apusul de soare de la Braunschweig. S-a obişnuit cu el în timp ce se întorcea din lamentabilul asediu al Brandenburgului, apoi oriunde vedea un apus de soare de la Braunschweig, dimineaţa, la prânz, seara, oricând, ţipa îndată: priveşte, cât e de frumos! Îi era imposibil să-şi desprindă privirea de la el şi ar fi vrut permanent să-i convingă şi pe alţii să fie tot atât de entuziaşti. D'apoi ce-i frumos în ăsta?, comenta mama, indispusă şi blazată, dansul, drama, adio-ul cosmic al vârtejului de violet, galben, purpuriu etc. Apusul de soare de la Braunschweig aminteşte de savană, şi pentru că omul primitiv, strămoşul omului, se simţea în savană ca la el acasă, există în noi până-n ziua de azi o legătură interioară, antropologică, iată motivul pentru care-i frumos. Mama făcea mutre, eu nicio-

dată n-am fost în savană. Tatei îi plăcea să vadă lumea prin prisma manualelor din şcoala generală. Uitase mult de la bacalaureat încoace. De pildă, nu înţelegea cum poate să zboare un avion din moment ce este un obiect atât de greu — iată, de exemplu, aici e un cuţit, treaba asta ne-o arătase de multe ori în timpul prânzului, brrr, imita sunetului scos de motoarele avionului, apoi lăsa din mână cuţitul, puff, voilà sau invers, voilà, puff. Cade, nu-i aşa?!, păi sigur că da, cade!, striga cu o satisfacţie disperată. Dacă citea în ziar că se scufundase un vapor, de exemplu, Estonia, se liniştea, cu toate că avea cunoştinţe pe punte, chipeşa soră mai mică a unei chipeşe fotografe. Am spus eu că-i greu, spunea. Atunci devenea brusc caciorât, de parcă ar fi mâncat mere pădureţe. Cita: Un corp scufundat într-un lichid este împins pe verticală cu o forţă egală cu greutatea volumului de lichid, mândruţo, hei! Linişte. Tata aproba din cap. Prea puţin a împins, asta-i problema, puţinul. Am spus eu. Pentru frumoasa Helena au fost lansate la apă o mie de vapoare (materie de clasa a doua, John M. Prausnitz). Să fie 1 millihelen unitatea de măsură a frumuseţii acelei femei pentru care se lansează la apă un vapor. Asta este, prin natura sa, un vector. Atunci, millihelenul negativ poate fi interpretat prin faptul că un vapor trebuie scufundat, atât e de frumoasă. Am spus eu. („Soţia mea e moartă. Acum am experienţă şi-n acest domeniu. Mă bucur că n-o să mai pot avea parte de asemenea experienţe şi mă simt de-a dreptul uşurat. Totodată, apreciez că pot conta pe compasiunea dumneavoastră la fel ca şi pe cea a celorlalţi prieteni din Braunschweig.“ Asta-i tot.)

51.

Tata — după pregătiri discrete şi necesare — s-a trezit mai devreme decât de obicei, asta pentru ca înainte de tăierea primei felii din pâine, înainte să se dea foc podului de la Eszék* şi să înceapă procedurile penale împotriva condu-

* Osijek, localitate în Croaţia. (*N. tr.*)

cerii Agrobank-ului să dea o fugă pân' la Pozsony*, locul unde Dieta îşi desfăşoară lucrările, în creuzetul noii Ungarii aflată-n gestaţie, la ibovnica sa. Dar în baie, parcă întâmplător, s-a întâlnit cu mama căreia îi trebuia să se pişe, şi care acolo, pe loc, dormind pe jumătate, a îngenuncheat pe capacul veceului şi l-a posedat pe tata. Care a ridicat din umeri, poate-i mai bine aşa, nu-i plăcea să se trezească devreme, nu-i plăcea strada Pozsony, era plină de gropi, caii transpirau peste măsură, iar colac peste pupăză, apariţia lui în oraş genera tot felul de supoziţii politice. S-a culcat înapoi în pat, a trimis printr-un curier la Pozsony scuze pline de înfloriturí, iar mama, strălucitoare, a dus micul dejun la pat. *Era cutremurător de fericită*. Şi tata. Atunci care-i problema?, a întrebat mama sau tata. E cam plictisitor, răspunse celălalt.

52. Tata se gândea deseori la mama. De exemplu, când a tăiat o felie de pâine, atunci. A dat foc podului de la Eszék, atunci. Au început procedurile penale împotriva conducerii Agrobank-ului, atunci. Joi, în faţa locuinţei sale, nişte necunoscuţi l-au atacat cu bâte de base-ball, atunci. În ţara asta s-au cheltuit bani căcălău pentru tot felul de consolidări, numai un singur lucru n-au consolidat, poporul, până când acest lucru nu se va întâmpla, nu va fi pace socială, atunci. În perioada care a precedat revoluţia franceză s-a orientat definitiv spre clasicism, atunci. Stilul său a pierdut din supleţea (pe scurt) de odinioară, atunci. Pe unde circulă vapoarele ungureşti, atunci. Previziuni meteorologice, atunci. Tata avusese o imensă masă de birou, un obiect lipsit de suprastructură, cu tăblia lucioasă, o piesă în stil baroc târziu, foarte căutată în secolul al XVIII-lea, pe aceasta îşi rezolva problemele de stat, şi atunci tot la mama se gândea. Gândul destinat mamei era o imagine despre cum ar fi dacă ar intra sub masa asta, în linişte, fără să salute, ca să spună aşa, şi ca o căţeluşă, cu

* Bratislava. (*N. tr.*)

capul, cu căpşorul, i-ar îndepărta genunchii, coapsele — între timp, pe masă problemele unui imperiu ar fi împinse de colo-colo, s-ar răsturna destine şi propoziţii şi corespondenţa zilnică! — şi aşa mai departe, şi aşa mai departe, da, da, chiar aşa, dar fără mâini, numai cu dinţii sau cu nasul sau cu bărbia, vorba multă sărăcia omului, în concluzie, ar merge (mama) până la limita imaginabilă, dar nu m-ar excita până la capăt, ci m-ar ţine în formă, l-ar ţine în formă, i-ar aminti tatălui meu, cât e ziulica de mare, că există. (Cât e ziulica de mare: inclusiv atunci când tata i-a acuzat pe cei din conducerea tinerei trupe de teatru [Kecskemét], pe de o parte, de creşterea gâştelor, iar pe de altă parte, că ar fi dispreţuit publicul; în schimb, mai multe persoane, tocmai reprezentanţii vestiţi ai breslei, şi-au manifestat o atitudine de susţinere. Şi pentru că tata îşi consuma inclusiv prânzul la masă, era zgârcit cu timpul, drept odihnă ar arunca, din când în când, câte o îmbucătură sub masă. Interzise: comunicarea, atingerea.) Dragule, dumneata eşti un pervers, constată cu tristeţe mama după ce auzise ordinea de zi plănuită. Dar tata nu contenea cu argumentele. Vezi minune, tatăl meu într-adevăr a reuşit să schimbe dimensiunile senzuale ale mamei, într-atât de mult încât asta cât pe aici să cadă pe partea cealaltă a calului (a se înţelege: masa de birou, ha-ha-ha!), astfel că tata a considerat de cuviinţă ca din când în când să-i atragă atenţia, chiar dacă în glumă, respectiv, să-i reamintească faptul că este, totuşi, o mamă cu patru copii, catolică, nu-i aşa? Da, dragule, ai dreptate, aprobă mama, dar rămânea fermă pe poziţie. Caii fuseseră dezlegaţi.

53.

Tata-i un komodor. Câinele care latră, nu muşcă. Tata şi muşcă şi latră. Altfel spus, îi sunt mai apropiaţi Stalin sau Gingis Han, decât Grillparzer. Simte pe propria piele provocările epocii. Caravana trece! Ar vrea să facă sistematică această senzaţie, s-o scoată şi s-o înalţe din regatul inimii. Între timp, mama traduce din şase limbi şi hrăneşte anima-

lele, poloneza etc., respectiv, vacă etc. Tata este de părere că trăim în era comunicaţiilor, care se deosebeşte din toate punctele de vedere, fundamental şi calitativ, de experienţa acumulată până acum de omenire. O transformare rapidă, în salturi, comparativ cu dezvoltarea societăţilor agro-industriale această transformare este împestriţată de salturi. Un cangur! Situaţia este nouă: o simultaneitate absolută. Dacă dispare timpul, dispare şi omul, spune mama în timp ce goleşte traista cu ovăz; spui că am făcut un pas spre cer cu CNN-ul?, spui că am devenit un înger? El, tata, îşi imaginează fenomenul în procesul său, iar fenomenul în sine este acest proces. Ce consecinţe estetice, morale şi religioase are simultaneitatea absolută? Despre ce vorbeşti? Îl întreabă cu moliciune mama. Avea patruzeci de ani când a născut cel de-al patrulea copil. Nu fondul problemei este esenţial, important este acel *modus* cu care abordăm şi ne apropiem de gândirea celuilalt, datorită căruia simultaneitatea impusă cu forţa la nivel tehnic este substituită de o formă calitativă a acesteia. Obiectul discuţiei noastre ar impune, prin natura lucrurilor, un alt sistem conceptual..., ei, dar n-avem ce face, mâncăm ce avem. Rând pe rând trebuie, ba mai mult, se cuvine să vorbim despre ceea ce nu putem vorbi. Tăcerea nu-i de aur. Spui că un lucru este identic cu faptul că vorbim despre acel lucru? Trăim într-o epocă a tranziţiei, îngere, spuse tata. Şi care-i treaba cu vorbirea despre vorbire, şi cu vorbirea despre vorbirea vorbirii? Omul! Omul este obligat, mereu şi mereu, să se ridice prinzându-se de păr. Dacă reuşeşte, e un miracol, dacă nu reuşeşte, de asemenea. Mă gândesc şi la un proiect de corespondenţă. Tata are un creion pentru negi, îl are tot timpul la el, iar în momentul în care apare pe el, într-un loc vizibil, diagnosticabil din punct de vedere social, o erupţie gen coş, bubuliţă, şi începe să se inflameze etc., o face să dispară, o cauterizează cu creionul. L-a furat de la mama. Care ştie; scoate flăcări pe nări. Acu' independent de creionul pentru negi, nu crezi că Braque e mare tocmai pentru că-n fiecare obiect ne arată Ding an sich-ul, că

reconduce fiecare obiect la propriul său suflet? În acelaşi timp, comentează indispus tata, asta nu exclude să simţi în fiecare rând al lui Goethe lumea vibrând, să percepi destinul fiecărei existenţe umane! Ei, aici-i aici, îşi dă una peste frunte mama, deci despre asta-i vorba, despre un misticism ordinar! Tata trânteşte uşa şi iese în grădină, iar mama, în forul ei interior, îşi cere iertare de la el, mereu uit că-i nebun. A presimţit ceva din nebunia prezentului şi şi-a oferit umanităţii ajutorul. El deja ştie că nu trăim în lumea pe care avem impresia că o vedem. El ştie deja că este adevărat nu numai în cazul stelelor, sunt unele a căror lumină o vedem, dar, de fapt, nu mai există de milenii încoace. Din cauza asta îmi tot spune că tu eşti lumina în noapte. Ştiu că din cauza asta îmi spune, dar totuşi roşesc, în ciuda anilor pe care-i am.

54. Care este deosebirea dintre tatăl meu şi Dumnezeu? Deosebirea este evidentă: Dumnezeu este prezent peste tot; în comparaţie cu asta şi tatăl meu este peste tot, numai aici nu este.

55. În general: până când nu l-au bătut foarte tare, tata s-a purtat bărbăteşte, conform unui model pe care şi l-a imaginat. Dar când bătaia a atins un anumit nivel, de exemplu, zdrobirea unghiilor, s-a speriat foarte tare şi a început într-un mod laş şi josnic să implore să fie lăsat în viaţă. Spre norocul său, nu ştia nimic despre nimic. A repetat treaba asta până-n zori. Marea şi distinsa noastră ţară! N-avem cum evita fidelitatea.

56. Tata a dat de belea, a agăţat o fetişcană, o turcoaică, o chema Leila, are părul aspru, ca părul de cal, strălucitor ca abanosul, dacă-l scutură, clopoţeşte şi-i ajunge pân' la buci; are pielea gălbuie, buzele şi le înnegreşte cu mure, ca punkiştii. Tata-i îndrăgostit de ea. O aşază pe genunchi şi se uită. Leila îşi apleacă sfioasă capul. Tata îi ridică tandru bărbia şi se privesc pentru o clipă, apoi fata îşi apleacă din

nou ochii. Nu-şi vorbesc, sunt serioşi. Treaba asta durează cam de un an. Astăzi, fata a spus câteva cuvinte în turceşte. Tata i-a răspuns în ungureşte. Acum povestesc, iar o să treacă un an, de data asta în acest fel. — Înainte să moară, tata, care pe vremea aceea trăia deja de mult timp singur, acrit, dârdâind, mama, sora mai mică a lui Thököly, se mutase la Mariazell, toată curtea despre asta clevetea, a întrebat: Oare ce mi-o fi spus?

57. Tata avea principii; tot felul de principii, ca nişte pisici. În special de natură morală, dar avea şi principii estetice, într-un număr considerabil, principii privind conduita vieţii şi igiena. Sau culinare (praf de usturoi). Sau monetare. Şi care-i secretul iubirii eterne? Căsătorie sau iubire sau a treia variantă. Principiile privind conducerea cluburilor de fotbal de categorie inferioară. Cum să circulăm rapid şi fără accidente? Cunoaşterea celor opt criterii pentru sexul conştient. Muşcata şi păduchii. Oricând era în stare să scoată un principiu din buzunarul sacoului, al pantalonilor, de sub cămaşă, de lângă solniţă, în timpul prânzului, la teatru, din binoclu, la stadion, din punga cu seminţe de bostan, la cârciumă, din şpriţ, la bibliotecă, la biserică, la cazarmă, la şcoală, la parlament, oriunde. Cel care are principii şi este un om cinstit are întotdeauna dreptate, mai bine zis nu poate fi interpretat că ar fi contrariul, are dreptate pentru că nu se poate să n-aibă dreptate. Se poate ajunge la o înţelegere, dar nu poate fi înţeles. În felul ăsta era greu cu tata. Accepta numai ce era în stare să accepte. În profesie avea succes. Apoi într-o zi când n-a mai fost nicăieri, nici în pantaloni, nici la masa din sufragerie, nici la teatru, nici în pauza reprezentaţiei, nici la meci, nici la cârciumă, nici la bibliotecă, nici la biserică, nici la cazarmă, nici în palatul parlamentului, nici într-un alt loc-spaţiu combinat cu o fiinţă umană, într-un soi de birou sau o colivie din sticlă, şi nu mai era pe el nici palton, nici cămaşă, nici sacou, şi nu mai era în stare

să scoată principii nici de după ureche, nici din păr, nici din coastă, din nici o încreţitură secretă de a sa, deci era gol şi nicăieri, adică atunci când ar fi existat, în sfârşit, şanse reale pentru o discuţie, devenise de nerecunoscut. Nu e tata; atunci de ce, chiar dacă ar fi posibil. Şi, nu-i aşa?, despre ce; şi cine.

58.

Pe tata, mama lui l-a învăţat numai lucruri bune. L-a învăţat că, la urma urmei, oamenii sunt buni şi că Tatăl Ceresc are grijă de noi. Lumea trebuie privită cu încredere, iar pe cine te loveşte cu piatra, loveşte-l cu pâine. Şi ce rezultă? Faptul că acest lucru stă în centrul educaţiei bunicii — niciodată cuvintele urâte nu-şi au rostul, sunt goale, le lipseşte urâţenia realităţii, le lipseşte aşa-zisa parte a lumii care le-ar corespunde. Iar când tata învăţase, totuşi, de la tovarăşii săi de joacă din sat cuvinte „dintr-acelea", bunica l-a poftit cu o înverşunare tristă în baie şi l-a spălat cu apă şi săpun în gură. Zile-n şir tata n-a putut mânca nimic, când lua mâncare-n gură, o vomita pe loc. Apoi, tata nu împlinise încă cinci ani când bunica murise în nişte suferinţe cumplite, i s-au îmbârligat maţele şi au început să putrezească, parcă acolo, în interior, ar fi trăit un monstru care puţea îngrozitor — ca într-un film horror —, iar ea s-ar fi identificat din ce în ce mai tare cu el. Motiv pentru care au fost nevoiţi să părăsească până şi casa. Bunicului i-a fost ruşine că bunica murise, aşa că s-a mutat într-o altă ţară. Iar tata a rămas acolo, până-n gât, cu vocabularul său ambiguu. Nu era în stare să spună lucruri rele despre nimeni, pentru că-i lipseau cuvintele, şi pentru că-i lipseau cuvintele, nici să gândească lucruri rele nu era în stare. Din cauza asta a rămas fără apărare, tot timpul îl prosteau oamenii şi râdeau în spatele lui. De exemplu, dacă spunea că — de altfel asta se întâmplase în 13 martie, când după două splendide zile însorite a început o ploaie mocănească, de parcă ar fi fost toamnă sau am fi fost în Argentina — s-a evaporat primăvara (expresie care, logic,

pentru tata avea menirea să salveze valorile, deşi nu tocmai potrivită uzanţelor), rânjeau şi-i dădeau un ghiont în spate, aşa cum spui!, aia s-a evaporat, dar ai rămas tu pentru noi! Tata îi privea cu o tâmpenie fericită, de parcă ar fi auzit-o pe maică-sa. Care însă — se spune că — se evaporase, la fel ca primăvara. Aşa cum spui!, aia s-a evaporat, dar ai rămas tu pentru noi! Într-o zi tata n-a mai înţeles, cine este acest tu? A privit în rânjet, dar nici acolo n-a găsit nimic.

59. Tatălui meu i se fâlfâia de plata pensiei alimentare. Să crăpi dracu', ştoarfă ordinară, îi transmise mamei. Şi fiii tăi, la fiii tăi nu te gândeşti?!, ţipă mama. Să meargă în curva lor de mamă, urlă tata, fapt pe care mama l-a interpretat drept speranţă încurajatoare, pentru că a merge în curva lor de mamă nu-i acelaşi lucru, totuşi, cu să crăpi. Într-adevăr, dar tata tot nu plătea. Mama se săturase, astfel că a angajat doi profesionişti să-l sperie pe gunoiu dracu', pe tata. Pentru că mama vindea, lângă tutungerie, cravate de mătase, exemplare superbe, una-alta, una bucată aproximativ cât leafa lunară a unui muncitor la metrou, iar în actuala structură de transport public metroul este inevitabil, atât cel aflat la o adâncime mai mică, cât şi cel din profunzime, intrau şi cumpărau de la ea tot felul de oameni, printre alţii — un individ pe care-l chema Zoli, dar şi fraţii Farkasevics. Zoli avea nişte umeri, ce mai!, organe separate, membre, fiinţe, încât mama rămânea cu gura căscată, era suficient să-i privească. Măi, copii, sunt o minune, nu-s muşchi, nu-s oase, nu-s bucăţi de carne, sunt o minune; eu în partea aia n-am nimic, cel mult o umbră. Care-i problema, frumoaso?, o întrebă Zoli, pentru că mama în zadar făcea pe mişţoaca, se vedea pe ea care-i problema. Atunci junele Farkasevics i-a făcut tatălui meu o vizită de curtoazie. Care s-a căcat pe el îngrozitor de tare. Nu i-au făcut nimic; l-au avertizat doar că el e cel pe care-l caută, cel puţin asta-i impresia lor, aşa le şopteşte lor ceva, şi că de ce-i o pulă belită şi nu plăteşte, la urma urmei e

vorba de pâinea cea de toate zilele a copiilor lui, de îmbucătura zilnică, responsabilitatea şi familia. Da' ce treabă au ei?, în pizda răpciugoasă a mamii lor, pentru că atunci încă nu se căcase pe el. Măi, pulică de îngeraş, noi ciripim cinstit cu tine, încercăm să fim pe fază, înţelegi?, tu ţi-ai futut viaţa, iar noi tre' să ne trezim cu noaptea-n cap ca să venim aici, la Kispest. Păi, tu ai impresia că-i corect aşa? Da' te-ajut eu pe tine, futu-ţi, pentru că eu am impresia că nu-i corect aşa. Dă-i o sârmă gagicii, măi, pulică de îngeraş, şi rezolvaţi problema, pentru că îmbucătura zilnică, responsabilitatea şi familia. Asta-i treaba voastră, pricepi tu, noi ne-am trezit doar cu noaptea-n cap. Şi s-a apropiat de tatăl meu şi l-a pupat atât pe obrazul drept, cât şi pe obrazul stâng. Care abia atunci s-a speriat şi şi-a angajat şi el doi zdrahoni, 50 miari pe zi. La întâlnire, părţile şi-au dus oamenii, câte doi-câte doi. Cei doi i-au recunoscut de-ndată pe ăştialalţi doi şi au început parlamentările, din cabina telefonică aflată în magazinul Flórián oamenii tatălui meu şi-au chemat bosu', dar junele Farkasevics a cerut receptorul şi a vorbit cu bosu' lor cum vorbise ăla cu ei, deci, treburile erau clare, zdrahonii tatălui meu s-au retras la raionul de alimente ca să negocieze cu tata. Tata a plâns de furios ce era, dar a plătit pe loc, e adevărat, în loc de 300 de mii, doar 200, din care mama i-a dat rapid, ca preoteasa, o sută lui Zoli et comp. Dacă data viitoare iar nu plăteşti, iar îmi trimit îngeraşii, îi transmise mama, care era din cale afară de mulţumită. Să crăpi dracu', ştoarfă ordinară, îi transmise tata. Astfel s-au cunoscut tata şi mama.

60. Poliţia din judeţul Győr-Moson-Sopron l-a arestat pe tatăl meu de 52 de ani, bănuit în mod întemeiat de omucidere. Aflat în stare de ebrietate, tatăl meu s-a angajat în dispută cu fiul său de 28 de ani. Tatăl meu şi-a exprimat cu înverşunare opiniile, dar nu cu argumente, ci cu un cuţit care avea lama de zece centimetri, cu care de altfel tăia şi slănina.

Băiatul înjunghiat cu trei lovituri de cuţit a fost transportat în stare critică la spital, unde a fost operat de urgenţă.

61. Din punct de vedere moral, tatăl meu este, probabil, ispita originară şi cea de pe urmă: are în el (tata) „trebuie“, „trebuie“, dincolo de noţiuni (în tata, ca mijloc al exprimării-indicării-comunicării). Diferenţa dintre „este“ şi „trebuie“ se naşte în el. Unde nu este tata, acolo nu este „trebuie“. „Trebuie“-ul (şi, înaintea acestuia pe tata) trebuie formulat.

62. Tată meu, asemenea — probabil — tuturor turcilor, avea două neveste, una pentru iarnă, aia grasă, şi una pentru vară, aia slabă. Pe vremea aceea tata lucra ca inginer în domeniul staticii, pentru austrieci, care ajung la înţelegere cu habsburgii, dar diferitele ţări îşi numerotează în mod diferit domnitorii, de exemplu, Rudolf, care la început a fost problematic, în tot cazul, de facto a condus la neînţelegeri, motiv pentru care în prima fază a fost nevoie ca împăraţii, regii beziehungsweise, să fie calibraţi, de exemplu, Rudolf, dar indiferent câţi or fi fost, şi-a manifestat lipsa de interes faţă de problemele ţării, s-a retras la Hradçany, s-a ocupat de astronomie şi alchimie, pentru ca apoi să-l copleşească nebunia.

63. Tata este profesor de istorie, în vacanţa de primăvară ghiceşte-n cărţi, în vacanţa de iarnă doarme, iar în vacanţa de vară trage ponoasele unor evenimente niciodată petrecute. „Sunt Endre Lovag, vara am înălţimea de 170 centimetri, iarna, 169. La toamnă voi avea 29 de ani.“ Mâncarea preferată: tăiţei-alfabet. (O minune de bătrân.)

64. Tata le considera avantajoase pe concubine — dincolo de codârceală, pe care o considera o importantă problemă de igienă, ca atare, de câte ori putea o şi satisfăcea (ce anume

satisfăcea?! — pe aia!); la prânz apărea valetul, leibdinerul, la bucătărie să le spună uneia sau alteia dintre servitoare, tinere frumos pârguite: „Mari, waschn's ihnen, Seine Durchlaucht möchte unmittelbar nach dem Essen a' Hupferl machen!", adică, să se spele pentru că îndată după masa de prânz ilustrisimul ar avea poftă să facă, oare cum ar trebui spusă asta în limba maghiară?, să facă un număr, să se salte una bună, să se-nghesuie, să călă-călărească — şi pentru că isteriile, neînţelegerile, susceptibilităţile şi geloziile apărute în mod logic şi necesar îl ţineau tot timpul treaz, era vigilent. Apoi, în marea-i vigilenţă se ofusca de moarte şi începea el cu isteriile, neînţelegerile, susceptibilităţile şi geloziile. Atunci, în sfârşit, stăteau faţă-n faţă doi parteneri egali. Primise o oglindă pentru egoismul său cosmic. Se uita la iubita lui — la porumbiţa lui — şi se vedea pe sine. Iată motivul pentru care le iubea. Iubitele tatei aduceau veşti despre mama mea virtuală, iar mama, despre cea reală. Particularitatea tatălui meu consta în faptul că nu făcea deosebire între virtual şi real. Cu metresele sale se purta ca şi cu nevastă-sa, iar cu mama, ca şi cu o paţachină genială. Tatăl meu mai avea şi alte concepţii poetice despre sine însuşi.

65.

În pauza unei adunări a Dietei din Pozsony, tatăl meu o chemase la el pe prietena sa din Paris, pe madam Shell. Organizarea călătoriei a fost mai complicată şi mai scumpă decât îşi imaginaseră porumbeii, deşi pe tata nu-l interesau banii. În schimb, datorită statutului său politic, prezenţei încăpăţânate la Pozsony a amantei sale permanente din Viena, nimeni altcineva decât, ţineţi-vă bine, Gräfin Sau, era nevoie de o mare discreţie, iar din cauza hanurilor arhipline de cei care veneau la adunările Dietei, respectiv a lipsei celor arhipline — de o mare îndemânare. Dar tata nu cunoştea imposibilul, tare o mai iubea pe această metresă, o iubea din cap până-n picioare, într-atât încât făcea şi conversaţie cu ea. Acelaşi lucru îl simţea şi ea faţă de tata. Şi ea conversa

cu el. Când în sfârşit, nu după puţine emoţii, totul a fost organizat, Gräfin Sau la Viena, la un concert-Haydn, pavilionul de vânătoare al lui Batthyány era la dispoziţia lui, tatălui meu i-a trecut subit prin minte, asemenea unui fulger, ce se întâmplă dacă mam'zell e pe roşu, dacă tocmai atunci e pe roşu, în zilele alea. Pentru că, din cap până-n picioare, aşa cum era, sigur că da, până şi conversaţie, cum să nu, dar totuşi, nici chiar aşa. A trimis îndată un curier rapid pân' la Paris, ca să afle cum stau treburile. Curierul, un tânăr ambiţios care lucra pentru tata, zis şi făcut, s-a dus şi s-a întors. De cum am ajuns, domnişoara mi-a oferit o palmă, aici, ilustrisime domn — şi-i arătă obrazul, într-adevăr, se vedea încă roşeaţa —, apoi mi-a spus: doar nu-şi imaginează contele dumitale că pentru atâta bănet o să mă plimb de florile cucului cu diligenţa. De reţinut, nu tata fusese cel care a suportat cheltuielile de călătorie. Greu de spus de ce. Poate pentru că nu-l interesau banii. În tot cazul, auzind vestea cea bună a tors satisfăcut, mai ceva ca un motan. Apoi îi dădu şi el o scatoalcă tânărului, ca nu cumva să aibă impresia că el, tata, n-o iubeşte suficient pe femeiuşca aia.

66. Prinţul (sau contele sau preşedintele consiliului) îl trimise pe tata la amantă (la a lui, nu la amanta tatei) ca să afle ce şi cum stau treburile. Prinţul şi amanta foloseau un limbaj codificat, deci, pe limba asta prinţul ar fi dorit să afle de la femeie dacă e primăvară. Prinţul era un petrecăreţ precaut, pentru că, deşi i se făcuse dor s-o invite pentru sfârşit de săptămână pe mam'zell, dacă ăsteia tocmai atunci îi vine musafirul lunar, cum se spune, mai bine îşi petrece weekend-ul cu familia — Dumnezeu, patrie, familie (weekend). Dama vizitată îl pălmui veselă pe tata, doar nu-şi imaginează stăpânul dumitale zăpăcit că pentru atâta bănet mi-o plimb de florile cucului; tata se-ntoarse pe călcâie şi se grăbi cu vestea cea bună la ilustrisimul domn. Care însă îi pălmui celălalt obraz, tot cu o expresie veselă. Cu toţii erau mulţumiţi, chiar şi tata, deşi toată

duminica după-amiază a trebuit să se joace de-a „Cine râde la urmă“ cu puii de prinţ.

Ceea ce o deosebea pe soţia tatălui meu, pe mama, de care *67.*
pe tata îl desparte o casă de piatră, de amantele tatei este faptul că, pentru tata, care deşi nu fusese necontenit cu ea, dar această idee, necontenitul, la care tata se gândise nu adesea, nu i se părea absurdă, în schimb ideea de a fi necontenit împreună cu careva dintre amantele sale, adică întotdeauna, înainte, după, în loc de, îi provoca tatei hohote de râs zgomotos chiar şi în perioada de început, furtunoasă, năbădăioasă, a relaţiei.

Tata se purta taman invers, asta e puţin spus, făcea totul in- *68*
vers, cu mama şi cu amantele sale, cu amantele tatălui meu, faţă de cum se obişnuieşte. Cu amantele se purta respingător, se tot uita la ceasul primit de la socrul său, iar dacă se aşezau pe balconul îngust îndărătul căruia cerul cu tonalităţi violete era aplecat asupra lor, se plictisea îngrozitor. Iar dacă sub măsuţa din metal, instabilă, amantele îşi aşezau tălpile goale pe coapsele strămoşeşti de stejar ale tatălui meu, le aşezau de colo-colo, nici măcar nu le observa sau pur şi simplu le măturа de pe el — cu un gest inexpresiv, făcut în silă. Era băţos, plictisitor, egoist, deşi nu lipsit de interes, dar era un amant bun, chiar dacă nu entuziasmat, cel puţin de încredere, iar din când în când, gentil: de exemplu, într-o zi i-a adus un buchet de flori de câmp, altădată, un platou rece, cu raci şi somon-surpriză. Iar dacă la femei, pentru că majoritatea amantelor sale erau femei, în urma unor accidente de maşină apăreau perturbări de ritm cardiac, se prezenta la telefon în fiecare dimineaţă, cu o reală îngrijorare în voce. De mers personal până acolo, mai rar, la ce bun. Amantele accidentate zăceau în pat, în camere întunecate, şi se văitau, sau dacă nu se văitau, oricum erau gălăgioase, aveau vocea subţiată, slabă, s-ar fi cuibărit lângă trupul eroic al tatălui

meu, asemenea copilaşilor, dar cu prudenţă, nu se recomandă excitaţia, iar tata cu evlavie, asemenea unei surori de caritate, le cânta din flaut în receptor. Oriunde — oriunde! — să fi fost se gândea la mama, să spunem că în opt cazuri din zece, adică pe bune că de multe ori. Dacă în fojgăiala străzii o descoperea subit pe mama, pornea de-ndată pe urmele ei, asemenea unui adolescent hiperactiv. Apoi călătoreau împreună, cu autobuzul. Vrei să conduci?, pentru că se jucau de-a şoferul, că ei ar fi cei care conduc autobuzul. În prezenţa mamei, pe tata îl apuca tremuratul, îi tremurau buzele şi coşul pieptului, simţea o furnicătură dureroasă, în timp ce tot bolborosea în sinea sa, asemenea rozariului, numele mamei. Când o aştepta pe mama — la fel: tremurat, furnicătură, bolborosit —, accelera timpul cu imaginaţia. Că i s-ar fi întâmplat ceva mamei. A accidentat-o un *convoi* militar. Firește, lui, tatei, îi revine obligaţia să-i crească copiii. E-n regulă. La urma urmei, se poate sacrifica. Se va sacrifica. Îşi va dedica viaţa acestui scop. Sau ar fi prea mult?, m-ar copleşi amărăciunea, aş fi cătrănit, iar în cazul ăsta copiii ar fi cei care ar suferi? Nu capitulează, totuşi le vine el de hac. (Le vine el de hac, iată, tragedia nu i-a distrus simţul umorului.) Să fim realişti. Firește, ar trebui să angajez pe cineva, o menajeră. O menajeră... E cicălitoare, ajungem de unde am plecat. Ar fi fost mai bine dacă erau şi copiii cu ea în maşină. Coliziune frontală. Scandal politic, ministrul de interne neagă orice responsabilitate. Iar el s-ar lua la trântă cu nimicul (tata). Când îşi imaginează asta, până în cele mai mici detalii, îşi dă seama că-i vorba de aceeaşi trântă în care este angrenat în prezent, trânta cu totul. De obicei, mama soseşte într-un astfel de moment, dar atunci e deja târziu, iar şi iar. Nu mai are putere în picioare, parcă ar fi din plastilină. Când nu se plimbau cu autobuzul, intrau la o îngheţată, se aşezau gălăgioşi la soare, comandau o singură porţie şi două linguriţe, asemenea copiilor, intrau în complicitate cu bătrânul ospătar, care era cafeniu, asemenea unui Hristos ţigan sau negru, nu, nene ospătar, invers, nu două porţii şi

o linguriţă, ci... şi să nu fie cu ciocolată, pentru că mamei nu-i plăcea ciocolata. Trecătorii îi priveau îndelung. Conversau bătând câmpii, sentiment plenar, despre orice, despre tot, despre mişcarea pentru independenţă a Indiei şi despre o elveţiancă dezagreabilă, ospătăriţă, despre comerţul cu arme şi despre fusta galbenă a mamei. Mama se bucura, se îmbrăca în rochii colorate, noul ei prieten era croitor experimentat, croitor de dame, şi chiar dacă nu gratis, dar substanţial mai ieftin, îi cosea tot felul de haine, practic mama îi servea drept model. Mama îşi pătase cu îngheţată rochia, motiv să glumească cu tata, ba mai mult, de pete — ce fel de pete — se poate spune că au râs cu gura până la urechi, zgomotos. Cu amantele sale, tatăl meu conversa iritat, de obicei despre problemele copiilor, ai lui şi ai ei, unde-i chestia aia umplută cu boabe de fasole sau sâmburi de cireşe, dacă a venit menstruaţia aia (una concretă); moleşit, schimba cu ele opinii în problema soacrelor, care ajungând la o vârstă înaintată au devenit iresponsabile şi de-a dreptul infantile, au crize sexuale ale căror personaje principale sunt tocmai soţii şi ginerii lor, care nu sunt, doar se ştie asta, nişte tipi *exagerat* de excitanţi; de asemenea erau evocaţi cumnaţii perfizi şi maşinaţiunile lor privind dosarele de despăgubire. Păi, sigur că da, la mama se holba cu nişte ochi înlăcrimaţi, ca de viţel, cu o gravitate afectată, ca şi cum atunci (întotdeauna) ar fi văzut-o prima oară, ceea ce mama nu putea suporta, îl şi pedepsea într-un mod necruţător, nu, nu-şi bătea joc de el, pur şi simplu începea doar să râdă, nu de tata, acest râs era independent de el, dar tocmai această independenţă părea a fi distrugătoare. Dar tata, departe de a fi fost distrus, se uita în continuare, se holba la dinţii puternici, de un alb strălucitor, ai mamei. Nişte dinţi foarte puternici. Stârneau peste tot admiraţie, iar tatălui meu îi radia faţa mai ceva ca lui Moise după ce stătuse de vorbă cu Dumnezeu. Şi ei ar fi trebuit să i se aştearnă un văl peste chip, poate că acel croitor de dame i-ar fi cusut unul. La fel şi tremurul picioarelor, apoi, permanenta aşteptare, nicio-

dată satisfăcută — revelau un dezechilibru periculos. Nu mai suntem copii, îşi tot repeta tata, dar fără nici un rezultat. Apoi s-a străduit să-şi imagineze despre mama tot felul de lucruri dezgustătoare, spera ca imaginile astea noi să le izgonească pe cele isterice ale visării — de exemplu, imaginea clasică, mama pe WC, respectiv, mai degrabă pe o latrină de la sat, căldură, putoare, muşte, hârtii mototolite, pline de căcat, zgomotul alunecării excrementelor, sau despre ce auzise în urmă cu câteva zile, anume că nu există aproape nimic eficient împotriva eczemei, iar dacă da, atunci este vorba de propria urină, că pur şi simplu trebuie urinat peste suprafaţa incriminată, astfel că-şi imagina colorat cum moşmoneşte mama problema, e o împiedicată, îşi duce braţul între picioare, la izvor, dar atunci toată-i plină de pişat, mai degrabă îşi face căuş din palme, deşi nu-i simplu deloc să verse apoi conţinutul pe antebraţ —, dar nu le-au izgonit. În timp ce mâncau îngheţata, fără să-şi dea seama, inconştient, mama îl tot pipăia pe tata (mama), de cele mai multe ori în varianta că-şi scăpa mâna grea pe coapsele tatei (asta nu poate fi măturată), trezind în amândoi dorinţe strălucitoare. Între timp, tatăl meu şi-a pus mâna pe rotunjimea umărului mamei, nu şi-a mişcat-o, totuşi era mângâiere, o aşa-numită mângâiere de gradul zero. Tata se simţea cel mai puternic om din lume. Ospătarul o să moară, spuse mama, iar în sinea ei se gândea: un soţ, asta-i o treabă frumoasă, tihnită.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

Când anume? Când i se rupsese pintenul? Nu, atunci încă nu. De gândit s-a gândit, dar numai aşa, în măsura în care se gândesc cei mai mulţi la o idee. Şi tata fusese convins că există deosebire între pâine şi idee, a crezut că pâinea este ceva mai reală. Da, atunci, atunci când i se cabrase calul pe malul pârâului, era înconjurat deja, i-a alunecat cizma din scăriţă, atunci. Când în vis l-au năpădit furnicile cu aripi, atunci. Când a fost atacat de o ceată de copii, iar el cu o singură lovitură de sabie, brutal, fără zgomot, a despicat căpăţâna unuia, cele două jumătăţi ale craniului desprinzându-se şi căzând înfundat ca un pepene, atunci. Când l-a întrerupt pe rege şi s-a contrazis cu el, care mirându-se, a început posomorât să zâmbească. Când a vrut să se spovedească, subit a simţit o nevoie isterică să se spovedească şi n-a găsit preot, a trimis în dreapta şi-n stânga, dar în zadar, nici Pázmány nu l-a primit, aşa că a îngenuncheat în faţa unui tufiş numit Mardoheu şi a început să înşire solemn cele zece porunci, le-a luat rând pe rând, în fiecare a descoperit câte ceva, ba mai mult, tufişul tremura în vântul violet-cenuşiu, atunci. Când cineva, un anume cineva, după lungi implorări şi ameninţări disimulate în umilinţe, a acceptat, chiar dacă ezitând, să-i îndeplinească o anume rugăminte care nici într-un caz nu era de la sine înţeleasă, atunci. Atunci l-a copleşit brusc spaima. Frica. Frica i-a înhăţat gâtul. Stomacul mai ales, dar şi plămânii şi inima. Parcă tot interiorul i-ar fi

69.

fost zgâlţâit, întors pe toate feţele, scuturat, în timp ce gâfâia şi respira tot mai greu. Bătălia o pierduse într-un mod ruşinos. Furnicile i-au devorat carnea pân' la os. Copilul decapitat s-a răzbunat. La curtea regală a căzut în dizgraţie. Tufişul s-a aprins, ardea cu flăcări întunecate. Tatăl meu fusese inundat de sentimentul rece, cristalin al vinovăţiei, îl chinuiau valuri succesive de greaţă şi frisoane; sentimentul că se întâmplase ceva ireparabil. Pentru simplul fapt că trăia. Că viaţa lui îi distruge propria-i viaţă (sau: viaţa?). Trebuie profitat, gândea tata, de cele câteva minute ale frânturilor spaimei şi făcut bilanţul. Repede. Cum trebuie să se trăiască? Întru respect faţă de Dumnezeu. Ce-i este permis şi ce nu este permis? Mântuirea, nu-i permis să rişte mântuirea. Şi ce altceva ar fi mântuirea lui dacă nu unica şi iubita sa viaţă (mama). Adică, nu îi este permis să moară. Singura rezolvare morală acceptabilă: viaţa eternă, „a nu se muri". Banal: a nu se muri. Futu-i.

70. Cavalerul negru, tata în armură neagră, stă în faţa castelului infernal. Zidurile castelului sunt negre, donjonurile imense, de un roşu ca sângele. În faţa porţilor ţâşnesc spre înalturi flăcări albe, coloane încinse. Le traversează prudent (tata), străbate curtea castelului, sus, pe trepte. Rând pe rând, sălile se deschid în faţa lui. Zgomotul paşilor se risipeşte pe pietrele pereţilor, linişte mormântală. În final intră într-o sală rondă din turn, deasupra uşii este gravat în piatră un melc roşu. Încăperea nu are ferestre, totuşi se simte grosimea seculară a pereţilor, lumina lipseşte, totuşi e o strălucire ciudată, lipsită de umbră. În jurul mesei stau două tinere, una brunetă, una blondă, şi o femeie. Cu siguranţă că-i o mamă cu fiicele sale, deşi nu seamănă. În faţa brunetei, pe masă, un morman lung de cuie de potcoave, care scot scântei. Le ia rând pe rând în mână, le controlează cu grijă vârfurile şi le înfige în faţa, pieptul, membrele blondei. Asta nu se mişcă, nici măcar nu crâcneşte. La un moment dat,

oacheşa îi ridică fusta blondei, iar tata vede că abdomenul şi coapsele torturate sunt ca o rană sângerândă. Gesturile sunt lipsite de zgomot şi făcute cu mare încetineală, de parcă un mecanism secret ar împiedica goana minutelor. Femeia care stă vizavi de fete e mută, imobilă. Asemenea icoanelor rustice, poartă o inimă mare şi roşie, decupată din hârtie, care-i acoperă în totalitate toracele. Tata observă cu groază că la fiecare înţepătură inima asta se albeşte, asemenea fierului incandescent. Simte că nu mai suportă, iese în trombă; trece în zbor pe lângă uşile ferecate. Atunci îşi dă seama: îndărătul fiecărei uşi, din turn şi până-n adâncul pivniţei, peste tot, au loc infinite torturi despre care niciodată nimeni n-o să afle nimic. Am ajuns în cetatea secretă a durerii, îşi spuse tata, dar deja primele imagini mi-au fost prea multe.

71. Cândva, tocmai în 1621, austriecii, însemne orice acest cuvânt, ocupaseră Heidelbergul. Tata, care pe vremea aceea conducea Vaticanul — nenea Jocó Varga, ferma de vaci, iar papá, Vaticanul —, profitând, să mă exprim elegant, de relaţiile sale austriece a trimis de-ndată două batalioane de cavalerie din cadrul armatei pontificale care au primit misiunea să ciordească marea bibliotecă din Heidelberg. Au şi ciordit-o. Cine ar fi crezut aşa ceva despre Vatican, nu-i aşa?, că inclusiv comorile sale provin din jaf, nu numai cele ale Uniunii Sovietice, e adevărat asta s-a şi prăbuşit. Tata a încuviinţat din cap sau a transpirat sau a râs sau a ridicat din umeri sau s-a lansat într-o argumentaţie detailată.

72. La vârsta de doişpe ani tata îşi pregătise un plan de viaţă: va fi un stăpân bun pentru supuşii săi, se va strădui ca şi-n condiţiile unor schimbări să le garanteze o existenţă şi o ascensiune sigure, în general va veghea să îndeplinească toate prevederile nescrise, tradiţionale ale familiei, totul fără wenn und aber, în original, textul este în germană, adică, fără să stea pe gânduri, ca un elev studios; ca obiectiv personal ar

mai fi: găsirea unei corelaţii între iubire, drept presupusă poruncă principală, esenţa învăţăturii lui Hristos, şi situaţia lumii. Acest lucru implică rezolvarea următoarelor aspecte subsidiare, respectiv, dezbaterea următoarelor probleme: De ce a creat Dumnezeu lumea? Ce nevoie a avut de ea? Poate Dumnezeu să aibă nevoie de ceva? Perfecţiunea, atotputernicia nu înseamnă oare imuabilitate? Dacă nu, de ce nu? Cine asigură mişcarea? Apoi, ce se pune în mişcare? De ce a împărţit Domnul puterea cu Satana? Chiar a împărţit-o? De ce se revoltă Lucifer? (De ce-urile se referă întotdeauna la structura lumii, de ce este lumea aşa cum este, de ce Lucifer şi aşa mai departe.) De ce liberul arbitru conduce inevitabil la rău, sau cel puţin la oroare? Se presupune că asta ne-ar conduce acolo, asta ar fi breşa neagră, nu Dumnezeu, nu el ne-ar conduce la războaie, la pruncucidere şi aşa mai departe. Sau nu? De ce Dumnezeu n-a creat pentru „sine“ o umanitate mai bună? Şi ce-i bun în asta, care-i afacerea, necesarul? De ce suntem creaţi deicizi? Ar fi suficient de îngrozitor dacă am fi dintre cei care pun în apă clocotită iepurele preferat al copilului. Distanţa dintre un iepure şi Dumnezeu este incomensurabilă, deci situaţia e incomensurabil mai gravă. De ce? Istoria noastră este sânge, sudoare, lacrimi şi foarte rare momente de lumină. De ce? Unde este iubirea? De ce? Asta scrisese tata la vârsta de doişpe ani, într-un caiet de notiţe, apoi la puţin timp a început să caute, să caute, să caute caietul de notiţe.

73. Tata era interesat exclusiv de muzică, iar Miklós Zrínyi, de scris, motiv pentru care au decis că vor scrie împreună — inspiraţi de o idee străină! — un musical, la fel ca Szörényi-Bródy (sau Rodgers şi Hammerstein II). Toată lumea a crezut că se războiesc, bastionul Occidentului împotriva opiului Otoman şi alte cele, deşi ei nu făceau altceva decât să se pregătească pentru spectacol. Pe proprie cheltuială, tata a adus un regiment de călăreţi, acesta era corul, extrema dreaptă,

basul şi aşa mai departe. A fost o iarnă când au repurtat victorie după victorie. Pur şi simplu turcu nu mai înţelegea nimic. Ştia că Zrínyi este un comandat genial, de apreciat îl aprecia şi pe tata — dar ce-au fost în stare să facă ăştia, vai, a fost imposibil de urmărit! Păi sigur, pentru că totul s-a derulat conform dramaturgiei musicalului.

74.

Odinioară, când tata a intrat ruşinat, călare în Eperjes, mulţimea îl aştepta de o parte şi de cealaltă a drumului, oamenii voiau să-l vadă, la fel voiau să-i vadă şi calul, pe Zöldfikár. Mulţi stăteau chiar în faţă, să spunem: în primul rând. Dar şi mai mulţi stăteau în rândul al doilea, al treilea şi al patrulea. Iar cei care stăteau îndărătul celui de-al patrulea rând nu prea mai aveau de-a face cu rândul. Astfel că multe persoane, din dorinţa ca măcar să poată arunca o privire fugitivă spre tata, nu numai că s-au ridicat în vârful picioarelor, dar făcând tărăboi îşi întindeau (în plus) şi gâtul, şi-l întindeau cu atâta vehemenţă, cu atâta agitaţie, încât după ce tata trecu alene călare în amurgul cenuşiu, ei au rămas aşa, întinşi, pentru toată viaţa. Deci, iată de ce, dacă destinul ne scoate în cale un om cu gâtul lung, să nu-l batjocorim, să nu rămânem cu gura căscată de mirare când îl vedem. Pentru că e unul din nepoţii sau nepoţii nepoţilor unuia dintre cei care dintr-un jind special dorise să-l vadă pe tatăl meu; mânat de un sentiment care a dispărut şi care, iată, nu mai poate fi recunoscut în inimile noastre.

75.

Prinţul de Karlovač sau cine naiba o fi fost băiatul acela — copil la locul lui, sensibil, un fruct necopt, cum ar spune specialiştii în vinuri, cu un bun potenţial, în tot cazul, el a încropit herghelia de la Lipica — stătea lângă tata, faţă-n faţă, regele, iar vizavi, regina. Discutau; cum să decurgă reparaţiile, cum să fie plătite pagubele, care să fie soarta cailor (pe vremea aceea tata făcea bişniţă cu cei de Muraköz, cai robuşti, de mare folos), care a prizonierilor, concret, ce să

se întâmple cu efectivul rămas după schimbul de prizonieri, dacă să intre sau nu la socoteală şi caii, care să fie paritatea, dacă sunt destinaţi pieirii, iar în cazul acesta cum anume, spânzurare, împuşcare, sfârtecare, toate astea sunt aspectele unui acord bine pus la punct, şi cine anume?, fiecare parte îşi rezolvă problemele din propria ogradă?, sau călăi neutri etc.; discuţii lungi, plictisitoare, de natură economică, financiară — când tata îşi îndreptă privirea asupra reginei trecută de prima tinereţe, dar încă foarte atrăgătoare. Nimic deosebit, dar absolut nimic deosebit nu era în privirea aceea, dar nu nimicul era problema; privirea lui vagabondase întâmplător într-acolo; indiscutabil, un bărbat privise o femeie, în rest nimic. În secunda aia regele, un Hohenzollmeier, care surprinsese privirea, a împins în spate tronul cu un zgomot infernal, a sărit în picioare, tata, care fusese educat că-n prezenţa unui rege aflat în picioare subalternul nu se cuvine să rămână aşezat, a făcut la fel, face to face, iar regele gâfâind l-a fixat cu privirea. Ce amaru' ei de treabă-i asta?, dar tata nu era în situaţia să-i iasă vreun cuvânt pe gură, mai ales nu sub forma unei întrebări. Între timp, tronul a fost împins sub rege, acesta s-a aşezat, la fel şi tata. Care îl pândea cu o privire interogativă pe prinţul de Karlovač, care, la rândul său, şi-a închis pleoapele cu nişte gene negre ca abanosul şi s-a îngropat în barba-i abia dată-n spic. N-are curajul (tata) s-o privească pe regină, nici adineaori nu-i reuşise figura. Stăteau în jurul mesei, tăceau. Luni, marţi, martie, aprilie, apoi iar martie. Caii, cât mai rămân din ei, devin mârţoage, prizonierii mor de moarte bună, barba prinţului încărunţeşte, până şi talia mamei e deja regală şi, nu foarte tare, dar îi oscilează tensiunea arterială. Numai regele nu se schimbă, regele-i regal, la fel şi privirea tatei (pentru că şi aia-i regală; joc de cuvinte intraductibil). Aşa.

76. Tata fusese episcop, se mai întâmplă. Într-o zi s-a înfăţişat la el o delegaţie de iobagi şi l-a rugat, având în vedere re-

colta slabă, să renunţe (tata) la zeciuială. Tata n-a vrut să renunţe, spunea că şi-n cazul unei recolte bune primeşte tot o singură zeciuială, nu mai multe, atunci ce pula mea vor, să-şi vadă de treabă şi să muncească, nu să sugă ţâţa statului, în cazul de faţă, pe cea a episcopului, in concreto, a tatei. Cu toate astea îi plăcea gluma, aşa n-a stat mult pe gânduri şi a întrebat. Care dintre bădiile voastre e cel mai deştept. S-a prezentat primarul. Eu mi-s ăla dacă mi-s! Dacă îmi răspunzi la o întrebare, fac uitată zeciuiala. Câte fire de păr ai în cap? D'apoi, cred că, îşi scărpină primarul scăfârlia, cel mult nouă. Dacă ar fi zece, pe cel de-al zecelea de mult l-ar fi luat domnia voastră. Nu-i rău, făcu o grimasă tata, dar tot nu renunţă la zeciuială. Şi asta făcea parte din glumă, din comicul şi farsele istoriei, pentru că una este o propoziţie mişto şi altceva un sac de grâu. Altceva e şi Joseph al II-lea, care în zilele petrecute la Eger, fireşte, fusese oaspetele tatei, nu se suportau, dar pentru că trebuiau să colaboreze, colaborau. Tata a plusat, miere şi lapte, l-a înconjurat pe împărat cu fast, oferindu-i una după alta mese tot mai somptuoase. Curios, cină, niciodată. Numele lui fie lăudat, că ne-a dat de băut şi de mâncat. Joseph al II-lea fie mâncase prea mult, fie era pus pe harţă (fie ambele), pentru că, la un moment dat, spuse: Domnule episcop, sfinţia ta este urmaşul apostolilor, dar apostolii n-au trăit într-o astfel de bunăstare. Ei, fârtate! Cămilă, urechile acului, ei?! Tata a înghiţit una (mânca) şi a tăcut. În schimb, a doua zi, când a fost anunţat prânzul, masa e servită, spuse ofuscat Thomas, omul de încredere al tatei, tata l-a condus pe împărat într-o încăpere mică, un soi de celulă, unde era prezent doar capelanul curţii. Pe masă, blide de lut, cuţite, furculiţe de lemn. Prânzul era compus dintr-un singur fel de mâncare extrem de simplu. Împăratul, care îşi respecta burduhanul mai ceva pe ca unguri (sau austrieci, îmi permit să completez!), aştepta, aştepta curios să vadă care va fi continuarea rafinată a acestei ciudate antepaste. În zadar, pentru că nici măcar blide goale n-au fost aduse. Împăratul nu şi-a putut ascunde

supărarea. Domnule episcop! Ce fel de glumă-i asta? Nici o glumă, Maiestate, spuse sever tata, fără prea mare chef. Ieri, Maiestatea voastră a fost ospătat de către contele, aici a urmat numele tatei, iar azi de către episcopul de Eger, urmaşul sărac şi nedemn al apostolilor. Nu se mai putea face nimic. O paranteză: inclusiv în ţările cele străine era mare notorietatea tatei în materie de ştiinţe, iar când un tânăr ungur l-a vizitat pe Detlef Groebner, celebrul profesor german, acesta tocmai frunzărea una (sau cealaltă) din cărţile tatei. Mai trăieşte, aici a urmat numele tatei?, întrebă profesorul. Trăieşte, dar bea întruna. Păi, de ce nu scrie asemenea cărţi şi cel care nu bea întruna ?!, replică ofuscat cinstitul Detlef. Nu ştiu cum se face, dar lui Joseph al II-lea îi face o deosebită plăcere şi cotrobăie prin buzunarele tatei. Joseph al II-lea, împărat în sus, împărat în jos, nu era aristocrat, era mai mult, dar şi mai puţin decât atât. Inclusiv din cauza asta a dat-o în bară: nu şi-a găsit locul. Gimnaziul din Eger, construit din ordinul tatei, întrunise inclusiv admiraţia împăratului cu pălărie. Quanta costa? Este deja achitat, Maiestate, răspunse, aici urmează numele tatei. (Este arhicunoscut că tata a distrus toate documentele referitoare la cheltuielile privind splendida instituţie dotată excepţional, asta ca niciodată să nu ajungă la lumina zilei cât, quanta, a costat acest templu al ştiinţei.) Împăratul a început să-l tragă de limbă pe prelat. Mare şi frumoasă e clădirea asta a liceului, numai bună o să fie pentru cazarmă, spuse cu un zâmbet usturător. (O remarcă foarte lipsită de bun simţ, pentru că tocmai mama lui refuzase acordarea statutului universitar oraşului Eger, la propunerea primatului Ferenc Barkóczy, care a întrezărit în acest plan viziunea creării unei instituţii de educaţie cu orientare naţională, spre deosebire de cele de la Viena şi Nagyszombat; aflând asta, tatăl meu şi-a asumat în locul Consistoriumului, deci, inclusiv în cel al capitulului, toate cheltuielile privind construcţia, l-a concediat de-ndată pe Gerl jr., apropiat de curtea vieneză, omul lui Barkóczy, şi l-a mandatat pe Jakab Fellner, o persoană de

încredere, care-i adevărat că nu era un Borromini, nici un Pilgram — acel Pilgram împreună cu care, odinioară, tata fusese fascinat de frumusețile Romei, tata, în calitate de tânără speranță a Collegiului Germanico-Hungaricum, iar Pilgram, în calitate de viitor arhitect —, dar întrunea toate calitățile unui specialist conștiincios, un bărbat vajnic pe care se putea conta; faptul că tata își scria numele cu sz, ca astfel să se deosebească de cei din ramurile aulice ale familiei, îi dă dreptate lui Barkóczy, nume în legătură cu care mama remarcase cu o perspicacitate maliţioasă: probabil că „sz"-ul nu este aulic, dar numele e prea lung.) Maiestate, clădirea asta n-a construit-o episcopul, ci contele, răspunse trufaş tata. De altfel, în testamentul său este stipulat: în cazul în care scopul colegiului ar fi vreodată deturnat de la cel original, pus în slujba ştiinţelor, clădirea revine familiei, aici urmează numele tatei. Item: când au intrat în biserică, împăratul (şi regele) Joseph şi-a scos pălăria, iar tata, care până atunci îl însoţise pe domnitor, cu modestie şi capul descoperit, şi-a pus mitra episcopală. Maiestate, spuse încet, ameninţător, orgolios, aici eu sunt domnitorul. Item: împăratul priveşte, tot priveşte blazonul familiei. Începe să se amuze. Ce fel de animal e acela?, îl întreabă pe tata. Un grifon, Maiestate. D'apoi, mi-ar spune şi mie bădia ta în care loc uitat de lume trăiesc păsările astea? Acolo unde-s şi vulturii cu două capete, supralicită tata, după care îl spovedi pe împărat. Împăratul mărturisi că nu crede în Dumnezeu, cel puţin nu în acesta mijlocit personal de către biserică. N-are rost să mai aminteşti de biserică, fiule, pară tata eventualele justificări. Iar în necredinţă să n-ai foarte mare încredere. Se întâmplă să aibă şi ea zile mai proaste. Veni-va vremea când o să-l implori în genunchi pe Domnul Dumnezeu. Mă ameninţi, domnule episcop? Da de unde, dădu din mână tata, sincer iritat. De data asta împăratul a fost cel care a dat din mână, am să mor înainte să fac asta. Un moment de liniște. Tata prinse cu un gest moale, inimitabil, înţelept, încheietura mâinii împăratului, cu două degete, graţios şi trist, ca şi

cum ar fi fost o veche bijuterie de familie, o podoabă, un îndrumar, opera maestrului giuvaergiu János Szilassy din Lőcse* realizată în 1752, care înfăţişează scene din viaţa lui Hristos şi a Mariei, argint aurit, portrete pictate în email, înălţime: 77,5 cm, apoi cu un zâmbet primitiv şi răutăcios îi mută mâna împăratului de pe coapsa lui pe coapsa acestuia. Tata dădu a mirare din cap. La urma urmei mai este şi patul de moarte, revocare, convertire. Item: tata nu-i suporta pe nemţi. În timpul unei călătorii pe meleagurile de dincolo de Dunăre, într-un orăşel în care înnoptase, se trezi dis-de-dimineaţă în toiul unei gălăgii nu tocmai plăcute. Ce s-a întâmplat? îl întrebă pe valet. Nimic, ilustrisime domn, un peregrin neamţ s-a spânzurat de un copac. Măcar de ar rodi în fiecare pom astfel de fructe, oftă tata, citând o spusă celebră a mizantropului Timon, filozof grec. L-au şi dus la închisoarea de la Sopronkőhida, a stat împreună cu Zsilinszky şi Pál Jávor, care a suferit, chiar de mai multe ori, de gingivită.

77. S-a deteriorat cupa ornamentală din cochilie de nautilus (Germania, a doua jumătate a sec. a XVII-lea; argint aurit, marcat, turnat, decoraţiuni cizelate). Tata a ciobit întrucâtva opera marelui giuvaergiu Hans Petzolt din Nürnberg, din partea de sus a demontat (cu precauţie) figura alegorică a Prudentiei, iar din partea de jos, figura expresivă a tritonului călare pe delfin. Apoi corpul ca atare al vasului, de altfel o perlă de o valoare inestimabilă, l-a folosit, pare-se, cum folosesc legătura de chei şoferii de camion în timpul unui popas scurt. După-amiază mergea să se odihnească puţin ţinând perla de mare în mână — asemenea lui Alexandru cel Mare, numai că acesta avea bile de fildeş —, de-ndată ce aţipea îi cădea perla din mână, se trezea şi-şi relua munca, trebuia să moşmonească nişte catarame de plastic, era plătit la bucată, trudea la un particular care îi făcuse o favoare dându-i de

* Levoča, localitate situată în estul Slovaciei. (*N. tr.*)

lucru, pentru că oficial nu putea fi angajat, deşi în '56 nu făcuse nimic, e adevărat, de gândit a gândit, or, aşa ceva e prea puţin într-o revoluţie, iar după revoluţie e prea mult.

78. Tata a fost un Gargantua veritabil, deşi acest lucru nu se vedea pe el, pentru că era firav, blond, fragil şi ochelarist. În schimb, ştia să se băşească la pas, cadenţat. Stâng, pârţ, drept, pârţ. Aşa s-a plimbat cu regele napolitan sau cu dubiosul Metternich, aş putea spune, de-a lungul şi de-a latul Europei, peste tot în mirosul acela dulceag, înţepător şi adormitor de băşină. Un proletar veritabil. Tatăl meu a fost rebeliunea maselor. Rebeliunea s-a petrecut de facto când tata, având o încredere exagerată, temerară în talentu-i schiţat, la un moment dat s-a căcat pe el. Adunându-şi toate resursele fizice în zadar şi-a contractat muşchii circulari: prea târziu. Căcatul aluneca de-a lungul picioarelor. Ţara asta pute insuportabil, spuse tata. Cei din jurul său, suita, l-au aprobat. Haideţi să-l eliberăm pe Tancsics, rosti tata lozinca. Fireşte, nu s-a mişcat, în condiţiile date ar fi fost fatal.

79. Exista o chichiţă. Tata semnase cu prea mare înflăcărare pacea cu Napoleon, care pe vremea aia o cam dăduse-n bară, dar jocul final impunea precizie şi neîndurare. În ciuda faptului că Metternich radia de satisfacţie — păi, sigur că da, în caz de nereuşită, tata-i ţapul ispăşitor, iar dacă le iese pasienţa, se şi grăbeşte să-şi umfle pieptul de găină, destinaţie a decoraţiilor —, un tratat de pace este o muncă pe termen lung, nu un uiuiu de cabaret, gen Fáni Snejder, pentru asta e nevoie de cumpănire şi clarviziune: pentru că pot exista una, două zile pline de reuşite, încoronate de strălucirea măiestriei, dar ele nu prea contează, la sfârşit reiese ce anume contează şi ce nu, abia după finalizare, făcând o retrospectivă, se poate estima rostul zilelor, nu acolo, atunci, în plină desfăşurare, copleşiţi de speranţă: nu, atunci, acolo există doar acţiunea ca atare, machina, sarcinile care trebuie exe-

cutate, atunci doar sârguinţa e vizibilă. În schimb, tata atunci muncea cu atâta înfocare şi agitaţie, cu atât de mare entuziasm încheia pacea, de parcă până duminică ar fi isprăvit totul, iar acu' e miercuri după-amiază. Dimineaţa, în timp ce traversa curtea castelului, în drum spre birou, se zări în oglinda ferestrelor. Îşi privea chipul, şi-l vedea. Îşi spunea în sinea sa — ştiind de-ndată că exagerează — arăt de parcă aş avea douăzeci şi cinci de ani, strălucitor, mai ceva ca Soarele, şi am viitorul în faţă. Îşi saluta imaginea din oglindă, iar aceasta îi răspundea. E adevărat, într-adevăr avea douăzeci şi cinci de ani. Apropo, viitorul: pentru ca fiul lui Napoleon să nu participe la joc, nici măcar să nu pună mâna pe minge, să fie ridicol, dar în aşa fel încât treaba să fie observată prea târziu, asigurându-se astfel un viitor tihnit, tata şi Metternich au născocit ideea să-i ofere ţâncului un titlu princiar caraghios. În locul ideii congeniale a tatei, deci, în loc de Herzog von Mödling, căruia în ungureşte, mutatis mutandis, i-ar corespunde: contele de Rákospalota, Metternich a optat pentru propria idee, mai puţin spirituală, adică: Herzog von Reichstadt; nostimada fiind faptul că Reichstadt nu exista. Dar independent de nume, puştiul n-a creat probleme.

80. Tata a avut o viziune complexă asupra lucrurilor. *Pe de o parte*, era îngrijorat din cauza pericolelor conţinute de proiectul de lege al poliţiei, care planau asupra secretului spovedaniei. În virtutea acestei legi, există posibilitatea instalării ploşniţelor inclusiv în scaunul spovedaniei. Omul de încredere al lui Metternich, purtătorul său de cuvânt, n-a negat faptul că teoretic este posibilă montarea aparatelor de interceptţie în scaunul spovedaniei — o grămadă de pâlnii mici, având forma florilor de clopoţei (Campanula trachelium), ar conduce vocile pocăinţei în locurile potrivite —, pentru că până-n momentul de faţă (azi e joi, ora 10 şi 15 minute) proiectul de lege nu prevede nici o procedură de excepţie în acest sens. Pentru apărarea secretului spovedaniei, declară

tata, toţi preoţii ar merge până-n pânzele albe. Iar poliţia politică, pentru obţinerea informaţiilor. (Hopa!) *Pe de altă parte*, tocmai în laboratorul tatălui meu se făceau cercetări serioase pentru „domesticirea“, chiar dacă nu a ploşniţelor, dar a libărcilor, altfel spus: gândaci de bucătărie, nişte fiinţe imposibil de stârpit din bucătăriile ungureşti. Aceste insecte au devenit personajele principale ale cercetărilor în robotică, tocmai pentru infinitele posibilităţi de aplicare pe care le oferă, anunţă tata. Peste câţiva ani, cu ajutorul libărcilor echipate cu camere de luat vederi minuscule vor putea fi căutate persoanele îngropate printre dărâmăturile caselor surpate în urma cutremurelor, dar aceste insecte vor fi capabile să se ajungă oriunde, sub toate cotloanele pragurilor, putând fi folosite şi în spionaj. Până şi-n scaunul pocăinţei se pot fofila! În luna asta (martie) a fost demarat planul cincinal: „Programul de robotizare al libărcilor“, program care prevedea implantarea pe spatele libărcilor, cu ajutorul celor mai moderne metode chirurgicale şi-n urma extirpării antenelor, a unor microprocesoare şi camere minuscule, apoi teleghidarea lor cu ajutorul impulsurilor electronice. Implantul acesta electronic, având greutatea de 2,8 grame, de două ori cât greutatea unei libărci, e o floare la ureche pentru ea, libarca e o insectă robustă, suportă greutăţi chiar şi de douăj' de ori mai mari decât greutatea propriului trup. În cazul meu, asta ar însemna 1670 kilograme, zâmbi modest tata, parcă şi el ar fi, da, da, o insectă. Oricum, pentru mai mare siguranţă, experimentele au fost efectuate pe libărci americane, mai mari şi mai puternice, într-un cuvânt, nişte huidume, dar până şi cu astea se întâmplă ca la ordinul „te întorci la dreapta, înaintezi 5 centimetri!“ să sară brusc la stânga. (Lăudat să fie!)

81.

Tata era în stare să spună mai repede decât oricine: how are you, vreau să spun, atunci când se întâlnea cu cineva el spunea primul: how are you, presupunând că se cuvenea şi

se putea spune: how are you. Din cauza asta a fost ambasador în Anglia, unde a şi rămas timp de treij' de ani — până n-a căzut în dizgraţia lui Metternich, care, de altfel, aprecia că putea să aibă încredere în cunoştinţele sale clare, obiective, familiare privind situaţia de la faţa locului, relaţiile cu englezii, dar n-a uitat niciodată belelele pe care le-a generat odinioară în jurul secretului spovedaniei. Pe vremea aceea, englezii erau atât de primii peste tot şi-n toate, încât se bucurau să fie măcar în asta pe locul doi. To be second, şi rânjeau, aşa cum numai englezii ştiu să rânjească, un amestec între rânjetul unui copil şi al unui smintit care reprezintă un pericol social. Albionul îi datora acest mic second lui tata, îi şi fusese recunoscător pentru asta.

82. Într-o zi, la Londra, tata a cunoscut-o pe mama astfel: s-a apropiat de ea şi după ce şi-a dres o clipă glasul i-a spus mamei lesson one — I am a man, you are a woman, are you? Aşa.

83. Mama, care era entuziasmată de întoarcerea bătrânului Haydn de la Londra, îi oferi nu numai un atelaj, caleaşcă aurită, la care erau înhămaţi şase cai cu hamuri de catifea, ci a dispus să i se mărească şi leafa, nici pomeneală să mai fi fost vorba de subordonare, de o ordine muzicală, de ierarhie şi mai ales de obligativitate, maestrul de renume mondial avea o reputaţie atât de mare, încât într-o zi i-a spus tatei, care intervenise în timp ce orchestra repeta: iertare, ilustrisime, dar aici dreptul de a dispune este al meu!, drept replică tata a plecat fără să scoată un cuvânt, nu s-a supărat, când (subiectul e la începutul textului:) luă prima dată în gură organul sexual al tatei, cu încrederea unei inimi mari atrasă de o altă mare inimă, se sufocă speriată şi bulversată, chipul îi străluci de fericire, fiind copleşită de o dragoste atât de înfocată faţă de tata cum nu mai simţise niciodată până atunci. Se codi mult timp. Nu voia, n-avea poftă de aşa ceva. Tata,

dimpotrivă, numai aşa ceva voia, asta pentru că treaba pornise ca un simplu frichi-frichi, iar tata, mare pulălău, doamne, avea principii, eu nu mă culc cu câtă frunză şi iarbă, dar totuşi, nu strică o „paţachină cu chiştoc, trage-i una-n papacioc". Mama era de părere că-i vorba de o scamatorie catolică, şi cu ea într-nsa, şi cu sufletu-n rai. Dar cu ea şi-a găsit omul, pentru că mama taman pe dos — mai întâi la Ópusztaszer, la spectacolul de gală de la tragerea numerelor la loto, abia apoi, nici să spună n-avea curaj ce anume. Mult timp s-au puricat, şi-au cântărit forţele care-i mai puternic, şi le-au umilit reciproc, până când tata a cedat, a depus armele şi s-a contopit cu fiinţa de origine scundă, dar sensibilă. Prima ocazie îl bulversă şi pe tata. Îndeletnicirea mamei era caracterizată de o gravitate neaşteptată, a tras de pe tata pantalonii cu nişte gesturi grave, tacticoase, cumpătate, de parcă ar fi muncit, cu gesturi la fel de grave i-a scos şi şosetele pe care le-a pus cu rigurozitate în pantofi, parcă ar fi repus la loc o ordine invizibilă, apoi, sub semnul acesteia s-a aplecat peste sexul tatei. Şi ea la fel ca Mapplethorpe, gândea tata, ia în serios falusul; falusul ca actor de caracter — şi nu un clown sau understatement ironic (tata fusese ani la rând ambasador la Londra). În schimb, mamei dimpotrivă, i se părea amuzant, în ciuda gravităţii sale solemne, că întregul este reprezentat de o anume parte; un reprezentant plenipotenţiar, astfel îi alinta respectivul fragment al tatei, ceea ce tata acceptă fără să priceapă, dar nici nu era în situaţia de a pune întrebări. (Mama l-a întrebat într-o zi, glumă proastă, dacă nu-i nesănătos, dimpotrivă, rânji tata, care iubea în egală măsură, nu-i o treabă simplă, femeile şi dreptatea, este excelentă pentru sănătate, în curând o vor recomanda şi medicii, sindicatul, casa de asigurări medicale, pentru că-i foarte bogată în vitamine. Răspunsul veni rece, dar nu respingător: e totuna, şi mama îşi înfundă capul în tata.) Mama trata fragmentul tatei cu un respect vesel, avea sentimentul că ar înghiţi viitoarea lor viaţă comună, respectiv, în parte deja prezentă, solemn, cu demnitate şi în acelaşi timp cu o

sălbăticie canibală: şi-l însuşea pe tata. Care subit, graţie acestui imn complex, a înţeles: ce înseamnă trupul unui bărbat. Pasiunea mamei i-a relevat tatălui meu existenţa trupului său ca trup specific bărbătesc. Era invadat de o nouă tihnă, lipsit deja de orice superioritate. I am a man, you are a woman. Mama, asemenea unui sac, se prăvălea pe o parte şi adormea pe loc. Sforăia puţin. Tata veghea fericit lângă ea, i se părea că a înţeles ceva, mângâia umărul mamei, ceafa, din când în când o săruta cu gingăşie. Se simţea gol, dar plin de mama, şi invers. Orizontul se îmbăia în raze de topaz. În perioada aceea, în sufletul maestrului Haydn, care afişa permanent un zâmbet senin şi liniştit, aveau loc permanente lupte şi frământări secrete. Era nemulţumit cu sine şi se îndoia că lumea ar fi corectă în aprecieri. Îi era teamă că renumele mondial, gloria strălucitoare şi averea considerabilă — n-au ajuns tocmai pe merit să facă parte din patrimoniu! Aceste aspecte apar cu claritate într-o scrisoare a mamei, scrisă primăvara, în care notează că Haydn i-a spus următoarele: aş dori să compun ceva care să asigure numelui meu o valoare durabilă în lume. Ce nebunie! Aceste cuvinte erau rostite după ce compusese o sută de simfonii, aproape optzeci de cvartete de coarde şi alte capodopere! Iar ce ar asigura numelui său o valoare durabilă abia *de acum înainte* ar dori să compună!... De tot râsul.

84. You could be my son, spuse femeia, mama, tatei, care a înţeles că el ar fi soarele mamei, direcţia casa soarelui răsare!, apoi cu un rânjet cu multe subînţelesuri, dar cel puţin cu siguranţă, unul (mama era de părere că-şi dădea nişte ifose dezgustătoare), a tras jaluzelele. Mama s-a speriat şi-şi spuse, ca să prindă curaj, tu, Irén, ar trebui să reformulezi propoziţia, şi a reformulat totul, punând accentul pe celălalt aspect al problemei: I could be your mother. Tata s-a strâmbat dezamăgit — începând din ziua aceea avea să ştie că viaţa lui, cu toate c-a mai nutrit încă puţină speranţă smintită, nu

mai este altceva decât o farsă tragică de bâlci pe care o scriu nişte femei ce au o forţă aproape divină — şi a ridicat jaluzelele. (A tras de ele căcăcios de speriat, era de părere mama.) Astfel s-au cunoscut tata şi mama.

85. Tata învăţa engleza. Se ostenea să-i vină de hac. Într-o zi, când se lansase într-o frază lungă, fudul de lungă — în loc să fi spus, de exemplu: how are you sau mai degrabă: the pen is on the table — despre structura culturii europene, diversitatea acesteia, care avea în centru accentuarea caracterului nostalgic al prezentului, afirmaţia sau supoziţia că am prefera tocmai trecătorul, ba mai mult, ce a trecut, deci, ceea ce într-un anume sens nu mai există, în schimb, şi, în asta a constat punctul culminant al aserţiunii sale, muşcătura, ca să spună aşa, sau altfel spus, rana, dar asta nu e o chestiune de alegere, nu reprezintă rezultatul unei decizii, dimpotrivă, din capul locului e o consecinţă a acestei structuri culturale sau ce o fi, deci când a expus toate astea — conform convingerii sale — în proaspăta sa engleză, cu toate că-i erau clare incertitudinea şi cunoştinţele lacunare privind conjugarea, ordinea cuvintelor şi vocabularul, totuşi a rămas mirat că partenerul de conversaţie, un superb turc cu cătuşe la mâini, un bărbat frumos, chel, robust, deştept ca soarele, un bărbat adevărat, indiferent care o fi sensul sau nonsensul acestui cuvânt, i-a răspuns, în ciuda situaţiei sale nenorocite, cu un zâmbet larg, amabil, prietenos, oke, oke, după masa de prânz putem juca ping-pong. My father has the ball. Dacă tata ar fi luat ceva în serios, ar fi izbucnit în plâns.

86. Părerea unora era că tata *acolo* îşi poartă mintea, inteligenţa, astfel că în asemenea situaţii unii arătau spre locul organului genital, spre acolo. Indiferent cât de elevată ar fi persoana în cauză, acest gest însoţit de chicote confuze este întotdeauna jegos, dezgustător, de o scârboşenie soră cu voma. Chicoteala, care niciodată nu lipseşte, conţine invidie

şi apreciere, o anume aprobare, în timp ce afirmaţia ca atare are drept scop dojenirea, deprecierea. Că tata e iresponsabil, moral insanity, că-l domină coada, coada lui e stăpânul casei. Măcar de-ar fi aşa, oftă tata asemenea unui actor lipsit de talent care interpretează unicul mare rol al vieţii sale, şi duse mâna spre acolo. Un gest sublim!

87. Viaţa tatălui meu fusese planificată de dinainte, un plan lipsit de o ingeniozitate mai specială, dar care creiona perspective plăcute, totuşi, un fideicomis atât de baban: probleme prea mari nu pot să fie. Avusese şi tata un plan al său, în final acesta s-a concretizat, dar cu o forţă atât de mare, încât n-a mai trebuit să se ţină seama de transformările istoriei, cu toate că şi acolo a fost cu vârf şi îndesat, Trianon, Partidul Crucilor cu Săgeţi al lui Szálasi, invazia ruşilor, '56, se poate spune că a fost agitaţie cum scrie la carte. Punctul central al planului tatei era că nu-i plăcea carnea de oaie cu seu. Din cauza asta a dispus aducerea din Orientul Apropiat a unei rase care-şi colectează seul în coadă; ca o minge, atât de mare li se face coada pe măsură ce se adună seul. De altfel, prăjită e o mâncare delicioasă. Ei bine, pentru ca bietele creaturi ale Domnului să nu fie nevoite să-şi tragă după sine, asemenea maţelor, această minge din seu, au improvizat pentru ele, a improvizat tata, nişte căruţuri mici, cu două roţi. La astea a trudit cât a trăit. Mereu îl vedeam astfel, stă în cerdac sau afară, la aer, pe marginea şanţului, sub copac: cârpăceşte micile caleşti pentru oi. Au şi fost botezate cu numele lui. Astea, la fel şi un soi de alun, nici unul dintre noi nu ştie de ce. Oile au cutreierat peste tot, întregul domeniu, e suficient să te uiţi care terenuri de dincolo de Dunăre sunt marcate, brăzdate de paralelele urmelor lăsate de roţi, ei bine, alea toate ne aparţin. Desigur, colectivizarea e colectivizare. La care replica tatei, şi unde altundeva s-ar fi putut rosti mai motivat şi cu mai multe şanse de câştig decât în ţara lui János Bolyai: o paralelă e o paralelă. Toată viaţa

lui, tata a rămas proprietar de pământuri, nu un mare proprietar, ci doar aşa, unul care-şi posedă ţara, cel puţin brazdele, paralelele acesteia. Paralelele, a dat a lehamite din mână mama, de-ndată ce s-au cunoscut, vezi-ţi de treabă, alea nu se întâlnesc niciodată. La infinit, trăgea cu ochiul uneori câte o oaie.

88. Tata desena inclusiv când era cu oile la păscut, desena oi în nisip, nu-l învăţase nimeni, era ştiut din capul locul că aşa se născuse. Când Cimabue a văzut aceste desene a fost foarte plăcut impresionat şi l-a întrebat pe tata dacă n-ar vrea să lucreze în atelierul său de pictură. Iar tata a răspuns c-ar accepta cu dragă inimă, în cazul în care tatăl său n-are nimic împotrivă. N-a avut. N-avusese soarta lui Michelangelo al cărui tată îl bătea pe Michelangelo când îl prindea pe Michelangelo că desenează, considerând că pictura şi în general artele „sunt inferioare, nedemne pentru o veche familie". În asta e ceva. Încă o asemănare între tata şi Michelangelo este că atât unul, cât şi celălalt se însuraseră cu arta (picturile ar fi urmaşii, pruncii). Prin urmare, când tata se ocupa cu pensula până noaptea târziu, iar mama îi amintea domol că poate ar fi bine să se culce, tata exclama: *Oh che dolce cosa è questa prospettiva!* Ceea ce însă s-a răspândit astfel: ce dulce amantă e perspectiva, a se înţelege că prospettíva (la!) îl ţine pe artist departe de patul conjugal. În asta e ceva, pe bolta criptei papei Sixtus al IV-lea şi Pollaiuolo a reprezentat perspectiva drept femeie!

89. Tata a sărutat (până acum) de-adevăratelea o singură dată, într-o singură ocazie, un bărbat; mai puţin decât un sărut, considerabil mai mult decât sărutul obişnuit între bărbaţi. Acest lucru s-a petrecut astfel: tata avea un scriitor prieten, adică, un prieten care era scriitor. Tatei îi plăcea cum scrie, deşi punctele lor de vedere erau foarte diferite. Scriitorul era un observator sceptic, inventaria cu pasiune şi resemnat,

nici prin cap nu-i trecea cum ar veni să schimbe lumea, considera că ar fi vorba de o aspiraţie incorectă, ridicolă din punct de vedere poetic, de vanitate (în ce-l priveşte). Tata, exact contrariul! Lui îi era imposibil să se resemneze, să accepte lumea aşa cum e, biciuia egoismul politicienilor şi laşitatea oamenilor. Fricoşi de viaţă!, expresia asta o folosea, şi spunea că nu ne putem lăsa viaţa pe seama altora, adică, de putut se poate, dar ce rost are. Tata iubea viaţa din perspectiva morţii. Potrivit opiniei clasice şi curente, trebăluia peste tot precum un umanist învechit: îi învăţa matematică pe puradeii ţiganilor, fiicei sale îi băga cu forţa-n cap tabelul lui Mendeleev şi preda ore de dans băieţilor retardaţi mintal (începători şi avansaţi, fireşte); tata avea o constituţie eroică. Ca un responsabil al unei grupe sindicale care aspiră să fie mântuit, râse prietenul său. Tata era de părere că în pofida a tot şi a toate, în pofida tuturor scandalurilor secolului XX, lumea ar putea fi călăuzită de dragoste şi bunătate, nimic nu pledează împotrivă, nici măcar natura umană, deşi asta este, indiscutabil, un segment îngust, dar pentru el premisa o reprezintă cei pe care-i cunoaşte, nu cei despre care a citit doar, şi, fireşte, la rândul său, cunoaşte inclusiv personaje josnice, dar în ciuda acestui fapt îşi susţine afirmaţia, interpretarea acestora fiind fundamentată pe baze afective. Afectivitatea, sentimentele sunt inapte pentru crearea unui sistem, deşi despre asta-i vorba, spuse indispus prietenul tatei, fără să se bucure că, de fapt, avea dreptate. Una este să ai dreptate şi altceva e dreptatea. N-are rost să trăieşti fără dragoste, chiui tata. (Au băut toată după-amiaza. N-au avut un motiv special, pur şi simplu aşa fusese după-amiaza respectivă.) Dragostea e periculoasă, stai blând, râdea scriitorul. Tata dădu a lehamite din mână. Computerele!, baza unei noi culturi!, moartea cuvântului!, sfârşitul istoriei! Despre asta vorbiţi voi. Parcă totul ar putea fi înlocuit. Păi atunci, *asta* cu ce aţi înlocui-o? S-a întins peste masă, a prins mâna scriitorului şi a mângâiat-o, asta. Acesta începu iar să râdă, apoi dădu din cap. Sentimentele sunt mereu actuale, întotdeauna

sunt prezente, insistă tata. Nu reprezintă o forţă pentru organizarea statului, dădu a lehamite din mână scriitorul. Cum să nu reprezinte!, dar de altfel, pe cine interesează statul?! Pe tine şi pe mine, dacă nu vrem să tropotească noi şi noi hoarde de barbari în grădina ta. Tata: nu poţi să te tocmeşti chiar în halul ăsta, să măsori totul la milimetru — trebuie să crezi şi gata! Ga-ata?!, îşi ridică sprâncenele a mirare scriitorul, gata de atac asemenea celui care ajunge pe propriul teren. Tata se ridică puţin de pe scaun şi se întinse peste masă, la fel făcu şi prietenul său. Tatăl meu intui acel vid unde voia să ajungă scriitorul, nu, nu, miturile trebuie luate în serios! În serios şi cu ironie, răspunse scriitorul. Acum tata era indispus. Prietenul său ridică din umeri, era pe punctul să-şi ceară iertare de la tata, păi ce anume ar fi pe lumea asta la care să nu te uiţi cu ironie? Dumnezeu. Dar ce fel de Dumnezeu? Dumnezeu. Vezi-ţi de treabă... Nu eu sunt ironic, ci situaţia lui e... Dumnezeule, care nu exişti, ajută-mă!... Ce-i asta dacă nu ironie, ironia vieţii! Tatălui meu nu-i plăcea acest discurs. Atunci. Atunci, tata se întinse peste masă şi pecetlui gura prietenul său cu un sărut prelung. Un sărut cald, umed, palpitant. Pentru prima dată a sărutat astfel un bărbat. A fooo' buuun. Prietenul său, roşu ca racul şi pe un ton serios, îi spuse: în asta abia dacă a fost ironie. Acum trebuie să plec.

90.

Concepţia tatălui meu despre oameni, susţine prietenul său, este că oamenii sunt buni. Ho-ho, spune prietenul tatălui meu, care vorbeşte despre aspectul ăsta ca despre ceva absurd, totuşi, în societate aduce mereu şi mereu vorba despre el, aproape cu mândrie şi jovialitate, parcă ar spune: ia, priviţi ce prieten frumos am eu. Tata, prietenul prietenului său, ascultă rânjind. Dar într-o zi îi şopti la ureche prietenului său (care consideră, motivat, că omul este o sălbăticiune sângeroasă, sau, când e puţin ameţit, spune că da, tata are dreptate, oamenii sunt buni, numai că nu ştiu treaba asta): când spun că omul că este bun, eu nu vorbesc despre omul

acela, ci despre felul în care vorbesc despre omul acela. Atunci, prietenul tatălui meu se întinse peste masă şi pecetlui gura tatei cu un sărut prelung, un sărut cald, umed, palpitant, ceea ce, în mod logic, nu mai făcuse până atunci. Astfel s-au cunoscut tata şi mama.

91. Mai bine că Dumnezeu i-a permis tatălui meu păcatul, decât să i-l fi interzis, pentru că ar fi putut face asta numai dacă şi-ar fi folosit, la fel ca-n cazul unei pietre sau stânci, forţa. Iar în cazul ăsta, tata n-ar fi cunoscut şi n-ar fi glorificat numele Lui. Pentru că ar fi devenit un înfumurat, neştiind de existenţa păcatului s-ar fi crezut la fel de pur cum îl credea pe Dumnezeu. Prin urmare, e incomparabil mai bine că Dumnezeu i-a permis păcatul, decât dacă i l-ar fi interzis. Pentru că păcatul (al tatei) poate fi considerat un nimic faţă de Dumnezeu: fie el oricât de mare, Dumnezeu e în stare să-l învingă, îl învinge şi efectiv l-a învins pentru sine însuşi, pentru gloria sa eternă, fără să-i fi cauzat tatei vreun prejudiciu. Dar Dumnezeu nu şi-ar fi putut schimba viziunea ca să-l ţină pe tata în nevinovăţie, fără a nu-şi prejudicia adevărul etern. Pentru că altfel, tata n-ar fi putut glorifica din toată inima numele Lui, primul şi singurul motiv al creaţiei.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

92. Tata era un monstru, mama, idem. Monştri de dimineaţa până seara, de seara până dimineaţa, vrând-nevrând, din reflex, din cultură, prin proprie natură, întâmplător. Dar pe bune că nişte monştri. Ca să întrerupă continuitatea faptelor monstruoase, uneori ne serveau cina sau mergeau la teatru sau organizau excursii joviale în Vértes. Dar în realitate erau aşa cum sunt filmele americane din categoria B. În zadar nu-ţi vine să te uiţi la ele, din punct de vedere sociologic şi antropomorfologic prezintă faptele exacte (tata şi mama).

93. La Ózd, vânzătoarea în vârstă de 56 de ani de la Staţia de benzină MOL de pe strada Kőalja i-a speriat pe cei doi taţi ai mei mascaţi cu cagule, care au atacat-o marţi noaptea cu pistolul, cerându-i suma încasată în ziua respectivă. Curajoasa vânzătoare a strigat după ajutor — hei-hei! —, motiv pentru care taţii mei au tulit-o, adică, au fugit de la locul faptei. Astfel s-au cunoscut mama şi tata, care însă mai târziu nu şi-au mai amintit nimic, nici măcar preţul benzinei de 95.

94. Cursul vieţii unei familii este expusă la foarte multe evenimente neprevăzute, zvâcnirile istoriei şi cele individuale, când o ramură, când cealaltă se fortifică, moartea eroică (?), subită a fiului cel mare, iar cel care-l urmează la moştenire — nici n-are rost să concretizăm. La noi, factorul decisiv

devenise picupul. Tata se dădea-n vânt după picup (după ce fusese inventat; atunci a fost inventat). Erau trei fraţi, tata fiind cel mijlociu, dar cu toate astea lui îi revenise totul. Cum? Tata era nebun după această rotire nouă, iar ca asta să fie... să fie şi mai palpabilă, înfipsese, cu ingeniozitate, în discul picupului pene, se holbau cu frate-său mai mare (succesorul prezumtiv al fideicomisului) până ameţeau, apoi mai târziu au devenit părţi active ale acestei rotiri, măgăoaia cu pene o utilizau drept onanizator (prima invenţie a tatălui meu!), îşi aşezau cozile cu dibăcie între pene, iar penele punându-se-n mişcare începeau bâzâitul acestora (al cozilor). Invenţia era semnificativă din două puncte de vedere: din punct de vedere fizic — un minunat automatism şi o continuitate în care se putea avea încredere, iar din punct de vedere psihic — nu era considerată lăbăreală, pentru că nu era de fapt o labă! Era o mare eliberare interioară (formula spovedaniei era atât de deprimantă, dar mai ales meschină, repetată în fiecare duminică: „am păcătuit de unul singur") care avusese apoi efect şi asupra trupului, asupra plăcerii. (O, minunatele plăceri grandioase, pure, în sine, pentru sine, fără să fie perturbate de responsabilitatea faţă de cealaltă persoană, simple şi naturale, ba mai mult, marcate de respectul faţă de natură, jos pălăria! Ălăria! Lăria! Ăriaaa!) În schimb ce s-a întâmplat? Dă-i şi dă-i, până când într-o zi rotirea smulse o bucată din scrotul băiatului mai mare, apoi, gata, atât şi nimic mai mult. Fratele mai mic al tatei (el ar fi moştenit heleşteele şi pădurile care se întindeau până spre Mór) era încă mic, pândea dindărătul perdelelor ce fac cei mari. Îl speriaseră atât de tare cele văzute: discul negru, penele de pasăre care se roteau-învârteau şi-n mijlocul acestora băţoşenia aia băţoasă —, încât toată viaţa lui n-a mai vrut să audă de ea. Astfel rămăsese tata singurul moştenitor, ramura principală, în plus, se simţise şi bine în rotire.

95.

Papilele gustative! Tata a pierdut nu numai tot ce avusese, nemaivorbind acum de domenii, heleştee, păduri, care se întindeau până spre Mór, case, castele, titluri de valoare („...şi eu am acţiuni, dar sunt amanetate; iar suma cu care aş achita amanetul îmi produce câştiguri mai mari decât dacă...“), dar şi-a pierdut şi patria, mai degrabă doar ţara, patria — conform tradiţiilor familiei, o păstrăm, în pofida a orice, în inimă („Nu mai am cămin, doar adăpost şi un loc de dormit... Dar ce este mai grav, iar dacă există tragedie, atunci, mai tragic: nu mai simt solidaritate faţă de societatea ungurească. Cu cine să fiu aici solidar? Cu burghezia care-i necinstită, cu ţărănimea lacomă şi necruţător de egoistă, cu muncitorimea incultă?... Cât priveşte clasa mea socială, mă pot gândi numai la indivizi; mi-a fost dat să cunosc însuşirile ei monstruoase şi m-am îngrozit. Nu mai sunt solidar cu societatea ungurească, iar acest lucru e cel mai mare rău ce mi se poate întâmpla. Nici acum când îi văd lamentându-se, pentru că le-a fugit pământul de sub picioare, poziţiile avute, sau se lamentează pentru Kassa* şi Nagyvárad**, nu simt o solidaritate reală faţă de ei. Orbi, lacomi, surzi, avizi şi necruţători, ei au vrut să se fie aşa; ei bine, s-a întâmplat ce au vrut. Îmi servesc limba maternă, dar nu mai sunt solidar cu societatea care vorbeşte această limbă.“) –; a pierdut-o pe mama, care se săturase de vagabondajul tatei; ne-a pierdut pe noi, care, speriaţi, ne-am târât după mama: dar dorinţa plăcerii nu şi-a pierdut-o nici măcar în cenuşiul ăsta care a urmat cenuşiului, concret, exigenţa şi capacitatea perceperii gustului: papilele gustative! Dictatura proletară n-a putut păcăli papilele gustative ale tatei. Tata devora lumea! Într-o zi i-a adus cineva — oare când o fi fost?, în ’52?, ’53? — o coadă de purcel, să gătească ceva. În cazul în care ştie. A ştiut. Ce s-a ales din coada de purcel? Frigărui à la Braşov.

---

* Košice. (*N. tr.*)

** Oradea. (*N. tr.*)

Frigăruile à la Braşov sunt invenţia tatei, la începutul anilor cincizeci. Toată lumea crede că ar fi o mâncare ungurească străbună. Păi, e străbună, dar astfel! Tot invenţia lui e şi şalăul à la Dorozsma. De fapt, era deja inventat, dar n-avea nume. Atunci tata a luat o hartă a Ungariei, închide ochii!, îi spuse fiului cel mare (alţii nu erau, încă!), şi pune degetul. A pus degetul. Dorozsma! Până şi-n perioada deportării a înjghebat o cârciumioară. În camera copiilor era veceul pentru femei. Dacă găsea cineva un os în peşte, primea gratis o sticlă de şampanie, dar nu găsea. Venea lumea, puhoi! Cârciuma se numea Papbandi. O, dar nici vorbă, lumea nu mânca ce dorea, ci tata îi lămurea, frumos şi cu perseverenţă, ce trebuie să mănânce. Din stören, a deranja, s-a născut störenează, tata störenează. Deşi ospătarii îl iubeau, râdeau în spatele lui, ia te uită, babacu' iar störenează!

96. Tata a murit din cauza pateului de trufe otrăvite. Admiratorii săi au putut stima un bărbat care discuta cu jovialitate, care putea exista şi fără Dumnezeu, în felul ăsta nici pe oameni nu-i considera creaturi, ci maşini. Liblingul său, partea preferată a maşinii, era capul. Filozofie, ironie, estetică! Teoria lui era că din creier vine nu numai mintea, ci şi visul şi plăcerea, adică natura ne înzestrează cu însuşirile fericirii, adică tata era fericit că ajunsese în acest punct, ne face plăcere să trăim! Ideea călăuzitoare a vieţii sale, deviza sa, era o variantă puţin ciufută a poruncii iubirii: iubiţi ce vreţi şi pe cine vreţi, dar iubiţi! (La Viena: Liebt, wen oder was Ihr wollt, aber liebt!) Omul, spunea, se naşte ignorant şi — dacă-i înţelept — moare sceptic.

97. Tata de mult... de mult nu mai exista, doar cârnaţii pe care-i făcuse, uscaţi, foarte condimentaţi — avea un amestec genial de condimente, experimentat personal, putea fi chiar brevetat —, aşa-numiţii cârnaţi ţărăneşti, delicioşi, atârnau în cămară, îi sufla vântul. Pentru tata carnea însemna totul. Şi-a şi

futut viaţa cu podagra. Chiar mai mult decât aurul. Abia atunci simt că sunt cineva, când mănânc carne. Când muşc una bună, pentru că nu există portiţă de scăpare, carnea se muşcă, pentru aşa ceva e nevoie de dinţi, de dantură, atunci ştiu nu numai că m-am ajuns, ci şi că exist, mai exact, că am o viaţă, aşa ceva nu se poate simţi cu alge sau cu boabe de porumb. De la o clipă la alta, buff! a ajuns la sapă de lemn — seara încă împăratul vieţii, care trecea în trombă prin oraş, cu o maşina sport à la Simon Templer, în fiecare seară la Barul Canarul, pai în gură, în fiecare noapte în compania altei femei, inclusiv a mamei, el întreţinea (tata) întreaga familie, de la vârsta de cinşpe ani o întreţinea, pentru că de atunci bunicu' nu făcea nimic, se retrăsese din circulaţie, era decizia lui, stătea în camera din fund, perdelele trase, şi citea, exclusiv citea, în fiecare sâmbătă îl primea pe tata, fotoliu Biedermeier şi whisky, uşi închise şi lumina stinsă, care dădea socoteala veniturilor, nu se putea aşeza niciodată, bunicul era aşezat, tata în picioare, avea pe genunchi cartea, niciodată nu folosea semn de carte, *omul ştie unde se află*, ăsta era punctul său de vedere, smulgea semnele de carte, pur şi simplu ca pe nişte buruieni, din cărţi, ştia ce şi unde se găseşte în diverse ediţii scoase în urmă cu treizeci, cincizeci de ani, unde se găseşte baia fatală a lui Nemecsek: pagina x, sus, partea stângă, la sfârşitul vieţii a început să recitească toate cărţile sale preferate, un text despre Wilhelm Taciturnul sau Wilhelm de Orania?, sau e acelaşi lucru?, iar tata în picioare, lângă uşă, l-a întrebat, tată, a câta oară citeşti cărţile astea?, a treia oară, prima dată pentru că am vrut, a doua oară pentru că le-am înţeles, iar acum îmi iau adio de la ele, recitea, în semn de adio, cărţile importante pentru el (nu chiar pe toate, pentru asta ar fi fost nevoie de o nouă şi întreagă viaţă, al cărei sfârşit ar fi trebuit consacrat recitirii), şi-n zadar era tatăl meu susţinătorul familiei, iar tatăl lui (deci) un pierde-vară, ein versager, privirea glacială a bunicului era aţintită implacabil asupra familiei, bunicul detesta lumea, *pentru ăştia?*, considerându-l şi pe tata o parte a lumii, iar când tata anunţa

prezenţa unei persoane importante cu care trebuia discutat în interesul familiei, bunicul, aproape fără să-şi întrerupă lectura, îl întreba: ştie ungureşte?, iar dacă, nu, constata scurt: ce păcat, şi tata era deja concediat, mare pulă mai era bătrânul —, dar *cineva* seara este încă bogat, apoi dimineaţa se trezeşte falit (tata), pentru că alţii au importat ceva stofă din material sintetic, oamenii cumpărau din ea, lumea era nebună după mizeria asta, doar o isterie trecătoare a modei, abia dacă a durat până vara, dar până atunci tatei nu-i mai rămăsese nimic în afară de datorii, astfel că trebuia să adune, de exemplu, alge, tata ştia să gătească o mâncare foarte gustoasă din untură, făină, apă şi condimente puternice, atunci experimentase celebrul amestec de condimente, şi a început să le sângereze gingiile celor din familie, şi dinţii au început să se clatine, şi medicii au stabilit: scorbut. Apoi, de la o clipă la alta tata s-a îmbogăţit, seara încă scorbut, dimineaţa podagră, hălci mari de carne de vită la grătar, avado, şi stropite mereu şi îmbăiate în zeamă condimentată şi muştar. Într-un an opt mii, în celălalt opt sute de mii. În privinţa cârnaţilor, sunt mai buni dacă se mușcă din ei decât dacă se taie felii; înhăţaţi, hamm. Nici dacă rupi din ei o bucată n-au gust rău.

98. Tata se ghiftuie ţeapăn, conştient, mănâncă din muşchi, ca nu cumva să ajungă sub nouăj' de chile. Nu-i stă rău gabaritul depăşit, dar gâfâie. Naziştii i-au implantat în trup — n-a spus niciodată nimănui unde anume; îi este ruşine — un senzor care, dacă tata ajunge sub nouăj' de chile, explodează, bumm! Ghiftuieşte-te, jidanule, i-au spus, pentru că acolo slăbise toată lumea, piele şi os, tot tacâmul, iar ei (evreii), chiar dacă încet, foarte încet, bolborosind, au întrebat dacă n-ar fi posibil ceva în plus, puţintel, nu mult, dar totuşi, eventual zeamă de varză; cum să nu, li s-a spus. De atunci nu se mai poate face nimic.

Tata şi-a compensat, hai să-i spunem, indecizia din perioada Partidului Crucilor cu Săgeţi dresându-şi — cu patruzeci de primăveri mai târziu — câinele puli (rasă pură) astfel: atunci când îi chiuie (tata, câinelui): nazist!, acesta, mai ceva ca un diliu, începe să caute prin casă, aleargă căpiat în sus şi-n jos, iar oaspeţii, în cazul în care sunt oaspeţi, evrei, neevrei, arată râzând spre câine, uneori unii spre ceilalţi, apoi, fără excepţie, încep să bată din palme. Numai mama nu (ea, niciodată), ea îi detestă (întotdeauna): pe tata, pe puli şi oaspeţii (evrei, neevrei). *99.*

Tata aduna trifoi, 56 de mii de iugăre, trebuia, venea ploaia, din cauza asta a intrat târziu, până la jumătatea reprizei a doua a marcat trei, apoi a cerut să fie schimbat, scuze, băieţi, trebuie să plec, pe motiv de foi. *100.*

Muscatul de Hamburg, acesta era vinul preferat al tatei. La cai, cei lipiţani, la vin, acesta. Vezi-ţi de treabă, dragul meu Mati, ce tot îndrugi prostii, cum să fie ăsta vinul tău preferat, din moment ce nici nu există un asemenea vin. Auzi la el, muscat la Hamburg! Într-un oraş hanseatic! În replică, tata începu să vomite ca un câine venit de la nuntă, apoi să facă scandal, să tune şi să fulgere, spunând că tocmai din muscatul de Hamburg consumase peste măsură. Nouă, în camera cealaltă, ne era teamă. Tata urla triumfător, ei!, acum mă crezi, tomiţă necredincioasă! Acu', în sfârşit, mă crezi? Despre mama nu se poate afirma că n-ar fi crezut; totuşi, asta nu. *101.*

Tata comanda parmezanul, sardelele, măslinele (şi uleiul de măsline) de la Ignaz şi Christop Spöttl, varza murată de la Joseph Haderlein, berea de la Karl Lieffner, ustensilele de bucătărie de la timişoreanul Kerschek şi Kubitsek, havanele de la Hess şi fiul, rozetele decorative şi hăţurile orna- *102.*

mentale de la Antal Molnár, două arcuri noi pentru trăsura galbenă de la János Matics, pălăria pentru grăjdarul Gyóni de la Majk, o comanda de la József Veszeli, la fel şi trei caschete albastre de jocheu, ochelarii de la Simon Waldstein, opticianul şi mecanicul curţii imperiale şi regale, dar şi vistiernicul acreditat, respectiv, purtase aceste titluri inclusiv în perioada când fusese şi în slujba împăratului german, a regilor italian şi spaniol şi a prinţului de Wales, cele trei ciubere de la József Púla, vaselina de la Just şi Comp., plasa pentru prins ulii de la Dumnezeu ştie cine, la fel şi unsoarea-tatofinum (?) pentru întreţinerea trăsurilor. În fiecare dimineaţă avea discuţii scrupuloase cu bucătarul, Maître Baldauf. Cum spune şi Hume, ne-am obişnuit foarte, foarte tare ca soarele să răsară în fiecare zi, astfel, probabil că şi mâine o să răsară; sub auspiciul acestei certitudini ipotetice se întâlnea tata, în fiecare dimineaţă, cu omul său. Îşi spuneau unul altuia ce ar dori — să mănânce, respectiv, să gătească —, apoi îşi spuneau unul altuia cât de multe lucruri limitează infinitul dorinţelor, pentru că nu este, de exemplu, coriandru, că n-au poftă de rinichi cu ceapă, eventual apar trupele ruseşti în curtea conacului şi violează în masă orice — pisică, femeie, cizmele cu tureacul înalt. Concediindu-l pe bucătar, tata stabilea ordinea de zi ca s-o poată comunica — să dispună comunicarea — în timp util mamei. N-a existat zi în care să nu figureze ca punct separat: cunoaşterea unor noi persoane. Astfel s-au cunoscut tata şi mama. Ciocolata o trimitea Pietro Rinaldi, din Viena, mai rar Sala, furnizorul imperial.

103. Păi, bineînţeles că tata, fiul bunicului meu, domnul moştenitor al Csákvárului, a fost alungat de la castel îndată după naştere, asta pentru că un proroc al satului, în timpul secerişului, îi spusese bunicului că viitorul copil (tata) *fi-va* asasinul său, iar bunicul, în general, iubea viaţa, iar pe a sa în special, motiv pentru care a dispus ca pe tata să-l ducă în

desişul pădurilor din zona Vértes, dar a fost salvat, apoi a crescut la Ajka şi Inota, la curtea unui conte străin, convins fiind că o să moştenească Ajka şi Inota. Într-o zi, prorocul îi sfătui subit pe tata să-şi părăsească patria mai restrânsă, pentru că altfel involuntar, în mod fatal, asasinul tatălui său şi concubinul mamei sale, iar aici urma, de asemenea, *fi-va*. Tata a luat în serios timpul, şi-a părăsit căminul despre care crezuse că-i căminul lui, pe tatăl său şi pe mama sa, despre care crezuse că sunt tatăl său şi mama sa. Înainte să ajungă la Bakonylép, la o răscruce, s-a întâlnit cu bunicul pe care, în coliziunea rutieră care se produsese, l-a omorât pe loc în bătaie. Bătrân ciufut! De-ndată ce a ajuns la Csákvár a rezolvat într-un mod ingenios marea şi acuta problemă a comunităţii (canalizarea? sau croise drum în jungla asigurărilor sociale şi administrării datoriilor publice?), motiv pentru care localnicii şi l-au ales conte, obţinând şi mâna bunicii. (Care să fi tot avut vârsta pe care o are acum Gitta.) Au trăit în pace, demnitate şi într-un profund respect reciproc, mama sa, pe care n-o recunoscuse (deşi în fotografie semănau foarte tare, fruntea, curbura nasului!), îi născuse doi băieţi şi două fete. Ei bine, atunci, fără nici un motiv, a izbucnit epidemia de ciumă, iar locuitorii din Csákvár iar au apelat la sfaturile proroculuí, care le-a transmis să-l caute şi să-l pedepsească pe asasinul bunicului Lajos. Tata s-a angajat cu toate forţele în această urmărire pe parcursul căreia, pas cu pas, cu o teribilă intensitate dramatică, a reieşit: totul (aia a tatălui, ailaltă a mamei). Bunica s-a spânzurat, tata şi-a scos ochii: alesese eterna noapte, apoi şi-a luat catrafusele, deşi fusese eternul domn. A rămas doar reţeaua de canalizare relativ bine pusă la punct, la fel şi un modus vivendi referitor la datoriile publice. Iar vorbele proroculuí s-au adeverit.

104. După părerea tatălui meu, creşterea entropiei poate fi asociată cu păcătoşenia omenirii; decăderea Abendlandului sau crahurile sistematice de la bursă sunt consecinţele inevi-

tabile ale celei de a doua legi a termodinamicii. Iar dacă o familie fericită devine nefericită, creşte entropia. Vezi prima propoziţie a Annei Karenina!

105. Anti-legenda sună aşa: în staţia din piaţa Batthyány a trenului interzonal Hristos s-a apropiat de tata, Isus Hristos a cărui limbă i se împleticea în gură, privirea îi era tulbure, pe şaua nasului îi sângera o rană proaspătă, de sub paltonul greu duhnea a acru. Obosit, cuviincios, ceru bani. Nu am, răspunse fără chef tata, pentru că avea numai bancnote de o mie. Omule bun, grăi Hristos şi-i prinse în mâini mâna tatei. Speriat, tata şi-o retrase, începu să tremure, îl copleşise fineţea mătăsoasă, eterică a atingerii. Dispari!, îl împinse tata, du-te! Fiul Omului răspunse: de azi înainte tu să fii cel care te duci şi să n-ai odihnă nici ziua, nici noaptea. Aşa s-a şi întâmplat. Umbla tata de la un tren interzonal la altul, de la o ţară la alta, dar nu-şi găsi odihna, nici măcar odihna morţii nu şi-o găsise, requies æterna, Dumnezeu, în mânia-i divină, l-a privat şi de asta. Oriunde merge tata provoacă stricăciuni (râurile ies din matcă, căpiază oile etc.). Astfel, tata s-a trezit în situaţia poporului evreu — tonurile mai înalte ale discursului antisemit sunt de înţeles.

106. În staţia trenului interzonal spre piaţa Batthyány, tata, a cărui limbă i se împleticea în gură, privirea îi era tulbure, pe şaua nasului îi sângera o rană proaspătă, iar de sub paltonul greu duhnea a acru, s-a apropiat de Hristos, de Isus Hristos, şi, obosit, cuviincios, i-a cerut bani. Nu am, răspunse fără chef Hristos, pentru că avea numai bancnote de o mie. Omule bun, grăi tata şi-i prinse în mâini mâna lui Hristos (piciorul lui Dumnezeu), care, speriat, şi-o retrase şi începu să tremure, îl copleşise fineţea mătăsoasă, eterică a atingerii. Dispari!, îl împinse Fiul Omului, du-te! şi să n-ai odihnă nici ziua, nici noaptea. Aşa s-a şi întâmplat. Umbla tata de la un

tren interzonal la altul, şi nu-şi găsi odihna, asemenea unui evreu rătăcitor. Până şi râurile au ieşit din matcă şi-au căpiat şi oile etc. Pricinuite sunt stricăciunile.

Omul este o fiinţă suferindă. Toţi suferinzii sunt periculoşi. Tata nu e periculos. Tata nu-i suferind. (!) Tata nu-i om. Cum vine asta? *107.*

Invocând legislaţia americană (USA), se pare că tata l-a dat în judecată pe Dumnezeu pentru seceta cea mare, se pârjolise grâul şi aşa mai departe. A câştigat în primă instanţă procesul, pentru că pârâtul nu s-a prezentat. În a doua instanţă — *108.*

Mama avea o maşină de cusut Singer care amintea de o catedrală. La maşina asta mama a cusut, din resturile de mătase galbenă, pentru plapumă, steaua lui David pentru tata şi pentru fiul tatălui meu, una mai mică şi una mai mare, deoarece legea preciza că-n cazul căsătoriilor mixte se consideră că băieţii se orientează spre apartenenţa confesională a tatălui, iar fetele, spre cea a mamei. Stăteau băţoşi în faţa mamei, tata şi fiul tatălui meu, ca la probă, iar ea, ţinând acele de gămălie între dinţi, aranja, punea de colo-colo stelele pe reverul hainelor celor doi. Dacă tata prinsese curaj şi — în cazul fiului său — a ignorat ordinele autorităţilor sau, datorită botezului găsise o portiţă de scăpare în legea respectivă, nu se ştie. În tot cazul, steaua aceea galbenă, care amintea de o păpădie, a rămas mult timp în sertarul maşinii de cusut, rătăcită printre mosoarele de aţă colorată, petice şi nasturi; dar exceptând acea singură ocazie, „repetiţia principală“, tata şi fiul tatălui meu niciodată nu şi-au mai pus-o la piept. Este ceva respingător în suferinţă. *109*

110. Dacă tata ar fi fost animalul ăla de despot, cum e amintit uneori, dobitocul ăla mărginit, un om de nimic superficial, pe care l-au făcut, pur şi simplu, demn de amintit exclusiv pentru suferinţele îndurate, atunci nu e foarte probabil ca fiul cel mare al tatălui meu pe când era copil — ghearele de leu! — să fi ghicit pentru fiecare zi a lunii o „urare de bună dimineaţa pentru cel mai drag tată“ (Morgenglückwünsche, în latină). Bun şi frumos şi îmbelşugat: asta să fie luni. Razele soarelui reprezintă valoarea fericirii tale. Iehova cel desăvârşit în bunătate să vegheze asupra sănătăţii tale plină de rod. Cu asta începea ziua, fiecare zi; deşi tatăl meu era doar un tată, un animal de despot, un dobitoc mărginit, un om de nimic superficial. Exclusiv suferinţele îndurate l-au făcut, pe dragul de el, demn de amintit.

111. Tata niciodată n-a vrut să provoace suferinţă. Nici măcar o brumă de suferinţă; a făcut totul pentru asta, a minţit, a fost ipocrit, a plătit, l-a iubit pe aproapele său ca pe sine însuşi, şi-a sacrificat pauza de masă, adică pe bune c-a făcut totul. Groaza şi spaima de suferinţă au provocat enorm de multă suferinţă.

112. Tata a vrut să fie necesar, inevitabil, predestinat începând din vecii vecilor. Toate cuvintele, gesturile, aventurile, păcatele, faptele, neglijenţele, fiecare înghiţitură de vin (poşircă) pe care a băut-o, totul..., să lăsăm asta, până şi o parte din activitatea sa depun mărturie privind efortul eroic şi neistovit cu care s-a străduit să tăgăduiască disperat propria-i stângăcie (a tatălui meu).

113. (Imagini despre tata care plânge.) Un aristocrat a trecut în trombă pe drum. L-a strivit pe tata. Se poate preciza cu exactitate când, unde; el fusese de vină (tata). Era concentrat, tocmai avea de gând să formuleze o propoziţie, adică nu

era încă o propoziţie, doar cuvinte aruncate de-a valma, scenă, Ich-Erzähler, literatură, n-auzea, nu vedea nimic, doar cuvintele astea, ar fi vrut să le împingă la locul lor, când subit, puff, l-a lovit în coastă un BMW decapotabil, tata a căzut în faţă, iar maşina, în timp ce frâna, a alunecat peste el. Un pocnet înfundat al capului, apoi pentru o clipă a rămas aşa, cu capul aşezat cuminte pe asfalt, nicicum nu voia să se mişte. Între timp, se construia socialismul. Şoferul, un tip tânăr, cu ochelari fumurii, care cere palme, s-a aplecat cu o iritare speriată spre tata. Pe care încă nu-l trăgea aţa să se ridice. Dar văzând sperietura şi făcând abstracţie de iritare a început să-l liniştească pe tânăr, de acolo, de jos, culcat, strângând (mai degrabă râcâind) în braţe asfaltul, ca pe o pernă, spunându-i să nu fie îngrijorat, acum, aici, situaţia e simplă, pentru că există vinovat, iar vinovatul este el, tata, nu în principiu sau parţial, ci total şi exclusiv, pentru că, aşa cum se spune, nu-i aşa?, pentru că astfel se obişnuieşte să se spună, a coborât de pe trotuar în raza distanţei de frânare, responsabilitatea este exclusiv a lui, iată, el nu participă întotdeauna la lupta pentru existenţă, ceea ce pentru unii poate să pară ciudat, dar el nu doreşte să schimbe nimic în privinţa situaţiei în care se află, deşi situaţia de faţă se impune schimbată de urgenţă, şi el simte că-i nepotrivit să stea culcat în faţa roţilor, respectiv, sub ele, de fapt, ar şi pleca, dar nu poate, nu poate să se mişte, iar dacă simpaticul tânăr şi graţioasa sa parteneră nu-l înţeleg greşit, nici nu vrea, nu vrea, simte că, acest sentiment îl domină acum total, şi-ar fi găsit locul, când şi unde, se poate preciza cu exactitate, acum, acum când dolarul sare scandalos de colo-colo, iar pe pajiştea înverzită de vizavi înfloresc deja narcisele, simte că ar fi ajuns acasă, că în sfârşit existenţa şi esenţa sa coincid, că ăsta ar fi locul lui, ăsta de acum, ăsta e căminul său, aici ar fi scena unde *ar putea vorbi* şi nu numai, la fel ca întregul secol, bombănind în barbă, de aici se poate teoretic vorbi despre lucruri care-i privesc pe toţi, în concluzie, pe scena asta el ar fi Ich-Erzähler, asta-i situaţia, nu, îi roagă frumos,

acum să nu-l atingă, n-ar dori să se mişte, şi, deşi îi este ruşine de neplăcerea creată, ar dori să rămână aşa pentru totdeauna, cu faţa pe asfaltul cald, plin de praf, pentru totdeauna. Aşa s-a şi întâmplat. Mama stătea ţeapănă în BMW, privea în faţă, spre nimeni, deşi era multă lume.

114. Lângă Mannheim, la Ladenburg, este primul garaj din lume, respectiv clădirea construită drept antrepozit pentru automobile; de cei din familia Benz. Bertha Benz, legendara Bertha, mergea săptămânal la Heidelberg, la farmacie, după benzină. Tatăl meu.

115. Tata s-a înnorat. A şi băut puţin, depresie, la ce bun să se spele pe dinţi etc. Îndărătul frunţii se perindau nori întunecoşi, buhăiţi şi uscaţi. Nu se întrevăd precipitaţii, se va anima vântul dinspre nord, pe alocuri chiar va fi puternic, temperaturile vor fi ceva mai moderate în timpul zilei, la începutul după-amiezii vor fi 15–20 de grade, la Stockholm, înnorat, 11° C, la Atena, vânt, 25° C, la Berlin, înnorat, 16° C. Mama nici măcar nu ştia cu cine trăieşte (Strindberg). Niciodată nu şi-a scos pălăria (tata). Din cauza asta, în oraş i se spunea nebunul cu pălărie. El şi Gyuri Füttyös, eternul nebun-vagabond al oraşului. Pe vremea aceea se construia metroul, capabil să transporte rapid, subteran, o mulţime de oameni, degajând astfel traficul de suprafaţă. Tata, păcălindu-i pe paznici, a coborât în adânc, la staţia Astoria, a stat de vorbă cu muncitorii. Era un artist avortat, din cauza problemelor şi tradiţiilor de familie a terminat Institutul de agricultură, vaci etc., titlul lucrării de diplomă: Asolamentul — soluţii şi tentaţii. Oricând putea vorbi în macamă. Nimeni nu observa. Aşa vorbea şi cu muncitorii de la metrou, cu chesonierii. (Chesonierul e un nimeni etc.) Metroul funcţionează şi azi, nu ca tata, transportă zilnic oamenii la locurile lor de muncă sau în altă parte, la film, la meciuri de fotbal, la grădini-restaurant sau la farmacie. Acum a sosit timpul pentru aşa

ceva, arăta tata spre tunelul întunecos, umed, semănând cu un buncăr. Muncitorii îşi vedeau de treburile lor în semiîntuneric, între timp îl ascultau pe „omul cu pălărie". Şi ăsta-i un edificiu. Edificiile, domnilor, sunt susţinute de două lucruri. Tehnica, adică felul în care aşezăm piatra peste piatră. Dacă vă mai amintiţi, *annosne*, a venit, nu-i aşa?, goticul, s-au schimbat curburile, au apărut contraforturile, la un moment dat totul s-a alungit, au dispărut semicercurile, biserica n-a mai fost doar mare, imensă, adică omul, minuscul, ci şi ambiţioasă, ţintise cerul, adică omul, chiar şi-n calitatea sa de fir de praf îşi înălţa capul spre Domnul său, spre Dumnezeul său. Ei bine, iată şi celălalt aspect, domnilor, pietrele îl reprezintă pe primul, iar această libertate interioară, pe celălalt. Simţiţi, domnilor, această anvergură extraordinară, această coincidenţă extraordinară între materie şi spirit?! Ce? Iată! Ca tehnica să ajungă *tocmai* atunci acolo unde-i spiritul, în interior! Sau e posibil ca acolo unde ajunge spiritul să fie acest tocmai? Dacă înţelegeţi la ce mă gândesc. E-n regulă, domnilor, eu accept acest răspuns care este întrebarea. Dar atunci vă rog să-mi spuneţi unde ajunge în ziua de azi spiritul?! Eu văd numai ce vedeţi şi dumneavoastră: acest nu-ştiu-ce din beton armat. Rămâne piatră peste piatră. Asta văd eu. La revedere, mă retrag în saloanele mele, trebuie să mă spăl pe dinţi.

116.

Nu se ştie de ce, dar tata a început după mai multe decenii s-o curteze pe mama (flori, şampanie, fellatio, iertare, invers: cunnilingus). Dar pe când se-ntoarse cu paharele de şampanie etc., mama stătea de vorbă cu cineva. Cu o tânără fermecător de frumoasă; creolă, zveltă chiar şi stând pe scaun, în urechi două cercuri mari, dar elegante, părul la spate, aşa, aşa, strâns (cum avea să fie apoi al tatălui meu, la moartea tatei), care scoate spectaculos în evidenţă forma spectaculoasă a capului: mama nu mai văzuse niciodată ceva atât de frumos. Forma perfectă a naturii! Uitându-se într-o parte îl

zări pe tata, îi făcu discret un semn, s-o lase în pace sau valea sau nu ne cunoaştem. În marea-i surpriză, tata rămase cu gura căscată. Mama râdea, tăifăsuia: muncea. Tânăra o asculta cu atenţie. Să fiu sinceră?, îi prinse mama mâinile fetei, ştii, ştii, draga mea, ar fi fost ceva *îngrozitor* dacă te-aş fi lăsat doar aşa, ai fi stat pe scaun, ai fi stat în picioare, ai fi umblat, iar eu n-aş fi *făcut* nimic, îngrozitor! Dar acum s-au schimbat lucrurile, spuse fata. S-au schimbat, spuse mama şi-i sărută palma fetei. Au trecut pe lângă tata, de parcă era un ospătar. Care a auzit: dumneata, draga mea, eşti însăşi explicaţia. Mama nu s-a uitat în urmă, dar a făcut un semn pe la spate, s-o lase în pace tata sau valea sau nu ne cunoaştem (tata şi mama). Acu' ce să fac cu şampania etc.?

117. Şi asta-i o femeie cumsecade, spuse tata, şi a rămas fidel părerii sale toată viaţa. Astfel s-au cunoscut tata şi mama.

118. Mamei îi plăcea să se poarte de parcă n-ar fi avut copii şi soţ (anume, tata). Din cauza asta îi plăcea să călătorească, să se avânte, fără nici o problemă, în lume, când în Mali, când în Spania, în locuri unde până atunci nu mai umblase nici un turist. Jenő Baradlay se oferi s-o însoţească, însemne orice acest cuvânt, aşa-zis. Tata intră la bănuieli. Acu' dumneata te duci cu Baradlay ăsta. Dar jură! Mama îşi ridică o sprânceană, cum numai tata ştia să facă. Jură, dacă mănânci a), raci, respectiv, orice fel de crustacee, be), tapas, ce) bei sangrilla, un pahar, un butoi — atunci dumneata te vei gândi în mod obligatoriu la mine. Molfăitul ăla de Jenő Baradlay — nu molfăi! — se evaporă şi-n imaginaţia dumitale apar eu, ca o hologramă — mărime naturală, colorat, surâzător. Mama tăcea. Să nu crezi că-mi muşc de sub unghii, la peşte n-am nevoie să muşc!, strigă tata, deşi tot timpul o să mănânce peşte, îi place! Mama tăcea. Şi nici la orez n-am nevoie! Mama privi scrutător în ochii tatei, şi la paella? Bătrânul aprobă glacial, firește, anumite paella într-adevăr nu pot fi imaginate

fără *gambas*. E-n regulă, jur. Tata chelălăi, asemenea unui câine. Apoi când după două săptămâni mama, strălucind uleios de bronzată ce era, se descolăci din braţele tânărului Baradlay, care tot timpul se purtase ca un adevărat domn, asta infirmând exclusiv predispoziţia sa pentru o melancolie întunecoasă, şi se încolăci în jurul gâtului tatei, asemenea unei adolescente hiperactive, tata o mătură de pe sine, apoi îndată căzu în genunchi în faţa ei, astfel o imploră. Dumneata să nu mai pleci niciodată atât de departe. Nici măcar pân' la Érd sau la Pilis-naiba-ştie. Dumneata să fii întotdeauna aici. Gata pentru orice. Dumneata să aştepţi, să mă aştepţi pe mine, cum aşteaptă pompierul focul. Dă-ţi cu stângu-n dreptu' în apropierea suportului pentru chei, iar dacă fluier, să spui I love you. Nici mai mult, nici mai puţin, fluierat, I love you, sper că atâta lucru se poate ţine minte?!

În seara de Ajun tata iar a scos puşca de vânătoare, că el merge la Mecsér şi o împuşcă pe mama. Noroc că-l apucase o tuse atât de puternică, şi a scuipat atât de mult sânge (rubin), încât a leşinat, astfel a putut fi dus înapoi, în pat. *119.*

Una dintre mamele mele din Balassagyarmat, după ce a pierdut ultimul autobuz, a făcut autostopul în zona gării din Dejtár şi a oprit un microbuz. În microbuz erau trei taţi de-ai mei, iar doi dintre ei s-au aruncat de-ndată asupra ei. I-au rupt hainele şi au încercat s-o imobilizeze. Dar mama dădea din mâini şi din picioare, ba mai mult, a şi muşcat mâna unuia dintre agresori, a tatălui meu. În final, taţii mei săturându-se de lupta cu „pisica sălbatică" au aruncat-o pe mama din maşină, azvârlind după ea şi hainele rupte, sfâşiate. Poliţia din Balassagyarmat a început urmărirea celor trei făptaşi necunoscuţi, faterii mei, pentru tentativă de viol. *120.*

Faterul se angajează la o treabă aproape supraomenească: vrea să parcurgă cu bicicleta în o sută cinşpe zile o distanţă *121.*

de 23 de mii opt sute de kilometri, în sistem decimal!, traversând continentul american. Cu acţiunea asta care porneşte din Patagonia şi are punct final în Alaska vrea să atragă atenţia peste tot în lume asupra celor care suferă de scleroză multiplex (SM). Mişto mai e şi faterul ăsta al meu, complet multiplex! Startul se dă la idele lui martie, în Argentina, în oraşul Usnaia, localitatea situată în punctul cel mai sudic al Pământului. Tata consideră că bolnavii de SM au nevoie zi de zi de efortul pe care-l depune pentru eventuala reuşită a turului său. Nici până acum faterul nu şi-a petrecut cea mai importantă parte a timpului între cei patru pereţi. A parcurs deja cu bicicleta deşertul australian. (Şi pe mama acolo a cunoscut-o, la muntele acela celebru.) Şi pentru expediţia asta s-a pregătit îndelung. În echipa însoţitoare, care o să meargă cu două microbuze hodorogite în urma tatălui meu, o să fie un medic olandez, care în acelaşi timp este foarte priceput şi în repararea bicicletelor, precum şi un reporter, care însă este priceputu' lui peşte. Porneşte (tata) la drum cu o bicicletă pe jumătate de curse, pe jumătate montană. Drept accesorii, duce doar două roţi de rezervă şi vreo douăj'de cauciucuri. Privind pericolele, are convingerea că este o absurditate să te pregăteşti pentru ele. Îi este teamă de ceea ce îi e şi acasă: cel mai mult, de şerpii cu clopoţei din Nevada, lupii şi urşii din Alaska. În locurile de popas doreşte să participe şi la activităţile sportive de masă organizate de cluburile-SM, în primul rând fotbal (teren mic), dar orice, dacă n-are încotro, o să alerge chiar. Expediţia aventuroasă a tatălui meu poate fi urmărită pe internet (www.alba.hu/eea) de către cei interesaţi din oricare punct al pământului.

122. Tata voia de mult să ajungă în Australia. Ar dori să se convingă, spunea, că ajuns acolo pe bune nu cade de pe globul pământesc. Atâtea tot vorbesc oamenii, nu-i aşa? Firește, acest lucru nu-i adevărat. Ca de obicei, tata s-a în-

drăgostit, a văzut o fotografie colorată despre Australia, ceva vid stacojiu plutitor — şi, s-a întâmplat. Începând de atunci tot timpul asta avea în faţa ochilor, această pustietate stacojie, acest nimic ispititor pentru turişti („ţara frumuseţii sălbatice"). Tot ce iubea, mai exact tot ce însemna ceva pentru el, deci tot ce-i îngreuna dulcea povară viaţa, totul, respectiv, nimic din toate astea n-a găsit în fotografia respectivă. Nimic: aşa-i dragostea. Astfel tata a cunoscut-o (odată) pe mama.

123. Zile la rând, în acelaşi loc şi la aceeaşi oră, privirea tatei se oprea pe o fată căreia — zile la rând — ar fi vrut să-i vorbească, pentru că era atât de... (australiană?), din toate punctele de vedere. Dar nu îndrăznea, era îngrijorat, îi era teamă să n-o rănească, başca avea şi emoţii. În sfârşit, în cea de a şaptea zi, tata şi-a luat adânc aer în piept şi astfel. La început, fata îl ascultă cu precauţie pe tata, cu capul întors într-o parte, era atentă, apoi deveni din ce în ce mai prietenoasă, dar nu depăşi barierele unor convenienţe pe care tata le dărâmase tocmai cu această iniţiativă a abordării. Dar fireşte, totul s-a întâmplat aşa cum trebuia să se întâmple când o inimă preaplină îşi dorea foarte tare ceva. Ce mai birocraţie!, strigă tata dezamăgit şi a cunoscut-o pe mama, ce mai!

124. Mama are dinţi de cal. La început, treaba asta îl indusese în eroare pe tata, care o abordase (pe mama), dacă nu cu glacialitate, oricum, cu o politeţe precaută. Apoi, amalgamul acela extraordinar al inteligenţei şi erosului, al maturităţii şi copilăriei, al anarhiei şi încrederii — ce mai tura-vura, pur şi simplu l-a copleşit pe tata. Dumneata eşti o piatră de hotar pe drumul cel mare al feminităţii, spunea, de exemplu, tata (pe cât posibil cu voce tare), adică în prezenţa mamei se purta ca un om beat. Dar în ce fel! Nicidecum nu era vorba doar de o simplă cherchelează, ci de o treabă mult mai serioasă, mai virilă, mai dură, care nu conţine nimic revocabil,

o beţie vârtoasă, (totuşi) lejeră, un salt definitiv, nimic din spaima obişnuită, doar nepăsarea aceea radioasă, dezinvoltura însufleţită în privinţa întregii creaţii, nu, ceva mai dezorientat decât asta, dar totuşi, mai profund, probabil expresia nu-i-bun-de-nimic e suficient de nuanţată ca să redea senzaţia nouă, de furnicătură, a tatei. Semnificaţia acestei dulci beţii poate fi înţeleasă exclusiv şi din tot sufletul numai de cel care ştie că tata e alcoolic. Astfel a cunoscut-o tata pe mama, cea cu dinţi de cal.

125. Tata începuse să-i lipsească deja foarte tare mamei, tata care, fiind ocupat cu problemele ţării (Lola), era plecat. Voi rezista stând chiar şi pe vine, îi scria mama. Tata îşi imagina scena. Se apropie timpul când mi se dă tălpăşiţa, îi scria tata. Mama îşi imagina scena. Timpul înaripat zbura.

126. Tata, deşi nu fusese un tip revolucioner, mai degrabă un suflet generos, care cerceta în mod sincer sensul existenţei, mai exact, al propriei sale existenţe, sau şi mai exact, natura libertăţii sale, se săturase (de steaua roşie) şi a demontat cea mai mare stea roşie a ţării de pe cupola Parlamentului. A fost o muncă pe cinste. Simbolul care avea un diametru de trei metri şi o juma' de tonă — acu' să nu discutăm dacă un simbol poate fi atât de greu — se odihneşte, făcut bucăţele, într-unul din depozitele situat în cartierul Mátyásföld al Muzeului Naţional. Gigantica stea a luminat timp de treij' nouă de ani de pe cupola Parlamentului, acu' să nu discutăm pentru cine anume, pentru toţi. În 1957 a fost coborâtă pentru scurt timp, dar şi atunci, numai ca să se repare rănile făcute de revoluţie, respectiv, de contrarevoluţie, însă rănile sunt aceleaşi. În 31 ianuarie 1990, tata a început s-o demonteze cu ferăstrăul. Bucăţile şi opera principală a tatei, instrucţiunile de asamblare, le-au împachetat în cutii, ca astea să se prăfuiască în depozitele muzeului. Tata ar fi vrut ca mastodontul ăsta de mecanism să ajungă într-o expoziţie

permanentă, dar reconstruirea lui ar fi fost foarte scumpă. Acu' steaua roşie nici nu-i roşie, nici nu-i stea, e doar scumpă. Din cauza asta, bătrânul a expus stema republicii, cu diametrul de doi metri jumate, care fusese pe frontispiciul sediului de odinioară al partidului. Doi metri jumate sunt totuşi, numai doi metri jumate! Tatei i-a venit inclusiv ideea unei expoziţii-Kádár; acu' să nu discutăm despre asta.

127. Era bătrân, gârbov şi palid, spuneau despre el că-i erou, avea pielea capului plină de bube şi puţea. Avea mâinile umflate de la spartul pietrelor. Construia Canalul Dunării şi a supravieţuit numai pentru că o persoană anume, cineva care-l simpatiza (mama) îi ducea zilnic pe ascuns (pe furatelea) o lingură de ulei de peşte. Teoretic era de compătimit, de facto, îngrozitor: tata.

128. Tata, pentru că trebuia să trăiască din ceva, bąşca se liberalizaseră şi vremurile, s-a gândit să producă eunuci. În zadar avea două doctorate (drept şi ştiinţe politice, gândindu-se probabil în perspectivă la administrarea domeniilor), în zadar ştia engleza, franceza şi germana — mai întâi râcâitor de drumuri, apoi parchetar, apoi modelator de catarame din plastic sau ce naiba or fi fost, iar în final, asta. Care este o meserie ce necesită prudenţă, intuiţie şi o bună pregătire profesională. Totul începe cu selecţia personalului, pentru că nu-i suficient să recrutezi tineri frapant de şarmanţi care-ţi taie respiraţia, trebuie să prevezi şi ce va fi după ce-i tăiată, ce se întâmplă cu ei, cu şarmul lor. Nici operaţia în sine nu-i lipsită de riscuri, deşi şansele supravieţuirii în urma intervenţiei făcută în perioada prepubertăţii sunt bune. Există mai multe şcoli (castraţi, spadones, thlibiæ), tata îndepărta îndeobşte doar testiculele (la ţâncii foarte mici îi zdrobea, distrugându-le şi glandele genitale). O problemă decisivă e cea a opririi hemoragiei. După intervenţie, tata îi lua de braţ cu propriile sale mâini pe micuţii săi protejaţi şi se plimba cu

ei 2–3 ore în sus şi-n jos prin încăpere, asta-i foarte necesar. Vara se obişnuia ca delincventul să fie pus în nisip, până la gât, şi ţinut acolo până i se vindecă rana. Trei zile nici un strop de băutură. Procedura implică multă suferinţă, sete, febră, neputinţa urinării (se umflau din cauza urinei reţinute), apoi când li se scoate drena metalică — parcă ar fi fost scos cepul dintr-un butoi —, de asemenea sub supravegherea personală a tatei, urina reţinută mai multe zile ţâşneşte ca o fântână arteziană, sau dacă nu, e semn că s-au inflamat căile urinare, s-au înfundat, iar acest lucru e fatal, dar să nu vopsim dracu' pe perete. Asta înseamnă o mare pierdere, atât din punct de vedere financiar cât şi afectiv, şi nu face bine nici reputaţiei, în general, deşi toată lumea recunoaşte că anumite pierderi sunt inevitabile. Dar toţi cei care au supravieţuit, devenind obiectul plăcerilor (Lustobjekt), îi aduceau tatei un profit remarcabil. Ca muncă de zilier nu-i rău, avea obiceiul să spună. Mulţi tineri erau mulţumiţi cu noul lor destin — cu frumoasa rigoare a tinereţii împărtăşeau opinia domnitorului: femeile reprezintă gropile de pe marginea drumului ce duce spre puritate —, alţii însă au regretat mai târziu, pentru că, de exemplu, pasiunea nu murise în ei, ce lovitură ar mai da cu măciuca, dar deja îi poţi căuta urma. Adică lipsea tocmai măciuca. Ăştia îl urau pe tata, iar dacă mai târziu drumurile vieţii lor se încrucişau cu cel al tatei, îi promiteau cu viclenie marea şi sarea, putere, influenţă, începeau să-l convingă să se mute cu tot cu familie în palatul acela somptuos unde ei ajunseseră în postul de eunuci-şefi, o adevărată reuşită în cariera asta. Tata a înghiţit cârligul, nu şi-a dat seama că este obiectul răzbunării, s-a mutat, împreună cu ai săi, în palat (mama era fericită: de mult îşi dorea un palat), unde apoi a fost nevoit să constate foarte repede că este aservit din toate punctele de vedere, hai să-i spunem, foştilor săi discipoli. Ăştia l-au obligat apoi pe tata să-i castreze pe cei patru feciori ai săi, frumoşi ca bradul, iar pe băieţi i-au obligat să-l jugănească pe tatăl meu. Grimaldi, Farinelli, Nicolini cânta tata, încercând să vadă partea bună a celor

întâmplate. (Rechinul! Rechinul!) Dar deja nu mai ştia ce fel de gropi sunt pe marginea drumului.

129. Unul din pedagogii Colegiului de fete din Ajka semnală cu o voce agitată poliţistului de serviciu de la Poliţie că la orele serii două fete au fost victimele unei agresiuni armate. La puţin timp, poliţiştii l-au prins pe tatăl meu, un localnic, la care au găsit inclusiv un pistolul de alarmă marca Jaguar şi muniţiile. Dar cum s-a întâmplat, de fapt? Tata, cu pistolul în mână, a oprit-o pe stradă pe mama care se plimba la orele serii cu prietena ei şi a vrut să le oblige să facă nişte lucruri îngrozitoare (mai exact, un singur număr, unul singur, separat fiecare). Mama a reuşit să fugă, dar pe ailaltă tata o prinse de-ndată de braţ şi tot de-ndată i-a făcut declaraţii de dragoste; a anunţat-o că este îndrăgostit (sic!) de ea şi dacă nu va fi a lui, o împuşcă. Fata a luat-o la goană, tata, cu buzele umflate, cu pistolul şi cu înflăcărarea, a rămas pironit pe marginea drumului. L-au şi prins repede, pentru că mama îl reţinuse foarte bine şi a oferit poliţistului o descriere exactă a semnalmentelor. Tata nu înţelegea problema, cu toate că şi înainte, firește, îl condamnaseră pentru acte de violenţă. De data asta era suspectat pentru limitarea, respectiv vătămarea libertăţilor individuale. Eu n-am făcut altceva decât ce mi-a dictat instinctul uman, răspunse tata la întrebare, adică, aş fi vrut să fut, respectiv, dacă o nimeresc pe de lături, să omor, dar asta exclusiv în cazul extrem. Pe de altă parte, e adevărat c-au fugit, dar mai degrabă a fost vorba de fugăreală, or, în cazul ăsta se împarte responsabilitatea, nu-i aşa? Este de neînţeles pentru mine cum se poartă autorităţile. Mă lovesc, dau în mine de parcă ar fi surprinse. Consider că-i o exagerare, dar accept, lucrurile pot fi privite şi altfel. Cele zece porunci, ca să zic aşa. Să nu ucizi, ca să zic aşa. Dar ăia îl au pe Dumnezeu, ucide el în locul lor. Nu spun că-i mai uşor, doar faptul că: e altceva. Cineva trebuie să facă şi asta.

130. Tata a fost audiat la Sofia în cazul-Markov de către detectivii secţiei antiteroriste de la Scotland Yard. Gheorghi Markov, care emigrase în 1969, lucrând apoi la BBC–serviciul mondial, se plimba pe podul Waterloo când, conform reconstituirii evenimentelor, tatăl meu l-a înţepat întâmplător (ha-ha, asta-i bună, întâmplător!) cu vârful unei umbrele deghizate; acul otrăvit lansat din umbrelă a fost găsit la patru zile după moartea lui Markov în paltonul domnului din opoziţie. Ancheta, datorită relaţiilor specifice epocii, a ajuns pe linie moartă. Dar acum! Conform dosarelor readuse la lumina zilei, tata, care pe vremea aia era încă secretar trei la externe, în luna septembrie a anului 1978, cu puţin timp înainte de moartea lui Markov, a călătorit la Londra cu un paşaport diplomatic fals, apoi, la puţin timp după asasinat, diplomatul care până atunci avusese funcţii modeste (tata) a fost numit ambasador la Stockholm. Tata nu înţelegea problema, înainte vreme pe el niciodată nu-l condamnaseră pentru nimic (pentru acte de violenţă), firește. Prin urmare, a refuzat cât se poate de iritat interesul manifestat de către The Sunday Times, spunând că: pe cei de la publicaţia asta „nu-i priveşte“ dacă fusese sau nu audiat de către Scotland Yard, de altfel, sunt „înconjurat de lupi“. Consider că-i o exagerare, dar accept, lucrurile pot fi privite şi altfel. Cele zece porunci, ca să zic aşa. Să nu ucizi, ca să zic aşa. Dar ăia îl au pe Dumnezeu, ucide el în locul lor — ucide până şi prima progenitură a animalelor lipsite de raţiune. Trebuie să facă şi asta.

131. Pe tata îl lega de Dumnezeu o prietenie profundă. Într-o zi ajunsese la mare necaz (tata). Încercă să iasă bărbăteşte, trăgându-se de păr, din gaura aceea neagră ce devenise la un moment dat viaţa lui, dar nu reuşi; ulterior s-a rezolvat într-un fel problema. A trecut puţin timp. (Ce este un Dumnezeu fără Om? Forma absolută a plictiselii absolute. Ce este un Om fără Dumnezeu? Nebunia pură manifestată sub

forma inocenţei.) Îşi aminti subit de prietenul său. Doamne, întotdeauna ai fost alături de mine, am ştiut asta, am privit îndărăt şi am văzut urmele paşilor noştri, toate cele patru. Iar acum, sau cu câtva timp în urmă, când am fost, sau sunt, la cel mai mare necaz, nici nu mai ştiu, de ce nu eşti alături de mine? Am privit îndărăt şi am văzut numai două urme de paşi. Aşa a fost, fiule. Te duceam în braţe, din cauza asta.

132. În secolul al XVIII-lea tata omorâse religia, în secolul al XIX-lea, pe Dumnezeu, iar în secolul XX, pe om.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

133. Era de mult liniște, lumea bubuia doar în inima oamenilor. La un moment dat, în fața curții conacului s-au ivit călăreți turci ascunși în straie turcești, multicolore, bufante, mai întâi au ocupat cu vicleșug conacul, apoi i-au măcelărit pe toți, până la ultima suflare. Sângele curgea șiroaie, țâșneau bucățile de creier, se lipeau de pereții văruiți, pe burțile prunc ilor, vulturi. Tatăl meu număra, bâlbâindu-se, morții care duhneau la soare. Bubuie lumea. (Măcar acu ar fi trebuit să-i fie clar tatei că poate să se ducă la dracu', la naiba cu eul său îngrijit-răsfățat, cu devoțiunea sa de-a lungul deceniilor, cu egoul său alintat cu tot felul de rafinamente extrem de cizelate, pentru că astea acu nu mai contează, nu mai există, pentru că spațiul nu mai este gol, lumea nu-i goală ca să poată fi umplută cu jocurile noastre preferate, ci sunt pline: cu durere. Așa cum spun! Și, firește, nu despre nefericire vorbesc, câine ghiaur, spuse turcul înainte să-l fi înjunghiat pe tata, dar nu l-a mai înjunghiat: parcă lumea ar fi goală, iar noi am umple-o după bunul nostru plac: cu joc.) Tatăl meu număra, bâlbâindu-se, morții care duhneau la soare: turcește.

134. Iacă vine vestea că păgânătatea jefuiește Gimesallya, Kara Mustafa îi atacase pe ungurii care păștеau în tihnă, cum le era obiceiul, iar noi trebuia să îndurăm, Viena ținea morțiș

ca-n interesul păcii să îndurăm cât încape, dar acu' nu mai puteam răbda. Îi prinde bine şi ungurului puţină izbândă! Îi spuse tata fratelui meu mai mare, lui László: alege-ţi bărbaţi de nădejde şi ieşiţi la bătaie cu păgânii. Eu mă voi aşeza în vârful dealului Vezekény şi toiagul Patrie fi-va în mâinile mele. Fratele meu, László, a făcut întocmai cum îi spusese tata şi s-a bătut cu păgânii. Tata, contele Forgách, comandantul-şef al localităţii Érsekújvár, precum şi domnia sa Pál Serényi, vicegeneralul, au urcat pe vârful dealului. Şi s-a întâmplat ca ori de câte ori tata ridica mâna, fratele meu să fie mai puternic, iar când şi-o lăsa-n jos, păgânul să fie mai puternic. Dar mâinile tatei au obosit. Ceilalţi fârtaţi au adus o piatră, iar tata s-a aşezat pe ea. Forgách şi Serényi îi ţineau mâinile, unul în dreapta, altul în stânga, cele două mâini ale tatei au rămas ridicate pân' la apusul soarelui. Astfel l-au învins fraţii mei pe păgân şi oastea acestuia, cu armele. — Ar mai fi de spus, drept completare de dragul monstruozităţii şi banalităţii întregului, că Serényi a scăpat de 3 x mâna tatei, iar Forgách o dată. Prima dată s-a săvârşit fratele meu, László — care călărea acel Zöldfikár promis mie, cândva, în dar —, când mergând împreună cu, aici urma numele tatei, cu domnia sa János, cu valetul său Marci şi cu vreo douăj' de călăreţi fost-au împinşi lângă un pârâu mare şi noroios unde calul căzu, iar el o luptat în continuare şi o tăiat doi turci. În cele din urmă obosit-a de mulţimea rănilor şi şi-a dat obşteasca suflare. După cum se poate vedea şi pe coiful şi cuirasa păstrate la Muzeul Militar de la Viena (Heeresgeschichtliche Museum), o lovitură de sabie îl nimerise în cap, iar lovitura unei puşti, după ce i-a rupt o bucată din tivul cuirasei, i s-a înfipt în burtă. Probabil că asta i-a curmat viaţa. După asta, a căzut baronul Ferenc, iar un turc l-a decapitat. Tamás a fost ciuruit de mai multe gloanţe, iar trupul lui Gáspár a fost acoperit de o duzină de tăieturi de sabie. Uluitorul impozit în sânge, adunat de soarta cea crudă de la o singură familie, în aceeaşi zi, la aceeaşi oră, a zguduit nu numai conştiinţa unei

ţări, ci şi a întregii Europe creştine. Condoleanţele împăratului au fost transmise familiei de către conţii Mansfeld şi Puchheim, iar mesajul de consolare şi binecuvântare al papei, de către nunţiu. A mai fost şi o înmormântare frumoasă la Nagyszombat.

135. După ce l-au omorât pe tata, autorităţile, care păreau responsabile de aşa-numitul exces, au trimis o telegramă familiei, dar care, nu se ştie din ce motiv, nu mamei îi era adresată, ci fiului tatei, care pe vremea aceea, fiind copil de ţâţă, nici măcar să citească nu ştia. În telegramă scria: L-am omorât pe tatăl dumneavoastră. A fost o eroare regretabilă. Ne cerem scuze. Mama a citit textul telegramei, l-a examinat, l-a recitit, ar fi putut să scrie ceva mai mult, spuse în final.

136. Conform celor apărute în ziar, despre viaţa tatei ar merita scris un roman, inclusiv soarta lui a avut un sfârşit extraordinar: marţi la prânz a fost ucis cu brutalitate. Autorul uluitoarei crime era un individ, mecanic auto, de 24 de ani, numele nu contează. În ultimii ani, viaţa conjugală a tatei s-a deteriorat, mama mea, de 33 de ani, s-a şi mutat la mecanicul auto, în zadar nu are maşină, apoi, ţinând cont de cei patru copii minori (ăştia suntem noi! — cu ani în urmă), s-a reîntors, totuşi, la tata, dar în secret şi-o trăgea cu Attila (mecanicul de maşini). Împreună au pus la cale şi planul. Mama l-a anunţat pe specialist că-n ziua respectivă vor merge la Tihany, unde în jurul prânzului vor discuta cu un agent imobiliar. Aşa s-a şi întâmplat. După ce agentul imobiliar a plecat, asemenea celui care îşi isprăvise treaba, iar mama s-a dus la magazin după smântână (pentru supa de dovlecei), mecanicul auto s-a furişat în casă şi cu un ciocan greu, care părea a fi greu, a executat cele plănuite, adică, un grav delict. Că n-a fost deloc frumos gestul mamei este semnalat de faptul că pe ea, pe mama, au acuzat-o de complicitate la

complicitate — asta sună à la Tartarin din Tarascon — şi au dus-o la răcoare. Flegma aia, nu tata, ci iubitul mamei, a depus mărturie şi suma de 120 de mii de forinţi, pe care chiar în dimineaţa respectivă, înainte să fi fost omorât, tata o scosese de la sucursala OTP din Balatonfüred. Despre viaţa tatei ar mai fi de povestit şi altceva în afară de moartea lui, fotoreporter, grafician, dicţionarul maghiar-suedez, a scris şi poezii. Colecţia sa din Asia Orientală valorează mai multe zeci de milioane de forinţi. 100 de forinţi fac aproximativ 1 DM, deci astfel trebuie privită valoarea. Ăsta este cursul valutar în privinţa tatei.

137. De pe viaductul construit în anul 1938, al doilea din coada păcii, tot de atunci fiind şi simbolul oraşului, s-au sinucis până-n prezent 250 de persoane. Patruj' de metri de prăbuşire cum scrie la carte! Ultimii doi erau aproape copii: au sărit în adânc ţinându-se de mână. Se iubeau. Fata, mama mea, avea 15 ani, băiatul, tatăl meu, 18 ani; liceeni, la acelaşi gimnaziu. Elevi buni — mama deschisă, scrutătoare, tata mai închis, introvertit. Şi, ca treaba să fie şi mai de neînţeles: bunicii nu numai că nu s-au opus iubirii lor, dar au şi încurajat-o. Amândoi se bucurau de o situaţie familială favorabilă, solidă din punct de vedere material (mai cu seamă tata, nu-i aşa?). De ce?, colegul de bancă al tatei scrijelise de trei ori întrebarea asta pe banca sa, de ce. Dar nici profesorii, nici psihologii nu ştiau răspunsul. Oraşul e-n doliu, elevii complet uluiţi. Totuşi, la gimnaziu n-a fost amânată serbarea alma mater — tocmai elevii au insistat să aibă loc —, motto-ul fiind: Viaţa trăieşte şi vrea să trăiască! Astfel s-au cunoscut tata şi mama, concret, tatăl meu cu mama mea.

138. Tata crescuse la Veszprém, nu se ştie motivul. Din cauza asta era foarte sensibil la cuvântul viaduct. Dacă-i spunea cineva în faţă: viaduct, căcatul îi inunda creierul, lovea.

(Tata crescuse la Debrecen, nu se ştie motivul. Din cauza asta era foarte sensibil la cuvântul nouă găuri. Dacă-i spunea cineva în faţă: podul cu nouă găuri, căcatul îi inunda creierul, lovea.) (Tata, Berlin, Reichstag, lovea.) (Tata, Viena, Heldenplatz, lovea.) (Tata, New York, Avenue, lovea.) (Tata, Budapesta, PţaŞapteNov, lovea.) (Tata, Atena, logariazmo parakalo, lovea.) (Tata, Betleem, iesle, lovea.) (Tata.) (Lovea.) ( )

139. Începând din 1962, în faţa enoriaşilor, a ziariştilor şi a mulţimii curioase din localitatea San Pedro de Cutud, situată la nord de Manila, de fiecare paşte sunt crucificaţi mai mulţi taţi de ai mei voluntari. Dezinfectate cu grijă, palmele şi labele picioarelor taţilor mei (credincioşi, respectiv, necredincioşi), care astfel vor să-şi ispăşească păcatele sau să implore vindecare pentru părinţii lor suferinzi, sunt pironite în cuie de zece centimetri lungime, printre oasele metacarpiene ale mâinilor, respectiv tarsiene ale picioarelor. Tatăl meu stă suspendat pe cruce timp de 2–10 minute. Reprezentanţii bisericii catolice din Insulele Filipine au protestat chiar de mai multe ori faţă de acest ritual; big deal.

140. N-a fost necesar să se săvârşească astfel. Tata ar fi putut să moară într-o mie de alte feluri. S-ar putea amesteca inclusiv puţină politică, pentru că, dacă stăm să ne gândim bine, pentru ce altceva ajunge cineva cu două doctorate la activ să lucreze la staţia de pompare în judeţul Zala, dacă nu din cauza presiunii comuniştilor? În treaba asta chiar şi atunci ar fi ceva care să merite atenţie dacă am începe să despicăm firul de păr în patru în privinţa perioadei, întâmplatu-s-a binişor după 1989 (sau înainte de 1945), că, la puţin timp după miezul nopţii, a luat foc soba cu petrol într-o rulotă din colonia muncitorilor care trudeau pe lotul G-2 al minei de turbă de la Ötrét. Muncitorul tata s-a speriat de foc, a

înşfăcat soba în flăcări şi a aruncat-o în lacul de lângă rulotă. Până aici, toate bune şi frumoase (abstracţie făcând de turnura pe care o luase viaţa tatălui meu şi de soba care luase foc). Dar în zelul cel mare, a luat foc şi tata. Atunci a extins tot ce era referitor la sobă, s-a aruncat şi el în lac şi s-a înecat. Pentru că nu ţinuse seama că generalizarea se referă şi la părţile componente ale întregului, adică: focul sobei s-a potolit, soba s-a scufundat pe fundul lacului, s-a potolit şi focul tatei, şi tata s-a scufundat pe fundul lacului. Pompierii din Nagykanizsa au scos sâmbătă după-amiază din lac trupul neînsufleţit al nenorocitului.

141. Schrödinger l-a închis pe tata într-o cutie ermetică, una cu pereţii masivi. Situaţia stă în felul următor: în cutia respectivă, în afară de tata mai este şi o bucăţică de radium care, cu o probabilitate de 50% în decursul unei ore degajă o particulă, iar cu o probabilitate de 50% nu degajă. În cazul în care bucăţica îşi ia zborul, acest lucru este sesizat încă din interiorul cutiei de către un detector care apoi deschide o supapă şi cutia este inundată cu vapori de cianură care-l ucid pe tata (îl jeleşte soţia, a se înţelege: văduva, patru fii, cinci nurori, un număr variabil de nepoţi, precum şi mulţimea admiratorilor şi admiratoarelor). Întrebarea lui Schrödinger: în clipa de dinaintea deschiderii cutiei, ca să vedem dacă mai trăieşte tata, ce putem să spunem: în cutie este un tată viu sau un tată mort? Ei bine, situaţia stă în felul următor: în clipa respectivă nu putem spune nici că tata trăieşte, nici că nu trăieşte, cel mult, dacă tot vrem să spunem ceva, e că tata sau trăieşte, sau nu trăieşte, înţelegând prin asta că există probabilitatea de 50% să trăiască şi există probabilitatea de 50% să nu trăiască. Mai mult de atât, nimic. Dacă deschidem cutia, fireşte că vedem dacă tata-i viu sau mort. În primul caz, afirmăm cu o certitudine de 100% că-i viu, în cel de-al doilea caz, afirmăm cu o certitudine de 100% că-i mort. Dar apare întrebarea: în cazul în care, după deschiderea cutiei,

îl găsim mort pe Benő Bárczi, tatăl meu, putem considera realitate obiectivă faptul că tata era mort şi înainte să deschidem cutia? Dacă n-am fi deschis cutia, exista probabilitatea de 50% ca tata să fie viu şi după o oră, trai pe vătrai. Cel puţin cutia, ca sistem, pentru un observator extern ar fi fost ceva în care, cu o probabilitate de 50%, trăieşte un tată, tatăl meu. E posibil ca observaţia în sine, privirea fiului să-l omoare (l-a omorât) pe tata sau să-l readucă la viaţă din starea sa dacă e mort 50% — dacă întâmplător acesta e rezultatul? Din cauza asta e interzis să atingi un tată. Pentru că de dorit, cine doreşte să fie asasinul propriului său tată, chiar cu o probabilitate de 50%? Bietul Schrödinger a propus să fie dusă cutia la răscrucea celor trei drumuri, el, personal, n-ar prea avea chef s-o ducă, îl doare piciorul, ceva infecţie pe partea superioară a labei, de altfel i s-a şi umflat glezna.

142. Aici, tata ar remarca timid că fiecare din noi e pisica lui Schrödinger, iar din când în când, un domn cu barbă, bătrân, binevoitor, ciudat, orientat spre dragoste, iese dindărătul norilor unde, potrivit expresiei tatălui meu, cerul e mereu albastru, îşi întinde mâna şi deschide cutia în care e pisica şi cianura şi radiumul şi detectorul („şi"-ul îl spun doar din glumă, spune tata, pentru că vorbesc), apoi întreabă senin: cum trăieşti, băiete? Iar eu răspund: cu o probabilitate certă. Asta a spus tata.

143. Moştenirea se transmite din tată-n fiu, cît timp există tată şi fiu, Manual pentru fii, fără precizarea anului de apariţie şi a autorului, tradusă din germană de Peter Tatterpatter. Depozit şi inventar. Sunt taţii mei smintiţi. Se-mpăunează şi umblă-n sus şi-n jos urlând pe bulevarde. Îi ignori, îi îmbrăţişezi sau îţi împarţi cu ei cele mai tainice gânduri: secko jedno, plumb rece în urechi. Dacă încep să latre, mângâie-le

fruntea şi spune-le: scuze. Dacă fac ciocu' mic, nu-nseamnă că te-au iertat sau că te-au înţeles; mintea le-a fost baricadată de imaginile unei voluptăţi scârboase. Lasă-i să le curgă puţin balele, apoi fute-le una peste ceafă cu muchia palmei. Spune-le iar: scuze. Să nu crezi că pricep ceva, creierul lor este talmeş-balmeş, este ca o hârtie veche roasă de şoareci, aşa le e creierul, dar în timp ce vorbeşti adoptă neapărat o poziţie îngrijorată a trupului, această gârbovire ar exprima în toate ţările lumii o anume nelinişte — acest limbaj încă îl înţeleg. Apoi potolul, hrănirea. Să ai întotdeauna în buzunar o bucată de carne. Mai întâi arată-le, carne, s-o vadă, carne, apoi arată-le gura, s-o vadă, pentru ei, carne pentru ei. Dacă nu-şi deschid gura, azvârle-o între ei, iar dacă n-o înhaţă, să spunem că li se lipeşte de nas sau de ochelari, fute-le iar una peste ceafă, îşi vor deschide gura automat, hop-la, e deja înăuntru. Dar s-ar putea ca totul să fie altfel, atunci nu poţi să faci prea multe pentru tata, pentru taţii mei smintiţi. Dacă încep să strige: Clăpăceşte, empaier!, osteneşte-te să găseşti codul. Dacă urlă: Fiii Satanei ţi-au înjunghiat armăsarul!, notează-ţi în carneţel frecvenţa apariţiei sufixului personal, iar dacă strigă: Clăpăciosule-n sutana porcului, hai, clăpăceşte şi de-al dracu'!, adu-ţi aminte că ţi-au cerut deja să-i clăpăceşti. Dă-i bătaie, clăpăceşte-i. ◆ Adevăr şi neadevăr, dar taţi care înadins să mă înveţe neadevăr, nu am. Deci, învăţăturile tatălui meu din norul neştiinţei: Băieţelul meu drag, carnea care-i tare, înainte să băgăm mâna-n foc pentru ea, trebuie s-o frăgezim bătând-o cu două pietre. Trebui s-o şi pieptănăm şi s-o periem (înainte). Dar acelaşi efect îl au şi plămânul de oţel şi cyclotronul. (Frumosul meu unchi murise în plămâni de oţel, în 1954; bunica ar hohoti de plâns şi azi dacă n-ar fi murit şi ea.) Supa din rasol de vită, combinată cu lichiorul de rugină obţinut în urma fierberii unghiilor timp de trei ore, e bună pentru oftică şi pentru seducerea femeilor indigene. Îmbrăţişate de-ndată. Pierde-te printre bucile lor gigantice, închide ochii, deschide gura, şeri, şeri (părerea

tatei). Bărbaţii pot fi ademeniţi cu mărgele de sticlă colorată, cum ar fi: alb-mătăsos, bleumarin şi roşu-vermion — când văd perle, de multe ori dau a lehamite din mână. Cucerirea ne-sălbaticilor e posibilă cu următoarele cărţi ieftine, de culoare: alb-mort, cafeniu, de culoarea algelor — sunt căutate în mod special cărţile care (conform facturii şi tematicii lor) preamăresc marea. Dacă-ţi iese-n cale diavolul sub chip de diavol, să nu te arăţi surprins. Târguieşte-te. Dacă nu-i trebuie nici mărgele de sticlă, nici cărţi (în ciuda facturii şi tematicii!), serveşte-l cu o sticlă de bere rece de Kőbánya. Apoi... — În învăţăturile tatălui meu este ceva preţios. Sau nu. ◆ În unele ţări, taţii mei seamănă cu nişte gheme de aţă. (Ptiu, mâţe nenorocite!) În alte părţi, forma lor aduce cu oalele de lut sau cu borcanele de compot. Şi, sunt locuri unde tatăl meu este precum cititul: citeşti în ziar despre un film, filmul l-ai văzut deja, te-ai topit după el, dar n-ai vrea să-l mai vezi încă o dată, dar mai ales n-ai vrea să mai citeşti despre el în ziar: aşa este tatăl meu. Câte unul (tătâne) este triunghiular. Pe câte unul, când îl întrebi cât e ora scuipă ducaţi de argint. Câte unul se pişă parfum şi alcool curat. Am un tată care s-a metamorfozat într-un fabulos monstru marin, şi unul care a devenit copia fidelă a celui pe care-l detesta în copilărie. Am un tată care-i capră, unul care-i lapte, unul care predă spaniola într-o mănăstire, unul care-i excepţie, unul care ar fi în stare să atace frontal problemele economice la nivel mondial, dar mai aşteaptă. Am un tată care se umflă-n pene, deşi, majoritatea, nu, cel mult, acasă; unul, care imită calul, deşi majoritatea, nu, cel mult în secolul al XVIII-lea. Am un tată care cade de pe cal, deşi majoritatea, nu, am unul care căzut fiind, împuşcă apoi calul, deşi majoritatea, nu, am unul căruia îi este frică de cai, dar majorităţii îi este frică de femei. Am un tată care de frica femeilor se masturbează, unul care de frica femeilor care ar fi gratuite se culcă cu femei profesioniste, şi am un tată care nu doarme deloc, care veghind tot timpul îşi fixează ochii în

viitorul care zace îndărătul său. ◆ Tatăl ţopăitor este o raritate, ca şi corbul alb, cu toate că există şi corb alb (dar rar). Nu există încăperea aceea, sala barocă, apartamentul de bloc obţinut cu protecţie în care n-ar fi mulţi doi taţi ţopăitori. Cel mai nimerit e să fie fixaţi de frâna hidraulică a camioanelor. În asemenea ocazii îşi privesc viaţa în faţă, îşi fac bilanţul, iar asta le prinde bine. Să tot fi fost prin 1979 sau '70, când tata hoinărea prin Népliget, ţopăia, în timp ce tot împingea-rostogolea în faţa lui un obiect cafeniu având diametrul de aproximativ un picior. Îhî, aprobă din cap fiul tatălui meu, un viciu, ăsta-i un viciu. Era acolo şi un minciog, tatăl meu cu ăsta încerca să prindă viciul. O întreprindere lipsită de speranţă! În eşecul acesta este ceva veştejit, ceva de inimă albastră. Ţopăirea în sine este înconjurată de inimă albastră, de frângerea plăcerii. Poate că piciorul tatei nu ajunge la pământ? ◆ Acostarea tatălui recomandată din spate. În cazul în care cheful cel domnesc l-ar îndemna să împlânte în tine, cum îi dictează inima, cosorul, ar trebui să se întoarcă, iar în cazul ăsta ai câştiga timp şi ai putea să-ţi rezervi un bilet de avion undeva. La Rukmini, unde nu sunt taţi de ai mei. În schimb, în serile lungi şi umede ale iernii rukmineze, zeiţele virginale ale cerealelor ghemuindu-se sub pătură zămislesc urmaşi într-un mod încă neştiut. Rukmini este un loc bun. Dar ce-mi văd ochii, ce-i acolo? Nimic altceva decât un cosor. Şi peste tot: urme de cosor, peste tot răni făcute cu cosorul. Iată, şi pe mai departe, din spate e cel mai bine. ◆ Avusesem un tată concret, copii, cu duiumul, pe care i-a vândut de la a la zet fabricii de oase (se presupune: fabrică de clei). Pentru că fabrica de oase nu preia puşti îmbufnaţi, plictisiţi, tatăl meu s-a dovedit a fi cel mai iubitor tată din lume. Tatăl meu le oferea fiilor tatălui meu o cantitate extraordinar de mare de confetti de calciu şi de lapte de hamster, îi distra povestindu-le întâmplări interesante şi vesele, şi-n fiecare zi lăsată de la Dumnezeu le prezenta exerciţii care grăbesc procesul de calcifiere. Cu copiii bine dezvoltaţi, cu

trupul baban sunt sigur ca popa, era de părere. O dată pe an, fabrica de oase îi trimitea o mică furgonetă albastră. ◆ Numele taţilor: iar taţii se numesc: A'albiel, Aariel, Aaron, Aba etc. ◆ Toţii taţii mei au voce şi fiecare voce îşi are monstruozitatea sa, *terribilitatea*. Vocea taţilor sună diferit: e ca un celuloid când arde, ca o marmură când crapă (dis-de-dimineaţă), ca nişte clame când se izbesc unele de altele, ca varul stins când dă în clocot în groapă sau ca ţipătul liliacului. Vocea tatălui face să crape până şi ochelarii. Un tată, dacă nu este tocmai în roba tatălui, poate fi, aşa se spune, tenor dramatic, necioplit, agricultor de la ţară, asemenea poetului Berzsenyi, tinichigiu, boxer, pilot de curse sau agent. Cei mai mulţi dintre ei sunt agenţi. Cei mai mulţi dintre taţii mei şi-au dorit în cea mai mică măsură să fie taţii mei, dar au ajuns cumva să se amestece-n poveste, apoi au înflorit-o într-un fel sau pur şi simplu „altcineva" fusese mormoloc. Deşi printre ăştia, printre cei făcuţi-din-greşeală sunt bărbaţii relativ cei mai distinşi, mai delicaţi şi mai seducători (de ce). Dacă unul dintre taţii mei a puit deja de doişpe sau de douăj' şapte de ori, liniştiţi ne putem uita strâmb la el — unuia din ăsta nu-i este suficientă scârbă de el însuşi. Cu toate astea, în serile viforoase poartă şapcă de base-ball, asta ca să-şi poată aminti de trecutul viril — debarcarea din Normandia, intrarea în Praga. O cotă nu tocmai nesemnificativă dintre taţii mei a fost neprihănită, ăştia devin fie obiecte de cult, pe care dacă-i ating bolnavi despre care se crede că sunt incurabili etc., fie devin texte pe care le studiază multe generaţii la rând ca să descopere cum poate fi accentuată până la maximum idiosincrazia faţă de text. În general, taţii-text sunt legaţi în albastru. Vocea tatălui este instrumentul cerbiciei celei mai îngrozitoare. Aaaaa. ◆ Ca nişte blocuri de marmură, aşa sunt taţii mei, bădărani cât o huidumă, lustruiţi ca oglinda, riduri şi vene! Barează drumul. Nici să sari peste ei, nici să te strecori pe lângă ei. Ei sunt peste, sunt pe lângă, sunt, eventual, să te strecori — toate la un loc.

Iar dacă omul scapă teafăr de unul dintre taţii mei, tot ce se poate să se ivească deja un altul, sau acelaşi, profitând de viteza paternităţii. Uită-te cu atenţie la culoarea şi calitatea blocului de marmură. Seamănă la culoare şi calitate cu un roastbeef în sânge? E culoarea şi calitatea obrazului tatălui tău. Pe lângă marmură mai e de amintit caninul. Tata cu caninul său nu-i buricu pământului. Dacă eşti în stare să arunci lasoul pe canin, iar capătul celălalt al frânghiei să-l înfăşori pe oblânc, başca să ştie şi calul ce are de făcut, face câţiva paşi mici, îndărăt, ca un adevărat cal de rodeo, până când se întinde frânghia — ei, bine, în cazul acesta ai o mică şansă. La muzeul balenelor din Tata este expus un canin uriaş de 12 ţoli, incorect identificat drept colţ de morsă. Până şi un tâmpit vede că-i canin de tată. Şi tâmpitul se bucură că nu s-a întîlnit niciodată cu acest tată al meu. ◆ Dacă numele tatălui (al tatălui meu) este Franz, Joseph sau Mátyás, intră în pământ, retrage-te la mănăstire sau refugiază-te în munţii Bakony. Pentru că aceste nume sunt numele regilor, dar tatăl (tatăl meu), Franz, Joseph sau Mátyás, nu este rege, cel mult amintirea regalităţii o păstrează cotloanele tainice ale trupului său. Nu există cineva mai ursuz de mâhnit (mai veştejit) decât un fost rege. Pe deasupra, taţii ăştia ai mei îşi imaginează propriul cămin ca fiind castelul regal de la Visegrád, iar rudele şi cunoştinţele — curteni, pe care graţia personală a regelui îi ridică sau îi coboară. Astfel, omul niciodată nu ştie dacă-i „sus“ sau e „jos“, sau e doar un fulg care pluteşte, fără să atingă vreodată pământul. Deci, dacă Franz, Joseph, Mátyás, Rudolf, István, Géza — direcţia pădure, înainte să-şi scoată iataganele din teacă. (Sărutări de mâini mamei.) Comportamentul direct proporţional faţă de astfel de taţi: al broaştei râioase, al lui linge-blide, al lingăului, al pupincuristului, al ţucălarului, al lui Iuda. Dacă nu ajungi în Bakony, aşază-te în genunchi pe pământ, împreună-ţi mâinile şi cu capul aplecat rezistă până ce crapă de ziuă. Între timp, probabil că tatăl

meu s-a trotilat complet, bagă-te-n pat (în cazul în care nu l-au ciordit deja), dacă ţi-e foame du-te la bucătărie, haleşte resturile, asta dacă bucătarul curăţel cât începe n-a acoperit totul cu folie şi n-a strâns masa. În cazul acesta îţi poţi suge degetul mare. ◆ E importantă culoarea. Taţii mei roşcaţi sunt oameni de încredere, mai ales cei care au nuanţe acaju. Ne putem folosi de ei: (1) în problema ţiganilor, (2) la construcţia podurilor, când tre' trudit cu niturile decorative, (3) la organizarea interceptării viceepiscopilor, (4) la căratul, prin tot oraşul, al unei oglinzi de 18 m^2. Dacă-i posibil, de tatăl meu gri şoarece, nu te folosi. Pentru că-i speriat de viaţă, pentru că viaţa este, într-un anume sens, un teren plin cu obstacole, astfel că toată viaţa am fi nevrozaţi din cauza faterului. Despre cei care au culoarea castaniu-ciocolatiu se spune că sunt cinstiţi şi cumpătaţi; dacă Dumnezeu le-ar porunci să-l înjunghie pe fiul tatălui meu, cu siguranţă ar răspunde: mulţumim, nu. Într-o asemenea situaţie, castaniii cu nuanţe de blond ar asculta argumentele pro şi contra, cei care au castaniul drept culoare de bază şi-ar întoarce privirea în altă parte, iar castaniii prăfuiţi şi-ar ascuţi cuţitele. Castaniii vişinii sunt uşor excitabili, pot fi bine folosiţi unde-i nevoie de gloată, la încoronare, la acţiuni de linşaj. Îndărătul atentatelor ratate nu rareori stă tatăl meu stacojiu, care a uitat să scoată capacul de la puşca cu lunetă sau cum naiba se numeşte. Cei care au culoarea jeleului de mandarine au înclinaţii obscene, e de încurajat, obscenitatea e un sacrament care în general nu conduce la paternitate: îşi poartă în sine titlul de glorie. Cei care sunt pătaţi, pistruiaţi, peticiţi, bălţaţi, ici-colo cenuşii, cu picăţele şi buline, au o anume solemnitate jovială care se poate spune că provine din inferioritatea tatălui meu, căruia i s-a cizelat şi mirosul. Culoarea nu este determinantă pentru personalitate, pentru comportament, dar are un oarecare rol profetic, care duce la împlinirea a ceea ce ţi-e scris: în cazul în care unul dintre taţii mei îşi recunoaşte culoarea, ţine pasul cu propriul său destin.

◆ Tatăl meu şi dezmierdarea. Dacă un tată al nostru face fete, viaţa lor devine mai aerisită. Surorile noastre mai mici şi mai mari sunt făcute pentru dezmierdare şi nu rareori se întâmplă să fie dezmierdate până la vârsta de şapteşpe, optuşpe ani. Acest lucru implică pericolul, trecut sub tăcere, că tatăl meu ar dori, eventual, să se culce cu fiica sa, întrucât, la urma urmei, ea îi aparţine într-un mod cu totul special, cum nici mama, nici iepele de amante nu-i aparţin. Spiritul superior nu se opreşte la mijlocul drumului, susţine câte unul dintre taţii mei şi aleargă să se culce cu surorile mele cu buci senzuale, asumându-şi în toată regula inclusiv durerea acumulată din cauza alergării. În schimb, majoritatea nu este astfel. Majoritatea nici măcar nu se gândeşte la aşa ceva. Dar dacă sora mea mai mică i se cuibăreşte-n braţe, cine-i ăla care poate spune cât este câtul, de unde începe femeia pursânge şi unde sângele din sângele tău? Majoritatea sunt pro-tabuuri, ba mai mult, am taţi care plusează: „Îţi zdrobesc rinichii, Tercsi, dacă nenorocitul ăla de Hans-Sebastian Lottermoser, în germană, în original, îşi pune mâna brumărie pe zvâcnirile pieptului tău senzual!“ Sau, cu un gest destinat viitorului: „Iată, draga mea Tercsi, vezi butoiul ăsta de 50 de litri cu spray antibaby, ia, vezi, aici, mai sus, sunt gravate cu albastru iniţialele numelui tău, vezi?“ Dar asta încă nu-i totul. Ceea ce este important e că taţii care au fete nu sunt importanţi. Ca şi cum ar fi *hors concours*, în afara competiţiei. Astfel sunt dispuşi la metode paterne mai blânde, mai sensibile. Se mai întâmplă ca tatăl meu să fie cel care-i dezmierdat. Se mai întâmplă şi asta. ◆ Din când în când, omul o sfecleşte cu tata. ◆ Literatura de specialitate are ştiinţă de douăj' două de tipuri de taţi ai mei, din care despre nouăsprezece se poate spune că sunt importanţi. Nu este important tatăl meu ameţit, nu-i important nici cel cu inimă de leu, nu, din punctul nostru de vedere nu-i important nici Tatăl cel Sfânt. Cel care pică din cer, acela e important. Pică tata, ce să fac? Nu ştiu ce înţelege

domnia voastră prin tată, dar în tot cazul, mergeţi mai rar cu bicicleta. Părul tatălui în picaj zboară în toate direcţiile rozei vânturilor, chipul lui e un lob plutitor, aproape că-i ajunge la urechi. Fiii tatălui meu îşi pun la pălărie bucăţi de şuncă nefiartă şi sunt împotriva legii privind venitul. Asta după tot ce a făcut tatăl meu pentru ei! Taţii mei aflaţi în picaj vor să împiedice picajul prin dublarea muncii, a sârguinţei. Sunt importanţi pentru că întrupează ethosul muncii, ethos care e o tâmpenie. Acest lucru trebuie asumat de către ethosul spaimei, dar foarte repede, cât se poate de repede. ◆ Taţii mei rătăcesc în multe feluri, în poziţie de şezut, în picioare, purtând şapcă cu cozoroc, pălărie borsalino, cămaşă de corp, pantalonii trei sferturi, bleizer subţire. După masa de prânz ies la plimbare, apoi li se pierde urma. Se duc pe apa sâmbetei. Sau „piere“ acasă, închis în atelierul de meşterit (iniţial, debara), sau cufundat în meditaţia sistematică asupra frumuseţii, sau în meditaţia asupra unei vieţi secrete. Războiul este un punct banal, de încredere pentru rătăcire. (Şi unchiul meu, fratele mai mic al tatei, s-a pierdut în război. A dispărut. Cel care a dispărut este mult timp aşteptat. Nu dăm crezare veştii c-ar fi murit, apoi, ne consolăm cumva. N-a murit, dar după un timp nu ne mai gândim la el ca la cineva care trăieşte. Trăieşte, dar nu mai vine acasă. Ultima dată a fost văzut în jurul localităţii Bicske. Purta rană şi râdea.) Având aceste informaţii, se poate da un anunţ: Pierdut tată rasă pură, uzat, pătat, înălţime: 184 (182?) cm, înarmat până-n dinţi cu fidelul său Smith and Wesson-38, răspunde la apelativul: „măi, bătrân plop tremurător“. Aştept găsitorul cinstit, recompensa — la înţelegere. După toate astea se poate pune singura întrebare importantă: pe bune ai vrea să-l găseşti? Imaginează-ţi că l-ai găsi. Şi ar avea aceeaşi voce ca înainte. Şi şi-ar băga unghiile-n mama la fel ca înainte. Şi mai e şi cosorul. Sau suliţa sau ce naiba o fi. Şi dacă zboară şi asta în timpul cinei la fel ca înainte? Adică: la urma urmei, cum vrei să trăieşti? Vrei să mai vezi de-a

lungul unui sfert de secol cum turtă de nervos face să scrâşnească talpa paharului de vin? Să meargă la Borneo. Acu' spune: Celebes. Şi acolo scrâşneşte, dar acolo treaba asta va fi considerată un novum. Dar crize de isterie n-are curajul să facă, nici rotisorul nu-l azvârle futând fereastra, şi n-o să grohăie, cu râgâituri mari cât o umbrelă în timpul cinelor organizate cu ocazia zilelor de naştere. Nici să bată n-are curajul, nici cu funia udă, nici cu banala curea de la pantaloni. Ignoră scaunul gol din capul mesei. Rosteşte o rugăciune de mulţumire. ◆ În cazul salvării tatălui, oricare ar fi motivul, omul are pentru o clipă senzaţia că el este cel care-i tată meu, nicidecum tatăl meu. O clipă trecătoare. Asta-i singura clipă din viaţa unui om când are senzaţia asta. ◆ Ar mai fi şi pula tatălui meu. Denumirea oficială, care se bucură de sprijin, pentru pula tatălui meu e penisul tatălui meu. O figură magică. În stare de repaus — nu-i o ruşine, e o stare de fapt — e mărunţică, plină de riduri, se piteşte comod în chiloţii de baie sau alţi chiloţi, omul nici n-ar prea avea chef s-o scoată la vedere, cu toate că este o metaforă a naturii, seamănă cu o mânătarcă sau cu un melc comestibil. În asemenea situaţii, magia tatălui meu se retrage în alte părţi ale trupului (buricele degetelor, frunte). Ce se întâmplă — pentru că se întâmplă — în cazul în care copilul, de obicei fetiţa limbută de şase ani, vrea s-o vadă? Păi, las' s-o vadă. Dar numai dimineaţa. Şi nu în cazul manifestării unei erecţii matinale. S-o atingă fără nici o problemă, cu delicateţe, în mod firesc, totul să dureze puţin. Scopul nu e trezirea interesului! (Tocmai acum învaţă să scrie, să citească.) Se recomandă un comportament obiectiv, amabil. Nu-i nevoie de spectacol (dramă)! De parcă ar fi vorba de degetul mare de la picior. Acoperită calm, fără grabă. A nu se uita: atingere, nu ţinut în mână! Băieţii intră în categoria aprecierii individuale, dar ar fi o prostie (şi inutil) să-i speriaţi. O să aibă timp de asta blenoragia! Paternitatea în stare de semi-erecţie generează o abordare filozofică interesantă, Aristotel o con-

sideră imperfecţiune, influenţa acesteia asupra sculpturii europene (mutilările etc.) etc. Regulă fundamentală: afirmăm — membrul în erecţie este al celor care l-au ridicat. Pula tatălui meu este din toate punctele de vedere superioară faţă de tot ce nu este al tatălui meu, nu din motive de dimensiune, greutate şi alte cele în domeniu, ci în virtutea unei „responsabilităţi" de ordin metafizic. Acest lucru este valabil inclusiv pentru taţii mei săraci, stricaţi şi tâmpiţi. Obiecte de consum din Africa (Mali!) exprimă această ierarhie particulară. Cele precolumbiene, de cele mai multe ori, nu. ◆ Numele taţilor. Iar taţii se numesc: Badgal, Balberith, Böll etc. ◆ Fiul tatălui meu cunoscuse un tată de al meu care era unicul posesor al rezervaţiilor cu urşi din sudul zonei Csongrád. Era cunoscut drept un om cu principii (tatăl meu), care niciodată, în nici un fel de condiţii, nu şi-a devorat nici unul dintre copii, indiferent cât de tare bătea vântul prin buzunarele sale. Şi totuşi, copiii dispăreau, unul după altul. ◆ Iată ideea centrală, clară a paternităţii: responsabilitatea. Sunt responsabili să nu cadă cerul peste noi, acea armonie celestă, apoi, să nu se deschidă pământul sub picioarele noastre. Şi, ce este mai important, să nu moară copilul, să aibă ce să mănânce, iar dacă-i frig, pătură. Tatăl meu este un tată cu devotament şi curaj; acest lucru îi caracterizează (abstracţie: cazurile de brutalizarea-copiilor, exploatarea-copiilor, violarea-copiilor). Creşte, deci, copilul, ca buruiana, bine ai mai trudit Józsi, copilul a înmugurit pe arborele de familie, are şi slujbă, vinde nituri decorative, are şi gagică, ţie îţi place, a şi impregnat-o, vine barza. N-a stat nici la răcoare, nu se droghează. Dar ai remarcat convulsia aceea abia vizibilă, acolo, în colţul gurii? Asta înseamnă că-i ofticat pe Józsicelmic, înseamnă că-n cracul stâng al pantalonilor ţine o puşcă cu alice cu ţeava retezată de ferăstrău, în cracul drept, o toporişcă de tăiat carnea, pentru tine-i pregătită, aşteaptă doar momentul potrivit. Tata, paff. Eu ţi-am schimbat scutecele, măi, mucea! Eroare. Pe de o parte, nu-i adevărat

(în nouă ocazii din zece mamele mele schimbă scutecele), iar pe de altă parte, Józsicelmic îi evocă motivul furiei. E furios pentru că el a fost mic, iar tu eşti uriaş, până şi umbra ta e mai mare decât el, da de unde, nu din cauza asta, e furios pentru că ţie ţi-au fost oferite condiţii, iar el a fost necesar, indispensabil, nu chiar întru totul, e turbat pentru că atunci când şi-a manifestat dragostea faţă de tine, tu nu l-ai observat, n-ai observat când te-a iubit. ◆ Când un tată de al meu încetează din viaţă, paternitatea este redată Tatălui Atotputernic care este suma tuturor taţilor mei morţi. (Asta nu-i definiţia Tatălui, doar un aspect al existenţei sale.) Paternitatea este redată Tatălui pentru că, în primul rând, acolo îi este locul, iar în al doilea rând ca să n-o primească fiul tatălui meu. Predarea puterii este însoţită de o ceremonie adecvată momentului: este ars un joben. Fără tatăl meu, orfan, trebuie dusă (cine) o luptă împotriva amintirilor tatălui meu. Da-uri, nu-uri îl trag în toate părţile pe fiul tatălui meu. Unde, când ar fi el însuşi? — Niciodată, nicăieri pe de-a întregul, întotdeauna în parte, chiar şi el (tatăl meu). Acesta e ultimul atentat al tatălui meu. ◆ Paricidul este împotriva legii şi a bunei-cuviinţe, pe de altă parte, ar demonstra absolut inutil adevărul ulterior al tatălui meu („măi, paricidule lipsit de caracter, măi!“). De dorit, poţi dori, de înfăptuit, nu. Şi, e inutil. E inutil ca tatăl meu să fie ucis; timpul, acest servitor fidel, îşi va termina treaba. Nu asta-i misiunea ta adevărată. Ascultă-mă: fii pentru tine însuţi tatăl tău, dar într-o ediţie mai decolorată. Dacă el a jucat fotbal, tu joacă polo. Dacă el a vorbit trei limbi, tu vorbeşte doar două (sau una). Dacă a fost colonel la ulani, tu fii plutonier. Dacă el 184 (182?) cm, tu 178... Dacă el la matematică, tu la mate-fizică. Exersează să fii tatăl tău, parcurge întreaga listă. Şi, nu uita: buna-cuviinţă şi legea. Şi timpul.

144. Tata, tatăl meu mort, idee împrumutată, a murit. Oh, Donald! Să mergem, îi spuse fiul cel mare al tatălui meu, şi

s-au îndreptat spre cimitir. Burniţa, o adevărată vreme de înmormântare, mai multe sute de persoane cu umbrele negre stăteau în jurul gropii. Păi, asta-i. Păi, ce-i acest asta?, întrebă tatăl mort. Asta. Puţul ăsta mare? Da. Sora mea mai mică şi-a întors capul. Tatăl meu şi fiii lui stăteau pe marginea gropii. Mai încolo, buldozerele. Se construieşte ceva aici? Nimic. Ce lungă-i groapa. Atât cât e nevoie, mă gândeam. Tata s-a uitat din nou în adânc. O. Înţeleg, deja înţeleg... Şi ăştia? Sunt chemaţi în mod special? Am fi dorit să-i aducem un ultim omagiu, coroane, muzică, mulţime îndoliată. Şi, zambilică, zambilică plină de lâniţă nu este? Sora mea îşi ridică fusta. E frumoasă, aur curat, spuse tata. E babană. Asta-i tot? Asta-i tot, răspunde sora mea. Îmi pare rău, papá. Totuşi, nici chiar aşa... Unde viaţa trăieşte. Păi, frumoasă problematică. Şi a mea, şi a ta. Îmi pare rău. E frumoasă, aur curat, spuse tata, e babană, şi ar fi vrut s-o atingă. Nu, ţipă fiul tatălui meu. Nu, ţipă sora mea. Cum aşa, nici măcar n-o pot atinge?! Nu. După o asemenea călătorie, iertat să-mi fie, dar atât de prost organizată? Nici măcar s-o ating? Atunci ce să fac? Culcă-te în groapă! Vreţi să mă-ngropaţi de viu? Nu mai eşti viu, ai uitat? Nu vreau să mă culc în groapă. Da' cine vrea? Burniţează. Sora mea stă pe marginea gropii, are fusta ridicată. N-aş putea să pun mâna acolo?, întreabă tatăl mort. Ca o ultimă dorinţă. Se refuză, spune fiul tatălui meu, e indecent. Eu sunt cavaler al Ordinului Lâna de Aur, ţipă tata. Dragul meu, dragul meu drag, culcă-te-n adâncul cel negru, spune sora mea. N-o să mă doară? Ba da. Dar o să te ţin de mână. Asta-i tot? Ăsta ar fi sfârşitul? Acest: dar o să te ţin de mână. Păi, bine. Sunt în formă? Dragul meu papá, eşti foarte în formă. Mă îndoiesc că o să mai fie cineva care să fie atât de-n formă. Mulţumesc, îmi cade bine. Atunci, fiul tatălui meu pune mâna pe lână, prin fustă. Coboară, te ţin de mână. Sunt tot numai o admiraţie. Şi ai să fii, spune sora mea, un pumn de ţărână. E trist, dar inevitabil. O clipă, o clipă să mai rămân în viaţă... Se poate rezolva, spune fiul tatălui meu. Tatăl meu se culcă în

groapă, se întinde. Taman bună. Sunt înăuntru, strigă de jos. Incredibil, spune fiul tatălui meu. Grandios; mă întreb cum poate să facă asta?! Gaură, groapă — dar sunt înăuntru. Sora mea mai mică îi ţine mâna. O clipă!, strigă tatăl meu... Buldozerul.

145.

Tata e un plop tremurător, doar un singur lucru îl mai preocupă: testamentul. Altfel, stă la soare. Când îl învăluie umbra, ţipă, cineva îl împinge mai încolo, înapoi la soare. Dacă-şi aminteşte de testament, i se aprinde un foc sălbatic în priviri (sau se joacă numai? îl aprinde? îl întărâtă?), îi convoacă pe sora mea mai mică sau pe fratele meu mai mic sau pe fiul cel mare al tatălui meu, apoi începe să dicteze. Biblioteca mea compusă din patru mii de volume cabalistice. Colecţia formată din o sută opşpe cicloidale. Dălţile mele. Dalta dreaptă, dalta strâmbă, dalta curbă, dalta în formă de V, dalta în formă de U, dalta de 5/32", dalta de 3/8". Cele patru dălţi conice şi sula. Loja mea de la Operă. Discurile Bennie Moten. Balansoarul stil Thonet. Armata. Cui vrei să laşi armata? O vrei? Da' ce manga mea să fac cu ea? O poţi chema la raport, o poţi pune-n mişcare, la fel ca Singer, maşina de cusut. Apoi, parade militare, cină festivă cu cei din statul-major, ridicat drapelul, coborât drapelul. Tamás Esze, brigadierul curuţ şi aşa mai departe, îţi aminteşti. Apărarea graniţelor, de veghe pe răzoare. Trebuie trimisă la Nándorfehérvár, altfel spus, la Belgrad, deci, modul de folosire e complex. În schimb, te costă mult solda, furajele, televizorul. Dacă vrei ceva mai ieftin, cumpără Trabant. Bine, bine, să amânăm subiectul. Ar mai fi multe aspecte, să le trecem în revistă sub titlul „diverse". O vrei pe Reghina? Cu dama asta nu m-am întâlnit, pe dama asta n-o cunosc, pune un semn de întrebare. Într-un testament nu există semne de întrebare, e lucrul cel mai fascinant! Nu există semne de întrebare! Nu există semne de întrebare! Înţelegi? Înţelegi? Înţelegi? Nu plânge, tată.

146. Ce-i asta? Citeşte, tată. Este un testament. Al cui? Ne-am gândit, eu şi fraţii mei, sânge din sângele tatălui, c-ar fi timpul ca tata să-şi exercite dreptul de a lua măsuri de precauţie legate de moarte. La capătul drumului sunt atât de multe plecările nepregătite. Dar eu nu vreau, eu nu vreau să dau dispoziţii care privesc capătul drumului. De vrut, tată, nimeni nu vrea, cu toate că-i un lucru, un pas, de departe previzibil, aşa că ne-am gândit, eu şi fraţii mei, ca şi tata să vadă departe, iar tatăl meu, în marea sa înţelepciune, să facă acest pas, tată. O, da, înţelepciunea mea. Aşa-i, e infinită. Şi, inegalabilă. Dar eu nici aşa nu vreau. Deşi, previziunea şi înţelepciunea ar fi cele două virtuţi strălucitoare ale tatălui meu, tată. La dracu', nu vreau. N-a venit vremea, nu-i timpul. Ştii, tată, timpul timpului... cu siguranţă că şi treaba asta îşi are timpul său, numai că... dar cum crede de cuviinţă tatăl meu, dacă tata crede că-i bine ca problemele sale să rămână într-o îmbârligătură confuză, greţoasă, lăsată-n paragină, atunci, fireşte... Eu sunt prea tânăr pentru aşa ceva. Să mi se aducă un condom. Iar voi, fiilor, valea, hai, în pizdă.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

În măsura în care fiul tatălui meu îşi aminteşte de tata, la el totul funcţiona pe baza unei logici groteşti, vezi capriola. Fiul tatălui meu avea şapte ani când tata s-a avântat, ca un artist, într-o tabără de pionieri, iar el era „lângă“ el. Într-o zi stătea în sala de mese pustie şi mânca borşci. Tatăl meu, în faţa lui — într-o formă „grozavă“. Îl privea cum mănâncă. La un moment dat îşi întinse mâna spre el, avea degetele împletite-îndoite, semănau cu un melc, apoi, melcul şi-a dat repede drumul şi-i aplică (tatăl meu) un bobârnac peste nas. În prima clipă a văzut stele verzi, apoi i-au dat lacrimile. În faţa lui era farfuria imensă cu borşci, iar lacrimile îi curgeau direct în ea. Bucătăreasa, care stătea şi ea la masă, începu să ţipe: Ce-l tot sâcâi pe bietu' copil, măi beţiv nebun?! Eşti complet diliu?! Ca întotdeauna, fiul tatălui meu a sărit în apărarea tatei: dumneavoastră nu înţelegeţi asta, tatăl meu e om bun, glumeşte doar! Bucătăreasa a început să-şi şteargă ochii, apoi s-a dus undeva şi i-a adus băiatului prăjituri, zahăr candel şi două căni cu compot de fructe asortate. A continuat să mănânce, şi- într-un târziu, tata îl abordă: ei, fiule, sunt bune dulciurile astea? Şi el era de părere, la fel ca toată generaţia căreia îi aparţinea, că problema „lacrimii copilului“ se rezolva simplu. Compotul de fructe asortate trăgea de departe mai mult pe cântarul revoluţiei decât o lacrimă. În schimb, până astăzi, fiul tatălui meu a uitat de mult atât gustul candelului care i se topise repede-n gură, cât

147.

şi al prăjiturii înmuiate în compot. Îşi aminteşte doar în linii mari, în urma unor asocieri. Dar i-a rămas întipărită în minte farfuria cu borşci, mare cât o troacă, lacrimile fierbinţi, transparente care curgeau în ea, durerea surdă din vârful capului şi reproşul timid: de ce, care-i motivul?, ce am putut să fac? —, pentru că precis făcuse ceva, altfel n-ar fi primit lovitura de măciucă, nici bobârnacul... Compotul nu i-a răspuns, a fost bun numai să-i distragă atenţia. A găsit răspunsul abia după decenii. Iar acum, fiul tatălui meu, drept fiu, demn de tatăl meu, îşi întinde mâna din perspectiva timpului spre tata şi cu degetele-i care seamănă cu nişte arcuri de oţel îi dă un bobârnac peste nas. Şi ochii tatălui meu curg în farfuria cu borşci, creierul îi ţâşneşte prin orbite. Cu un gest de copil, tata îşi freacă dosul palmei de cavităţile negre şi începe să plângă orb. Ochii tatălui meu: un infinit drum fără ieşire.

148. Între timp: de-a lungul a optsprezece ani, un tată al meu, cu siguranţă rus alb, a bănuit-o pe mama că-l înşală. Niciodată n-a vorbit cu ea despre asta, dar în secret suferea infernal. După optsprezece ani de agonie sufletească a luat-o la întrebări pe mama, care îi răspunse cu o sinceritate convingătoare că bănuiala este complet neîntemeiată. Tata s-a grăbit îndată în camera de alături şi şi-a tras un glonţ în cap. N-a putut suporta ideea că atâţia ani a suferit inutil.

149. Tata era un adept al adevărului deoarece, conform concepţiei sale repetate cu plăcere, e greu să mintă omul dacă nu cunoaşte (n-are ştiinţă de) adevărul (e greu de spus dacă se gândea la Horthy, la nemţi, în timp ce era la închisoarea de la Sopronkőhida, sau direct la comunişti). Relaţia lui cu propoziţia, cu exprimarea ei era mai intensă decât în mod normal. În cazul vorbirii este nevoie de puţină forţă (în plus), în cazul propoziţiei, de auto-aserţiune. (Poate şi de auto-amăgire, dar asta s-o considerăm, totuşi, un lapsus.) Tata, „din toate punctele de vedere fusese puţin mai mare faţă de

mărimea naturală“. Când s-a născut, avea şase chile. În opinia lui Dumnezeu, singurătatea este un lucru rău. Fiecare om are o propoziţie pe care o înţelege de-a lungul vieţii. Tatăl meu a înţeles lucrul acesta, acest rău, şi toată viaţa a luptat împotriva lui. N-a trăit o viaţă austeră, nicidecum n-a trăit o viaţă austeră — ca francmason a fost membru al lojii de elită Zur gekrönte Hoffnung, fondată de împăratul Franz, care beneficiase de educaţie franceză, fiind cvasi camaradul acestuia şi însoţitorul discret în escapadele sale nocturne, a fost faimosul Quin-Quin al societăţii vieneze, cel căruia Mozart îi dedicase celebrul Requiem pentru un mason (după părerea lui Köchel, cel cu nr. 477), tot el inspirând personajul principal din Der Rosenkavalier —, în schimb, Sfânta Scriptură o citea cu sârguinţă. Conform temperamentului său: a preferat frişca de pe tort. Motivele tristeţii le-a inventariat — întrucât, spre deosebire de bucurie, care-i legată de izbăvire şi de prezenţa lui Dumnezeu, tristeţea este fructul amar al păcatului care ne desparte de Dumnezeu. Cât mai durează asta, Doamne?, întreba tata. (Unii consideră imaginea antropomorfă ca fiind umilitoare, umilitoare atât pentru Dumnezeu, cât şi pentru om. Tatăl meu n-a considerat astfel.) Până când te ascunzi din faţa mea? Până când trebuie să mă sfătuiesc de unul singur şi inima să-mi fie zilnic mâhnită? Până când se pot ridica duşmanii împotriva mea? Până nicicând; tata avea o liotă de duşmani, dar pe vremea aceea de ridicat nu s-au ridicat. S-au aglomerat aici două generaţii strălucite ale familiei, baricadând — la modul subiectiv, cu delicateţe, s-ar putea spune: vrând-nevrând — drumul din faţa aproape oricui altcineva. Peste tot se împiedica omul de ei. Tatăl şi unchiul fuseseră lobonţi fideli, oamenii lui Pálffy. De altfel, din familia lor îşi luase şi bunicul nevastă, însurându-se cu „Szidónia Pálffy, cea cu talia de viespe“, care apoi a născut doişpe copii, printre ei şi pe tata. Când Onkel József a devenit vornic a prezidat lucrările unei sesiuni a Dietei, înlocuindu-l pe János Pálffy, care era grav bolnav, şi, deşi erau la modă hainele de croială

nemţească, el a purtat tot timpul tradiţionalele veşminte ungureşti. Regina îl simpatiza, dar când îi destăinui că înalţii demnitari nu-i agreează pe unguri — vezi, dragul meu conte, încă şi acum li se apleacă de la duhoarea tunurilor curuţilor!, ruda mea ascultând-o strâmbând din nas —, şi că din acest motiv, ea, regina, adoptă deciziile privind soarta ţării fără să aibă în vedere şi părerea acestora, a ungurilor, József îi răspunse sincer astfel: Alteţă. Suspiciunea este validată de istoria secolelor. Acu' n-aş dori să dau exemple. Dar să nu vă tremure mâna care guvernează imperiul, această antipatie n-a fost îndreptată împotriva persoanei reginei. (...) Revendicările naţionale au la bază legi strămoşeşti pentru care s-au depus mereu jurăminte, dar care niciodată n-au fost respectate. Auzind vorbele bătrânului lobonţ, regina izbucni în plâns şi îi povesti, lamentându-se, situaţia nefericită în care se află. Acest lucru se întâmpla în 17 iulie, la Pozsony. Mai fusese şi domnul Antal, care a devenit însă mareşalul fidel până la moarte al domnitorului, drept consecinţă, întreaga sa avere a trecut în posesia celor doi fraţi ai săi. Dar acest lucru n-a dus la discordie, se iubeau prea tare. Tatăl meu fusese cel mai tânăr membru al noii generaţii geniale (fraţii săi: Miklós, ambasador la Sankt Petersburg, şi Károly, episcop de Eger, fiind naşul de botez al Facultăţii Ho-Şi-Min, care îi purtase, astfel, numele), o inteligenţă brici, cultură europeană, gusturi excelente, chipeş (portretul său, în colecţia Galeriei de portrete istorice din cadrul Muzeului Naţional al Ungariei) şi un domn foarte bogat; la vârsta de douăj' de ani, prefect de Moson, la douăj' şase de ani şambelan imperial şi regal. Cu toate că omul e însoţit neîncetat de tristeţe. Mâncăm pâinea lacrimilor. Teoretic, situaţia e clară: îndărătul suferinţei incomensurabile recunoaştem păcatul care este cauza veritabilă a acesteia. Sfânta Scriptură ne arată că remediul se află în Mântuitor: dacă tristeţea e generată de păcat, atunci bucuria e copilul izbăvirii. Totuşi, tata nu văzuse chiar atât de clar toate astea, punctul său de vedere având mai degrabă un caracter laic, stoic, care se străduieşte să evite tristeţea,

ştiind că frica de Dumnezeu primeneşte inima, generează o bucurie triumfătoare: o viaţă lungă. Faptul că: viaţa, durata vieţii este în sine o bucurie: iată, acest lucru îl ştia tatăl meu. A muncit mult, secolul al XVIII-lea este secolul construcţiilor, lui i se datorează cel mai frumos castel al familiei, cel de la Cseklész, la fel şi restaurarea clădirii de odinioară a Cancelariei Maghiare de pe Bankgasse (cea mai frumoasă reşedinţă diplomatică din Viena), iar între timp, în calitatea sa de personalitate emblematică a Societăţii Cavalerilor a hoinărit din pat în pat — nu rareori împreună cu tizul său, împăratul. (Din pat în pat: şi uite aşa trece şi vremea secolului al XVIII-lea.) Maria Tereza făcea spume la gură, nu-i plăcea frivolitatea, era o femeie serioasă. Nici tatăl meu nu era neserios, dar în cazul lui, seriozitatea stătea foarte aproape de neseriozitate, manifestându-se când una, când cealaltă, or, această alternanţă chiar dacă îşi avea o anume ordine, era imprevizibilă. Neseriozitatea tatei era fermă, ceea ce nu însemna voinţa de a fi neserios, ci libertatea acesteia, neînfrânarea ei, încorporând-o în lupta globală împotriva întristării. O inimă perfidă este izvorul tristeţii, dar cine-i descurcăreţ, nu rămâne dator, scrie-n Scriptură. Se pare că tata, umblând din pat în pat, o viaţă întreagă a tot rezolvat plata acestei datorii. (Aş aminti aici, ca o curiozitate, că el fusese cel care a decretat introducerea instituţiei amanetului în Ungaria, înfiinţat după modelul franţuzesc.) Indiferent ce turnură luase o noapte, în fiecare dimineaţă, la ora nouă fix, se prezenta în faţa suveranei sale. Maria Tereza îl privea îndelung pe bărbatul din al cărui chip, ochi, cearcăne nu era greu să descifreze cum fusese noaptea precedentă. Rostea numele tatei pe un ton dezagreabil, sever, ca la şcoală, când un elev e chemat la tablă, Kovács! Tata îşi înclina agitat capul. Ce tot mormăi?!, striga împărăteasa şi regina. Oare n-am dreptul să le pretind supuşilor mei să mi se adreseze cu propoziţii clare, corecte din punct de vedere gramatical? În fond, îi plăcea de tata, mai exact, îi plăcea talentul lui; nu era în stare să reziste talentului. Dar frivolitatea o detesta.

Tata rânjea la împărătească. Firește că alteța voastră are dreptul să pretindă. Ba mai mult, chiar trebuie să pretindă. În clipa în care se vor bâlbâi în fața tronului alteței voastre, când vor masa-masacra limba, de-ndată ce propozițiile secundare vor atârna pe o propoziție principală ca niște balamale uzate pe care, iertăciune, le bălăngăne în sus și-n jos vântul wienerwaldez, în clipa în care muțenia sau elocvența vor fi înlocuite de bolboroseală, adică atunci când prezența, privirea alteței voastre nu mobilizează acea forță interioară care e necesară pentru crearea unei propoziții, ei bine, atunci... Nu e cazul să mai continui, conte. Dacă nu vrei să semeni cu fiul meu. Nu, nu vreau, se înclină cu grație tatăl meu. Asta se întâmpla pe vremea nașterii fiului cel mare al tatălui meu. Tata nu voia să semene nici cu el, cu fiul său. Se speria când i se năștea câte un copil. Fiecare nouă ființă cu care are de-a face, cu care o să aibă de-a face, reprezintă tot atâtea motive de întristare. În problema copiilor, încercase cu severitatea (dacă îți vei răsfăța fiul, te va înspăimânta, iar dacă vei glumi cu el, te va decepționa; nu-l giugiuli pentru că s-ar putea să-ți pară rău și pân' la urmă tu vei fi cel care nimerește ca Ieremia cu oiștea-n gard), încercase — trecând peste căile ocolitoare — cu speranța (dacă moare un tată e ca și cum n-ar muri pentru că lasă în urma sa propria-i copie fidelă), încercase să adopte metode calme, străduindu-se să stabilească o relație pașnică (inima care se sprijină pe chibzuire înțeleaptă nu va fi niciodată zdrobită), dar la urma urmei el ar fi dorit să aibă de-a face exclusiv cu mama. Și, să recunoaștem, i-a și reușit. Anul decisiv a fost cel în care obținuse titlul de Direktor des Hofspektakels, devenind astfel domnitorul absolut la Burgtheater — situație care îi permitea, firește, inclusiv să plătească din „buzunar" deficitul anual. Ce onoare! O, unser lieber Quin-Quin! Păi, totuși, oițele în paza lupului!?, șușoteau saloanele vieneze. Vântul din nord aduce ploaie, iar limba care șușotește — față supărată și pizmașă. Tata evita fața supărată, mai degrabă râdea. Și, desigur, mai gusta uneori din oițele lăsate

în pază. Literalmente, puterea este atrăgătoare. A râs chiar şi atunci când fericitu-i destin i-a scos-o în cale pe Antonia Nikoletta Richard. Râdea şi Antonia Nikoletta, era o femeie căreia îi plăcea să râdă. Nu făcea ea lucruri de să stea mâţu-n coadă, dar inima, spiritul, trupul îi erau doldora de calităţi care-l atrăgeau pe ungur, iar din acest punct de vedere tata era mai presus de toate ungur. Mama era femeia nu în sensul hamletian, universul ei nu era un mister, avea inima ca o carte deschisă în care poate frunzări oricine. Ca actriţă era netalentată, frivolă, radioasă. (Era o militantă înfocată pentru monarhie, o femeie din cale-afară de catolică, iar vestea decapitării ei — cum că Imre Thököly după ce dăduse ordin să fie prinsă, a cam stâlcit-o şi a decapitat-o — a fost complet eronată, mama a trăit sănătoasă şi bine mersi mulţi ani, inclusiv după căderea atât de logică a lui Thököly, buna ei dispoziţie nici vorbă să fi fost în declin; cât priveşte pofta de mâncare este adevărat că la o masă nu putea să consume singură o întreagă gâscă special umplută pentru ziua de Sfântul Martin, dar o raţă prăjită, da, o înfuleca fără probleme. Independent de asta, Thököly ar fi putut să fie de folos naţiunii, remarca răutăcios, la vârsta senectuţii, tata, dar se pare că i-a fost de folos doar lui Kálmán Thaly. Care Thaly, incontestabil, a colorat în baladele şi-n cântecele sale vitejia curuţilor şi visele ungurilor.) În persoana tatei şi a mamei s-au întâlnit două frivolităţi, multă lume aşteptând ca-n final cele două să se unească într-o nouă seriozitate — dar nu s-a întâmplat aşa. Deşi s-au speriat la modul serios, asta de-ndată ce şi-au dat seama că sunt făcuţi unul pentru celălalt, cum se spune; s-au speriat că, iată, au întâlnit pe cineva de care nu trebuie să se teamă. S-au cutremurat pentru că au văzut ce frumoasă şi rotundă e natura, pentru că şi ei, întâlnindu-şi cealaltă jumătate, s-au rotunjit dintr-o dată. Propria lor dragoste a trezit în ei respectul faţă de lume. Pe vremea aceea tata avea în urma lui treij' şapte de ani, îşi clădise deja locul în lume, îl fortificase, iar locul era strălucitor şi spaţios. Înalt. Frivolitatea nu este parţială, nu

se mulţumeşte cu fragmente alese, ea se extinde peste tot, mai ales: nu menajează nimic, dar rareori este radicală, frivolitatea nu este o furtună care ar smulge cu rădăcină cu tot acei copaci ai vieţii pe care îi îngrijim zi de zi cu un aer de seriozitate şi responsabilitate, e mult mai blândă, mai delicată, asemenea unei ploi domoale de toamnă (din Paris), unei neguri din zori sau unui soare din aprilie, care abia încălzeşte; totuşi începem să lăcrimăm şi prin vălul de ceaţă, nu prea vedem copacii, fie că ne împiedicăm de ei, fie că nici nu-i observăm. Frivolitatea este plăcută; e proporţionată. (Sau doar în cazul tatei? De altfel, frivolitatea nu este echilibrată, nu este un bloc de beton, mai degrabă e o adiere, e imprevizibilă — e focarul disproporţionalităţii.) Tata nici măcar în escapadele sale cele mai sălbatice şi extravagante nu uita de funcţia sa importantă, dar nici nu renunţa la dorurile sale fiind în funcţie. Nu credea că se poate ajunge la bine traversând răul, nu credea în greutăţi, în suferinţă, nu credea nici în laurii gloriei care cresc sub apăsarea greutăţilor, el credea exclusiv în bucurie şi-n bună dispoziţie. Es muß immer Spaß dabei sein! Fireşte, nu credea nici în Dumnezeu, considera că-i mult prea ursuz. Tata nici într-un caz n-avea impresia că pământul este o vale a plângerii. Îi era clar că i-ar fi fost greu ca, privind-o din interiorul vieţii sale norocoase, să vadă astfel lumea, îi era clar că viziunea lui asupra lumii era extrem de dependentă de propria persoană, aşa se face că enunţul său (sau contrariul acestuia) releva mai degrabă persoana care îl rostea decât conţinutul enunţului respectiv (sau contrariul acestuia). Păi sigur că da, concepţia sa despre lume era personală, cum altfel ar fi putut să fie!? Oare Dumnezeu nu-l crease tocmai cu scopul de a reprezenta această viziune personală? Înţelegea el că mai degrabă trece cămila prin urechile acului decât bogatul în împărăţia cerurilor, dar nu credea că săracului sau celui care are o avere modestă i-ar fi mai uşor. Iar cămila trebuie antrenată. El îşi imagina ca fiind vesele inclusiv absurdul şi cruzimile vieţii. În faţa Creatorului ar fi apărat creaţia. Ne-

credinţa vorbea pe limba evlaviei. La urma urmei, tata nu în Dumnezeu credea, ci în păcat. Frivolitatea nu poate să creadă în păcatul mortal, nu este în stare să-şi imagineze că pe Dumnezeu îl poate supăra chiar în halul ăsta. Spre deosebire de Dumnezeu, care este cât se poate de în stare să-şi imagineze asta. Se pare că Dumnezeu ar dori să vorbească cu omul tot timpul despre păcat. De parcă n-ar exista altă temă de conversaţie, doar fiorii ăştia reci ca gheaţa, despre păcătoşenie. Dar oare între tine şi mine nu asta ar fi unica, fundamentala deosebire?, strigă Domnul cu uimire. Din asta, tata a sesizat unicitatea şi începu să preamărească întreaga creaţie. Domnul s-a văzut obligat să accentueze şi deosebirea, nu s-a gândit că asta ar fi ceva chiţibuşărie evreiască, la urma urmei e o stare de fapt, o asemănare a feţei, hin oder her, în germană, în original. L-ar fi sfătuit pe tata să fie modest, dar el nu era lipsit de modestie. Treaba asta a creat greutăţi. El respecta ierarhia, nu îi era greu s-o facă, ocupa un loc distinct. Păi, aşa nu-i un lucru cotoios, bombănea Domnul. Dar nimeni nu susţine c-ar fi greu, replica iritat tata. Iarăşi presupunerea aia nenorocită, de parcă ar fi mai puţin valoros ceva care-i simplu, decât ceva care-i greu. Doamne, asta e ca şi cum aş afirma că-i uşor să fii Dumnezeu din moment ce, iertăciune, eşti atotputernic. Dar încearcă matale treaba asta în calitate de pensionar sau profesoară la gimnaziu, scuză-mă... Preacuviosule Dumnezeu! Tu mi-ai oferit persoana mea, tot tu, destinul meu. Nu aştepta de la mine ingratitudine. Alerg zburdând, pentru că îmi permite destinul, în direcţia pe care mi-o indică sufletul. Tatăl meu ştia că nu-şi poate permite chiar orice, dar că-şi poate permite multe lucruri; pentru că ştia asta, îşi permitea şi mai multe. Ştia ce anume are voie să facă şi ce anume nu are voie să facă, dar în asemenea situaţii este permis să faci inclusiv ce îţi este interzis. Mama mea e burghezoaică, pe o burghezoaică nu-i voie s-o iei de nevastă. E-n regulă. Îl rugăm, deci, în schimbul unei taxe negociate în prealabil, pe nobilul francez exilat, ajuns la o vârstă înaintată, pe domnul

Durville, s-o ia de nevastă pe actriţa desemnată, apoi să de-a repede ortul popii, zis şi făcut, astfel că în 6 iulie ne grăbim s-o ducem în faţa altarului pe prietena noastră care purta deja numele: baroneasa de Durville. Tata (firește) calculase totul bine, societatea nu stăruie prea mult asupra propriilor sale principii, asta dacă nu îi este deranjat propriul stil; acolo şi atunci: e suficient ca delincventul să-şi etaleze formele. Până şi birjarii din Viena ştiau că domnişoara Richard (în rol secundar: mama mea) nu este nici o Durville autentică, nu este nici o baroneasă autentică, autentic e doar fundalul pecuniar al pseudo-mariajului, despre care, de asemenea, întregul oraş era foarte bine informat, dar cu toate astea, până şi damele de o răutate notorie din saloanele vieneze sâsâiau admirativ printre dinţii cariaţi pe care şi-i ascundeau îndărătul evantaielor, salutând ultima ispravă a dragului Quin-Quin (în rol secundar: tatăl meu), o adevărată lovitură de maestru. Influenţa tot mai mare a tatei — mai întâi cancelarul curţii, în '64, mare maestru al Ordinului Cavalerilor Sfântu Ştefan, în '65, mare şambelan regal al Ungariei, în '71, cavaler al Ordinului Lâna de Aur, în '73, mare mareşal al Curţii şi în '83, banul Croaţiei, ceea ce înseamnă, totuşi, a treia înaltă demnitate de stat în Ungaria — i-a permis până şi să şlefuiască pe bune din fiul lui Durville, provenit din prima căsătorie, un baron. Talentul reprezintă întotdeauna un surplus, o exagerare, conform naturii sale, un exces. Nu trebuie menajat; lipsa de talent este ceva care trebuie menajată, îngrijită ca lumina ochilor, n-avem voie s-o aruncăm de colo-colo, ceva care trebuie păstrată pentru zile mai bune (mai rele). La bunătate nu trebuie să facem economii, spunea tata, la răutate, da, iar zgârcenia trebuie cumva exprimată până şi de către cel mai bogat om din lume. Căsătoria nu-l schimbase în esenţă pe tata, în tot cazul, László Bálint, nepotul francez care avea să facă ulterior o vizită la Viena, notează cu o oarecare uimire în jurnalul său faptul că unchiul lui este eminamente fidel soţiei sale ex-actriţe. Te pomeneşti că ştie câte ceva păsăruica, clevetea

maliţios Viena. Cu toate că mama pe bune ştia ceva. Pe-atunci, timpurile nu erau tulburi, nici furtunoase, astfel ca fiecare an să-şi fi adus propria tristeţe şi primejdie, nu era aşa — că nici nu scăpau bine de o nenorocire şi simţeau de-ndată greutatea următoarei; dimpotrivă, în fiecare seară îşi puneau capul pe pernă fără să fie înfierbântat de necazuri, ştiau ce îi aşteaptă a doua zi, descopereau unul în celălalt nu bucuria aceea exterioară de care îi lipsise viaţa, îi apropiaseră nu permanentele necazuri, dezastrele fără de sfârşit, nu acest lucru le deschisese inimile; nu se întâmpla ca pe măsură ce soarta devenea tot mai crâncenă, furtuna făcea ravagii tot mai mari, ei să se apropie tot mai mult unul de altul. Cu toate astea, s-au apropiat. Dacă este adevărat că odinioară bărbatul şi femeia erau un întreg, adică fiecare dintre noi ne pierduserăm jumătatea, atunci tata şi-a găsit-o pe a lui. Pentru asta ar fi fost prea puţină dispoziţia trupească şi sufletească ale mamei, nici chiar frivolitatea n-ar fi fost suficientă (pentru că are atâtea direcţii, sensuri, frivolă, dar în ce sens?, asta-i întrebarea). Adevărata ştiinţă a mamei a constat în faptul că l-a susţinut pe tatăl meu în lupta sa împotriva lui Dumnezeu. Adică în lupta împotriva păcatului. Pur şi simplu, mama a lichidat păcatul (fireşte, din punct de vede al tatălui meu). Dar asta n-a fost aşa, că mama ar fi păşit în locul lui Dumnezeu, nici măcar că mama, asemenea unui buncăr (sau fustă), ar fi devenit un bastion pentru tata, locul în care tata s-ar fi putut refugia, iar pentru că se simţea bine, trupeşte-sufleteşte, rămânea cu plăcere fără să-i pese de lumea exterioară. Nu. Mama nu l-a ascuns pe tata din faţa lumii, ci i-a creat o lume, o lume în care nu există ameninţarea permanentă a păcatului. Nici spaima şi banalitatea intrării în păcat. În îmbâcseală. De-ndată ce apăruse mama pe scenă, pe scena tatălui meu, tata n-a mai trebuit să se teamă că Dumnezeu îl lasă singur. Mama a fost o mare actriţă pe scena asta, poate fi comparată numai cu cele mai mari actriţe. Tata se trezea devreme, îi plăcea să-şi rezolve înainte de micul dejun actele oficiale, corespondenţa, iar mamei îi

plăcea să se bălăcească în pat pân' la prânz, pentru că era leneşă. Cel puţin corespundea criteriilor leneviei. Era în stare, fără nici o pregătire prealabilă şi fără constrângere, să doarmă şnur douăşpe ore. Deci, fiecare zi a tatălui meu începea cu aruncarea unei priviri spre mama care dormea. În asemenea ocazii se întorcea îndată spre Dumnezeu — vezi, Doamne, am spus eu, nu-i aşa?! E veselă. Tata ar putea fi un exemplu bun pentru aşa-numitul tatăl-meu-cel-vesel.

150. Cetatea construită pe stâncile de dolomită era din 1622 în serviciile familiei, o cetate pe care turcul nu reuşise niciodată (!) s-o cucerească. De acolo, de sus, se deschide o frumoasă panoramă spre toate satele iobăgeşti; când e senin, ochiul ager poate să vadă până la Sopron. E renumit aşa-zisul puţ turcesc, adânc de 142 de metri. Tata, având reputaţia unui om căruia îi place să experimenteze, o aruncase pe mama în adâncul adâncului, apoi a măsurat timpul; când deja exista, cu cronometru, opera lui Victor Paillard, maestru ceasornicar, iar înainte, pur şi simplu număra, unu, doi, trei, într-un ritm bun, până când auzea izbitura plină de freamăt, cu o aproximaţie acceptabilă. Se baza pe faptul că g-ul este egal cu nouăoptşunu. Astfel s-au cunoscut tata şi mama.

151. Tata, în 22 iunie anu' ăsta, cam pe vremea solstiţiului de vară, a înhăţat-o pe servitoarea Janka Motta, pe mama, şi a violat-o; în timpul actului a muşcat-o, i-a smuls urechea, vârful nasului, rămânându-i între dinţi şi câte o bucată de sân şi labii. (Nu i-a mai rămas timp s-o tranşeze-n bucăţi-bucăţele, s-o săreze şi s-o pună astfel la păstrat.) După patruj' opt de ore, când l-au prins, nu-şi mai amintea nimic, a crezut că glumesc cu el. (Şi unde-i urechea? Şi vârful nasului? Iar aici, o, lipseşte şi de aici o bucăţică!) Dar mama îşi amintea totul, îşi amintea chiar foarte bine, o viaţă-ntreagă a tot pomenit despre asta (totul). Cei care-l cunosc pe tata declară că-i inteligent. Ce s-o fi întâmplat cu el? Capacităţile

intelectuale nu exclud neapărat tulburările de moment ale raţiunii. Probabil că şi alcoolul îl ajutase în prăbuşirea la animalitate. Dar pur şi simplu, la animale se întâmplă aşa ceva? Cum să nu, la amoebe, în urma diviziunii, acestea se devoră, la fel fac cu perechea lor şi femelele în cazul călugăriţelor, scorpionilor, păianjenilor şi racilor. Ba mai mult, până şi greierul, paşnic de altfel, îşi mănâncă perechea în timpul împreunării. În timpul?! În timpul. Greierul?! Greierul. Totuşi, nu e puţin prea îndepărtat exemplul unicelularelor sau al articulatelor? La urma urmei, indiferent ce credem despre el, tata nu e nici unicelular, nici articulat, să-mi fie cu iertare. În timpul împerecherii, forme, eventual mai blânde, ale oralităţii se pot observa şi la vertebrate — iar tata-i vertebrat! —, să ne gândim la ritualul sărutului în cazul peştilor, la felul cum îşi freacă păsările ciocul sau cât de drăgăstos se muşcă şi se ling mamiferele. Sânul femeii este locul de întâlnire al dragostei şi foamei, spune specialistul. Dragoste şi foame: tata. Urechea, vârful nasului, sâni, labii: mama. Astfel s-a cunoscut unul cu celălalt.

Tata, omul fără calităţi, s-a culcat cu sora lui mai mare. *152.*
Futu-i.

Tata a bruftuluit-o pe mama, ei bine, inimioara mea, calm, *153.*
redactorul a schimbat numele protagonistei, nu mă interesează, optj' de chile, mă înţelegi tu pe mine, şi tata îi fixă un termen nu prea îndepărtat, dar practic lejer, o ultimă dată limită, un până atunci şi nimic mai mult, astăzi există deja metode pentru aşa ceva, programe, regimuri pe bază de fructe, se folosesc şi împotriva cancerului, dacă pur şi simplu poate fi ceva împotriva cancerului, metoda Jane Fonda, lui îi este totuna, sau chiar la modul barosan, respectiv, drastic, operaţie, să taie bucata aia de grăsime din mama, detaliile în forma asta pe el chiar că nu-l interesează, fă ceva cu tine!, apoi mai sunt şi bulinele astea, n-are nimic împotrivă, numai

să nu cumva să-ţi crească păr peste tot, futu-i, de la căcaturile astea de hormoni, costă destul de mult, dar asta nu-i o problemă, plăteşte el, problema e că mama-i grasă ca o scroafă, iar pe el nu-l interesează punga asta umflată, băşica asta, mai ceva ca burtea, amploarea şi revărsarea asta deformate, deci pentru ultima dată, pentru că el nu vinde loz în plic, sau îşi bagă mama minţile-n cap, sau el, tata, a terminat-o cu ea ca bărbat, atât şi nimic mai mult, el n-o să-şi caute prin pat propria pulă în jurul unei imensităţi de grăsime albă, iar dacă pentru mama este important, ceea ce speră din tot sufletul, păstrarea status quo-ului, iată, mingea e în terenul ei, el nu-i nerăbdător, pur şi simplu, decis, şi să nu considere că asta-i bruftuluire, asta nu-i bruftuluire, bruftuluirea e cu totul altfel, asta-i o discuţie dictată de raţiune între doi oameni maturi, reflecţii despre viaţă, despre viitorul comun, aşa trebuie privită problema, fără ofuscări şi sensibilităţuri pentru câte o expresie mai neobişnuită, de acu' el e aşa, dar nu trebuie supradimensionată povestea, iar plânsu' chiar c-ar fi de tot râsu'. Mamei nu i-au picat bine cuvintele tatei, pentru că, pe de o parte, ştia că n-o să obţină schimbări esenţiale pe trupul ăsta, iar pe de altă parte, şi, era şi ea surprinsă, pentru că deşi nici ea nu iubea chiar fiecare kilogram al celor optj' de chile, dar tocmai starea asta, care putea fi numită ca fiind nouă — expresia tatei: „ca o scroafă" — a condus-o din nou la propriul ei trup, pur şi simplu savurează totul mai bine, pe ea însăşi, propriul trup, ba chiar şi pe cel al tatei, şi nu poate să creadă că tata n-ar fi simţit nimic din toate astea. Dar acu' ce să facă? Ce pula să facă. Whisky şi codârceală pe de lături, adică, puţină amorţeală şi păstrarea noilor direcţii ale senzualităţii: poate asta. Aşa s-a şi întâmplat. Dar asta a distrus-o pe mama, pentru că deşi îi plăcea — bucuria o punea în mişcare, era o beţivă genială şi îi făcea fericiţi pe cordacii ei întotdeauna inimaginabili de tineri —, nu corespundea temperamentului ei. Temperamentului ei îi corespundea tata, la bine şi la rău, numai că el, nu-i aşa? s-a blocat la cele optj' de chile.

154. Pe tata îl ajungea din urmă moartea aproape întotdeauna petrecută prea devreme, când fericirea mamei faţă de el era la zenit, drept urmare viaţa ei îşi trăia perioada cea mai frumoasă, cea mai frumoasă de până atunci. Jalea pe care o putem numi jalea dragostei apăsa atât de tare inima mamei încât îi era imposibil să se despartă de tata, de trupul rece al tatălui meu, astfel că-şi petrecuse cu el nu numai ultima noapte, dar şi noaptea care a urmat ultimei, sub pătura comună, împreunându-se: pentru ultima dată. Dar nici măcar extazul de dincolo de acest timp nu i-a calmat durerea mamei; abia după moartea ei s-a mai potolit, probabil.

155. Mama stătea fericită în staţia de autobuz. Ploaia cădea fericită în torente, toată lumea se adăpostise, numai mama stătea fericită în staţia de autobuz, ţinându-şi zâmbind şi izbăvită faţa în ploaie, ca o idioată. Tata a frânat, a coborât geamul camionului Csepel, mare cât o matahală, a guiţat spre mama, apoi a sâsâit cum se obişnuieşte când cineva sforăie, iar mama a deschis ochii. Zâmbea şi tata, ca un idiot, şi cu arătătorul îi făcu semn, gest deja cunoscut, de râcâitor, mamei să meargă. Nici de atunci încoace n-am văzut, spunea mama, o râcâială atât de fericită, care în acelaşi timp era şi propria-i parodie, acţiunea asta dură, masculină şi pe deasupra scuzele, dar pentru că şi scu-scuzele sunt exprimate doar pe jumătate, a se lua în serios inclusiv atacul grobian. Hai, pizdulice, urcă! Du-te-n mă-ta, sâsâi printre dinţi furioasă mama. Tata trânti portiera şi apăsă acceleraţia. Astfel s-au cunoscut. (Tata era atât de ameţit de fericire că o văzuse pe mama, încât tocmai tamponase autobuzul din faţa lui. Vehiculele n-au fost avariate, tata flecărea vesel cu şoferul de autobuz, cu un prinţ african [Mali] care-şi dăduse doctoratul la Szeged, apoi a prins lipici, n-a mai plecat acasă. Dar a doua zi a început să-l doară capul [pe tata], ameţea, nu-şi găsea locul în lume, suferise leziuni la o vertebră, de atunci

încoace l-a durut mereu, toată viaţa, până la sfârşitul sfârşitului. Capul îi devenise dureros, un cap care doare, ustură.)

156. Tata nu, dar mama îl tot sâcâia tot timpul pe tata să-i spună dacă o iubeşte sau nu. Tata o iubea pe mama, aşa că-i răspundea că da, o iubeşte. Dar mama nu-l credea, sau chiar dacă-l credea se prefăcea că nu-l crede, astfel că tot timpul — asta era sâcâiala — îi cerea tatei dovezi, prin urmare îl întreba dacă o mai iubeşte, asta se întâmpla în 25 aprilie, de exemplu, până-n cinci mai. Tata şi-a scos calendarul.

157. Tata, în fiecare dimineaţă, iarna, vara, fie ploaie, fie vânt, se furişa la fereastră şi pe geamul îngheţat al acesteia scrijelea cu unghia, în toiul unor scârţâituri îngrozitoare, că I ♥, aici urma numele mamei. Dar mama era o leneşă atât de împutită, dormea atât de mult — başca mai şi sforăia, fornăia, ca o purcea scoasă la păscut —, sau nu mai dormea, doar lenevea, că, până să-şi deschisă ochii, scrisul se topea. Astfel s-au cunoscut.

158. Astfel s-au cunoscut mama şi tata (ciornele scrisorii adresate-care avea să fie adresată Radioului maghiar): În emisiunea de ieri seară dumneavoastră aţi rostit, chiar de două ori, într-un anume context care acum nu poate fi detaliat, cuvântul Guadalajara. Ce voce! Aş putea să aud de mai multe ori Guadalajara? Stimate Domnule Redactor! Dumneavoastră nici nu vă puteţi imagina ce-nseamnă în cenuşiul acestei ţări un astfel de cuvânt precum Guadalajara. În emisiunea de ieri aţi rostit chiar de două ori acest cuvânt, sau l-aţi introdus prin contrabandă — în emisiune şi în viaţa mea. Aş putea să-l aud de mai multe ori? Tatăl meu n-a răspuns niciodată.

159. Tatei, care avea să sosească cu oastea prinţului Paskievich în oraş, i-au rezervat sălaş în cea mai frumoasă casă, asta

aparţinând familiei mamei. Mama povestea că tânărul conte (tata) îşi puse casca pe pervazul ferestrei, las' să se vadă din stradă cine stă aici şi să n-aibă nimeni curajul să-i molesteze pe locuitorii imobilului. Pe mama, care avea cinci ani, o atrăgea casca precum un fetiş, tata a văzut-o într-o zi cum o mângâia şi i-o dădu să se joace cu ea, dacă tot doreşte asta. Într-o fotografie din 1912 mama stă într-un fotoliu împletit din trestie, se uită-n aparat, poartă veşminte de doliu, de gât îi atârnă un colier negru, lung până aproape de genunchi, nu zâmbeşte, dar nici nu este mohorâtă, priveşte calm de sub borurile unei pălării imense, o creaţie sofisticată, o grămadă de caltaboşi din material negru, asemenea unei persoane care mai vrea să privească încă o dată cu atenţie lumea unde zăboveşte deja de prea mult timp. Fiul ei cel mare spusese că şi-ar fi oferit ani mulţi din viaţă dacă printr-o minune ar fi avut ocazia s-o vadă pe mama la vârsta de cinci ani cum aleargă în sufragerie, spre ofiţerii ruşi care tocmai iau prânzul, de care de loc nu-i este frică, purtând chiloţi bufanţi, lungi pân' la glezne, plini de volane, iar pe cap casca tatălui meu (conte).

160. A fost amânată ora de gimnastică, tanti Ica nu s-a simţit bine, i s-a făcut rău, a ameţit, nenea Feri a sprijinit-o şi a scos-o din sala de sport, astfel fiul cel mare al tatălui meu ajunse acasă mai devreme. N-avea cheia de la poartă, dar n-a sunat, a reuşit să intre şi fără, a proptit, a forţat puţin şi aşa mai departe. Era deja pe punctul să deschidă uşa locuinţei când, din interior, a fost izbit de nişte urlete cumplite, sălbatice, drept care fiul tatălui meu s-a speriat şi a ţipat. Urletele din locuinţă semănau cu cele care se aud în general pe stadioanele de fotbal, la limita celor nearticulate, dincolo de „provinciile civilizate"; calitatea vocii nu trăda dacă a fost gol sau iar trişează împuţitu' ăla de arbitru. Tata stătea lângă maşina de scris şi urla ca din gură de şarpe: te iubesc. Fiul tatălui meu bănuia că pe mama. Mai apoi s-a aflat că tanti

Ica era gravidă, orele i le ţinea nenea Feri. (Şi mai apoi cei doi profesori de sport şi-au unit destinele, au ţinut nunta în sala de gimnastică. În timpul ceremoniei cei din 8A au prezentat exerciţii la sol. Tata, s-a aflat şi mai apoi decât apoi, îi spune lui tanti Ica, după prenumele bărbatului ei, madam Ferenc, draga mea madam Ferenc.)

161. Fiind fârtate cu Pál Vásárhelyi, nu, cu Miklós Wesselényi, tata primise autorizaţia să se plimbe cu barca peste tot în Budapesta, nu, în Pesta-Buda. Oriunde! (Umflată din cauza dezgheţului brusc şi al îngrămădirii banchizelor, Dunărea ameninţa că va inunda oraşul, ameninţare pe care apoi a şi îndeplinit-o.) Tata le ameţea pe gagici, le ambala în reforme plimbându-le cu barca, mai ales pe mama, care de altfel iubea cu foc inundaţiile. Să curgă ce trebuie să curgă etc. Vâsleau spre franciscanii pestani. Ignác Horváth, profesor universitar, ţinea cursuri studenţilor săi aflaţi pe puntea unei „staţii hidrometrice" înjghebate din mai multe bărci. Dacă-n apă pluteau peşti, ăştia priveau în sus, tata şi mama, în jos. (Mama nu fusese prezentată în mod oficial tatei, din cauza asta a fost penibil când o cunoştinţă comună aflată în restaurantul Kárpátia a strigat întrebându-i: da' voi de unde vă cunoaşteţi? De la bufet, răspunse mama instantaneu. Tata vâslea.)

162. Se auzea în camera copiilor. Crezi Dumneata că-i atât de simplu, îmi spui că mă iubeşti, iar eu... eu, ce? Eu nu mai pot să spun nici măcar un cuvânt? Aşa crezi. Da, aşa cred, răspunse tata. Mama începu să ţipe: Du-te de aici! Du-te acasă! Du-te unde vrei! N-auzi? O să rezolv eu cu Bogyi. Ia-ţi servieta! Du-o de aici! Muriseră deja toţi când fiul cel mare al tatălui meu găsi o bucată de hârtie, iar pe aceasta o propoziţie (parcă o ciornă): Singurul lucru pe care vreau să-l uit e că am spus: simplu. Scrisul tatei şi al mamei la sfârşit, se spune că-i un lucru obişnuit, semănau foarte tare.

163.

De fapt, cum a fost? Războiul se terminase, ţara îşi închisese deja ochii, nici poezie nu se mai putea scrie...? Sau tocmai atunci nu se terminase încă nimic şi totul era actual? Mă iubeşti? (Mă iubeşti tu pe mine?) Îţi iubesc ochii, îţi iubesc genunchii, îţi iubesc curul, îţi iubesc părul, îţi iubesc sânii. Adică mă iubeşti pe de-a-ntregul? Da, şi tu? Îţi iubesc fruntea şi îţi iubesc gambele şi îţi iubesc coaiele şi îţi iubesc umerii şi îţi iubesc gura. Care va să zică mă iubeşti pe de-a-ntregul? Da. Astfel s-au cunoscut: tata, mama, fragment şi întreg.

164.

Tata îl aştepta pe Lajos de Baden. Îşi propuseseră o victorie strălucită asupra turcaletului. Tata era un militar talentat, iar Türkenlouis era cine era; tata, conform unei anume ordini a familiei, se născuse militar, apoi, datorită meritelor sale, devenise comandantul armatei de Baden, era comandant înnăscut. Ploaie, frig, neplăcut, parcă noiembrie, deşi era 2 iunie. Tata fie citea (ce?) în cortul său, fie ieşea la promenadă, la Eszék, adică degusta singurătatea şi profunzimea, precum şi societatea şi superficialitatea colorate — totuşi simţea, asemenea lui Tonio Kröger, că viaţa trece pe lângă el. Rareori îl copleşea acest sentiment, lângă mama, niciodată. Îl îmbrăţişă cu-nflăcărare pe tânărul de Baden care tocmai sosise; avea un păr sârmos, creţ, lung până la umeri, pe care-l spăla de două ori pe an. Ei, ei, bombăni acesta, surprins fiind de neaşteptata pasiune, precum un moşneag sau un câine de pază, ei. În sfârşit!, strigă tata. Îl privea prelung pe bărbatul acesta tânăr şi chipeş. Bătrâne, eu nu rezist fără femeie! Sau fără bărbat! Îmi trebuie cineva. Cineva concret. Lajos de Baden îl ascultă cu înţelegere şi iritare pe prietenul său, începând din ziua aceea dădu comandă: în fiecare seară să vină câte o fată din sat. Cum de nu mi-a trecut şi mie prin minte aşa ceva?! Ce anume?! Fata?! O, nu, aia mi-a trecut prin minte, să dau comandă! De Baden nu înţelegea de ce tata, care era un domn mare, se poartă

uneori ca un măcelar de cai din provincie, ca un nimeni. Dar tata era un domn mare şi un nimeni, asta era specialitatea lui. La fel, îi plăceau relaţiile complicate, iar în cazul acesta comanda era prea simplă, simplifica totul. În acelaşi timp, era foarte vesel cu fetele din sat, foarte vesel în fiecare zi, până la victoria strălucitoare, apoi s-a întunecat. (Lui Lajos de Baden nu-i plăceau trăsăturile aşa-zis feminine ale tatei, ţinea neapărat la concepţia tradiţională a virilităţii, adică, de ex., pudoare + futut pe toate.)

165. Cine a fost tata? La fel (tot un drac) a fost care a fost, este cine este, o să fie cine o să fie, un domn mare. Dar i-a plecat nevasta (într-o bună zi). Sau a gonit-o? Femeie frumoasă, senzaţională, atrăgătoare. Poate puţin cam adormită în interior. În tot cazul, tata era singur, ca un cuc, orfan, însingurat, abandonat — de cel puţin două ore. Era în jurul prânzului (mâncat fix când bat clopotele), din cauza asta a sunat-o pe mama, pe care şi el o considera atrăgătoare şi inteligentă, hai să dejunăm împreună. Tata a prezentat îndată (chiar înainte de aperitiv), sincer şi franc, situaţia a cărei rezolvare el (tata) o vedea în mama, astfel că a trecut brusc, cu respiraţia neîntreruptă, la schiţarea detaliilor viitoarelor condiţii materiale care o priveau pe viitoarea mea mamă (viitoarea mea mamă viitoare), renta, folosirea caleştii, abonament la mijloacele de transport în comun, două luni de concediu petrecute separat (nu-i obligatoriu!), bijuterii, concret — o parte date cu împrumut, ca să fie purtate, o parte oferite cadou, concret — numărul minim al nopţilor petrecute lunar împreună, al aşa-numitelor nopţi petrecute în altă parte, bani pentru veşminte. Tata se ambalase cum scrie la carte. Probabil că aşa este dragostea. Mama l-a trimis în pula morţii. Astfel s-au cunoscut.

166. Tata a declarat că lui nu i-ar trebui mama nici dacă mama ar fi unica femeie de pe faţa pământului. Dar tata nu s-a

gândit cu claritate până la capăt, unic reprezintă, totuşi, totul, iar lui (tatei) în trebuiau toate femeile.

În receptorul telefonului tatei se *auzi* vocea unei tinere sau vocea unei tinere care părea a fi vocea unei tinere, situaţia în sine fiind inexplicabilă, pentru că aşa-numita linie interioară era rezervată celor de la intendenţă etc. Fata îl căuta pe prietenul ei din Kosovo. E-n regulă, glumi tata, îl caut. Nu, domnişoară, din Kosovo nu e nimeni aici. C-o fi, c-o păţi, ce magistral vorbeşte englezeşte, indeed şi alte cele. Într-adevăr, pe regele (împăratul) său îl slujise patruj' de ani ca ambasador la Londra, se mişca printre timpurile verbale ca Puskás pe stadion, printre fundaşi: de la sine înţeles. Ca eunucul în harem: liniştit. Ca ploşniţa de apă pe suprafaţa apei, cu graţie, parcă făcea balet: ceea ce pentru un alt ungur e greu, mlaştina care frânează existenţa altora, pentru el este ocazie de bravură, cu bucata. Şi, că de pe unde se trage? De pe aici. Şi, cine mai locuieşte la el acasă? Doar eu. O. Şi, poate nici nu-i pare rău că nu-l găseşte pe prietenul ei kosovar, oricum suportă greu iresponsabilitatea sudică, iată ce bine povestesc ei doi, spontan, câţi ani are tata? Şaizeci şi cinci. (Deşi, avea patruj' trei peste trei zile.) O, ce păcat, în cazul ăsta aţi putea să-mi fiţi cel mult bunic. Tata strigă rănit: şi ce dacă! Ai avea chiar atât de mulţi bunici!? Astfel s-au cunoscut tata şi mama. *167.*

Tata pe loc (în picioare) se îndrăgosti de mama când o văzu în Parcul Muzeului jucând barbut cu colegele ei de an, dragostea — brusc — îi pătrunse în tot trupul, în toate membrele, începu să tremure şi l-au trecut bufeurile din cap până-n picioare, parcă ar fi fost mai bătrân cu trej' de ani şi ar fi fost femeie. Cu toate că habar n-avea pe cine văzuse, nu-i cunoştea numele, nici familia, nici unde locuieşte. A urmărit-o până la cantină. Mama, intrând în curtea interioară — între restaurantul Kárpátia şi redacţia publicaţiei Om Nou —, *168.*

se întoarse pe călcâie şi-l ţinti cu privirea pe tata, care se însingurase complet în marea-i urmărire, devenise stigmatizat, îl aşteptă şi-i grăi astfel: ce te holbezi aşa la mine? Încă n-ai văzut om alb? De ce mă urmăreşti? Tata îi aduse la cunoştinţă marea lui revelaţie, să nu-l înţeleagă greşit. Mama îi răspunde: scoate-ţi din cap treburile astea. Să nu râvneşti după ceva care pe mine m-ar defăima, de la mine nu poţi să aştepţi nimic, nu există cale pentru îndeplinirea dorinţelor tale. Numai să te pot privi, mie îmi ajunge şi atât! Asta se poate, aprobă din cap mama. O, doamna mea, eşti om liber sau iobag? Iobag. Cum te cheamă? Chalwa. Şi a cui proprietate eşti? A lui Dumnezeu. Mai degrabă vei afla ce este în al şaptelea lăcaş al cerurilor decât răspunsul la întrebarea de adineaori. Renunţă, deci, la ce-i imposibil. Doamna mea, o, spune-mi când şi unde te mai pot vedea? În fiecare vineri la aceeaşi oră, în locul unde m-ai văzut şi azi. Stăteau faţă-n faţă, dintr-o dată nu mai aveau ce să-şi spună, în final mama întrebă care dintre ei să plece primul, vrei tu sau să plec eu? Pleacă tu, iar Dumnezeu să te aibă în pază. Mama o coti spre pod şi privi îndărăt, voia să vadă dacă tata o urmăreşte, dar tata n-o urmărea. Totuşi, trase cu ochiul după ea, apoi alergă până-n dreptul bisericii, întrebă în dreapta şi-n stânga, dar mama dispăru. Începând de atunci, în fiecare vineri, la ora potrivită, tata iese în Parcul Muzeului, stă şi aşteaptă — nimic. Sau a înghiţit-o pământul, sau a mistuit-o cerul, niciodată n-am mai văzut-o. Începând de atunci inima îmi este pârjolită neîncetat de un foc intens, mai fierbinte chiar decât cocsul încins.

169. La întrebarea considerată frivolă, cine este eroina lui de roman preferată, tata a scris fără să stea pe gânduri numele mamei, dar juriul, redacţia, viaţa literară, burghezia în ascensiune, comitetul central al partidului, capitulul din Eger şi curtea din Viena, precum şi mama n-au acceptat răspunsul ca fiind plauzibil. Astfel s-au cunoscut, pe hârtie.

170.

Tata, un specimen talentat şi cinic, care-şi vânduse pe trei lulele sufletul comuniştilor, era atât de speriat, îi era atât de teamă de ăştia, încât nu putea nici măcar să doarmă, iar dacă totuşi dormea, se trezea lac de transpiraţie, urlând, motiv pentru care vecinii l-au reclamat, chiar de mai multe ori, a venit miliţia şi l-a atenţionat să nu urle, strică imaginea oraşului, iar el s-a speriat şi mai tare, şi-n spaima lui tot mai mare a pus la punct o metodă — în prima fază o variantă mai soft, cu ajutorul căreia când se trezea îşi astupa gura instantaneu, concomitent cu primul urlet palma i se izbea de gură, asemenea unui arc sau a unei capcane, dar cu toate astea tot se mai prelingea câte un sunet, urletele iniţiale s-au transformat în nişte scâncete îngrozitoare, în chelălăituri, fapt care, fireşte, nu i-a satisfăcut pe vecini; însă, în faza a doua, a ajuns să vomite automat, iar voma baricada de-a dreptul calea vocii, o voce plăpândă, un fel de horcăit care însoţeşte sufocarea, mai degrabă înghiţit în sec şi hârâit, considerată deja o problemă personală, o seduse pe mama, considerată o fată simplă, de la ţară, problemă personală, care era tot timpul îngrijorată că tata se va plictisi de ea şi aşa mai departe. De povestit ştii să povesteşti. Dar puţin aiurea, spuse tata. Tu eşti cel care pui întrebări aiurea, se apără mama. Nu contează, totul e interesant. Baloane de săpun... Baloane de săpun. Baloane de săpun? Baloane de săpun. Viaţa cea mare şi colorată. Mama nu putea uita râsul cu care rostise tata treaba asta. Se poate spune că se transfigurase?, că era vorba de un râs transfigurat? De vorbit vorbea, ca-ntotdeauna, asemenea unui maestru pedagog. Mama dezbătu cazul cu prietena ei care se numea Rita (sau Petra?). Situaţia e clară, îi spuse Rita. E ca-n povestea celor O mie şi una de nopţi. Rămâne cu tine până ştii să-i povesteşti. Mama roşi de bucurie. Se făcu dintr-o dată seară. (Dacă-i aşa, în zadar te refugiezi, în zadar alergi. Dacă povestirea ar ajunge pe terminate, păi atunci aş mai pune de la mine, dar n-o să fie nevoie de aşa ceva, viaţa... ei, da, viaţa până trăieşte e inepuizabilă.)

171. Tata — ca om —, când se sărută, indiferent că-i împăratul Leopold sau János Kádár, îşi solicită treij' nouă (bucăţi) de muşchi, atâţia lucrează pentru el, iar între timp consumă o sută cincizeci de calorii. Când nu-i îndrăgostit. Când e îndrăgostit: ohohohhho!

172. La două zile după ce mama îi dădu papucii lu' tata (sau tata lu' mama), pentru că totul mergea târâş-grăpiş, ca vai de lume mergea totul, mama mai întâi îşi propuse ca, odată cu apa murdară să nu arunce şi copilul din copaie (nici n-ar fi reuşit, câtă dreptate avea), să nu se despartă cu totul, adică de umblat să nu umble împreună, dar să se culce; tata rămase puţin stupefiat, considera sinceritatea mamei mai degrabă libertinaj decât curaj, dar mama nu voia sub nici un chip să-l piardă pe tata, bănuia că ar fi vorba de o neînţelegere, poate că aşteptau prea mult sau prea puţin unul de la celălalt, în tot cazul sunt cam neîndemânatici, dau cam multe bâlbe, adică n-ar fi absolut necesar acest „şi da, şi nu", mai degrabă neîndemânarea e cea care îi desparte, dar contactul fizic între ei, această gimnastică a amorului, e foarte neunkomaneun, în germană, în original, astfel că, bazându-se pe asta, s-ar putea crea o anume stare de tranziţie, propunere pe care tata la început o acceptase, apoi i se făcu ruşine că astfel fusese separat de propria-i coadă; în schimb, mama se săturase deja de ruşinea asta prea multă, aşa că a urmat tălpăşiţa, taman atunci când s-a aflat că mama era pentru prima dată-n viaţa ei însărcinată. Aşa a şi rămas o viaţă-ntreagă. În faţa laboratorului, pentru că aşa-i destinul, s-a întâlnit cu tatăl ei, căruia tocmai atunci îi scoseseră un lipom crescut după ureche, şi care a întrebat-o sincer uimit ce caută la spital, taman în faţa laboratorului, din moment ce este o femeie tânără şi sănătoasă. Faptul că-i o femeie tânără, bunicul îl rosti cu mândrie, aşa-zis i-l trânti fudul de capul fiicei sale, iată, ăsta-i adevărul, ţi l-am adus la cunoştinţă, eşti o femeie tânără şi sănătoasă! Mama zâmbi cu

tandreţe, tăticule, mi-am pierdut permisul de conducere, vai, copila mea, eşti o fluşturatică, o fluşturatică. Pe atunci mama terminase deja, îl sărută pe tatăl ei, Stanca stă-n castan cu Stan, îi şopti la ureche, apoi alergă veselă, uşoară ca un fulg, parcă ar fi fost o femeie tânără şi sănătoasă. Bunicul zâmbi mulţumit. Medicul tânăr, pe care i l-a recomandat prietena ei, pentru că-n familia lor toată lumea are încredere absolută în el, a privit-o pe mama cu severitate, a văzut din prima clipă că-i fumătoare, pufăie ca un furnal. Domnişoară, dacă nu te laşi de fumat, acu' ne-am văzut ultima oară. Ul-ti-ma oară. Au medicii ăştia o morgă severă specifică bătrânilor, parcă ar fi atotştiutori, parcă treaba asta le-ar apăsa umerii, ar explica totul şi le-ar justifica tonul strident. Apoi s-a purtat mai mult decât cumsecade. I-a spus mamei cât e de norocoasă, pentru că el nu mai văzuse — aproape — niciodată un făt atât de precoce, încă nu i s-a dezvoltat nimic, aproape. Mama a replicat scurt că poate ar fi mai bine să nu-i vină cu detalii spunându-i că până săptămâna viitoare cât de multe ar avea cel care acum încă n-are — aproape — nimic. Treaba asta demonstra clar că îndărătul calmului aparent era încordată (mama). Medicul o sfătui să nu apeleze la spitalul de care aparţinea conform domiciliului. E o măcelărie. Dar cunoaşte el pe cineva la Gödöllő. Mama n-a vrut să-l implice pe tata în povestea asta, dacă s-a terminat totul, apoi să fie totul terminat, dar totuşi s-a întâmplat să-i spună, s-au întâlnit întâmplător, or, în acest caz n-ar fi fost normal să nu-i spună. Tata s-a speriat, în marea lui spaimă a mimat bucurie spunând că-şi asumă totul şi-i gata să-şi regândească viaţa, să se conformeze noii situaţii. Da, s-a purtat mai mult decât cumsecade, în zilele alea a stat cu totul la dispoziţia mamei. Tot împreună s-au dus şi la Gödöllő, tata a şofat. Apoi a durut-o puţin (pe mama), dar a primit o injecţie pentru contractarea uterului. După-amiază au ţinut-o sub observaţie, dar văzând că totul e-n regulă, spre seară au putut pleca acasă. Pe medic, pentru că mersese şi el cu ei, l-au lăsat într-o staţie de taxi, deşi tata

se oferise să-l ducă pân' acasă, dar acesta a refuzat, spunându-i că ar fi mai bine dacă ar rămâne doar ei doi. În schimb, ei nu simţeau la fel, cu toate astea tata a urcat la mama, au mai băut un ceai, apoi tata a plecat. Acu s-ar putea glumi că acesta fusese începutul, plin de aventuri, începutul vieţii fiului cel mare al tatălui meu. Sau o glumă şi mai bună: cine ce hram poartă. Dar, ca să nu meargă toate strună în ziua respectivă, în drum spre casă, tatei i-a zburat ambreiajul. Mai apoi şi pe colul uterin al mamei au apărut ulceraţii, asta ţine încă de suma zilei — deficit.

173. Tata era un tânăr vesel, netrebnic, căruia îi plăcea băutura, muzica şi femeile. Al patrulea băiat din cei şase copii pe care-i aveau părinţii, nu prea avea bani, dar acest lucru nu-l deranja nici măcar cât negru sub unghie, dacă obţinea ce-i plăcea: băutură, muzică, femei. Dar nu-l prea deranja nici dacă nu le obţinea. Toată viaţa lui nu a făcut nimic. A lăsat, lăsase — dar ce anume? Bunicul Dénes avea principii severe privind educaţia copiilor săi; fusese douăzeci şi cinci de ani judecător la Curtea de Apel al judeţului Kolozs*, astfel că privea spre lume din perspectiva celor douăzeci şi cinci de ani, a siguranţei şi a veşniciei. La fel şi spre bieţii lui copii. Severitatea lui se limita la problemele financiare — cum spuneam, catolicii în general, încetul cu-ncetul ajung să nu cunoască altceva decât porunca a şasea când e vorba de morală, se limitează la asta. Iată, deci, aspectul împresurat îndeobşte de nemulţumirea paternă, de necontenita ofuscare latentă, în manifestare sonoră: de bombăneală. În schimb, tatei i se rupea de bani, nu voia să fie bogat, de fapt, nu voia nimic, doar să se simtă bine. Dar asta era mai puţin decât voinţă, pentru că dacă se ivea vreun obstacol în cale, care nu-i permitea să se simtă bine, de exemplu, lipsa banilor, tata nu încerca din răsputeri să înlăture obstacolul sau să se

* Cluj. (*N. tr.*)

gândească la tertipuri să-l evite, ci ridica din umeri, ezita sau nu ezita, apoi făcea cale întoarsă. Adică bunicul meu era nevoit să constate că tata respectă cu uşurinţă toate restricţiile, cu alte cuvinte, şicanările sale în materie de bani, sau li se conformează cu uşurinţă, dar nu sub forma îndeplinirii condiţiilor impuse de tatăl său, ci al sictirului manifestat atât faţă de ele, cât şi faţă de bani; de primele îl durea-n cot, la ultimele, renunţa. Başca fără să-l doară — se vedea de la o poştă. Cu toate că durerea, durerea fiilor îi linişteşte pe taţi. Tata era considerat o excepţie şi din acest punct de vedere: pe el, durerea fiului cel mare al tatălui meu nu-l liniştea, nu-l îngrijora, îl lăsa total indiferent. N-a existat nici un moment în viaţa fiului tatălui meu care să-l fi interesat pe tatăl meu. Nu era vorba de egoism, era indiferent inclusiv faţă de sine însăşi. (Fiul tatălui meu era recunoscător pentru lipsa rânjetelor paterne aparent obligatorii, iar indiferenţa îl umplea de amărăciune. A ales tâmpenia cea mai lipsită de speranţă, dar cea mai frecventă: voia să devină prieten cu tatăl meu. Nu. Niciodată. Omul să nu se împrietenească nicicând cu tatăl său. O greşeală capitală. Greu: nu prieten, dar nici apatia aia ţeapănă, iritată, rigidă, didactică: greu!) Din cauza amintitelor ezitări, tata n-a fost un om direct, minciunile sale nu erau înţelepciuni premeditate, pur şi simplu mergea încotro i se părea că-i mai simplu. Toate astea se observă inclusiv din felul cum merge, cum priveşte, pe expresia feţei; toate îi sunt puţin piezişe. Frivolitatea nu este neapărat nostimă; e un tip disproporţionat, acesta e motivul dezechilibrului, al faptului că nu se poate avea încredere în el; nu provoacă necazuri mai mari pentru că în acelaşi timp e şi lipsit de forţă. Tata era foarte tânăr când a cunoscut-o pe mama, pe Róza Tótpataki, care pe vremea aia era o damă frumoasă la teatrul din Kolozsvár*. Mama îi convenea întrutotul tatălui meu, în schimb, tata nu-i convenea întrutotul mamei mele, pentru că ea ar fi vrut să se mărite, mai ales că

* Cluj. (*N. tr.*)

de-a lungul anilor relaţia se concretizase: doi copii. Tata, fire slabă, un caracter de căcat, trăgea de timp, cerând mereu amânarea „până la Rusaliile următoare“. Tărăgăneala asta îşi avea cauza în faptul că mama, madam Róza, nu-i convenea câtuşi de puţin bunicului meu, adică, familiei, adică notabilităţilor din Kolozsvár, la care se poate adăuga natura ceva mai conservatoare a ardelenilor (calitatea lor de a se ofensa prea tare). Micuţa ramură a familiei tatălui meu, ramură a imensului şi ramificatului copac al familiei, aici urmează numele tatei, nu-i pipernicită sau uscată în mod îngrijorător, nici măcar nu e nesemnificativă, mai degrabă are o semnificaţie locală. Semnificaţia locală nu trebuie minimalizată, mai ales pe plan local, dar e identificabilă, transparentă, localizabilă, tatonabilă. E de pe lumea asta. Puterea, gloria ramurilor mai groase ale acestui trunchi al familiei sunt fără drept de apel şi fabuloase pentru că nu se vede proveniența lor; această dimensiune fascinantă nu-şi are originea nici în ceruri — deşi au existat în acest sens cercetări genealogice însufleţitor de orgolioase —, nici la Viena, cum susţin gurile rele, tocmai că nu provine de undeva, ci pur şi simplu există, nu se datorează unui favor, nu e suficient să fii catolic şi lobonţ (se poate încerca!), ci parcă ea însăşi ar fi o parte integrantă a naturii, astfel că nu mai e nevoie de explicaţii: există (a existat). O asemenea vază îşi poate permite multe, nu e nevoie să fie precaută, să se consolideze, nu e nevoie să se ocupe de sine însăşi, e suficient dacă se ocupă cu problemele ei, cu afacerile ei, aspect care, firește, are un efect benefic asupra vazei. Cel care e bogat, e cel mai bogat. O asemenea vază nu poate fi distrusă, pentru că poate fi distrusă doar odată cu lumea, iar în cazul ăsta nu mai e nimic de făcut; stăruința sau apărarea nu numai că ar fi ridicole, ci şi inutile. Judecătorul la Curtea de Apel, bunicul meu Dénes, stătea bine pe ramura aia, comod, în siguranţă, în orgoliu, în tihnă, privind cu dezgust incertitudinile, zbuciumul şi slăbiciunile fiului său cel mic, tatăl meu. Când s-a aflat, asemenea lucruri se află repede, că actrița

aia, mama, aşteaptă un copil, pe fratele meu mai mare, iar presupusul tată este tata, a decis: o va vizita. El. Personal. Cu o femeie întotdeauna se poate vorbi. Treburile pot fi rezolvate. Era un bărbat chipeş, eine Sünde wert, precum spuneau damele mai în vârstă din familie, cu complicitate, aproape roşind, de parcă ele ar fi trecut deja de acel Sünde. Se putea mândri că posedă mai multe sute de jiletci. La fel ca vaza: jiletca jiletcă naşte, cu ocazia zilei de naştere, a Crăciunului, a altor sărbători pornea inundaţia jiletcilor, potopul jiletcilor: iar bunicul meu se bucura de fiecare în parte — dacă erau pe gustul lui, mai exact, pe cheful lui, atunci pentru asta, dacă nu, îl înveselea descoperirea că iată, cât de multe gusturi există pe lumea asta şi cât sunt de diverse; le şi purta cu mare plăcere, purta nişte veste de un prost gust incredibil, atrăgând atenţia (şi zâmbetele înăbuşite) întregului oraş. Ştia de la cine a primit fiecare jiletcă, la fel, fiecare purta un nume, precum câinii sau caii. Pe aia „destrămată“ alias „Jancsi“ o primise de la tâtânele său, János al IV-lea. (Într-o zi, când în calitatea sa de prefect de Veszprém se opusese cu prea mult zel alegerii lui János Horváth de Kocs în funcţia de subprefect, atitudinea sa a înfuriat atât de tare congregaţia pentru restaurarea funcţiilor, încât aceasta, mai exact, nobilii domni din Szentgál l-au ameninţat că-l vor omorî şi au spart uşa sălii de la prefectură; era cât pe aici să izbucnească violenţele, dar străbunicul meu s-a strecurat subit din încăpere pe una din uşile laterale, însoţit de fidelul său vânător pe al cărui nume nu l-a păstrat vicleana memorie a familiei, şi, urmat de electorii gălăgioşi, a alergat spre încăperea destinată privatei; dar în faţa uşii l-au ajuns din urmă şi i-au rupt una din mânecile dolmanului; văzând că se-ngroaşă gluma, vânătorul [vânătorul său] i-a ameninţat cu cuţitul scos din teacă, pe străbunicul meu l-a împins dincolo de uşă, punând astfel capăt prigoanei. Cu ani în urmă, după această întâmplare — cu ocazia încoronării, la întrunirea Dietei de la Pozsony, străbunicul l-a înlocuit pe intendentul general al grajdurilor

—, la dorinţa expresă a împăratului a pozat unui pictor care l-a imortalizat călare [există mai multe copii, xilografii], iar aici purta vesta făcută din dolmanul scărmănit, jiletca destrămată, alias Jancsi.) O jiletcă neagră primise de la mătuşa lui, Terézia, atunci când aceasta a fost forţată să se mărite cu Lajos Révay, apoi una purpurie, când a rămas văduvă. („În mine nu există bucurie, Jánoska. Eu ştiu să duc în cârcă necazurile... Dar unde?... Începând cu acum, există în lume acest purpuriu vesel... în familie...") De la mătuşa Bora a primit o jiletcă albă, cu mii şi mii de cruciuliţe vârâte una în ailaltă (parcă os de peşte), după ce pe unicul ei fiu dădaca acestuia, plătită de Zsófia Gyulaffy — cum se povesteşte —, îl scăpase din mână de la una din ferestrele castelului din Szentdemeter. Pe „micuţa funinginoasă" a primit-o de la mătuşa Antónia, a cărei moarte a fost provocată de flacăra unei lumânări, pe care suflând-o cu neatenţie, i-a înşfăcat hainele şi boneta, în unele locuri trupul ei suferind arsuri atât de grave încât s-a prăpădit în chinuri cumplite; portretul ei este în păstrare la Pozsony, la ruda noastră, István. De la mama lui a primit-o pe „maria-tereza", o jiletcă grea, din catifea purpurie, îmbibată cu un miros dulceag, de transpiraţie, atât de penetrant încât bunicul meu a purtat-o exclusiv când mergea în mijlocul mulţimii (alegeri, procesiuni). (Deci: părinţii mamei străbunicului meu fuseseră iniţial protestanţi, apoi tatăl a trecut la catolicism; ca s-o poată converti şi pe fiica sa, care pe vremea aceea era logodită cu Sámuel Teleki, viitorul cancelar, a smuls-o, cu acordul împărătesei Mariei Tereza şi cu ajutor armat, din localitatea Örményes, din braţele mamei sale care se opunea cu vehemenţă — şi care rămăsese în continuare protestantă —, apoi a dus-o cu forţa la Viena, unde, în faţa întregii curţi, tânăra a trecut în mod festiv la religia catolică; împărăteasa s-a îngrijit personal atât de educaţia ei, petrecută sub supravegherea soţiei contelui Mihály Michna, damă de companie, cât şi de măritişul ei; în urma acestei îngrijiri a ajuns în posesia familiei o ladă decorată cu însemnele imperiale, care conţinea diferite

veşminte, precum şi o caleaşcă aurită, cu perne din catifea purpurie; astfel.) Şi fraţii săi şi-au adus tributul jiletcilor; de la Fidelis-Alajos a provenit cea „plină de curele“. (El, în calitate de stegar în regimentul lui Alvinczy, participând la asediul cetăţii de la Cuneo, s-a avântat voluntar în asalt, a fost împuşcat în umăr şi a căzut în mâinile duşmanilor; rănile i s-au vindecat în timp ce a stat prizonier în fortăreaţă, apoi, după capitulare, l-au eliberat; în timpul prizonieratului, precum le povestea deseori celor din familie, el şi ortacii săi îşi alinau chinurile foamei cu nişte curele pe care le strângeau în jurul stomacului; astfel.) László, care toată viaţa lui se ţinuse departe de femei, a trăit în castitate şi a îmbogăţit cu nenumărate piese valoroase colecţia numismatică de mare preţ a lui tătâne-său, bucurându-se de încrederea lui Metternich, mandatat de prinţ şi inspirându-se din documentele aflate în arhiva secretă a împăratului, a elaborat un studiu în care analizează dintr-un punct de vedere extrem de personal relaţiile din Partium (copia se găseşte la biblioteca din Oszlop); ei bine: jiletca este făcută de un croitor (Singer) recomandat de Metternich, un lucru din mătase fină, galben-negru, purtând numele de „metternich“. Item: a provenit de la Károly, vărul bunicului, care într-o criză de depresie cauzată de dureri incurabile de coloană şi-a pus capăt zilelor cu un pistol, este una dintre cele mai frumoase jiletci, colorată, cu imprimeuri florale, de parcă ar fi taman din San Francisco, make love not war. Apoi mai era „prusacul“, oferit de György, fiul adoptiv al lui Károly, care participase ca locotenent în regimentul 12 de husari condus de Haller în războiul împotriva prusacilor; în 3 iulie, când o parte a regimentului său atacase infanteria, calul său a fost împuşcat de sub el; a încălecat pe calul oferit de husarul Joachim Bódi, în timp ce acesta mergea pe jos, lângă el, a reuşit să se refugieze, deşi îl credeau deja pierdut; pe jiletca sa, respectiv, pe piept şi-au găsit locul următoarele decoraţii şi medalii: Ordinul rusesc Sfânta Ana, clasa a treia, Ordinul coroanei prusace, clasa a treia, Ordinul Sfântul Vladimir,

clasa a patra, Crucea mică a Légion d'honneur şi Crucea de Ofiţer a Ordinului Takowa. Revenind la fraţi şi încheind şirul acestora, jiletca „liszt" provine de la Mihály, care se îngrijise de soarta geologiei şi a muzicii, împreună cu câteva persoane din cercul său ajutându-l pe renumitul muzician, în copilărie, în perioada studiilor sale vieneze. Exista o jiletcă „argintul", a cărei provenienţă era învăluită în nori obscuri: ca o cuirasă greoaie, martora unor lupte eroice, un animăluţ trândav, cu solzi de argint, un animal *din trecut* care a supravieţuit întâmplător, a sosit prin poştă, expeditor necunoscut, dar nu pe adresa de acasă, ci la biroul bunicului. Pachetul mic şi moale era legat cu o imensă panglică stacojie. Senzaţia pe care o făcuse era dezagreabilă. Era ceva lipsit de eleganţă, în general, poate stacojiul, dar mai presus, nerespectarea inexplicabilă a unor reguli privind toată *povestea* asta. Pachetul nu era însoţit de nimic, de vreo scrisoare sau ceva de genul ăsta, doar dacă nu considerăm drept element însoţitor urmele de ruj ale unor buze surprinzător de mari care colorau jiletca în dreptul „inimii". Urme care nici măcar n-au putut fi îndepărtate. Cecília Haller, bunica mea, era o femeie fermă, energică, dar nu cu bunicul; se ocoleau. Dar de data asta bunica a vrut să de-a ordin ca jiletca de argint să fie îndată aruncată; ciudat. Ciudat a fost şi faptul că de data asta bunicul — cu toate că nu acorda nici o importanţă obiectelor, mai cu seamă veşmintelor (timp de cinci zeci de ani a îmbrăcat fără nici un fel de comentariu hainele pe care leibdinerul, Józsi, apoi fiul acestuia, tot Józsi, i le pregătea în fiecare dimineaţă) — s-a opus, a interzis clar ca jiletca să fie aruncată, ţinea morţiş la argintul misterios. Ceea ce reuşise bunica a fost să nu poarte jiletca asta, un succes îndoielnic, pentru că astfel jiletca a devenit unica, onorata, deosebita, periculoasa, „jiletca pe care dintr-un motiv anume n-o poartă". Acu', când se pregătea s-o viziteze pe Róza Tótpataki, bunicu' a vrut să îmbrace jiletca de pomină. Spre surprinderea tuturor, bunica aprobă din cap fără să comenteze. În schimb, nimeni din casă nu ştia că bunica fusese

deja la mama. Bunica era considerată dură, fără sentimente. Avea sentimente, numai că nu şi le exterioriza, dar acţiona conform acestora. Este adevărat, pe bunicu' îl respecta, nu-l iubea, dar pe fiul ei îl adora, aproape că nimic altceva n-o interesa, era atentă exclusiv la ce anume să-i ofere tatei, de ce anume duce lipsă, de bani, de medicamente ca să-i scadă febra, de schimbare de aer, de bocanci de schi, carne pane (de porc). Bietul de el — adică, tata —, dacă ar fi ştiut! Îl răsfăţa fără ca tata să-şi dea seama! Niciodată n-a intervenit în mod direct (pe lângă tata), dar când a început să-şi bea minţile (tata; apoi, progresiv, întregul trup, gâtul, clavicula, toracele, burta, poalele, coapsele, genunchii nesiguri şi gleznele îndoielnice), a simţit că trebuie să acţioneze şi s-a dus la dama cea frumoasă. Bunica n-avea aere de cucoană; era inimitabilă în prostul gust cu care se îmbrăca (un prost gust de neclintit), veşminte îngrozitor de scumpe, cărora le era o teamă cumplită unele de altele, îşi găseau o tihnă specială pe trupul ei. După înăbuşirea revoluţiei s-a îmbrăcat exclusiv în negru, dar nici asta n-a ameliorat situaţia, ciorapi negri, din bumbac, fuste grele, din flanel, cămaşă, gri sau albă, la fel şi balonzaidul negru cu dungi cenuşii, ba mai mult, galbene, decolorate, nu se vedea nimic din strălucirea familiei, nici tu ramură mică, nici tu ramură mare. Cu multiplii ascendenţi aristocraţi, bunica nu era o aristocrată; era o plebee din cap până-n picioare — deşi ţinuta ei, perseverenţa ei, profunzimea gândirii ei, „altruismul ei impersonal, impersonalitatea ei egoistă" îşi aveau rădăcinile în primul teren. N-o anunţase pe mama c-o va vizita, pur şi simplu a apărut. A bătut la uşă, a intrat, s-a uitat la cameristă, asta s-a retras speriată într-o parte, fără să scoată un cuvânt, n-a făcut nici un pas, s-a răsucit, mama, în camera interioară, mare, spaţioasă, în balansoarul de nuiele, în faţa ferestrei — învăţa un rol. Firește, a văzut îndată că intrase mama amantului ei, dar nici măcar n-a tresărit, declama ceva mai apăsat, bătrânul Klopstock, Messias wurde geboren. Bunica se opri sub arcada de la intrarea în încăpere, o privea îndelung pe tânăra femeie care

mormăia şi se balansa de colo-colo. Mama era frumoasă, o frumuseţe teatrală, adică nu se ştia ce-i real şi ce-i ireal, tot ce o făcea să fie frumoasă părea credibil. Bunica n-avea încredere în această frumuseţe de-a v-aţi ascunselea — tocmai din cauza asta venise, era acum, aici. Se uita prelung la femeie, n-avea nici un sentiment faţă de ea, nici măcar nu era geloasă, o interesa numai fiul ei, numai el conta. Femeia nu conta. Deşi venise să ceară. Mama se prefăcea în continuare că izbăvirea ar depinde numai de răposatul Klopstock, parcă n-ar exista nimic în afară de germana asta prăfuită. La urma urmei ar fi fost ceva adevăr în asta, dacă într-adevăr ar fi fost vorba de învăţatul unui rol. A înţeles-o greşit pe bunica. Pe femeia-mamă care, gata parcă de atac, asemenea unei tigroaice, din două salturi imense a şi aterizat lângă mama, eternul balonzaid negru, asemenea steagurilor bolşevicilor în filmele bolşevice, flutura în urma ei, care a tresărit mimând spaimă, cine-i, ce s-a întâmplat? Bunica, asemenea unui copil, s-a aşezat pe vine, i-a prins mâna, a mângâiat-o. O (sau oh?), declamă mama, la prima vedere, cam de pe la mijlocul actului al doilea (cel din mijloc), din totală întunecime, nu ne mai amintim de ce suntem pe scenă, cine ne-a împins aici din întuneric, în lumina asta puternică, şi încă nu ştim în final cum anume, în ce condiţii vom pleca de aici, dacă, pur şi simplu. Dumneata eşti o femeie deşteaptă! Mama îşi smuceşte mâna. În după-amiaza asta e singurul ei gest sincer. Lăsaţi asta! Bunica îi prinde iar mâna — n-a fost în stare să se prefacă, deşi ar fi făcut orice pentru fiul ei —, îi vorbeşte cu severitate, fără să-i facă plăcere, îi dă înainte de parcă ar rosti o lecţie învăţată pe dinafară. Mă înţelegi greşit, domnişoară. O să vină bărbatul meu, lui trebui să-i spui chestiile astea. Eu îţi spun doar atât — că dumneata ştii că fiul meu are nevoie de dumneata, eu îţi spun doar, te rog — nu-i este greu să rostească asta — să nu-l părăseşti. Îi mângâie cu înfocare mâna (bunica pe cea a mamei). Fiecăreia îi place mâna celeilalte, pielea mâinii; e mai fină decât îşi imaginaseră. Te rog frumos să nu-l părăseşti pe fiul meu. E un

om slab, dar nu-i un om rău, nu-l părăsi. Pe mama o apucă un râs ciudat, de parcă ar fi strâns-o cineva de gât; un râs profund, musculos, cosmic, cum e, să spunem, cel al căpitanului Köpenick din finalul Căpitanul Köpenick. Unmöglich, mormăi şi mama, unmöglich. Dar actriţa avea planuri pe termen lung. Fără tutuire. Văzu că bunica-i deşteaptă — şi ea e o femeie deşteaptă! —, adică, trebuie să mintă cu precauţie. Ilustrisima doamnă e cea care mă înţelege greşit. Păi, eu tocmai că vreau să pun mâna pe Géza. Nu v-a spus nimic? Vreau să-l conving să mă ia de nevastă. Ia-mă de nevastă, domnule conte sau du-te dracu'! Dar nu vrea să se ducă dracu'. Chipul bunicii deveni aspru, aşa că mama continuă astfel: La naiba, contesă, mă rog frumos. Eu nu vorbesc despre căsătorie, aia se va decide mai târziu, într-un fel sau altul. Dumneata, draga mea, să nu-l părăseşti. Să fiu amanta, ibovnica, drăguţa lui?, se revoltă mama în locul bunicii. Nu comentez, mă rog frumos. Eu încă n-am fost amanta nimănui, şi dacă bine mă gândesc, nici n-am să fiu. (Gurile rele spun că numărul nopţilor petrecute cu bunicul este egal cu numărul copiilor.) La naiba! Despre ce vorbiţi?! Iată, aici, în burta mea e nepotul dumneavoastră! Se mişcă! Aţi vrea să fie ilegitimi, micuţii inocenţi?! Bunica ridică din umeri, n-o interesau nepoţii, ştia că fiului ei i se rupe de legalitate, de avansarea pe scara socială, ştia că pentru fericirea fiului ei nu este nevoie de binecuvântarea celor din Kolozsvár, că nu contează ce gândesc oamenii, astfel că i se rupea şi ei de toate astea. Dragostea maternă a făcut din ea o anarhistă, spre ghinionul mamei. (S-a şi întâmplat: copiii tatălui meu au venit pe lume ilegitimi, şi nu tatăl meu, ci Kálmán, fratele său mai mare, a fost cel care şi-a sacrificat restul vieţii pentru a pune ordine în viaţa bastarzilor. De altfel, între timp tata a murit. Unchiul Kálmán era croit dintr-o cu totul altă stofă decât tata. Cu ocazia primului asalt de la Nagyszeben* — trupele generalului Bem, husarii lui Mátyás — o ghiulea i-a

* Sibiu. (*N. tr.*)

sfârtecat cotul drept, braţul i-a fost amputat pe câmpul de luptă, operaţia făcută în grabă a trebuit repetată la Marosvásárhely*; mai apoi, cu mâna dreaptă a pictat peisaje clasa-ntâi, tot această mână a scris studii de istorie şi geografie, în timp ce soţia lui, Paulin Bethlen — care fusese o mai mare Bethlen, pentru că din patru bunici trei erau Bethlen — a fost o poetă bună, trecea peste nivelul amatoarelor. Tata ajunsese în cercul magic al mamei prin intermediul unchiului Kálmán, care atunci era intendent la teatru. Unchiul Kálmán n-o plăcea pe mama, pentru că nu-i plăceau problemele, iar mama era o problemă, başca o problemă şi mai mare era că nişte bieţi copilaşi erau nevoiţi să poarte stigmatul ilegitimităţii, pe vremea aceea treaba asta fiind consemnată în toate documentele, astfel că nu puteau urma, de exemplu, o carieră militară etc., din cauza asta nu-l plăcea nici pe tata, care se tot hlizea când venea vorba de încurajarea căsătoriei şi-l amăgea inclusiv pe unchiul Kálmán cu textele sale privind Rusaliile; colac peste pupăză, nu i-a reuşit nici încercarea ca bastarzii să primească titlul de conte, dar Franz Joseph îi legitimase, per gratia Principis, apoi le conferise titlul nobiliar, allerhöchste Gnadenakt, aici urmează numele tatei, de Kisiklód, pentru că unchiul le pusese pe nume domeniile din Kisiklód; în toată istoria Ungariei asta e singura donaţie nobiliară fără blazon nobiliar, de altfel, Hofmarschallamt voise să le ofere blazonul familiar, aşa-numitul „bar sinister", o tăietură neagră, de-a curmezişul, de la stânga la dreapta, care în heraldica imperială e semnul provenienţei ilegitime, blazon pe care unchiul Kálmán nu-l acceptase.) Spune-mi, de ce eşti dumneata atât de nemulţumită? Bunica se pregătea de plecare, vedea pe mama că nu-l va părăsi pe tata, era tot ce-şi dorea, îi ajungea atât. Vedea şi faptul că mama se va distruge în toată povestea asta, dar n-o interesa. Să nu fii nemulţumită, mângâie mâna tinerei femei. Vezi, Géza niciodată nu-i nemulţumit. Mama aproape că ţipă de furioasă ce era, dar în

* Târgu Mureş. (*N. tr.*)

final se lăsă moale pe spate, în balansoar, îşi căută o poziţie comodă, îşi închise ochii şi şopti cu maliţiozitate: Mamă dragă, citeşte-mi replicile finale, mamă dragă. În ochii bunicului aşchia era nu faptul că mama-i actriţă, treaba asta e doar o consecinţă, ci familia ei, că asta nu există, că nu-i de nicăieri. Mama era singură cuc pe lume, aşa cum să afle ceva despre ea, omul *are* familie, cu asta basta. Nu ştia exact ce vrea de la mama. La jiletca argintie, la cea pe care n-o purtase niciodată, alesese bastonul cu măciulie argintie, nu îmbătrâneşte, dar semnalează vârsta, impune respect. (Bastonul fusese al străbunului nostru Dániel, care în calitatea sa de general-locotenent la curuţi l-a servit într-un mod jalnic pe Rákóczi; era un bărbat blând, taciturn şi-i mergea mintea legendar de încet, pe care Bercsényi iniţial l-a protejat, apoi în toiul glumelor sale necruţătoare l-a numit drept sugativă, pentru că-n timpul obositoarelor campanii militare, fiind şi bolnav, îi plăcea să tragă la palincă. Bolile [?], uneori îl dărâmau atât de tare încât îşi conducea din căruţă oastea, în cele mai multe cazuri, mizerabil. De la Pöstyén şi Stubnya, unde s-a dus la cure de băi termale, scria despre sine ca despre un om ros de boli, nesănătos, care sufeea de podagră [„articulaţiile mi s-au umflat ca nişte chifle"], başca era şi şchiop — de aici bastonul!) Mama a perseverat cu Klopstock, se convinsese că era eficient, acu interpreta o contesă din actul întâi. Bunicu' era amator de aşa ceva. Au băut ceai, au mâncat cofeturi, de câteva ori l-au făcut pe tata cu ou şi cu oţet. La plecare şi-a aplecat capul pentru sărutatul mâinii. Deci, pot conta pe dumneata, draga mea Róza? Mama se speriase, îi era teamă că-l citise greşit pe bătrân, poate e mult mai viclean decât pare. Păi, cum să nu, dragul meu conte!, răspunse, apoi cu un gest scurt şi brusc îşi ridică mâna, aproape că-i împinse gingia bunicului în nas, în cea mai mare măsură. Tata n-a putut fi forţat. Nici mama n-a fost satisfăcută, nici bunicu' n-a fost satisfăcut. Ca să aflăm dacă bunica fusese satisfăcută, ar trebui să ştim dacă tata fusese fericit. Era vesel, un exemplu bun pentru aşa-numitul tată vesel. Dar pe mama n-a luat-o

niciodată de nevastă. Adică aproape niciodată. Era deja pe patul de moarte când unchiul Kálmán dăduse ordin să fie „adus preotul şi Róza Tótpataki". Mai întâi preotul i-a cununat pe părinţii mei, apoi pentru tata a urmat ungerea din urmă, dar mama n-a mai aşteptat să se întâmple şi asta.

174. Tata era tânăr încă, secolul al XVIII-lea?, nu, deja nu mai era considerat tânăr, dar avea o înfăţişare tinerească, începutul secolului al XIX-lea, în tot cazul lenevea rânjind, în pielea goală, în patul matinal şi se poate spune că înfuleca lumina soarelui care invada prin fereastră dormitorul. Se admira precum Narcis, acordând o atenţie specială virilităţii care tocmai se trezea şi care, independent de el, de tata, se ridica, îşi înălţa capul, cerându-şi dreptul la autonomie. Ce te tot uiţi atât la el?, strigă mama, de ce te ocupi numai de tine?! Cu-hu mih-nee?!, ripostă tata şi-l înhăţă pe cel care se trezea, păi ăsta al cui e? pentru cine-l păstrez?! Mama asculta cu o mândrie satisfăcută minciunile tatei. Vörösmarty începuse să scrie poemul epic Fuga lui Zalán, după cum şi Goethe mâzgălise câte ceva, ca de obicei.

175. Unul dintre bunicii mei, cel matern, fusese angajatul celuilalt bunic, ca administrator de moşie sau ce naiba. Copil fiind încă, tata s-a holbat la mama căreia îi clopoţeau picioarele de dansatoare în fusta cu lalele galbene. Bunica paternă n-a privit cu ochi buni povestea asta, nu din dispreţ, dimpotrivă, ar fi vrut s-o protejeze pe mama, s-o ferească de tata, pe care-l cunoştea. Deşi, dacă-i pe aşa, nu prea considera că se potrivesc cele două familii. Noi suntem înalţi, oierii cu oierii. (Versiune: pudel cu pudel, ogar cu ogar.) Ca s-o vindece pe mama de tata a dus-o în curte şi i-a arătat cum se împerechează un cotoi cu o pisică, pentru că ei tocmai se împerecheau. Mama ar fi vrut să fugă, dar ilustrisima doamnă o obligă să stea şi să se uite până trece furtuna amoroasă. Asta vor bărbaţii — spune Mária Rickl —, ai grijă

ce faci, pentru că şi mă-ta la fel a început. În lipsa prezenţei noastre, folosea pluralul regal, să nu îndrăzneşti să stai de vorbă cu un bărbat, nu uita ce ai văzut. Vrei să stai cu burta-n praf, ca animalele? Pentru că acolo te duce dragostea. Mama nu dorea să stea cu burta-n praf ca animalele, dar o preocupa intens unde duce dragostea. Deci i-a clopoţit în continuare tatei. (Bunica: desfrânată, o roabă a cărnii.)

176. Păi sigur că da, tata avea multe feţe, cu mustaţă, cu bărbie dublă, de cuman şi aşa mai departe. Pe parcursul celor trei acte şi le tot schimba. S-a întâlnit cu mama, care-i lăsase o impresie foarte bună, acest lucru părând a fi reciproc. Dar în marea-i bişniţăreală, tata a uitat cu care dintre feţe a evoluat. Nasol. În final s-a postat în faţa mamei şi, rând pe rând, precum un criminal, şi-a arătat toate feţele, pe cea cu mustaţă, cu bărbie dublă, de cuman şi aşa mai departe. Dar mama nu l-a recunoscut. Astfel s-au cunoscut: mama, tata.

177. Nunta tatălui meu cu mama a avut loc, întâmplător, în aceeaşi zi (noapte) când comuniştii l-au arestat pe László Rajk, conducătorul comuniştilor. Rajk era croit din lemn tare, în trunchiul său structurile de rezistenţă cu pereţii groşi predominau faţă de structurile de transport (fag, stejar, frasin, nuc etc.), când poliţia lui Horthy a vrut să scoată din el în modul cel mai brutal tot ce se obişnuieşte în asemenea situaţii, nici măcar un cuvânt nu-i ieşise pe gură. Asta a condus la faptul că atunci când în procesul care i-a purtat numele i-a ieşit un cuvânt pe gură (a recunoscut totul), unii tovarăşi au văzut în asta, paradoxal, dovada vinovăţiei sale, cu toate că, firește, învinuirile iniţiale nu le puteau considera adevărate, dar ceva-ceva tot trebuia să fie la mijloc din moment ce acest om, comunist din cap până-n picioare, a început să vorbească, adică grandoarea lui Rajk se pare că a sprijinit tocmai umbrele acestei grandori. Această bulibăşeală spiritualo-logico-etico-estetică este mişcarea de bază în

societăţile în care ideea (etc.) e mai importantă decât omul. Omul este un capital suprem cel mult la cârciumă. Masa de nuntă începu cu un consommé de pasăre, bibilici japoneze, în cupe, apoi a urmat cegă de Dunăre preparată à la Bretagne, tinerii însurăţei au primit friptură de căprioară într-un excelent sos de vin şi legume proaspete, pui graşi de Stiria, la proţap, compot asortat, franţuzesc, cornul abundenţei cu flori de îngheţată şi fursecuri, caşcaval, fructe, cafea, bucatele fiind însoţite de bere „Kőbánya“, vin alb, de Pannonhalma, vin roşu Château Hungaria şi şampanie Louis François Transsylvania.

178. În timpul mesei, tata îi spuse mamei, fără nici un preambul: Gida Hódossy îţi transmite sărutări de mâni. Sau: Alajos Degré îţi transmite sărutări de mâni. Apoi iar tăcea sau vorbea despre altceva, mama n-a pus întrebări.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

179.

N-a existat un om mai inapt pentru căsătorie decât tata. Nici măcar el n-avea iluzii în ce priveşte propria-i persoană, el ştia că îi este imposibil să fie fidel, că n-are putere să reziste tentaţiilor; cu un an înainte de căsătorie, spunea că lui zilnic i se face poftă de câte o nouă fată, că zilnic ar vrea să se-nsoare cu altă şi altă femeie. La sfârşitul caietului cu coperte groase există câteva pagini de jurnal în care, începând de la vârsta de şaişpe ani, notase cu litere caligrafice (de regulă cu cerneală roşie, însemnările indiscrete fiind împopoţonate cu motive florale) numele celor de care a fost pasionat. Cucoanele sunt clasificate inclusiv cu nişte semne secrete, de exemplu, cruce, un semn care seamănă cu beta, litera v, înclinată, barată, litera p, litera c cu punct la mijloc. Numai la două dintre ele a adăugat explicaţii: U cu un punct la mijloc înseamnă: demult nu-l mai interesează, apoi, tot acolo, două puncte: „Auch nicht". Frecventa schimbare a formei scrisului este explicată, cu litere minuscule, aproape ilizibile: transcris de către prietenul meu, Géza Stenczinger; transcris de către sora mea mai mică, Ilon, transcris de către sora mea mai mică, Gizella, transcris de către sora mea mai mică, Margit, transcris de către prietenul meu, Lajos Gréf. Prin urmare, pe vremea când era fecior, tata a fost îndrăgostit de următoarele persoane: Mariska Kovács, Róza Bruckner, Ilona Balogh, Veronka Szabó, Mari Fazekas, Milly Schwarzenberg, Irma Fucks, Ilka Guttmann, Piroska Csanády, Mariska

Kálmánchey, Terka Gáll, Natália Drahota (lângă numele ei notase mai târziu: nu-mi mai trebuie!), Laura Guttmann, Janka Zagyva, Margit Csanády, Ilonka Csanak, Mariska Nánássy, Ilka Makó, Paula Zucker, Ella Varga, Ilonka Csanády, Zsófika Lőwenberg, Éva Thököly, Magduska Szabó, Róza Nánássy, Zsuzsika Piránszky, Irén Filotás (fata îi dă un inel, îl acceptă cu sufletul împăcat, apoi i-l oferă cadou lui Margit, sora mai mică a acesteia), Erzsi Nánássy, Teréz Hubay, Erzsike Riedl, Piroska Sesztina, Erzsike Beke, Ilka Vojnovics, Irma Göltl, Irma Segenweiss, Gabriella Lux, Paula Otte, Róza şi Ida Brunner, Erzsike Sóvágó, Ilona Sesztina. Nu figurează pe listă cunoştinţele ocazionale, neînregistrate, din Pallag, Nagyhegyes, Viena şi Graz („O să-mi placă de ea când o să răsară lintea fiartă, hahahaha."), care, de asemenea, n-au fost puţine la număr.

180. Mama-i femeie deşteaptă, ştie multe despre tata, dar totuşi nu suficient, de exemplu, habar nu are că la fermele de la Pallag, Nagyhegyes, Haláp şi peste tot unde există moşii, aici urmează numele tatei, nu există căpiţă de fân în care tata să nu se fi culcat cu cele care şi-au asumat eternele lui pasiuni nesatisfăcute, nu intuieşte (mama) că tatăl meu, care mereu îşi schimbă idealul, dar pretinde relaţia fizică, autentică, este dominat de un ceva anume căruia nici măcar mâinile ei puternice nu sunt în stare să-i croiască o direcţie, că Jekyll, care acompaniat de pianul Bechstein al familiei cântă alături de sora lui mai mică, nu este identic cu Hyde, care rade toate persoanele dispuse să asculte de el, şi care de dragul câte unei clipe de amor ce vibrează de încordare este în stare să-şi încalce toate jurămintele, să-şi uite cuvântul dat. Uită.

181. Mama, când a găsit caietul secret al tatei, cel cu coperte groase, plin cu poezii scrise pentru femei necunoscute, Tu, cameristo blondă, dă-mi un sărut în trombă şi aşa mai departe, şi-a scos creionul, l-a ascuţit, EBERHARD FABER

1207 2,5 = HB, şi a corectat greşelile de ortografie. (Apoi mai târziu, printre versurile unei poezii scrise pentru Ila Guttmann şi Margit Csanak a inserat sentinţa de moarte a căsniciei lor: spălat, 28 octombrie. Cearşafuri — trei, cuverturi de masă — opt, şervete — opt, feţe de pernă — şapte, feţe de plapumă — trei, prosoape — şase, cămăşi pentru femei — douăş' unu, cămăşi pentru bărbaţi — douăş' doi, chiloţi lungi — unşpe, fuste — şaişpe, batiste — şaişpe, ciorapi — paişpe perechi, cârpe de şters praful — trei, şervete de vase — trei, şase prosoape colorate pentru faţă şi două feţe de masă, izmene — şapte.)

182.

Dacă-l privim pe tata dinspre Maria Tereza (de unde altundeva l-am putea privi în secolul al XVIII-lea?), în primul rând trebui să-l amintim pe unchiul meu dinspre tată, pentru că pe el îl copleşise împărăteasa cu giuvaerele atenţiei sale, tot el fiind cel care avusese nu puţine conflicte cu împăratul, fiul împărătesei. Petiţia sa depusă în 8 mai împotriva sistemului de germanizare iniţiat de împărat nu numai că a rămas fără rezultat, dar a atras după sine şi dorgatoriumul de la nivelele cele mai înalte. Dar unchiul nu făcea parte dintre cei care-şi aplecau uşor capul, indiferent de la ce înălţimi proveneau capriciile, cu atât mai puţin dacă era vorba de Ungaria. Ambasadorul francez, probabil Durfort, scrie următoarele: o minte iluminată, un spirit justiţiar, în poziţia sa delicată beneficiază de încrederea naţiunii sale, nu se închină suficient în faţa voinţei suveranei; din cauza asta îşi riscă slujba sau cel puţin nu-şi consolidează îndeajuns influenţa. Cu toate că, la înfiinţarea Ordinului Sfântu Ştefan, a cărui idee îi aparţinuse, devenind apoi cancelarul acestui ordin, regina, astfel susţine legenda familiei, l-a chemat la ea. Sigur de sine, unchiul şi-a aplecat capul. O cunoştea bine pe regină. Ce tot bombăni?!, strigă distinsa doamnă. Oare n-am dreptul să le pretind supuşilor mei să mi se adreseze cu propoziţii clare, corecte din punct de vedere gramatical? Nu-mi răspunde. Tăcerea dumitale o accept drept o propo-

ziţie ireproşabilă, apoi prinse cu propria mână crucea ei personală pe pieptul dragului ei, aici urmează numele tatei, respectiv, al unchiului meu, cu precizarea că ori de câte ori un urmaş de al său e demn de acest ordin, să poarte această cruce. (În numărul 52 al publicaţiei Vasárnapi Újság, declaraţia ulterioară privind faptul că maestrul uşier Károly ar fi purtat acest ordin nu ţine, conform unei surse exacte, acesta avusese Crucea Mică a Ordinului Sfântu Ştefan.) Maria Tereza se săturase puţin de familia asta. Tata, care a murit în urma unui atac de apoplexie, fără să fi lăsat în urmă descendenţi, a murit în caleaşca sa, pe Himmelpfortgasse din Viena, înainte să-şi fi luat rămas bun de la sora lui mai mică, soţia contelui Ferenc Fekete, s-a amestecat în secolul al XVIII-lea. Problema a început — firește — prin faptul că secolul al XVIII-lea s-a amestecat în viaţa ţării, în primul rând în tradiţiile ei. Este perioada când Ungaria — care până atunci îşi copsese, încetul cu-ncetul, limba sub influenţă latină, care văzuse până atunci singurul ideal în limba latină şi-n morala biblică aproape contopită cu latina, concepţia de viaţă astfel rezultată devenind specific naţional — are pentru prima dată contacte mai ample şi nu doar sporadice cu limbile, culturile şi sistemele morale moderne. Şi pentru că acest contacte, adevărate tangouri, au implicat slăbirea gradului de cultură şi al convingerilor moralei religioase identificate cu însăşi naţiunea, precum şi deteriorarea acestora, nu-i de mirare că au fost considerate nenorociri privind naţiunea, adevărate dezastre care-şi macină forţa interioară oferindu-se fără nici o apărare celor care le aşteaptă pieirea. Tata nu împărtăşea această concepţie, se tot foia incomod la încrucişarea vechiului cu noul, nu-i făcea plăcere să se identifice cu omul vlăguit, risipitor, imoral al curţii, căruia pamfletele şi poemele satirice ale vremii (partea cea mai originală şi cea mai bogată a literaturii epocii) nu pridesc să-i opună ungurul viguros de odinioară, econom, viteaz şi integru. Fără îndoială azi putem recunoaşte că-n ciuda atâtor strădanii înflăcărate, identificarea elementelor culturii

moderne cu spiritualitatea naţională ungară încă nu s-a încheiat, astfel că noua orientare, chiar dacă a repurtat câteva succese de mare anvergură, tot n-a creat o cultură naţională omogenă. Indiferent cât de neplăcut era pentru tata opunerea acestor calităţi astfel camuflate privind vechiul şi noul, este incontestabil că-n locul vechilor moravuri, mai degrabă aspre, dar solide, au păşit, nu numai în vestimentaţie, dar şi în modul de viaţă, moravuri specifice doar aristocraţiei rafinate care-şi pierduse fundamentele morale. Şi tocmai cazurile în care se înscria şi cel al tatei erau cele care refuzau noua orientare, neputând aduna adepţi pentru contacte cu străinătatea sau pentru călătorii. Tata şi-a început strălucita carieră la ambasada din Paris, unde a iniţiat o relaţie extrem de costisitoare cu una dintre prinţesele de Nassau, relaţie pe care soţul acesteia n-o regreta câtuşi de puţin, dar când tata, dând dovadă de o anume lăcomie, şi-a extins atenţia (senzuală) inclusiv asupra prietenei soţului princiar, cavalerul dublu încornorat a dorit sânge, a şi primit, după toate regulile artei, în cadrul unui duel, exact atât cât era necesar să-şi spele onoarea. Dar bunica mea, prinţesa Susanna Lubomirska, mamă îngrijorată, a ordonat îndată şi cu toată energia reîntoarcerea acasă a neastâmpăratului meu tată, făcându-şi decizia şi mai fermă prin îngheţarea rentei galante, astfel că tata s-a şi conformat, spre sincera părere de rău a prinţului de Nassau, pentru că „în lipsa tânărului Franci“ el trebuia să plătească iar facturile cu sume astronomice ale neveste-sii. Ajuns acasă, bunica Lubo, despre care se poate spune că era naivă în ce priveşte căsătoria, a crezut că un mariaj l-ar învăţa minte pe tata; i-a şi găsit o nevastă, iar tata s-a însurat cu Nesti (Ernestin), care pe vremea aceea avea cinşpe ani, copila unei mari familii austriece, frumoasa frumoaselor, dar lipsită de gândire analitică (popo-dumm). Întorcându-se de la altarul şi la bine şi la rău, văzând zâmbetul care radia pe chipul mamei şi al tinerei neveste, li s-a alăturat şi el cu seninătate, apoi cu o pocăinţă jovială a recunoscut mamei că ar fi adus de la Paris, ca pe puiu'

târgului, şi o porţie de sifilis. Hopa. Prinţesa Lubomirska a aşteptat să se termine binecuvântarea în capela familiei, apoi s-a înfuriat, a contramandat noaptea nunţii, pe proaspăta ei noră a culcat-o în patul ei, sub strictă supraveghere, spunându-i fiului că „până nu te vindeci, nici vorbă de carne de puicuţă". O vreme tata s-a tot învârtit în jurul casei, dar dându-şi seama că perioada de convalescenţă se cam lungeşte, şi-a adunat boarfele şi valea, înapoi la Paris. Viaţa feudală nu e o răsadniţă pentru moravuri pure, nu se obişnuieşte aşa ceva: stăpân şi iobag, în special în domeniul senzual, se corup reciproc în mod necesar. Acolo unde valorile vieţii şi cele ale onoarei nu sunt respectate reciproc şi deopotrivă, nu există alt refugiu decât implicarea într-o activitate care presupune o dăruire totală, aspiraţii către scopuri înalte nu către plăceri imediate, sau o educaţie morală şi religioasă foarte severă, fără portiţe de scăpare. Tata era dominat de un mare haos: nu-i lipsea respectul faţă de valorile vieţii şi cele ale onoarei, dar aspira, concomitent, atât la scopuri înalte, cât şi la plăceri imediate, toate astea fundamentate, nu-i aşa, pe o educaţie morală şi religioasă foarte severă, fără portiţe de scăpare. La naiba! Cine dracu' (...) se mai descurcă în hăţişul ăsta? Nu există o clasă mai coruptă şi mai coruptibilă decât aristocraţia care a uitat de misiunea ei politică. Mariei Tereza nu-i fusese uşor cu neastâmpăratul meu tată. Atât ca regină, cât şi ca femeie, a cărei domnie marchează, în atâtea şi atâtea domenii, apariţia unei ere noi, a adus, în acelaşi timp, prin viaţa religioasă şi morală, un elogiu ferm timpurilor de odinioară, fiind şi o susţinătoare a acestora. În acest punct îi fusese aliată; a promovat, cu toată puterea de care dispunea, conştiinţa naţională, care în asemenea cazuri nu fusese tocmai indulgentă în judecăţi. Dar în ciuda vieţii exemplare a împărătesei — nu este deloc adevărat că soldaţii-scribi unguri din garda personală... pe la spate, cu penele lor viguroase şi negre, în timp ce Maiestatea sa îşi saluta din fereastră supuşii, toate astea sunt pur şi simplu nişte minciuni ordinare — şi a severităţii sale notorii,

despre curtea de la Viena, în perioada domniei sale, abia dacă se poate spune că a făcut vreun progres faţă de perioada anterioară. Ţinând seama de situaţia existentă, a trebuit să se retragă, în general („toate femeile elegante au o cameră intimă, un budoar unde un soţ politicos nu intră niciodată, unde are dreptul s-o deranjeze doar amantul curent"), şi a trebuit să se retragă din propria-i căsnicie. (Într-atât încât, în ciuda legendarei sale gelozii, le primea în societatea bună pe alesele intrate în graţia imperială, pe nevasta grasului Canale, ambasadorul Sardiniei, contesa născută Pálffy, care se distingea prin permanenta prezenţă la masa de joc, apoi, la fel, pe prinţesa de Auersperg. Frumoasa prinţesă nu mă împovărează cu prezenţa, îi scria dragei sale fiice, aflată la Paris, cine ştie cât de sincer. La moartea soţului ei, inclusiv faţă de această rivală a avut câteva cuvinte de suflet: prinţesă, noi două am suferit o mare pierdere.) Se limita la cazurile scandaloase. Tradiţia era mai puternică decât toate ordinele noi. Împărăteasa avea o aplecare deosebită să se amestece în viaţa personală a celorlalţi; acest lucru a condus la Keuschheitscomission, la înfiinţarea unei comisii a inocenţei. În cazul unei femei măritate, nimic nu este indiferent, iată principiul pe care-l propunea împărăteasa. În spiritul acestuia a impus tinerelor ţărănci din nordul Austriei „să-şi schimbe corsetul umplut cu cârlţi şi să-şi lungească fustele prea scurte", a reglementat printr-un ordin special cine ce fel de bijuterii poate să poarte, calitatea şi cantitatea acestora, în funcţie de rangul avut la curte, a interzis damelor de companie să folosească rumeneală, măsură care, însă, greu şi-a atins scopul, le-a mâhnit pe femeile pe care natura le înzestrase cu obrajii frumos coloraţi, atrăgând asupra lor norii suspiciunii. Comisia inocenţei a luat poziţie nu numai împotriva celor cu moravuri îndoielnice (tata!), pentru că erau suficiente nişte simple bănuieli sau denunţuri ca să pătrundă în sanctuarul familiei, astfel că, la fel ca peste tot, unde o putere străină intervine cu mâna-i grosolană şi nepricepută printre firele cele mai

delicate ale relaţiilor umane, a provocat mai multe stricăciuni decât ar fi fost în stare să prevină. Comisia a pătruns şi-n sanctuarul familiei tatălui meu, deşi el, după cum s-a văzut, chiar făcuse totul ca să nu se poată numi sanctuar locul unde pătrunsese. Inocenţii aveau ideea fixă să împiedice în primul rând răpirile, dar mama mea fusese răpită! Cum? Virgo intacta cum se născuse, mama trăia acasă, în provincie, sub supravegherea severă a soacrei sale, în timp ce tata îşi trăia viaţa, fără să-şi îndeplinească aşa-numitele obligaţii conjugale; mama s-a îndrăgostit de tânărul şi chipeşul conte Schulenburg, care o zăpăcise de-a binelea, astfel că într-o dimineaţă s-a trezit — deja nu mai era vorba de intacta — că hopa. Fără să cunoască regulile vieţii, tinerii au decis s-o tulească, mare tâmpenie, pentru că ilegal se putea face frichi-frichi şi pe vremea aceea, dar părăsirea căminului conjugal nu intra în discuţie. Mama, îmbrăcată în frumoase veşminte bărbăteşti din catifea verde (a demascat-o textul mandatului de urmărire care s-a păstrat!), şi iubitul ei, ca nişte bogaţi fără gânduri, au pornit în grabă mare, cu un atelaj tras de patru cai, condus de valetul lui Schulenburg, spre graniţa cu Elveţia. Tata, când a aflat, nici măcar n-a clipit, mai degrabă îi era milă de mama că li s-au intersectat în halul ăsta vieţile. În schimb, Maria Tereza s-a înfuriat, n-o deranja că tocmai buna reputaţie a tatălui meu (inexistent) trebuia apărată, ea, chiar dacă nu într-o măsură atât de mare ca fiul ei, avea principii; i-a ordonat pe loc prinţului de Thurn-Taxis, maestrul principal al poştei imperiale, să-i aresteze îndată pe fugari, indiferent la care oficiu poştal ar voi să schimbe caii. Habsburgii sunt nişte birocraţi clasa întâi. Principalul poştaş princiar a plasat cazul în competenţa poştaşului Lillien, baron (Arestaţi! Îndată!), cu toate detaliile privind descrierea persoanei în veşminte verzi, care, teamă-mi-e că proveneau de la bunica, ea a împins-o pe mama în vizorul curţii. Deşi se iubeau, iar mama, cu toate că era prea tânără şi necoaptă să înţeleagă ce i se întâmplă, ştia să se poarte cu bunica, de exemplu, tăinuia cu grijă că-i su-

părată pe tata; dacă ar fi avut viaţa ei, mama s-ar fi orientat bine printre oameni. (Tată meu: prea mult, iar Schulenburg: prea puţin!) Mama a fost o jucărie cu ghinion la jucători. În schimb, mai degrabă s-ar putea spune că noi toţi suntem piesele unui joc, tocmai al acelui care-i jucat cu noi, care poate fi jucat cu noi, respectiv, cu mama tocmai acest joc a putut fi jucat, altul nu s-ar fi putut, respectiv, ăsta i-a fost destinul. Dar era atât de tânără şi de copilăroasă, atât de jucăuşă, atât de copilă, încât toată lumea, vrând-nevrând, a început să se joace cu ea. (Şi fiul tatălui meu s-ar fi jucat cu ea, o, un jucător, o mamă în care te poţi juca! Îl apucă ameţeala când se gândeşte la asta, nu se gândeşte.) Jocul nu-i ceva neserios, nici vorbă de aşa ceva, dar nu duce lipsă de ispita permanentă a iresponsabilităţii. Dacă regele mi se zbate fiind strâmtorat între turnuri sălbatice şi pioni, subestimarea dificultăţii şi gravităţii situaţiei ar fi o eroare. Este doar un joc — aşa ceva un jucător nu spune şi nici nu gândeşte. Iar când spune asta bărbatul aflat în sânge cleios pân' la gât, care aşteaptă lovitura finală, după care ţara ajunge timp de câteva decenii pradă pentru busurmani, acest când se deosebeşte, totuşi, de drama de pe tabla de şah. Prin ce anume? Uşurinţa jocului este conferită de faptul că există mai multe jocuri. Partida poate fi jucată încă o dată şi încă o dată. Jocul ajunge la sfârşit, la sfârşit-sfârşit. Acest sfârşit reprezintă speranţa, iar ispita speranţei asigurate, garantate este iresponsabilitatea. Sub semnul acestei iresponsabilităţi s-au jucat şi cu mama. Aşa s-au jucat cu ea părinţii, au trimis-o la tata, apoi s-au spălat pe mâni, aşa s-a jucat cu ea tata, a lăsat-o la el, apoi s-a spălat pe mâini, aşa s-a jucat Schulenburg, apoi s-a spălat pe mâini. N-au observat că până când ei se gândeau la pionul G2-G5, mama galopa gâfâind în fruntea unui regiment de ulani prin ceaţa deasă, adică ea a jucat un singur joc, jocul ei, iar ceilalţi n-au observat treaba asta. Până şi Hans Georg Nettelhof a îndrăznit, a avut curajul, a reuşit s-o pună pe draga mea măicuţă pe propria lui tablă de şah, un Nettelhof!, leibdinerul ţâncului

de Schulenburg, deci, cineva care nu numai că nu era pe tabla de şah, dar nici măcar în aceeaşi galaxie nu era cu mama. Un servitor înseamnă cantitatea serviciilor; el există în termenii serviciilor sale. În serviciile familiei Schulenburg era a patra generaţie de Nettelhof, primul născut băiat întotdeauna a purtat numele de Hans Georg, un dar generos moştenit de la familia contelui, bunicul contelui bătrân purta numele acesta, el îi permisese bravului său valet să-şi boteze astfel pruncul. Şi principalul câine de vânătoare avea întotdeauna acelaşi nume (Clio). Cei din familia Nettelhof erau liniştiţi, oameni de încredere, destoinici, s-au dovedit a fi la fel de folositori atât în jurul bucătăriei, cât şi la atelaje sau ca valeţi la castel. Cu toate astea, nimeni nu înţelegea cum de au putut să rămână la castel. La masă, bucatele erau servite de către tatăl lui Hans Georg, bătrânul Hans Georg, elegant, tăcut, cu rafinament, de secole întregi, fără să atragă atenţia în mod deosebit. Nu, asta nu-i tocmai adevărat. Dacă erau şi oaspeţi la masă, ceea ce se întâmpla deseori, atât la prânz, cât şi la cină, iar aceştia aruncau o privire, fără să bănuiască ceva, spre tocmai actualul Hans Georg — toţi erau cât pe aici să scoată un ţipăt; femeile îşi duceau mâna la gură, dar şi pe chipul bărbaţilor se desluşea o mică grimasă speriată. Aşa urâţenie nu mai văzuseră. Iar asta se transmitea, la fel ca numele, din tată în fiu, în fii, fiice, semănând între ei doar prin această urâţenie surprinzătoare, erau asemănători doar prin faptul că erau surprinzători, unuia îi flutura părul bogat, altuia îi atârna fără vlagă şi fără luciu, asemenea unei foiţe de argint obosite (e doar un exemplu), alternau graşi şi slabi, nasuri încovoiate şi cârne, frunţi înguste şi frunţi late, bruneţi şi blonzi, în zadar venea o femeie nouă, sânge nou (e adevărat: cum e sacul aşa-i şi peticul), rămânea această teribilă vehemenţă a urâţeniei. Pocit, nu ne face plăcere să spunem asta despre un om. Cu chipul pocit. Şi, exclusiv chipul, capul. Trupul lor, trupurile-Nettelhof erau robuste, bine făcute, bărbaţii îşi păstraseră supleţea tinereţii, proporţiile adolescentine foarte puţin îngreunate, în trupul

femeilor era ceva impunător, mândria ţinutei, a demnităţii lipsite de aroganţă, mai concret: abundenţa germanică — şolduri puternice, totuşi pline de avânt, talie amintind de luncile văilor din apropiere; dar acest trup nici pe departe nu compensa scandalul capului. Din faţa urâtului, la fel ca şi din faţa frumosului, nu poţi să te refugiezi atât de uşor — unul aici, unul dincolo. S-o tuleşti, asta-i posibil. Urâtul (la fel ca şi frumosul) îţi transformă viaţa. Urâtul adevărat este total; e urât, dar are suflet nobil, dar are inimă bună: aşa ceva nu există. E urât, cât e de urât — în cel mai bun caz. Nu există portiţă de ieşire. Iar dacă totuşi, n-a fost altceva decât o aparenţă a urâtului — imagine poetică. Cyrano de Bergerac: metaforă elegantă — sălaşul diferitelor frumuseţi. Urâtul este totul. Pe chipul celor din familia Nettelhof, totul: glacialitatea osoasă, permanentul sloi de gheaţă vineţie pe şaua nasului şi pe pomeţi; mai pe şleau: un Joseph Haydn şi mai urâţit în variantă grasă. Mărul lui Adam şi dublă bărbie. Da' şi ochii sunt graşi! Adipoşi, umezi, roşii. Vomă, nu alta. Iar pe ceafă, eternele coşuri galbene, purulente. Părul slinos şi plin de mătreaţă. Vomă, nu alta. Ne-ar plăcea să nu ne uităm într-acolo, ne-ar plăcea să fim în altă parte, ne-ar plăcea să fim un alt om într-o altă lume unde n-ar fi posibil un asemenea atentat. E târziu, nu eşti alt om, eşti cine eşti, dar iată, asta-i puţin. Urâtul (e) oglindă: îţi vezi în el propriile ratări. Şi-ţi mai vine să şi vomiţi. Aceeaşi imagine îţi arată şi frumosul, numai că-n cazul acesta nu-ţi vine sau nu poţi să vomiţi. Frumuseţea e o chestiune de convenţie, chiar dacă nu este adevărat că toţi cei din familia Nettelhof, pornind din ei înşişi (de unde din altă parte?) ca un fenomen natural, i-ar fi văzut pe toţi ceilalţi urâţi, dar ei nu se sinchiseau din cauza *problemei*, pentru ei problema nu exista. Ceea ce exista, pentru că de existat tot exista ceva — în toată lumea există un instinct al frumosului; simplitatea şi demnitatea nu se exclud —, nu era respingător pentru ei; nu le crea dezavantaje, deci nu se ocupau de asta, se considerau Cyrano de Bergerac. Pe cei din familia Schulenburg nu-i deranja, se

obişnuiseră cu ei (sau sunt orbi, adăuga spiritul maliţios), ba mai mult, îi şi distra dezgustul oaspeţilor, deveniseră curiozitatea casei, cluul („nu-i urât, e Nettelhof"). Despre tânărul conte n-am ce să spun (deşi: îl încornorase pe tata: asta e deja, totuşi, o altă spusă), calităţile sale bune şi rele deloc evidenţiate se echilibrau agreabil; cursul vieţii lui a moştenit o albie bine reglată. Actualul Hans Georg a fost primul Nettelhof căruia îi era silă de trupul său. Simţea o greaţă profundă dacă se privea; ca un anti-Narcis tulbura luciul apei când ieşea cu caii la adăpat şi nu se apropia de balta în care se scăldau raţele. Încă înainte de adolescenţă îi apăruseră coşuri, acestea au fost primele obiecte concrete ale urii sale, multitudinea micilor fântâni de puroi (deşi, în cazul acesta sila era însoţită şi de puţină mândrie, că toată această inepuizare provine din el; astfel a avut posibilitatea să-şi creeze — în circumstanţe finite — o noţiune despre infinit), de aici pornise ura sa, iar în final a ajuns peste tot. Coşurile l-au condus la pielea sa, de parcă aceasta ar fi fost vinovată — iată ce căuta!, vinovatul! —, îşi ura în mod special chipul, partea cea mai specifică a trupului, apoi urma părul cu care abia dacă avea de-a face şi totuşi, o tufă sau un smoc, o legătură, acest ceva mereu zbârlit, nepieptănat, şi totuşi lipsit de vlagă, fragil, neplăcut, asemenea unei cârpe ude, ceva greu, dezgustător şi uscat, uscăciune care conduce spre pielea capului plină de pete roşiatice, cu urme de rană, care îndeamnă mereu la scărpinat. Ura de sine nu cunoaşte limite, nu poate fi convinsă, nici coruptă cu câte „o bucată mai bună", e o copilărie ca omul să aibă încredere în nişte buze frumoase, în muşchii fesieri sau din când în când în strălucirea incontestabilă a privirii; trupul-Nettelhof nu stătea în calea dezgustului. Ba mai mult, acesta îi conducea sila mai departe, de la trupul-Nettelhof la trupul-Nettelhof: dezgust faţă de mamă, dispreţ faţă de tată, groază faţă de fraţi. Apoi sătenii. Apoi castelul, inclusiv stăpânul său: când îl privea, abia-şi putea reţine senzaţia de rău. Nu-i era teamă de urât, dar n-ar fi dorit să vomite, din cauza asta umbla cu privirea

ţintită în pământ, gest pe care, incorect, domnii îl interpretau drept umilinţă. Nimic nu mai putea fi oprit. Dacă un străin se aventura în sat, un student hoinar, un zidar peregrin sau el însuşi, Hans Georg, mergea călare — călăria era considerată un privilegiu personal — până-n Neustadtbadul din apropiere, şi zărea acolo sau pe drum pe cineva, pe oricine, un preot, un soldat, un domn, un copil care se juca, o servitoare care se grăbea la piaţă, pe oricine: i se făcea greaţă. Apoi îşi imagina că-i la Viena, la Linz şi la Praga şi la Augsburg, iar dacă pe străzi, în piaţete şi-ndărătul ferestrelor îşi imagina oameni, bărbaţi, femei, scunzi, înalţi, graşi, sfrijiţi: îi era silă de ei. Îi era silă de posibil. Îi era greaţă de toate creaturile care avea trupul cald, căldura era cea pe care o percepea, pulsarea sângelui, cum zvâcnea în acelaşi ritm cu sângele său: acesta!, ptiu! Deci, cai, vaci, capre, câini (în privinţa porcului era puţin indecis, era atât de clar că acesta fusese creat ca să genereze silă, încât la început bănui c-ar fi vorba de o glumă a creaţiei), apoi găini, raţe, rândunici, în general păsările, aici fiorul, o mică palpitaţie compensa circulaţia sângelui, zvâcnirea. Când a trecut de la păsări — prin intermediul muştelor — la peşti, şi-a extins „imperiul“ asupra întregii faune, cu tot cu melci, purici, arici-furnicari. Când au urmat plantele a descoperit despre... despre ce-i vorba. De vreascurile uscate nu îi era silă. Nici de frunzele copacilor, toamna. Iar când i-a murit bunica, femeia care dansa minunat şi la bătrâneţe, având o ţinută falnică, dreaptă, demnă, cel puţin aşa se spune, parcă tocmai cu această supleţe s-ar fi răzbunat pe tot ce fusese greu, viaţa ei (iar asta nu fusese altfel decât grea), pe care Hans Georg se pare că o urâse mai înfocat decât pe oricine, în special pe această „răzbunătoare făptură regală“, când a murit, în secunda aceea i-a dispărut şi aversiunea. Deci, Hans Georg detesta totul, ţările, oraşele, apele, oamenii celebri, adică, lumea, lumea întreagă, creaţia, considerând că-i vinovată creaţia, respectiv, învinovăţindu-l pe Creator; doar moartea, considerată pauză a creaţiei, era cea pe care n-o detesta —

ba mai mult, o dorea. Probabil că logica ne-ar îndemna să spunem: iată, un ucigaş al maselor, dar tânărul Nettelhof era prea slab pentru aşa ceva, era lipsit de putere. Dar mama a urnit şi-n el jucătorul, pe cel care se joacă, la fel şi jocul. Perechea aflată în refugiu, condusă de vicleanul şi destoinicul valet care a reuşit să păcălească toate punctele de control, a ajuns până la Görr, care nici măcar n-avea nume. În Görr erau trei-patru case şi hanul Zum Görr, aflat exact pe graniţă, la fel ca într-un film vechi, cu Fernandel — o parte în Elveţia, cealaltă parte în Austria. Contele Schulenburg ar fi călătorit mai departe, în siguranţă, dar valetul său a îndrăznit subit să-i amintească, aproape şoptit, de starea contesei. Nesti privi cu recunoştinţă spre pocitanie. Care deja, la ultima oprire pentru a schimba caii de la atelaj, anunţase autorităţile. În privinţa cuplului, îi detesta pe fiecare separat, iar pe cei doi, împreună...! Când se gândea că-n pântecul contesei, în trupul oricum deja scârbos în sine, care fremăta trandafiriu, palpita, fiind înflăcărat cu adevăratelea, parfumat şi fierbinte, deci că-n trupul acesta există un alt trup aflat în *creştere*, cu nimic mai puţin scârbos, ei bine, atunci se trezeau în el porniri de o vehemenţă foarte profundă, la fel ca într-un revoluţionar (astfel de porniri generează răscoalele populare, revoltele faţă de puterile din cer şi de pe pământ); dar în zadar pulsau în el pasiunile, era limitat, astfel că răzbunarea sa pe creaţie s-a limitat la tinerii ăştia nefericiţi, la cuplul acesta. Nettelhof era ironia specială a destinului. Deci, a aranjat în aşa fel ca Nesti să ajungă în partea hanului aflată pe pământ elveţian, iar contele, în partea aflată pe pământ austriac. Bărbatul ar fi dormit cu dragă inimă lângă femeie, lângă mama, dar valetul interveni iar cu spusa-i tihnită — starea contesei, domnule conte, starea. Ei, firește, firește. Soldaţii austrieci care au năvălit în han l-au arestat pe Schulenburg. La mama n-au putut năvăli, care dădea în linişte apă la şoareci. Nettelhof se uita la ea în secret, se simţea bine, ar fi avut chef să-i dea una-n burtă, dar n-avea curaj pentru aşa ceva. Schulenburg a fost arestat

având la el toţi banii şi bijuteriile mamei, apoi, dus la mititica din Viena, de unde la scurt timp, la intervenţia generosului meu tată, a fost eliberat. Dar, întrebă Maria Tereza stupefiată, tocmai dumneata, aici urma numele tatei, tocmai dumneata ceri clemenţă pentru bărbatul care, care etcetera?! Gewiß Majestätar ar fi fost răspunsul tatei, er hat mich doch von der Bagage befreit, mai exact, că el l-ar fi scăpat de... pachet?, de tinghiliţă?, de bagaj? De altfel, tot tatăl meu fusese, nu căcatul de familion Schulenburg, cel care a finanţat şederea mamei în Elveţia. Pe undeva, tatăl meu a fost un om de treabă. Mama a fost proasta care s-a întors la părinţii ei, care au ferecat-o pe nenorocita de ea într-o mănăstire din Graz, unde şi-a trăit ca o moartă vie anii pe care-i mai avea de trăit. Nu ca tata, care şi-a trăit viaţa în calitate de ambasador la Napoli, printre creaturi frumoase şi gata de orice. Om însurat fără nevastă: o situaţie ideală. Din societatea lui făceau parte amiralul Nelson, cel care-şi dădea mereu importanţă, şi frumoasa madam Hamilton. Când trupele lui Napoleon mărşăluiau spre Napoli, Nelson a considerat că-i mai bine să ducă în Sicilia familia regală. Conform articolelor apărute în presa engleză în epoca respectivă, a fost şi tata prezent la bordul respectivului vas de război, iar în timpul voiajului s-a iscat o furtună atât de mare, încât a fost nevoie să fie aruncate până şi bagajele excedentare. Aşa a ajuns moştenirea fiului tatălui meu, argintul fideicomisului de la Tata, împreună cu o colecţie numismatică şi cu una de statuete din epoca romană, pe fundul mării Mediterane. Ziarele englezeşti au evocat şi faptul că în apogeul dezlănţuirii furtunii tata era atât de speriat, încât şi-a aruncat în mare (după ce sărutase cu gesturi teatrale fotografia-nud a celei care îi era pe-atunci metresă) până şi tabachera de aur. După asta, regina, în compania lui Hamilton, a călătorit în Austria; au făcut o excursie la Kismarton să-l asculte pe Haydn, care interpreta celebra misă care poartă numele lui Nelson, compoziţie pentru care amiralul îi dăruise ceasul său de buzunar, de aur. Haydn şi-a dus ceasul la ureche, la celebra sa

ureche, şi ca un tâmpit a început să se hlizească, face tic-tac!, a spus, se pare. Domnii prezenţi s-au uitat unii la alţii cu compasiune. Apoi, tata a fost numit ambasador la Paris, dar a murit subit, tocmai când se grăbea la sora lui mai mică să-şi ia rămas bun de la ea. Păcat. Pe copilul mamei bârfa din Viena l-a botezat drept Schulenházy, despre care cronica de familie aminteşte că ar fi murit sugar fiind. Realitatea e că a murit la vârsta de 53 de ani, colonel de cavalerie, fără să fi lăsat urmaşi. Colonelul trăia solitar, nu suporta pe nimeni altcineva lângă sine decât pe bătrânul său valet, dar era atât de ferm în respectarea acestui capriciu al său, încât a fost pretextul multor bârfe. După terminarea ceremoniei de înmormântare, lângă sicriu, în afară de preot, a stat doar acest valet; Hans Georg Nettelhof a privit satisfăcut în groapă, fără să se fi prefăcut că s-ar ruga.

183. Tata s-a îndrăgostit de mecanica cuantică. Mama a tunat şi a fulgerat, a roşit, a slăbit, s-a îngrăşat, a izbit în dreapta şi-n stânga. Tata a început să poarte fulare colorate de mătase, încercând să imite metoda cu care playboyii englezi fac nodul; petrecea ore întregi în faţa oglinzii, ceea ce nu i se întâmplase în viaţa lui de până atunci; în fiecare zi avea pretenţie la cămaşă nouă, şosete noi, izmene noi, până acum nici cu astea nu fusese atât de scrupulos, şi-şi cumpărase până şi boxeri noi. Pe mama o contraria tot timpul cu călcatul rufelor. Totuşi, e cam exagerat, făcea mama grimase. Tata o săruta evlavios pe frunte. Nu puteau nici să vorbească, nici să tacă unul cu celălalt. Tatăl meu a recunoscut faptul că, spre deosebire de mecanica newtoniană, legile mecanicii cuantice nu exclud, teoretic, ca masa de birou aflată în cameră (cu Hermes Baby, maşina de scris a tatei) să se ridice subit în aer, fără influenţe exterioare. Locul fiecărei particule elementare a mesei are o natură aleatorie, astfel, teoretic e posibil ca la un moment dat fiecare să ajungă într-un loc situat mai sus, iar drept consecinţă, hop-la, masa se ridică. Dar cu o forţă similară, mai exact, efort, de

la o clipă la alta masa se poate transforma chiar şi în grifon, în Einstein, în reîncarnarea acestuia, în cazul în care, tata zâmbea fermecător, ca un tânăr capelan în timp ce le-a demonstrat cu elocvenţă şi de netăgăduit membrilor unui grup abia mai tineri decât el, existenţa lui Dumnezeu, în cazul în care conţine o cantitate suficientă de particule elementare necesare pentru aşa ceva. Sau în tine. Că masa devine eu sau persoana mea sau cum? Tu eşti un tâmpit desăvârşit, spuse mama. Cuvintele satanei nu-l clintiră pe capelan. Draga mea, teoretic nu există nici o piedică pentru aşa ceva. Nici măcar legile statisticii nu împiedică asta, doar o fac extraordinar de improbabilă. Probabilitatea ca masa asta să se ridice brusc şi de la sine în aer e mult mai mică decât cazul în care o maimuţă ar scrie Odiseea în timp ce apasă la întâmplare pe claviatura unei maşini de scris. Mama a sărit la Hermes Baby, a smuls hârtia, scârţâind, cu indigo cu tot, a introdus o coală nouă şi a început să tragă o caftealâ claviaturii. Îi curgeau lacrimile. Tata îşi privi discret ceasul. Mama termină de dactilografiat, se ridică încet şi începu să imite jucăuşă o maimuţă, braţul îi atârnă pân' la pământ, mersul legănat, se scărpină în vârful capului, rânji. Tata dădu nerăbdător din mână, de parcă ar fi avut în faţa sa un copil. Văzând asta mama se aruncă asupra tatei, urla, mănânc-o, în curva de mă-ta sau ţi-o bag pe gât!, şi-i îndesa în gură hârtia dactilografiată. Gâfâia. Tata şi-a scos din gură ghemotocul de hârtie, l-a desfăcut, a citit. *De-acel bărbat cu minte-aşa de mare / Ce multă vreme-a rătăcit de când / Prădat-a sfântul Ilion cel tare / Să-mi cânţi, o muză, cum văzu umblând*. A ridicat din umeri. Câteva versuri nu reprezintă o dovadă. Mama mai degrabă dorea totul, decât să demonstreze. Dar nu mai suporta acest taci din gură catolic.

184.

Spre marea tristeţe a mamei, dar ce-i de făcut?, tata avea o natură dublă, se purta când ca o particulă, când ca o undă. Ultima a demonstrat-o încă în perioada lui Napoleon un anume Thomas Young, care de altfel era medic, dar îl inte-

resa natura strălucită a tatei. Pe un ecran opac a tăiat două crăpături paralele, destul de apropiate una de cealaltă, apoi l-a aşezat pe tata în faţa lor, iar pe tata care a trecut prin aceste crăpături l-a recepţionat pe un alt ecran. Mult s-au mai distrat! Doi bărbaţi serioşi! *Atunci, prinţ sau câine râios?!* Ei bine, tata prezenta simptome tipice de interferenţă, care nu puteau fi puse pur şi simplu numai pe seama oboselii, a unei melancolii providenţiale sau pe voracitatea galopantă a lui Napoleon. Mai ales mama era cea care punea întrebarea, deşi era la îndemâna oricui, ea era cea care forţa lucrurile: unde este tata când nu-l detectăm drept particulă. Dar indiferent cât de la îndemână era întrebarea, nu-şi avea rostul, era prostească. Am dori să vorbim despre acest loc, dar un asemenea loc nu există, nu este un asemenea unde. Firește, nimeni nu susţine că tata nu este niciunde. Pentru că dacă-l vedem pe tata, dar s-o luăm concret, dacă mama îl vede pe tata, pentru că ea are contact direct cu el, deci, dacă mama îl vede aici sau acolo, la cârciumă, pe câmpul de luptă, în pat, atunci el chiar este acolo, îşi bea cinzeaca, îl ia la goană pe turcalet, îşi pune cornul în pernă, dar dacă nu-l vede, în zadar se isterizează, în zadar se piperniceşte din cauza geloziei până devine infimă, ar putea fi călcată liniştită, atât e de mică, în zadar face spume la gură de furioasă ce e, că tata o distruge şi că se poartă nedemn cu ea din toate punctele de vedere, ne-demn, înţelegi, băieţelul meu, un bărbat, un tată care are patru copii atât de frumoşi cum sunteţi voi, băieţelul meu, e responsabil faţă de familie, faţă de voi, băieţelul meu, faţă de voi are responsabilitate, păi spune-mi şi mie unde înnoadă iar coada la câini, uite aici a stat în genunchi, nu, uite aici, aici a stat în genunchi şi mi-a jurat pe tot ce are mai sfânt, pe viaţa lu' mă-sa, pe prosperitatea patriei, că termină, gata, că niciodată de-acu' înainte, şi m-a rugat, m-a implorat să-l iert, iar eu ce-am făcut?, eu, ca o tâmpită nenorocită l-am iertat, băieţelul meu, pentru că tatăl vostru nu-i fitecine, întotdeauna am recunoscut treaba asta, pe bune că-i un tip excelent, o minte clasa-ntâi, dar e

slab, un căcat, băieţelul meu, ăsta-i adevărul, slab şi căcat, să nu te superi pe mine din cauza asta, dar ăsta-i adevărul, dar chiar că e ultima ocazie, trebuie să aleagă, sau prinţ, sau câine râios, undă sau particulă, pentru că eu nu mai suport şi nici nu mai vreau să suport, mi-a fost destul, s-a umplut paharul, băieţelul meu, mi-a fost destul, eu îi mai întind o dată mâna, dar dacă tătânul vostru dă cu piciorul şi acestei şanse, atunci eu am terminat, atunci să tragă şi el consecinţele, în zadar, în zadar toate litaniile mamei, întrebarea n-are nici un rost, e imposibil să spună cineva unde este tata din moment ce nu este undeva, şi nu pentru că-i descurcăreţ şi se ascunde, informaţiile nu sunt puţine, ci pentru că pur şi simplu nu este. Toată viaţa ei mama a umblat cu limba scoasă după parametri ascunşi. Las' că aduc eu la lumina zilei parametri ăia, spunea. Dar azi ştim, acest lucru *teoretic* a fost imposibil. Fireşte, tata e un domn politicos, când îl întreabă cineva dacă e particulă, aprobă jovial şi ţâşneşte ca o ghiulea, iar dacă unii ar vrea să-l recunoască drept undă, bate jucăuş din călcâie şi produce fredonând dungile interferenţei. *Tata depinde de întrebare.* Cum este? E aşa cum e. (E aşa ca rabinul din banc. Ai dreptate, băiete. Ai dreptate, băiete. Dar rabinule, cum poţi să aprobi două opinii contrare? Şi tu ai dreptate, băiete.) Adică: barometrul (tata) se schimbă tot timpul. Ultimul cuvânt nu este rostit, pentru că nu există ultimul cuvânt. Când a murit tata, acestea i-au fost ultimele cuvinte: Mehr particulă. Sau undă. O, da.

185.

Nu în fiecare zi lăsată de la Dumnezeu, dar de două-trei pe lună tata se trezea dis-de-dimineaţă cu numele unei femei necunoscute pe buze. Mama tresărea îndată, se ridica-n coate printre perne (avea întotdeauna patru-cinci perne, mai mici, mai mari, tari, moi, cu feţe de pernă, fără feţe de pernă; cu mai puţine nu s-ar fi simţit fericită) şi pândea gura tatei, care tata, în dulcele semi-somn tocmai murmura în faţa sa (şi, fireşte, în faţa mamei), de exemplu, Ágnes (a se înţe-

lege: mă atrăgea ca un magnet de calitate) sau Mariann (a se înţelege: iubire, bibelou de porţelan, obiect cu existenţă efemeră, te regăsesc pe-aceeaşi etajeră pe care te-am lăsat acum un an... dar, foaie verde, lămâiţă, paşte calul lui Gheorghiţă). Mama memoriza numele, Ágnes, Mariann (sau Gheorghiţă), sărea din pat, ţâşnea de lângă tata care continua să murmure, se îmbrăca fără să scoată un cuvânt, mai exact, ce-i sigur e sigur, sâsâia de câteva ori numele nou învăţate, Ágnes etc. Şi pleca în trombă cu buletinul de identitate la miliţia sectorului. Pentru că după cinj' şase ajunsese să lucreze aici una dintre fostele ei colege, de ea ţineau problemele legate de evidenţa populaţiei, Viola (pentru noi, tanti Viola), astfel că mama îşi schimba numele ori de câte ori era cazul, îşi modifica numele de botez în Ágnes, apoi din Ágnes în Mariann, din Mariann în Gheorghiţă etc. Nu era de acord cu mama, dar îi satisfăcea fără să crâcnească dorinţa prietenei ei. Apoi, în zorii unei dimineţi de mai, tata rosti numele fatal, Waltraud. Mama, ridicat în coate, perne, îmbrăcat, trombă, dispreţuia puţin acest nume, păi aici ai ajuns, dragul meu Mati, şi era deja prezentă la ghişeul prietenei ei, Waltraud. Cred că eşti bolnavă, spuse poliţista. Care va să zică, nu voia numele Waltraud. Îi era teamă că vor râde de ea. Aşa ceva nu-şi poate permite o instituţie socialistă. Atunci, mamei îi trecu brusc prin cap ceea ce până atunci poate niciodată: RDG-ul. Că în mod concret acolo există Waltraud. Pe vremea aceea, în locurile oficiale le era teamă de est-germani, s-a speriat şi tanti Viola astfel că a cedat şi a aprobat. În schimb, s-au degradat relaţiile cu mama (din cauza sperieturii). S-a dus naibii protecţia. Nu mai era nimic de făcut, mama a prezentat situaţia tatei. Că-i necaz. El a înţeles treaba şi începând de atunci nu mai murmura dimineaţa, în dulcele semi-somn, nume de femei. Dar totuşi, cumva trebuia să se trezească, astfel că din ziua respectivă treaba asta se petrecea în toiul unor urlete îngrozitoare, chelălăieli. În fiecare zi lăsată de la Dumnezeu. Iar mama sărea dintre pernele ei, se arunca peste el şi-l pupa, îl giugiulea până se liniştea (tata).

N-aveam ceas deşteptător, dar niciodată nu întârziam de la şcoală. Respectiv: o dată; tata ne-a scris motivările, hemoragie nazală, a scris. Sau migrenă? Sau indispoziţie trecătoare? Aceste trei pot intra în discuţie: hemoragie nazală, migrenă, indispoziţie trecătoare.

186.

Tata i-ar fi dat demult mamei papucii, atât de tare îi zbârlea nervii felul cum vorbea mama, atât din punct de vedere al conţinutului, cât şi al formei, faptul că niciodată nu era în stare să pună capăt discuţiilor, da' de cee, da' de cee, míié, míié, ţipa iar şi iar, da' dragule, míiau, la fel ca o mâţă, tata nu suporta nici dragule, faptul că recidiva în greşelile gramaticale sau cum, pe bune, ca o străină încurca a veni cu a se duce, atât de tare îi zbârlea nervii mişcarea mamei, acest exces de mişcare, atât de tare îi zbârlea nervii cum alerga, ca o adolescentă, după autobuz, după vecin, după poştaş, să vină pompierii inima să-mi stingă, striga, şi-n general, înflăcărarea ei, imprevizibilitatea ei, chiotele ei, de parcă zău c-ar fi mereu primăvară, şi surprizele ei, celebrele surpraizuri! când apare acasă cu un ursuleţ panda sau cu un contract de vânzare-cumpărare, iar dacă pe stradă, din spate, cineva îşi pune subit mâna la ochii tatei, ei, cine poate să fie?, chiar aşa, strălucind de fericire, nimeni altcineva decât mama, atât de tare îi zbârlea nervii felul de a gândi al mamei, dispreţul faţă de logică şi raţiune, mai treacă-meargă că mama nu-i în stare să pună la negativ afirmaţii de genul „în viaţa fiecărei femei există o clipă când ar dori să facă o faptă interzisă", dar acest exerciţiu, această provocare o şi lasă absolut rece, o plictiseşte mortal, ce fel de femeie?, ce faptă interzisă?, apoi iar ridică valvârtej din umeri şi miaună, míiau, atât de tare îi zbârlea nervii felul în care făcea mama amor, faptul că — aşa simţea tata — era grăbită să-i atingă sexul, că n-avea răbdare să-i descheie cureaua, ci smucea, ca un vânt proaspăt stârnit, de parcă zău c-ar fi mereu primăvară, nu-i plăcea că mama, în exaltarea-i generală, muşca buzele tatei (deşi gustul sângelui este interesant), nu-i

plăcea că-i alinta coada spunându-i dragule, parcă ţi-aş fi copil, da' ce ţi-ar trebui dacă ar fi, se interesa ţanţoşă mama, cum să te numesc?, urangutanule?, taifunule?, păi... poate uraganule, alese tata răspunzând încet, deşi nu prea înţelegea de ce au alunecat în domeniul meteorologiei, începând de atunci, dacă se întâmpla ca-n contextul amintit să-i scape, totuşi, dragule, tata îşi ridica (până şi) degetul arătător, iar mama corecta de complezenţă: uraganule, nu-i plăcea nici vata dintre picioarele mamei (din cauza vezicii udului), uneori îi atârna în spate, la fel ca pomponelul de la coada chelneriţelor îmbrăcate în iepuraşi, apoi, de plăcut îi plăcea să facă amor, dar îl deprima că pentru orgasm trebuia să folosească, fără excepţie, uraganule în sus, taifunule în jos, inclusiv degetul, iar treaba asta îi dădea tatei o stare de nesiguranţă, nu foarte gravă, dar orişicât, i-ar fi dat demult mamei papucii, dacă... dacă mama n-ar fi semănat atât de adorabil şi dezarmant cu fratele mai mic al tatei (blond, fragil şi ochelarist), păr castaniu, care flutura în adierea primăverii asemenea unui argument de netăgăduit referitor la fericire, constituţia osoasă, in concreto claviculele (solniţele!), umerii subţiri, omoplaţii (aripile!), pântecul plin de puf, privirea ştrengărească, culoarea nedefinită a ochilor, cu luciri verzui, dar întregul habitus! fascinant!, altfel spus: tata era îndrăgostit lulea de mama, asta până când fratele său mai mic, venind de la Napoli a murit eroic cu ocazia atacului cavaleriei de la Paddington. Atunci s-a terminat totul, zbârlirea nervilor şi-a impus voinţa, între noi s-a terminat totul, ţipa tata. Mama i s-a alăturat în tăcere, şi ea îl iubea foarte tare pe fratele mai mic al tatei.

187. Tata a demonstrat cu instrumentele specifice logicii — teza tatălui meu, 1931 — că în nici un sistem dat nu se pot deduce toate adevărurile formulate în interiorul său. Totuşi, câteva adevăruri, unu-două, se pot, bombănea mama. Tata urla de furie, despre ce vorbeşti?!, logica pură, ţipa, nu numai că nu este definită explicit, dar nici nu poate fi. Un

oftat prelung. Dacă tu-mi spui ce înţelegi prin logică, atunci eu îţi pot spune un joc în care această logică ne conduce în capcană. Înţelegi? Mama ridică imperceptibil din umeri. Adică, dacă ne jucăm logic, pierdem cu toţii, şi tu, şi eu, în timp ce dacă jocul nostru ar avea o altă raţiune, am putea câştiga cu toţii, şi tu, şi eu. Asta-i marea ta problemă, dădu din cap mama, crezi că viaţa e o joacă. Tata se învioră orgolios. Da. E joacă. În cel mai bun caz. Apoi îşi aplecă domol capul, dar înţeleg, draga mea, că acest lucru îţi provoacă un şoc teribil. Cu siguranţă trebuie să treacă decenii ca să-ţi poţi asuma cu fruntea sus limitele tale teoretice. Mama roşi, ei, dragul meu Mati, dar şi neobrăzarea îşi are limitele ei!

188. Socio-psihologii — teorie + practică — ştiu demult că pentru stabilirea încrederii reciproce, a intimităţii e nevoie frecvent de o ceartă urâtă, de un conflict neplăcut. Şi tatăl meu a început să creadă în Little John abia după ce s-au caftit ca lumea. La început, mama a aplicat cu plăcere această teorie, îl lovea-plesnea pe tata, îl bătea măr, dar mai târziu obosise, îi mângâia obrazul, dragul meu Mati, în puţinul timp care ne-a mai rămas să nu ne mai certăm, dragostea mea. Atunci mai degrabă să nu fie intimitatea aia între noi. Dar pe vremea aceea tata nu mai putea să fie atent decât la un singur lucru, în cazul acesta, la condiţiile armoniei, astfel că-i trase îndată mamei o palmă zdravănă făcând aluzie la Îmblânzirea scorpiei. Petrucchio a şi câştigat pariul, care va să zică... Mamei îi curgea sânge din nas.

189. Tata era cât pe aci s-o lovească pe mama, ceea ce — firește — n-ar fi fost pentru prima dată, dar în final a scuturat-o doar (probabil precum Hristos smochinul), apoi a ieşit val-vârtej în bucătărie. Umbla în sus şi-n jos, gâfâia şi cu jumate de gură o înjura pe mama care făcuse o remarcă tristă şi cu valabilitate generală privind propria-i viaţă. (Nu-i

vorba de reproş, mai degrabă recunoaşterea eşecului, adică: reproş.) Brusc, tata a deschis uşa de la frigider, acolo erau trei porţii de lapte, una în sticlă, două în pungi de plastic, sticla o futu îndată de pământ, laptele ţâşni în 'jde mii de direcţii, la fel şi sticla, şi între timp sfâşia deja cu dinţii punga şi presa laptele, încerca să-l scoată, laptele îl împroşcă între ochi, la dracu'!, aruncă punga, apoi împreună cu a treia porţie de lapte le călcă pe toate în picioare. Bucătăria înota în lapte şi cioburi. Din dulap scoase miere, un tub şi un borcan, după bunu-i obicei borcanul buf de pământ, între timp din tub presa aurul lichid; curgea şi picura şi se lipea totul în jur. Bine ar fi fost dacă mama tocmai atunci s-ar fi strecurat încet în bucătărie, l-ar fi privit pe bărbatul smintit cu spume la gură, cum se învârte într-un loc, cum tropoteşte, cămaşa îi atârnă din pantaloni, tot ce-i pe el e provizoriu, gest, grimasă, sentiment, astfel ar fi picat şi ea în mijlocul noului şi dulcelui spaţiu al bucătăriei, în mizeria aceea, l-ar fi îmbrăţişat pe amintitul bărbat şi i-ar fi şoptit măi, măi, măi — Canaan, unde curgea lapte şi miere. În loc să se petreacă asta, ieşi tata în trombă din bucătărie, o zgâlţâi şi o trase pe mama de pe sofa — stătea chircită acolo, între plâns şi ne-plâns —, şi în timp ce o împingea spre bucătărie, urla: Şi te voi aduce în ţara unde curge lapte şi miere, dar eu nu voi mai merge cu tine, ca să nu te prăpădesc pe drum, căci eşti un popor încăpăţânat!

190. Mama ne vorbea incomparabil mai mult despre condamnaţii la galere, despre consilierul regal, despre Béla al IV-lea sau despre căpitanul acestuia decât despre tata, despre care ne comunica informaţii neplăcute, dar cu atât mai bizare, asta în cazul în care o descoseam, pentru că ne spunea fie c-a fost moşier, fie că n-a fost nimic, fie funcţionar la Pesta, la uzinele Ganz, fie — asta era spusa cea mai frumoasă, cea mai absurdă — director la piscină.

191.

Cu totul întâmplător (ăsta nu e acelaşi întâmplător ca-n cazul procesului-Rajk), mama a reuşit să afle cât câştigă tata. (S-a întâlnit pe Corso cu un coleg de al tatei, de la Banca Comercială, care jubila de parcă ar fi câştigat la loto, mama l-a şi întrebat, curioasă, cât a câştigat, iar el i-a răspuns puţin încurcat că are cu ceva mai puţin decât tata, mai exact, cu optzeci şi două de coroane sau penghei sau forinţi vechi.) Seara, după ce a culcat copiii, mama îl rugă pe soţul ei (tatăl meu) să-i explice şi ei cum se face că trăiesc într-o asemenea opulenţă, din ce? Se aştepta să-l vadă încurcat, dar nu l-a văzut. A zâmbit doar şi i-a spus că din împrumuturi. Împrumuturi?, se alarmă mama. Ce fel de împrumuturi?, la urma urmei cui îi eşti dumneata dator? Tuturor. Mama rămase atât de stupefiată că nici măcar n-a mai putut să-l descoasă, dar tata vorbea deja, iar ce spunea era atât de frumos în toată absurditatea sa, încât, sub simpla influenţă a cuvintelor, nu numai că n-a putut să-şi întoarcă arma, dar a capitulat. Am vrut să-ţi ofer o viaţă nouă (mamei), să-ţi pot compensa tinereţea frântă şi umilită. Te iubesc, am vrut să te bucuri, să ai în fiecare zi pentru ce să te bucuri. Am vrut să te fac să crezi că poveştile sunt adevărate, să trăieşti povestea. N-ai trăit-o? Nu te-ai bucurat? Ce nebunie!, spuse mama. Doamne, ce nebunie! Şi cine ţi-a dat dumitale împrumut în lumea asta în care pur şi simplu nu există credit? Ţi-am spus că toată lumea, se întoarse spre ea chipul despre care credea că-l cunoaşte, dar pe care nu l-a cunoscut pân' la moarte (nimeni). Mama aprobă din cap, nu era greu să i se dea crezare. Cine-i putea refuza ceva acestui om? Şi mâncarea?, întrebă mai departe mama. Au trimis-o de la ţară surorile mele, răspunse tata, şi pentru prima dată vocea i se poticni în acest punct. Şi-au rupt de la gură. În gând, mama revăzu domnişoarele taciturne cu care abia schimbase câteva cuvinte, se ridică, scoase din ghiozdanul lui Bélacelmic un caiet şi-şi rugă soţul (pe tatăl meu) să-i dicteze cui şi cu cât îi este dator. De acum înainte vom trăi la fel ca toţi ceilalţi

săraci, ne socotim şi ne plătim toate datoriile. Dacă aflu că vreodată mai ceri împrumut, divorţez şi de dumneata. Copilul e pe drum, copilul dumitale. Cum vrei să pornească în viaţă? Eşti supărată pe mine?, întreabă tata fără urmă de remuşcare, zâmbind, de parcă s-ar distra pe seama nevesti-sii (mama mea), cât e de serioasă, şi cât de severă e. Crezi că te-am înşelat? Întrebarea era absurdă, pentru că o înşelase, dar nu aşa cum sunt înşelaţi oamenii de obicei, nu fusese păgubită, dimpotrivă — cum se poate vorbi despre aşa ceva? Ai fost supărată?, o întrebă peste decenii pe mama fiul ei, fumau amândoi, îşi sorbea cafeaua (mama). A dat din cap, apoi s-au privit în tăcere, cei doi posesori ai marelui secret, soţia tatălui meu şi copilul ei. Cine se putea vreodată supăra pe el?

192. Împăratul suedez trimise ambasadori la Wallenstein, tata şi-a petrecut sfârşitul de săptămână departe de casă, şi-a futut timpul. Apoi luni, a alergat la mama — în ce an eram?, cam prin o mie şase sute şi ceva — şi, cum se spune, nici nu şi-a scos bine schiurile, că a şi început, zâmbindu-şi în barbă, sclifosindu-se, să expună: problema e că nu poate să decidă de-adevăratelea, deşi s-ar putea şi ar trebui, dacă o iubeşte pe mama sau dacă e îndrăgostit de ea, pentru că până acu a considerat dragostea ca fiind ceva de la sine înţeles, deci nu-i puţin lucru, dragostea nu apare doar aşa, că se toceşte pasiunea din iubire şi rămâne la fundul relaţiei dragostea, asemenea unui zaţ, nu, dar mai nou au apărut oftaturile astea profunde, iată, chiar şi acum, la Praga, ambasadorii suedezi tare mai aveau limbariţă, gogoşi, nimeni nu era atent la ei, nici măcar unii la alţii, Wallenstein chiar c-a luat-o razna, crede că el e împăratul, ceea ce, de altfel, e aproape adevărat, dar unui Habsburg e suficient acest aproape, prinde rădăcină în aproape, iată ce nu ştie Wallenstein ăsta, faptul că timpul e de partea împăratului, timpul e întotdeauna acolo, iar pe el îl înjunghia inima de dorul cel mare după mama, era un amestec de freamăt şi durere, şi între timp abia de primea

aer, respira adânc, gâfâia, care va să zică în cazul acesta totuşi e vorba că-i îndrăgostit lulea de mama. Sau e vorba de astm, a replicat mama cu glacialitate, dar tata n-a remarcat glacialitatea şi, ca un copil, a început să râdă cu gura plină. Dar mama a continuat cu obiectivitate, nu era furioasă, pur şi simplu a constatat, vorbeşti ca să nu taci, iar asta tata a remarcat deja, vorbeşti pentru că ai plăsmuit atât de bine totul, fireşte, e clar că încă de la Pozsony te gândeşti la frazele astea, la dracu, gândi tata, într-adevăr, şi într-adevăr că încă de la Pozsony, le-ai născocit pe cinste, iar acu' le spui pentru că nu vrei să se ducă pe apa sâmbetei. Cu tata s-au întâmplat, în ordinea asta, următoarele: 1. s-a ofensat, 2. i-a dispărut tot cheful, 3. simţi că-l înjunghie din nou inima, iar în torace că i se accelerează gâfâiala; a ţipat horcăind: pizdă proastă!, dacă nu-i ne-astm, atunci ce-i?! Dar subit a devenit clar că şi asta a spus-o ca să nu tacă. Pe mama o zguduiau nişte hohote uscate, îşi plângea de milă şi-l plângea pe licheaua asta dragă, iubitul ei bărbat, de care nu poate să se apropie şi probabil nici nu vrea.

193.

Dimineaţa (într-una dintre ele) tata s-a trezit că îi este teamă (groază etc.) Era încă pe altă lume, cum se spune, avea ochii urduroşi, gâtul amorţit, iar trupul îi era acoperit, cum i se întâmpla des în ultima vreme, de vălul subţire, dar greu ca betonul, al transpiraţiei; nu ştia de ce anume îi era teamă (groază etc.) Era acolo, în el — ca niciodată până atunci. Nu trăgea de timp cu inventarierea aşa-numitelor păcate, de altfel nici într-un caz nu-i plăcea să se fudulească, să facă pe nebunu' cu aşa ceva. Păcatele lui erau de calibru mediu. Oare ăsta să fi fost motivul spaimei? Respectiv, ar fi vrut să fie un sfânt sau un criminal? Ei, da. Pur şi simplu îi era teamă că o pierde pe mama, iar atunci... atunci nu-i mai rămânea nimic, pentru că mama era, în opinia tatei, singura pe care tata o considera realitate. Numai pe ea, nici pe părinţi, pe tatăl său, pe mama sa, nici pe copii, pe fiii săi, pe nimeni altcineva, pe prieteni, prietene şi aşa mai departe,

numai pe mama. Şi Pázmány? Tata dădu din mână. Şi regele Leopold? Tata dădu din mână. Şi turcii? Mână. Şi ţara Ardealului? Mână. Şi contele cel bătrân? M. Şi iubitele tale? Poftim? Şi: I.? Ce tot dai din mână? Spune-mi, nobile tătâne, origo-ul vieţii mele, din care izvorăşte tot ce este important, la fel ca-ntr-o naraţiune bună, de ce tot dai din mână? El aşa simte că toată lumea, în afară de mama, este produsul imaginaţiei sale, supuşii unui univers al său creat din cuvinte, dar în cazul în care ar pierde-o şi pe mama, atunci ar pierde şi cuvintele, celălalt mal al cuvintelor are nevoie de malul acesta, aflat aici, are nevoie de ceva care să nu fie cuvânt, dar lui, personal, nu de cuvinte îi este milă, pierderea acestora este doar un avertisment, i se atrage atenţia că apoi chiar că nu i-ar mai rămânea nimic, da chiar că nimic, iar el, în calitatea sa de regent al totului, se descurcă bine în nimic, se orientează pe cinste acolo, dezgustător, cu o trivialitate nu tocmai străină subiectului, ar face referiri la reforma agrară şi la naţionalizare, pe el nu-l deranjează treburile astea, sau abia dacă, s-a obişnuit cu ele, el chiar şi aşa rămâne regentul universului, pe el schimbarea numelui la oficiul de cadastru, cum obişnuieşte să-i spună, nu-l răzvrăteşte, afirmă treaba asta la modul sincer şi serios, la fel, a făcut o medie a mai multor secole, în mod vădit e-n ordine totul, fireşte, în privinţa propriei persoane, iar cu problema totul-nimic, care, de fapt, înseamnă că totul e-n ordine, el nu doreşte altceva decât să spună că pentru el nu este o metaforă, o portiţă intelectuală de scăpare, un refugiu psihologic, ci pragmatism, afectivitate, experienţă, dar dacă... dacă ar pierde-o pe mama, atunci chiar că aş fi un pribeag, mai sărac decât şoarecele bisericii, atunci chiar că s-ar prăbuşi din totul în nimic, la fel ca bietul Oedip, şi, fireşte, ştie că atunci ar putea veni acel catharsis, dar el n-are nevoie de catharsis, el de mama are nevoie. I se fâlfâie de catharsis. Atunci s-a dus în pustiu unde a postit patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi, apoi i se făcu foame. I s-a făcut poftă de Saltimbocca à la romana. Atunci s-a apropiat de el satana şi

i-a zis: Dacă eşti Fiul Tatălui tău, porunceşte ca pietrele astea să se transforme în pâine. Binevoitor, tata a transformat pietrele în pâini de secară cu susan. Apoi, satana l-a dus cu sine în oraşul sfânt şi l-a aşezat pe bordura de pe turla templului. Tatăl meu a aprobat din cap şi s-a pogorât de acol', pentru că aşa fost-a scris. Au mai urcat şi pe dealul Gellért, şi dacă prosternat în genunchi mă cinsteşti etc. Tata simţea că vor să-i testeze orgoliul, asta-l înfuria, mereu veneau cu asta, că ar fi aristocrat şi astfel, prosternat în acest fel, îl adoră supus pe satana. Atunci, acesta părăsitu-l-a şi iată, s-au dus îngerii la el şi servitu-l-au pe tatăl meu. Încetul cu-ncetul, fără să se fi schimbat ceva, pas cu pas, dimineaţă cu dimineaţă, uită de groază.

194. Hai să fim prieteni, îi spuse tata mamei. O pulă, răspunse mama şi-i arătă pumnul încleştat. Astfel s-au cunoscut. (Mi-au scos pizda din context, se ofusca până şi pe vremea bunicii.)

195. Pe tata atârna o barbă atât de lungă, cum nici măcar pe patriarhul rus sau pe oricare dintre profeţi nu atârna; pe nimeni, dar tata era profet în ţara lui, l-au respectat, l-au venerat, l-au doctorisit honoris cauza. Un fost student de al său a declarat cu ani în urmă că înainte vreme fusese îndrăgostit lulea de el. Lulea?!, se ofuscă tata, da' de ce nu mi-ai spus, dobitocule, am fi putut să ne-o tragem una bună! Tata, mama.

196. Tata se purta fie ca un rege, pe care sindicatul voia mereu să-l schimbe din fotoliul Biedermeier, care, din faţa televizorului îşi instruia imperiul pipernicit, fie ca un apatrid, numele căruia nu face doi bani, care nici nu există, fiind în acelaşi timp persoana care jigneşte şi care se simte jignită, iar pe de altă parte, perfecţiunea întrupată, astfel că în jurul său vede exclusiv greşeli, tâmpenie încăpăţânată, lipsă răutăcioasă de talent, îngălare spirituală. Deşi ar fi bine, de-a

dreptul o binecuvântare, dacă faterul ar învăţa, s-ar forţa: ce e-n guşă şi-n căpuşă. Ar remarca, de exemplu, că spaima i se cuibăreşte uneori în suflet, că nu întotdeauna ar vrea să-i tragă ciocane din mers... Câteodată l-ar satisface o îmbrăţişare tihnită şi moale, o atingere, o legănare paşnică. Uneori îşi doreşte atât de mult să placă, încât nu se mai ştie cine ce doreşte, uneori are remuşcări pentru orgasmul întârziat al părţii adverse, uneori, examinând sexul complicat şi enigmatic al mamei, are un complex de inferioritate (o pulă e atât de simplă, e o bâlbă visătoare), alteori însă, i se rupe de responsabilitatea pe care ar trebui s-o simtă în domeniul orgasmele ratate („Îţi mai datorez două orgasme, de alea mă mai achit, apoi s-a terminat totul între noi."), uneori s-ar băga-n pat de două-trei ori pe zi, alteori nu-i trece prin minte săptămâni la rând, nici măcar nu înţelege despre ce-i vorba, uneori, tot mai des, îi este recunoscător lui Dumnezeu că l-a creat bărbat, cu mătărângă şi cu coaie, chiar dacă una dintre ele atârnă mai tare decât cealaltă, şi tot mai des şi cu o plăcere tot mai mare se referă la ea, la înţelepciunea ei, a pulii, îi cere părerea privind situaţiile periculoase, în problema, ei bine, unde, cum mai departe, la fel, dacă să meargă la ore de engleză, în particular (how do you do?). Tata: (o) compoziţie complexă.

197. Vei fi tată, îi spuse mama tatei. Şi soţul tău? Ein Theoretiker; mama nici măcar n-a ridicat din umeri.

198. Tata a declarat că ar dori să trăiască fără gânduri, precum îngerii, fără gânduri, care îngeri nu lucrează, ci laudă fără-ncetare pe Dumnezeu. S-a şi dus undeva (firește, în deşert) să-l laude pe Dumnezeu. Dar după o săptămână s-a întors. A bătut la uşă. Înainte să deschidă, mama a întrebat: cine eşti? Eu sunt, aici urma numele tatei, fratele tău. Mama nu era dispusă deloc să înghită gogoaşa „să fim ca fraţii", această fofilare de mâţă blândă, în cazul ăsta până şi beţia

tatei era mai bună. Îi răspunse astfel: aici urma numele tatei a devenit înger, s-a transformat în, el nu mai este printre oameni. Dar eu sunt ăla, o implora tata. Mama tot nu-i deschise uşa, l-a chinuit până dimineaţa. În final, totuşi a cedat şi i-a spus: Tu eşti om, trebuie să lucrezi ca să poţi mânca, să mă poţi îmbrăţişa, să-ţi îngrijeşti zambilica (a arătat unde-i floarea.) Tata, de parcă ar fi fost o cârpă, s-a aruncat la picioarele mamei, şi-a ridicat capul ca să-i poată grăi: iahrtăh-măăh.

Tata, nu, mama însă a îmbătrânit. A trecut timpul peste ea. *199.* Îmbătrânirea la femei e mai grea decât la bărbaţi, pentru că un bărbat bătrân mai poate să aibă copii, dar o femeie bătrână, nu. Având putere, totul poate fi contrabalansat, dar asta nu. Mama s-a luptat cu dârzenie, dar în final timpul a ajuns-o din urmă şi nu i-a mai trebuit nimănui pentru că se urâţise, s-a balonat şi-n general mirosea a acru (tocăniţa de bojoci) şi nici bani n-avea. Nenorocita afacere loto din Pozsony a tocat averea acestei ramuri a familiei. Dar mama nici atunci n-a renunţat, nu s-a dat bătută. Lupta n-o ducea în numele femeilor, nici măcar în numele ei. Ia să vedem ce şi cum. Mamei îi plăceau bărbaţii, îi plăcea trupul, dragostea trupească. Plasa dragostea trupească pe raftul cel mai de sus, pentru ea asta reprezenta elementul care ţinea lumea în echilibru, îi dădea lumii un sens şi un scop, ăsta-i era daimonul, pasiunea, instanţa supremă, la ea apela pentru recurs, la ea se refugia pentru adăpost, pentru odihnă, de la ea primea dezlegare, ei i se ruga, bunăvoinţa ei o aştepta în implorările sale. Îndură-te de mine, buzele ei rosteau aceste cuvinte în fiecare dimineaţă când se trezea. A slăbit, faţa îi era plină de riduri, pielea îi atârna, a încărunţit, nu-şi mai vopsea părul, arăta ca zgripţuroaica din poveste. O imagine neplăcută. Apoi, într-o zi s-a aşezat în faţa bisericii, printre cerşetori, dar aceştia s-au îndepărtat din jurul ei, le era penibilă imaginea mamei. (Ditamai nătânga biserică barocă fusese construită de fratele tatălui tatălui tatălui tatălui meu,

dar acest lucru nu avea prea mare importanţă din punctul de vedere al mamei.) Şi-a agăţat o tăbliţă de gât, al cărei conţinut îl striga din când în când trecătorilor, îl striga fie cu seninătate, fie chicotind, fie strident, dar niciodată furioasă, cel mult cu seriozitate. Se întâmpla să-l şoptească. Îşi închidea ochii şi şoptea. Trecătorii nu-şi credeau ochilor, se opreau brusc, făceau un pas îndărăt, citeau amuţiţi, mişcându-şi încet buzele, textul mamei, mulţi dintre ei îşi scuturau capul, de parcă le-ar fi intrat apă-n urechi, citeau din nou, apoi o tuleau. Nu îndrăzneau nici măcar să se uite la mama, se holbau la ea de la distanţă, nu puteau să se despartă de imaginea asta. Adevărul e că nimeni nu îndrăznea să se apropie de ea, cu atât mai puţin tata. Şi pe bună dreptate, pentru că dacă mama observa că cineva, o persoană, oricine, îşi manifestă interesul, îndată o agăţa şi i se adresa pe tonul cel mai personal, dar în aşa fel, încât persoanei în cauză i se făcea inima cât un purice şi trebuia să-şi treacă-n revistă întreaga viaţă. Mama se adresa oamenilor de parcă ea însăşi ar fi fost dragostea trupească. Asta, dacă se are în vedere vârsta ei, situaţia în care se afla, mirosul ei, era mai mult decât penibil. Întrucâtva, efectul era atenuat de faptul că înscrisul era în germană, mamei nu-i mai rămăsese suficientă dârzenie pentru varianta în maghiară. Inscripţia suna astfel: Ficken lieben ist Friede (Faceţi amor pentru pace.) E adevărat, cât a trăit mama, în Europa n-a fost război.

200. Tata îl rugase de zece ani, pe când era în floarea vârstei, pe fiul său cel mare să-i spună când observă la el primele semne ale senilităţii. Băiatul i-a promis cu dragă inimă. Dar acum, după ce a treia oară îl jigni atât de tare cu o stupizenie de primadonă îmbătrânită, îşi dădu seama că nu avea să-i spună niciodată. Nu se putea. Dacă trebuie să-i spună, nu se poate, se poate numai când nu trebuie.

201. A îmbătrânit (tata). S-a şi sfrijit, e mai mic decât fiul său cel mai mic, a se înţelege, cel mai scund, e adevărat, e în continuare mai înalt decât fiica sa cea mai înaltă. Se bărbiereşte mai rar decât ar fi cazul, pe buze are tot timpul fel de fel de erupţii, bube, ceva de genul despre care se spune: pentru că ai mâncat cu prea mare poftă, ţi-a picat bine. Asta nu-i adevărat (că tot timpul i-a picat bine mâncarea). Mai nou, are o prietenă care se ocupă cu matematica. I-a prins gustul. Tata o trimite să-i aducă de la bibliotecă nişte lucrări despre spaţiile Banach, pentru că pe el îl doare şoldul. Uneori ar apela la fiul tatălui meu pentru consultaţii profesionale, dar, dintr-un motiv anume, nu îndrăzneşte sau nu vrea să i se adreseze direct, din cauza asta îl trimite pe tatăl meu la el, care, după ce se scotoceşte îndelung, scoate de prin buzunare sau din servieta ancestrală, uzată, cea cu cataramă, o fiţuică, o găseşte greu — de-abia de-abia —, de pe asta citeşte ce anume trebuie rezolvat, sistem ortogonal etc. La vremea respectivă, mama ne scria astfel — cinci chifle, cum i s-a scris acum lui matricea inversă. Tata trebuie să ducă şi răspunsul. Îşi ia notiţe, dar mai ales se străduieşte să memoreze. Faptul că nu înţelege e cât se poate de clar. Dar că şi memoria i s-a degradat în halul ăsta, e o noutate. Până şi-n poarta grădinii repetă zâmbind cele auzite, uneori se uită interogativ la fiul cel mare, dacă e sau nu în ordine. Dacă e prea mare nasoleala (un oarecare criteriu complicat al continuităţii), se apucă de plâns. Tata plânge.

202. Tata a îmbătrânit, a devenit sfrijit, dar nu asta are acum importanţă, ci faptul că nu se înţelege ce spune, cel mult marmeladă, dar nu asta are acum importanţă, ci faptul c-a început să pronunţe propoziţii complete, subiect, predicat, complemente, or asta nu făcuse niciodată în viaţa lui, întotdeauna rostea doar cuvinte, e adevărat, cuvinte interesante, într-o ordine ingenioasă, dar nu asta are acum importanţă, ci faptul c-a slăbit, e ca o pasăre, n-are 83,5 chile, nici

optzeci, nici şaizeci, nu, are ciinj' două, îmbrăcat, cu pantofi şi cu ochelari cu tot, până şi faţa i s-a subţiat, i s-a micşorat, din cauza asta tata şi-a lăsat barbă, o barbă à la Kossuth, să completeze, totuşi, cu ceva pierderea asta, văzuse şi el că deja îi e prea mică faţa, văzuse că totul e-n ordine doar că el devine din ce în ce mai mic, pe zi ce trece, exclusiv vanitatea, aia nu, nu se împuţinează, slavă Domnului, pentru că atunci nici măcar barbă n-ar mai avea (tata), dar nu asta are acum importanţă, ci faptul că mama îl luase de-ndată în vizor, că, iată, de-acu' are de-a face cu un bătrân neputincios, cu alte cuvinte, iată, a venit, în sfârşit, şi vremea ei, se răzbună cumplit, îi face viaţa amară, îi dă una cu piciorul bastonului care cade din mâna tatei (mai nou, tata umblă cu baston), îl împinge mai încolo, supa i-o serveşte rece, în timp ce mimează c-ar fi fierbinte, o, zâmbeşte tata, vezi, nu mai simt că-i fierbinte supa, de când are barbă se bucură că-i handicapat, îşi recunoaşte lipsurile, le înşiră, este convins că „lucrurile" abia acum s-au echilibrat, mama îl huleşte-n public, îl umileşte, oaspeţilor invitaţi la cină le povesteşte în detaliu cum a trădat-o tata decenii la rând, şi conduita asta de viaţă, de departe, eroică şi plăcut colorată, de aproape, cenuşie şi jalnică, acest bal mascat al şobolanilor, motivându-şi astfel în acelaşi timp rigiditatea, duritatea, faptul că-n prezent e de neînduplecat, iar tata zâmbeşte, la fel ca la povestea cu supa, încearcă s-o convingă pe mama să-şi amintească, atunci când mama era studentă, el, tata, a gătit pentru ea, într-atât era de îndrăgostit de mama, s-o întrebe dacă asta n-ar putea fi pusă la socoteală, dacă judecata n-ar putea fi mai agreabilă, în primul rând niciodată n-ai gătit, niciodată, în al doilea rând, dacă ai gătit, ai gătit căcat, în al treilea rând, indiferent dacă ai gătit sau nu, acu' nu asta are importanţă, nu mai contează, şi între timp împinge de pe masă, cu cotul, ochelarii tatei, pe de o parte, să nu vadă, conform expresiei mamei: să se chiorască, pe de altă parte, să-i sfărâme, mai repede sau mai târziu, cineva sub picioare, şi nu în ultimul rând să treacă cumva şi dimineaţa asta.

Apoi, o să mai rămână ceva şi pentru după-amiază. (P. S. În ultimele sale zile, tata a dorit să asculte Wagner. Mama i-a pus Schubert. Schubert!)

203.

Tata nici măcar nu merită amintit; participase la războiul dintre Austria şi Sardinia şi a murit cu un an mai devreme decât mama, Contessa Rossi, frumoasa frumoaselor, care, ce mai tura-vura, detesta viaţa de provincie, la fel, drumurile pline de noroi din Bakony, îi lipsea muzica vieneză. O vreme s-a distrat c-a născut cantitatea prevăzută de copii, opt bucăţi, între timp a organizat orchestra de cameră formată din ţiganii localnici, şi pentru că ţiganii din Bakony nu ştiau să citească notele muzicale, le-a cântat melodiile la pian, apoi ăştia le-au învăţat şi i le-au interpretat fără nicio greşeală. De altfel, era şi o remarcabilă compozitoare, fapt revelat absolut întâmplător; în testamentul ei a precizat clar ca, după moarte, să-i fie arse toate compoziţiile (toate fiţuicile, astfel scria), aşa s-a şi întâmplat. Dar la ceea ce nu se gândise mama, pentru că atunci nu se mai putea gândi, era partitura muzicii scrise pentru propria-i înmormântare. A fost de parcă ne-ar fi vorbit, parcă ni s-ar fi adresat ea în persoană, reuşindu-i tot ce este cel mai important la o înmormântare: ne-am gândit la defunctă, n-am fost preocupaţi de propria noastră lamentare. Partitura se găseşte la departamentul Muzical din cadrul Nationalbibliothek din Austria. În concluzie, mama detesta localitatea Réde, astfel că la bătrâneţe a părăsit specialităţile ungureşti, inclusiv pe tata, şi şi-a cumpărat o vilă la Hietzing. Tot în zonă locuia pe vremea aceea şi o tânără contesă de, aici urmează numele tatei, care fiind gravidă a dat un anunţ la ziar că ar căuta o doică lângă viitorul copil, dându-şi adresa puţin cam ridicol, ca într-un banc: Gräfin, numele tatei, Hietzing. Într-o zi, personalul o anunţă pe mama că a venit o nebună care susţine că-i doică şi că s-a prezentat în urma citirii anunţului. Să vină la mine. În faţa mamei a fost condusă cea care susţinea că-i doică şi

arătându-se cât se poate de surprinsă când o văzu pe mama, femeie trecută de şaptezeci. De altfel, într-un inconfundabil dialect vienez a şi întrebat-o dacă mama este contesa, sans die Gräfin? Mama, în conformitate cu adevărul, a confirmat acest lucru. Na ta schau her, und sie kriegens a Kind? In dem Alter! Copil, la vârsta asta?! Wos ti Herschaften nit fertigbringen!, câte lucruri mai sunt în stare să facă domnii! S-a şi dus urgent vestea că la vârsta de şaptej' cinci de ani mama aşteaptă un copil. (Fiul cel mare al tatălui meu nu rosteşte eu, ci arată mut spre sine.)

204. Tata era o mare paiaţă, ţipa, îşi ridica mâinile şi ochii spre cer, parcă ar fi imitat şi parodiat un evreu care se vaită, o, cât de minunat, cu câtă pricepere şi veselie ştim să ne descriem eşecurile (la fotbal, când şutăm pe lângă), care parcă sunt scrijelite cu fierul înroşit în memoria noastră, şi, o, cât e de mizerabil şi de ridicol şi de forţat cum ne străduim să exprimăm în cuvintele noastre goale clipele trecătoare ale frumuseţii şi ale mângâierii şi ale speranţei! Mama îl privea cu suspiciune pe bărbatul care gesticula, nu bănuia unde vrea să ajungă, în timp ce nu excludea eventualitatea ca tata să nu fi avut gânduri ascunse. Totul, absolut totul e posibil! Dar totuşi, ce vrea cu întrebările astea obraznic de simpliste? Nu-mi amintesc, începu precaută, nu-mi amintesc să fi citit în literatura universală ceva unde să fie vorba de fericirea absolută. În schimb, aş putea înşira nenumărate pasaje ale suferinţei, frustrării, ale decepţiei. Acu' tata era cel care tăcea, mama cugeta. După o lungă meditaţie şi-a amintit, în sfârşit, un pasaj din Divina Comedia (nu ultimele patru versuri!), la fel şi scena din Mănăstirea din Parma, când Fabrice se uită pe fereastra celulei sale. Erau nişte dovezi ca vai de capul lor, chiar aşa! Trăiau deja de mult timp împreună, tata spunea fie totul, fie, nimic. Singurul lucru cu care nu mă pot împăca, începu el după o lungă tăcere, nu e moartea, ci faptul că toată viaţa ne-am lăsat terorizaţi de aparenta goliciune a existenţei: de parcă ne-am

naşte numai ca să dăm ortu' popii, iar între timp abia dacă simţim plăcerea minunatelor clipe pe care totuşi le trăim, fie ele chiar şi imorale, periculoase şi trecătoare, asemenea ciumei. Din asta, mama şi-a dat seama îndată că-n urmă cu o zi tata a aflat diagnosticul: cancer la vezică, formă avansată. Din cauza asta, nici nu s-a ofuscat pentru remarca privind plăcerea, cu toate că, evident, într-o oarecare măsură, intra şi ea în discuţie (ca reproş). Plonjăm cu capul în celofanul vieţii — mama tuşea nervoasă —, sărim din moarte în moarte şi aproape că nu simţim nimic altceva decât propriul nostru tremur. Şi totuşi, acum nu teama de moarte este decisivă, ci aia care ţâşneşte brusc, pe care o resimt pentru tot ce am omis. Iar omisiunile abia dacă mai pot fi recuperate, pentru că durerea şterge orice bucurie. Azi după-amiază stăteam în faţa lui Venus dormind al lui Giorgione, pe care l-a finalizat Tizian, pentru că pe Giorgione l-a răpus ciuma, şi m-a copleşit melancolia: în faţa acestei frumuseţi niciodată n-am să mai pot resimţi plăcere fără noua şi permanenta mea însoţitoare, durerea. Tata se uita la mama, ca la oricine altcineva. Dar totuşi, cuvintele ei i le adresa. Care amintiri sau speranţe, care tresăriri ale trecutului sau ale viitorului sunt mai puternice decât durerile noastre? Mama se uita la tata, ca la oricine altcineva. Dar totuşi, l-a îmbrăţişat pe tata, parcă l-ar fi invitat la dans. S-a aplecat spre cancerul tatei şi-i şopti că este vorba de clipe care, de fapt — tata îşi ridică, conform obiceiului, sprânceana —, par neesenţiale, ba chiar banale, amintiri pe care le punem la îndoială, dar care totuşi ne dau forţă şi ne stimulează. Nimeni nu se uita la nimeni, tăceau. A fost bine la Sovata, spuse mama încet. A fost bine. Unde am dansat în parc. Şi printre copaci, şopti tata. Au început să danseze, încet, împiedicându-se. A fost bine când îmi mângâiai mereu burta, când eram gravidă. Totuşi, nu uita nici răul. Aşa-i real. Scrie pe o hârtie. Trage o linie la mijloc, la stânga, binele, la dreapta, răul. Astfel vezi totul mai clar. A fost rău prima dată cu tine, pentru că trebuia să ne grăbim, s-a înţepenit şi cheia în broască, apoi nici n-am

prea vrut. A fost rău când am născut [ăsta sunt eu!], a fost rău avortul, a fost rău sângele... Acum binele e cel pe care-l lași la o parte. Rău, când mă enerva mama, bine, când puteam dormi alături de ea, când tata era teleleu, era rău s-aud că s-au iubit, rău, când se certau, bună, lipia, bun, balonul umflat cu gaz adus de tata, bună, cuminecătura, bună, ostia, albă și răcoroasă, rău, când am scăpat-o pe jos, bun, leșinul în biserică, bună, tămâia, rea, spovedania și corala, bine, când micul Tóth m-a mozolit prima dată, rău, când m-a pipăit, apoi iar bine, bine, e bun Cartouche, *de multe ori tot ce-i bun e și rău, de exemplu, cu tine sau ciorba de fasole*, bune, cele două săptămâni de reciclare, bine, când odată-n public mi-am băgat mâna în buzunarul pantalonilor tăi, bun, juice-ul cu votcă la familia Tóth, bine, când la ștrand cineva m-a tras de bikini, rău, când mă strânge elasticul, rău, când dimineața de sub pătură iese aer puturos, bine, la Balaton, când cu țiparii ăia morți, bine, să cobori alunecând pe balustradă, rău, să dai un picior în glezna mamei, bine, bine, la bare fixe, la gimna... Dansau în continuare, dar nu se mai mișcau, mama îl ținea strâns pe tata care încet și frumos și-a recuperat rând pe rând clipele fericite și pline de speranță din viața sa, clipe care în memoria lui probabil că se estompaseră, dar chiar și așa vagi cum erau l-au bucurat, o voce, vocea tatălui său mort, detaliile cenușii ale unui tablou de Váli ținut într-un fundal cenușiu, scrijelitura din tabachera de argint (niciodată n-a spus nimănui de unde această scrijelitură, și deja n-o să mai spună), verdele de nedescris al pădurii în zorii zilei de 23 iulie 1956, un *anume* manuscris, melodia aceea din Casa cu trei fete, ziua aceea, prima zi a revoluției noastre eroice, când cineva întrebase unde este viața, în cameră, pe stradă, pe câmp, sau... și i-a netezit fusta cu palmele, cuibul de berze de la Csobánka, în timp ce taburi ruseşti treceau pe strada principală, o fotografie reprezentând o stâncă, o constatare, o prostie, o deșteptăciune, cuvinte, mirosuri, al pișatului de câine din curtea din dos, din 1947, al cărbunelui negru, din

1938, şi al ardeilor din gangul imobilului, din 1956. O revelaţie mistică şi o criză de podagră: în acelaşi timp. Seara aceea nicicum şi totuşi de neuitat de la Carnegie Hall şi ziua aceea când n-avea încă nouăşpe ani şi citea Divina Comedie a lui Dante într-o mansardă cu miros stătut, prima dată la Chicago (sau la Valparaiso?) şi femeia aceea de cinci minute, sub copac, cu care nu s-a mai întâlnit niciodată, dar o poartă în sine şi de atunci încoace – – – – –, tata a recuperat totul în braţele mamei, totul. Deja obosise şi ea, mama, şi-a aplecat capul, a rămas o clipă dusă pe gânduri, apoi cu timiditatea ei de fetişcană i-a şoptit la ureche tatălui meu mort de câteva minute, că zâmbetul lui Jeanne Moreau n-o să-l primeşti niciodată, niciodată, unica mea dragoste.

205. Când fiul tatălui meu l-a anunţat pe tata că murise mama, acesta şi-a dus brusc mâna dreaptă la gură, parcă şi-ar fi ars buzele sau ar fi rostit ceva ce n-ar fi vrut şi-i părea rău, stânga şi-a scăpat-o de-a lungul trupului, apoi şi-a proptit-o stângaci în şold, cu palma întoarsă în afară, ca un handicapat fizic, şi n-a mai scos nici un cuvânt, stătea în uşa de la bucătărie, acolo unde s-au întâlnit, şi niciodată n-a mai terminat fraza începută, prin care ar fi vrut să întrebe dacă fiul său doreşte napolitane cu cremă de lămâie pe care tocmai le-a adus de la Eger, unde fusese după cumpărături, în timp ce a sosit telegrama de la spital.

206. Wilhelm al II-lea nu-l iubea pe tata şi nici tata nu-l iubea pe Wilhelm al II-lea (cu toate că pe vremea aia nici unul din ei nu putea bănui existenţa lui Hitler şi a închisorii de la Sopronkőhida). Conversaţiile dintre ei nu erau nici sincere, nici deschise, momente de tăcere şi jumătăţi de frază semnalau tensiunea. Maiestate, asta nu intră în competenţele mele, spunea, de exemplu, tata. De fapt (?), regele Carol savura-aproba încăpăţânarea primului său ministru. (Împăratul german sosise în 6 iulie la Palatul Laxenburg. Tata trebuia

să i se prezinte. A apărut la castel. L-a primit în picioare. Pe un ton înverşunat, împăratul i-a reproşat tatei că a permis graţierea lui Kramař. Răspunsul tatei: a) ţine de politica internă a Austriei, b) dacă din raţiuni militare ar dori să afle motivele graţierii, primul ministru Seidler îi poate oferi lămuririle necesare. Asta nu i-a fost pe plac, se pare că dumneata nu prea eşti informat în privinţa situaţiei militare. Cu siguranţă, Euere Majestät. Se consideră că frontul de vest îmi este străin. Ştii dumneata că francezii pierd zilnic atâţia şi atâţia cai din cauza ciumei? Acum aud pentru prima dată, Maiestate. În mod regretabil, mareşalul Joffre a folosit în nouă sute paişpe taxiurile rechiziţionate. [Foarte strident:] Ştii dumneata în faţa cărei decizii m-a pus statul-major? Nici măcar nu-mi pot imagina, Maiestate. Trebuie să aleg între asedierea Parisului sau a Calaisului. Textual a spus aşa. Maiestate, să nu fie nici îndeplinirea misiunii mai dificilă decât alegerea. Împăratul german l-a privit pe tata îndelung şi-n tăcere, apoi: Genug, danke. De altfel, tata e de părere că-n cartea sa, The tragedy of Europe, Bartlett descrie foarte deformat scena asta de la audienţă. Firește, la recepţia oferită în seara respectivă, toată lumea şi-a agăţat în piept decoraţiile germane, tata, nu, Eiserne Krone Orden Klasse I, care-i fusese destinată, „a rămas acolo, pe masă împăratului“. Bárczy, secretarul său, a făcut rost repede de una, ca tata să şi-o pună în piept, iar când tata i-a şoptit că el n-a primit, n-a mai ştiut dacă-n cazul ăsta el poate sau nu s-o poarte pe a sa, pe cea de clasa a doua. L-a liniştit, apoi peste câteva săptămâni a primit-o şi el pe cea de clasa a II-a, prin intermediul consulatului de la Viena, fără nici un fel de document însoţitor. În timpul mandatului său de prim-ministru n-a fost niciodată invitat în Germania.) Tata a părăsit indispus Burgul, s-a plimbat la fel ca şi în alte dăţi, pe Graben; nemţi, comunişti, război — se întorsese lumea cu capul în jos. Subit, la ora 23 şi 36 de minute, parcă ar fi avut parte de o revelaţie mistică, având senzaţia că el nu este cineva cu care aici se va întâmpla totul, cu care s-a şi întâmplat până

atunci, nu este o persoană, ci pur şi simplu o privire. Privea mulţimea banală, care fără să fi bănuit ceva se unduia pe Graben — rege, împărat, descompunere, competenţă. Se gândea în sinea sa că ar trebui construit un pod deasupra hăului căscat între omul care gândeşte şi cel care nu gândeşte. Şi că omul care gândeşte trebuie coborât de pe piedestalul superiorităţii glaciale şi pus în legătură cu omul străzii — tata avusese în acest domeniu o încercare demnă de toată atenţia.

207.

Poate porumbul cu frişcă sau heringii cu oţet, dar e foarte posibil că ruşinea şi indispoziţia, raportul de forţe din Europa, eventual capriciile vremii i-au cauzat tatei diareea, astfel că mereu trebuia să iasă. Alerga din oră-n oră la budă, noroc că negocierile n-au trebuit suspendate, destoinicul secretar personal al tatei — un tânăr ţăran talentat din Zala — a organizat în aşa fel luările de cuvânt, încât tata a putut din când în când să dispară fără ca partea esenţială a convorbirilor să fi avut de suferit. Tata putea să stea în tihnă pe „tronul căcătoarei“ ăsteia noi, englezeşti, acu nimeni n-o să-i bată la uşă, coridoarele istoriei sunt goale, toată lumea e înăuntru, s-a îmbulzit la negocierile pe care tocmai el le conducea (bine). Poate porumbul cu frişcă sau heringii cu oţet, dar e foarte posibil că ruşinea şi indispoziţia, raportul de forţe din Europa, eventual capriciile vremii au făcut (sau: mai presus de toate, rinichii de oaie la grătar, care îi excitaseră cerul gurii cu aroma plăcut condimentată a parfumului de urină) să pută în halul ăsta, cum adică?, prezenţa tatălui meu?, activitatea sa?, la urma urmei puţea căcatul, excrementele. Inutil să intrăm în detalii, atâta doar că din tata materia se rupea şi se elimina împreună cu vânturile, fără să se poată preciza care pe care o împingea, de fapt, e totuna, „o naştere grea“, pentru ca apoi să stea cu atât mai satisfăcut în rezultat, cu alte cuvinte, în putoare, respirând adânc, simţind o satisfacţie durută, de parcă se inhala pe

sine. Diferenţa care exista între el şi lume dispăruse, iar tata simţea că acu' el este Ich-Erzähler. Maşinăria englezească l-a făcut să fie sceptic — dacă omul nu-i atent când trage lanţul, excrementele dispar (pentru totdeauna) atât de repede, încât nici măcar o privire nu putem arunca asupra lor, ceea ce generează greaţă amestecată cu spaimă, parcă ne-ar fi fost furate, parcă subit ar lipsi ceva din noi, fără să ne putem explica, la fel cum nu ne putem explica, de fapt, cu ce anume ne-am petrecut vremea; iată ce este jenant în asemenea situaţii. Din cauza asta, dar şi pentru că nu era nimeni care să-l vadă, n-a tras lanţul de la closet. Se gândea cu maliţiozitate că acu' totul i se va impregna în haine. A râs cu hohote, poate că treaba asta îi face chiar bine Monarhiei. („Bălăngăneala lanţului asigură căldura tronului.") Dar pe când să deschidă uşa pe dinăuntru, subit, cineva o deschidea pe dinafară. Vai, oftă tata şi se şi trezi faţă-n faţă cu ambasadorul Vaticanului. Excelenţa Voastră, au spus amândoi deodată zâmbindu-şi jovial. Ambasadorul Vaticanului era un bărbat cult, cu multă experienţă, dând întotdeauna dovadă de un stil elevat, e adevărat, uneori avea nişte idei cam violente, nepotrivite pentru simpatiile Romei, deşi, de la caz la caz, era vorba de nişte divagaţii atât de nefondate, încât puteau fi confundate cu o cacealma; chipul său, duritatea pielii şi roşeaţa care nici într-un caz nu dezminţea atracţia faţă de alcool, sprâncenele stufoase aminteau mai degrabă de un marinar decât de un diplomat; ardea în el flacăra nestinsă a curiozităţii faţă de orice, iar când descoperea câte ceva, privirea, privirea îi strălucea într-un mod aparte, iar chipul îi era tot numai un zâmbet. Dragul meu prieten, încerca să-l târască după sine tata pe italian agăţându-se de braţul lui, am impresia că luarea ta de cuvânt, care a urmat discursului meu, a conţinut tocmai întrebarea vizavi de spusele mele, care, la rândul lor, ar fi fost răspunsul. Ambasadorul încuviinţă însufleţit din cap, si, si, si, dar nu se mişcă din faţa uşii. Tata, în marea-i îngâmfare, n-a deschis nici măcar gemuleţul. Ei, da, da, trase de timp, dar în felul

ăsta era rostit mai întâi răspunsul şi abia apoi urma întrebarea... Oare nu s-ar putea ceva mai firesc, conform obiceiului, mai întâi întrebarea, apoi, dacă pur şi simplu există!, răspunsul?! Lasă-mă să intru, strigă ambasadorul smucindu-şi braţul din braţul tatei. Apoi — după ce s-a eliberat — s-a mai liniştit; păi cum să nu se poată, dar punctul de plecare al întrebărilor mele este tocmai răspunsul. Dacă n-ar exista răspuns, de unde să apară întrebarea? Apoi, cu un zâmbet creştinesc (ba mai mult, catolic) a intrat la budă. Tata a ridicat din umeri, apoi şi-a făcut cruce, dar nu în ordinea asta.

208. În mama fremătă bucuria vieţii, pe deasupra strălucea şi soarele, învăluia costişa cu razele-i calde, mama mea arătă în jurul ei, dacă dar, Te vei închina înaintea mea, toată va fi a Ta, asta n-a spus-o, ci a spus că-i timp frumos. Atât de departe, totuşi, eu n-aş merge, privi în jurul său tata.

209. Tata-i rege în ieşiri, e ingenios, e liber. Nu-i adevărat că ar fi cinic sau relativist. Tatăl tău e gol, păi sigur că da, e liber: asta nu-i adevărat. Când a primit ordin să împrăştie adunătura din faţa Parlamentului, să cureţe spaţiul, a ordonat pe loc oamenilor săi poziţie de tragere, care, logic, şi-au îndreptat puştile în direcţia mulţimii. Era toamnă. În liniştea mormântală care se pogorâse, tata şi-a scos sabia şi a strigat din toţi bojocii: tovarăşi. Mulţimea s-a şucărit. (Tata ştia că greşise; nu greşea mai puţin decât alţii din categoria lui, dar îşi corecta repede greşelile.) Doamnelor şi domnilor. Watzlawick. (?) Am primit ordin să trag în gloată. Dar pentru că-n faţa mea sunt mulţi cetăţeni cinstiţi, respectabili, îi rog pe aceştia să părăsească piaţa, vreau să fiu sigur că se va trage în adunătură. Au înghiţit găluşca, în câteva minute piaţa era liberă. Care este, deci, fondul psihologic al ingenioasei rezolvări a tatălui meu? Tata, nu încape nici o îndoială, stătea faţă-n faţă cu o mulţime care era pusă pe ameninţare. (Pen' ce tocmai el? Interesantă întrebare.) Sensul ordinului era ca

ostilităţii să i răspundă cu ostilitate, încă o porţie din acelaşi lucru, şi pentru că oamenii tatei erau înarmaţi, iar mulţimea — eventual, gloata, să nu uităm nici acest aspect! — nu, metoda avea toate şansele să fie una de succes. Dar într-un context mai general, schimbarea n-ar fi schimbare, dimpotrivă. Adică era posibil ca piaţa asta să se fi golit, dar pieţele s-ar fi umplut şi mai mult, cu alte cuvinte, probabilitatea pieţei goale scădea tocmai datorită apariţiei unei pieţe goale, cu alte cuvinte, dacă aş avea mai mulţi taţi, sau el în mai multe exemplare, şi el ar fi cel pe care l-ar trimite pentru curăţirea tuturor pieţelor, atunci fiecare tată l-ar aduce într-o situaţie tot mai grea pe celălalt, iar în final tata ar fi cel care ar trage ponoasele, fără să fie exclusă posibilitatea ca mulţimea — acum cu siguranţă că gloata, lepădăturile, în mama lor de nenorociţi că l-au adus pe tata în situaţia asta! — să-l căsăpească pe tata, ceea ce, evident, n-ar fi fost în interesul tatei. Dar tata a scos din cadru situaţia care-l includea atât pe el, cât şi mulţimea, transformând-o în aşa fel încât a devenit acceptabilă pentru toate părţile implicate. Rezolvarea tatălui meu este tipic cvasi-raţională. Nu asta se deduce din logica ostilităţii. Dacă „arde-i una că-ţi dă mâna, nu ţi-e mamă, nu ţi-e tată“, şi nu ţi-e tată, atunci arde-i una. (Dacă ţi-e tată, atunci... Aceste trei puncte le-a călărit tata.) Nici chiar cunoştinţele sale profesionale nu l-au putut conduce la o rezolvare înţeleaptă, a cărei existenţă abia dacă poate fi pusă la îndoială. Poate că-n clipa profundă, meditativă, când şi-a scos sabia, i-a trecut prin cap ideea care i-a limpezit într-un fel gândurile. Care pe care, zumm! Nu: nu se putea comporta astfel în toate situaţiile, abia dacă ar fi devenit ofiţer; cert. Găsea întotdeauna noi şi noi situaţii pentru ieşiri. E o întreprindere periculoasă şi plină de curaj să ieşi dintr-o capcană devenită familiară, dar asta-i singura şansă, mai ales în partide dure, puternic înrădăcinate. Familia tatălui meu nu s-a ruşinat că a fost întreruptă construcţia catedralei din Siena. Tata susţinea teribil ideea. Din moment ce Florenţa are, şi nouă ne trebuie una, ba mai mult, dacă-i posibil să fie mai

mare... astfel că au construit zidul situat la distanţa cea mai mare, las' să se îngrozească florentinii văzând cât de impunătoare o să fie biserica familiei tatălui meu. Apoi s-au terminat banii, familia tatălui meu a depus uneltele şi nici măcar nu s-a mai uitat vreodată spre catedrală. Iar când dintr-un naos lateral al bisericii proiectate a fost construită, în final, o catedrală completă, e adevărat, nu prea mare şi vărgată — gândindu-se la Dumnezeu, nu la florentini (de altfel, sub îndrumarea lui Renato Pasta, maestrului constructor din Florenţa, şi a soţiei sale, Orsola) —, imensul zid diform rămas solitar n-a fost dărâmat. Tata şi familia lui au fost mai degrabă mândri de „monumentala reprezentare spaţială a eşuării planurilor umane". Nu le-a fost ruşine, pentru că n-au intrat în capcana „too much invested to quit". Tatăl meu n-a reuşit acelaşi lucru în cazul digului de la Nagymaros. L-am dărâmat atât de frumos, de parcă nici n-ar fi fost acolo, dar problema e că a fost acolo. Şi tata poate să iasă doar atunci şi doar de acolo unde fost-a intrat.

210. Tata: asemenea calului care, deşi are patru picioare, totuşi se împiedică, la fel şi Dunărea, deşi cu două maluri, totuşi i-au împuşcat în apă pe evrei.

211. Mama povesteşte că acu' are loc procesul tatei. După cum bine ştii, tătâne-tău a fost unul dintre şefii Milice-ului în timpul guvernului de la Vichy. S-a franţuzit familia, cu Rákóczi la Tekirdağ, de acolo la Paris etc. Se cuvine să ştii că pe tipul ăsta (pe tata) l-au tot ascuns timp de 47–48 de ani pe la diferite mănăstiri, acolo l-au şi arestat, în perioada bejeniei sale fiind chiar de două ori condamnat la moarte în contumacie. Aceste condamnări nu mai sunt actuale, pe de o parte, pentru că s-a abrogat pedeapsa cu moartea, iar pe de altă parte, pentru că majoritatea faptelor care au stat la baza condamnării s-au prescris. De altfel, Franţa face deosebire între crimele de război (ex. torturarea şi execuţia prizo-

nierilor) şi crimele comise împotriva umanităţii (ex. crimele cu caracter rasist), primele se prescriu după treizeci de ani, ultimele — niciodată. Principalul cap de acuzare împotriva tatălui meu a fost execuţia a şapte ostatici. Asta aşa s-a întâmplat că, la un moment dat, în primăvara-vara anului 1944, la indicaţiile Londrei, cei din mişcarea de rezistenţă, conform exprimării mamei, l-au atentat cu succes pe ministrul propagandei din guvernul de la Vichy. La început, se pare că nemţii au cerut execuţia a o sută de ostatici, tatăl meu a tot negociat acest număr până când, în final, au ajuns la opt. Cei opt ostatici au şi fost adunaţi într-o celulă. Alegerea n-a fost foarte équitable, din cei opt, şapte erau evrei, în timp ce pe Herriot nu rezistenţa evreiască l-a ucis, ci rezistenţa franceză, aşa cum era. Apoi, în zorii unei zile, tata şi un milician au deschis uşa celulei şi i-au dus pe ostatici la locul execuţiei. Dar, încă în clădire, tata s-a uitat prelung la unul dintre ostatici (acest al optulea făcea parte din conducerea superioară a mişcării de rezistenţă, fapt despre care, de altfel, se şi ştia, şi l-a trimis înapoi în celulă. Şapte sunt mai puţini decât opt, a judecat tâmpitu' de tac-tu, de asta învăţase matematică. De asta! Bietu', tâmpitu' de tac-tu (poor). Ceilalţi au fost executaţi, al optulea a rămas în viaţă, ba mai mult, acum e chiar martor în proces. Precum a declarat, a ştiut şi atunci, treaba asta nu poate fi pusă la îndoială, că a rămas în viaţă pentru că nu era evreu, în timp ce ostaticii executaţi erau (evrei). După ce a depus mărturie, iar cele declarate nu au fost contestate de nimeni, nici de tata, nici de avocatul apărării, procurorul a şi declarat: iată, s-a dovedit că acuzatul a comis crimă împotriva umanităţii (tata). Înţelegi, fiul meu? Faptul că tatăl tău a cruţat viaţa cuiva a servit drept dovadă pentru acuzare; concret, mai dur: a comis crimă împotriva umanităţii pentru că nu executase cu o persoană în plus, dac-ar fi fost executat şi al optulea, acum n-ar fi fost pus sub acuzare. Reflecţia la hăurile care se cască aici o las pe seama ta, fiule, şi m-a îmbrăţişat (mama).

212. Pe tata l-au decorat pentru tabloul său intitulat Buchenwald. La început au fost revoltaţi — tata dăduse tabloului subtitlul: Fericire —, apoi l-au decorat. Dacă vede vreo formă de reparare, l-au întrebat ziariştii, în faptul că în urmă cu patruzeci de ani l-au deportat la Buchenwald, iar acu' primeşte decoraţie, este cazat la hoteluri de cinci stele, e invitat la restaurante ultraselecte. Tata zâmbeşte, dinţii de aur îi strălucesc mai ceva ca la o babuşca din Rusia ancestrală. Nu văd nici o corelaţie între cele două evenimente, spune cu o politeţe evazivă, puţin leneş, pe mine m-au decorat ca pictor şi m-au deportat ca evreu. Aplauze. Tata face o grimasă abia vizibilă. Dacă aş fi pictat şi atunci, poate. Aplauze puternice. Acum parcă s-ar gândi, se preface, şopteşte mama. Tata mimează că s-ar gândi, apoi, parcă ar recunoaşte o năzbâtie, spune: e adevărat, de evreu sunt şi acu' evreu. Linişte, aplauze furtunoase care reprimă liniştea. Mama detestă momentele când tata este în stare să sintetizeze esenţialul atât bine. Îi este scârbă când frazele tatei „se aşază". Esenţialul nu se aşază! Ia, uită-te, îi şopteşte prietenei care stă lângă ea, şi arată spre picioarele tatei care se văd, se văd de sub masă, ce umflate îi sunt gleznele, bietul de el. Sunt pline cu apă. Vezi şi tu ce i-au făcut...

213. Pe tata l-au deportat la Mauthausen. L-au ucis în toată regula, ca de altfel pe toată lumea. Avusese patruj' de chile când s-a întors, izbucnea deseori în plâns, iar pe piele, care devenise scârbos de cenuşie, i-au apărut ulceraţii, din nou şi din nou, care se vindecau greu. Devenise taciturn, nu avea încredere nici în vii, nici în morţi, nici în piatră, nici în Dunăre. Apoi, abia împlinise optşpe ani, în patruj' cinci a intrat în partidul comunist, pentru că voia să rupă cumva tăcerea, dar nici asta nu s-a dovedit a fi pe bune, a şi fost implicat în câteva afaceri dubioase, apoi şi pe el l-au arestat, apoi în preajma lui cinj' şase l-au eliberat, apoi măgăoaia a mers mai departe, când aşa, când altfel.

214. În concepţia tatei, cu puţine rezerve, viaţa e minunată. Pentru că-n concepţia tatei e normal, e firesc, e la îndemână: să moară omul la Auschwitz. E deportat, e ucis: atunci totul e-n regulă, acolo e-n regulă, totul se petrece conform planurilor, dacă sunt planuri, iar dacă nu sunt planuri, atunci totul decurge cu consimţământul tuturor (puţine ezitări). Nu este normal, nu este firesc, adică, e minunat: să nu moară omul la Auschwitz. Faptul că-i minunat nu se referă la minima probabilitate, deşi acest lucru e puţin probabil. Cauza poate fi: eroare, hazard, aşa-numitul noroc (baftă) şi isteria imprevizibilă şi incontrolabilă a dorinţei de a trăi. De asemenea, nu este normal, nu este firesc, adică e minunat: să nici n-ajungă omul la Auschwitz (respectiv: să nu moară la Auschwitz sau să nu moară). Este un caz foarte frecvent, din cauza asta, derutant. Natura minunată a vieţii: grea. Dar nu vreau să zic, spuse tata, că dacă viaţa ar fi normală, fără erori, ar fi mai uşoară, mai grea sau tocmai aşa cum este asta, minunată.

215. Tata devenise un caracter rău la A., a supravieţuit ororilor de la A., dar a devenit rău. Urăşte pe toată lumea — oamenii, animalele, plantele, până şi resursele minerale. Dacă are ocazia, face rău. Răspândeşte prostul renume al oamenilor, îi aţâţă pe unii împotriva altora, uneori învrăjbeşte ţările, la curte are o mare influenţă tocmai datorită A-ului, cu alte cuvinte, face mult rău în jurul său, de exemplu, întinde un fir de pescuit în camera din mijloc, iar dacă mama se împiedică în el pune totul pe seama fiului tatălui meu. Să presupunem că tata moare, acu' e totuna (ganz egal) dacă în mod natural sau nu în mod natural. Să presupunem în continuare că toată lumea care a avut relaţii cu tata, atât cei care în ciuda a tot şi a toate l-au iubit, cât şi cei cărora făcându-le rău l-au urât, mor. Atunci ce va fi? Atunci se termină cu A.? Sau, în marea lor spaimă, dictează iritat tata (care a înţeles exact esenţa A-ului, făcând abstracţie de con-

secinţele concrete, referitoare la el, personal), întotdeauna, până când lumea-i lume, o să fie cineva care *ştie*, care nu uită, care-şi aminteşte? Aşa-i lumea lume? Până când?

216. Tatălui meu îi aduseseră un învăţător din Nagyszombat, care era un om sever, îi plăcea ordinea şi sistemul. Şi, înainte de toate, disciplinat, rezultat al faptul că-l caracteriza mai cu seamă suferinţa. De altfel, nu făcea un secret din asta în faţa tatei. El întotdeauna a fost un exclus, un prigonit, toţi au fost împotriva lui, ideile lui, indiferent de natură, erau nişte erezii. El întotdeauna a stat de partea cealaltă. Pe margine. În vecinătatea morţii. Şi, aşa-i firesc. Ăsta-i omul, gândea tata, cu care lumea a devenit întreagă, deplină şi reală. Şi, cine era tata? El era lumea. Nu profanul, ci tot ce devenise întreg datorită acestui evreu rătăcitor. Prezentul, aproape per definitionem, este mizerabil, dar în ciuda acestui fapt tata se simţea familiar, ca la el acasă, în lumea asta. Nu se amăgea; spre deosebire de învăţătorul său, tocmai această familiaritate o considera ca fiind firescul, pentru el, contrariul familiarităţii reprezenta deosebitul. De altfel, şi tata era singur, faţă-n faţă şi împotrivă. Pe margine. În vecinătatea vieţii. Aşa era el omul cu care lumea a devenit întreagă, deplină şi reală. Dar asta nu e totul. Întrebare pe care n-are cine s-o pună (Hegel ist gestorben): care-i natura lumii? Tatăl Nostru e Dumnezeu sau un smintit periculos, care, eventual, s-a sinucis demult — asta-i întrebarea. Dacă nu-i adevărat că tata împreună cu învăţătorul din Nagyszombat constituie lumea, atunci acest lucru nu este adevărat, pentru că revelaţiile lor privind lumea sunt aleatorii şi personale. Atunci, doar atât: unul dintre ei avusese ghinion, celălalt, baftă, pe unul dintre ei îl bătuse soarta, pe celălalt l-a alintat, pe unul dintre ei nu-l iubise mama lui şi chiar acolo, înăuntru, îi zgândărea moalele capului cu o croşetă, pe celălalt atâta l-a tot pupat pân' a devenit trandafiriu. Şi, asta e nimic

— unul dintre ei e scâncet, celălalt, fanfaronadă ţâfnoasă şi amândoi sunt kitsch.

217. Tromboneala nu-i reuşi, tatei îi era clar ce vrea fiul lui; glasul său era plin de disperare, că el doar fizic a supravieţuit „anilor prigoanei". Că uneori are coşmaruri şi încă aude prăbuşirea ghilotinei deasupra capului. Recent, l-a speriat de moarte aprinderea defectuoasă a unei maşini, a avut impresia că rateurile sunt împuşcăturile unui atentator. Şi că se simte gol, ars pe dinăuntru, singur. Tot mai des îl ispiteşte dorinţa ca, prin sinucidere, să scape de suferinţe şi-n acelaşi timp de lumea asta ingrată. Pentru o secundă, în fiul tatălui meu se trezi o speranţă mai veche, demult îngropată. Atunci de ce mai pribegeşte din moment ce-i prigonit nevinovat? Într-un fel sau altul ar trebui să se prezinte în faţa judecătorilor! Pe drumul ăsta, el, fiul său, l-ar însoţi cu tot dragul, l-ar sprijini, zi-noapte ar fi lângă el. *Vati!* După o scurtă pauză, vocea răsunând metalic: judecători nu există, doar oameni care se răzbună.

218. Tata seamănă până la confuzie cu Diana (mai târziu confuzia şi-a spus cuvântul). Din cauza asta, casa regală din Anglia l-a angajat ca dublură (mai exact, au angajat societatea în comandită, iar aceasta l-a însărcinat pe tata), adică uneori trebuia s-o înlocuiască pe prinţesă, la diferite programe. Acu' a demisionat din acest post onorabil. M-a înnebunit faptul că trebuia să fiu Diana, pur şi simplu m-am îmbolnăvit. Atât de tare s-a identificat cu prinţesa pe care era obligat s-o imite, încât a suferit de aceeaşi depresie, s-a luptat cu aceleaşi probleme legate de viaţa conjugală, ba mai mult, a avut aceleaşi tulburări legate de alimentaţie ca şi prinţesa. Căsnicia i-a ajuns pe butuci, pentru că mama nu s-a putut consola cu viaţa dublă a tatălui meu. Te pomeneşti c-a fost dublura Dianei şi în aventurile notorii ale lui lady Di? Iar acu', nu-i aşa... destinul dublurii.

219. Cine (tata!) este alcoolic? Nu e alcoolic cel care bea mult, ci acela care nu se poate opri la timp. Ce spune statistica? Într-o clasă de douăzeci şi cinci de copii, în medie trei provin din familii alcoolice. Într-un grup oarecare, format din tineri, cel puţin unul din părinţii fiecărui al optulea-zecelea este alcoolic. Într-un oraş, tot a zecea casă este marcată de probleme legate de alcoolism. Într-o astfel de casă a locuit tatăl meu. Ce spune despre asta (lui tata) Isus Hristos? 1. Nu eşti singur. Sunt alături de tine şi aşa mai departe. La fel şi statistica. 2. Problema e că nu eşti în stare nici să-ţi rezolvi problemele, nici să le ascunzi sub covor, pentru că astea sunt mai mari decât tine. Şi, decât covorul. Dar eu sunt mai mare (mai înalt, respectiv, mai gras, a se înţelege: mai greu) decât orice, prin urmare, mai mare şi decât problemele tale. Odihneşte-te în pacea mea. 3. Trebuie să te schimbi. E cam dur şi nu lipsit de riscuri, dar nu uita şi aşa mai departe. 4. Aştept încuviinţarea ta, să-ţi pot fi izvorul puterii, al ajutorului. 5. Te iubesc, te accept aşa cum eşti. Iubirea mea nu se bazează pe faptele tale, care sunt nişte zoaie şi sunt scârboase, ci pe tine, pe care l-am creat după chipul şi asemănarea mea. Te binecuvântez acum şi pururea şi-n vecii vecilor. 6. Ei, Doamne ajută, salut, salut!

220. Pentru început, pentru că începutul începe cu începutul, tata obişnuia să bea două pahare de zubrovka, ştia (ştie) din propria experienţă că omenirea încă n-a inventat o băutură tămăduitoare mai bună decât asta. Deci, zubrovka. Apoi, pe strada Puşkin mai dădea pe gât un pahar, de data asta nu zubrovka, ci votcă cu coriandru. O cunoştinţă de-a tatălui meu susţine că votca cu coriandru este o băutură antiumană, adică, în timp ce întăreşte membrele omului, îi slăbeşte sufletul. Nu ştiu cum se face, dar cu tata se petrecea tocmai invers (suflet zdravăn, membre moi), cu toate că şi acest fapt e antiuman. Motiv pentru care, pe loc îşi potolea setea cu două halbe de bere jiguliovskaia, başca şi o butelcă de vin

alb, moldovenesc. Îşi mai amintea că pe strada Cehov rădea două pahare de votcă vânătorească. Cocteilul tatei este băut până-n ziua azi pe ruta Gara Keleti-Nyíregyháza. Balsamul Canaanului (în limbaj popular: bursucul sur) e un lichid negru-cenuşiu, de tărie medie, cu o aromă intensă. Ba mai mult, asta nu mai e aromă, ci de-a dreptul un veritabil imn. „Chiar dacă votca o bem din sticlă — aşa simplă cum e —, în afară de haos şi chinuri sufleteşti n-are nici un efect asupra noastră. Dacă votca o amestecăm cu apă de colonie, apare deja un oarecare capriciu, dar patosul tot lipseşte. Însă dacă bem un pahar din Balsamul Canaanului, apoi într-ăla este şi capriciu şi idee şi patos, ba mai mult, avem parte până şi de o anume revelaţie metafizică. Oare care dintre componentele Balsamului o considerăm a fi cea mai valoroasă? Păi, sigur că da, spirtul denaturat. Dar spirtul denaturat, fiind şi *obiectul entuziasmului*, este complet lipsit de entuziasm. Atunci ce preţuim atât de mult? Păi, nimic altceva decât apa chioară. Şi, mai cu seamă aburii ăia otrăvitori pe care-i emană. Pentru ca această miasmă să fie şi mai accentuată, o putem condimenta inclusiv cu un strop de aromă fină. Din cauza asta în spirtul denaturat se pune, în proporţie de 1:2:1, bere brună — în acest scop cea mai bună este ostankino sau senator —, respectiv, şerlac pur. Nu vreau să intru în detalii cum trebuie rafinat şerlacul, oricine poate să spună. În vatra ungară nimeni nu poate să spună de ce a murit Petőfi, dar oricine îţi spune cum trebuie denaturat şerlacul.“ Deci, 100 g de spirt denaturat, 200 g de bere brună, 100 g de şerlac pur. Licoarea Genevei: cinj’ g de Liliac alb, cinj’ g de loţiune împotriva transpiraţiei picioarelor, 200 g de bere jiguliovskaia, o sută cinj’ g de lac industrial. Lacrima comsomolistei: 15 grame de lavandă, 15 grame de verbină, 30 grame din spirtul pentru faţă Apă de pădure, 2 grame de lac pentru unghii, o sută cinj’ grame de apă de gură, o sută cinj’ grame de limonadă; lichidul astfel obţinut trebuie amestecat timp de douăj’ de minute cu o ramură de caprifoi, e adevărat, unii susţin categoric că-n caz de nevoie se poate

folosi şi cuscută în loc de caprifoi; un punct de vedere greşit, de-a dreptul păcătos. Măruntaiele căţelei: 100 g de bere jiguliovskaia, 30 g din şamponul Sanko, negustorul bogat, 70 g de loţiune contra mătreţii, 25 g de lichid de frână, 8 g din adezivul BF, 20 grame de insecticid; se toarnă totul peste nişte frunze de tutun din care se fac trabucurile şi se lasă la macerat o săptămână. După două pahare din cocteilul ăsta omul devine atât de spiritualizat, încât oricine se poate apropia de el, îl poate scuipa timp de o oră jumate între ochi, că el tace chitic.

221.

Disciplinat, vesel, din proprie iniţiativă şi-n mod sistematic, tata îşi însuşea (pe cale orală) substanţa din zeama proaspătă a strugurilor rezultată în urma fermentaţiei, care conţinea alcool etilic, glicerină, acizi, zaharuri, substanţe azotate, tananţi, coloranţi şi odoranţi, enzime, vitamine indispensabile, precum şi substanţe minerale (potasiu, fier etc.). Cu aceeaşi perseverenţă, îşi însuşea acel ceva care, e adevărat, zahăr nu, în schimb conţinea aşa-numitul spirt de cel puţin 40% şi o cantitate infimă din aşa-numitele substanţe aditive. De voie-de nevoie accepta (fără să aprobe!) varianta comercială a acestuia aşa-zis ceva, provenit în urma adăugării diferitelor esenţe. Amestecuri sintetice, ptiu! Este un altul, la care tata folosea 17–29 kg de malţ pentru 1 hl. După ce toate astea se absorbeau din stomacul tatei şi-i ajungeau în fluxul sanguin, începeau să aibă efect asupra sistemului nervos central şi atenuau inhibiţiile bătrânului, mai exact, îi moleşeau capacitatea de concentrare (buhai de baltă, pui de baltă?), capacitatea de asociere îi slăbea (plutaş pe plută), la fel şi memoria (cine pula mea eşti, ţâncule?), capacitatea de a învăţa (...) şi discernământul aşijderea, autocritica şi autodisciplina aproape că nu mai existau. În momentele astea apărea pentru scurt timp euforia, adică buna dispoziţie nejustificată. Excitaţia puternică a centrilor motori ai tatălui meu eliberaţi de inhibiţie se manifesta într-un discurs foarte

zgomotos, în oratorie, în cântat, în trântă jucăuşă sau care părea a fi astfel, în jocuri şi concursuri (care-i capitala Braziliei?). La asta se adăuga vorbirea împleticită, mersul clătinat şi eroica vedere dublă, precum şi cazna prelungită cu cheia, respectiv, cu introducerea cheii în broască. Pe măsură ce excitaţia se domolea, respiraţia tatei devenea tot mai lentă, se instala oboseala şi somnolenţa, se culca, s-o citez pe mama: sforăie deja porcu' (sau sforăie deja bietu' porc). De-a lungul anilor, la fel ca la câinele lui Pavlov, care ajunsese să saliveze nu în faţa mâncării, ci când auzea soneria, fără ca voinţa să-l fi putut influenţa în vreun fel, şi la tata a apărut reflexul condiţionat, o punte între băutură şi dorinţa ameţelii, iar faptul că păşea pe puntea asta nu mai era decizia tăicuţului meu (vezi salivatul). La asta se adăuga modificarea proporţiei dintre doza de plutire şi doza de ebrietate. La început, asta a fost: 1 la 6 halbe, a urmat 3:5, apoi 4:4, iar în final 5:3, adică, deja de mult ebrietate, cu toate consecinţele acesteia (cheie, broască), fără pic de plutire. Fireşte, tata habar n-avea de această punte, de altfel, nu-l cunoştea nici pe Pavlicekul ăsta, motiv pentru care se dispreţui, la fel cum făceam noi toţi cu el, credea că-i o problemă ce ţine de voinţă, credea că-şi pune voinţa la încercare şi se împotmoleşte. Dar nu se poate trăi într-un permanent dispreţ, a început, deci, un de-a v-aţi ascunselea şi pitit: în dulapul cu haine, sub saltea, în bazinul wc-ului, în sticla cu oţet, în flaconul pentru încălzit. Iar dacă scădea nivelul alcoolului în sânge, apăreau broboanele transpiraţiei, agitaţia, hipersensibilitatea (nu numai la evrei), starea de slăbiciune, diareea, problemele legate de insomnie, un tremur puternic (tremor) şi alte asemenea maşinării psihomotorii. Halucinaţia îşi alimenta imaginile cu mulţimea elementelor incolore, aflate în mişcare: animăluţe mici, clasicul şoarece, nu rareori albinos, insecte, pisici, lei, aţe, sârme, jeturi de apă. Tata prefera un şoarece, apoi doar dormea, doar dormea. Casa era învăluită într-o linişte profundă. „Fiul meu drag, indiferent ce spirit de excepţie este Tatăl, ca om

e un tip slăbuţ“ „Doamne, de câte ori l-am implorat să recunoască faptul că el are o mulţime de responsabilităţi, nu timp de umblat prin cârciumi ordinare. Cel care poartă un asemenea nume şi are 4 băieţi cum sunteţi voi, n-are voie să se păteze în halul ăsta. Bietul Tată, mi-e tare milă de el. Dar şi de mine.“

222. În prima dimensiune a timpului, tata avea obiceiul să spună respectivei copile că ea-l sedusese, că el nici nu voise aşa ceva, dar că respectiva copilă e atât de *dulce*, încât el pur şi simplu n-a avut de ales, dar dacă spune, dacă spune cuiva, atunci mama şi Oma — pe care respectiva copilă o iubea în mod deosebit — precis că se vor supăra, se vor înfuria şi nu-i exclus s-o dea cadou, pe ea, pe respectiva copilă, ţiganilor, mai exact, dacă o să-l toarne, atunci el, tata, o să-şi ia lumea-n cap, o să plece de acasă, şi familia o să rabde de foame, şi va trebui vândută şi casa. În asemenea ocazii, respectivei copile nu-i rămânea, în general, altceva de făcut decât să se sinucidă, dar noroc c-au scos-o din apă. În a doua dimensiune a timpului, respectiva copilă se îndoia foarte tare că-n tata ar exista suficientă forţă ca să-şi ceară iertare (etc.), ca totuşi, nu ea, respectiva copilă, să care-n spinare toată povara sufletească. Ură, dezgust, răzbunare!, urlă, dar atunci tata era deja mort (a fost). O, probabil că iar mi s-ar fi făcut milă de el. Un tip de căcat. Dacă ţi se face milă de o astfel de hahaleră de căcat, nu mai poţi s-o urăşti suficient. Nu-i totuna dacă dai o palmă la căcat sau căcatul îţi dă o palmă. Mama îi ţinea partea tatei, în ochii ei, respectiva copilă era o curvuliţă ordinară (de fapt), iar dacă tot l-a excitat pe tata, putea să-l şi liniştească (pe tata). Pentru mama, timpul nu avea dimensiune.

223. Având în vedere oferta, asociaţia Kinderschutzbund din Elveţia a încercat să stabilească nişte criterii generale. Conform acestora, se consideră fapt odios dacă 1. tata apare gol

pușcă în fața respectivei copile, dacă 2. tata se dezbracă în fața respectivei copile, mai ales dacă sunt singuri ca degetul (în special dej'tu mijlociu), dacă 3. tata pune-n discuție problema organelor sexuale, dacă 4. tata își bulește ochii la respectiva copilă când asta se dezbracă, face baie, se cacă, 5. sărutatul cu limba, 6. atingerile manipulative (e clar unde), dacă 7. tata o convinge pe respectiva copilă să-i atingă pula (a tatei), dacă 8. tata se masturbează în fața respectivei copile și invers, dacă 9. tata ar fi de părere că-i timpul ca sora mea mai mică — respectiva copilă — să învețe, în sfârșit, ceva ce face și mama, e adevărat, nu așa cum, pe drept cuvânt, ar dori el, capul familiei, la fel, nu de atâtea ori, dar de asta-i aici soră-mea, acu ea vine la rând, ăsta nu-i un motiv ca mama să se poarte ca o gâscă proastă și geloasă, și-i împinge capul soră-mi la prohab, care s-ar fi ridicat speriată, dar n-a putut (nu s-a putut), care apoi a vomitat totul (Du bist doch mein Vater!), a făcut și febră, a doua zi nu s-a dus la școală, unde la ora de religie li s-a predat viața lui Toma d'Aquino, iar la mate, axiomele euclidiene, dacă 10. tata intră în vagin sau/și în anus (în cel al respectivei copile), folosindu-se fie de deget, fie de coadă, fie de un obiect străin, și, în sfârșit, 11. chiar dacă și-l sau și-o freacă doar. Tata, ca orice individ care trăiește cu responsabilitate și gândește așijderea din punct de vedere moral (Ungaria creștină), a cărui conștiință este apăsată, de altfel, doar de 75% din cele 280 de mii de fapte odioase (din care 20 de mii comise împotriva minorilor), restul se împarte între frați, unchi, mătuși (!), prietenii părinților, alții (ex. cercetătorul istoriei Royal Society), împărtășește opinia asociației cuprinsă între punctele 5–11, dar cu atât mai puțin este de acord cu primele patru puncte trase aici de păr. Să revenim, oare, la epoca depășită a prefăcătoriei afectate? Să cadă nevastă-mea leșinată-n fotoliu dacă eventual copilul, fiul meu, o surprinde-n neglijeu? Puțin probabil, rezumă tata.

Tata tace cu încăpăţânare. Tremură şi tace. Îi este teamă să vorbească. Diverse semne arată că-i la ananghie, semne pe care, din păcate, de prea multe ori nu le observăm. Semne care pot indica faptul că tata-i insultat, nenorocit: obsesia spălatului. Dacă are impresia că-i murdar, tata se spală tot timpul, face duş, se îmbăiază. Alt semn — dacă-şi îmbracă hainele vremurilor trecute, pantaloni trei sferturi, largi, care-i ascund rotunjimile feminine. Deficitul general al relaţiilor, respectiv, panica privind contactarea sexului opus. Dacă tata se codeşte să se dezbrace la ora de gimnastică. Dacă urinează în pat. Dacă fură (tata). Dacă-şi ia lumea-n cap. Dacă ameninţă cu sinuciderea. Ruşinea, spaima ucid cuvântul. Atenţia acordată revigorează speranţa. Fesele călcate-n picioare pân' la sânge, fireşte, sunt o categorie aparte. În zadar are coapsele atât de viguroase (tata), ca stejarul lui Rákóczi, zvâcneşte monstruozitatea. *224.*

Delicatesa preferată a tatălui meu este limba de balenă. Îi place chiar mai mult decât burta. Tata şi prietenii săi înconjoară o balenă şi încep s-o pişte; de durere, balena îşi deschide gura, aaaa, iar tata îi smulge limba. Este fericit când îi reuşeşte, zburdă de veselie, regretă şi este trist, la modul sincer, doar când balena se prăpădeşte din cauza asta (de altfel, balena se prăpădeşte din cauza asta.) El n-a vrut asta, pe bune! I se rupe inima de supărare! Da: le mai plac şi puii de focă. Îi prind — nu e ceva plăcut, pentru că puii de focă ştiu să plângă — şi, iată, ceva interesant, încep să se joace cu ei în apă, cu mingea, scopul fiind ca puilor de focă să li se învioreze sângele, pentru că aşa sunt mai gustoşi (puii de focă). Tata ştie să-şi trăiască viaţa. Odată însă — deja după Hristos — au prins prea mulţi pui de focă, unul a rămas, n-a mai trebuit nimănui, erau ghiftuiţi până peste poate. (Tata unifica în el gourmet-ul şi gourmand-ul.) Atunci tata a condus puiul de focă la mal, la mama lui, care era teribil de *225.*

fericită, pur şi simplu zburda de veselie, s-ar fi aşteptat la orice, dar la asta, nu.

226. Tata a fost un om bun — pentru că există două categorii: oameni buni şi oameni răi, de exemplu, Hitler e (a fost) un om rău, iar tata, bun —, dar pentru aşa ceva a fost nevoie şi de noroc. După ce hotărî că, înainte să-şi tragă un glonţ în gură, îi împuşcă şi pe cei doi fii ai săi, îşi verifică arma, făcu toate pregătirile de rigoare, intră în camera noastră, se opri lângă fratele meu mai mic, dar ăsta era atât de minunat, atât de tare strălucea de frumuseţe, înger blond, diamant negru, încât tata ieşi alergând din camera noastră cu scopul de a-şi pune în aplicare partea a doua a planului (respectiv, partea a treia, dacă includem şi împuşcăturile). Deşi, tot ce-i posibil să fi renunţat la împuşcături, să nu-l fi atins pe cel bun.

227. Care-i problema? Simplificând situaţia: tata îl molestează pe fiul tatălui meu. Numeşte asta iubire; îl molestează, vede că-l molestează, deci, îl iubeşte. În schimb, fiul tatălui meu numeşte molestare molestarea pe care o practică tatăl meu (chiar dacă uneori observă că tata amestecă molest-ul cu iubi-ul). Tata insistă sus şi tare ca fiul tatălui meu să-l iubească, în interesul lui, al fiului. Dacă nu, atunci trebuie obligat la asta, în interesul lui, al fiului. Care pe măsură ce-şi dă seama tot mai mult de molestarea din molestare, cu atât va fi molestat mai mult, iar acest lucru va fi considerat iubire. Din cauza asta, fiul tatălui meu ascunde această recunoaştere şi se străduieşte să ascundă până şi faptul că ar ascunde ceva. La care tata spune: urâtă treabă mai e lipsa de sinceritate. Dacă minţi te pedepsesc în interesul tău. În consecinţă, fiul tatălui meu îşi dă seama că este pedepsit mai cu seamă atunci când consideră molestarea tatălui meu drept molestare şi ascunde treaba asta, apoi ascunde că ar avea ceva de ascuns. După toate astea, fiul tatălui meu ascunde totul din faţa sa, nu intră în sine însuşi. Văzând asta, tata a acţionat: era de

părere că umerii căzuţi, capul aplecat sunt o manifestare grăitoare a fleşcăielii, a prostiei şi a laşităţii. Împotriva cărora a inventat tot felul de aparate. Prin simplitatea sa, *podul* era radical, servea la întărirea muşchilor gâtului şi ai spatelui, două scaune aşezate unul faţă de celălalt la o distanţă cât lungimea corpului, întins, sprijinit în călcâie şi ceafă. Pentru ca fiul tatălui meu să nu umble fudul, cu pieptul scos, tata a dezvoltat *minunea-dezumflării pieptului*, cea mai scârboasă minune a lumii, care baricada într-o măsură atât de mare întregul piept încât lipsa de aer se împrăştia în întreg trupul. *Cătuşele-umerilor* dotate cu arcuri din oţel serveau pentru ţinuta corectă a umerilor. *Redresorul* ajuta la corectarea poziţiei statului în poziţie de şezut, era format dintr-o cruce de fier pe care tata o fixa de banca şcolară, iar orizontala crucii apăsa atât de puternic clavicula şi oasele umărului, încât omul nu ezita prea mult şi adopta impunătoarea ţinută dorită. *Stâlpul pentru sprijinirea verticalităţii* împiedica tineretul să stea picior peste picior, poziţie nerecomandată pentru că frâna circulaţia sângelui, precum şi din alte considerente numite sensibile. *Cureaua prevăzută cu chingă cu inele pentru spate* corecta ţinuta spatelui, împiedicând astfel tăvălirea inconştientă, voluptoasă, într-o parte. Tatălui meu îi plăcea să vadă cum este înnobilată în deprindere conştientizarea impusă prin durere — recunoscând că nu sunt puţine ocaziile când se observă o anume rigiditate în ţinută. La toate astea, se adăugau spălatul cu apă rece (inclusiv iarna) şi interzicerea brutală a onaniei, din păcate, independent de anotimp. Astfel se legăna daimonul pedagogic al tatei în slăbiciunea timpurilor.

228. Te sfârtic, ca pe un peşte! Nu loviturile, ci imensa furie şi scârbă faţă de sine însuşi (că îi este teamă în halu' ăsta de tata şi se umileşte în faţa lui) au fost cele care cu un plâns liniştit îl ajutau să rămână treaz (pe fiul tatălui meu) — ca peştele-n apă. („Înainte de a-l cunoaşte nu mi-a fost niciodată teamă. El a fost primul om care mă umpluse de spaimă,

o spaimă care n-a dispărut niciodată, cred. Nici măcar când am devenit matur, iar el — bătrân. Pe mine şi atunci mă descuraja îngrozitor, mai cu seamă privirea lui. Mereu am în faţă privirea asta puţin rigidă, puţin gălbuie care mă paraliza...“) În ultimii ani de viaţă, tata a făcut câteva gesturi — care, ţinând seama de trufia şi superioritatea lui, erau complet străine de el, dar totuşi le-a făcut, iar fiul tatălui meu nu i-a răspuns. Era un ceva anume mai puternic decât el, îi fusese imposibil să-l domine, era prea multă înverşunare în el şi..., da, îi pare rău, n-a fost prea generos.

229. Pentru mai mulţi ani, unde? Ambasador la Napoli sau unde. Se putea îmbuiba cu — nu, nu cu femei, ci cu smochine dulci şi moi. Şi între timp îşi continua (tatăl meu) însemnările începute demult despre contele bătrân (tatăl său). Memoriile şi alte cele. (Amploarea materialului depăşeşte cu mult memoria şi raţiunea sa.) În fiecare zi lăsată de la Dumnezeu. Celor doi le fusese bine aşa, împreună. Reîntors acasă, îi satisfăcu dorinţa şi-i aduse, ce anume? o tabacheră de argint sau nişte mărci, la negru, deci, trebuia să rezolve ceva şi a rezolvat. Mesagerii i-au luat-o înainte, astfel că nici nu despachetase bine că tatăl său l-a şi vizitat. Nu se văzuseră de ani de zile. S-au îmbrăţişat. Se piperniceşte, chipul, statura, nu-i mai înalt decât mine, se gândea în sinea sa tata. Tabachera?, se smulse bunicul din îmbrăţişare. Tata a predat, tatăl său a preluat. Apoi, spunând că are treabă (la farmacie), a plecat împreună cu însoţitoarea sa. Nouăzeci şi şapte de secunde, s-a uitat tata la ceas (Bréguet-Sapin), atât i-a acordat tatăl său. S-a gândit la însemnările sale (tata), la „fiecare zi lăsată de la Dumnezeu“, şi l-a inundat sentimentul cald al recunoştinţei. După părerea mea ne-am apropiat, totuşi, suficient de mult de adevăr ca să ne liniştim amândoi, asta ne poate înlesni viaţa şi moartea.

Tata atât a tot ezitat, să meargă, să nu meargă, că pân' la urmă l-au dus, au dus pe toată lumea, şi pe fiul tatălui meu, şi pe mama, femeile au fost conduse în altă parte, iar pe noi ne-au băgat în vagoane. Tatei îi era foarte frică, era fricos, n-avea ce să facă, aşa-i era firea. Când oprea trenul, în vagoane intrau în trombă soldaţi turbaţi sau persoane care păreau a fi soldaţi şi luau cu ei un om. Întotdeauna şi întotdeauna unul. Nu alegeau, nu făceau scene, persoana respectivă întotdeauna simţea că i-a venit rândul. La urma urmei, la asta se gândeau în fiecare clipă a zilei, la viaţă, adică, la moarte, la zgâlţâitura scurtă când se opreşte garnitura, nu-i de mirare că li s-a dezvoltat sensibilitatea. Când iar ne-au oprit şi tatăl meu a simţit că i-a venit rândul a început să transpire, mâinile şi pleoapele i-au fost cuprinse de un tremur irezistibil, aproape spasmodic, îi chiorăiau maţele, stomacul i s-a întors pe dos, i s-a făcut rău (era dus), apoi, brusc, cu un gest sălbatic, l-a aruncat din vagon pe fiul tatălui meu, l-a aruncat în faţa celor în uniformă care l-au şi dus. Atunci, în sfârşit, s-a mai liniştit (tatăl meu). A trăit mulţi ani. Când îi aminteau de fiul său cel mare, spunea doar atât: dragul şi bunul meu băiat. *230.*

Era deja o pulă bătrână şi inofensivă, nu, un bătrân jovial, înţelegător, atent, slăbit, nu, a murit, iar în ziua precedentă înmormântării, ca sursă de energie, fusese întocmit inventarul păcatelor tatei. Nici faptul că era inofensiv, slăbit, nici moartea n-au potolit indignarea şi dispreţul copiilor, sentimente care au reînviat cu ocazia întocmirii inventarului; în zadar se vedea clar că mizeriile tatălui erau, de fapt, nişte mici nimicuri nevinovate, imbecilităţi ridicole sau imbecilizare. Le-au evocat, rânjeau. Abandonarea bunicului aflat în agonie, nici măcar la înmormântare nu s-a dus (răspândise zvonul că tocmai bombardau oraşul, din cauza asta); alergarea bezmetică-descreierată în pivniţă la bombardament, părăsirea fără scrupule a mamei şi a copiilor bolnavi („îl văd *231.*

cum aleargă prin piaţa Bisericii, cu spatele încovoiat, asemenea unui moşneag, avea treizeci de ani, îl văd, îl văd, Doamne, cât de bine l-am văzut!“), apoi interminabilele explicaţii pline de laşitate; plecatul la vânătoare în ziua când se născuse fiul tatălui meu şi abia după câteva zile mersul la spital, la mama, care nu numai că era jignită, nu numai că-i era ruşine în faţa celorlalte femei, dar îi era clar că nutrise iluzii deşarte în legătură cu naşterea pruncului; niciodată, nici de ziua pedagogilor, nici de ziua mamelor („mie nu mi-e mamă“), nici de Crăciun nu i-a făcut vreun cadou mamei, deşi copiii îi atrăgeau atenţia, oferindu-şi inclusiv ajutorul, dar nici măcar un cuvinţel de felicitare, într-atât i se fâlfâia de tradiţii; stătea tolănit pe dormeză şi privea cum se spetеşte mama, apoi, de parcă n-ar fi avut mâini, dădea ordine (mamei) ce să-i aducă de pe masă; lătratul furios la mama, să-l lase *în sfârşit* în pace, tocmai când mama se străduia să facă ordine, în măsura în care se putea face, printre actele tatei, când vorbea cu orele la telefon cu măcelarii (cu fabrica de carne), dar două date lămuritoare numai de la el le putea afla, etc.; n-a vizitat niciodată pe nimeni când era cazul, nici pe maică-sa, grav bolnavă, deşi întreba zilnic de el, nici pe prietenii săi, dar îşi pierdea minţile dacă lui i se întâmpla acelaşi lucru (guturai); când îl căutau la telefon trebuia să spunem că lucrează, că nu-i acasă, dar el, răzgândindu-se, deseori ne smulgea receptorul din mână şi ne lăsa-n minciună; când îl chemam de la cârciuma de lângă şcoală pentru câte un animal bolnav, îi cerea ospătarului să spună că nu-i acolo (nu sunt acasă, auzeam din fundal), dar făcea circ când afla, de exemplu, că pe câinele accidentat îl duceam la un alt veterinar; rupsese în bucăţi bucăţele fotografiile de actori ale fiului tatălui meu; deşi nu citea niciodată, lua la el pentru zile întregi cărţile pe care le primeam de Crăciun (Kosztolányi: Esti Kornél), iar în cazul romanelor poliţiste, de exemplu, ne spunea dinainte numele criminalului; ştia clar că fiul tatălui meu iubea pisicile, tocmai de aia în faţa băiatului aţâţa câinii să înşface pisicile vagabonde, lăsându-i

să le facă ferfeniţă; dacă se-mbăta, urla ca un descreierat la ucenicii măcelari, astfel că trebuia să ne ascundem zile-n şir din faţa vecinilor până când, în sfârşit, unul din ei ne spunea „îl cunoaştem noi pe dom' doctor, n-a crezut ce-a zis"; cârciumarii îi telefonau mamei să-l ducă acasă pe tata pentru că scandalul pe care-l face îi sperie pe clienţi; pe vremea deportării, deşi abia trăiam de la o zi la alta şi ştia că n-o să-i scoată niciodată la plimbare, nici mâncare n-o să le dea, căra acasă câine după câine, apoi ne ameninţa că o să-l vândă pe cel care între timp ne devenea cel mai drag, iar dacă nu-l vindea era pentru că-n spatele lui convingeam clientul să nu-l cumpere; a vândut calul mamei, deşi ea l-a implorat să n-o facă, l-a dus la depozitul pestan al abatorului de cai din Viena, cel al lui nenea Jarolimek, considerând asta, cu toate că mama a plâns de mai multe ori, drept o năzbâtie copilărească; niciodată nu s-a jucat cu copiii săi (nici măcar n-a fluierat), dar sistematic îi învrăjbea pe cei doi mari împotriva mezinului, care apoi scutura înnebunit gratiile ţarcului de umblat şi-i transpira păruţul de i se lipea de pielea capului; dacă mama se îmbolnăvea foarte rar, o punea dis de dimineaţă să facă tot felul de treburi, de exemplu, să se urce în pod etc.; ştiind că fiul tatălui meu este sensibil la mirosuri, cel al oaselor fierte fiind pentru el mai greţos chiar şi decât mirosul supei-Maggi, punea la fiert coarnele cerbilor împuşcaţi taman în timpul mesei de prânz şi urmărea cu dispreţ suferinţele fiului; deseori câinii săi îşi făceau nevoile din mers, pentru că un „câine este obligat să se conformeze stăpânului"; deşi eram acasă, le spunea colegilor de clasă că nu suntem; pe mama o ameninţa şi-i făcea scandal de faţă cu noi; sâsâituri, plânsete, bufnituri, trântit de uşi, noaptea lovit cu piciorul mobilele (nu-s închipuiri, a doua zi era spartă placa de marmură a noptierei, de altfel crăpată mai demult), intratul încet, lipăind, în „scenă" (salvând-o astfel pe mama), la vârsta de patru ani, deci, neînţelegând nimic, dar ştiind totul, adică tot tata este responsabil că primele iubiri, primele iubiri ale fiului tatălui meu au fost iubiri care s-au

terminat repede; stătea întotdeauna la pândă în jurul dinţilor de lapte care se mişcau, cu milogeala lui ameninţătoare încă de pe atunci ridicolă, importantă e încrederea, încrederea, nu vă fie teamă, nu muşcă nenea, se uită numai, se uită dacă *se mişcă* —, fireşte, dacă dintele într-adevăr se mişca, îl acopeream cu limba, ştiam, cuvântul tatei nu valorează cât o ceapă degerată; ne speria că mama nu se mai întoarce niciodată, pentru c-au închis-o în clopotniţă („şi se clatină acolo, prinsă de funia clopotului-diling-dalang"); a luat oala cu apă de pe sobă doar o singură dată, inclusiv după operaţia mamei, şi atunci, sictirit ca lumea; îşi bătea pân' la sânge câinii de vânătoare („haită jalnică de prins iepuri"); îl sfătuise pe fiul de 15 ani al tatălui meu să fotografieze chiaburii pe catafalc, pentru că toată familia o să comande fotografii, spunea el, care-n viaţa lui n-a muncit ca să câştige atât cât să-şi fi putut cumpăra un aparat de fotografiat; întotdeauna a trăit după bunul plac, dar s-a străduit să-i fută cheful mamei, treaba asta a degenerat într-atât, încât mama avea remuşcări pentru fiecare secundă pe care n-o petrecea acasă; a tras-o cu forţa lângă el, pe dormeză; când pe mama o lăsau baierele şi se văita că aşa nu mai poate, nu vrea şi nu mai poate, o ameninţa că înainte (a se înţelege înainte de divorţ) îi împuşcă pe toţi din jur şi-i snopeşte-n bătaie sau îi snopeşte-n bătaie şi-i împuşcă; provocare conştientă a plânsului cu hohote timp de mai multe ore, respectiv, întreţinerea ingenioasă a acestei stări la un membru de familie ales la întâmplare; când pe mama n-o mai putea aduce cu nimic la disperare, nu mai reuşea s-o scoată din muţenia-i prelungită, s-a dat la câini, ca în felul ăsta să provoace suferinţă; a ridicat până şi arma la noi; după ieşirile sale violente şi răutăcioase a urmat faza oboselii şi a slăbiciunii, ne-a chemat pe toţi la patul său şi a trebuit să ascultăm ce om bun este el, că ne-ar da până şi cămaşa de pe el, că toată viaţa am fost aţâţaţi unii împotriva altora, apoi făcându-i-se somn de atâta autocompătimire a adormit plângând. Şi aşa mai departe.

232.

Tata — fie în calitatea sa de succesor al unei strălucite moşteniri, fie ca proprietar al acesteia, în glumă fie zis, robul ei, fie taman dimpotrivă, luptându-se cu lipsurile, în apogeul neputinţei celui picat de sus — fiind dintr-o familie activă, de macheri, era ocupat cu aşa-numita viaţă reală, n-a simţit niciodată nevoia să reflecteze la viaţa sa („n-am timp pentru asta"), altfel spus, n-a scris jurnal, nu şi-a pus pe hârtie cursul vieţii (câtă hârtie pentru un asemenea curs? — pe el nu-l interesa aşa ceva), puţina corespondenţă privată care a rămas în urma lui, este centrată în mare parte pe probleme publice şi economice. Toate afirmaţiile care se referă la tata au la bază un strat subţire de fapte şi unul gros de intuiţie. El poate fi un exemplu bun pentru aşa-numitul meu tată trist. Era un om liniştit, nu făcea rău nici măcar unei muşte; n-avea de-a face cu sălbăticia şi dramatismul depresiei, nici cu grandoarea blajină şi frumuseţea melancoliei. În schimb, nici nu se poate spune că era, pur şi simplu, indispus. Nu era indispus. De exemplu, râdea adesea. Tristeţea îi aparţinea, asemenea umbrei. (Altfel spus, soarele întotdeauna străluceşte!) A făcut carieră militară devenind căpitanul regimentului nr. 59 de infanterie al Marelui Prinţ de Baden; îl aştepta un viitor sigur, lumea era căptuşită cu pernele familiei. Dar într-o bună zi — 19 mai —, la Gainfarn, în Austria de Jos, a luat-o de nevastă pe mama, pe numita Luise Ross, o burghezoiacă, pentru că pe vremea aceea, ca „efect al trecerii pe planul doi a drojdiei francmasoneriei, a iacobinismului care începuse să iasă la suprafaţă şi, nu în ultimul rând, a Revoluţiei Franceze", în rândul aristocraţiei veniseră la modă nevestele de origine burgheză, fapt pe care familia fie îl înghiţea, fie nu. Conform regulilor în vigoare, tata a trebuit să iasă din armată; a ieşit. Nici prin cap nu-i trecuse să ajungă la o confruntare cu familia; a ajuns; la un moment dat s-a trezit că el este sămânţa scandalului. Nu rebeliunea l-a îndemnat să se însoare cu mama, nu pasiunea oarbă l-a târât acolo unde, cumpătat fiind, n-ar fi dorit să ajungă; a iubit-o,

a luat-o. Căsătoria e ca o credinţă, spunea, funcţionează doar în bucurie. Respectiv, de funcţionat poate să funcţioneze într-o mie de feluri, din interes, din disciplină, poate fi un instrument de distragere a atenţiei, sarcină zilnică!, se acceptă chiar şi liturghia de dimineaţă!, funcţionarea şi punerea în funcţiune reprezintă un scop în sine, dar numai în bucurie îşi arată adevărata faţă, realitatea. Credinţa în dumnezeu este senină, spunea. Tata n-avea un caracter slab, dar nici unul puternic. Îi lipsea voinţa, iar asta-i altceva. Era lipsit de ambiţie, iar treaba asta n-avea cârlig la clanul familiei. Considera că-i vorba de lene, de neglijenţă. Familia nu observa că ambiţia există în sine, nu în membrii ei. Avea întotdeauna replici dure şi glaciale la lipsa asumării obligaţiilor personale şi a ambiţiilor — accentuându-şi astfel propria-i ambiţie impersonală. Pe tata l-a surprins indignarea familiei, dar el nu s-a indignat — toţi unchii Dénes şi mătuşele Jozefa ar fi bătut satisfăcute-n retragere —, pur şi simplu s-a retras, a dispărut din lume, trăia într-una din vilele sale, la Theresienfeld, lângă Viena, asemenea oricărui burghez vienez. (A doua generaţie, ramura Csesznek: nu cine ştie ce din punct de vedere financiar.) Gyula, fratele meu mai mare, stătea deseori împreună cu tata la fereastra salonului mic, de unde se vedea panorama dealurilor domoale cu viţă-de-vie — nişte struguri riesling mult prea acri. Lui Gyulus i se permitea să se urce pe un scaun, un fals Empire cu intarsii din lemn de tisă (pe care în prealabil era pusă o bucată de pânză, numită cârpa-gyulus), astfel erau de aceeaşi înălţime, nu-şi vorbeau, priveau doar şirurile de viţă-de-vie îngrijit aliniate, frumuseţe şi sârguinţă, se ţineau de după gât, doi bărbaţi, şi din când în când, cu un gest abia perceptibil al degetului gros, se mângâiau. În asemenea momente nici măcar mama, care după şase ani de la moartea tatei devenise nevasta lui Jeromos Airoldi, nu îndrăznea să-i deranjeze. În 2 martie Gyulus a făcut febră. Era o zi de sâmbăta, iar la sfârşitul săptămânii mama a plecat, împreună cu Myra, sora mea mai mare, în excursie la Wienerneustadt,

la sora ei (tot de origine burgheză). În perioada asta, tata a dat liber personalului format dintr-o bucătăreasă şi o cameristă. Tata se încurca tot timpul în conversaţii lungi, aparent amicale, cu servitorimea, îi era teamă că i se remarcă profunda indiferenţă, pe care, de fapt, ar fi dorit din toată inima să şi-o manifeste faţă de ei, dar îi lipsea voinţa, în cazul dat, contele, asta lipsea din el, practic, nici nu i-ar fi considerat oameni. Din cauza asta tata se bucura când personalul primea câte o zi liberă, pentru că numai aşa putea să rămână singur, îi plăcea să fie singur. Din acest punct de vedere, mama era mult mai consecvent o aristocrată. Nu te-ai născut într-un loc bun, îi spunea râzând tatei. Tata, conform bunului său obicei, citea în bibliotecă. Îi plăceau romanele englezeşti, în special Mândrie şi prejudecată, îşi imagina că este însuşi Mr. Benett. Îi erau apropiate spiritul sălciu şi inteligenţa lipsită de ambiţie caracteristice lui Mr. Benett. Era de părere că şi Mr. Benett era un om trist. Lui Gyulus i s-a permis să citească *împreună* cu tatăl său, mai exact, la o anume distanţă de acesta, stătea în celălalt capăt al încăperii, imitând ţinuta şi gesturile tatălui, şi răsfoia o carte de istorie în care erau şi ilustraţii colorate. De exemplu, Ludovic al II-lea în pârâul Csele. Cea mai frumoasă: Frederic Barbarossa îşi trece în revistă oastea. Febra creştea precum o inundaţie. Frate-meu Gyula a început să tremure, fruntea-i ardea ca focul, buzele-i erau crăpate. Papá, şopti încet. Ei, se răţoi la el tata. Mr. Benett avea o singură pretenţie: să fie lăsat în pace între cărţile lui. N-a văzut, n-a simţit că necazul e mare. Citeşte şi tu frumos mai departe. Abia când copilul a căzut de pe scaun îşi ridică uimit capul din carte; nu-nţelegea ce se întâmplă. Gyulus s-a izbit de podea, nici măcar nu s-a mişcat. Tata mai întâi a sunat, abia apoi a sărit de pe scaun. Copilul, asemenea unui animăluţ, era întins pe covor, nemişcat şi părea incredibil de mic, aşa se chircise. Această micime disproporţionată era însăşi lipsa de viaţă, pentru o clipă a avut impresia că-i murise fiul. Dădea doar din cap. Avea o concepţie simplă despre viaţă,

despre ordine, despre ce anume este posibil şi ce imposibil. Tatăl nostru, mama noastră, e-n regulă, e greu, dar aşa-i viaţa. Dar copilul... Acum ar fi fost bine, totuşi, dacă ar fi fost aici personalul. Mama. Şi-a luat în braţe copilul, simţea că trăieşte. Toată noaptea a vegheat lângă el, îi schimba compresele cu apă rece de la încheietura mâinilor şi de la glezne. Spre dimineaţă, copilul a murit. Tata n-a putut suporta nenorocirea, a murit a doua zi, de tristeţe, cum s-a spus. Şi-a urmat fiul în tristeţe; a murit cum trăise. Inima tatălui a crăpat de moartea fiului, în 5 martie, în cel de 32-lea an al vieţii sale. Trist.

233. Tata juca rolul Satanei, Dumnezeu, pe al său, două acte, o oră fiecare, între ele o pauză de 15 minute, conform obiceiului de acum: într-o hală aflată în completă paragină (parcă ar fi fost absorbit de peste tot RDG-ul), sandvişuri cu ceapă, şpriţ, dar surprinzător, biletele de intrare destul de scumpe, în cazul în care omul nu cunoaşte pe cineva care să-l introducă pe gratis. (Cunoaşte.) Dumnezeu era obosit, vlăguit, resemnat (surogatul credinţei!), n-avea încredere în sine, părea ca un top-manager căruia îi reuşeşte totul, dar simte că asta-i prea puţin. În schimb tata era în elementul său, ochii îi sclipeau ironic, spiritual, îi strălucea dantura: tata sclipea. Era frumos acolo. Ca un spaniol, aşa era. În rândul patru, stăteau exclusiv spaniolii care nu-nţelegeau nici un cuvânt, dar aplaudau furtunos, înţelegeau totul. E mare lucru să fii spaniol. Dumnezeu era speriat, justificat, că tata îl alungă până şi din al şaptelea cer. Pentru că din primele şase îl izgonise: când unul din ceruri se impregna cu păcate, cu unul dintre păcatele principale, n-are acu' sens să insistăm din a cui vină, Dumnezeu o tulea mai sus, mai departe, într-un cer curat încă. Dumnezeu n-avea nici o şansă în faţa tatei, al cărui eros (atunci) ajunsese foarte sus. Umplea toată scena. Cu toate că, nu-i aşa?, era vorba de o trupă de amatori. Da, dar tata era flămând, iar Dumnezeu, ţinând seama

de poziţia lui, era ghiftuit, tata voia ceva, jinduia după ceva, era nerăbdător, iar Dumnezeu, asemenea regimului-Kádár: „vai, numai să nu se schimbe nimic“. E clar, viaţa eternă nu se poate blegi decât în jos. În controversa devenită violentă, Dumnezeu îi reproşă tatei că şi-a pus laba murdară peste tot (Dreckfuß) etc., făcându-l cu ou şi cu oţet. Tata ridică din umeri, Dumnezeu, ca de obicei, avea dreptate, ăsta era adevărul, îşi pusese laba murdară, yes. Adevărul îl linişti pe Dumnezeu, adică propriile sale cuvinte, la asta contribuind însăşi natura sa, precum şi apatia lui actuală, în schimb tata, care era o natură mai jucăuşă se plictisea şi considera totul o trivialitate. Îl plictisea inclusiv victoria sa aparent sigură, izgonirea lui Dumnezeu din toate cerurile. Şi văzut-a tata că este bine aşa — îi venea să se dea cu capul de pereţi. Un domn nu pune pariu când e sigur de câştig, îi spuse răstit lui Dumnezeu, apoi a înnebunit. A avut mare succes la public, e adevărat, veneau mai ales cunoştinţele: universul creat, respectiv, în rândul patru, spaniolii.

234. Tata, de când a înnebunit, pretindea că râcâiala din perete, pe care până atunci o punea pe seama unui necunoscut, e un mesaj personal din partea lui Dumnezeu. Lumea îl considera nebun pentru că el ajunsese de infinite ori mai aproape de adevăr — vezi râcâiala! — decât lumea care n-avusese parte de manifestările divine, fie pentru că ţinea pe lângă casă pisici, fie din alte motive. El era capabil să capteze fluxul nervos al lui Dumnezeu, alţii, nu, e simplu. Stă tata în lumină, asemenea unui şaman, şi se îmbracă în haine femeieşti, ca nici feminitatea din el să nu rămână cu buzele umflate. N-avem despre ce vorbi, pălălăia satisfăcut, sunt ca şi mama lui Hamlet. Când o întreabă fiul ei dacă vede ceva, femeia îi răspunde că nimic, dar văd tot ce este acolo. Ei, dar de unde ştia că ce vede e totul, că a văzut tot ce este acolo? Diferenţa sunt eu. (Ca să fie clar: dacă îl adăugăm pe tata la orice, vom obţine totul. Chiar şi atunci, dacă la nimic.)

235. Când a înnebunit tata, în casa noastră a apărut Dumnezeu. Salut-salut! A devenit prezent nu numai în rugăciunile zilnice, Primul gând al inimii spre Tine se-ndreaptă etcetera, ci şi în sentimente şi-n senzaţii, în gândire, în fapte. Totul şi-a întors faţa spre Dumnezeu. (Asta s-a terminat o dată cu moartea tatei.) Totul era într-o continuă legătură cu Dumnezeu. Un permanent randevu cosmic. Flirt şi miracol. Dar asta îi atacase corpul. N-a fost un loc cât de mic, nici cât vârful unui ac, în corpul său, care să nu fi suferit. Îl usturau toate fibrele musculare. Îl ustura totul. Nebunia, conform concepţiei tatei care urmase după nebunie, se asemuia mai puţin cu o boală, mai degrabă cu o limbă, cu un discurs, adică, era de preferat ca inclusiv starea lui să fie considerată drept un discurs personal. În cazul unui bolnav vorbim despre boală, despre cauzele acesteia, despre tratament şi cură. Dar el tot nu înţelege o vorbă. Oare n-ar fi foarte bizar, ca să nu spun skurill, numai pentru că auzim pe cineva că vorbeşte franţuzeşte, să strigăm după medic, din simplul motiv că niciodată n-am auzit un cuvânt franţuzesc? Dacă persoana în cauză ar spune bonjur pöti püten, eu aş încerca s-o liniştesc, i-aş propune o cură cu comprese reci şi i-aş atrage atenţia asupra vieţii eterne? În fraza care ar descrie acţiunea pe care o dorim plăcută ar trebui să figureze mai degrabă cuvintele „a învăţa“ şi „semnificaţie“. În nebunia sa, tata se considera o persoană periculoasă pentru Dumnezeu; Dumnezeu-ajuns-la-necaz, aşa-şi numea adversarul. Dumnezeu era de partea tatei în lupta dusă de Dumnezeu împotriva tatei.

236. În ochii fiilor săi, imaginea gloriei tatălui meu părea un foc mistuitor aflat pe vârful muntelui.

237. Este în stare tatăl meu să creeze o piatră atât de mare pe care nici el n-ar putea-o ridica?

238.

De ce tatăl meu e substantiv, de ce nu verb?, despre care toată lumea ştie că dintre toate categoriile de cuvinte e cel mai mobil, cel mai plin de elan. Oare nu comitem o crimă faţă de verb prin atribuirea unui substantiv pentru denumirea tatălui meu? Oare verbul acesta n-ar fi de o sută (sau de o sută zece) ori mai personal decât substantivul tată? Reprezentările antropomorfe, simbolurile referitoare la tatăl meu ar avea menirea să transmită tocmai această personalizare. Dar nu sunt capabile să exprime existenţa vie, a fi-ul că tatăl meu este fiinţă vie. Dacă ar exista acest verb, atunci tatăl meu ar putea fi acesta, în care trăim, ne mişcăm, care-i sursă pentru noi, din care ne creăm propriul verb. La întrebarea asta, o dată tata a răspuns că sunt cine sunt. Apoi a emis multe dizertaţii privind autodefinirea asta, de exemplu, tata nu a voit să-şi ofere numele drept pradă, a intrat în discuţie inclusiv expresia pater absconditus, tatăl ascuns, respectiv, că răspunsul revine celui care întreabă, adică să fie satisfăcut cu ce primeşte, să-şi recunoască limitele şi să facă aşa cum spune tata. În schimb, ar exista o interpretare care porneşte de la faptul că-n opinia tatălui meu verbul „a fi“ poate fi folosit la viitor. În cazul ăsta, iată care ar fi cuvintele tatei: sunt cine voi fi. Deci, întrebarea cine este tatăl meu nu este finalizată. Tatăl meu continuă să fie, va fi, din nou şi din nou.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

239. Despre tata au rămas trei fotografii. Într-una poartă cizme cu pinteni, haine tradiţionale ungureşti, zâmbeşte din imagine, îşi ţine mâna sprijinită cu mândrie la şold. În a doua fotografie, cea de la nuntă, e aproape la fel de simpatic ca tatăl său, poartă un costum pepit, favoriţii blonzi îi sunt tunşi oblic, după moda epocii, un ac frumos îi fixează cravata lată, pe cap are o pălărie mică, rotundă, cu boruri înguste, în care e înfiptă o pană de pasăre. În fotografia asta are douăj' doi de ani, radiază putere, frumuseţe şi seriozitate, celui care se uită la cea de a treia fotografie, în care abia are patruj' de ani, greu îi vine să creadă că-i vorba de aceeaşi persoană. Dacă la douăj' doi de ani tatăl meu aminteşte de superbul său tată, când începe să îmbătrânească reflectă chipul celuilalt părinte, trăsăturile bunicii fuseseră cioplite mai dur. În fotografia asta e trist, nu neapărat din cauza faptului că îi este imortalizată pierderea tinereţii, ci inclusiv pentru pierderea curajului, în obiectivul aparatului priveşte un bărbat înfrânt, buhăit, aproape disperat, îmbătrânit înainte de vreme. Chipul acesta deja ştie că nu-i nici o scăpare, nici ajutor, se apropie de sfârşitul vieţii şi nu i-a reuşit nimic. La douăj' de ani, chipul tatălui meu e asemenea unui tânăr care pesemne scrie poezii. Cel de la patruj' de ani, e al unui om care nici măcar nu mai are chef să citească, viaţa îngrozitoare şi o mamă îngrozitoare şi o nevastă cu un destin îngrozitor (mama) i-au consumat toate energiile şi nu există minunea

care să-i îndrepte spatele gârbovit. (Cauza morţii tatălui meu: „i s-au extenuat forţele vitale şi l-a lovit damblaua“.)

240. Familia era în relaţii de amiciţie cu clanul Kosztolányi. Bunicul meu i-a făcut biopsia bietului Géza Csáth, vărul scriitorului Dezső Kosztolányi. Ramura maternă era din Viena şi din Sátoraljaújhely; aveau o părere dezolantă despre tânărul Kossuth care-şi făcea acolo studiile. Există o legendă a familiei despre un şlep scufundat în Dunăre, numai străbunicul ştia că încărcătura de cuie de pe şlep era din oţel inoxidabil — din asta şi-a cumpărat fierăria. S-a ocupat şi cu viticultura. Bunicul acestei ramuri l-a învăţat pe fiul tatălui meu să colecţioneze fluturi şi să lucreze la traforaj. Într-o zi s-a pierdut în pădurea de la Zebegény borcanul cu cianură în care erau fluturii. A fost spaimă, nu glumă. Naşul meu de botez, în calitatea sa de ministru al finanţelor, se converteşte la catolicism în celula condamnaţilor la moarte. Mama, la 26 de ani e văduvă cu doi copii. Înainte de război, când ieşea pe stradă, purta pălărie şi mănuşi, în Pesta plină ruine e hamal ocazional, cu un cărucior vechi, pentru copii. Astăzi are 78 de ani. A promis că de acolo, de sus, o să viziteze cu atenţie la New York colecţia Lehman, atât de dragă fiului tatălui meu, dar nu alta decât varianta din 1990, pentru că de atunci, din păcate, au recondiţionat-o. Sora mea mai mică a emigrat la Salzburg, la cina de adio am desfăcut şampanie; a devenit călugăriţă benedictină, acum s-a repatriat, a fondat şi a construit o mănăstire lângă Kaposvár. Soţia mea şi-a depus candidatura pentru doctorat, e blondă. Tata merge la schi în Elveţia, a avut o motocicletă, dansa bine şi-i plăcea Wagner, a murit în Uniunea Sovietică.

241. Fiul tatălui meu era încă băieţel când a auzit că tata a căzut de la etajul trei. Iată cum s-a întâmplat: când avea douăj' de ani, student fiind, înainte de sărbătorile pascale şi-a vizitat

rudele care locuiau într-unul din vechile palate situate pe malul pestan al Dunării. La plecare, verişoarele sale l-au condus până în casa scărilor. El stătea pe treapta cea mai de sus de la etajul trei. Scările, aflate deja de un secol în degradare, tocmai în clipa aceea au ajuns la limita rezistenţei şi au început să se prăbuşească. De pe un palier, o fată i-a întins mâna. N-a acceptat-o (tata). S-a prăbuşit de la un etaj la altul, cu scările năruite sub el, iar peste câteva secunde a căzut inconştient peste borcanele cu compot aflate pe un dulap dintr-o cămară de la parter. Noi, copiii, ascultam înfioraţi povestea asta. Poate nici n-am fi crezut dacă nu ne-ar fi arătat bucata aceea de marmură care-i picase în buzunarul hainei în timpul căzăturii şi lavaliera aceea din mătase albastră, care încă mai era scorţoasă din cauza sângelui închegat. A scăpat cu viaţă pentru că, datorită instinctului de conservare, s-a agăţat de parapetul care se prăbuşise odată cu el. În schimb, acesta, cu elementele sale metalice i-a sfâşiat tot trupul. Până şi la bătrâneţe i se vedeau cicatricele mari pe coapse, pe piept. Aşa a scăpat de moarte acel om care mai târziu avea să fie tatăl meu. Când s-a născut fiul tatălui meu, mama avea şapteşpe ani, iar tata, douăj' patru. Pe fiul tatălui meu îl înconjura (tata) asemenea unei păduri întunecoase. Avea o grandoare şi o forţă de temut. Când trântea uşa în urma lui, se zgâlţâia toată casă. Se oprea respiraţia când îşi ridica sprâncenele a severitate. Până şi perniţa pe care dormea emana miros de ţigări. Fiul tatălui meu era atent la el cum se holba la tabla de şah de sub lampadar. Încerca să ghicească oare ce poate gândi despre el sau despre noi. În general, cea mai mare parte a timpului tăcea (tata). Pe măsură ce treceau anii, creştea misterul care îi înconjura persoana. Petrecea ore-n şir mocăindu-se în atelierul său, printre eprubete şi chimicale. Cât e ziulica de mare meşterea câte ceva. El ne făcea şi jucăriile. Primeam butelia de Leyda, plăci din ceară, coadă de vulpe, marionete din miez de soc care dansau. Era un om sărac: ne oferea natura drept jucărie. Iarna-vara se trezea cu noaptea-n cap,

la cinci. În asemenea momente îşi lua pisicile preferate în braţe şi povestea cu ele. Apoi se aşeza în faţa pianului şi visa până se făcea ora când trebuia să ne ducă la şcoală. Cel mai drag îi era să cânte Beethoven. Fiul tatălui meu auzise prima dată sonatele lui Beethoven în somn sau în timp ce picotea. Când se trezea, simţea o strângere de inimă feerică, fără să-şi poată explica motivul. Învăţase la Berlin, frecventa cursurile lui Helmholtz. Odinioară scrisese lucrări ştiinţifice, iar în tinereţe, numele lui putea fi întâlnit şi-n diferite publicaţii literare. În domeniul ştiinţelor naturale s-a refugiat din cauza unei traume sufleteşti, s-a mutat în provincie ca să-şi păstreze echilibrul. Avea reputaţia unui chefliu jovial, căruia îi plăceau calambururile, pe care le practica extrem de spiritual. Cu ocazia unui Crăciun i-a făcut o surpriză fiului tatălui meu cu un mic teatru al cărui schelet din lemn l-a rindeluit el, personal, trapele le-a tăiat cu traforajul el, personal, decorurile, marionetele le-a confecţionat el, personal, ba mai mult, i-a ataşat şi o piesă de teatru pe care a scris-o el, personal, un text excelent, cu rime ciudate. Ca şi copil (fiul tatălui meu) a încercat — cu neîndemânare şi timiditate — să se apropie de el. De fiecare dată l-a ocolit, nu s-a lăsat abordat. Nu suporta confidenţele, momentele de înduioşare, manifestările sentimentale. Pe fiul tatălui meu îl şi dispreţuia puţin, considerându-l, probabil, un soi de cabotin. Inclusiv la maturitate l-a putut iubi (pe tata) doar de la distanţă, prin prisma faptului că-i purta de grijă. Mai târziu: în faţa fiului tatălui meu stătea idolul copilăriei mele, idealul său masculin, înfrânt, pipernicit, cărunt. Se uita la el clipind din ochi. Ca de obicei, îi întindea mâna. Dar fiul tatălui meu n-o accepta, ci îl strângea în braţe, îi săruta mâna, îi acoperea faţa cu sărutări în timp ce-şi întorcea — peste umărul lui — capul, pentru că-i şiroiau lacrimile, având gura desfigurată de hohote. Atunci îndrăznise pentru prima dată să-l îmbrăţişeze şi să-l sărute, pentru că a simţit c-a îmbătrânit (tata), a simţit că nu-i mai este tată, ci copil care are nevoie de ocrotirea lui. Mai târziu: într-o după-amiază de iarnă fiul tatălui

meu a fost chemat urgent acasă pentru că tata avusese o nouă criză. Era îmbrăcat şi stătea pe marginea dormezei. Avea părul răvăşit peste fruntea imensă. Părea tulburat sau mai degrabă supraîncălzit, parcă ar fi fost ameţit de şampanie. Vorbea agitat. Inclusiv pe fiul tatălui meu îl recunoscu abia după câteva minute. Îţi mulţumesc c-ai venit, îi spuse. Depunea un efort foarte mare să se stăpânească, îşi alegea în aşa fel cuvintele ca sensul acestora să corespundă realităţii. Numai că aceasta o lua tot mai mult razna. Îl duse-n în braţe până la pat pe omul care îi dăduse viaţă şi l-a culcat. Îţi mulţumesc, îi spuse. În general mulţumea pentru tot. Agoniză politicos timp de trei zile. În ultima zi şi-a pierdut luciditatea. Atunci i-a revenit vocea lui puternică, de odinioară, din care răsuna singurătatea copilăriei. În delirul său preda, explica elevilor săi. Ics plus igrec, spunea, nu vezi, dragul meu, e o ecuaţie cu două necunoscute, şi arăta într-o direcţie anume. Îşi ţinea ochii închişi. După-amiază, fratele meu mai mic, care era medic, i-a dat o injecţie cu camfor. Şi-a revenit. Şi-a ridicat pleoapele şi şi-a rotit de jur împrejur ochii care nu pot fi uitaţi niciodată, îşi căuta poate locul în lumea pe care în curând o va părăsi, cu ezitare şi inocenţă, asemenea unui prunc care se naşte şi vrea să se orienteze. Privea atent (tata) spre fiul tatălui meu, care stătea lângă el, pe un scaun. I-a luat între mâini mâna tot mai rece. O, fiul meu, îi spuse la un moment dat. Bietul meu fiu. Ce ciudată e haina ta, şi-şi fixă privirea pe mâneca hainei. Sunt litere pe ea...

242. S-a întâmplat ca mama să aibă douăj' patru, încă nu se uscase cerneala pe diploma ei de învăţătoare, iar tata cu douăzeci de ani mai mult, s-au îndrăgostit lulea unul de celălalt, dar atunci a intrat în vigoare cea de-a doua lege antievreiască, lege care o afecta pe soţia tatălui meu, nemernicii ăia i-ar fi şi despărţit cu dragă inimă, de, pereche ariană, dar atunci nu se putea pune problema divorţului. Nici mama n-ar fi vrut. După asediu tocmai a decis să introducă divor-

ţul, dar biata femeie, soţia lui, şi-a pierdut minţile, du-te-vino de la o casă de nebuni la alta, astfel că iar nu se putea pune problema divorţului. A durat patruzeci şi şase de ani, patruj' şase! Se întâmpla ca mama să plângă, dar una peste alta era mulţumită cu soarta ei, era fericită că-şi întâlnise bărbatul vieţii, o amăra numai faptul că nu putea merge la altar, pentru cele sfinte. A fost o perioadă când nu s-au văzut opt ani, nici măcar nu şi-au vorbit, pentru că un inginer bătrân, specialist în silicaţi, un domn din cap până-n picioare, s-a îndrăgostit de mama, e adevărat, fără nici o speranţă, dar când s-a îmbolnăvit a tot insistat ca mami să-i devină nevastă, ca măcar să moştenească locuinţa frumoasă, în centrul oraşului. Aşa s-a întâmplat că pân-a trăit, pentru că totuşi n-a fost chiar atât de bolnav cum simţea şi cum se vedea, mama, fiind o femeie corectă, n-a avut relaţii cu tata. Între timp a murit şi femeia nebună, astfel că au rămas doar ei doi, aveau la dispoziţie inclusiv o locuinţă frumoasă, în centrul oraşului, dar atunci n-au mai apucat să trăiască sub acelaşi acoperiş, tata a fost ţintuit patului, spital, tratament, paralizie, alimentaţie artificială. Când a murit, mama a simţit că s-a terminat şi viaţa ei. Era foarte greu cu ea, devenise aproape insuportabilă, plină de suferinţă, dar suferinţa împresura fericirea, fericirea vieţii ei. Tata niciodată nu i-a povestit, niciodată, nici măcar n-a făcut vreo aluzie că soţia lui înnebunise, firește, din cauza mamei. Bine că nu i-a spus, asta pentru mama ar fi fost prea mult. El, tata, pentru care totul se contopea, ca apele-n ocean, a crezut (când încă trăia) că există cineva, Cineva, care n-o să-mi povestească totul, să nu fie prea mult nici pentru mine.

243. Tata era o scârbă ordinară, dar ştia să fie şi drăguţ, în orice caz plin de umor, iar în anumite situaţii, inclusiv seducător; inclusiv periculos — de exemplu, îl rădea pe cel din faţa sa. Manierele de mahala amestecate cu reflexele cuiva inteligent, cu scaun la cap, mai mult sau mai puţin cultivat. Lipsa

de gust specifică noilor bogaţi o caracteriza mai cu seamă pe mama, cu toate că şi tatei îi plăceau aceste manifestări superficiale. Despre vremurile apuse povestea într-un mod scârbos, dar nu lipsit de talent, istorii dezgustătoare, cine fusese înghesuită în partidă şi pe care o obligaseră să i-o sugă lui unchiu' meu, la colţ de stradă, acolo unde pe vremuri era benzinăria aia mică, de exemplu, pe farmacista, care acum are deja şaptezeci de ani, şaptej'!, şi-i şi ştirbă, înţelegi?!, e ştirbă! E ideală! Pe unicul lor fiu l-au învăţat că viaţa e o luptă, că fute câinele care-i mai puternic, şi să fie el câinele mai puternic, dacă-i nevoie, cu forţa, arde-i una, trântă cum scrie la carte, şi aşa mai departe, dacă-i nevoie, cu deşteptăciune şi viclenie, să denunţe, să mintă, să vorbească aiurea, să organizeze o societate secretă pentru aşa-zisa exterminare a băieţelului din vecini, apoi, în spatele societăţii, să bată palma cu el pentru o alianţă şi prietenie eterne, şi aşa mai departe. Dacă nu-i încurca nimeni iţele, sau era convins că nu i le încurcă nimeni, tata era un bărbat clasa întâi de plăcut, drăguţ, în orice caz plin de umor, fără voia lui chiar şi puţin ironic, dar ciudat, dacă da, atunci totul cu măsură; ştia să se distreze, ştia să organizeze petreceri, iar el era centrul petrecerii, cânta, dansa, dacă se îmbăta nu era agresiv (cu mama, da, în asemenea ocazii o scărmăna de bani, pentru că banii mamei reprezentau un factor important; treaz fiind era chivernisit, precaut), mai degrabă devenea fermentul bunei dispoziţii, al chefului, avea ceea ce rar se întâmplă în ziua de azi: veselia chefliului. Tata era genul căruia odinioară i se spunea fârtate. Firește, juca fotbal. În timpul meciului trişa nestingherit, nefiindu-i ruşine apoi să-şi justifice prelung fazele de înşelătorie. El decidea componenţa echipelor, întotdeauna în aşa fel încât echipa lui să fie mai puternică. Apoi, umilea fără nici un fel de menajament echipa perdantă, îi făcea zob demnitatea, râdea şi-şi bătea joc de ea. Nu suporta să fie contrazis. Dacă în timpul meciului observa că au şanse să mănânce bătaie, se întorcea brusc împotriva oamenilor săi, îi certa urlând, amestecând

dovezi concrete cu părtinirea care acoperea totul. În cei patruzeci de ani cât a jucat fotbal, niciodată n-a pronunţat cuvântul pardon, niciodată n-a fost vinovat, nega până şi existenţa stelelor de pe cer. În felul său respecta, mai mult decât orice, un singur lucru: jocul. Era un bun tehnician al jocului, nu se menaja când era vorba de efort, alerga şi-n trei locuri demonstrându-şi capacităţile (când nu se simţea jignit) şi, cu toate că nu jucase niciodată în vreo federaţie, efectiv doar pe câmp, la ştrand sau pe teren mic, cunoştea profund esenţa jocului, vedea terenul cum se spune, mingea lui avea ochi, profita cu vârf şi îndesat de excepţionalul simţ al ritmului pe care-l avea şi când şuta cu capul, şi când dribla. Cu picioarele sale lungi, ca nişte catalige, ciordea, pur şi simplu făcea să dispară mingea din faţa celuilalt. Cele mai bune goluri le dădea cu capul (ca Pali Orosz). Dacă n-ar fi fost el, clubul de mult s-ar fi dus dracu'. Participanţii — la fel ca într-o dictatură — s-au obişnuit cu umilinţele, de-a lungul timpului toţi s-au revoltat o dată, de două ori, dar rămânând inevitabil singuri au bătut în retragere sau — abia dacă unu-doi — au dispărut. I s-au conformat tatei, jocul ăsta era al lui, ale lui erau dimineţile de duminică, în rest, ceilalţi erau doar oaspeţi, străini, toată lumea luase la cunoştinţă treaba asta şi nimeni nu se mai revolta împotriva capriciilor tatei, la fel cum n-are nici un rost să facem nazuri că iarna-i frig, iar vara, cald. La mijlocul lui februarie — iarna-i frig! — tata a observat că are pe spate o mică gâlmă, cum a botezat-o el, undeva cu o palmă deasupra noadei. Un lipom, a dat a lehamite din mână. Simţea că-l furnică, simţea cum i se mişcă amarnic, că-i pulsează — într-un cuvânt ceva era cu gâlma asta, ceva pentru care tata n-avea o definiţie. Oricum, gâlma exista şi-şi semnala existenţa. Probabil am ridicat ceva sau mi se trage de la lopătatul zăpezii. Durerile au apărut subit, cu viclenie, de la o secundă la alta, tata s-a chircit de durere, s-a gârbovit şi într-o săptămână a devenit foarte blând, i s-a topit toată agresivitatea. Mama hohotea de plâns şi-l ruga să urle, să spună, în sfârşit, că-i o dobitoacă

de maimuţă şi aşa mai departe. Nu te recunosc! Bărbatul necunoscut o privea fără să clipească din ochi pe mama, asemenea unui copil îmbătrânit înainte de vreme, plictisit, neputincios. Trei tumori răspândite ca o pânză de păianjen, atingând inclusiv oasele. Operaţia a durat 12 ore, i-au tăiat şi din oase, au făcut în tata o gaură de 8x5x3. Totul s-a terminat în trei săptămâni. În final tata a interzis să fie vizitat, ceea ce a fost jignitor pentru fiii săi, pentru mama, pentru fârtaţi, pentru femei. (De altfel, dimineţile de duminică nu s-au dus dracu'. Singura diferenţă e doar că abia dacă ţinea cineva scorul. Tata, în cazul când câştiga, şi aproape întotdeauna câştiga, fără excepţie, era fericit toată după-amiaza. Iată ce lipseşte, fericirea asta!)

244. Această zbatere, un du-te-vino între nimic şi tot, ei bine..., parcă ar fi făcut totul intenţionat. Să luăm, de exemplu, o dimineaţă. Lumina lunii mai se revarsă peste terasă, lumina e caldă, dalele din marmură sunt reci, îşi mijesc ochii în fericirea somnoroasă tata, prietena lui (mama) şi prietenul lui. Tata nu ştie *nimic* despre diferenţa dintre smântână şi chefir. O întreabă pe mama care-l lămureşte explicându-i cu precizie, inclusiv despre laptele acru, brânză şi frişcă. Şi iaurt. Acu' faterul ştie deja *totul*; apoi brusc îi scânteiază hipofiza că face o confuzie situând totul între ipoteză şi momiţe de viţel. Îl întreabă pe prietenul său care, la fel ca mama, îi răspunde făcând toate precizările. Am terminat şi cu asta. Chifle cu unt şi cu gem, am terminat şi cu asta. Încă nu se făcuse ora zece şi le avea pe *toate*. În schimb, era deja *nimicit*, pentru că mami se strecurase încă de dimineaţă devreme din camera ei, la fel şi prietenul lui s-a strecurat din camera lui. Dar tocmai el adusese vestea cea bună că tata a fost numit furnizor exclusiv al armatei, de acum înainte *totul* depinde de el, inclusiv campania moscovită, după care nu i-a mai rămas *nimic*. Atunci s-a întors însă la noi mama. Totuşi, a fost nevoie de ceva nervi pentru acest du-te-vino.

245.

Tata avea o voce ca Fats Domino. Sau ca Tamás Somló. Îşi primise vocea direct de la îngeri, pe asta cânta. Nici nu cânta, mai degrabă cântăcea. Era un om extrem de sever, mătuşa dinspre mamă era de părere că nici nu ne iubea, pe fiii săi şi pe fiica sa, pentru că trebuia să întreţină cinci copii din cinj' de jugăre de pământ, teren pe care până şi salcâmii abia de creşteau. Dacă ai doar sudoarea frunţii nu poate fi vorba de prietenie, de nimic nu poate fi vorba. A învăţat singur să cânte la vioară, dar bunica i-a tot trântit-o de genunchi, până s-a făcut bucăţi bucăţele; du-te la arat — îi spuse copilului. Nu era furioasă, doar că a rupt-o bucăţi bucăţele, pentru că era vremea aratului. Apoi tata şi-a făcut o ţiteră şi s-a ascuns să cânte la ţiteră în linişte, în întuneric. Dacă-i cântai o melodie o repeta fără greşeală. Spunea lumea că avea un auz ca Mozart. Bunica era o slovacă frumoasă, ducea lapte, smântână, ouă, totul: chefir, lapte acru, brânză, frişcă, până şi iaurt, la oraş, printre alţii şi la farmacistul evreu. Şi tata tot de la farmacist a moştenit talentul muzical. Nu mai trăieşte (tata), dar dacă se transmite blues la radio, copii lui se gândesc la el. Când fiul cel mic era soldat a primit o telegramă că tatăl său e mort, să se grăbească acasă. (De acord, dar dacă nu-i mort, să nu apari în faţa ochilor mei!) Care-i situaţia, mamă? După mine, băiete, nu-i mort. S-a întâmplat că tata a făcut o hemoragie cerebrală, l-au dus la spitalul orăşenesc, acolo, la morgă, pentru că era ca un mort, cenuşiu, nemişcat, liniştit. L-au pus într-un soi de pat suspendat, într-un cearşaf. Asta s-a întâmplat sâmbăta. S-a dus mama în vizită, compot şi lapte de pasăre, nu se poate, ce fel de lapte de pasăre?, e deja la morgă, dar mama-a dus şi acolo, din moment ce tot făcuse patruj' de kilometri cu căruţa. N-avea curajul să-l atingă pe tata, îl privea doar, umbla roată-roată; după mine ăsta nu-i mort — dar era sâmbăta, n-avea cui spune, a plecat acasă, iar noi am mâncat laptele de pasăre, pentru că ăsta se strică repede. Dar pe luni i s-a făcut poftă să halească, astfel că l-a trezit stomacul.

S-a uitat de jur împrejur, ei, dar ce-i asta?, futu-i mama mă-sii, şi la dreapta un mort, şi la stânga un mort!, se ridică în şezut, tocmai intra femeia de serviciu care a leşinat pe loc. Apoi tata a mai trăit zece ani, dar de cântat n-a mai putut cânta, noi îl spălam pentru că între timp murise şi mama. Când tata s-a îndrăgostit de vecină, mamei nu i-a picat bine. Puteam să am şi eu un iubit parfumat, cu diplomă, dar n-am avut, iar tatăl vostru se tăvăleşte prin vecini. Dar nu se tăvălea, mai degrabă era îndrăgostit, deşi cam bătrânel. Unul dintre fiii tatălui meu lucra la poştă, urca frumos pe scara ierarhică, dar când venea la el tata desculţ, în izmene, trăgea perdeluţa la ghişeu (îi era ruşine). Tata s-a întors acasă şi a izbucnit în plâns. Cu toate că era un om dur, la fel ca pământurile sărate din jur. În zadar ajungeam acasă noaptea la două, tocmai sărbătorisem meciul câştigat (8:1), la patru trebuia să ne trezim, trebuia să mergem la secerat. Nu-l interesa nimic, numai acel trebuie. Dar fiul lui preferat, poştaşul, s-a revoltat, nu ne trezim!, o să ne trezim la cinci jumate, tata se poartă cu noi de parcă am fi... nişte sclavi legaţi fedeleş. Stăteau unul în faţa celuilalt, apoi tata şi-a aplecat capul şi a ieşit. D'apoi, fiule, întrebă încet tata la masa de prânz, stăteam sub copac, în depărtare se auzea clopotul satului, suntem între noi, spune-mi şi mie ce-i aia sclavi legaţi fedeleş, pentru că eu nu înţeleg. Mai erau vreo patruj' de iugăre, departe, un pământ mizerabil, al dracu' de nisipos, nu rodea nimic, ne sugea doar viaţa. Pământul din Nazaret, aşa-i spunea tata, pentru că era departe, ca de aici la Ierusalim, sau din cauza chiriaşului evreu, sau din alte motive, nici Tatăl, nici Fiul, nici Sfântul Duh, nimeni nu ştie, cel puţin de spus nimeni nu spune. Aşa cum stătea acolo întins, orfan în propria-i neputinţă, îl iubeam (pe tata). Atunci am aflat că-l iubim. La un moment dat, a ridicat la Jani cuţitul, apoi mie să nu-mi explici dumneata, tată, când cu vecina şi aşa mai departe. În schimb, a doua zi tata şi-a cerut iertare. De la fiul său. Da' de ce-ţi trimiţi băieţii la şcoală?, îţi creşti duşmani pe lângă tine, îl întrebau cei de la

fermă. Dar tata ştia ce înseamnă când omul are talent, trebuie, totuşi, să trăiască o altfel de viaţă. Să cânte la ţiteră în linişte, în întuneric, ştia. Îl chemau tot timpul să cântăcească la nunţi. Se ducea, dar se lăsa rugat, aştepta ca fiii lui să se ghiftuiască mai întâi. Eram în perioada de creştere. În drum spre casă mama îi spunea cu mândrie, păi, tată, acolo ai zis-o rău. Tata o prindea mulţumit de braţ, păi sigur că da, e adevărat, rău, da' o fo' bun şi aşa. Bun, spunea mama.

246. Numele nu contează, familia nu avusese un servitor mai fidel. Tata îl iubea foarte tare. După foarte mulţi ani s-a dus împreună cu mama să-l viziteze (călătorie în timp). Bătrânul a dereticat toată ziua, a gătit, a pregătit mâncarea preferată a tatei, momiţe de viţel cu sos de muştar. Conversaţia se cam împleticea, dar chipul tuturor strălucea sărbătoreşte. Asta şi pentru că mama nu înţelegea ungureşte, astfel că tata trebuia să facă pe translatorul. Matika, eu mor de plictiseală, să plecăm dracu' odată, îşi afişă mama un zâmbet băţos, parcă ar fi spus ce locuinţă plăcută, dragul meu, numele nu contează. Poate ameţit de la momiţele de viţel, poate din cauza oboselii sau a reflexelor de translator, tata a trecut de la germană la maghiară şi pe acelaşi ton pe care ar fi rostit da, într-adevăr, locuinţa asta, o cameră-bucătărie, e plăcut mobilată, a rostit şi eu mă plictisesc îngeraşule, îl anunţ pe pulică ăsta bătrân că tre' să plecăm şi o şi ştergem. Nu se mai putea face nimic. Bătrânul servitor aşteptase treij' de ani, nu, atâta nu, cel mult douăj' cinci, pentru seara asta. N-a fost o seară rea. Ce gafă, doamne, ce gafă! Nici o problemă, ilustrisime domn, eu sunt vinovat, n-am observat cum trece timpul, vă rog să mă scuzaţi. Am îmbătrânit. Ai dreptate, cu toţii am îmbătrânit, timpul nu face deosebire, în faţa tronului timpului toţi suntem egali, dragul meu, numele nu contează. Îmi pot permite să sper, ilustrisime domn, că v-au plăcut momiţele de viţel? Momiţele de viţel au fost absolut excelente, desăvârşite. Desăvârşite.

247. A luat calea pribegiei, tata a luat calea pribegiei, pădurile din regiunea Bakony, apoi prin stufăriş, apoi a traversat Adriatica, ţinându-şi între dinţi bocceaua în care îşi căra toată averea. În emigraţie primeşte numele de Hausmeister Riedel, Hansjürgen. În calitatea sa de portar poate închiria locatarilor, la preţuri rezonabile, biciclete şi televizoare. Devine indispus doar când se strică telecomanda. Îi este imposibil să admită că reparatul telecomandei costă mai mult decât reparatul televizorului, deşi primul obiect este substanţial mai mic. Treaba asta îl înfurie. Deci, l-a întrebat unul dintre locatari, un inginer în capul căruia nu încăpea o legătură atât de intimă între geometrie şi sentiment, deci, dacă obiectul ar fi şi mai mic te-ai înfuria şi mai tare? Tata nu i-a răspuns, dar când la proxima ocazie locatarul a rămas în faţa uşii, cheia fiind pe dinăuntru, răsucită, imposibil de scos, iar omul îi telefonă disperat întrebându-l acu' ce va fi, tata a lăsat robotul de telefon să-i înregistreze implorările, s-a prezentat abia a doua zi (inginerul şi familia, la hotel) şi într-o secundă a deschis uşa. Dar înainte l-a rugat pe inginer să se întoarcă. De ce? Am şi eu secretele mele, zâmbi tata, apoi a rânjit mai ceva ca o hienă. Ştiinţa este putere, adăugă afectuos. (Când, la un moment dat, inginerul a remarcat că portarul imobilului este într-un anume fel identic cu delatorul, tata l-a aprobat cu înflăcărare, sigur că da!, spionează, sigur că da!, toarnă pe toată lumea, chiar aşa! Inginerul tropăia derutat.) În fond, tata a fost un om rău, un păduche nenorocit, dar treaba asta nu s-a aflat niciodată, nu s-a ivit ocazia. Dacă ajuta pe cineva o făcea întotdeauna fără nici un chef, dar, nu-i aşa?, ajuta. Îi era teamă de pribegie pentru că se simţea acasă în ţara asta. Îi era teamă că-şi pierde acest privilegiu. Apoi a prins gustul străinătăţii, al dezrădăcinării, s-a obişnuit cu frumuseţea lipsei de apartenenţă. Cu posibilităţile oferite de vid. Ce ar fi dacă ar rămâne într-o permanentă pribegie? Inginerului i-a reparat fără comentarii cazanul de încălzit, dar totuşi, una din supape a lăsat-o des-

chisă, doamne ce mai încălzeau caloriferele, nici o problemă, frigeau de-a dreptul, ca flăcările iadului, în plină lună mai înflorită trandafiriu.

248. După tata, cel pe care îl cheamă Detlev e sau poponar, sau catolic. (Spre deosebire de evrei care au nasul coroiat şi în marea lor majoritate se numesc Cohn sau Sternheim.) Catolicii sunt palizi, ca pâinea nedospită, şi blonzi-roşcat. Sunt falşi ca o perlă veritabilă. Nici ochii nu le stau bine-n cap. Sunt capsomani şi afemeiaţi. Se roagă şi se pişă-n pat. Parohul lor (parohul) stă în dosul perdelei, în scaunul pocăinţei, le aşteaptă pe fete şi le fute în secret pe toate. Fetele catolice sunt recunoscute după şosetele trei sferturi. Trebuie să aprindă lumânări tot timpul. Catolicii se închină la idoli. Martin Luther şi-a trântit călimara în capul satanei. Satana e catolic. Catolicilor le este teamă de păcat şi de chinurile iadului. Dar înainte de asta este focul purgatoriului. În schimb, în rozariu nici vorbă să fie roze. Ăştia o iubesc pe Fecioaramaria şi pe Isus, care are o inimă de aur (baroc). În timpul ritualurilor îngenunchează tot timpul, apoi se aude un clopoţel, iar parohul împrăştie peste tot apă sfinţită. Vinerea e interzis să se mănânce carne şi parizer. Ouă şi peşte se poate. La cină parohul e beat, bea şi-n locul lor. La botez desenează cu salivă semnul crucii pe fruntea nou-născutului. Bisericile lor put a tămâie. Cei mai ipocriţi sunt membrii corului. Ieslea lor de Crăciun, ce-i adevărat e adevărat, e mai frumoasă decât a protestanţilor. În schimb, la împărtăşanie, la noi se poate bea vin, iar cântecele noastre bisericeşti sunt mai frumoase, mai cu seamă cele ale lui Martin Luther (Eine feste Burg şi Ein Haupt voll Blut und Wunden). Acu' ştii totul; despre negri, care put şi sunt poponari, despre bătrâne care ţin praline otrăvite în poşetă, precum şi despre şobolan, pe care l-am muşcat de gît, mi-a sângerat gura, apoi.

249. Un bărbat, Robert Bly, i-a povestit tatei istoria unui bărbat, care bărbat a pornit să-şi caute tatăl, care tată i-a părăsit, pe mama lui şi pe el, pe vremea când el era încă mic copil. Detesta tot ce ştia şi gândea despre el — totul se înrădăcinase în el prin filtrul matern. L-a căutat, l-a tot căutat, apoi pe la mijlocul anilor treizeci s-a trezit la un moment dat în faţa uşii tatălui său, a sunat şi până să se deschidă uşa (scârţâie cheia-n broască), s-a tot gândit ce o să-i spună tatăl său. Poate că: du-te în treaba ta, lasă-mă în pace! Era îngrijorat. Bătrânul şi-a recunoscut fiul care i-a spus scopul venirii, concret, că ar dori să-l cunoască pe tatăl său, să stea faţă-n faţă, ar dori să-şi facă o imagine despre el, să afle cine şi ce este şi cine şi ce nu este, pentru că n-ar mai dori să-l privească prin ochii mamei sale. Bătrânul s-a uitat la fiul său şi i-a spus: acu' pot să mor liniştit. Dar de ce-mi povesteşti asta, îl întrebă tata pe Robert Bly. Într-o istorie nu există de ce, îi replică iritat Robert Bly.

250. La masă, răsturnarea paharului sau scăpatul pe jos al cuţitului: ce mitocănie! Aşa-zisa înmuiere a pâinii în mâncare: lins pe dej'te, nu! Mânjit, nu! Bălmăjeală, nu! Mitocan, mânjit, bălmăjit — acestea erau pentru tata cuvintele care întrupau detestata modernitate. Ăsta nu-i comportament, spunea. E un nonsens să meargă cu voi omul în public. În Anglia vi s-ar da îndată papucii de la table d'hôte. Anglia era non plus ultra. Există o (1) ţară civilizată. Avea obiceiul ca-n timp ce mânca să comenteze evenimentele zilei, la fel, persoanele cu care fusese obligat să se întâlnească. Aproape despre fiecare spunea că-i bulă. Bulă sau simpluţ. Un simpluţ, ca atare, spunea despre noua sa cunoştinţă. Pe lângă simpluţ, la ordinea zilei era şi bushman. Toţi care erau stânjeniţi, se purtau cu stângăcie, nu se îmbrăcau adecvat evenimentului, nu erau în stare să urce pe munte şi nu vorbeau limbi străine erau bushmani. Toate gesturile inadecvate (!) pentru el, expresiile feţei erau egale cu bushmănia. Aţi se-

mănat bushman şi culegeţi neghină! Bushmănia cuprindea câmpul larg al existenţei noastre: urcatul pe munte în pantofi de oraş, iniţierea unei conversaţii într-un compartiment de tren sau în plină stradă, flecăreala cu vecinul prin fereastra deschisă, descălţatul când ajungeam acasă, încălzitul picioarelor pe calorifer, reclamarea faptului că ne este sete, că suntem obosiţi sau că ne jenează pantofii în timpul excursiei, în general, orice fel de smiorcăială, împachetatul şi dusul pe munte a mâncării gătite şi a celor uleioase sau a şervetelor. Muntele-i domn mare. Era permis: brânză Fontina (ambalaj cu ursuleţ), dulceaţă, pere şi ouă fierte, ceai fără zahăr. Ceaiul era preparat — la faţa locului — de către tata, aplecat cu îngrijorare deasupra primusului, cu fruntea încreţită, purtând eterna geacă maro-ruginie cu care încerca să ţină calea vântului. Atârna din ea căptuşeala, iar în jurul buzunarelor era arsă. Era bushmănie să-ţi protejezi capul împotriva soarelui, fie cu batista, fie cu pălăria de pai, era simpluţ cel care folosea glugă şi bulă cel care folosea fular — obiecte de îmbrăcăminte pe care mama le iubea şi mereu încerca în zori, înainte de pornire, să le ascundă în rucsac, dar pe care tata mereu le găsea şi le scotea furios. Mama nu era entuziasmată de urcarea muntelui — distracţie pe care satana o crease pentru copiii ei —, prefera să rămână acasă, mai ales dacă programul includea şi prânzul, pentru că după masa de prânz, asemenea domnului casei, îi plăcea să picotească. Pe sofa. Şi să citească ziarul. Urcatul muntelui începea în seara precedentă. Tata pregătea şi punea să fie pregătit echipamentul, apoi ungea bocancii tuturor cu grăsime, unsoare de balenă, fiind convins că numai el este cu adevăratelea în stare să le ungă. După care mergea să citească în camera lui, de unde ieşea din când în când, îşi inspecta cu un aer de neîncrederea familia, controla ce face fiecare, apoi o forfeca vorbind-o de rău mamei pe Natalina, camerista, o făcea cu ou şi cu oţet, spunea că-i putoare, neîndemânatică, idioată, draga ta Natalina, fără să-l deranjeze câtuşi de puţin dacă Natalina auzea totul. Auzea, dar nu se

supăra, iar dacă mama se încurca indispusă în a-şi cere scuze, dădea a lehamite din mână, o, dar vedeţi-vă de treabă, dom' doctor are şi aşa destule probleme. În trăsură mereu i se făcea rău din cauza mirosului de piele, vomita chiar de mai multe ori murdărind totul. Într-o zi, în loc de idioată, tata i-a spus subit: biata mea micuţă şi dragă Natalina.

251. Când tata şi-a deschis îngrijorat, neliniştit, drept urmare, cu gesturi pripite, umbrela care depăşea orice imaginaţie, totuşi absolut eficace împotriva ploii, cadou pe care Pius al XII-lea i-l trimisese de ziua lui, un obiect englezesc confecţionat din lemn de palisandru la firma Smith and Hodges, aşa-numitul model familial, numerotat, pornind cu paşi grăbiţi în ploaia torenţială, a venit lângă el o femeie inexpresivă, pe care tata n-o mai văzuse niciodată, a intrat sub umbrelă şi s-a legat furioasă de tata, interogându-l de-a dreptul — tata nu se gândeşte că-i de un egoism cras să pornească aşa, de unul singur, prin întuneric?, nu se gândeşte c-ar fi de datoria lui de câine creştin să împartă cu semenii săi această umbrelă îngrozitor de lipsită de bun gust?, nu se gândeşte că într-o asemenea situaţie s-ar cădea şi ar fi salutar ca măcar să se uite în jur şi să-i ajute pe săraci şi pe nenorociţi?, concret, pe ea. Nu, nu se gândeşte. Şi, nu se gândeşte la lacrimile orfanilor şi ale văduvelor din satele răvăşite? Nu, nu se gândeşte. Mergeau încet prin ploaia torenţială, tata încerca cu stângăcie să fie politicos, astfel că amândoi s-au udat ciuciulete. Când femeia a cotit-o pe strada aia mică pe unde urma s-o cotească şi tata, a remarcat (tata): ce interesant că amândoi locuiesc pe aceeaşi stradă. Linişte. Poate că şi în acelaşi imobil. Linişte. Te pomeneşti că taman în aceeaşi casă. Linişte. Iartă-mă, nu-i aşa că nu eşti nevasta mea? Femeia dezagreabilă a izbucnit într-un râs obosit. Tata s-a oprit, a ajuns acasă, a ridicat puţin umbrela, femeia a ieşit de sub Smith and Hodges şi şi-a văzut mai departe de drum. Noapte bună, spuse tata, dar atât de încet încât femeia

să nu-l audă. Dar asta totuşi i-a răspuns ceva. Tata s-a agăţat cu ambele mâini de umbrelă, de modelul familial. Acesta era — de dedesubt, de dinăuntru — ca bolta cerului. Tata îşi scutura capul, nu, nu, nu. Tata, mama.

252.

Tata era topit după palisandru, acest lemn pentru mobile, greu, preţios, de culoare roşcată, provenind din America de Sud. Înainte ca viaţa să i se frângă (la fel ca şi grâul?, mai exact cel de la Bánkút?, care dă devreme în spic şi are tulpina dreaptă, puternică?) fusese pasionat de palisandru, a corespondat cu fabrica din Chicago, la fel şi cu Richard Swenson, maestrul tâmplar din Londra, căruia i se spunea „Dream of Palisander" (avea o hârtie fantastică pentru corespondenţă, la fel şi nişte plicuri, pe toate era scris dream, aveau antet tipărit cu tehnica heliogravurii, un filigran care reprezenta un superb copac de palisandru, faţă de astea hârtiile şi plicurile tatei... de parcă ruşii ar fi fost deja aici); de unde numele ăsta?, cine ştie, poate că fiecare palisandru solitar visează să ajungă în mâna maestrului Richard, nimeni nu ştie exact, în cazul englezilor niciodată nu se ştie exact, nu merită să te legi de ei, se cramponează isteric de trecerea timpului, trecerea pe care o numesc apoi tradiţie. După cum reiese dintr-o scrisoare a fiicei lui Imre Janák, electricianul Imre Janák, fost social-democrat din Pesterzsébet, a ajuns în perioada de după război, în aşa-numiţii ani ai coaliţiei, deputat parlamentar. Ţară nouă, oameni noi. Apoi l-au arestat. Nu se poate spune că torturile celor de la ávó ar fi fost plăcute, cu toate că Imre Janák era un peşte mic, o victimă de rutină a mişcării comuniste, deşi lovitura e lovitură, urechea sângerândă e ureche sângerândă şi spaima e spaimă, dar astea au fost o nimica toată faţă de cât suferise din partea tovarăşilor de celulă. Esenţa suferinţei consta din faptul că ăia — tata, un prelat catolic şi un pastor reformat — au dezbătut tot timpul, ani la rând, acelaşi subiect, ba mai mult, mai degrabă au polemizat. Pentru că nenea Imre era o

persoană anticlericală şi cu convingeri social-democrate, motiv pentru care în primul şi-n primul rând nici nu voia să audă de catolici şi de aristocraţi, nu-i putea suferi. Deci, cu tata, o pusese bine de mămăligă. Chiar şi după douăj' de ani i se punea pata şi se înfuria (nenea Imre) acuzând ávó-ul de ticăloşie ipocrită, care, de altfel, nu-i era străină instituţiei, că l-au închis în mod intenţionat în aceeaşi celulă cu tata şi cu ceilalţi doi; asta numai ca să-l distrugă complet! Tata, în mod logic şi în acord cu sine, nu acorda o prea mare atenţie apartenenţei religioase, nu considera că un drum ar fi mai salutar decât celălalt (mai degrabă era copleşit de îndoiala îngrijorătoare privind existenţa, pur şi simplu, a unui drum sau, dacă e drum tot ce parcurgem, oare e chiar drumul?), dar dacă tot s-a întâmplat să fie papistaş, atunci şi-a asumat cu mare elan papistaşismul şi nu pierdea ocazia să lanseze mici remarce sarcastice la adresa fraţilor săi întru creştinism. Pastorul reformat originar din judeţul Bihar* a aflat că şi-n India există o localitate care ne numeşte tot Bihar, astfel că şi-a întemeiat planul pe această descoperire, adică pentru repararea altarului distrus în timpul războiului o să facă rost de lemn de palisandru tocmai din localitatea indiană Bihar, iar hinduşii vor fi profund impresionaţi de această identitate lexicală. Ajungând la acest punct al discuţiei, tata a spus următoarele: să nu-ţi faci probleme cu încrustaţiile, domnule pastor, am eu omul meu la Londra şi aşa. Înainte ca preotul reformat să fi început cu mulţumirile încăpăţânate (deoarece „pentru mine-i o mare ruşine să cer" etc.), domnul canon, în măsura în care i-a permis spaţiul celulei, l-a chemat *deoparte* pe tata. Ilustrisime domn, părerea mea e că generozitatea asta e cam nepotrivită, cel puţin precipitată. Un aristocrat ungur care-i catolic nu ar trebui să facă în primul rând donaţii bisericii reformate. Tata rămase dus pe gânduri, adică adoptă un aer de parcă ar fi rămas dus pe gânduri, în cazul lui niciodată nu era precis, avea,

* Bihor. (*N. tr.*)

probabil că aşa ar trebui spus, avea din start în însăşi fiinţa sa o anume formă de distanţă, se distanţa de propria-i persoană, ba mai mult, de propria-i viaţă. Mormăi ceva şi acceptă observaţia care i se făcuse. Dar acu' eu ce să fac? Cuvântul rostit mă obligă. Din moment ce l-am rostit, l-am rostit. Începând de atunci şi până în '56, când a fost pus în libertate, au tot întors „problema" asta pe toate feţele, au tot disecat-o, au tot analizat-o, au tot discutat cum ar putea fi rezolvat conflictul dintre cele două principii. Chiar şi de mai multe ori pe zi, pornind fie de la Luther, fie de la lemnul de palisandru. Bătrânul social-democrat asculta cu o amărăciunea crescândă această subtilă dezbatere cotidiană, o abureală sterilă. Îi încolţi gândul dureros că Mátyás Rákosi şi clica bine au făcut că i-au arestat pe burghezii ăştia. Într-atât n-avea de-a face cu discuţiile astea contradictorii pe care trebuia să le asculte zilnic, într-atât de străine îi erau cuvintele auzite, argumentele ridicole ale tatei, severitatea pudrată a prelatului şi fermitatea complexului de inferioritate al pastorului, într-atât nu-i înţelegea, nu pricepea toată povestea, într-atât se simţea de spoliat, şi aici, la închisoare, încât tare ar mai avut chef să urle, să zdrobească ochelarii tatei (dioptrii de patru jumate, respectiv, cinci), să muşte mâna catolică plină de perniţe şi să dea un şut în curul osos, reformat. Clocotea de furie. Începând de atunci avea şi el o ocupaţie zilnică: să concilieze ireconciliabilul, sentimentul dreptăţii şi setea pentru dreptate generate de social-democraţia clasică şi specifică temperamentului său cu această clocotire, durerea şi sentimentul dulce-găunos născut din planurile sale de răzbunare. La închisoare, lucrul cel mai important e să treacă timpul; şi cel mai rău pentru cel care-i înăuntru e că o zi trece după ailaltă, dar timpul tot nu trece. Imre Janák ştia asta. Cu toate că şi peste decenii îi făcea plăcere să-şi evoce pornirile duşmănoase, în sinea sa, în adâncul sufletului le era recunoscător tovarăşilor de celulă. Când la fiului tatălui meu au putrezit cablurile electrice în perete — e scurcircuitată casa, râdea familia —, pe el l-au

chemat ca electrician, l-au rugat să facă reparaţiile necesare. L-a îmbrăţişat pe tata. Căruia îi era deja rău — boala de cheson, i-au cam plesnit creierul, inima, viaţa —, dar probabil că nu se vedea pe el. Încercau s-o ţină în secret (mai ales mama!). Electricianul a făcut o muncă de calitate, a cerut un preţ rezonabil, ne-a dat până şi chitanţă, e adevărat, pe vremea aceea asta n-avea o semnificaţie pragmatică, impozitul era mic. Social-democraţia nu stătea pe roze; nici n-avea roze.

253. Presupunând, fără să acceptăm, că tata nu-i persecutat şi el (1) ştie, atunci e ok, am pierdut noi şi mai mult la Mohács. Dacă nici în continuare nu-i persecutat şi el (2) nu ştie, adică, ştie că-i persecutat deşi nu-i persecutat, asta-i deja paranoia. Dar dacă tata-i persecutat şi lui (3) îi este clară treaba asta, atunci numele tatei: victimă. E ceva frumos. Dar dacă-i persecutat şi el (4) nu ştie, pentru asta nu există cuvânt în limba maghiară. Nu-i frumos că nu există.

254. Numele tatei a fost rezultatul întâlnirii dintre conduita personală, tradiţiile istorice şi culturale, originea şi neputinţa şi dintre cuvintele crimelor şi ale haremurilor (seraiurilor) potentaţilor. Cu fiecare ocazie când pronunţ, când pot pronunţa tare, gălăgios, răsunător, detonant, strident, sonor, cu o voce de stentor, metalică, oţelită, clopoţind, disonant, în surdină, încet, piano, răguşit, acrişor, aspru, urlând, zbierând, plângând, ţipând, răcnind, şuierând, scheunând, mugind, furios, intrigat, ameninţător, agresiv, săpând groapa altuia, brutal, şoptind, bombănind, secretos, bolborosit-gângăvit, bâlbâit, cu ură, cu dezgust, cu antipatie, cu repulsie, cu scârbă, cu greaţă, cu oroare, cu groază, cu spaimă, cu înfiorare, cutremurat, speriat, cu panică, mitocănie, duritate, cu fineţe, cu gingăşie, moale, blajin, cu îndurare, cu dragoste, cu iubire, cu delicateţe, politicos, discret, când îi pot pronunţa numele, sunt fericit. Îl pronunţ: Mardoheu. Sunt fericit.

255. În copilărie, fiului cel mai mare al tatălui meu vecinii îi spuneau deseori, dar şi rudele, mai ales mătuşa mea, sora mai mare a mamei, şi fiul acesteia, care era doar cu patru ani mai mare decât el, dar e adevărat, la vârsta respectivă asta contează foarte mult, că tata este un important pianist-bivol. Un important pianist-bivol. Ajuns în punctul ăsta, de obicei naratorul râdea sau trăgea cu ochiul şi nu de puţine ori începea inclusiv o polemică jucăuşă dacă tata — ca pianist-bivol, fireşte — este într-adevăr important sau dacă ar fi mai corect să se spună, la prima abordare, că-i renumit. Fiul cel mare al tatălui meu a crescut având vaga convingere că tata este un important, dar cel puţin, un renumit pianist-bivol, numai că nu ştia dacă să se bucure sau să se ruşineze de asta. Pianul bivolilor este noroiul acela vârtos pe care-l calcă bivolii, care apoi se-ntăreşte, tot o groapă ş-o hârtoapă, povestea într-o zi Oskar P. Dar ce legătură are asta cu tata? Chipul lui Oskar P., care avea obiceiul să-şi înăbuşe un mic zâmbet, a fost învăluit, ca-ntotdeauna când începea să vorbească despre cuvinte, iar el vorbea deseori (şi frumos) despre cuvinte, de bucurie şi de o uşoară, dar fermă, mândrie secondate de politeţe, tatăl tău când se îmbăta venea în patru labe acasă, pe sub grădini, pe unde veneau şi bivolii. Nimeni nu era atât de priceput cum era tatăl tău, entuziast, virtuos, concret, nici Gould, nici Zoltán Kocsis, nici János Rolla, cu toate că el nici nu-i pianist! Fii mândru de tatăl tău. Aşa s-a şi întâmplat, a fost mândru de el.

256. Animalul Terestru e un ditamai dobitoc care doarme. Care. Doarme foarte profund, dar e foarte sensibil la mirosul de om. Dacă simte acest miros, plezneşte, dă cu laba într-acolo, dar între timp are ochii închişi. Sau mai degrabă se rostogoleşte în direcţia din care simte mirosul de om, apoi cu un gest imens, puternic îl imobilizează, îi pune cătuşe persoanei care emană miros de om. Da, dar trupul lui, biologia lui, nervii lui adorm subit şi paşnic când simt căldura plăcută,

umană, iar persoana care emană miros de om trebuie să se elibereze, asemenea marelui Houdini. O sarcină grea, pentru că Animalul Terestru e un ditamai dobitoc care îl apasă cu toată greutatea sa de bou pe bietul copil. Dar bietul copil se eliberează întotdeauna eroic şi atunci este foarte fericit. Ăsta-i de-a animalul-terestru; îl jucam întotdeauna duminica dimineaţa, pe vremea când mai erau duminici.

257. Este un banc în care tata stă pe capră, plouă, bate vântul, nu-i furtună care să facă ravagii, e doar o seară neplăcută în mod banal, o amărâtă de miercuri, tata dârdâie din cauza frigului umed, de pe borul pălăriei de vizitiu picură apa — pic, pic: parcă un sinucigaş ar vrea, iar şi iar, să-şi ducă la împlinire gestul final. Se deschide uşa aurită a cazinoului militar, apare împleticindu-se stăpânul tânăr, livid al tatei, fularul alb îi luceşte spre lună. Tata sare îndată, tânărul cade, tata îl prinde-n ultima clipă, ca să-şi menţină echilibrul trebuie să îngenuncheze în noroi, acolo, în băltoacă. Parcă ar ţine un copil, aşa-l ţine-n braţe pe stăpânul său, care ezită dacă să adoarmă pe loc („pe neaşteptate") sau să-l înjure de toţi dumnezeii pe vizitiu, în final preferă a doua variantă şi i se întâmplă prima. Tata se ridică, priveşte stropii de ploaie de pe chipul băiatului, ar putea să fie şi lacrimi, hai, hai îngeraşul meu, îl dădăceşte şi-l pune cu gingăşie în caleaşcă, îl culcă, îi aranjează trupul, i-l rotunjeşte ca să-i încapă şi picioarele, apoi îl învelește cu pătura englezească, în carouri, cea de la Paris (din trusoul străbunicii Roisin). Se aşază pe capră. E frig. Mângâie cu biciul caii, diii, îngeraşilor, diii. Cum de a fost să fie aşa?, meditează pe capră tata, şi tata-i conte, şi fiul meu e conte, numai eu sunt vizitiu.

258. În 1917, deci taman la timp, pentru că atunci s-a terminat totul ca să înceapă un nou tot, la Felsőgalla, tatei i s-a arătat Fecioara (dintre astea, concret: Maria) ca să-i încredinţeze trei secrete, trei dintre care ultimul ar fi trebuit dezvăluit în

1960. Dar, la intervenţia Vaticanului dezvăluirea celui de al treilea secret a fost amânată, fapt care, pentru că a menajat sensibilitatea lui János Kádár, a scutit lumea de premoniţia sfârşitului imperiului colonial sovietic. Primul secret atrage atenţia, cu efecte autobiografice, asupra trimiterii inevitabile în iad a păcătoşilor, al doilea semnalează previziunea că Rusia se va converti. În interesul stăvilirii bârfelor care constituiau cel de-al treilea secret, privind semnalele dezastrelor (sfârşitul lumii în 2000 etc.), Vaticanul a considerat necesar să-i trimită tatei, anul trecut, în octombrie, prin intermediul episcopului Ratzinger, un mesaj prin care-l anunţa că secretul nu mai are nici o semnificaţie, ba mai mult, nici nu există. Tata a priceput greu treaba asta — deşi ştia că dacă pricepe o să-i fie mai uşor, dar totuşi, pricepea greu —, dar Ratzinger ăsta, un băiat deştept şi inteligent, i-a explicat.

259. În România au făcut copia tatei. E greu de spus de ce tocmai el a fost ales, adevărul e că din punct de vedere statistic aristocraţii sunt mai puţin naţionalişti şi antisemiţi, ei, dar nu pentru că ar fi oameni mai buni sau mai liniştiţi, eventual mai circumspecţi, nu, mai degrabă pentru că cei din cercurile amintite nu-i deranjau pe cei din cercurile lor, iobagul era iobag, indiferent că era ungur sau român, iar cu evreii n-aveau treabă, mult timp nici banii n-au contat, omul putea să fie bogat şi fără să fi avut bani. În interiorul elementelor care respectau proporţiile tatei, fiind în conformitate cu principiul fundamental, în punctul de intersecţie marcând treimea superioară a verticalei imaginare care lega vârful cu baza se găsesc energii deosebit de pozitive. Versiunea de la Piteşti, de zece ori mai mare, respectă în toate privinţele proporţiile tatei care a servit drept model. Apa reziduală care aşteaptă epurarea circulă într-o reţea de canale care însumează 1.300 metri. Şirul „minunilor“ începe aici: deşi canalele nu sunt acoperite, în interiorul tatei nu este nici un fel de miros neplăcut, ba mai mult, lucrătorii spun că din când în când — inexplicabil —

simt miros de fân proaspăt cosit. Doamne, ce mutre mai face mama! Personalul se jură — peviaţamameişiatatei — că de când lucrează aici s-a îmbunătăţit considerabil sănătatea tuturor, cheltuielile sociale au crescut, la fel şi PIB-ul, în zece ani n-a fost nici un caz de boală şi au ajuns inclusiv mai aproape de Europa. Vizitatorii recunosc în unanimitate — mama iar poate fi considerată excepţie — că intrând în tata au fost cuprinşi pe loc de o stare indescriptibilă, s-au simţit extraordinar de bine, au văzut totul în roz de parcă ar fi consumat droguri. Fater, futu-i, mare eşti! De altfel, deja în amintitul punct de intersecţie marcând treimea superioară a verticalei imaginare, lucrătorii au aşezat fotolii comode pentru cei care ar dori să se încarce cu energie. Pe tata îl ocolesc şoarecii, şobolanii, dar până şi muştele şi ţânţarii. În spaţiul interior (al tatei) se pot semnala din timp şi cutremurele. Înainte cu câteva ore de ultimele cutremure care au avut loc în România, respiraţia tatei era ionizată într-o măsură atât de mare, încât în întuneric a devenit fluorescentă. Specialiştii susţin că-n „punctul de intersecţie" lamele de bărbierit îşi recapătă tăişul, alimentele nu se alterează, uleiul ars se recondiţionează, creşte cifra octanică a benzinei, iar femeilor li se reglează cu mare precizie menstruaţia. În ciuda tuturor dovezilor concrete, nimeni nu se ocupă la modul serios de această problemă. Ăsta-i destinul tatei. Parcă *nu* şi-ar ajunge din urmă viaţa. S-a gândit (tata) că eventual acest „nu" ar fi viaţa lui. Nu, nu, niciodată: da.

260. Pusi şi îmbrăţişări. Fie că-i prima dată pe la tatăl meu, fie c-a fost de mai multe ori, îl salutăm când soseşte pe aceste meleaguri pline de suferinţă şi pasiune. Noi, fiii tatălui meu, întotdeauna ne bucurăm când avem ocazia să salutăm oaspeţii. Avem tradiţie în circulaţia străinilor. Tatăl meu este superb. Treaba asta o ştim nu numai noi, dar şi cei care vin pe aici mai mult sau mai puţin regulat ca să-i admire iar şi iar luncile frunţii, să se desfete cu gândurile din epoca lui Sigismund sau pur şi simplu doresc să se destindă, să se

odihnească în acest trup şi suflet de o frumuseţe picturală. În secolul trecut Elek Fényes scria următoarele despre tatăl meu: „E o patrie dragă poporului său pentru că-i binecuvântată şi plăcută, oamenii sunt convinşi că-i cel mai frumos loc din judeţ.“ Convingerea lor nu s-a schimbat nici azi. Dar de-a lungul secolelor, tatăl meu n-a fost niciodată o figură izolată în zonă, ci împreună cu, hai să-i numim aşa, ceilalţi oameni, domni, iobagi şi lumpen-proletari a format o entitate organică atât în domeniul economic, cât şi în cel cultural. Îl recomandăm tuturor celor care nu-l cunosc (nu l-au cunoscut, nu l-au putut cunoaşte), dar îl recomandăm şi celor care-i cunosc deja frumuseţile naturale, fizice şi intelectuale; dar să nu-i uităm nici pe eternii călători aflaţi în trecere, poate găsesc şi ei un mic detaliu din tatăl meu, o ştrengărească şi fermă ocheadă, culoarea de nicotină a dinţilor, eternitatea adolescentină a şoldurilor, varicele de pe pulpe, duritatea simpatică a gâtului, culoarea cam brunetă, de ţăran, sau nobila desuetitudine a câtorva expresii echilibrată pe loc de permanenta ironie generală, tăcerea lui, tăcerea lui despre care se poate spune că-i chiar enigmatică, un mic detaliu care le-ar putea învinge indiferenţa, spaima lor ascunsă-n plictiseală. Şi tăicuţul vă sărută pe toţi, pusi şi îmbrăţişări. + 1 fotografie a primarului (mai târziu).

261. Tata şi-a ţinut discursul (nu era un discurs funebru, mai degrabă un laudatio sau unul de mulţumire sau o alocuţiune, asta ca preţul cinei — totuşi, erau o sută cincizeci de tacâmuri — să poată fi scăzut din impozit) într-o limbă aşa-zis străină, cuvintele şi propoziţiile acestei limbi străine le-a rostit la microfon, corect din punct de vedere fonetic şi al intonaţiei, dar acolo unde cei cărora această limbă nu le este străină (fie că este limba lor maternă, fie din alte motive) ar fi făcut pauză, tata s-a grăbit ca un apucat, iar acolo unde ar fi pronunţat legat, el vorbea legănat, trăgând de timp, astfel că s-au născut cuvinte noi şi propoziţii noi într-o limbă nouă, care nici măcar n-are nume. Cei care l-au ascultat — totuşi, o sută cincizeci

de tacâmuri sau optzeci de batiste de doliu — au auzit că tata vorbeşte pe limba aceea străină, dar n-au înţeles nici măcar o iotă despre cine, pentru ce, cui, cum; din tot discursul au reuşit să priceapă doar două cuvinte: „tatăl meu“ şi „mulţumesc frumos“, dar tata consideră că e suficient atâta, indiferent care ar fi punctul de vedere al asistenţei.

262. Tata, zăpăcit fiind de funcţionarea nervoasă a intestinelor, a lăsat să-i scape un porumbel în faţa Ecaterinei, ţarina tuturor ruşilor. Suverana deşteaptă a aprobat din cap — în sfârşit un sunet cinstit, spuse ea.

263. Înainte ca tata să se fi întors la Cel de Sus, despre care se spune că-i deasupra până şi a prinţilor şi suveranilor, era foarte surd. Surd ca tunul. Nomen est omen, pentru că: într-o după-amiază când el tocmai citea, iar valetul său, care era de aceeaşi vârstă cu el, trebăluia în jurul lui, a explodat fabrica de muniţii din Wienerneustadtul aflat în apropiere. Toate geamurile castelului din Pottendorf s-au făcut ţăndări, nobilul edificiu tremurând ca piftia de Miskolc. Cu ocazia asta armata menajerelor, bucătarilor şi a celor care găteau din hobby au putut constata că piftia tremură ca şi castelul din Pottendorf. Poate ar fi trebuit să fim mai precauţi în privinţa curcumei?, se întrebau. Tata îşi ridică alene capul din ziar, se uită la vajnicul său valet, era poate chipul pe care-l vedea cel mai des în viaţa sa, şi-i spuse indispus: dumneata întotdeauna mi-ai fost om de încredere, şi încă de cât timp, de o eternitate, nu-i aşa? Dar îţi interzic cu fermitate ca-n prezenţa mea să te băşeşti! Caracteristic pentru astfel de întâmplări şi pentru viaţa oamenilor e că nu se cunoaşte răspunsul. Valetul nu vorbeşte. Prinţul nu vorbeşte. Pe de altă parte: taţii tac, şi asta-i o caracteristică.

264. Tata este un exemplu bun pentru aşa-numitul tată al meu prost ca noaptea. Era celebru în toată lumea pentru inima sa

bună (al doilea născut are inima bună), pentru gentileţea sa şi pentru faptul că întârzia de peste tot. Punctualitatea ţine de politeţea regilor, ridica din umeri. Când ne-a vizitat regele italian şi l-au invitat şi pe tata la marele banchet regal maghiar oferit în cinstea înaltului oaspete, adjutantul guvernatorului i-a telefonat tatei implorându-l în mod special ca măcar acum, o dată, o singură dată în viaţa lui, să încerce să fie punctual. Pentru că locuiam foarte departe de palatul regal („al cărui chiriaş este în prezent un marinar"), să tot fi fost vreo opt sute de metri, şi pentru că invitaţia suna pentru ora 12^{30}, tata a decis să fie punctual, evitând astfel ca adjutantul să se-mbolnăvească de stomac. I-a dat ordin şoferului ca fix la ora prânzului să fie în faţa casei cu automobilul lustruit lună; trecătorii stăteau gură-cască şi se tot priveau miraţi în oglinda asta originală, apoi s-au grăbit să facă paşi în toate direcţiile când tata, îmbrăcat impecabil, a ieşit pe poartă. Tocmai începeau să bată clopotele. A ieşit pe poartă; dar în ce a intrat nu era o capcană mică, ascunsă cu grijă, ci mai degrabă o grămadă vizibilă, probabil că un specialist ar fi putut preciza până şi rasa câinelui, nici măcar nu se poate spune c-a intrat, mai degrabă s-a împiedicat, dar dacă omul e prinţ sau conte şi porneşte la banchetul regal, dacă are la scară şi un automobil, un renumit Daimler, îi este imposibil să se gândească, este un nonsens, că, de fapt, calcă în căcat, că ar putea călca în căcat, că o să calce în căcat, că ar putea exista, pur şi simplu, căcat. Dar tata avea curajul să accepte realitatea în toată complexitatea ei incertă şi imprevizibilă, iar din experienţă ştia că omul nu poate să meargă cu pantofii plini de căcat de câine la prânzul de la palatul regal, astfel că a făcut cale-ntoarsă să-şi schimbe pantofii. Şoferul, deşi nu el se căcase pe trotuar, a îndepărtat roşind „inimaginabilul", l-a adunat pe o lopăţică şi l-a aruncat în partea cealaltă a automobilului, apoi s-a postat din nou lângă portieră, aşteptând băţos să apară Excelenţa sa tatăl meu. A şi apărut peste un sfert de oră încălţat cu nişte pantofi impecabili. Acu' era deja atent. E adevărat, am văzut că locul ocupat în piramida feudală implică şi limitarea luării la

cunoştinţă a realităţii, dar „contrar opiniei Stammgastilor Cafenelei Japoneze“, nu toţi aristocraţii sunt cretini; tata n-a mai vrut să rişte, prin urmare a ocolit automobilul şi înainte ca şoferul încremenit, ale cărui mişcări deveniseră mai lente sub greutatea secolelor, să-şi fi deschis gura, a călcat — încet şi sobru — din nou în. Şoferul nu s-a enervat, nici nu s-a ruşinat, maliţiozitatea nici nu intra în discuţie: pur şi simplu a început să plângă. Îi curgeau lacrimile. Tata — continuând să zâmbească — s-a întors pentru o altă pereche de pantofi curaţi. La urma urmei a întârziat doar cinşpe minute. Atunci a urmat clipa cea mare a adjutantului. Ilustrisime domn, se aplecă spre tata, apoi, la fel cum adineaori şoferul începuse să plângă, începu el să chicotească, de fapt, iertaţi-mă, invitaţia sună pentru ora 13^{00}, îi spuse şi-l învălui pe tata cu o privire triumfătoare. Parcă ar fi reuşit ieşirea din război sau cam aşa ceva. O, îi răspunse tata după un scurt moment de gândire sintetizând cele petrecute, după cum văd nu numai că n-am întârziat, dar am ajuns chiar mai devreme! Apoi îl învălui pe adjutant cu un zâmbet senin. Tânărul simţi o furnicătură în inimă, o ameţitoare învolburare dulce-amară, cum niciodată nu simţise până atunci. Şi nici nu va mai simţi vreodată de-a lungul vieţii sale. Pentru o secundă, aproximativ la ora douăşpe şi patruj' şapte de minute, adjutantul a fost fericit.

265. Tata este un exemplu bun pentru aşa-numitul tată al meu de anvergură; anvergura sa se-ntindea de la Szigliget şi pân' la Londra. La Londra era surd ca tunul; avea el un aparat de auzit, foarte frumos, de argint, dar fiind vanitos nu-i plăcea să-l folosească, prin urmare nu numai el urla când vorbea, dar şi persoana care tocmai voia să-i spună ceva, astfel şi regina, care în 23 iunie dăduse un bal în cinstea lui, la palatul Buckingham. Bătrânul domn se simţea în elementul său în Anglia lui iubită, cunoştea pe toată lumea, zâmbea jovial în dreapta şi-n stânga şi-şi saluta cu voce răsunătoare cunoştinţele pe care nu le întâlnise de mult, cum vă simţiţi,

cum vă simțiți, ce bine-mi pare că vă revăd, credeam c-ați murit deja! Regina îi spuse lordului D'Israeli următoarele: sunt foarte fericită că-l pot vedea pe omul ăsta. Este o amintire plăcută a copilăriei mele. Numai de n-ar hăuli atât de tare! Aș avea atâtea să-i povestesc, dar mă aude toată sala, fuck you. În schimb, la Szigliget umbla toată ziua de colo-colo prin sat, de obicei în niște haine largi, comode, de vânătoare, deseori peticite. S-a întâmplat ca la marginea satului unui țăran gospodar străin locului să i se fi rupt roata de la căruță. A trecut pe acolo un pădurar mai ciudat, care s-a oferit îndată să-l ajute. Au trudit până au reparat roata, apoi gospodarul l-a bătut pe umăr pe pădurar și i-a pus în mână un pengheu lucitor. Pădurarul i-a mulțumit politicos, a pus bine banul, apoi și-a luat rămas bun de la gospodar. Gospodarul s-a oprit la cârciuma din sat ca să-și astâmpere oboseala. A povestit în gura mare celor de față cele întâmplate. Dintr-o dată s-a făcut liniște în jur, apoi a grăit bătrânul Franci Reiter: d'apăi spui că bădia ta i-a dat un pengheu? Așa cum v-am spus, datu-i-am, se lăudă străinul. Oamenii dădeau din cap, măi, să fie, ăștia-s bani frumoși, auzi, un pengheu. D'apăi știe bădia ta cine o fo' pădurarul ăla? Străinul a ridicat din umeri: cine.

266. (Au găsit o poiană corespunzătoare, cele două persoane și-au scos pistoalele și cu ele în mână și-au ocupat pozițiile, cam la 30 de pași una de cealaltă, conform regulilor duelului, așa cum e descris de către majoritatea scriitorilor unguri și practic de toți scriitorii unguri de sorginte aristocrată.) Papá, am avut o altercație cu un străin care nici măcar nu merită amintită, i-am dat o palmă, apoi el m-a ucis în duel, lângă Kalugano. Scuză-mă. Scria tata în ultima scrisoare pe care o adresase bunicului meu.

267. Tata, un tânăr sclipitor: cel care în noaptea precedentă fatalului duel a așternut pe hârtie bazele așa-numitei teorii a

grupului. Ştia că va muri, dar înainte şi-a predat omenirii moştenirea spirituală, toată noaptea a scris din greu, nu s-a gândit la mama, nu s-a gândit la tatăl său, a aşternut pe hârtie bazele, numai la asta s-a gândit, la aşternut. Nu-i de mirare dacă a doua zi, neras şi nedormit, aproape c-a intrat în glonţul care zbura spre el şi care a trecut pe loc prin inima-i uşoară şi ameţită din cauza ultimei nopţi. O moarte frumoasă, una din cele mai frumoase morţi din istoria omenirii (moartea tatălui meu).

268. Ar fi greu de spus când s-a întâmplat, dar în timp; tie-break, potrivit expresiei tatei, înainte de time-break (la Zadar). Mama tatălui meu, bunica, văduva, aici urmează numele mamei, grăi astfel: vino în braţe, băieţelul meu! A venit. Du-te şi te joacă, băieţelul meu! S-a dus, s-a jucat. Vino de mănâncă, băieţelul meu! A venit, a mâncat. Du-te şi învaţă, băieţelul meu! S-a dus, a învăţat. Vino că te-au chemat, băieţelul meu! A venit. Du-te la război, băieţelul meu! S-a dus. S-a înălţat la cer băieţelul meu. S-a înălţat.

269. Atunci când au invadat castelul trupele ruseşti eliberatoare, barbarii, cum îi numeau între ei locuitorii castelului, toată lumea a fugit înnebunită care încotro, numai tata nu. Dacă pentru tatăl meu ceresc nu este important să aibă grijă de mine, atunci de ce mai trăiesc? Şi a traversat tabăra rusească, iar ruşii nu l-au văzut. Iată, spuse tata, trăiesc. Fă ca toată lumea, fugi, ajunge-i din urmă pe ai tăi. Aşa s-a şi întâmplat. Speriat, soldatul rus l-a zărit pe cel care fugea, a tras pe loc, cu mitraliera nu prea trebuie să ţinteşti, decât aproximativ, în plin.

270. Cu gândul, gândea tata, se poate ajunge departe, dar nu peste tot. Nu până la capăt. De exemplu, să luăm războiul. A început (tata) să se gândească. La fel ca un copil. Sau ca un gimnazist, ăia obişnuiesc să mediteze, să se gândească la

creaţia lumii, în loc să facă gimnastică. Şi-a dat seama, cu toată seriozitatea, de ceva în privinţa căruia omenirea, în mod vizibil şi spectaculos, nu-i împărtăşeşte părerea, şi-a dat seama că în calitate de creştin nu te poţi război. Sau creştin, sau războinic. Este un statut pur şi simplu incompatibil cu dragostea pentru aproapele tău. Pentru că... pentru că el nu-nghite hapul, pentru că, e adevărat, ar fi aici o portiţă de scăpare, că nu duşmanul trebuie urât, ci doar păcatele şi ticăloşiile acestuia (păcatul transformă diferendele în ură). Pe cel asupra căruia tragi cu puşca îl şi urăşti. Totuşi, în numele dragostei nu poţi omorî pe cineva, nu-i aşa? Deci, e vorba de ură, iar el consideră această ură ridicolă. Şi nu este dispus să urască pe bază de principii, cel mult din slăbiciune. Până la acest punct nici n-ar fi foarte grav: să nu considerăm pe nimeni duşman, nici măcar pe cel al cărui duşman îi suntem. Asta parcă ar fi o rezolvare, e adevărat, nu promite complicaţiile supravieţuirii. Dar încă nu s-a terminat. Pentru că-n numele dragostei pentru aproapele tău trebuie să fi solidar cu cei care sunt masacraţi tocmai de cei pe care, conform afirmaţiilor precedente, n-am dori să-i urâm. Şi e foarte posibil ca solidaritatea să aibă o singură formă (concretă): războiul. Acu' el nu vrea să spună că acel ce scoate sabia, de sabie va muri, pentru că propoziţii se pot da drept exemplu pentru orice. Pacea nu este din lumea aceasta — şi asta-i o propoziţie. Condiţia umanităţii este violenţa — şi asta. Deci, în calitatea sa de creştin, trebuie să scoată sabia, adică să urască, dar el ca şi creştin nu poate accepta aşa ceva. Oricum ar suci-o şi ar învârti-o, problema nu poate fi rezolvată. E-n regulă, şi pentru asta este o propoziţie: existenţa este plină de contradicţii. Dar atât, chiar atât de concret? Are impresia că n-are rost să se mai gândească, în schimb, trebuie făcut ceva, apoi ulterior se poate gândi ce anume a fost asta. Ceea ce nu numai că este extrem de periculos, dar îi este şi străin (de tata). Păi chiar că umanitatea poate să se ducă-n pizda mă-sii, strigă neputincios, şi s-a şi dus, pentru că ştia că nici el nu-i mai bun decât alţii, nu este

mai aproape de rezolvare decât sunt alţii, numai că-i place să examineze din toate părţile problema. A putut face asta până acu', pentru că dacă n-a ajuns la o decizie, atunci asta era decizia. Dar acu' nu-i bine. Se pare că examinarea asta, acest pe de o parte, pe de altă parte, nu este deloc umană. Omul să se alăture hoardei sale, iată ce este uman, dar se poate alătura în mod cinstit numai dacă-i convins că acolo-i adevărul sau cel puţin necesitatea. Ca să nu ne scuipăm pe noi înşine, devenim fiii adevărului. Nu am perspectivă, privesc doar în faţă, privesc oroarea. Nu este altceva decât oroare. În război nu se poate spune: eu. Nivelul unei secretare redegiste, aici am ajuns.

271. Tata tocmai lucra la un manuscris niciodată terminat, când au venit soldaţii, căutau nemţi. Erau tineri, aproape nişte copii, au intrat în trombă, făceau gălăgie, urlau, trânteau, cotrobăiau şi nu se ştia dacă sunt foarte furioşi sau se distrează doar făcând tot tapajul ăsta. Tata ştie ruseşte, deşi neagă; îşi ridică pentru o clipă privirea din manuscris şi-i salută pe domnii ofiţeri, le spune că se pot simţi ca acasă, deşi el, personal, nu ţine la asta, dar acu' să-l scuze, n-are timp, doar văd şi ei că lucrează. Lucrează la un fel de roman. Deci, *scrie* un roman. Chiar aşa. Tânărul comandant a roşit, apoi a început să urle tunând şi fulgerând că-n timp ce ei umblă-n sânge pân' la genunchi, masacrează, dar Dumnezeu îi vede, nu de plăcere, tata scârţa-scârţa pe hârtie plin de orgoliu, ba mai mult, cu aroganţă, apoi a înşfăcat teancul de manuscris şi l-a aruncat în foc. Hârtiile ardeau. Tata a ţipat şi l-a pălmuit pe soldatul cu bărbia plină de puf. S-a făcut linişte, o linişte fragilă şi goală. Băiatul a pornit spre ieşire, parcă s-ar fi terminat totul, dar ajuns la uşă s-a întors fulgerător de repede pe călcâie şi abia vizibil a făcut un gest cu capul, vino. Când tata ajuns lângă el, aproape amabil, într-adevăr asemenea celui care decide că va fi politicos, îi spuse încet: acum te executăm. În secunda aceea a intrat în trombă un ofiţer ungur, *a trecut de partea cealaltă sau aşa*

ceva, era extrem de ţanţos, s-a informat îndată, una-alta. Fireşte, tata era deja speriat, în marea-i spaimă a devenit vorbăreţ, s-a dat la ofiţer, teama i-a dat curaj. Cum vă permiteţi să faceţi aici pe grozavii, cum vă permiteţi să vă jucaţi cu moartea, s-o cumpăraţi, s-o vindeţi... De ce credeţi că puteţi face orice? De ce n-am crede? Să spunem că pentru Dumnezeu. Nu există Dumnezeu. Atunci să spunem că pentru Satana. Ofiţerul a început să râdă, dacă nu există Dumnezeu, nu există nici Satana. Bine. E bine. Totul e bine. Poate că nu există Dumnezeu şi nu există Satana şi nu există nimic, nimic nu există, doar voi, voi sunteţi singurii care existaţi, numai voi existaţi, bine..., dar atunci luaţi, mă rog frumos, la cunoştinţă că voi sunteţi nişte porci ordinari, blestemaţi să fiţi în vecii vecilor! Între timp soldaţii s-au plictisit, mai degrabă de toată povestea asta decât de tata, au obosit, au mai tras o rafală de înjurături şi au dispărut. Tata plângea cu hohote. Deşi, doamne, cât îi mai plăceau scenele astea. Mama tremura în dulapul cu haine, îi era teamă să n-o fută. Şi acu' vomite îndată ce simte miros de naftalină.

272.

Te poţi îmbăta şi de la cuvinte şi să devii fiară; astfel funcţionează, de exemplu, naţionalismul. El nu, el nu poate fi fentat cu treburi atât de primitive, exclus ca el să urască sau să judece tendenţios pe cineva numai şi numai pentru că locuieşte aşa-zis de partea cealaltă a muntelui. Mama zâmbea enigmatic, vezi-ţi de treabă, dragule, doar nu-ţi imaginezi că dumneata eşti un übermensch. Chiar asta nu, răspunse ofuscat tata având demnitatea jignită, dar mensch poate că da, sau nu?! Mama nici măcar n-a răspuns. Dar începând de atunci. Dar începând de atunci, tata a încetat să mai fie pentru ea acel magnific şi teribil bărbat, considerându-l din toate punctele de vedere un ungur, iar pe sine, o ...tă (piticoată), şi toate problemele, necazurile, tensiunile pe care viaţa le-a adus în calea lor (creşterea copiilor, regimul-Rákosi, menstruaţia) le-a tratat drept conflicte ungaro-... (piticote). Pentru că voi încă de pe vremea când hălăduiaţi prin stepele

de la Etelköz...!, îi reproşă tatei. Sau: îngâmfatul vostru de Kossuth! Tata nu prea înţelegea despre ce-i vorba, i se părea bizar, mormăia mirat, apoi după un timp a început să-i apere *puţin* pe cei care au hălăduit prin stepele de la Etelköz, la fel, a recunoscut cu mare plăcere că nici el, personal, nu este un adept al lui Kossuth, dar cu toate astea nu poate fi ras atât de simplu. Mama începu să ţipe, păi voi, ungurii, aşa sunteţi, orgoliul ăla găunos, sărăcia asta cu ifose! Dar comoara mea! Nici o comoară. Noi, ...ţi (piticoţii), ştim asta de secole şi tragem la jugul ăsta...! Ce tâmpenii vorbeşti, se revoltă tata şi-şi încreţi fruntea de ungur chinuit făcând o remarcă batjocoritoare apropo de modul de gândire al mamei, respectiv, pentru că pe vremea aceea mama îl toca deja de luni întregi că ea-i trup şi suflet o... (piticoată), remarca se referea la modul de gândire al ...ţilor (piticoţilor). Mama se năpusti asupra tatei şi începu să-i zgârie mutra aia de maimuţoi ungur. Ce-eh ai spu-uhs?! Tu îndrăzneşti să mă umileşti pe mine şi pe strămoşii mei?, care aparţineau lumii civilizate când voi încă îl înmuiaţi pe Heidegger sub şaua calului?, râse mama. Tu... gâscă proastă (de piticoată) ce eşti, ripostă indispus tata şi-i trăsni mamei o palmă. Animal ungur ce eşti, barbarule! Ce-eh ai spu-uhs?! Trosc, în curva de mă-ta! Tata s-a deprins cu loviturile, la început lucra metodic, apoi, improviza în funcţie de dispoziţie; de exemplu, stăteau gemând la masa din bucătărie, într-o totală pace a epuizării, de parcă s-ar fi terminat totul, când tata, neatent, cu dosul palmei, ca unui copil, îi aplică o scatoalcă, naşparlie...! (de piticoată) ce eşti, îi scuipă mamei. Nasul, buzele mamei sângerau, pielea de pe frunte îi era crăpată; îşi şterse cu grijă chipul şi oftă adânc. Îşi privi cu tandreţe bărbatul, care va să zică acu' am terminat cu experienţele, îi spuse. Vezi, totuşi te poţi îmbăta şi de la cuvinte, măi dragul, dragul, ţinu o scurtă pauză alintându-se, meu ungur! Ei, dar despre ce primi pentru vorbele ei... pizda asta (de piticoată) de la tata, mai bine să nu vorbim.

Cu ocazia reuniunii, ce a fost asta?, mai mult decât chef, mai puţin decât serată, organizată de ziua sa de naştere, tata şi-a îndreptat atenţia, drept semn al onoarei, nu spre oratorul ceremoniei, cel mai bun prieten al său, ci spre o damă, o femeie aşa-zis străină, o muiere de cel puţin 180 cm înălţime, căreia părul blond îi ajungea până la fese sau fesele până la păr. Tata găsi pe reverul hainei sale un fir lung de păr, deschis la culoare, pe care i l-a întins femeii. De parcă un nimic, de argint. Femeia asta de 180 cm înălţime, un bloc de senzualitate, ar fi preluat cu plăcere acest nimic (Blow up), dar atingând firul de păr a tresărit scârbită. Chipul, trupul îi erau pline de un amestec de plăcere şi scârbă. N-avea de unde să ştie că după supoziţia, concepţia tatei, firul de păr este al ei, iar acum i-l restituie, făcând aluzie la un trecut comun inexistent. Deşi s-ar fi putut ca şi-n cazul ăsta să se fi scârbit. Între timp, oratorul ceremoniei tocmai flecărea despre meticulozitatea tatei atunci când îşi cumpăra pantofi, arătând cum controlează tata pielea exterioară, pielea interioară, pielea de mijloc, inspectând totul, la centimetru, apoi ţinuta, supleţea, în poziţie de şezut, în picioare, culcat, în timpul mişcării, plimbare, alergat, grăbit, înţepenit, ca şi cum ar prinde rădăcini; oaspeţii râdeau impacientaţi. Prietenul tatei vorbea bine, dar prea lung. Replica tatei s-a limitat, în mod neaşteptat, asupra pantofilor; a declarat glacial că-n tot cazul, pantofii ăia sunt pantofi şi după douăj' de ani, adică, acum. Prietenul său a ridicat ofuscat din umeri, apoi s-au îmbrăţişat. Lângă tine mă simt mai sigur pe mine, îi şopti prietenul. Tata îl îmbrăţişă iar. Uitase complet de femeia înaltă, în jur de 180 cm. A doua zi îi venea să se dea cu capul de pereţi. Când prietenul său îşi aniversa patruj' de ani de la naştere, în 9 martie, amândoi erau în refugiu în jurul Stuttgartului, fugeau, după cum spunea mai târziu tata, cu un aer distrat de autocompătimire, din faţa tuturor, adică din faţa propriei lor persoane, e acelaşi lucru, doi bărbaţi în tunel. Luna plină lumina, stăteau pe

273.

buza şanţului de la marginea unui sat şvăbesc, undeva în apropiere de Schwäbisch Gmünd, iar prietenul tatei, care tocmai făcuse patruj' de ani, trăncănea de parcă ar fi fost într-un salon (pe limba asta de salon, veşnic îngâmfată, independentă de subiect, dar dependentă de vorbitor, provocatoare şi de o ironie răutăcioasă); ţinea o disertaţie improvizată despre cum se îmbracă femeile din Berlin, conform tezei sale numitele femei se îmbracă sincer, nu ascund nimic sub obroc, obrocul lipseşte atât din dicţionar, cât şi din viaţa lor, arată tot ce au, iar tot ce arată au. E clar, spuse tata. Nicidecum, dragul meu bătrân, franţuzoaica, ea îşi arată ce are frumos. Are picioare frumoase, şi le arată, n-are picioare frumoase, îşi arată fusta, care-i frumoasă. Sinceritatea este în mod caracteristic modul nemţesc de a privi viaţa, moral, în timp ce astalaltă, asta cu fustă, franţuzesc, e estetic. E frumos ce este. E clar, spuse tata. Sărbătoritul dădu râzând din mână. În secunda respectivă s-au auzit împuşcături, de foarte de aproape, cu toate că înainte au verificat terenul de jur împrejur, au crezut că sunt singuri, că stau numai ei doi, într-un loc străin, sub cerul înstelat. Ar fi trebuit să vadă şi o cometă, dar n-au văzut, de altfel pe tata îl lăsa rece, nişte *stele murdare*, asta era părerea lui despre comete. Prietenul tatei s-a speriat, nu era lipsit de curaj, dar acum simţea că o să moară. Vezi-ţi de treabă, a dat din mână tata şi şi-a stins ţigara, să nu fie, totuşi, o ţintă luminoasă. Vai, spuse celălalt. Pe mâna tatei curgea sânge cald. Ştii, bătrâne, gâfâia prietenul său şi nu şi-a mai schimbat tonul pe care-l avusese în conversaţia precedentă, niciodată n-am fost în stare să scap de bănuiala privind scopul etic al creaţiei, nu poate fi, nu poate fi etică, n-am reuşit, recunosc, niciodată să-mi izgonesc acest gând, i se acceleră gâfâitul, inspiră adânc aer: să-l izgonesc, adică n-am procedat ca Dumnezeu cu primul cuplu uman, posibil să nu fi fost nevoie să ne rezolvăm problemele din poziţii identice. E clar. Capul bărbatului a căzut pe braţul tatei. Şi-n ziua de azi simte durerea acelei mici căzături, pufnitura aceea din 9 martie.

Tata e ca tatăl lui Piero della Francesca: metaforic. *274.*

Ivan Toporiskin, pseudonim, tata comandă în numele oaspe- *275.*
ţilor care stau la masă, când ospătarul spune la un moment dat: n-are gust. Toată lumea rămâne cu ochii aţintiţi la el. N-are gust, repetă ospătarul şi rând pe rând se uită în ochii tuturor, inclusiv în cei ai lui Ivan Toporiskin, tata, pseudonim. Pseudonim, Ivan Toporiskin, tata, îi arată din nou mâncarea cu numărul 3012 şi spune: o vreau. N-are gust, spune a treia oară ospătarul, notează că 3012, apoi dispare în direcţia bucătăriei. Oaspeţii, inclusiv Ivan Toporiskin, tata, încep să râdă. Râd atât de tare, încât chipul le atinge şervetele aşezate între farfuriile şi tacâmurile de pe masă. A fost nevoie să fie chemat şeful. N-are gust!, pufneşte tata, Ivan Toporiskin, pseudonimul, tatăl meu, şi frunţile lor iar ating şervetele de pe masă. E obrăznicie, spune şeful. În final li se aduce mâncarea, este chemat ospătarul, apoi concediat. Mâncarea, inclusiv cea cu numărul 3012, o aduce un ospătar. 3012 n-are gust, spune tata, Ivan pseudonim Toporiskin, pune înapoi pe masă cuţitul şi furculiţa şi se întinde după şervet. Îl cheamă pe şef, ospătarul este reangajat. Tata, cu astfel de istorii, îşi reînnoieşte de fiecare dată curajul (într-o altă exprimare: momentul fericirii).

Tata se îngrăşase ca un porc. Da' de ce? Pentru că se ghif- *276.*
tuia ca un animal. Îi plăcea. Avea până şi o aşa-zisă bucătărie nocturnă, asta pentru ca atunci când ilustrisimului domn îi dicta ilustrisima poftă, ei bine, să poată mânca şi noaptea la trei tocăniţă de mistreţ sau Saltimbocca à la romana. Se făcuse atât de gras, încât a fost nevoie ca scaunele să fie consolidate cu traverse de fier, iar pentru burduhan să se decupeze din masă, lui catorz, un semicerc, de parcă ar fi fost o placă de furnir. Marea pasiune a vieţii sale era cititul, dar din cauza îngrăşării amintite mai sus degetele i s-au făcut

ca niște caltaboși, motiv pentru care tata a angajat un tânăr care îi întorcea paginile, cu delicateţe şi simţul ritmului. Astfel, tata citea de parcă ar fi cântat. După războiu' ăla, acesta a fost unul dintre cele mai grave capete de acuzare: faptul că prin persoana tânărului care-i întorcea paginile ar fi umilit poporul maghiar. Tânărul hohotea de plâns şi repeta într-una: aşa un conte n-am să am niciodată. Într-adevăr. Firește, nimeni n-a întrebat ce anume citea. Noile puteri niciodată nu sunt interesate de lista lecturilor.

277. Seara, în fața colibei sale uriașe stătea tatăl meu uriaş, uriaşul. Păi bine, se hotărî să grăiască după mai bine de o oră uriaşul uriaş, atunci pot să închid iar cu şapte lacăte toate uşile colibei mele uriaşe, cu cheia aia mare şi străbună câştigată de bunu' pe care mi-a dăruit-o pe vremea când eram prunc de țâță. Aici tata amuți o clipă. Apoi continuă: şi de ce, de ce trebuie să fac asta, din ce pricină? Numai şi numai din pricina piticilor care în adâncul nopţii întotdeauna ciordesc câte ceva de la noi, de la taţii mei uriaşi, mici nimicuri, după cum spun: case, prieteni, munți, Luceafărul.

278. Tata, asemenea unui ofițer de stat-major, în anumite epoci ar fi putut să fie paznic de noapte, dar n-a fost. Tatăl meu n-a fost niciodată, dar niciodată în viața lui, nicicând, niciunde paznic de noapte. Cel care era schimbul lui întârzia sistematic pentru că avea o prietenă capricioasă care tot timpul îl ducea de nas, îl momea cu întâlniri neașteptate sau îl chema la ea şi-l trimitea să-i rezolve verificarea tehnică a maşinii care era la ordinea zilei, din cauza asta întârzia. E adevărat în principiu, îl întrebă gâfâind din cauza alergării pe tata, că Gauss ar fi făcut calcule care ar demonstra geometria neeuclidiană? Tata începu să-şi adune lucrurile, nu-l deranja mica întârziere. Avea timp, mai ceva ca un conte. Nu, nu-i adevărat. Eu, personal, cunosc cel puţin două lucrări independente una de cealaltă în care se consideră de-

monstrat faptul că este vorba de o legendă propagată de un anume Sartorius von Waltershausen, geolog şi prieten intim al lui Gauss. Se crăpa de ziuă, şi-au strâns mâinile; deasupra oraşului parcă s-ar fi întins o conjunctivită cosmică sau nişte ochi plini de lacrimi.

279. Bunicul a primit cadou de la şahul persan un papagal vorbitor. Papagalul vorbea nemţeşte cursiv, dar cu greşeli (formele articolului der-die-das), dacă s-ar fi prezentat pe strada Rigó, la examen de limbă, n-ar fi întrunit punctajul nici măcar pentru cunoştinţele de nivel mediu. Avea nişte culori inimaginabile. Din cauza neglijenţei tatălui meu, pisica a mâncat papagalul. În furia-i neputincioasă, tata a spânzurat pisica. Bunicul l-a chemat îndată la el, tata şi-a cerut îndată iertare şi a declarat că se supune, disciplinat şi complezent, consecinţelor previzibile şi justificate ale severităţii paterne. Ridică-te, copil sălbatic şi nechibzuit, dispari din faţa mea azi, pentru ca mâine să putem discuta cu adevărat. Tata s-a retras de bună voie şi s-a închis în camera sa; toată noaptea şi-a examinat conştiinţa. Îi era frică de Dumnezeu, îi era frică de tatăl său. Îi era frică şi tremura. A doua zi dimineaţa întreaga familie se ruga împreună în faţa uşii camerei fiului rătăcitor, excluzându-l astfel şi mai mult din sânul ei. Apoi s-au aşezat împreună la micul dejun, nu mai era nevoie de pedeapsă, asta nu mai trebuia precizată, asta s-a aplicat, chiar şi bunicul a spus doar atât: mănâncă, băieţelul meu, nu fi amărât. Adică bunicul a pătruns în tata sub forma unui Über-Ich. Asta se transmitea din generaţie în generaţie, cam de pe la sfârşitul secolului al XV-lea. Frate-meu este crescător de câini, sora-mea şi-o trage cu nepotul şahului, iar fiul cel mare al tatălui meu, Dumnezeu ştie ce face.

280. Tata ştie să fie şi generos şi glumeţ, cu condiţia să-i menajăm micile slăbiciuni. Dintr-un anume motiv este împotriva unghiilor murdare şi nu suportă ca în timpul mesei unii să

împingă mâncarea de colo-colo cu degetul mare. Pentru Dumnezeu, nu cu degetul mare!, strigă în asemenea momente şi face o grimasă de scârbă. Dacă tot trebuie împinsă, faceţi-o cu nasul sau cu degetul mare de la picior! Cu orice altceva-i mai bine decât cu nenorocitul ăla! Iată, asemenea capricii şi toane îi caracterizau majoritatea aversiunilor. Dimineaţa de la nouă şi până la prânz, la douăşpe, nici măcar musca, linişte, pentru că tata lucrează, iar după-amiază de la patru la cinci, la fel: se-ntinde să se odihnească. Intratul în camera lui în timp ce el îşi desfăşura activitatea misterioasă ar fi fost cel mai mare sacrilegiu. Nici unuia dintre copii nu-i trecea prin cap măcar ceva de genul ăsta. Orice greşeală cât de mică îl putea irita la culme (pe tata). E îngrozitor să-i cazi în dizgraţie, probabil sau tocmai pentru că nu-şi manifesta dezaprobarea prin cuvinte stridente. Tăcerile lui sunt mai eficiente decât predicile menite să pedepsească. De altfel, nu întotdeauna-i uşor de aflat dinainte ce pune la cale, ce anume îl face să explodeze. Mama se-nfurie şi se lasă cu ceartă când îi surprinde pe fiii tatălui meu că sunt obraznici — ciugulirea-n prostie din dulceaţa adulţilor, pătarea cu cerneală a bluzei de marinar proaspăt spălate. Tata-i în stare să nu remarce asemenea ticăloşii eclatante, în timp ce o greşeală cât de mică şi nevinovată îl scoate din sărite. Autoritatea paternă e imensă şi imprevizibilă.

281. E un tip mişto, fenomenal, parcă ar fi prietenul de suflet al lui Krúdy; nu mai e tânăr, pileala prea multă l-a tocat ca pe o chiftea, are carnea tocată, faţa buhăită, părul i se răreşte şi i se subţiază, başca îl mai şi vopseşte, nici dinţii nu-i sunt în regulă. Krúdyanismul nu ar trebui să inducă pe nimeni în eroare, nu-i un sinonim pentru domn. Uneori e penibil, ordinar, duhneşte sub orice critică, tata e un tip fenomenal, de căcat. (Felul în care la o petrecere îi spune unei femei pe care o vede prima oară că, doamne, ce te-aş mai..., e atât de frumos, de pur, de lin şi de vesel, parcă s-ar pogorî îngerii, şi, oribil tocmai din cauza asta. Persoana în cauză îl priveşte

cu un entuziasm tăcut sau dacă *pe bune* nu vrea nimic de la tata, cu un zâmbet vesel, ridicând din umeri. Pe măsură ce se îmbată devine tot mai de nefolosit, dar inclusiv în penibilismul său rămâne mişto [tata]. Am fost noi deja-n pat?, dacă întreabă aşa ceva nu înseamnă că te provoacă, nu-i un porcotan, se vede clar că treaba asta îl preocupă în mod deosebit, vrea să ştie cum a fost, dacă.) Tata e o problemă de detaliu. („Mama ta mă bătea dacă... dacă nu mă culcam cu ea.")

282. Tata este un bucătar binecuvântat de Dumnezeu, compune cu gura; aşa cum altcineva aude muzica citind partitura, el simte gusturile din reţete. (Ideile sale sunt nu numai generoase şi radicale, ci şi gustoase, în înţelesul arhaic al cuvântului; i se fâlfâie de tradiţie, în felul ăsta construieşte bazându-se pe ea.) Bunicul nu-i dispus să mănânce din ce găteşte el. Cine a gătit azi?, e prima întrebare pe care o pune când soseşte. Fiul nostru, răspunde cu mândrie bunica. Auzind asta, iese din casă fără să spună un cuvânt şi merge la cârciuma de vizavi, unde se găteşte al dracu' de prost. Tata ridică zâmbind din umeri. Mănâncă împreună cu mama lui. Ai făcut mâncare bună, îi mângâie bunica mâna. Tata şi-o smuceşte. Ştiu.

283. Când mama a intrat în familia tatei — în timp ce tata n-a ajuns niciodată în familia mamei, nu s-a pus problema, nu s-a putut pune problema —, unchiul lui din partea mamei, nenea Pityu, precum şi prinţii, fraţii domnitori, la fel şi sora mai mică a tatei, stareţa călugăriţelor din ordinul fecioarelor Sfintei Maria, au chemat-o pe mama, pe învăţătoarea cu rochie galbenă din stambă, s-o lămurească, să-i spună pe şleau împreună cu cine (cu tata) trăieşte (o să trăiască). Pentru că, fireşte, mamei nu îi este, nu *poate* să-i fie clar cu ce piatră preţioasă a istoriei maghiare şi-a unit destinul. Un geniu universal şi o instanţă morală. Cu pupilul lui Miklós Zrínyi. Plus, învingătorul de la Eszék. Prefectul moştenitor al Sopronului. Titlul princiar ce poate fi moştenit şi dreptul de căsă-

torie în sânul casei regale. Mama când zâmbea, când dădea cu seriozitate din cap. Ia mai mergeţi în pizda mamii voastre. Îi asculta pe bărbaţii ăştia care o ameninţau cu întunecimea lor şi dădu dovadă de înţelegere. Nu înţelegea prea bine de ce se tem atât de tare de ea, în tot cazul, pentru toate astea ponoasele le-a tras tata, învingătorul de la Eszék, dar atât de tare, că i-a sunat apa-n cap. Apoi, pe măsură ce trecea timpul, a înţeles şi ea repede.

284. Înălţimea medie a celor din Islanda este de 182 de centimetri, citise tata, adică, susţinea, există aceeaşi probabilitate ca-n Islanda să existe persoane de 172 de centimetri sau de 192 de centimetri. Dacă la Kolozsvár stăteam la rând la pâine puteam să văd deasupra capetelor celorlalţi pân' la începutul rândului. Ce s-ar întâmpla la Reykjavík? Azi nu mă dau jos din pat, o anunţă cu blândeţe pe mama, azi nu stau la coadă la pâine. Mama împacheta cu încăpăţânare. N-a spus, cum făcuse odinioară, dragule, tu ai 193 de centimetri, cu 1 peste probabilitate.

285. Când omul e tânăr crede că s-a debarasat de tata, nu şi-a încheiat socotelile cu el, dar cel puţin s-a resemnat sau aşa speră, ei bine, o să punem noi punctul pe i, sau nu speră nimic, îl vede cum este: este aşa cum este (tata). Dar ajuns pe la patruj' de ani, brusc, omul iar ar dori să ştie: la urma urmei cine este bărbatul ăsta? Foamea-de-tată. Nevoia-definirii-tatălui. Dorinţa de a-i da un nume tatălui. Ochii omului sunt din când în când inundaţi de lacrimi. Un dans tată-fiu pe viaţă. Înainte să moară (tata), fiul tatălui meu a căutat în bucătăria nopţii un teren comun al sentimentelor, s-a aplecat spre tata, care stătea acolo ca un rege (şi îi era imposibil să-şi privească în faţă falimentul vieţii), i-a întins dreapta ajutătoare şi l-ar fi îmbrăţişat, dar tata n-a răspuns. Nu s-a mişcat în marea-i ofuscare. Rolul tatei este interpretat de József Timár.

Într-o după-amiază tata a ieşit din camera lui, tata, care era *286.*
un om frumos şi un caracter slab, a mers la fiul său cel mare, l-a sărutat pe frunte şi i-a spus: sunt mândru de tine, dragul meu băieţel. Am avut un vis foarte frumos despre tine, sunt mândru de tine.

Tata — era frig, o toamnă haină, în baie o ceaţă umedă, iar *287.*
în cămară frunzele obosite, galbene ajungeau pân' la glezne — s-a strecurat în patul cu baldachin al fiului său cel mare şi a început să-l gâdile, să-l mângâie (pe fiu). Îi săruta gâtul, pieptul. Căuta în fiu dovada lui Dumnezeu, pe fiu îl durea căutarea asta. Mă doare! Tata râdea şi-i şoptea la ureche fiului că ar fi timpul să afle (fiul) cum este un bărbat adevărat, ce face un bărbat, iar dacă nu învaţă treaba asta n-o să-şi găsească niciodată un bărbat sau o femeie mai de doamne-ajută, o să rămână un virgin veşted, la fel ca, mutatis mutandis, tanti Mia, un cocean uscat. Fiul tatălui meu renunţă să se mai apere, la urma urmei nici nu era chiar atât de neplăcut sau de pe dos, pentru că tata nu se mai sălbătici ca mai-nainte. Dar, la un moment dat, îi înşfăcă mâna şi i-o puse pe falus, care era mare şi întărit. Fiul tatălui meu se îngrozi, nici măcar nu putea să se mişte, mai ales *acolo*. Însă tata îi strângea încheietura mâinii, mângâie-l, spuse cu severitate. Şi dacă nu face asta (fiul), înseamnă că nici nu-l iubeşte cu adevărat. Iar în ceea ce priveşte creşterea, respectiv mărirea şi întăritul, este absolut normal, e semnul iubirii aproapelui. E cât se poate de bine că tocmai el îi arată, nu altcineva, un străin. Familia să rămână, totuşi, în cadrul familiei. Tata bolborosea agitat cuvintele, le şoptea şi le săruta pe gâtul fiului tatălui meu, pe ceafă, pe obraji, pe gură, în timp ce mâna aflată în discuţie o apăsa pe falusul aflat în discuţie. I se acceleră respiraţia, începu să suspine şi să gâfâie, de parcă i s-ar fi făcut rău. Şi nenea Theo transpira şi respira la fel când a făcut o criză cardiacă, dar înainte să fi murit, n-a murit, a primit o injecţie, iar medicul a

început să-l maseze cu ambele mâini. Amintindu-şi asta, fiul tatălui meu aprinse repede lumina şi ar fi vrut s-o cheme pe mama mea, dar tata îl opri cu brutalitate, unde, unde, trandafirule cu glas de privighetoare, treaba asta nu priveşte pe nimeni, doar pe noi doi, ai înţeles?! Mai ales nu pe maică-ta. Pricepe greu că acu nu ea vine la rând. O gâscă geloasă. De altfel, n-ar crede o iotă din ce-i spui! Îi era teamă şi plângea (fiul tatălui meu). Mai târziu se bucura când auzea gâfâitul, ştia că atunci se termină repede (totul, adică tata). Cu prima ocazie a vomitat. A făcut şi febră, a doua zi nu s-a dus la şcoală. Atunci învăţau despre viaţa lui Toma d'Aquino.

288. Cine-i pentru mine tata? Un prieten, un bărbat strălucit („cu care am fost aproape unul şi acelaşi"). A.P. Cehov (etc.). O vrabie (se zbate la şoldul fiului tatălui meu care traversează piaţa, îl însoţeşte, nu zboară). O femeie pe care o văzuse doar o clipă, până când au aşezat capacul de tablă în timp ce o transportau. Leii crucificaţi pe crucea de la Cartagina. David Copperfield purtând o tăblie la gât: Atenţie, muşcă! Un prunc de un an jumate, care a îngheţat în apartamentul fără ferestre dintr-un bloc — în 1985 —, în timp ce părinţii erau la distracţie. Irina T. pe care au arestat-o în timp ce venea de la biserică, pe motiv că s-ar fi rugat pentru moartea lui Stalin. Un balaoacheş cu numele de Latzi Pál care având nasul ciung vorbea puţin pe nas („...m-ah duh la Melchioh să spehle băhbiehul de coho sânhele, şi el spuh că vehi, n-a fo un cheştih săh măh ajuhe şi acu vih la min cah la o minuhe"). Bărbatul cu faţa chinuită, turnată în gips, care stă (plin de praf) în vitrina de la Pompei. Mihály Csokonai visând în dulapul de haine al mamei sale, la Debrecen. Ţarul Nicolae I. care-l defineşte pe Dumnezeu ca ultima verigă din lanţul de serviciu. Un medic care-i interzise lui Ceadaev „gândurile rele". Un preot reformat care şi după ce se eliberase şi-a ţinut până la moarte mâna la gât (prelatul Szelepcsényi i-o frânsese cu barosul). Pictorul care grăieşte

astfel: „Dumnezeu, tu cel care cu vulpile cu coada de foc ai aprins lanurile de grâu ale duşmanului tău...“ Fetiţa care se bălăceşte în apă. Un figurant veşnic mut dintr-un film vechi. Un ciomăgar din anii cincizeci, acu' aproape că are şi şarm, e maestru de înot. Simplicissimus, după ce l-a urâţit variola şi i-a căzut şi părul. Richard Wagner când expune cum pot fi arşi evreii (toţi) în timpul unui spectacol cu Nathan Înţeleptul. Un şofer de autobuz care în timp ce conduce îi blestemă mormăind pe cei care-l depăşesc. Fiica lui Scianus, pe care, pentru că era interzisă executarea fecioarelor, călăul, înainte s-o spânzure, o violează acolo, lângă frânghie. Mătuşa lui Mozart care citeşte însemnările lui Wolfgang notate-n jurnalul intim: „Să pot să mă cac, am rămas acasă cu o pâlnie în cur, a fost puţin neplăcut cu pâlnia-n cur...“ (etc.). Un aşa-zis tânăr din zilele noastre („...de altfel, mătărângă-de-doi-metri, aşa mă cheamă, ce se află aici de şmotru, nu convine pentru mine...“) Un câine (pe care l-au vândut drept ciobănesc scoţian, dar a reieşit că nu-i scoţian) care iese dimineaţa în grădină, priveşte spre steaua roşie de pe cupola Parlamentului — şi plânge. Groparul din Hamlet, dar care rosteşte un text complet diferit faţă de cel pe care-l cunoaştem. Etcetera. Tata.

289. Domeniul de cercetare al tânărului profesor era dezvoltarea conştiinţei europene în secolul al XVIII-lea. Mama lui era pe moarte. Vorbea cu ea zilnic la telefon, dar femeia nu era în stare să articuleze mai mult de trei propoziţii. Şi alea oarecum trei, spuse suspinând prof. tatei. Până atunci, în afară de salut abia schimbau vreun cuvânt, iar acum vorbeau zilnic despre starea femeii, pe tata îl stupefia raţionalismul tânărului care nu era deranjant (pe cine?!, pe cine?!), nici măcar glacial, doar — privind concluziile sale — neobişnuit; e adevărat, abia îl cunoştea pe acest bărbat. A murit, îi spuse într-o zi în loc de salut profesorul. De zăpăceală sau de durere vorbise englezeşte, she died. Tata moşmonea cu cheia în uşă, profesorul a deschis, she died... Stăteau muţi,

se uitau unul la celălalt. Profesorul era un om frumos, acum, chipul său nud era fixat în vidul adânc. S-au privit mult timp, ca într-un film. Tata uitase că mama lui era moartă de 17 ani, simţea că ar fi primit vestea morţii propriei sale mame. Evident, i s-au umplut ochii de lacrimi. Încetul cu-ncetul, şi ai profesorului. Şi-au zâmbit dindărătul vălului de lacrimi. Tata, pe nimeni — fiind vorba inclusiv de mama, de părinţii săi, de fraţi şi surori, de copii, de prieteni şi prietene, până şi de femeia neagră din cartierul de vitrine din Amsterdam —, pe nimeni din lume n-a simţit atât de apropiat de el. Cu asta nu prea aveau ce să facă, nici n-au făcut.

290. Tata fusese proprietarul unei aşa-zise locuinţe individuale, poate fi numită chiar un mic palat, pe care iniţial o destinase prinţesei de Maintenau, dar a retractat totul când aceasta, muşcând din mâna (sau din alt membru) care i se întinsese, l-a umilit şi trădat pe tata, apoi i-a donat-o unei dame de consumaţie din Suriname, pe care o scosese dintr-o celebră vitrină din Amsterdam, dar până la urmă s-a speriat de ea, respectiv, s-a speriat de sine însuşi, de cel pe care-l descoperise în femeia neagră, dar între timp au mai apărut şi alte locatare, soluţii, care s-au dovedit mai mult decât provizorii, dar ce? Nu în spiritul zvăpăiat şi neliniştit şi nestatornic al tatei trebuie căutată cauza, ci în atracţia lui, mult timp neconştientizată, faţă de locuinţa în discuţie. Dorul posesiunii. Şi, într-adevăr, îndată ce i-a dat papucii ultimei femei, o ziaristă englezoaică, mamă a patru copii, s-a petrecut marea întâlnire între el şi locuinţă. Spiritualitate, senzualitate, intelectualitate şi personalitate. Generozitatea spaţiului. Lăsaţi orice disperare, voi ce intraţi aici —, *ei*, firește, nu chiar atât de searbăd şi de spiritual. Spaţiul este inclusiv dramă. Bogat şi părăsit. Şi gol. Şi trist. Dar întotdeauna: pozitiv, creativ (activ, constructiv). Vioi. Care-ţi generează impresia şi speranţa că ai avea de-a face cu locuinţa asta! Parcă te-ar privi şi pe tine cele afirmate, drama, bogăţia etc. Intri în locuinţă şi deja eşti mai talentat. Inclusiv gândurile tale sunt cores-

punzătoare acestei stări, se rotesc corespunzător acesteia. Ăsta nu-i templul artelor, nici personalitatea sanctificată. E ceva mult mai sălbatic, mai isteric, mai real, mai egoist. Dacă n-ai grijă, te înfulecă. Tatăl meu! Când tata şi-a donat ţării întreaga pinacotecă, mai degrabă a fost obligat decât ar fi funcţionat purul patriotism, a trebuit să se despartă inclusiv de acest mic palat. Ehei, a fost o despărţire grea. Anii le-au acoperit, din cauza asta nu s-a gândit la numărul imens de obiecte acumulate de-a lungul anilor. Toate erau la locul lor, astfel că nici măcar n-au atras atenţia cuiva. Acum însă spaţiul nu mai e, a rămas doar acumularea, de la blidele ţărăneşti, la desenele lui Megyik, de la tabachera de argint din Augsburg, la frapiera specială pentru şampanie. Ar fi fost cine să le cumpere, o firmă, preţ global, dar după o scurtă ezitare, tata nu le-a vândut, totuşi. În schimb, să le împacheteze singur — nici vorbă! Au sosit, deci, prinţesa de Maintenau, dama de consumaţie din Suriname, ziarista din Anglia: împachetat! Atmosferă nu era cine ştie ce, din mai multe motive. Tata trebuia să părăsească locuinţa în 28 martie (eroare: în 5 mai) şi abia în ultima clipă şi-a amintit că este ziua morţii tătâne-său. Mutatul este cadoul meu pentru el sau al lui pentru mine? Dama de consumaţie din Suriname, care renunţase demult la profesie, dar de damă de consumaţie a rămas damă de consumaţie, o bătrână înţeleaptă, bunica, l-a privit cu batjocură pe tata, cu satisfacţie, cum obişnuia s-o facă după o partidă de amor, şi spuse: sau nu este un cadou. Astfel s-au cunoscut.

291. Ungurii — tata e unul dintre ei, este ungur — sunt ca şi norvegienii, în februarie li se face deja un dor nebun după lumină, după căldură, le este teamă de frig (se înspăimântă) şi recită poezii triste. Şi frig şi zăpadă şi moarte, de exemplu, în timp ce se întristează teribil. În februarie, tatăl meu tace. În schimb, în martie, când apare lumina de primăvară, care-i de culoarea somonului şi goală, rânjeşte cu maliţiozi-

tate, asemenea celui care a păcălit pe cineva. Nu mai este zăpadă, chiuie triumfal, doar moarte!

292. Faptul că fiul tatălui meu, spre deosebire de prietenul său, de Zipper, avea tată, pe tatăl meu, îi conferea o prestanţă deosebită, de parcă ar fi avut un papagal sau un saint-bernard. Se şi fudulea cu tata, cum că asta i-a cumpărat, asta i-a interzis, sau că tata o să vorbească personal cu directorul şi o să-i angajeze un învăţător particular. S-a creionat o imagine apăsătoare despre tata, apăsătoare, dar complezentă. Uneori Zipper se întâlnea cu el, iar tata, în marea lui neatenţie, vorbea cu el de parcă i-ar fi fost fiu. Încheie-ţi nasturii, bătrâne, suflă un vânt din nord-vest, o să răceşti. Arată-ţi mâna, o, dar asta sângerează, vino, mergem la farmacie să te panseze. Ştii să înoţi? Un tânăr trebuie să ştie să înoate. Apoi, tata trebuia înapoiat, la fel ca şi Robinson, luat cu împrumutul. Din când în când hoinăreau şi în trei. Pentru tata, timpul reprezenta ceva foarte serios (nenorocitul ăla de timp). Avea un grandios ceas cu capac, cadranul, email mov, conturul cifrelor romane, negre, aurit, un clopoţel din argint semnala încet trecerea sfertului, jumătăţii şi a unei ore întregi. Poate fi folosit atât de cei orbi, cât şi de cei care văd. Minutele, glumea tata, fireşte, trebuie să le adaugi în gând. Râdea, minute adăugate! Încă n-a văzut ceasornicar! Merge zi-noapte, fără oprire, de patruj' de ani. A intrat în posesia mea la Monte Carlo, în nişte circumstanţe extrem de neobişnuite. Fiul tatălui meu şi Zipper s-au uitat unul la celălalt, circumstanţe extrem de neobişnuite! Aparent, oricine, pălărie neagră, baston cu o măciulie de fildeş: dar tata ăsta, la Monte Carlo, în nişte circumstanţe extrem de neobişnuite... Dacă pe tata îl durea capul, mânca multă ceapă, pe o rană deschisă punea pânză de păianjen, iar podagra şi-o trata cu călcatul apei.

293. Cum e o zi de iunie la Stockholm (Suedia)? O zi de iunie la Stockholm — după tata —: dimineaţa încă iarnă, la prânz,

primăvară, după-amiaza, vară: se schimbă ţara (Suedia): femeile încep să se dezbrace (mama şi celelalte).

294.

Fiul tatălui meu — atunci, concret — nu era batjocoritor în mod deosebit, doar glumea puţin, apropo, în legătură cu ce?, că tortul fără nici un gust cu siguranţă e pentru diabetici, astfel e bun numai şi numai ca tata (care fusese obligat la o dietă severă) să poată mânca din el etcetera, cât poftеşte, nechibzuit, incoerent. Tata era deja bătrân şi slab. Mânca şi zâmbea. I-a şoptit unuia dintre nepoţi: pe o ureche îmi intră, pe ailaltă îmi iese. Fiul tatălui meu l-a admonestat cu drăgălăşenie, tortul? Atunci tata a sărit ca ars, scaunul s-a trântit în spate, a măturat tortul din faţa sa, stropi abundenţi de spumă şi ciocolată, şi cu chipul desfigurat a început să-l toace pe fiul tatălui meu, măi!, măi!, gâfâia, măi!, ticălosule! Fiul tatălui meu nu s-a apărat, stătea doar şi minţea că nu înţelege nimic, nu înţeleg, nu înţeleg. Bătrânul, hohotind de plâns, îl lovea mai departe. Asta a fost ieri.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

295. Tata n-a fost nici prinţ, nici conte, de bogat era bogat doar cu măsură, totuşi era cel mai mare domn cu care fiul său s-a întâlnit vreodată. Spre sfârşitul războiului, familia era refugiată, se ascundea de săptămâni în şir de colo-colo, în realitate din faţa ei însăşi, practic, din faţa ruşilor şi a nemţilor, ceea ce, la urma urmei, însemna c-ar fi vrut să se refugieze din lume, pe Lună sau pe Luceafăr. Au ajuns în Burgenlandul de Sud. Tata, cu un gest cât se poate de hotărât, dar în acelaşi timp cât se poate de firesc, a intrat în prima casă ţărănească unde tocmai se pregăteau să prânzească, bărbatul stătea la masă, femeia lângă soba de gătit. În loc de salut, tata, cu o voce milităros de înceată, a spus: Welche Regiment. Ţăranul a sărit de pe scaun, şi-a lipit braţele de-a lungul coapselor, şi-a ridicat bărbia, şi-a îndreptat privirea peste capul tatei, spre pământul nimănui, melde gehorsamst, Kaiserjäger Mödling. Tata a încuviinţat din cap, a mers lângă masă, gazda a înşfăcat scaunul pe care şezuse, iertare, încă e cald de la propriile mele fese, iertare, şi i-a oferit un altul. Tata s-a aşezat. A prânzit singur. Cele două familii, a ţăranului şi a sa, aşteptau. În inimile lor sălăşluiau (s-au stabilit) două sentimente identice: respectul şi ura.

296. Aveau un cântec, şoptea cu tristeţe mama şi vocea-i tristă era într-o contradicţie atât de mare cu ce spunea, încât şi azi îmi rezonează-n urechi, Gizi dansa pe masă, printre pahare,

tata o aplauda şi-i cânta: O, Amanda nu fi curvă la mezat / Dacă nimeni, nimeni nu te-a obligat. Poftim?, întrebă tata încântat. Da, şopti mama. Aici urmează numele complet al tatei, aplauda şi bătea ritmul pe genunchi, se sufoca de râs, iar cine a văzut-o, chiar şi o singură dată, pe mătuşa Gizella, mereu în negru, cu pălăria primită de la regina Zita care semăna cu pălăria reginei Zita, avea deasupra un cap ponosit de pasăre, cărând mereu în plasele ei croşetate din aţă obiecte misterioase, chiar că i-ar fi putut asocia orice, numai un singur lucru nu: curvă. Şi ce a răspuns?, chicotea înfundat tata. A fost mare scandalul? Spune-mi! N-aş fi avut voie să-ţi spun ce ţi-am spus. Voi vă bateţi joc de toată lumea. Gizi a răspuns cântând: Sunt curvă, curvă la mezat / Pen' că viaţa de mult m-a obligat. Asta nu-i a glumă. Tata aproape c-a leşinat de atâta râs. (Bătu-te-ar Dumnezeu, spunea altădată, e îngrozitor că nu eşti în stare să înţelegi. Se jucau.)

297.

Apogeul la care a ajuns cariera tatei, de fotograf amator, a fost când şi-a cumpărat un autodeclanşator. Ca fotograf, fusese exclus până atunci din fotografiile de grup ale familie, doar umbra i-a alunecat pe câte o poză. Spera că acest declanşator îi va fi de folos, astfel că va fi şi el în cadru. Dar acesta s-a dovedit mai complicat decât îşi imaginase. Declanşatorul funcţiona cu o pompă cu glicerină, extrem de sensibilă la căldură. Tata aşeza, deci, aparatul pe stativ, focaliza pe noi, pe mama, pe fraţii mei mai mici, ne plasa în aşa fel încât să ni se alăture şi el, apăsa pe butonul declanşatorului şi alerga la locul lui. Familia se holba în obiectiv, într-o aşteptare fericită. Păsările ciripeau. Adierea se plimba alene printre crengile copacilor. Furnica înainta agale pe piciorul fiului tatălui meu. Aparatul tăcea. Frate-meu mai mic bocea, pentru că-i intrase un ţânţar în ochi. În aşteptarea asta amarnică mama întrebă dacă nu-i posibil ca-n aşteptarea asta amarnică să lăsăm, eventual, să ne treacă pe lângă ureche fatalul *clic*. Trupul fiului tatălui meu părea că ia foc

din cauza mâncărimii din ce în ce mai puternice. Păsările ciripeau. Adierea se plimba alene printre crengile copacilor. Îşi pierdu răbdarea şi tata, porni spre aparat, dar cum făcu un pas, aparatul îl admonestă: *clic*. Mai târziu, în poză s-a văzut numai tata, familia — pauză. Cu ocazia celei de a doua experienţe, ale cărei pregătiri prealabile n-au fost cu nimic mai puţin solemne, pe fiul tatălui meu l-a apucat un râs irezistibil, astfel că n-au auzit *clic*-ul, au tot stat nemişcaţi minute-n şir, pentru ce? Nici la a treia, nici la a patra tentativă tata n-a reuşit să-şi fixeze familia şi pe sine însuşi, ca pe o unitate firească, degajată, într-o poză comună. Niciodată nu se ştia când e *clic*, întotdeauna era ca trăsnetul din senin. A cincea oară familia a descoperit că familia stă pe un muşuroi de furnici. Păsările ciripeau. Adierea se plimba alene printre crengile copacilor. Între timp, autodeclanşatorul s-a încălzit şi s-a accelerat atât de tare, încât cu fiecare ocazie tata era silit să execute nişte sărituri sălbatice ca să-şi ocupe locul printre noi. La puţin timp, nici n-a mai reuşit să ajungă înainte de *clic* la familia lui; clic interruptus. Apoi, în fotografiile developate se putea vedea familia într-o încâlceală grotescă, depăşind în confuzie până şi grupul Laokoon. Astea nu mai erau fotografii ale unei familii, ci ale haosului. Apoi tata iar s-a întors la fotografierea peisajelor; fiul tatălui meu a suferit puţin că tata n-a reuşit niciodată să-şi arate, să-şi fixeze într-o poză adevărata sa faţă. Sunt estompat.

298. Tata avea o moralitate de două-trei ori mai mare decât media pe ţară, care, ţinând seama de situaţia actuală a ţării, de molima ateistă de mai multe secole, nu-i cine ştie ce, dar n-avem ce face, aici trăim, astea ne sunt limitele, iar de două-trei ori e, totuşi, de două-trei ori, de exemplu, Doamne ce-l mai vorbea de rău pe Emile Zola (punând accentul pe prima silabă: Zóla), era indignat mai cu seamă de păcatele abatelui Mouret, iar după moartea lui (nu a lui Zola, nici a abatelui, ci a tatei, chiar aşa) s-a descoperit că i-a tras unei

nemţoaice din regiunea Sudetă un bastard, un băiat, cu familia căreia suntem şi-n prezent pe picior de cordialitate, fireşte nu cum ar fi dorit tata. Dar când se aşeza la pian cânta, în ciuda celor de două-trei ori, cântece deocheate, Rugăciunea unei fecioare şi Visul unui rezervist (al tatei). Şi mai era Egelanda halt euk zamm (Egerländer haltet zusammen).

299.

Ei bine, uneori, fără îndoială, tata se-mbăta ca porcu', praf şi pulbere în jur, ieşea din el brutalitatea, superioritatea, un tată ştie foarte bine să se înalţe, am fi putut-o chiar şi păţi, dar tata, Vater, patriarhalitatea asta, niciodată nu le-a avut, n-a agreat-o şi nici n-a vrut să agreeze autoritatea asta. Mama era cea care decidea totul, tata de la ea trebuia să ceară bani — pentru capuccino —, iar mama, din răzbunare, îşi fâţâia prelung răspunsul, îi dă, nu-i dă, sadism pentru sadism. Ciudat. Toată lumea ştia când e ziua de naştere a copiilor, el nu ştia; e adevărat, nici pe a lui. A fost complet uluit când fiul său cel mare a împlinit treizeci de ani, că asta era cea de-a treizecea aniversare a fiului său, putea să fie a douăzecea sau a patruzecea. Habar n-avea de nimic — un bun pretext de distracţie. Autoritatea şi-o câştigase ca excelent şi cunoscut vânător. Dacă baronul Rothschild venea de la Paris, pe tata îl invita la vânătoare de capre-negre, iar dacă la Viena apăreau complicaţii la un cal de curse, tot pe tata îl chemau de urgenţă — astea ne plăceau. A făcut bine c-a lăsat să i se atrofieze profesia, era dispus să-şi practice vocaţia numai în cazuri extreme. Îi liniştea, îi consola pe ţărani, fii pe pace, o să treacă de la sine, trebuie doar pansat sau înfometat *cumsecade*, fii pe pace, se rezolvă, nu-i nevoie de veterinar. Nu făcea nici un fel de administraţie, nu trecea nimic în registru, nici n-ar fi fost unde; dacă ajuta, nu cerea bani, îi chema la cârciumă, e-n regulă, poţi să-mi aduci câteva ouă. Apoi, facturile trebuia să le plătească mama. Era impresionant, rudele, în general, erau căpătuite, noi, în general, eram nevoiaşi. Dar pentru noi era interesant, ba mai mult, chiar şi plăcut. Pe tata nu-l interesa nici un fel de or-

dine sau obligaţie, era programat să inspecteze, lenevea în pat pân' la prânz. Măcelarii ştiau. Iar noi trebuia să spunem c-a plecat demult, e pe drum. Intram la el în cameră, trăgeam de pe el pilota, să meargă odată, îl aşteaptă transportul de la Viena. La început, toate astea erau teribil de penibile. Dacă suna telefonul, trebuia să negăm că-i acasă, dar el, dintr-un capriciu subit, ne smulgea receptorul din mână. Era îngrozitor şi râdeam. Există o listă cu mizerii, un torent de reclamaţii copilăreşti, ce nu se uită niciodată. Într-o zi mi-a rupt bucăţi bucăţele fotografiile de actori de cinema. A dat foc colecţiei de cutii de chibrituri. E ridicol ca la patruzeci şi ceva de ani să reproşezi toate astea, dar orişicât. În timpul bombardamentelor el era cel care o tulea întotdeauna primul la adăpostul antiaerian. De exemplu, Iulianus, fratele meu mai mic, după terminarea clasei a şaptea a trebuit să se pregătească pentru examenul de corigenţă la latină, îşi fracturase mâna, nu şi-a putut lua notiţe tot anul, şi l-a rugat pe fater să-l ajute, care chiar ştia latina, nu numai jägerlatina. Când frate-meu s-a întors de la corigenţă, tata s-a baricadat cu el cu tot în camera mare şi a început să-l bată ca un descreierat cu biciul pentru câini, iar noi băteam cu pumnii în uşă, fapt care l-a sălbăticit şi mai tare; făcusem o prostie. Din cauza hematoamelor, frate-meu a umblat săptămâni la rând cu cămaşă cu mânecă lungă şi n-a avut curajul să meargă nici la înot. Una peste alta, tata era imprevizibil, dar consideram acest lucru mai degrabă drept o catastrofă naturală. În copilărie, revoltei mele i s-a asociat o anume înţelegere, greu de explicat, dar nu se putea vorbi de o delimitare certă: „vinovat — nevinovat". Tata n-a devenit nazist, cu toate că veterinarii devin repede nazişti (biologie, genetică), dar pe el l-a protejat predispoziţia asta nativă, criminală, ba mai mult, cu tendinţe de criminalitate, ba mai mult, aptitudinea pentru haloimăs.

300. Paternitatea tatălui meu se limita la duminici. Promitea că soseşte la trei. Fix la ora trei, fiii tatălui meu se uitau pe fe-

reastră: VW era în faţa casei. Se grăbea, tata era nerăbdător. Dar niciodată nu ne certa, nu ne spunea nici măcar: da' pe unde-mi sunteţi, ei, ca să vezi. După patru minute pornea motorul, maşina se rostogolea zece metri. Apoi peste alte patru minute, iar zece metri. În final, copiii ajungeau acolo alergând; bună ziua. Tata dădea din cap, bună ziua. Unde mergem? La castelul Spornheim, răspundea tata. Conţii de Spornheim v-au fost strămoşi, ascendenţii voştri; János al II-lea, contele de Spornheim-Kreuznach a fost tatăl lui Walrab von Koppenstein, a cărui mamă era soţia unuia dintre funcţionarii ministeriali de la castel, dar pentru că n-avea rang, fiii ei au devenit simpli baroni; la castelul ăsta mergem azi în excursie. Ne tot înşira ani, date istorice şi tot răsucea firele relaţiilor de rudenie, până-n zilele noastre. Dar pe fiii tatălui meu îi interesa mai degrabă care dintre ei poate sta în faţă, lângă tata (pe locul soacrei), şi care pe bancheta din spate. Era o luptă permanentă pentru locul principal, în care forţa fizică, prezenţa de spirit şi lipsa de scrupule jucau un rol de seamă, până când tata, în sfârşit, se înfuria, ia mai terminaţi odată!; această furie era vârful aisbergului, apoi nu mai era nici pâs. Cel care a auzit această linişte n-o poate uita niciodată, niciodată; urme-de-tată.

301. În anii '70 s-a întâmplat ca fiul cel mare al tatălui meu să-l observe pe tata printre trecători, pe strada Váci. Se uita la vitrine (tata). Servietă, ochelari, cămaşă albă. Privea dus pe gânduri. Venea de la serviciu. Avea obiceiul să treacă pe strada Váci. Dacă fiul său îl observa, ce-i drept e drept, nu întotdeauna mergea la el. Nu-l saluta cu fiecare ocazie. Ce simţea când îl vedea? Nu se bucura? Deja nu mai locuiau împreună, se întâlneau rar, ar fi trebuit să se bucure că-l vede. Uneori mergea la el. În asemenea ocazii povesteau câteva minute despre nimicuri. La fel ca atunci când ne întâlnim cu un fost profesor, de exemplu, despre care nu putem spune nici lucruri rele, nici lucruri bune, fusese de treabă cu noi, indulgent, în definitiv tot ce ne învăţase n-au

fost lucruri rele, dar nici bune. (Există o singură întrebare esenţială: oare omul este în stare să iubească pe cineva, indiferent pe cine, aici, pe pământ, de-a lungul vieţii sale? Este în stare să-şi iubească părinţii, copiii, soţia, vecinii, prietenii? Un fost profesor?)

302. Era diferit, tata era diferit faţă de ceilalţi taţi. Copiii tatălui meu şi-au dat repede seama, nu erau proşti. Un alt tată ia micul dejun împreună cu familia, face cumpărături, merge la birou, la fabrică. Ei bine, ăsta nu. Îşi scotea şi el capul în jurul prânzului din camera lui. Un loc sacru, intrarea interzisă, se putea intra exclusiv cu invitaţie, iar invitaţia era valabilă numai când Magicianul (aşa-i spuneam) dorea să citească, şi dorea să citească numai când avea timp, uneori „după ceai". Citea excelent poveşti de Anderson, Hauff, fraţii Grimm. Mai târziu citea şi din acel nu-ştiu-ce tot scrijelea pe hârtie, cel puţin se afla ce făcea zile-n şir, înainte de masă. Copiilor le plăcea foarte mult. Faptul că tata era atât de sârguincios avea efect pozitiv asupra lor. Nimeni nu-l obliga, n-avea şefi, şi iată, totuşi; în mod vizibil simţea nevoia să scrie sau cel puţin să reflecteze tot timpul, fără-ncetare. De aici şi faptul că era împrăştiat, distrat, neatent. Pentru scris şi reflecţie era nevoie de tihnă. Devenea agresiv numai când era deranjat, altfel, niciodată. Nu-l deranjau notele proaste, nici măcar lenevia sau obrăznicia copiilor, minciunile acestora le observa numai când mama îi turna pe copii. Dar făcea asta doar în cazuri de necesitate extremă, deci rar. Autoritatea tatei era imensă, dar nici a mamei, care intra de multe ori în acţiune, nu era tocmai mică. Moştenise înverşunarea şi impulsivitatea de la tatăl ei. (Bunicul matern a murit în 1942, de pneumonie, boală care pe vremea aceea era considerată încă periculoasă.)

303. Tata: aduce glucoză, cumpără creion, pune-n sertar, proiectează, acoperă, spune, şlefuieşte cu piele de căprioară, se

retrage devreme în paltoane aspre, pedepseşte pasărea, aduce la timp în paltoane reci, ia, iese, stă, pune, spune, evocă, alintă, confruntă, se aşază, pune-n funcţiune, tace, încetineşte, se ridică, aprinde, se aşază, priveşte, seamănă, adapă, grăieşte, ceartă, compară, notează, subliniază, reţine, reconsideră, elimină, citeşte, iar reconsideră, trage cu urechea, tace, reţine, şterge, preia, introduce, închide, meditează, râde, citează, râde, ia, intră, împarte, împarte, pune, azvârle, pune, grăieşte, în sfârşit, are emoţii, înmormânteaz㠄, meditează, uită, ridică creionul, îl pune, scrie, vorbeşte, tace, vorbeşte, vorbeşte, iese, se expune, stinge.

304.

Tata? Un bărbat frumos, rasă nobilă, superb, în plus, ireproşabil, conştiincios, ordonat, cu vederi nu prea largi, fără o receptivitate deosebită faţă de arte, catolic, dar fără excese. În schimb mama era o femeie vioaie, receptivă, binecuvântată cu o fantezie bogată, leneşă, neajutorată, nervoasă (oho, dar în ce hal), plină de complexe, fobii şi iluzii. (În familia Károlyi erau dese cazurile de psihopaţi: ne era îngrozitor de teamă când mergeam la bunica, la ţară: casa ei mare, fără etaj, o împărţiseră în două, într-o parte locuia bunica, în cealaltă, fiul ei, fratele mai mic al mamei, psihopat incurabil. Se plimba noaptea prin camerele goale, încercând să-şi astâmpere spaimele cu câte un monolog ciudat, transformându-se apoi totul într-o hăulire incoerentă, iar în final atingând apogeul prin nişte urlete inumane; treaba asta dura toată noaptea, se impregnase în noi nebunia.) Personalul era numeros, de copii se ocupa o guvernantă franţuzoaică, rolul mamei se reducea doar la indicaţiile date bucătarului, cameristei sau grădinarului. Firește, treaba asta n-o împiedica să repete tot timpul, sus şi tare: „eu trebuie să am grijă de tot şi de toate“, „munca înnobilează“, „grădina de la Rómaifürdő e rodul muncii mele“, „noroc că sunt suficient de pragmatică“. În clipele mele de tihnă citesc cu mare plăcere operele filozofilor Spencer şi Fichte, spunea cu cea mai mare sinceritate, deşi volumele respective, cu filele încă lipite, erau

aliniate în toată splendoarea lor pe raftul de jos al bibliotecii. Îi plăcea să fie ceea ce nu era. Idealul ei era tipul matroanei cu principii (catolice) de neclintit, care se consacră obligaţiilor sale şi-şi sacrifică viaţa familiei. Şi, cu o naivitate sfântă, se şi identifica perfect cu tot ceea ce admira! În toată povestea asta, noi, copiii, am descoperit repede posibilităţile ideale să cârcotim şi s-o înfuriem. Un element esenţial era negarea, orice spunea mama, noi negam sistematic şi fără excepţie, iar între timp — asta cu siguranţă — ne antrenasem teribil, mai ales eu şi sora mea. Era suficient dacă mama spunea: străluceşte soarele, ca noi să-i răspundem cu o veritabilă consternare: nici vorbă de aşa ceva, plouă cu găleata! Ce obicei tâmpit să vorbiţi prostii!, spunea revoltată. Atunci, cu o voce împăciuitoare unul dintre noi îi spunea: bine, să spunem că nu plouă, dar ar putea să plouă, iar celălalt, după un moment de meditaţie, completa: să presupunem că nu plouă, dar dacă ar începe să plouă, atunci totuşi ar ploua. Am practicat ani la rând jocul ăsta, cu o ironie glacială. Ne-a iubit foarte tare.

305. Părul tatei, galben ca grâul, cu firul drept şi gros, îi ajungea până la brâu, la paşii lui cântători îi lovea fesele, la fel ca la vietnameze, numai că al lor este negru. Pentru el era la fel ca pentru Joseph II pălăria, pentru Churchill ţigara, pentru John Lennon ochelarii — emblemă. Dar în locuinţă duhnea tot timpul un miros de ţară, ca atunci când se pârleşte porcul (odinioară cu paie, mai nou cu flacără de gaz), pentru că tata nu-şi tăia, nu permitea să i se taie părul, ci îl ardea. Şi asta, la fel ca lungimea, le pândise pe vietnameze. Arderea e sănătoasă, pentru că nu distruge tuburile capilare, astfel părul poate să respire nestingherit în continuare! Respiraţia părului este importantă! De altfel şi arderea muştelor, aşa-zis obişnuitul obicei din copilărie de a chinui animalele, degajă acelaşi miros. Când cu frate-meu am ars pentru prima dată

muşte (încă de pe vremea deportării), ne-am uitat unul la celălalt cu uluire. Am strigat deodată: Tăicuţu' nost'!

Tata avea reputaţia de ditamai pulă, în înţelesul detaliat şi *306.*
rău al cuvântului. Se mai spunea că miroase a amoniac şi că are furuncule sub braţ, la fel, o ciupercă supărătoare între picioare. Secretarele râdeau în spatele lui. Pe una dintre ele o invita sistematic la cabana noastră din lemn, de fabricaţie cehă, respectiv, cehoslovacă, dar asta se făcea că n-aude sau nu-i venea să creadă. Pân' la urmă l-a întrebat direct, la ce se gândeşte tata, de fapt? Tata se gândea să i-o tragă femeii, mai exact, c-ar fi deja timpul să i-o tragă, îi răspunse relativ cu francheţe, ne-am pune laolaltă ce avem şi aşa mai departe. Dar atunci ce caut eu aici, întrebă secretara, o, da, pentru că atunci erau deja la cabană, tata, secretara şi băieţelul de patru ani al acesteia. Asta pe mine nu mă interesează, spuse tata şi prinse curul femeii. Nu se tutuiau. Relaxează-te, futu-i. Femeia nu s-a debarasat de mâna tatei, deşi în continuare nu înţelegea situaţia, aşa că a început să se joace cu copilul, să se ocupe de el, care la cele mai diverse jocuri de societate dădea dovadă de o experienţă ce-i dezminţea vârsta. Tata a şi făcut o remarcă în acest sens, care se voia spirituală, ei, dar oare cine râde la urmă. Când treceau pe nemţeşte spunea: bătrânelule, ärgere dich nicht. Cu toate astea se codea să se joace, pentru că, pe de o parte nu-i plăceau jocurile de societate, în afară de Capitaly, iar pe de altă parte, nu pentru asta venise. A început să-şi mişte mâinile. Ceilalţi au scos pionii, şi-au ales culoarea, iar el şi-a imaginat continuarea, care părea mai degrabă necesară decât pasionantă, fermoarul, hop-şa-şa, şi celelalte, gâfâială, dorinţă orbitală, singurătate şi aşa mai departe, dar s-a împotmolit de privirea iscoditoare (grijulie) a băieţelului, pentru că nu era el prea luminat (tata), dar tot şi-a amintit de propoziţia din Dostoievski, aia cu copilul, şi a înţeles îndată că femeia tocmai din cauza asta îşi adusese ţâncul. Dar mâna tot nu şi-a luat-o de acolo. De data asta femeia a fost cea

care a înţeles. Băieţelul a obţinut scorul cel mai bun. Atunci, tata a pus, totuşi, placa „am început să îmbătrânesc“, vinil, Casa de discuri Hungaroton, că el cât de singur se simte — cât? — în familia lui numeroasă, pe nevastă-sa o interesează exclusiv copiii, că el pur şi simplu acasă n-are cu cine schimba o vorbă, se uită la televizor, e singura lui relaţie umană, deşi nu prinde canalul Duna, şi ştii, dragă Annamaria, după treij' de ani de căsătorie nici trupurile nu-şi mai vorbesc, nix daice, cu toate că el nu face un secret că-n cazul lui cuvântul trupului încă şi acum, că omul mai degrabă e deja pe ieşitelea decât pe intratelea, cuvânt răsunător, Annamaria, pentru că pe dinăuntru el încă-i tânăr, nu tinerel, dar tânăr, şi încă-i dispus pentru orice, între anumite limite, şi, fireşte, discret, dar cu aspectul ăsta n-ar fi nici o problemă, căbănuţa asta e taman pe linia trenului interzonal, nici n-ar trebui să vină împreună, el a şi comandat, iată, o cheie pentru ea, numai să aibă grijă că trebuie băgată de-a-ndoaselea decât în mod obişnuit, mai încolo asta o să genereze probleme, pentru că se vor obişnui şi neobişnuitul va deveni obişnuinţă, deci o să fie probleme cu de-a-ndoaselea, dar încă n-au ajuns până acolo, şi mai e ceva, trebuie să aibă grijă că-n zilele de sărbătoare ultimul tren pleacă la nouă jumate, asta-i important, de altfel a şi notat, iată, o hârtie lângă cheie. Presimt că va fi bine, mângâie tata chica băieţelului tăcut, respectiv, când treceau pe nemţeşte spuse: ich habe ein gutes, ein gutes Gefühl.

307. Tata s-a schimbat. Iată, tatăl meu schimbat îşi exteriorizează sentimentele, atât cele care se înalţă cât şi cele care se blegesc, nu se ruşinează de ele, nu se ascunde sub armură, nu ascunde problemele inimii, ci, iată, e deja autentic, deschis, cald şi complezent, nu vrea să-l domine pe celălalt, gândeşte în relaţii bazate pe egalitate, pe dialog, de exemplu referitor la împărţirii obligaţiilor menajere care o privesc pe mama. Care însă n-are nici măcar un metru jumate înălţime, fapt pe care tata, de la sine înţeles, îl consideră

umilitor, poziţia sa socială şi intelectuală impune cel puţin 158, ce impertinenţă, urlă şi o roagă autentic, deschis, cald şi complezent pe mama să facă bine şi să crească puţin. La dracu', iartă-mă. Dar mama nu s-a schimbat, astfel că n-a putut nici ierta.

308. Tata, îndată după război, când pentru scurt timp a fost jandarm, a cumpărat un cal alb, pe Imre, n-a fost vorba de niciun târg de cai, toată ziua a băut cu cineva la cârciumă, iar când s-a făcut pleaznă, ăsta l-a convins să bată palma, era un cal de tracţiune bătrân, jigărit, ciolănos şi atât de bolnav că a doua zi a trebuit împuşcat, la Dolyna i-a tras un glonţ în cap cu arma de serviciu, la capătul grădinii noastre, acolo unde aveam zarzavaturile, nu departe de casa lui Murányi, n-a vrut să meargă mai departe, în zadar îl tot trăgea de căpăstru, acolo s-a oprit definitiv, aplecându-şi capul a capitulare; apoi calul ăsta a devenit un simbol, mama l-a pomenit toată viaţa ca dovadă de netăgăduit a neseriozităţii şi a uşurinţei cu care se lăsa tras pe sfoară.

309. Când mama era departe de tata, tata nu se putea gândi decât la mama. Cu cât mama era mai inaccesibilă, cu atât mai tare îi umplea inima îndrăgostită a tatei. Lipsa mamei îi creiona tatei cu mai mare precizie figura decât prezenţa ei. Atunci şi-a dat seama tata că fără mama el este un zero, un infirm al vieţii, un mort al cotidianului, atunci şi-a dat seama tata pentru cât de multe lucruri îi poate mulţumi mamei, mulţumesc, şi-a dat seama, a realizat, a înţeles, şi-a însuşit necesitatea vitală că ei doi, ei doi împreună şi aşa mai departe. Tata vedea deci optimumul vieţii, al trăirii într-o pulsaţie, aproape, departe, a fi aproape, a fi departe, a fi, a fi. În schimb, muter niciodată nu l-a lăsat singur pe tata, s-a ţinut scai de el, era convinsă că pe tata îl leagă de ea o necesitate vitală, convingerea ei era că trebuie să rămână, chiar dacă se sacrifică, aproape de trupul lui, la propriu aproape de

trupul lui, pentru că tata vizibil se lasă cu plăcere pe seama trupului, este atent la cuvântul trupului, pentru el sfaturile trupului sunt mai importante decât ale oricui, ascultă de ele, uneori simte (mama) că o supraveghează doi, tata şi trupul tatei, uneori parcă i-ar întinde o capcană: începe să o implore, umilit, la limita plânsului, insistând ca mama să facă faţă anumitor rugăminţi care nici într-un caz nu sunt de la sine înţelese, cărora apoi ea, mama, ezitând, le şi face faţă, dar deja inutil, pentru că începând de atunci tata nu-i dispus să vorbească despre nimic altceva decât despre această ezitare, declanşează un lung schimb de păreri despre asta, cum ar fi trădare, eşec, umilire, păi nu-şi dă seama mama, în sfârşit, cât de important este acest lucru pentru el, o necesitate vitală, pentru care în secunda aceea şi-ar fi dat totul, totul, viaţa, izbăvirea, şi-ar fi riscat inclusiv izbăvirea, şi mama totuşi a ezitat, oare de ce?, este de neînţeles, ar fi trebuit s-o facă, dacă nu pentru altceva, pur şi simplu din propriu interes, mai pe şleau, de ce trupul mamei nu i-a dictat acest lucru, dar mamei nu-i dicta nimic trupul ei, ea îi dicta trupului, convingerea ei era că viaţa ei e viaţa tatălui meu, că i-a dăruit-o până la sacrificiu, deşi are impresia că tata nu şi-a dat seama, n-a realizat, n-a înţeles, nu şi-a însuşit treaba asta, în tot cazul atitudinea lui nu conţine nuanţele recunoştinţei. Absenţa tatei umplea întreg universul. Iată ce numea tata recunoştinţă.

310. Tata, mama şi tata sau amantul mamei, Tomi, un poponar nesuferit, căruia nu i se oprea gura, meliţa fără încetare asemenea unui gimnazist sfătos sau unui new-yorkez mobilat la cap, când despre fundamentele culturii, când despre bani, concret, despre o moştenire concretă, când despre cămaşa gigea (!) a ospătarului, luau cina împreună, în trei. Au venit muştele (diptera). Tomi ăsta le hâşâi de la el, mofturos, scârbit. Atunci, o muscă, numele nu contează, s-a aşezat pe mama. Se odihnea pe mâna ei, pe braţ, aproape de întune-

cimea misterioasă a subsuorii. Spune, inimioara mea, se întoarse Tomi cu emfază spre mama, ce crezi, oare asta — şi într-adevăr arătă spre musca zvâcnind satisfăcută — e din cauza emanaţiei trupului tău femeiesc? Mama a rămas bujbe auzind neobrăzarea asta crasă. Şi tata a simţit că asta-i deja prea de tot. Astfel, cuplul — amândoi, împreună — au tăcut, doar muştele zumzăiau, Tomi a rămas singur. Tremur rece. Apoi, într-un târziu a început să chicotească, of, strigă, cu o găoază tristă nu te poţi băşi vesel, cu aia — e totuna.

311. Era Tomi ăsta pe care tata îl iubea din inimă. După prima noapte petrecută împreună (în pat), teoretic pe un ton tremurător, practic, nervos, dar oricum, reţinut din cauza propriei sale situaţii ridicole, tata îi spuse: indiferent cât e de mare, din partea mea poate fi şi găurită, ba mai mult, mică, dar ţin morţiş să includem în contract dreptul meu la pătură separată, fără pătură niciodată, înţelegi tu, nici-o-da-tă nu mai dorm cu tine. Tomi ăsta s-a ofuscat, păi, dacă mi-ai fi spus... Dacă! Şi pe deasupra mă mai şi împingi spre marginea patului, am fost iar şi iar constrâns pe o fâşie de douăj' două de centimetri, aşa cum îţi spun, de douăj' două de centimetri, stau şi mă întreb, de ce tocmai de douăj' două, e vorba de vreo aluzie literară, Catch 22, sau ce o fi asta? Tomi ăsta şi-a ridicat privirea la cer, oh, ce noroc că nu-s eu nevastă-ta. Oh, măi pulică, dacă ai ştii cât de infinit de departe eşti de asta, gândi cu o ură subită tata. (Fireşte, avea remuşcări.) Asta s-a întâmplat în urmă cu exact douăzeci şi doi de ani, ha-ha.

312. Tata era în stare să roşească până la sfârşitul vieţii sale. Mamei îi venea să se dea cu capul de pereţi, porc ipocrit ce eşti!, dar n-avea dreptate. Tatei îi plăcea să râdă. Dacă nu mai ştia ce să spună sau n-avea ce, începea subit să râdă, ca un adolescent, în loc de ridicatul din umeri şi cereri de iertare. Altădată, râsul ăsta înlocuia subit o întreagă argumentaţie. Trebuiau făcute nişte poze pentru sindicat, stăteau la

rând, ca la medicul de întreprindere. Nu râde, te rog, spuse tânăra fotografă blazată, şi tatăl meu izbucni îndată în râs şi roşi. Tânăra aştepta. Priveşte concentrat în obiectiv. Aşa ceva încă nu mi-a spus nimeni, spuse cu drăgălăşenie tata. Tânăra aştepta. Tata îşi holbă ruşinat ochii în obiectiv, căuta chipul femeii îndărătul aparatului de fotografiat, unde eşti, tu, ştoarfo, se enervă de unul singur, îţi dau eu ţie concentrare de-ţi sar fulgii, îmi bag ochii-n tine, gâscă proastă, o să te privesc pân' la ultimul atom, o să privesc şi dincolo de tine, o să te privesc pân' te faci praf. Suntem gata, dădu din cap obosită fotografa şi ieşi dindărătul aparatului. Tata îşi lăsă ochii în jos. Porc ipocrit ce eşti! Aşa.

313. Într-o frumoasă zi înflorită-n linişte, mama a recunoscut că-i invidioasă pe penis. Astfel s-au cunoscut tata şi mama. Între timp, mama n-a renunţat la mersul pe bicicleta de cameră. Tu ştiai că zece kilometri parcurşi demenţial pe bicicletă, a se înţelege că înot în transpiraţie, sunt aproximativ o sută cincizeci de calorii? Nu, răspunse tata, apoi după ce se gândi puţin o întrebă cât este câtul, cele o sută cincizeci de calorii. Un pahar de chefir. Înţeleg, un chefir. Când mama a început să se fâţâie pe bicicletă, tata a devenit invidios şi-i spuse pizmaş: acu' se elimină, şi după o mică pauză, chefirul. Acu' se elimină, şi după o mică pauză, chefirul. De la asta — de la pauză?, de la elimină?, de la chefir?, şi de ce? —, mama se înveseli. Nici unul dintre ei nu suporta chefirul, asta îi unea (şi invidia).

314. Mama s-a îndrăgostit (se pare) de viitorul ei soţ, un fermecător filolog persan, care preda aici, la Universitatea Eötvös, schimburi culturale internaţionale, şi de pe o zi pe alta, marţi spre miercuri, nici măcar la sfârşit de săptămână, l-a părăsit pe tata. Treburile astea încă le mai înţelegea (tata), înţelegea că o femeie îşi doreşte aşa-zisa siguranţă, stabilitate etcetera, dar că totul s-a sfârşit între ei, asta n-o mai putea pricepe. Nu

înţelegea sfârşitul şi totul, faptul că sfârşitul e sfârşit, iar totul e tot. Când peste ani s-a întâlnit la o recepţie cu mama, a început să-i palpite inima, a căutat privirea mamei, dar n-a întâlnit-o. Până la urmă n-a mai suportat, s-a apropiat de mama pe la spate şi, în semn de recunoaştere, i-a atins umărul. Urla intimitatea din gestul ăsta mărunt şi cotidian. Iritată, mama şi-a smucit capul într-o parte, ca un cal când îi tras de căpăstru, în sfârşit, bună ziua, şopti fericit tata şi roşi din cauza amintirilor. Cu un gest scurt al capului mama îi răspunse la salut, apoi s-a întors, spre grupul cu care era. Pur şi simplu s-a descotorosit de tata, cu dispreţ, cu iritare şi silă abia perceptibile, ca şi cum abia ar fi ştiut despre cine-i vorba, ce hram poartă pisălogeala asta lipsită de tact. Tatei nu-i venea să-şi creadă ochilor, bombănea, era indignat, de acord, s-a sfârşit, dar ce a fost a fost... pe de o parte ar fi vrut s-o lovească pe mama, pe de altă parte n-ar fi vrut să-i provoace durere. Care va să zică aşa-i sfârşitul? După sfârşit chiar în halu' ăsta nu mai e nimic? În afară de tot într-adevăr nu-i nimic? Nimic, nimic? Treaba asta era incompatibilă cu structura tatei. El niciodată nu voia să termine nimic. Sau de terminat mai treacă meargă, dar să nu întrerupă. Astfel lupta împotriva trecerii. Acum, în lipsă de altceva mai bun, se gândeşte cu maliţiozitate la cum făceau dragoste, cum îi ardeau coapsele, cum îi tremurau buzele, cum aproape că muşca aerul, ieşit din minţi, de parcă s-ar fi sufocat... din când în când închide ochii, între timp îşi netezeşte burta, poalele, le mângâie, le masează, de parcă ar vrea să înşface de dinafară tot ce este înăuntru: de parcă s-ar ivi de sub apă. Ca bărbat, tata nu s-a simţit niciodată cu nimeni atât de liniştit cum s-a simţit cu ea (cu mama). La bătrâneţe a spus: existenţa mamei tale nu poate fi demonstrată, dar e obligaţia mea morală să cred în ea.

315. Nici aer nu avea, atât de tare se speriase (tata). Se jucau de-a cine ştie răspunde, mama mergea bine, avea viteza unui tren rapid, era la un pas de rezolvare când a intervenit

tata. În amaru' ei de treabă, gâfâi el, nu-i suficient că eşti mai frumoasă, mai deşteaptă, o, da, chiar mai puternică — în timpul trântei mama lejer îl făcea pachet pe bătrân, îi îndoia piciorul la ureche, iar nasul i-l înfunda în buric, te fac să-ţi mănânci ochelarii, măi, pui de cobră etc. —, acum vrei să demonstrezi că eşti şi mai... Mama chicotea zglobiu uitând de joc. Nu, nu, nu fă asta, o faci intenţionat! Păi da, dar am dat de belea, se alinta satisfăcut tata, aşa că: o, coapsele tale sculptate dintr-o nobilă marmură...! Nu!, nu!, ţipă muter de parcă ar fi gâdilat-o cineva, nu, când sunt îndrăgostită nu mă pot gândi! În sfârşit, gâscă proastă ce eşti, gândi în sinea sa tata.

316. Tatăl meu picotea pe patul mortuar. Căraseră deja un braţ de lumânări masive, făclii de un metru, aceste turnuri groase ca nişte coapse, cadoul episcopiei, în cazul de faţă, o atenţie firească din partea rudelor. Totul era îmbrăcat în purpuriu, mătase veritabilă, şi postav aurit. Astfel de detalii conferă istoriei gust şi savoare. Tata iar era confuz, sufletul său iar avea nevoie să fie salvat. Punctul terminus al existenţei terestre era învăluit în culori sumbre. Marele Cosaş nu iartă pe nimeni. Tata cântăcea rătăcit, voi, frumoaselor levănţici, roze şi nalbe, mari şi micuruţe, crinilor falnici, măi, busuiocule plin de volane, voi, gingaşelor micsandre o să vină în curând şi după voi. Ai grijă, floare frumoasă! Apoi l-a rugat pe fiul său să-l trezească atunci ş-atunci; acesta i-a promis. Băiatul îl adora pe tatăl meu. Când a sosit momentul s-a furişat lângă el, din cauza lumânărilor şi a patului mortuar pentru o clipă a avut impresia că el este moartea, Musiu Moarte, apoi l-a scuturat cu gingăşie şi l-a trezit. Tata, asemenea unui val sălbatic şi înspumat al mării a ţâşnit de sub pătură şi i-a trăsnit o pleasnă de pomină fiului său. Auzise că există, dar niciodată n-a crezut cu adevăratelea: fiul tatălui meu a văzut stele, rând pe rând: Ursa-Mare, Luceafărul şi aşa mai departe. După zece ani — unde era tata atunci! — l-a întrebat: de ce? Iartă-mă, bătrâne, zâmbea tata, dar prea cu mare

neobrăzare încercai să mă trezeşti. Fiul tatălui meu a înţeles la ce se gândea tata. De voluptate nu-şi mai amintea, dar n-o putea exclude. Musiu Moarte, ce-i asta?! Poc o pleasnă răsunătoare.

317. Tatăl meu tăcea. Tatăl său a plecat din timp. N-a trecut nici o săptămână şi e extrem greu. A tot „exersat", a crezut că-i pregătit. Tata l-a iubit foarte tare pe tatăl său, avea nevoie de el, să fie acolo, undeva, chiar dacă departe, dar să ştie că este, chiar dacă toate convorbirile telefonice erau mai mult decât nişte inepţii. Cu toate că şi întâlnirile personale impuneau tăceri lungi şi nu mai puţină inventivitate. La început tata era disperat că 70–75 la sută din conversaţiile lor constau din faptul că tatăl său îi povestea cu detalii, cu o vizibilă obligativitate şi însufleţire — care niciodată, nicicând, dar pe bune că niciodată n-a putut fi constatată — despre reparaţiile care trebuiau făcute în locuinţa prietenei sale, insistând în mod special pe manevrele din baie, pe previzibila (!) lipsă de încredere în meşteri, care urma să se concretizeze în folosirea cu viclenie a riglei de nivelare, asta dacă Gräfin n-ar fi pe faţă, n-ar fi uns cu toate alifiile — ca să vezi — şi n-ar şti că şi-au pus dedesubt dej'tu mic (meşterii, dedesubtul riglei), dar Gräfin îşi va ridica dej'tu mic, iar ăia vor bate ruşinaţi în retragere. Tata încercase inclusiv cu diferite teme — politică externă, internă, economie, cultură, literatură şi celelalte —, deci, despre astea, din moment ce problemele personale erau excluse, nici despre el, nici despre el, dar atunci cel puţin ar fi dorit să profite de deşteptăciunea scorţoasă, cunoştinţele curioase ale tatălui său, sau măcar să le pună-n mişcare, firește, cu o asemenea discuţie ar fi strecurat înapoi pe fereastră tocmai părerile personale pe care le-au azvârlit cu atâta indiferenţă pe uşă. Dar nu. *Îl plictisea pe tatăl său la un aşa nivel, încât era nevoit să roşească.* Apoi dintr-o dată, întocmai ca pe un nou aliniat, l-a descoperit pe tatăl său, l-a văzut asemenea unui

obiect unic, personal, asemenea unui corp, unei originale construcţii din celule, asemenea nie da gewesen, asemenea unei creaţii irepetabile a creaţiei, drept minunea acesteia, fără să existe, pur şi simplu *nu este* nicăieri, nici pe Pământ, nici pe Lună, dar nici măcar în paradis, ceva care să-i semene. A început să-şi privească tatăl metodic, din creştet până-n tălpi, rând pe rând toate elementele, separat fiecare fir de păr, de peste tot, apoi impresia de ansamblu, părul de pe cap, pilozitatea, le compara cu imagini de odinioară, cu fotografii, cu amintiri, apoi adulmecarea relaţiei dintre unele elemente, au urmat mişcările, miile de grimase ale feţei, şi din ce în ce mai profund memoria, întâmplările din copilărie, gara, bâlciul, ringhişpilul, „mişcarea pometilor obrajilor“, astfel că tatei i-au stat la dispoziţie o sumedenie de imagini. Dar îl privea nu numai când se întâlneau, uneori îl pândea în secret, cum stătea obosit, slăbit, ca însăşi lumina, în soarele de martie, sau cum îi telefona şoptit lui Gräfin, într-o mână o geantă de sport, portocalie, din plastic, care până şi-n imposibilitatea ei i se potrivea, îl privea, îl tot privea şi nu se mai putea sătura, întotdeauna descoperea ceva nou pe el, de exemplu, bărbieritul, sau pur şi simplu un alt fundal, care amintindu-i altceva devenea altceva ce vedea: tatăl său. Mama se sufoca de gelozie, făcea istericale, cotcodăcea, striga, chiar zgâria. Dar pe tata îl interesa exclusiv tatăl său. Stătea la picioarele lui şi-l privea. Număra timpul, acu' dac-ar mai fi, pentru că atât totuşi ar mai trebui, vreo 30 de ani, atunci tatăl său ar avea 108 ani, orişicât, asta ar face deja impresie, ar avea trecere. Ar fi. Ce am făcut atâta timp până acum? Se bucura din nou de tatăl său. Căruia îi devenise puţin apăsătoare toată povestea asta. S-a şi plâns de tata copiilor săi. S-a bucurat puţin fratele tău?

318. A murit bunicul. Tata a intrat în panică. Simţea că a început numărătoarea inversă, zece, nouă, opt sau un milion zece, un milion nouă, e totuna, undeva pocnesc numerele —

apropo de pocnet, a citit undeva o definiţie despre infinit: că există o stâncă de mărimea dealului Gellért, şi că la fiecare o sută sau o mie de ani vine o păsăruică, şi atinge fin cu ciocul stânca, şi astfel stânca se toceşte, şi că momentul acela ar fi o secundă din eternitate, şi cu toate că-i clar că treaba asta nici pe departe nu este infinitul, doar foarte-foarte mult, a crezut, totuşi, că a înţeles ce este infinitul: ceva care-i îngrozitor de *altfel* —, iar faptul că întotdeauna au pocnit, şapte, şase, nu alină situaţia: a rămas singur, el urmează. A realizat că este o îngâmfare să ironizezi timpul, pentru că timpul ajunge din urmă inclusiv ironia şi „prinde un gust metalic, la fel ca linguriţa de argint după primul pod din oţel". Avusese şi un vis că el este tatăl său. Şi-a dat seama de asta pentru că i s-a adresat tatălui său, dar acesta nu i-a răspuns. Păi sigur că da! Pentru că ăla este el, el este Papi, el, el! Iar cum... N-a trecut nici o săptămână şi e foarte greu. Pe de o parte panica asta, iar pe de altă parte l-a iubit foarte tare şi aşa mai departe. Mie mi-a trecut deja vremea, l-a atenţionat pe tata încă astă-vara bunicul. Dar e altceva când se întâmplă. Când tata a aflat că bunicul este grav bolnav, a pornit îndată, dar pe când a ajuns tatăl său nu mai putea vorbi, totuşi tata a stat o săptămână lângă el. Stătea, se uita la tatăl său, se uita la celulele sale. Bunicul a scris pe o bucată de hârtie: „din cauza timpului, ochii ţi s-au făcut de un albastru-porţelan crăpat, şi mie să nu-mi spună nimeni că e de la îmbătrânirea biologică. Şi maică-ta a comentat că lui Miklós al meu nu mai poţi să-i spui nimic, mai ales despre munca lui, atât de zdrobiţi îi sunt ochii." Tata s-a maturizat, un soi de intelectual rătăcit. O viaţă nu tocmai reuşită. Spre exterior trebuie păstrate, totuşi, aparenţele, toată lumea face astfel, chiar şi după ce-şi pierde certitudinea adânc înrădăcinată că rămâne veşnic tânăr şi nemuritor. Din cauza asta acum a fondat o întreprindere, Tatr GmbH, are o mică echipă dinamică, trei pui de ingineri de curând ieşiţi din cuib, din asta o să încerce apoi să facă o echipă dinamică

mai mare, deşi în adâncul sufletului ştie că în general echipa mai mare e mai puţin dinamică. Şi totuşi, cine ştie.

319. Băieţelul meu, îl rugă tatăl său pe tata, vino să povestim puţin. Despre ce? Bunicul ridică senin din umeri. Drept replică, şi tata ridică din umeri cu acelaşi gest „de prăvălire" — of, bătrâneţile astea! —, dar iritat. A refuzat să povestească spunând că are mult de lucru. Avea cinşpe ani, atunci lucrul era mult. Pe vremea aceea tatăl său era deja mic şi slab. Frumos, liniştit, sublim şi slab. Stătea în grădină. Era cât o pară. Zornăiau viespi. Cu douăzeci de ani mai târziu, o curvă din Dunavarsány, trecută binişor de prima tinereţe, care a renunţat la meserie, o curvă de piatră, bunica, în timpul unei crize de nostalgie l-a îmbrăţişat pe tatăl meu — poate pentru prima dată în viaţa ei —, cât de frumos şi impresionant era la vremea respectivă, în urmă cu douăzeci de ani, când tatăl tău te-a rugat să povestiţi. Apoi a venit la mine să se laude, a fost fiul nostru la noi, cu care am povestit o oră, o oră-ntreagă. M-am bucurat şi eu, în mod excepţional n-a trebuit nici să plătească. L-ai făcut fericit pe tatăl tău, tatăl tău a murit fericit, mulţumesc, băieţelul meu.

320. A murit: mama, când l-a născut pe fiul tatălui meu. Tata stătea pe marginea patului şi hohotea de plâns. A murit, iacă a murit! Mi-ai luat-o şi pe ea, iacă, mi-ai luat-o! Îşi scutură pumnul spre cer, apoi îşi scutură pumnul spre nevastă-sa. Care îi spuse. Dar copilul trăieşte! Tata ridică din umeri. De la tine-i copilul? Tata ridică din umeri. Nevasta îl scutură cu amândouă mâinile. De la tine? Da. Precis? Tata aprobă din cap. Jură. A jurat. Atunci nevastă-sa îi spuse. Îl cresc, are încă doi fraţi. Au murit: accident când au fost la schiat, ei, soţia tatălui meu şi cei doi fraţi ai mei. Tata nu putea trăi decât în mod concret, s-a însurat cu o franţuzoaică. Care însă după şapte luni a fugit cu un comerciant de cafea, un anume Baldassare Cucculi, care avea o barbă blondă şi un Alfa

Romeo cumpărat pe credit, nevastă şi patru copii, la Torino. A murit: peste cinci ani, accident de avion, tata. Mama.

321. Îşi trăieşte ultimele zile, i s-a scris, fiul tatălui meu n-a stat pe gânduri şi s-a dus la tatăl său. Să tot fi fost în august. S-au aşezat în grădină, priveau spre valea Nocsak care se-ntindea în faţa lor. Tata, în bătrânul „scaun-coş" din nuiele, pe genunchi, pătură. Mâna-i palidă, de moşneag, brăzdată de vene mari, calde, albastre, s-a jucat tot timpul cu o nuia care era desprinsă de pe braţul fotoliului. Vizibil îl confunda pe fiul său cu unul dintre fraţii săi mai mici sau cu prietenul său din tinereţe, pentru că repeta mereu, îţi aminteşti cum era atunci când..., şi toate momentele la care se referea se petrecuseră înainte de naşterea băiatului. La un moment dat, tatăl meu a întrerupt subit anecdotele şi s-a întors (direct) spre fiul cel mare al tatălui meu. E cam deplasat din partea ta că nu ne-ai trimis din cărţile tale. Fiul tatălui meu era ruşinat. Fireşte, în mod intenţionat n-a trimis familiei din cărţile sale, dintr-o răzbunare copilărească, dacă-i pe aşa, pentru că ai săi mai degrabă au împiedicat naşterea cărţilor. Dar ar fi trebuit să fie mai generos şi n-ar fi trebuit să-i amestece-n răzbunarea asta, mai ales pe tatăl meu. Acu' astfel gândeşte, gândea. Şi ultima imagine, dincolo de aspectele personale: a doua zi, fiul tatălui meu a plecat. Absenţa tatălui meu la micul dejun sau la făcutul bagajelor a fost bătătoare la ochi. Să acorzi oaspetelui respectul cuvenit — iar a uitat că fiul lui era în vizită —, ţinând morţiş la treaba asta, bătrânul a ieşit la capătul domeniului, ca acolo să-şi ia adio. Cele 300–400 de metri le-a parcurs într-o jumătate de oră. Când cu valizele-n mână fiul său a ajuns acolo, tatăl meu stătea sprijinit în baston, lângă bradul uriaş, pe care-l plantase în urmă cu 40 de ani, şi lângă vechea tăbliţă cu înscrisul spălăcit: PROPRIETATE PRIVATĂ. TRECEREA INTERZISĂ. Părul alb îi era vâlvoi. A privit foarte atent în urma fiului său care cobora pe cărarea ce ducea în vale.

322. (...) Fiul tatălui meu îl cunoştea şi nu-l cunoştea pe tatăl meu. Tatăl meu îi era tată, totuşi, un străin în noapte. Nu ştia nimic despre ce gândeşte tata, nimic despre visele lui, despre dorurile lui, despre sentimentele lui. Timp de opşpe ani a mâncat la masa tatălui meu, i-a urmat indicaţiile şi l-a servit indispus, la fel cum tatăl meu i-a servit indispus pe alţii, dar cine era tata, tot nu ştie (fiul tatălui meu). Nu ştie în ce relaţii a fost cu mama, a iubit-o, n-a iubit-o sau şi pe ea a servit-o doar, pentru că mama îl domina, nu ştie ce gândea despre fiii săi, pe care până şi după lungi absenţe îi saluta cu un bombănit scurt, ei, care va să zică iar sunteţi aici. A sosit sfârşitul, era culcat lângă mama, fiecare în patul său, aveau un pat mortuar comun, amândoi bolnavi, aşteptând moartea. Tata voia să moară înaintea mamei. Era categoric şi ţinea cu dinţii de asta. Numai după ce voi muri eu poţi să mori tu. Până atunci te rog să aştepţi. Mama, prima dată în viaţa şi moartea ei, i s-a supus. Tata, în situaţia asta deosebită, pentru ultima dată, a câştigat. (Cu ajutorul judecătorului ceresc.) A murit înaintea mamei, i s-a perforat stomacul, iar atunci a rostit următoarea propoziţie: aşa, acu' e gata. (So, und jetzt ist es aus.) De data asta n-a fost o alarmă falsă.

323. Fiul tatălui meu a devenit un actor de succes, o vedetă; în calitatea asta îl vizita iar şi iar pe tatăl meu ca măcar o dată să obţină de la el, chiar şi cu forţa, recunoaştere şi tandreţe. După o foarte lungă linişte. Papá, am jucat într-un nou film. Ca să vezi. În, aici urma titlul filmului de succes mondial. Îhî. Pauză. L-ai văzut. Îhî. Ţi-a plăcut? Îhî. Pauză. Asta făcea parte din conversaţiile mai lungi, apoi tata şi-a comandat o bere acompaniată de o cinzeacă de whisky (!), fiul tatălui meu i-a înghesuit în buzunar câteva bancnote, apoi a urcat în limuzina cu şofer şi valea la cabana de la Horány. Cu ani în urmă, i s-a povestit că tata văzuse filmul împreună cu amicii de pahar, şi când într-o scenă fiul său era făcut knock-out, şi-a îngropat faţa între palme, iar spre sfârşitul

scenei, când părea că se îndreaptă, totuşi, spre victorie, a sărit de pe scaun şi a început să-l încurajeze strigând: arde-i una, micuţule, dă-i bătaie! La scena când curgea ketchup, tata şi-a acoperit faţa, dar când pe băiat l-au condus acasă de la şcoală, plin de sânge veritabil, tata stătea pe trotuarul celălalt, era iritat, asta e, dacă vă prostiţi pe stradă. Să fi spus atunci arde-i una, micuţule, dar n-a spus. Se pare că era foarte mândru de fiul său (tata). Dar acum în zadar m-ar bate pe umăr. Nemaivorbind că-i şi mort.

(Fac cunoştinţă cu tatăl meu: Bess, copilul orfan e în centrul poveştii. Toată viaţa a trebuit să trăiască fără părinţi... Rodrigo se opune cu vehemenţă ca Ricardo să-i ofere viitoarei sale neveste, Paula, una dintre bijuteriile de familie. Elena îl anunţă pe Julio că nu mai este îndrăgostită de Rodrigo. Nice, care intră în cameră tocmai când Rodrigo se sărută cu Ligia, îi mulţumeşte tatălui său adoptiv că la vremea respectivă l-a scos de la orfelinat şi l-a crescut. Rica, marea protectoare a animalelor, găseşte o puicuţă bolnavă, pe Meryll. Reiese repede că Schober le ţine ilegal. Selina se pregăteşte să fugă cu Anthony. În biroul lui Richard apare o femeie: ea e Meryll, prima soţie a lui Armstrong... Peter e chinuit de remuşcări că Alex a avortat. Când află că fata nici n-a fost însărcinată devine furios... Ágnes a reuşit să obţină într-un spital pentru bolnavi cronici de lângă Budapesta prima sa slujbă care implică responsabilitate. E din ce în ce mai impresionată de bolnavii lipsiţi de orice speranţă, care agonizează lent. Doi super poliţişti. Fetele din Vestul Sălbatic. Workaholic. Dansul dragostei. Bedroom eyes. Tigrul adormit. Micul meu paradis cu 18 găuri (poveşti despre golf). Amurgul hienei. Acasă în bucătărie. Aventuri zburdalnice. Viaţa merge mai departe. Hearthbreak High. Csínom Palkó. Monstrul din Chicago. Patru blindate şi un câine. Familia Bundy. Un dram de adevăr! Afaceri încurcate. Xena, prinţesa războinică. Oameni şi drapele. Sunset Beach. Selina primeşte de la logodnicul ei *324.*

romanul lui Georg Dyer. Fata crede că îl regăseşte în roman pe tatăl ei dispărut. Tv sport.) Tata, înainte cu câţiva ani să moară, a devenit dependent de televizor. Nu-l recunoşteam.

325. Îmi pare rău ce s-a întâmplat cu tatăl tău — o asemenea propoziţie îţi rămâne în gât, chiar dacă e sinceră (propoziţia). Ce poţi să spui? Că rămân pentru final câteva zâmbete şi puţin haz? Acceptarea lipsei ordinii? Dar asta e deja istoria tatei, contingentul inflexibil şi încăpăţânat al anului 1923, care începând din aprilie, de când s-a născut, e cu mâinile şi picioarele paralizate, într-un pat de spital. E supărăcios, pe toate le ştie mai bine, manipulează; pe prietena lui cu care întreţinea de ani de zile relaţii secrete ne-o prezintă cu mare tam-tam şi ne pândeşte reacţiile (care sunt primitive), e susceptibil cu toată lumea, tot timpul ascunde cheile, încearcă să ne învrăjbească în privinţa moştenirii, nu c-ar fi ceva de moştenit, dar totuşi, încearcă. Cum stă treaba? Ani la rând trebuie să te pregăteşti pentru un asemenea rol al tiranului în scaun cu rotile, sau de la o secundă la alta? Noi îl bărbierim, el ne dă lecţii, este indignat de situaţia lumii şi a lui, totul cu o anumită distanţare, dar nu lipsit de glumă — cu o anume demnitate înverşunată. Doamne: această aroganţă specifică familiei, ceva incredibil! Fiecare copil al său poartă în sine, târăşte, această dorinţă pentru distincţie şi mândria asta încăpăţânată. La dracu'!

326. Cu toate că tata râdea de cei care susţineau că ar exista o lume independentă de om, adică, realitatea, (construcţie socială şi lingvistică), dar şi ştiinţa ar fi o formă a credinţei (Glaubensystem!), el spunea cu pasiune lucrurilor pe nume, agăţa cuvinte peste tot în lume, mai bine zis în agăţare, dar totuşi nu-şi cizela plângerile, că hohotire şi scâncet, plâns, bâzâială, plânset, lăcrimare, plânsoare, smiorcăială, scânceală, tânguire, boceală, urlete, nu făcea deosebirea dintre a da apă la şoareci, a plânge cu lacrimi de crocodil şi a-i plânge

ochii, pentru el exista plâns-plâns şi aproape-plâns (atunci când totul e pregătit, lacrimi în colţul ochilor, expresie schimonosită a feţei, dar „treaba“ totuşi nu izbucneşte, e înghiţită). A scos o coală obişnuită de A4 şi număra formele în care se poate plânge. Pentru că atunci când a sosit acasă după cele câteva zile de închisoare, unde nu se ştie ce s-a întâmplat, se trezea mereu că plânge. E clar, numărătoarea era un soi de formă de apărare. Poate plâng din slăbiciune, nu din laşitate, ca durerea lumii să fie în echilibru — asta scrisese drept moto. N-a numărat de câte ori a plâns în timpul nopţii, neputând să le despartă de plânsul petrecut în vis, dar în timpul zilei recordul a ajuns la 21: 16 ocazii de plâns-plâns şi 5 ocazii de plâns-pe-jumătate. (Ambele mâini ale tatei fuseseră bandajate, din cauza asta fiul său cel mare — pe vremea aceea destul de mic, copil de ţinut în braţe [fireşte nu în ale tatei!] — trecea pe răboj, cele patru linii bifându-le cu a cincea, cum era obiceiul. Uneori îl întreba: ăsta-i pe jumătate sau plâns-plâns? Iar tata răspundea, pe jumătate plâns-plâns, în funcţie de construcţia socială şi lingvistică.)

327.

Tata s-a îndrăgostit lulea de Slovenia, mama scotea flăcări pe nas. În conformitate cu situaţia creată, tot timpul tata făcea referiri subiective la Slovenia. Mama dădea a lehamite din mână, bănuia ceva, dar era deja plictisită de atâtea bănuieli. De-a lungul timpului, i s-a conturat impresia dezagreabilă că bănuielile legate de tata nu se referă, de fapt, la tata, ci la ea însăşi; asta o plictisea. În schimb, pe tata nimic nu-l plictisea, din cauza asta era şarmant. Început de septembrie?, devenea dintr-o dată atent, de exemplu, înainte de cină, la început de septembrie în văile slovene începeau să dea foc pănuşilor! O privea pe mama de parcă ar fi câştigat lupta de la Rigómező*. Mama tăcea, aranja şerveţelele. Întotdeauna avea nişte şerveţele de hârtie superbe, unii

* Câmpia Mierlei / Kosovo Polje. (*N. tr.*)

oaspeţi nu aveau curajul să se şteargă cu ele la gură. Părinţii nu spuneau nimic, dar nici nu ne făceau observaţie dacă ne strâmbam — gura ştearsă în prealabil cu reproduceri din Dürer. Tata sufla pe unul din şerveţele, acesta, asemenea unui fluture imens, plana spre pământ. Iar tata: ia, poftim. Şi ce-i de făcut în cazul vinurilor carstice? Mamei nu-i venea să-şi creadă urechilor, în ca-zuhl vih-nuh-rih-lor carh-stih-ceh?, repeta drept frumoasă dovadă incontestabilă a faptului că tata tâmpeşte pe zi ce trece. Dar îţi spun eu şi altceva. În bucătărie intra soarele. Ridică-ţi, îngeraşule, mâna. Mama de multe ori (concret: toată viaţa) îl asculta orbeşte pe tata, de parcă ar fi fost vrăjită, îi îndeplinea toate capriciile. (Firește, bătrânul n-a observat nimic din asta.) Îţi vezi umbra mâinii? O văd. În slovenă se spune: senca. Senca, ai reţinut? Senca, da. Ei, acu ridică-te, aşa, şi plimbă-te prin faţa mea, vezi, vezi acolo umbra aceea. Senca, văd. Păi asta-i. Nu senca, nu, ci tenja! Dacă umbra îi aparţine unei femei, iar dumneata eşti femeie, şi este în mişcare, şi dumneata te mişti, atunci e tenja. De asta ce mai spui? Aşa ceva numai englezii ştiu, verbele englezeşti, când i se adresează unui păpuşar, înainte de ceaiul de după-amiază, cu ironie. Vezi?! Au un cuvânt separat pentru umbra unei femei aflată în mişcare! Tenja, asta este umbra dumitale, dacă vom merge în Slovenia şi e soare... Înţelegi? Nu te bucuri? Bucură-te puţin, iată, un cuvânt, ţi l-am adus în dar de la sloveni, de ce nu te bucuri?! (Firește, mama se bucura, numai nu ştia, iar tata nu vedea.) Cam de pe vremea aceea începuse să-i promită mamei un cal lipiţan. Că-i cumpără un lipiţan veritabil. Pentru că ăştia sunt cai adevăraţi, spanische Reitschule + poştalion + armăsar de luptă, vor îmbrăţişa toate activităţile umane: joc, muncă, război. Caii napolitani..., ăia mai erau aşa. Tata căuta un nex cu arhiducele Carol, regentul Carintiei, Stiriei, Istriei şi Triestului, de la el primindu-şi numele localitatea Karlovač, dar în zadar, calul lipiţan n-a sosit niciodată. Săptămâni la rând tata tot vorbea despre cal, inclusiv a pus deoparte o sumă din banii de coşniţă, ca să

aibă cu ce cumpăra fân etc. Dar cum îşi vor împărţi calul. Să spunem că luni, miercuri, vineri calul este al lui, iar marţi, joi, sâmbătă, al mamei. Şi duminică?, întreba în mod automat mama. Duminica îl facem jumi-juma, spunea vesel tata. Da' mai termină odată cu grandomania asta, se răţoi mama. Tata o privea mirat: da' de ce.

328. Era de Paşte, luni, dar aproape vară. În schimb, unul dintre copaci era înverzit, iar celălalt îşi holba crengile uscate spre cerul de un albastru-patou. Aprilie nebun! Unul dintre fraţii tatei avea să dispară la puţin timp, în război, celălalt a murit mai târziu, în timpul epidemiei de poliomielită, iar al treilea e atât de departe de parcă nici n-ar fi fost. Era ultima ocazie a lor împreună, pentru că apoi unul dintre ei a dispărut în război etc. Stăteau sub nuc, trunchiul copacului strălucea în lumină, de parcă însuşi copacul ar fi înviat. Au organizat un mic concert în familie, pian, clarinet. Tata îşi privea fraţii, chipul acestora învăluit de lumină şi bucurie. Doamne, cât de tare detesta tata când artele erau astfel practicate, această seninătate sigură de sine. Dacă ar fi ştiut, dar aşa ceva nu poate fi ştiut dinainte, că e ultima dată când stau astfel, toţi trei împreună, poate ar fi privit cu mai multă indulgenţă joaca scârboasă de-a Bach sau şi chipul său ar fi fost ca al fraţilor săi. Decenii la rând a tot vrut să schimbe această impresie: când se gândea la fraţii săi, prindeau viaţă sentimentele ultimei întâlniri: dispreţ iritat şi nerăbdare.

329. Tata nu-şi aminteşte de trupul tatălui său. Inventariază trupul tatălui tău! În asemenea momente tace, la fel ca un peşte mut. Cu toate că-i important. Totuşi, îşi aduce aminte de fragmente importante, o baie sau aşa ceva şi testiculele plutinde ale bunicului. Povestea bunicului meu era următoarea: bunicul, ca un bărbat adevărat ce era, trăia fără cusur printre contemporanii săi, fiind în permanenţă în compania

lui Dumnezeu. Apoi s-a apucat să planteze viță de vie, pentru că s-a apucat de agricultură. Şi așa mai departe, în tot cazul se îmbăta mai ceva ca un porc. Într-așa măsură, încât nu suporta nici măcar hainele pe el, se dezbrăca gol pușcă și se întindea pe podea punându-și fața pe marmura rece. (În realitate, simple plăci de calcar, e adevărat, de trei ori mai ieftine.) Așa-i bine, gâfâia. În familie erau trei frați, tata și încă doi, trei strămoși, trei ramuri, începuturile. Tata, care mânca exagerat de mult, de-a dreptul bolnăvicios, tot timpul înfuleca, de parcă ar fi avut diabet, era mort după pizza, supele chinezești la pungă, care trebuiau doar încălzite, și ștevia înăbușită-n ulei, toată ziulica făcea naveta la bucătărie, își văzu tatăl gol și le povesti celor doi frați ai săi. Ăștia au intrat cu spatele și au acoperit partea rușinoasă a bunicului. Dolman. Tatăl lor, trezindu-se din aburii vinului, aflând ce făcuse cu el fiul lui cel mic, tata, grăi astfel: Blestemat să fie fiul meu! Să fie robul robilor fraților săi! Ăsta a devenit numele tatălui meu. Bunicii, cel puțin până când tata și frații săi erau mici, n-au acordat atenție nudității, abia atunci au introdus regulile mai drastice când s-a aflat că pe mătușa Daisy (numele poate fi înlocuit), nu, reformulez, deci: că la mătușa Daisy vecinii au invitat oaspeți, la un grill-party sau așa ceva, unde a povestit ce văzuse în privința nudității la casa părintească.

330. Literatura de specialitate plasează apariția tatălui meu la începutul anilor douăzeci. Zulufii tatei, cu cărare pe mijloc, acoperă o frunte de înălțime medie, coama nasului, drept și regulat, se unește fără curbură cu rădăcina nasului din care pornesc sprâncenele ușor arcuite care se îngustează spre colțurile exterioare ale ochilor. Privirea îi este senină, ochii căprui îi sunt ațintiți în ochii celui care se uită la el (fiul cel mare al tatălui meu). Aripile nasului sunt subțiri, vârful nasului, regulat. Buza inferioară de grosime medie, așa-numita groapă a lui Mercur accentuează o bărbie ușor bombată, aproape îngustă. Zâmbetul senin de pe chipu-i oval degajă o

impresie prietenoasă. Pălăria cafenie, trasă într-o parte, împodobită cu pene de struţ şi perle rotunde, cerceii alb-argintii, care atârnă ca o picătură, şiragul de perle care-i îmbrăţişează gâtul fin şi brăţara strălucitoare, din pietre preţioase montate în aur, de la încheietura mâinii drepte, ne permite să tragem concluzia că tata (sau dublura sa) era un bărbat care probabil provenea dintr-o familie distinsă.

331. E vorba de o pictură în ulei care, privind calitatea, nu depăşeşte un Alt mediocru, singura sa valoare fiind faptul că urlă după acuarelă, în care tata zâmbeşte nerod spre o femeie, se uită la ea şi-n acelaşi timp şi la pictor, dar şi la curtea vieneză, ceea ce nu-l avantajează. Între timp îşi înclină capul spre femeie, dubla bărbie îi alunecă într-o parte, asemenea unei cravate neglijente, ceea ce nu-l avantajează. Tata arată ca un rabin lasciv căruia îi alunecase pământul de sub picioare înainte de a fi botezat, având chipul marcat de certitudine că „nici asta n-o să-l ajute cu adevăratelea", inclusiv noua carieră a binefăcătorului său, casa imperială, dând-o în bară.

332. După ce tatăl meu (nu contează vârstă, fizic) îl îmbrăcase pe tatăl său (nu contează vârstă, fizic) în negru, i-a pus peste pijamaua cenuşie un caftan din caşmir negru, lung pân' la glezne, ca impresia de ansamblu să fie cât mai neagră, neagră ca lumea, iar pe cap i-a tras o pălărie neagră, cu boruri late, ca faţa acestuia să fie cât mai bine ascunsă, şi l-a instalat, desculţ pe un podium negru, înalt de patruj' de centimetri, astfel ca inclusiv din primele rânduri să i se vadă picioarele, şi cu ajutorul incomod şi plin de zel al unuia dintre viclenii şi zvăpăiaţii săi angajaţi (nu contează vârstă, fizic) îl stimula asemenea unui obiect sau animal, regla pe el gesturi şi lumini, parcă ar fi executat ultimele finisări pe un ultim tablou, mai ales umilirea, va fi grozav!, chicoti tata, aservirea, va fi copleşitor!, chicoti tata, şi, străduindu-se să

plaseze disperarea în centrul atenţiei (acolo unde stătea tatăl său) tata se răstea iritat la viclean, asta de ce, ailaltă de ce, asta aşa, ailaltă pe dincolo, iar la un moment dat îi ceru un foc, el niciodată nu cerea nimic, dirija vorbind sau tăcând şi aţâţa spiritele, dar dacă, de exemplu, ăsta propunea un căluş în gura tatălui meu, mură-n gură!, strigă nerăbdător, explicaţii!, era aşteptat la o reuniune, trebuia să termine la timp cu aranjarea tatălui său, i-au scos pălăria, pe capul tatălui său erau lipite doar câteva şuviţe ciufulite de păr mort, tata examina cu suspiciune craniul golaş, albiţi-l!, dirija, mâinile, cărora tata le spunea labe, ghearele!, labele!, râdea, dacă nu-şi strânge pumnii, interveni asistentul, nu!, şuieră tata, la început au scos mâinile din buzunarul pantalonilor, după care le-au ridicat, le-au împreunat şi le-au aşezat pe coşul pieptului, apoi au aplecat şi mai tare capul, jos-încă, după expresia tatei: mai profund cu o idee, amplificau nuditatea, tatăl său tremura, tremură, spuse asistentul, tata tăcea, cracul pijamalei murdar-cenuşii l-au suflecat până la rotulă, l-au boţit, şi rotula murdar-cenuşie trebuia albită, au verificat iar luminile, tata refuză cu vehemenţă propunerea nulităţii, conform căreia tata (tatăl tatălui meu) şi-ar putea ridica pentru o secundă capul, aici?!, în lumea asta?!, îşi roti ochii, catastrofal, apoi în final contemplă satisfăcut cele văzute, va fi grozav, chicoti, va fi copleşitor!, chicoti — toate astea întâmplându-se, pentru că tot ce s-a întâmplat se putea întâmpla, şi tot ce se poate întâmpla e din nou şi din nou posibil, în aplauzele furtunoase tatăl tatălui meu îşi ridică pentru o clipă capul şi se holbă spre sală, apoi încetul cu încetul au contenit aplauzele şi după o lungă linişte s-a făcut întuneric, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, nimic.

333. Tatăl meu — beat ca un porc, la Winesburg — l-a pus pe fiul său cel mare să jure că-n cazul în care situaţia ar fi de aşa natură, el, fiul său, trebuie să termine cartea, cartea care încă nu-i începută, dar el a lucrat deja foarte mult la ea, a

muncit ca un condamnat la galeră, numai că între timp trăncăneala asta permanentă cu Kollonics i-a secat toate energiile, şi cu toate că el se luptă din răsputeri, dar Kollonics ăsta nu poate fi învins, un birocrat catolic, başca şi prelat, e pur şi simplu nemuritor, de el până şi lui Dumnezeu... ei bine, poate că nu i-ar fi frică, dar bate-n retragere. Ideea de bază a cărţii e simplă ca bună ziua, atât de simplă că omul o şi poate uita dacă n-are grijă. E vorba că, asta-i ideea centrală, toţi din lumea asta, de la primul şi pân' la ultimul om e Isus Hristos şi toată lumea e inclusiv crucificată. Iată ce ar vrea el neapărat să le spună cu claritate tuturor, şi că fiul să nu uite, întâmple-se ce s-o întâmpla, să nu îndrăznească să uite treaba asta.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

334. (Conform modei epocii, în alb-negru.) La întrebarea: care e miezul problemei, fondul, sufletul, respectiv, cum s-ar putea sintetiza „despre ce-i vorba“, acest faliment al vieţii, acest rău şi starea de rău, tragedia petrecută şi care se aşteaptă să se petreacă (în aşteptare), această viaţă minată din care au ciordit (rectificare) până şi posibilitatea tragediei („vai, mă urmăresc tâlharii, vai, îndată vor merge mai departe“), acest mic bal al suferinţelor, acest carnaval de doi bani, tata răspundea vesel, fără să stea pe gânduri: într-o cameră albastră se bat femei verzi.

335. De ce? Ce-i asta? Tata colaborează (greşeală; elaborează) — acesta îi este scopul, programul: crearea anumitor corelaţii, construirea unui pod între luminile cerului şi gustul morţii. Iată motivul. Iată.

336. De ce? Pentru că după ce fratele mai mare al tatei, László, „contele cel frumos“, a murit eroic, împreună cu trei verişori de ai săi, în bătălia aceea nenorocită de la Vezekény, s-au prăpădit mulţi, aici urmează numele tatălui meu, toată responsabilitatea familiei s-a prăbuşit brusc pe umerii tatălui meu de şaişpe ani, pentru că el, acest copilandru liniştit din fire şi meditativ, căruia îi plăcea să citească, fiind iniţiatorul şi interpretul a nenumărate spectacole de teatru organizate în curtea castelului, în corturile mari şi colorate, căruia îi

plăcea să cânte şi să declame, la fel, să scruteze cu luneta noaptea cerul, şi care intenţiona ca în timp ce alţii, anume, fratele său mai mare, luptă pentru victoria binelui, pentru că asta-i consecinţa imperioasă a puterii lor, el să trudească pentru acest bine într-un climat de blândeţe, pentru că asta-i consecinţa imperioasă a lipsei de putere, intenţiona să profite de toate avantajele şi posibilităţile lipsei de putere, să cuprindă-n ideile sale natura umană şi frumuseţea lumii create, să compună muzică, armonii celeste, dar mai ales intenţiona să scrie rugăciuni pentru Sfânta Femeie Imaculată a lui Dumnezeu, a cărei îndurare este fără de margini şi romane pentru oameni — pentru că el a ajuns în locul fratelui său mai mare, cu totul, şi a devenit, în lipsă de altceva mai bun, un domn mare, puternic, care n-a aflat niciodată cum este să deschizi singur o uşă... Cealaltă explicaţie pentru care tata n-a devenit scriitor, Dichter, se bazează pe stomacul firav al tatălui meu. Pentru că tata a decis că el va fi un mare scriitor. Şi-a pus pe masa de scris o coală albă de hârtie, în partea dreaptă şi-a pus pana, iar în partea stângă, călimara. Aşa făcea şi Thomas Mann. În fiecare zi o pagină. Aşa face un mare scriitor. Nimic nu-i trecea prin minte. Apoi şi-a amintit că Mann fuma. A alergat la tutungerie şi şi-a cumpărat un pachet de ţigări foarte ieftine, de o calitate foarte proastă. S-a aşezat înapoi la masa de scris, coala de hârtie în faţă, apoi, pentru prima dată în viaţa sa, şi-a aprins o ţigară. Trăgea, trăgea până la rădăcinile tuturor celor din familia Buddenbrook. Nu există acel rău de mare care să fi concurat cu halul în care era tata. Tata şi-a amintit de Joseph Conrad, dar era deja târziu. Peste câţiva ani, tata iar s-a gândit că va fi un mare scriitor, Dichter. La universitate, ca student tocmai plonja în opera lui Sainte-Beuve (al cărui tată murise înainte de naşterea lui S.-B.). Avea ochii roşii de atâta citit. Se împleticea de oboseală. De data asta l-a luat drept exemplu pe Raymond Chandler, care după o zi de roboteală, seara se prăbuşeşte în faţa biroului şi se apucă de scris, îşi scoate sticla de whisky cu efecte terapeutice când tocmai intră la el o blondă cu picioare lungi şi-i face o ofertă pe care n-are rost

să o refuze. Tata n-a prea stat pe gânduri şi a ciordit pe stomacul gol colecţia de whisky a bunicului, păstrată cu sfinţenie (in concreto: un Jack Daniel's Old No. 7. de patruj' de ani). Aşa a început să urască tata beletristica. Dacă scrisul este identic cu această greaţă învolburată, cu această stranietate revărsată de la sine, care-i haotică, dar totuşi, obiectivă, reală, de netăgăduit, ca voma din zori, atunci mai bine nu. Atunci mai degrabă să nu poată deschide niciodată singur o uşă. Atunci mai degrabă palatin.

337. Tatăl meu i-a rugat pe copiii săi să spună propoziţii despre tatăl lor. Mai exact: dacă ar trebui să spună o propoziţie (cuvânt, istorisire), care ar fi asta? Că pentru el ar fi important, ar avea o oarecare importanţă, dar să nu-şi facă probleme, adică să nu se gândească la responsabilitate, asta rămâne în seama lui, a tatei, se va gândi el, doar la ce altceva ar fi bun un tată, nu-i aşa? Pot să şi mintă (copiii), dacă aşa le este mai uşor, de altfel, remarcă, nu-i mai uşor, e absolut indiferent, fie că-i vorba de adevăr, fie că-i vorba de minciună, în sarcina lui cade să spună adevărul. Ăştia tăceau. Nu înţelegeau o iotă. Tata a încercat să-i ajute. De exemplu, dacă moare, ei bine, atunci, atunci ce aţi spune. Păcat.

338. Tata spune: ai iubit? Spune: într-o zi aş fi vrut să mă simt şi eu, în sfârşit, la fel de bine ca şi ceilalţi oameni, dar nu mi-a reuşit. Spune: orice aş fi spus, tată, îmi pare rău. Spune: dacă stau să mă gândesc cine fusese înaintea lui, cine a urmat după el, nici n-a fost chiar atât de îngrozitor! (Horthy; înainte de el Béla Kun, după el, Szálasi). Spune: când eşti şicanat nu-i totuna de care parte a mădularului stai! (Era beat.) spune: am cutreierat toate ţările Europei şi capitalele lor. (A citat-o pe bunica.) Spune: „în asemenea situaţii omul fie se apucă de băut, fie face un copil." „Ar fi fost mai bine să bei." (Cine cui spune?) Spune: eu nu vreau să-mi rup legăturile terestre. Spune: nu mă dispreţuiţi! Nu mă dispreţuiţi! Spune: n-o să încep să-ţi explic de ce-i frumoasă viaţa, în ciuda

faptului că la Mohács am pierdut urât de tot. Spune: încă n-am obosit căutându-l pe Dumnezeu. (A spus mort de oboseală.) Spune: lipseşte din noi tragedia. Treaba asta e când actuală, când inactuală. E când genială, când superficială. Spune: întotdeauna ţara a aspirat la independenţă. Bineînţeles. Iar noi (familia) am vorbit despre libertate. Spune: din răzbunare, acu' merg să mă piş! Spune: a murit meşterul care-mi repara maşina de scris. Acu' ce mă fac? Spune: nu-mi ţine mâinile, nu sunt pe moarte. (A spus tata în ceasul morţii.) Tatăl meu.

339.

S-o luăm pe rând, deşi e cam îmbârligat totul, firește, de înţeles. Când a murit tatăl tatălui meu, tata a rămas nedumerit. Aşa ceva!, şi-şi rotea capul ca o păsăruică pe care au plesnit-o peste bot. Deşi n-ar fi trebuit, totul s-a întâmplat în cea mai mare ordine, făcând abstracţie de faptul că s-a întâmplat, bunicul era deja în vârstă (avea şaptej' nouă, exact cât avuseseră tatăl său şi mama sa când au murit), iar tata la vârsta la care un bărbat e în plină putere (o veritabilă lână de aur interioară etc.). Nici în privinţa circumstanţelor morţii nu se putea obiecta, bătrânul domn a dejunat, a ascultat raportul administratorului (nu mai lua decizii, dar voia să ştie în legătură cu ce anume nu decide), apoi, conform noului său obicei, s-a întins puţin pentru o picoteală de după-amiază şi practic s-a trezit c-a murit, ar fi coborât pentru gustare, a făcut un pas şi s-a prăbuşit. Medicul, un talentat copil de ţăran care îşi făcuse studiile la Amsterdam, pe cheltuiala familiei, a afirmat că moartea a survenit instantaneu, n-a suferit, şi că el nici nu ştie când a mai văzut atâta blândeţe pe chipul unui mort. Când a murit şi mama, n-a mai fost nedumerire, tata a făcut doar o grimasă de om supărat, la fel cum făcea când era nemulţumit de noi, fiii săi, ei!, şi se schimonosea nerăbdător, de parcă ar fi muşcat dintr-o lămâie. Când a murit el însuşi, nici măcar atât n-a fost, nici nedumerire, nici grimasă. S-ar mai putea vorbi de expresia feţei fiului tatălui meu, plesnitură peste bot, lămâie. (De altfel, tatăl meu a

murit exact ca bunicul, trezit din somn, făcut un pas, prăbuşit. Pe linoleum se vede cum i-a alunecat călcâiul. Ar mai fi de amintit că Dumnezeu, în fiecare zi [lăsată de la Dumnezeu], fix la trei fără un sfert, pentru că atunci s-a întâmplat, îşi trimite unul dintre îngeri care tot meştereşte pe urma asta ca să nu dispară. Îşi pune călcâiul exact în locul unde fusese atunci al tatei, puff, şi alunecă, imită moartea. Tare se mai dau de-a berbeleacu [îngerii]. Întotdeauna vine un altul, pentru că le e silă de şmotru' ăsta. Unii chiar plâng. Puff!, alunecă, izbucneşte-n plâns.)

340. Tata a încercat, din nou şi din nou, să nu creadă în Dumnezeu, iar acest lucru i-a şi reuşit pe jumătate-trei sferturi. S-a petrecut în felul următor: după tata-i clar, mai clar ca bună ziua, că omul are nevoie de Dumnezeu, că toată această psihologie e foarte la îndemână, nu atât logica, aia oribilă, pascaliană, că e mai bine să fie decât să nu fie, ci mai degrabă dorinţa de a avea la cine ne adresa recursul, iar dacă nu primim răspuns, cum se întâmplă de obicei, să avem pe cine înjura, la fel supunerea să poată fi direcţionată, mai pe şleau, să existe un Tată care, iar aici pe bune că trebuie plesnite trei puncte (puff, plesneşte-i una, Sfânta Treime, chicotea tata) — deci, datorită acestor aspecte, în locul umanităţii, care din interese bine marcate, mai exact, e îndatorată, crede în Dumnezeu (numărul tot mai mare al ateiştilor, al indiferenţilor, secularizarea aparent ireversibilă a lumii n-a indus pe nimeni în eroare, un Zeitgeist pe termen scurt, apatia interesului existenţial etc.), el, tata în interesul demnităţii umanităţii nu vrea şi nu o să creadă în Dumnezeu. Dar într-o zi, când în loc să-şi fi împreunat mâinile a rugăciune a ridicat ca lumea şi arogant din umeri, calculul probabilităţii, şuieră printre dinţi — şi-a dat subit seama că este tras pe sfoară. L-a tras pe sfoară Dumnezeu. Împreunatul mâinilor sau ridicatul din umeri: păi nu-i totuna?! El a crezut că înoată împotriva curentului, dar aici apa curge în două sensuri, în acelaşi timp în sus şi în jos, sau nici nu este apă, sau este, dar nu curge

şi toată lumea stă gură-cască în mâl, sau este apă, chiar şi curge, dar de înotat nu înoată nimeni, ci mai degrabă este doar în derivă, e dusă de colo-colo, asemenea unui înecat, el a crezut, rebel necredincios, că asediază crestele îndrăzneţe ale necredinţei, cu toate că el umblă doar în mantaua necredinţei, umblă de ici-colo, se plimbă fudul îmbrăcat în gioarsele colorate ale necredinţei şi nu se deosebeşte nici cât negru sub unghie de cei care din interes iau poziţie de drepţi în faţa lui Dumnezeu. Se poartă aidoma celorlalţi, dar invers, adică, la fel, şi el dansează cum îi cântă Dumnezeu, numai că lui îi cântă altfel. Pentru că la urma urmei nu contează dacă este sau nu Dumnezeu, ci cum este această Existenţă Supremă incertă din punctul de vedere al existenţei (totuşi, e destul de bine aşa, chicotea tata, că el este cel care este, apoi puff, dă-i o pleasnă, posibil să nu mai fie, păi sigur că da, ce să aştepte omul de la o firmă ca asta unde tocmai poporul ales nu-l recunoaşte pe Mesia, se pare că *aici* asta aşa merge; de spiritual e spiritual), mai exact, cum este lumea. Şi lumea lui e la fel ca a celorlalţi. Absenţa lui Dumnezeu are exact forma lui Dumnezeu. Başca punctul său de vedere e şi mai ridicol, pentru că el apără aşa-numita demnitate a aşa-numitei umanităţi tocmai în faţa lui Dumnezeu, iar păstrarea demnităţii umane serveşte tocmai glorificării aşa-numitului Dumnezeu. Iată, tocmai în fundătura asta a intrat. Mare porcărie, spuse tata, apoi cu inima rece şi o nouă trufie a îngenuncheat, bine, atunci îndură-te de mine, Jahve. Tata: din nou şi din nou.

341. În inima tatei, aşa cum aveau să râgâie cu patruzeci de ani mai târziu drept slogan al unui concert-tehno aşa-zis de renume mondial, strălucea lumina soarelui. Dimineaţa se trezea aşa, în strălucire. Acu' ar fi bine dacă ar exista Dumnezeu, cât de liniştit, de simplu şi firesc i s-ar putea mulţumi. Strălucirea soarelui o considera drept mărturie directă privind existenţa lui Dumnezeu, acest gând, drept mărturia

Satanei, iar propoziţia dorită, drept mărturie romantică a propriei sale existenţe.

342. Tata nu s-a putut pune de acord cu Dumnezeu, amândoi erau căpoşi, tata cerea înlesniri, asta se întâmpla după '56, când au fost oarecum înlesnite condiţiile de viaţă, dar tocmai această înlesnire a dat posibilitatea să privească totul în ansamblu, deci, greul se datora faptului că au avut loc înlesniri, adică, „foarte greu"-ul n-a mai fost sprijinit, i-a fost retrasă susţinerea morală, iar Dumnezeu opera cu citate spirituale din Leibniz (teodicee...), a tot argumentat până când tata a votat pentru nebunie, parcă un soi de tremens (delirium). Iubire şi puroi — se contopesc în Dumnezeu, şi totul se petrece benevol. În urechea tăicuţului a grăit prinţesa Bozsolé. Du-te la Madeira. S-a dus. Albastru şi alb, aşa cum o colorase tata în imaginaţie. Întreabă domnişorica: vezi şoareci roz? Păi sigur că vede. Ţuşti, prin încăpere aleargă animale destul de mari, prietenoase, foarte blajine, parcă ar fi dresate. Alaltăieri i-a spus tatei să numere ceştile din dulap. Tata le-a numărat. Cinci. Ar trebui să fie doişpe. Eventual una sau două în chiuvetă, nu, doar una. Sau nu ştie să numere? Într-adevăr, o dată îi ies cinci, o dată, şapte, una, două, trei — faptele mă liniştesc, îşi spune contemplându-şi degetele. Haaa, strigă subit tata, dar prinţesa nu reacţionează la aşa-numitele interjecţii. Haaa! Stă liniştită în urechea stângă a tatei, cu care n-aude bine (tata). Mai nou, nici cu dreapta. Iar acolo, firește, o bucăţică de bărbat. Se întâlnesc când tata doarme. În ultima vreme Bozsi părea neliniştită. Ei, dar unde se întâlnesc? În spaţiul nas-gât, iată cum ajunge să fie batjocorit omul (tata). Care merge la medic, specialistul din zonă. Îl primeşte cu seninătate, este adeptul metodei suedeze. Skol, îi spune. Te-am rugat, nu-i aşa?, să nu foloseşti vată, scoate ghemotocul din ureche. Aer curat, adaugă. Acasă, pizdulicea iar începe să-i turuie vrute şi nevrute, bombăne din cauza medicului. De altfel, trebuie

să mă mărit, copilu-i pe drum. Dar cum vă imaginaţi aşa ceva, se răţoieşte tata, dar no ansăr; iubire şi puroi.

343. Armata oaspeţilor a invadat castelul, toate sălile şi terasele. Personalul s-a antrenat în bairamul din bucătărie, iar guvernanta franţuzoaică, mam'zel Titez, în grija căreia fusese lăsat tatăl meu de trei ani, era ocupată cu sticla de sherry, în camera ei. Tata umbla haihui prin clădire. Întâmplător a deschis uşa băii peste una din verişoarele de spiţa şaptea a bunicului, care tocmai se ridica din şezut şi şi-ar fi tras chiloţii. Lucrurile esenţiale, la înălţimea capului tatei. Copilul vede triunghiul magic, se holbează năucit, femeia rămâne încremenită, apoi chipul copilului (al tatei) e inundat de rânjetul satisfăcut, fericit al descoperirii: mama!, ţipă spre triunghi. Dama, o fată bătrână uscată, posesoarea ordinului Croix-Étoilée şi a medaliei militare clasa II pentru meritele din cadrul Crucii Roşii, dama de companie a regretatei şi ilustrei împărătese şi regine Elisabeta, izbucneşte în plâns. Hohoteşte acolo, în buda barocă, copilul pleacă făcând o grimasă (tata).

344. Substantivul şi verbul, astea nu sunt creaţiile lui Dumnezeu, nu reprezintă ceva de la sine înţeles; natura nu le certifică, sunt abuzurile limbii. Dacă a fugi e verb pentru că-i o acţiune care durează puţin, atunci de ce nu-i verb pumnul (sau clasa muncitoare)? Iar dacă bărbat sau casă sunt substantive, pentru că-s durabile, evenimente stabile, adică lucruri, de ce nu-i substantiv a locui sau a creşte? Ar trebui vorbit cu limba, eventual să nu le împartă astfel. În paranteză fie spus, precizează (tata) că în limba hopi tot ce zboară, în afară de, în asta constă frumuseţea, păsări, este denumit *printr-un* substantiv. Este surprinzător, nu-i aşa? Iar pentru eschimoşi, surprinzător e cum poate să existe pentru zăpadă doar cuvântul zăpadă, pentru că, de exemplu, ce legătură are zăpada de dinainte de masă cu cea de după-amiază (se ştie: nici o legătură). La internat tot timpul

suntem trimişi să ne mărturisim. Dacă ne-am supra-mărturisit şi nu ne mai rămân păcate, dar trebuia să spunem, totuşi, ceva, spuneam că am furat zăpadă. Părinte, am păcătuit, am furat zăpadă. Pe vremea aceea încă nu consideram că-i îngrozitor să n-avem ce să mărturisim, că nu există păcat, doar păcătuire. Păcatul e substantiv.

345. Când se apropia peştele mare, tata şi familia aveau un comportament demn de toată atenţia. Ca şi clasă istorică şi-au jucat rolul, dar totuşi era ceva interesant. N-aveau de unde şti dinainte că peştele mare vrea să-i mănânce, deşi, fiind băieţi învăţaţi, cunoşteau proverbul că peştii mari înghit peştii mici, numai că ei trebuiau să ştie in concreto. Ar fi fost simplu să se refugieze din faţa tuturor peştilor mari, dar în cazul acesta toată viaţa lor ar fi fost un refugiu — de altfel, n-au fost departe de aşa ceva —, şi nu le-ar fi prea ajuns timp pentru alte activităţi importante în viaţă (dragoste, literatură, Dumnezeu, patrie, familie sau, în tinereţe, fotbal, respectiv, mai târziu, apărarea patriei, apărarea patriei într-un permanent refugiu... cum adică?, poate o întoarcere neaşteptată, cum făcuseră şi hunii, şi au lansat un potop de săgeţi, dar în apă inclusiv acest lucru ridică probleme). Cealaltă, „o să vedem noi ce vrea", rezolvarea fatalistă ar fi fost mult prea periculoasă, nemaivorbind că ar fi intrat în păcatul speranţei temerare. Prin urmare (din cauza asta), tata şi ai lui au procedat astfel: o trupă mai mică a ieşit în faţa peştelui mare, a înotat câţiva centimetri, s-a oprit, apoi iar câţiva centimetri şi aşa mai departe. Când se apropiau de peştele cel mare la o distanţă de la care acesta i-ar fi putut prinde jucându-se, dar nu i-a prins, se întorceau la ceilalţi şi-şi continuau liniştiţi (relativ) activităţile cotidiene (dragoste, literatură, Dumnezeu, patrie, familie sau, în tinereţe — tata —, fotbal, respectiv, apărarea patriei). Dacă peştele cel mare înşfăca pe câte unul din trupa de recunoaştere, de exemplu, pe tata, atunci echipa fugea disperată să-i alarmeze pe ceilalţi, terminaţi vă rog cu dragostea, cu Dumnezeu etc. Dilema tatei şi a alor săi era urmă-

toarea: din echipa de recunoaştere câte unul îşi poate permite să rişte totul, apoi să se întoarcă de la mijlocul drumului. Cel care se întoarce, poate să fie chiar tata, îşi asigură securitatea individuală, dar dacă toţi ar gândi astfel şi s-ar întoarce, s-ar putea să cadă victimă cu toţii, printre ei şi tata, care dezertase, inclusiv descendenţii săi. În schimb, în cazul în care ceilalţi membri ai trupei de recunoaştere nu se întorc din drum, atunci toţi cei care rămân, tata, în cazul dat, ajunge într-o situaţie mai periculoasă decât cea precedentă, crescând probabilitatea ca tocmai el să devină victimă dacă peştele cel mare, ferească Dumnezeu, e totuşi mâncător de tată. (Situaţia este identică din toate punctele de vedere cu problema păşunilor comunitare.) Experienţa — um so schlächter für die Tatsachen — demonstrează că printre tata şi ai lui domneşte mai cu seamă cooperarea — ceea ce este surprinzător, dar cel puţin contrazice imaginea pe care ungurii şi-o creează despre sine, faptul că-i vorba doar de dezbinare, doar luptă fratricidă, doar înverşunarea, doar lipsa de solidaritate. (Această imagine nu este una autocritică, ci critica aşa-numitei părţi adverse dintotdeauna.) Prin urmare, problema era cum a reuşit tata şi ai lui să elaboreze acest spirit de cooperare. Pe cel care te loveşte cu piatra, loveşte-l cu pâine — poate cam aşa. Dar când pe tata l-au lovit cu piatra în cap, pur şi simplu, puff, a leşinat. Nemaivorbind că şi brutăria era închisă. Pentru rezolvarea problemei, etologul german Manfred Milinski a propus o experienţă ingenioasă. L-a introdus pe tata într-un acvariu de forma unei cărămizi, acesta înotând la unul din capetele acvariului (pe burtă). La celălalt capăt al acvariului a aşezat un alt acvariu în care înota un peşte mare. Prezenţa tovarăşului tatălui meu, ba mai mult, s-o spunem direct, a prietenului său a fost simulată cu ajutorul unei oglinzi aşezate de-a lungul laturii lungi a primului acvariu. Tata habar n-avea că prietenul său e, de fapt, propria sa imagine în oglindă, şi a pornit în recunoaştere spre peştele mare. Deci, a început totul într-un spirit de cooperare. Firește, concomitent a pornit şi prietenul său, în oglindă. Până în acest moment experienţa oferă modelul unei situaţii

când tovarăşul cooperează. Dar dacă au înclinat oglinda într-un unghi de 45 de grade (şi au înclinat-o), tata a fost nevoit să vadă că prietenul său îl părăseşte. În secunda aceea şi tata s-a întors înapoi. A reieşit că tata şi prietenul său au urmat, cu o exactitate mai mică sau mai mare, aşa-numita strategie Tit for Tat, pe care a născocit-o un sociopsiholog yankeu, Anatol Rapoport, simplă ca bună ziua, la început omul e plin de bunăvoinţă, e cooperant, apoi face pasul pe care-l făcuse prietenul său (sau, generalizat: „prietenul") în runda precedentă, ce dai, aia primeşti. Au fost şi excepţii: în ciuda faptului că prietenul său îl trădase, tata a pornit în recunoaştere, după peştele cel mare, da, tatăl meu a fost dominat de sentimentul prieteniei şi al iertării. Tata a fost un om bun. Ei, dar o versiune interesantă este când tata este peştele cel mare. Pentru că totuşi, e comod, nu trebuie să-ţi pui inutil capul la contribuţie, că uite aşa-i teoria lui Jancsi Neumann, că uite pe dincolo-i teoria jocului, iar ăstora mici le crapă capul de atâtea tumbe intelectuale, în timp ce tata dacă a flămânzit, iar foamea nu presupune gândire, pur şi simplu: ham. Dar se întâmpla să nu-i fi fost foame, numai: ham. Îi plăcea la nebunie strălucirea groazei din ochii lor. Mai târziu s-a apărat cu credinţa sa că ungurul era el, dar treaba asta a fost respinsă, pe vremea aceea tocmai refugiaţii erau consideraţi unguri. De furios ce era, tata a înfulecat inclusiv tribunalul independent, ham, dar tot nu i-a revenit jovialitatea veche. Şi, inclusiv Pázmány i-a băgat mereu strâmbe. Başca trebuia să completeze şi oarece formular pe care-l ura din toată inima, care de altfel îi depăşea capacităţile intelectuale.

346. Erou de anecdotă devine cel care-i demn de dragoste sau nu. Tatăl meu făcea parte din a doua categorie, lumea se temea de el, era orgolios, distant, glacial, înalt, dar nu lungan, uscăţiv, dar nu deşirat, constituţia sa elegantă, vestimentaţia neglijentă (pantofi lejeri, sacouri moi, lucruri deloc elegante, dar scumpe) se asociau unei ironii moderate, totuşi pericu-

loase şi fără îndoială, neplăcute. Are o inimă de aur, spunea mama, numai că nu se vede. Marţi vânăm ciute — la atât se reducea o invitaţie amicală la o vânătoare. S-a întâmplat ca unchiul Nicky să moară, capul familiei, şi l-au rugat pe tata, personalitate incontestabilă, să rostească discursul funebru. Anecdota spune că tata, pare-se, a călătorit de la Csákvár şi până la cimitirul de la Pottendorf cu atelajul, dar numai şi numai pentru că traseul trecea prin domeniile familiei, unde se putea opri şi schimba caii. (Avea reputaţia unui om econom, mai mult sau mai puţin justificat. Când în calitatea sa de prim-ministru trebuia să meargă la rege, întotdeauna călătorea cu vagon de clasa a doua, spunând că oricum şi ăla tot acolo merge. Într-adevăr.) Înmormântarea a fost fixată pentru o zi viforoasă de februarie — pe vremea aceea mai exista frig, iar micuţul *el niño* era încă în iesle —, iar tatăl meu, care asemenea unui turist bine pregătit vorbea perfect latina, a decis, ţinând seama că jumătate din adunarea îndoliată era austriacă, jumătate maghiară, că n-o să vorbească de două ori, ci o să ţină un singur (una bucată) discurs, în latină, iar cine nu înţelege, îl priveşte. La Viena, tatăl meu avea, să mă exprim concis, o mamă de a mea, pe mama. O femeiuşcă scundă, negricioasă, franţuzoaică, purta pălării avangardiste şi botine cu tureacul înalt, cu şireturi. O femeie de treabă, nostim de inteligentă, firească, întotdeauna cu douăzeci de ani mai tânără decât tatăl meu, văduva rudei defuncte. (O cercetare minuţioasă a coapselor ei contrazice vizibil supoziţia „subţirică".) Mama voia exclusiv de la tata cât voia acesta, însă treaba asta o voia. Numai că tocmai asta nu era clar: ce voia tata. Pentru că el voia, dar nici nu voia, când voia, când nu voia. Tatăl meu accepta lumea aşa cum era. Şi pentru că era un domn mare, lumea încerca să-i facă pe voie. Apoi, asta părea ca şi cum el, tatăl meu, ar decide, ar vrea, ar dori. Ce părere ai avea dacă aş merge la înmormântare? Sunt invitată oficial. Dacă te-aş vizita la Pottendorf? O idee bună, răspunde evaziv tatăl meu. Aş verifica felul în care te-au cazat. Nu-ţi fie teamă... Nu mi-e teamă. Nu-ţi fie teamă, nu voi dormi acolo. Am bilet retur. Nu te-am văzut de mult.

Tatăl meu tace furios, greu se mai obişnuieşte cu aparatul de telefon. Conte nebun! Asta-i adevărat. Nebun, nebun, nebun! Literele „n“ îl impresionează pe tata. (Iată, toate propoziţiile, până şi cele mai realiste, sunt metaforice: vorbeau franţuzeşte, fou, fou, fou; păi în cazul acesta, litera „o“. Întotdeauna este vorba de o literă.) Tata cu mama s-au cunoscut în urmă cu zece ani, îndată după război, la o recepţie oferită de tânărul prinţ Schwarzenberg, vărul tatălui meu. Tata iniţiase, de fapt, discuţii pe teme politice cu rudele sale austriece, pe un ton uşor royalist. Era îngrijorat de soarta ţării. Se obişnuise că era responsabil pentru cele petrecute în ţară. N-avea încredere în Horthy şi n-avea încredere în nemţi. Nu duce la nimic bun, spuse în franceză, firește, ceea ce dădu îndată propoziţiei o tentă ironică, dacă o naţiune (Ungaria) este umilită în halul ăsta. Cei de faţă treceau de la o limbă la alta în funcţie de limba în care le făcea plăcere să se exprime. În care limbă sună mai bine. În funcţie de temă. (Fiul tatălui meu este întotdeauna scandalizat când limba are doar un rol de intermediere. N-ar dori să opună aspectului pragmatic tradiţia maghiară, în cadrul căreia limba este o cetate puternică, un refugiu, sanctuar şi sacrament, pentru el asta-i prea mult, în schimb e prea puţin dacă nu simte acea spaimă şi bogăţie care înseamnă apartenenţa la o singură limbă, pentru că omul, are curajul să afirme asta, tocmai ca fiinţă care gândeşte, aparţine unei singure limbi.) Odată cu dispariţia monarhiei trebuiau reluate legăturile, şi, firește, trebuia pusă întrebarea: cine este cel care o să reia aceste legături? Ce înseamnă Austria deshabsburgizată?, respectiv, ce este atât de *mic* mai poate fi Austria? Această incertitudine însemna şi libertate. Ungaria simţea doar faptul că-i ciuntită, că au dispărut din ea două treimi, dar nimănui nu i-a trecut prin cap, nici tatălui meu, că după patru sute de ani ţara a devenit, totuşi, independentă, au uitat cu toţii aspectul ăsta. Tata o privea din când în când pe mama, care trăia (a trăit) într-un mariaj scandalos cu ruda noastră, cu bătrânul Trauttmansdorf. Se spuneau vrute şi nevrute. (Tata povestea că puţine persoane întâlnise în viaţa lui care să fi fost mai antipatice. Pe

vremea aceea bătrânul adusese la acelaşi numitor cămaşa de noapte a nevesti-sii, războaiele din Balcani şi reprezentarea spaţială a fizicii moderne. Repeta fiecare propoziţie pe care o spunea, fără voce; întotdeauna avea gura plină de salivă.) Tata ştia să privească foarte intens, nestăvilit. Avea o privire frumoasă, iar frumuseţea e forţă, iar forţa are efect, indiferent că omul vrea sau nu. Din cauza asta frumuseţea este în acţiune tot timpul. În privirea lui era ascuns zâmbetul, ba mai mult, un chiot, triumful — cel care se uita în ochii lui simţea că vede totul, că acest lucru determină totul: acest lucru reprezintă legea. Adică, se putea pune problema împotrivirii, dar n-ar fi dus la nimic bun. Tata avea în el ceva jupiterian. Era în stare să ofere până şi sublimul, această versiune a sublimului din secolul douăj' doi, legată de cotidian — cum să fie un rege al zeilor, din moment ce nu există nici rege, nici zeu. Caracterul jupiterian porneşte din sine şi se termină tot acolo, măsoară totul prin sine, pentru că asta reprezintă pentru el universul. Cum se obişnuieşte să se spună: tatăl meu iubea iubirea, mai puţin femeile. Ar fi vrut iubirea, dar nu şi persoana „inerentă"? O, da de unde. E discutabil până şi că „a vrut". Dar că preţuia în mod deosebit trupul, atât pe al altora, cât şi pe al său, e cât se poate de adevărat. Nu despărţea trupul de sufletul omului. Considera trupul o întrupare a omeniei noastre sau mai degrabă blazonul. Sau firma. Firma firmei. Oare nu trupul este cel în a cărui companie ne petrecem cea mai mare parte a timpului? Cu el vorbim zi de zi. Despre ce? Despre nimic altceva decât despre moarte. Ce altceva ar fi istoria trupului dacă nu istoria decăderii, a pierzaniei, a ruinării? Ce altceva ar fi acest drum decât coborârea? Coborârea în moarte, iată cum gândea tata. Trupul, nicidecum spiritul sau gândirea, nici sufletul, este cel care ne aminteşte de moarte. De marea trecere, pentru că el este într-o trecere spectaculoasă. Trupul este tovarăşul nostru sincer şi fidel care-n fiecare clipă ne atrage atenţia, iată cum gândea tata, că din ţărână ne tragem şi ţărână vom deveni. Tatăl meu căuta omenia în moarte, a şi găsit-o. Nu îi era teamă de moarte (înainte de moarte), dar nici nu se trăgea cu ea de

şireturi: încerca să se bucure de ea ca de un dar care-i o povară şi care nu este plăcut. Atât de tare se bucura de tot şi de toate, de tot ce este (tata), că nu făcea deosebire între bine şi rău, nu se simţea îndemnat să facă asta. Chiotea de bucurie, chiotea şi pe seama morţii. Cu toate că-n privinţa acestui lucru cuvântul trupului exprima cam altceva, pentru că trupul nu putea fi de acord cu propria sa ruinare. De aici melancolia, o melancolie trecătoare. Poate că acest caracter jupiterian nu însemna nici mai mult, nici mai puţin decât că tata a ştiut să-şi exprime şi să-şi perceapă ca sentimente personale furnicătura trupului, ameţeala coapselor şi a sexului. În asta a constat marea sa calitate: asta era prezenţa sa. Între timp tata a uitat de femeiuşca scundă şi negricioasă, a uitat de propria sa privire: nu făcea parte din clasa marilor seducători. Ălora le este clară importanţa unei munci minuţioase, ştiu că seducerea este concretă. Pe tata nu-l interesau aspectele astea. Nu: când îl interesau, când nu-l interesau. Când îl interesa asta, când îl interesa ailaltă. Cât priveşte munca politică minuţioasă nu se poate spune că tata s-a ferit de ea în mod deosebit. După război s-a retras de pe arena marii politici, l-a descurajat necesitatea şi grobianismul restaurării care a urmat puciului comunist, apoi a îndrumat activitatea cotidiană, minuţioasă şi obiectivă a comisiei economice din parlament. Care ar fi viitorul patriei? La întrebarea asta presantă tata avea un răspuns simplu: doi la sută şi scutirea de impozite sau cam aşa ceva. În schimb, decizia retragerii s-a născut pe terasa-Schwarzenberg. Domnilor, spuse tata zâmbind enigmatic, pentru că ăia n-aveau de unde să ştie că afirmaţia lui e valabilă nu numai pentru seara respectivă, ci pentru următorii zece ani, domnilor, cu voia domniilor voastre eu mă retrag. Camera sa era amplasată în aripa răsăriteană, spre aleea care purta numele de Prince-Eugène, cunoştea bine topografia locului, ştia unde trebuie s-o cotească de-a lungul coridoarelor, ar mai fi avut de coborât doar câteva trepte când îşi auzi numele, aici urma numele tatei. Tatăl meu s-a întors, o, mama!, care venise pur şi simplu după el. Tata a început să rânjească. Jupiter se bucura. Vino, spuse

răguşit tata. Nu pot atât de repede. Păi atunci, ridică subit din umeri tata obosit. Mama dădu cu gravitate din cap, totuşi, ceva, ceva poate că s-ar putea întâmpla. Bine, rânji din nou tata şi se rezemă de perete. Jupiter se bucura, la fel ca un copil când primeşte un dar. Vouă, catolicilor, spuse mama şi i-a dispărut unda de tristeţe din priviri (pentru că atunci când se ridicase din genunchi era cam tristă), întotdeauna vă place să vă jucaţi de-a v-aţi ascunselea, să vă ascundeţi îndărătul cuiva şi nu observaţi că-n afară de voi nu-i nimeni acolo, că sunteţi singuri. E cât se poate de amuzant să priveşti cum încercaţi să vă jucaţi în felul ăsta de-a ascunselea. Tata a ridicat din umeri, cine. Asta s-a întâmplat în urmă cu zece ani, rânjetul a rezistat, a rezistat şi inteligenţa tihnită care luase locul undei de tristeţe, a rezistat şi dorinţa; între timp, încetul cu încetul, toată lumea a trebuit să-şi dovedească originea perfect ariană până cu cel puţin patru generaţii în urmă, adică, până la inclusiv stră-stră-stră bunici. Era pe vremea aceea în camera deputaţilor un conte renumit pentru imbecilitatea sa capitală, Fidél Pálffy, care, aşa cum e de aşteptat, de altfel, de la un imbecil capital, era un mare admirator al lui Hitler. Tata nu-i putea suporta nici măcar mirosul. Într-o zi, când pe tonul său specific de flecăreală şi lipsit de respect contele ăsta s-a interesat pe coridoarele onoratului parlament de ce şi cum face tata, acesta şi-a dus îngândurat mâna la frunte, o, trăim timpuri grele, mă rog frumos, am avut un strămoş care s-a numit Solomon, pe mine mă cheamă Móric, iar în familia nevastei sunt probleme mari cu doi dintre bunici. Auzind asta, a alergat boul în dreapta şi-n stânga povestind cu înflăcărare că el a ştiut dintotdeauna, că a bănuit, că a simţit asta, iată, şvarţ veis: un evreu! Cei din parlament au râs cât a fost ziulica de mare de povestea asta (au considerat că au timp pentru aşa ceva), până când cineva (inimosul de Laci Berényi) nu i-a explicat nenorocitului că tata a umblat cu şoalda (l-a futut în coastă), pentru că tata şi ai lui consideră că se trag din seminţia lui Solomon, Móric e bine mersi Móric, iar cu bunicii mamei mele problema cea mare era faptul că nu există, lipsesc, asta pentru că tatăl ei şi

mama ei fiind veri primari, a existat doar o garnitură de bunici. Auzind asta, Pálffy a replicat cu logica sa briliantă: bine, bine, da' totuşi, de unde nu-i foc nu iese fum. La urma urmei, aici a avut dreptate. O altă variantă a întâmplării e că atunci când tata s-a întors din prizonieratul american a primit un ajutor de la Joint, sau a solicitat, nu mai ştiu exact, în tot cazul stătea la rând, oamenii de la organizaţie i-au verificat actele, Móric, e-n regulă, numele mamei: Schwarzenberg, e-n regulă, dar spune-ne şi nouă unchiaşule Móric cum ai reuşit să obţii numele ăsta frumos de familie, aici urma numele tatei. A rezistat şi de-a v-aţi ascunselea-ul amintit de mama, ascunzătoarea stinsă-n dor, din cauza asta tata şi mama se avântau în discuţii destul de puerile. Ca adolescenţii. Încă noroc că suntem mai degrabă ridicoli decât tragici. Nici n-ar trebui să vorbim, dumneata mi-ai zâmbi cu rânjetul ăla cosmic, m-ai înghesui la perete şi gata, e atât de greu? Nu, nu-i greu răspundea nedumerit tata. E greu cu dumneata, conte. Tata era copleşit de mândrie. Dumneata vrei să mă flatezi. Mama a făcut o grimasă. La dracu'. Pe bune că-i greu. Nici măcar nu ştiu când trebuie să-mi fie frică de dumneata. Întotdeauna; de data asta am glumit. În zadar glumeşti. Dacă-i aşa, atunci e aşa. Iată, asta nu poate pricepe ilustrisimul domn. Pentru că dumneata pe bune c-ai vrea să-mi fie frică, pentru că de frică, or, aici ai dreptate, mai degrabă mă port cum trebuie. Cum îţi place dumitale. Cum pretinzi dumneata. Acu' tata a făcut o grimasă. Nu-i plăceau oamenii nemulţumiţi. Dar mama îi dădea înainte, dumneata, conte, eşti foarte comod. Dumitale îţi place numai atunci când n-am nici o problemă, când nu mă doare capul şi cad dintr-un orgasm în altul (sau invers, interveni tata, linişte, hămăi mama), când nu-mi uit ceasornicul sub perna dumitale. Adevărat, atunci mă ştii iubi frumos. Dumneata eşti un om îngrozitor şi văd că nu mă crezi. Tata iar a făcut mutre. Vezi!, strigă mama, acu' ar trebui să te uiţi în oglindă! Acu' ai vedea şi dumneata că eşti îngrozitor. Devii mic şi meschin. Mic, mic, ca hainele când le pui la uscat! Ei! Ce comparaţii, bine că nu izmene! Ştii dumneata cum eşti în asemenea momente? Ca un şoarece!

Şoa-oa-rece? Eu? Maus, s-o spun pe şleau, ţi se ascute nasul şi aşa mai departe. La întrebarea ce fel de animal ar vrea să fie, tata greu ar fi putut răspunde, leu, urs, evident, ar fi cam exagerat, dar şoarece, maus?! Conte, eu sunt o persoană matură, călătoresc acolo unde vreau, dacă la Pottendorf, păi atunci Pottendorf, şi nu mă mai şcoli atât. Mă rog. Nu încerca să faci pe ofuscatul, spuse îndrăgostita mea mamă, nu scapi cu una, cu două, nu te las să pleci atât de simplu. În tot cazul, tata şi-a ţinut discursul funebru, a durat vreo patruj' cinci de minute, într-o frumoasă limbă latină, pe care adunarea îndoliată a trebuit să-l asculte cu capul descoperit în viforul din februarie. A doua zi, jumătatea Almanahului Gotha era la spital bolnavă de răpciugă, pleuro-pneumonie, rumatism (!). Toată lumea se întreba întruna: de ce a vrut tata să extermine aristocraţia austro-ungară? Tata este un exemplu bun pentru aşa-numitul tată.

347.

Când mama era încă strălucitor de tânără şi de frumoasă şi voia tot timpul să se cuibărească în pat cu tata, care de asemenea era încă strălucitor de tânăr şi de frumos şi voia destul de multe ori să se cuibărească în pat cu mama, îi telefona de multe ori tatei, care lucra la Banca Comercială, iarna traversa Dunărea îngheţată, la fel ca regele Mathias al nostru, se ocupa de corespondenţa externă, pentru că el rămăsese singurul care mai ştia aşa-numite limbi străine, pentru că pe cei din garda veche i-au dat afară, spunându-le că sunt duşmanii regimului, ceea ce era, de fapt, adevărat. Şi tata era duşmanul regimului, deşi considera că-i bine să fie angajaţi tineri talentaţi, dar ca să fie dat cineva afară numai pentru că vorbeşte graseiat, e o prostie crasă, numai dacă nu-i vorba de un crainic la radio, dar nu era vorba de crainic la radio. A şi spus treaba asta, pentru el nu mai conta nimic, ştiinţa sa nu-l proteja, iar numele îi era ca steaua galbenă (fără să-l pună în pericol, totuşi, chiar atât de tare), se afla îndată totul în cazul în care era prescris ce este totul. Mama clopoţea la telefon, se auzea din receptor. Tata îi

semnala că eventual sunt interceptaţi. Treaba asta o punea în priză pe mama, las' să ne asculte, uguia, măcar să aibă şi ei parte de ceva distractiv în mica lor revoluţie. Nu-i chiar atât de mică, bombănea tata. Mama îi dispreţuia pe comunişti, o bandă de tâlhari. Tata, nu. În adâncul sufletului i-ar fi compătimit, dar erau mult prea periculoşi şi dăunători, astfel că era supărat pe ei. Furios. Ce brute! Să comiţi toate greşelile istoriei! Iar de cele noi sunt mândri! Nici o speranţă. Spune-mi ceva intim, îl ruga mama. Tatei îi plăcea când torcea mama, dar chestia făcută la telefon în timpul serviciului îl enerva al dracu' de tare. Lasă-mă-n pace, mormăia tata. Dar în asemenea momente mama nu putea fi jignită, îl ruga, îi cerşea, numai un cuvânt, dragul meu drag, numai un mic nimic intim, ceva *dulce*, măi!, măi! Care ai curul mai frumos decât Stalin şi Rákosi la un loc. Tata îşi imagina; nu ştiu ce să spun, Iosif e un flăcău zdravăn, se lăsa rugat tata. Totuşi, acu' nu i-ar fi plăcut să fie interceptaţi. Mama adora curul tatei, era mândră de el, dacă ar fi fost după ea l-ar fi arătat tuturor, la fel ca pe un cal de curse. Ceva intim, un pic, gânguri din nou. Tata era plictisit, intim, spuse. Mama ţipă decepţionată, au supralicitat scena, iar acum picura puţin amar — de unde? unde? Tata se uită la ceas, era în întârziere cu traducerea, cu raportul pe marginea textului, pe care-l aştepta şefu', cu promisiunile făcute secretarei — cu o voce şoptită, superb de adâncă, răguşită, dar mai ales excitată, murmură în receptor: ora 15, 27 de minute, 30 de secunde. La capătul celălalt al firului: linişte. Cum, cum ai spus, bâlbâi roşie de plăcere mama, tata repetă corectându-şi declaraţia: 33 de secunde. Vai, măi!, strigă mama şi trânti fericită receptorul în furcă. Treaba asta a funcţionat bine mult timp, chiar şi la începutul anilor '60, atunci tata îi trăsese una-n dos tocmai lui Hruşciov, ora 18, 11 minute, 13 secunde (ore suplimentare?), iar mama se udase toată de plăcere. Apoi s-a terminat de la o zi la alta, cu toate că ziua respectivă, făcând abstracţie de treaba asta, n-a fost o zi deosebită, nici nu s-a prea mai rostit, iar dacă

da, în zadar, ora 23, 18 minute, 50 de secunde, nu s-a întâmplat nimic, nimic, numai timpul trecea: nicicum.

348. La sfârşitul anilor patruzeci, începutul anilor cincizeci tatăl meu a organizat comploturi (mai degrabă împotriva ideologiei decât împotriva statului, pur şi simplu în numele bunului simţ) la colegiul Eötvös, cam terciuit pe vremea aceea de cât l-au tot futut, şi la facultate (el personal n-a participat, dar ajutase unde se putea, oferindu-şi cu dragă inimă inteligenţa, cultura şi relaţiile), apoi a denunţat aceste comploturi. În curva de mă-sa!

349. Odată, supraveghetorul l-a întrerupt pe tata cu fiecare ocazie adresându-i-se cu un respect ceremonios, iertăciuni, dom' doctor, domnul moştenitor al Csákvárului, contele de Majk şi Várgesztes, ilustrisime domn, dar... A zecea oară tata i-a spus de pe batoză, spune-mi simplu, Otto. Auzind asta, toată lumea a devenit şi mai consternată, ce fel de Otto. ◆ A reorganizat (tata) orchestra din sat, dar într-o zi s-a codit să înceapă repetiţiile pentru că lipsea fagotistul. Voi n-aveţi respect faţă de timp, aveţi impresia că-n dictatura proletară timpul n-are valoare?! Îşi privea indispus ceasul. În sfârşit a sosit şi nenorocitul de muzicant şi a mormăit ceva drept scuze. Tata a ridicat bagheta de dirijor numai după aceea. Domnilor, începem, Mica serenadă. (Trebuie ştiut că aici Mozart nu numai fagot n-a folosit, dar nici un fel de instrument de suflat.) ◆ Un alt întârziat, mai târziu, a sosit în uniforma gărzii muncitoreşti, iar tata s-a interesat neliniştit: e război, dragule? ◆ În probleme de interpretare era rigid (tata). Dumneata ce cânţi aici, se răsti la unul dintre muzicanţi care-şi lălăia soloul. El cântă ce-i scris. Şi ce-i scris? Ad lib. După plac. Tata şi-a ridicat privirea, după placul cui? ◆ György (George) Mendelssohn-Bartholdy, prietenul de la Vox Record Company, era mâna dreaptă a tatei. Într-o zi au venit de la judeţ, iar tovarăşul neinformat l-a întrebat pe tata cum îl cheamă. I-a spus. Da, a încuviinţat cel de la judeţ,

cu siguranţă. Iar tovarăşul de lângă dumneata e Haydn?! Nu, a răspuns liniştit tata, tovarăşul e Mendelssohn-Bartholdy. ◆ Parohul s-a întors spre comandantul pompierilor. Scuză-mă, la dumneata ce scrie pentru cadenţa între bara asta şi asta, si bemol sau si? Tata era furios, părinte, dacă ai întrebări de ce nu mă întrebi pe mine, la urma urmei e vorba de compoziţia mea. (Repetau Simfonia a 2-a.) Pentru că dumneata nu auzi niciodată când vreau să întreb ceva. Tata s-a întors spre aşa-numitul maestru de concert: ce a spus? ◆ Nimeni nu ştie din ce cauză, dar tata a tras concluzia că îi este otrăvită sperma (cuiva). ◆ Tata a trecut la catolici, bisericile lor sunt frumoase, la fel şi muzica, culorile, şi tot teatrul ăsta liturgic, la fel şi disciplina! M-am gândit, Dumnezeul meu, că dacă Mozart, Beethoven şi Schubert sunt catolici, nu poate fi chiar atât de rău. ◆ Dar la Ierusalim ce s-a întâmplat? Tata se grăbea la hotel, fusese la nişte prieteni, într-o ospeţie, şi voia să prindă un taxi pe stradă, taxi, taxi strigă, dar nicăieri nici un taxi, în schimb din ferestrele clădirilor din jur i-au strigat: gura. Tata s-a întors la prietenii săi. Nicăieri nu-i un taxi, spuse dezolat în uşă, peste tot sunt numai evrei. ◆ Tata a condus acasă o damă şi s-a şi dat la ea îndată. Femeia s-ar fi eschivat, dar în zadar, tata era deja pornit. Spuneţi-mi maestre, spuse aproape sufocată victima, voiam să vă întreb de mult timp, care-i tempoul pentru începutul Simfoniei în sol minor de Mozart? Tata s-a eliberat brusc din propria-i îmbrăţişare şi s-a aşezat la pian, ei bine, fii numai atentă.

350. Mama ne numără tot timpul, pe fiul cel mare al tatălui meu, pe fratele meu şi pe sora mea, ca pe puişorii de gâscă, voia să ştie dacă suntem cu toţii acolo... Un, doi, trei, patru, iar pentru al cincilea arăta spre tata, niciodată nu rostea cu glas tare: cinci. Un, doi, trei, patru, pauză. O, pauza mea... dragă!

351. Cu cine: mama mea trăia în căsătorie cu tatăl meu. Moartea, moartea întotdeauna neaşteptată şi nedreaptă, l-a ajuns

din urmă pe tata când viaţa cu mama ajunsese pe culmile însorite, când erau înconjuraţi de frumuseţe şi fericire. În tristeţea ei neagră şi aprigă, în noaptea priveghiului mama s-a cuibărit sub linţoliu, lângă tata, astfel s-au unit pentru ultima dată. După plecarea definitivă a tatălui meu durerea n-a mai părăsit-o pe mama, a rămas cu ea pentru totdeauna, până a murit (mama), poate.

Se pare, îşi bătea prelung şi în zadar capul tata, că lucrul cel mai sacru este cel de care nu ne amintim. *352.*

Tata a avut o viziune. Era deja timpul; turcii uzurpau încă ţara, dar împăratul Leopold se decisese; de o bună bucată de timp se desfăşura doar activitatea cotidiană a ţării, o zi urma alteia, tata nu putea privi nici în faţă, nici în spate [ajunsesem în punctul acesta după-amiază la ora trei şi douăzeci, tata nu putea privi nici în faţă, nici în spate, spa-te, tocmai scrisesem „te"-ul, când m-au chemat la telefon să mă anunţe c-a murit tata, azi, cinci mai, ora trei fără un sfert; ce rezultă din asta? Poate doar atât că dacă cineva, de-a lungul a mulţi, foarte mulţi ani scrie zilnic de mai multe ori cuvântul tată, i se întâmplă tot felul de lucruri minunate şi îngrozitoare; *ăsta* aici e un corp străin, dar mi se fâlfâie; am pus receptorul în furcă (...), m-am aşezat înapoi pe scaun, am continuat propoziţia], exclusiv în faţa picioarelor sale, adică a început necruţătoarea luare de atitudine caracteristică perioadelor de pace şi sfârşiturilor de secol, în care s-a implicat şi el în mod activ (de exemplu, epurările din Provincia de Sus, obţinerea domeniilor „neîmpăcaţilor" gen Wesselényi, ba mai mult, unii erau de părere că şi el, personal, a fost implicat în complot, şi inclusiv treaba asta trebuia compensată la Curte). Era în jur de cinzeci, pân' la gât în ceea ce se numeşte viaţă, dar care n-are nici direcţie, nici plenitudine, doar limitare. Dar nici măcar eroismul provenit din această limitare nu i-a fost dat, nu l-a remarcat, fiind pân' la gât îl el. Aşa cum galopa de-a lungul râului Vág, în fruntea fai- *353.*

moaselor sale trupe, culorile albastru şi galben străluceau în vale, la un moment dat a avut următoarea viziune — nu faptul că nu este, nu există, la asta s-a gândit şi altădată, dar n-a condus nicăieri, era o idee prea literară, în zadar a retrăit-o ca lumea, faptul că el e doar visat de către cineva sau că din capul locului este clonat, este o copie, iar în cazul acesta ar fi o noemă socratică sau cel puţin platonică, umbra de pe peretele peşterii; în luminile violacee ale Luceafărului a realizat că el nu este persoană (cineva), ci privire. Privirea. Adică, tocmai întrucâtva invers — tocmai întrucâtva. Cu privirea sa (tata) ar garanta existenţa altora. Adică el proiectează lumina asupra a ceea ce apoi apare drept umbră pe peretele peşterii. Adică. Nu e persoană, ci privire: a resimţit asta drept eliberare de o anume povară, ca şi cum viaţa lui şi-ar fi câştigat un rost, tocmai pentru că nu trebuie să se gândească la sine, ci la ce vede. A evitat să-şi pună întrebări legate de viaţa sa, dar nu pentru că apăruse rezolvarea asta elegantă, ci pentru că era laş, ocupat, şi altminteri. Acolo-i Hegel, să se ocupe el cu întrebările finale. Iată, răspunsurile vin şi fără întrebări. Ca de obicei, râul Vág vuia. O să fabric eu întrebări din răspunsuri, a râs tata şi a privit spre cerul înnorat. Apoi i s-a adus vestea că a murit tatăl lui Thököly, în condiţiile astea e greu să se rechiziţioneze.

354. Locurile din cartea asta, coapsele şi cascadele, evenimentele, personajele sunt reale, conforme realităţii, corespund realităţii, de exemplu, armăsarul tatei pe bune că a alunecat în noroiul de august al râpei. Fiul tatălui meu n-a inventat nimic, iar dacă totuşi, conform vechiului său obicei virând spre scrierea unui roman, s-a lăsat dus de valul imaginaţiei — că, de exemplu, pe tatăl meu îl poartă în spate propriul său animal, armăsarul, iar acest armăsar este firea sa, determinarea sa individuală, deci, cine vrea să-l cunoască pe tatăl meu să nu se uite cum îi sunt croite veşmintele, să nu-şi îndrepte atenţia spre gesturile deprinse, ci să-i cerceteze armăsarul secret —, apoi a simţit îndată (fiul tatălui meu) că

paginile scrise astfel trebuie aruncate. Şi numele sunt reale (tatăl meu). În timpul scrierii acestei cărţi a resimţit o repulsie puternică faţă de toate invenţiile, astfel i-a fost pur şi simplu imposibil să modifice numele originale, care păreau de nedespărţit de purtătorii reali. Probabil vor fi şi dintre cei care nu se vor bucura că-n paginile de faţă apar cu propriul lor nume şi prenume. Legat de asta, fiul tatălui meu n-are ce să spună. A scris numai şi numai despre ce i s-a păstrat în memorie. Astfel, vor fi cititori care răsfoind cartea ca pe o cronică o să descopere mii şi mii de hiatusuri. Deşi a creat-o din realitate, totuşi cartea ar trebui citită ca un roman, fără să se pretindă nici mai mult, nici mai puţin decât poate să ofere un roman (totul). Ar mai fi de spus că a omis inclusiv multe lucruri pe care le avea în memorie, mai ales aspecte legate nemijlocit de el, de propria sa persoană. N-a prea avut chef să vorbească despre sine. Adică nu şi-a scris istoria personală, ci mai degrabă a descris istoria familiei tatălui meu, chiar dacă n-a scris-o. Trebuie adăugat că încă din copilărie s-a gândit că o să scrie o carte în care o să povestească despre cei care au trăit în jurul lui. I-a arătat tatălui meu prefaţa, i-a plăcut foarte mult (tatălui meu). Asta e doar în parte cartea pe care şi-o imaginase, pentru că memoria e finită şi nesigură, iar majoritatea cărţilor create din realitate oferă doar o reflectare palidă şi fragmentară a acesteia: a tot ce am văzut şi am auzit.

355. Fiul tatălui meu nu vrea să scrie despre tatăl meu. Nu doreşte. Ar vrea ca pe tatăl meu, persoana, figura tatălui meu să le ţină departe de tot circul ăsta, îi este dator, măcar cu atât, cel puţin aşa crede. Tatăl meu a fost cel mai bun tată din lume, pe care doar de imaginat şi l-a putut, îl poate, pentru că tatăl meu, aşa cum arată şi pronumele posesiv, e al lui, tată al lui, iar acest al lui e irevocabil şi unic. Şi nu numai că nu vrea, dar nici nu poate. Se retrag cuvintele. Sau din câmpul de acţiune al cuvintelor iese la iveală că tatăl meu ca

tatăl meu; imperceptibil. În timp ce nu există nici măcar un singur cuvânt pe care să nu-l atingă acest „al lui". Al meu.

356. Fiul cel mare al tatălui meu: un soi de fiu rătăcitor, în zadar e deştept, e chipeş, pentru că nu şi-a găsit un loc al lui în viaţă, a hoinărit de colo-colo, a băut, a umblat la curve, a trăit în păcat. L-au şi exclus din moştenire, dar asta-i o treabă secundară. Tata (în schimb): profund religios, auster, un soi de patriarh care a trudit o viaţă întreagă, care ştie ce-i bine şi ce-i rău, în funcţie de asta îşi trăieşte viaţa, care judecă totul (pe mama etc.) cu neînduplecare, după propriul sistem al valorilor, foarte sever. Când s-a săvârşit fiul risipitor (a adormit pentru totdeauna), tata l-a jelit sincer, cum se cuvine, dar s-a şi simţit uşurat (puţin), toată viaţa l-a împovărat fiul său, ruşinea fiului său era şi ruşinea lui, eşecul fiului său era şi eşecul său. O rană deschisă. Acum, această rană deschisă a început să se cicatrizeze deasupra mormântului deschis. Întrerupând ceremonia funerară, pe care o stabilisera în prealabil cu preotul, sora mea mai mică şi-a manifestat dorinţa să vorbească. Tata şi-a aplecat furios capul. Care avea nişte linii nobile etc., parcă ar fi fost sculptat în marmură. E suficient ca omul să se uite la el, că se şi bucură că-i om. Luptându-se cu lacrimile, sora mea a spus că-n urmă cu cinşpe ani fratele ei mai mare i-a dat un text ca să-l păstreze şi să nu-l arate nimănui. Iar ea acum va citi acest text. A citit, de fapt, un soi de rugăciune de o forţă impresionantă în ciuda vocii încete şi gâtuite de plâns, un text consternant, care vibra de intimitate, dar nu conţinea aluzii personale, împrumutase cunoscutele cuvinte ale rugăciunilor şi psalmilor, şi totuşi... Era rugăciunea lui, dar am fi putut-o rosti oricare dintre noi. Cel care i se adresa strigând (mă adresez ţie, Doamne) din adâncuri trebuie să fi fost foarte aproape de el (de Dumnezeu); se ruga, implora îndurare, făcea promisiuni etc. Viaţa lui nu se schimbase, a băut, a umblat în continuare la curve, trăia din ajutorul de şomaj, îl mai ajutau cu bani fraţii şi surorile, în secret, pentru că tatăl meu dezaproba

treaba asta, bazându-se pe propriul exemplu, considera slăbiciunea ca fiind păcatul suprem. Sora mea a terminat de citit, avea chipul umed şi brăzdat de plâns. Un bulgăre de pământ s-a rostogolit în groapă. Tata a privit în jur. Fraţilor. Dragul meu fiu. Cinci zeci de ani am trăit lângă tine şi nu te-am cunoscut. Drept altcineva te-am ştiut. Am crezut că eşti altfel. Rogu-te aici, faţă de toată lumea, faţă de voi, fraţilor, iartă-mă, fiul meu. Iartă-mă, iartă-mă, iartă-mă. A trebuit condus de la mormânt. Acum îşi jelea cinstit fiul, nu de sus în jos, ci întunecat, icnit. Tatăl meu acum a devenit tatăl meu, se poate spune că-n ultima clipă.

357. Era deja pregătit calpacul cu blană de jder (decorat cu pene de egretă aşezate într-o medalie), mantaua dintr-o ţesătură fină, obielele şi pantalonii căptuşiţi cu piele, dar au fost puse la îndemână şi nişte obiele din pânză, la fel şi rozariu din os, cu boabe de mărimea cireşelor. Maria, ajută-mă. Existenţa terestră a tatălui meu se apropia de sfârşit. Se vedea pe el boala, s-a albit şi s-a micşorat, pielea atârna pe el ca o haină străină (nu străină: una moştenită de la un frate mai mare; dar tatăl meu n-a avut un frate mai mare, el a fost — neîncetat — cel mai în vârstă, majorescu, moştenitorul: străin), dar nu se ştia dacă suferă, iar dacă da, cât de tare. La faptul că-n „asemenea" momente tocmai proporţiile se schimbă, ei, bine, la asta nu se gândi(eşte) familia îndoliată. Parcă n-ar fi suferit (toată viaţa sa a dispreţuit şi a detestat suferinţa). Mai degrabă părea nerăbdător; ar fi dorit să ştie că i s-a clarificat situaţia, sau viaţă eternă, dar atunci o decizie numaidecât (e adevărat, în cazul acesta ar avea timp pentru toate, ar putea agoniza de dimineaţa până seara, să lăsăm asta), sau finito, dar atunci aus. Cam aşa. Tatăl meu evident nu respecta moartea (pe samsarul incorect al suferinţei), o considera deranjantă, parcă l-ar sâcâi un controlor de bilete în metrou (a doua oară, pe acelaşi traseu!), care va să zică, bătaia de joc a administraţiei, deci ceva prin care, de altfel, omul trebuie să treacă (însuşi tatăl meu lucra în ad-

ministraţie: palatin), dar are toate motivele să se revolte. În schimb, mama voia să profite — atât a mai rămas din iubirea ei — de aceste clipe, despre care cu siguranţă se putea spune că sunt ultimele, şi să-l convingă pe tata să se convertească. Să se întoarcă la Dumnezeul său. Pe de o parte, nu există Dumnezeu, iar pe de altă parte, chiar dacă ar exista nu este al meu. Mama considera că-i vorba de o teribilă sfătoşenie şi îngâmfare adolescentină. Ascultă-mă, dragul meu Mati. Linişteşte-te. Uită-te-n oglindă! Păi da cu cine vrei tu să te lupţi, dragul meu, în halu' ăsta de uscat, spune-mi şi mie, cu cine? Ţine-ţi gura, dumneata eşti o proastă. Tata dădu a lehamite din mână, scuză-mă, dar dumneata ai fost întotdeauna o proastă, la urma urmei de ce n-ai fi proastă şi când sunt pe moarte, scuză-mă. Mama a adoptat un aer misterios reducându-şi vocea, de parcă ar fi fost o vânzătoare care-ţi oferă cu discreţie, pe sub tejghea, o marfă rară, care de obicei lipseşte. Dacă cerul e gol, cu fanfaronada asta ridicolă te faci de râsu' lumii la bătrâneţe, dar dacă acolo, sus, se înalţă tronul Tatălui Nostru Ceresc — la cuvântul ceresc, tata şi-a dres glasul croncănind, iar acu' stătea pe gânduri dacă să înghită sau să scuipe „prada, această omidă de aur care tremură", ezitarea lui de o clipă scoţând-o pe mama din sărite —, atunci ce mai aştepţi, măi, un grăunte de nisip nenorocit, ce mai vrei, măi, măi, un nimic ce eşti, un rahat cu perje, şi a început să-l scuture pe tata de parcă ar fi fost o cârpă. A trebuit smulsă de pe el cu forţa. Tatei îi plăcea scandalul, păcat că-l durea, dar dumneata eşti foarte neîndemânatică, întotdeauna ai fost aşa. Pe cât de pricepută eşti la bucătărie, când te apropii de trupul meu devii tot mai împiedicată. Dumneata până şi limba o ai împiedicată! Dar spune-mi, te rog, adineaori Dumnezeu a fost un nimic, şi din cauza asta aş fi de râsu' lumii, apoi eu sunt nimic, sau, cum îţi place să te exprimi în spiritul noilor bogaţi pretinzând că-s plebei, un rahat cu perje, că asta aş fi, şi din cauza asta aş fi de râsu' lumii, deci, spune-mi, draga mea, nu-i de râs toată povestea asta?! Acu' tata a devenit serios. Dar mama iar a început, vai, cât de mânjită se vede neprihănirea noas-

tră!, cât de arţăgoasă blândeţea noastră!, cât de împăunată umilinţa noastră!, cât de crâncenă milostivenia noastră!, cât de slabă forţa noastră, dacă ne uităm în oglinda lui Hristos! Ce vrei de la mine, Irén, o întrebă tata cu vocea înăbuşită; acum el îşi ieşise din sărite, pentru că el din cauza barocului, din cauza ăstuia obişnuia. Subit, mama a schimbat tonul şi s-a străduit să-l convingă pe tata, cu dezinvoltură, cu cinism, parodiindu-l abia perceptibil, dar şi-au dat seama atât tata, cât şi ea, de fapt trivializând gândirea pascaliană — irosirea considerentelor îngrozitoare, cosmice ale irosirii —, care va să zică a încercat să-l convingă pe tata să-şi bage minţile-n cap şi să asculte de ea, oferind astfel posibilitatea bătrânului spirit voltairian să bată-n retragere (retragerea, ca singura formă a victoriei), anume, că ăsta-i un fel de joc — şansele sunt zero? şansele nu sunt zero? — în care posibilităţile credinciosului sunt mai bune decât cele ale necredinciosului, prin urmare... Pe tata îl irita chiar mai tare decât barocul dacă prostia era ascunsă în spatele sfătoşeniei. Îşi ieşi din pepeni, despre Dumnezeu, el, mai ales în situaţia asta deosebită, nu-şi dă cu părerea, vie împărăţia sa (adică, a lui Dumnezeu), facă-se voia sa, dar în ce-l priveşte pe el (adică pe tatăl meu), şi, aici şi-a făcut loc furia întorcând pieziş vestita şi profunda şăgălnicie einsteiniană, el nu-i jucător de barbut. Şi nici magician care să scoată chiar dacă nu din joben, ci dintr-o şapcă cu cozoroc cvasi ultimii iepurii, serviţi în mod viclean. Urla. Apoi dintr-o dată s-a făcut linişte. Clipa adevărului, sâsâi cu maliţiozitate mama. Fireşte, şi-a imaginat că tata în curând o să privească spre monstruozitatea aceea, spre tot sau spre nimic, care în dicţionare este desemnat prin cuvântul moarte, iar ea, mama o să vadă îndată cum i se revarsă această monstruozitate pe chipul tatei. Dar pe chipul tatei s-a revărsat o lumină aurie, curată Americă, harmonia cælestis, trăsăturile i s-au descreţit, buzele i s-au întors într-un zâmbet iertător. Tatăl meu a sosit. (Când au schimbat lenjeria de pat au văzut că i se întâmplase ceea ce li se întâmplă în momentul spânzurării celor care sunt spân-

zurați. Acesta a fost ultimul gest al tatălui meu, ultimul țipăt, atuul final față de limitare și față de mama.)

358. Tata, ca urmare a chimicalelor, asemenea tuturor celor aflați într-o situație asemănătoare, și-a pierdut părul, nu tot, dar aproape. Așa, așa în spate, pieptănat lins, așa, așa arăta (se înfățoșa). Niciodată, niciodată în viața lui nu i-a fost părul atât de frumos și de liniștit. Frumos, liniștit, sublim și slab.

359. Tata a primit două feluri de infuzii, una galbenă și una roșie. Când o primea pe aia roșie, își vopsea cu roșu unghiile de la picioare, ca o damă care a apucat zile și mai bune, își ruja puțin buzele, își punea la gât cravată roșie și-și lua indispensabili roșii, iar până a avut ce, își vopsea roșie o șuviță de păr. Când o lua pe aia galbenă, atunci totul era galben. Trebuie să mă pregătesc pentru întâlnirea chimică, nu-i așa?! Pentru că asta-i o întâlnire, o întrevedere, un randevu, acolo în mine, alea, nu-i așa?! (Este un medic-șef, cocoșel pe mormanul de bălegar, nu există altceva decât ierarhia, e lipsit de umor, ca un capac de WC, care-i spune tatei, un schelet, deja-i chel, îi lipsește un rinichi și jumate din oasele bazinului, să-și scoată cămașa, la care tăicuțul meu își țuguiază buzele, face un gest de evribadi și-i șoptește: sălbatic sau pasionat? Pardon?, profului îi cad plombele, celor din suită le tremură umerii de râsul înăbușit.) Ăleia galbene îi spune limonadă, ăleia roșii, pepsi, vino, inimioara mea, vino limonăduță, vino, tu, tu, draga mea, dezmierda otrava, iar aia venea, până o trimiteau. Mama nu se putea stăpâni, scrâșnea din dinți de gelozie.

360. Tatăl meu, înainte să moară, și-a pierdut complet controlul. Fiul său cel mare îl așeza zilnic în cadă și spăla de pe el excrementele zilei respective. Mirosul excrementelor de tată nu se poate compara cu nimic. Fiul tatălui meu nu credea că o să reziste. Tatăl meu, cavaler al Ordinului Lâna de Aur,

frate de cruce cu Carol Quintul, ceva-ul căruiva Rudolf, discipolul lui Metternich şi, pentru o clipă, care apoi a trecut foarte tare, succesorul spiritual al lui Miklós Zrínyi, uneori se opunea, nu voia să se dezbrace în faţa fiului său. Poate din pudoare? Mai putea funcţiona în starea în care era? Amărâta, biata de ea. De când mama mea i-a dăruit fiului tatălui meu ultimul ei dar de a muri în braţele lui, i-a mai trecut, foarte puţin, spaima că moare (fiului tatălui meu). Înainte şi din mama a ieşit totul când au întors-o pe o parte, dar era cu totul altfel, complet lichid. Şi-a păstrat controlul până la capăt, avea aproape nouăzeci de ani, iar în gura-i întredeschisă, limba roşie-trandafirie i s-a mai mişcat o vreme în timp ce se retrăgea în spate. Apoi s-a prăbuşit (fiul) (pe mama mea) şi a plâns îndelung. Pe cearşaf, sub el, a simţit ore-n şir căldura existenţei ei de odinioară. (Uneori i se estompează această trăire, uneori îi este mai teamă că ajunge la soarta tatălui său. E un dans permanent printre imaginile pe care le păstrează despre ei. Oare cum o să reziste?)

361. Când a împlinit douăj' unu de ani, fiul tatălui meu a decis că-l pune pe tatăl meu sub curatelă. Stăteau la masă, fiul tatălui meu a făcut toate pregătirile prealabile necesare, tatăl meu stătea lângă el, îşi tot învârtea lingura în brânza de vaci cu smântână pe care o avea în faţa lui, mama a ieşit la bucătărie, şi ea era implicată, aliată!, se auzea zdrăngănitul vaselor, tată, spuse fiul tatălui meu, în timp ce tatăl meu îşi ridica privirea din brânza cu smântână s-a uitat la el deasupra ochelarilor, tată, aş dori să-ţi, adică, sunt lucruri a căror semnificaţie e mai mică decât am crede în confuzia provocată de uimire şi surpriză, adică, deci, pe scurt, comunic, un anunţ, e vorba de un anunţ. Toate astea tata le-a ascultat în linişte, acum însă şi-a aplecat capul deasupra farfuriei cu brânză — i se vedea doar fruntea, fruntea înaltă, brăzdată de vene —, se părea că înţelege situaţia, pe sine, ceva, s-a întors spre lumină, grozav, spuse, vrei să mă pui sub curatelă, apoi a sărit ca ars, a tras scaunul după sine şi a lovit

cu palma în masă, dar atât de tare că tăblia mesei a început să tremure, iar farfuria cu brânză să danseze, niciodată!, urla, niciodată, cât trăiesc! Ieşit din minţi s-a înălţat deasupra fiului, foarte sus, îndărătul mesei, în faţa ferestrei, prin faţa căreia tocmai zbura un porumbel cu o creangă de măslin în cioc, tata şi-a ridicat mâna de pe tăblia mesei care încă mai tremura, mama stătea în uşă, fiul tatălui meu îi auzise ţipătul scurt, zdrăngănit de cioburi, de agitată ce era a scăpat din mână tava de porţelan, şi-a legat şorţul, avea ştergarul de vase pe braţ, mâna îndepărtată de trup, a bănuit ea asta dinainte, de altfel l-a şi atenţionat pe fiul tatălui meu. Tată, strigă acesta, vino-ţi în fire, curatelă, cine vorbeşte aici de plasament, cum poţi să-ţi imaginezi aşa ceva despre soţia ta, tovarăşa ta de viaţă, despre fiul tău, despre propriul tău fiu! Ce vrem noi, mama şi eu şi băieţii, e doar un procedură, un pas care necesită înţelegere şi echitate, care va fi în interesul tău. Pentru că, dragul meu tată, trebuie să recunoaştem, unele trăsături ale caracterului tău, ca să mă exprim politicos, pe care nici pe departe nu le-aş numi negative, dimpotrivă, mai degrabă chiar demne de toată stima şi dragostea, aşa cum ştii şi tu bine, e greu să le armonizezi cu normalitatea unei vieţi de familie. Ca urmare, noi, femeia ta şi cu mine, ne-am interesat şi am căutat un loc adecvat pentru tine, cură medicală în provincie, mese regulate, aer curat, asta o să-ţi facă bine; după o viaţă de trudă, pe care ţi-ai petrecut-o în serviciul familiei şi care între timp ţi-a măcinat nervii, meriţi din plin puţină odihnă. Tata a păşit la fereastră, se juca liniştit cu perdeaua, degetele i-au dispărut printre faldurile acesteia, părea calm, fiul tatălui meu a respirat uşurat, a mototolit şi a băgat discret în buzunar fiţuica de pe care şi-a citit discursul, subit tatăl meu s-a întors pe călcâie, nu urla niciodată, a împins mai încolo masa şi cu o mişcare de acrobat s-a năpustit asupra fiului său, atât de repede încât acestuia i-a fost imposibil să se opună, cu mâna dreaptă i-a prins beregata, i-o strângea cu toată puterea, fiul tatei s-a învineţit, horcăia din lipsă de aer, ochii i-au ieşit din orbite, cu stânga a înşfăcat-o pe mama (tatăl meu), care încremenise

de spaimă, a început să-i dea cap în cap, s-a uitat în ochii lor, mai întâi în ai mamei, apoi în ai fiului său, Hans Christoph, spuse apoi, Hedvig, nu vă reproşaţi nimic. Hohotea, cei doi l-au condus la canapea, fiul tatălui meu l-a ridicat, mama l-a acoperit cu grijă, dragul meu Mati, spuse printre lacrimi, doreşti ceva? Tata şi-a dorit să-l lase singur, să-l lase să se gândească la tot şi la toate, a cerut iertare şi înţelegere, e un om bătrân, abia de câteva săptămâni i-au sărbătorit cea de a 60-a zi de naştere. Pe mama au impresionat-o lacrimile tatei, mamă, a strigat-o în bucătărie fiul tatălui meu şi a prins mâinile mamei, crezi că eu n-am sentimente, crezi că fiul tău e (un) monstru?

362.

În ziua de azi nu mai trebuie să stăm în poziţie de drepţi în faţa morţii, nu mai trebuie să-i îndeplinim îndată şi necondiţionat ordinele. Cucu, chiuie cu veselie moartea şi ne-ar îmbrăţişa, dar noi, somnoroşi şi indispuşi, îi spunem un *vezi-ţi de trebi* — şi pot să vină injecţiile atotştiutoare, alimentaţia artificială, cortul de oxigen, plămânii de oţel, masajul cardiac. A trecut şi o săptămână. Din când în când în tata apărea dorinţa de a simţi, voinţa. Voia culegerea de psalmi a lui Paul Gerhardt, fiul cel mare al tatălui meu i-a adus-o, iar seara, fără să fi fost deprins cu Biblia, cu cântecele, îi citea din ea. În aceste ore târzii, în ghearele morţii, între ei s-a ţesut o nouă alăturare. O anume distanţă, un respect timid, cu siguranţă neîncredere şi puţină teamă — acestea au fost până acum pilonii dragostei reciproce. Acea grindă de centură care despărţise până acum pe tatăl de fiu a fost trecută în ultimele zile ale tatălui meu. Încăperea mică, sărăcăcioasă, pe perete un peisaj ordinar şi obligatoriul Hristos, în lumea asta strâmtă, între cei patru pereţi văruiţi, unde se auzeau rând pe rând din camera alăturată vaietele unei femei care suferea de cancer — aici n-a mai rămas loc pentru altceva în afară de adevăr. Adevărul se numeşte groază, se numeşte durere, se numeşte moarte. Acest adevăr era mai puternic decât considerentele morale, iar această putere l-a

determinat pe fiul cel mare al tatălui meu ca într-unul din momentele de luciditate ale tatei să-i spună următoarele cuvinte: ar trebui să mori. A priceput (tata), a aprobat din cap şi a şoptit având limba paralizată pe jumătate: sper. A doua zi a refuzat perfuzia. A fost destul. Cucu.

363. Tatei îi era ruşine de mirosul trupului său, îi era ruşine de mirosul excrementelor. Când tânărul infirmier i-a pus plosca, pe noi ne-a trimis pe coridor. Apoi plutea mirosul în cameră, mirosul lui, pe care se străduia să-l facă dispărut cu un spray de apă de colonie. Ne ruga să deschidem fereastra, semnalându-şi greaţa printr-o grimasă a nasului, scuturându-şi consternat capul: e o porcărie, ce putoare. Îţi vine să leşini... Mirosul pe care fiul tatălui meu îl păstrează, pe care l-a luat cu sine — să scrii despre moartea tatălui?!, măi, profesionist al prozei!, neruşinatule! — este amestecul de miros de spital şi de apă de colonie cu care mama îi frecţiona zilnic de mai multe ori fruntea, gâtul tatei. Le père pue!

364. În baie, veterana instalaţie de gaz încălzeşte cu zgomot apa. E ruginită, pregătită să-şi dea duhul. Tatăl meu dă jos din greşeală periuţa de dinţi a fiului său. Stă gol puşcă, pe nişte gratii de lemn, în faţa fiului său care-i spală spatele. Pe perete, vopsea descojită. Vopsea: în bucăţi. Ţevi răsucite: ţeavă de gaz, burlan. Între picioarele tatălui meu, o ţeavă mică, bifurcată, cu dop. Atârnă din organul genital, în locul organului genital. Udăm totul. Death on all fronts. No babies for me!

365. Tata îşi cizela moartea. Şi-a imaginat-o în toate felurile, în pat, printre perne, într-un atac al cavaleriei, în apărarea patriei, în timpul loviturii de la unşpe metri, după consumarea unui aperitiv din scoica Sfântului Iacob, în somn, miercurea, în cazul nominativ, în secolul al XVI-lea, în secolul al XVII-lea, în secolul al XVIII-lea, în secolul al XIX-lea, în

1956, cu pălărie, pe vapor, în 1991, apoi iar miercurea. Şi-a imaginat mai ales înmormântarea. Înmormântare mare, înmormântare mică, înmormântare medie; muzică, linişte, discursuri, tăceri. Un mic cult mortuar manierist, la Nagyszombat. Venit-a şi ziua îngropăciunii, trupurile fost-au ridicate în a douăzecea zi a lui martie, în capela de la Sente, unde multe rubedenii şi străini fost-au de faţă, şi pusu-le-am pe care acoperite pân' la pământ cu postav roş. La fel şi caii care trăgeau carele fost-au acoperiţi cu postav roş, şi tot roşii fost-au şi celelalte pânze ale îngropăciunii şi steagurile. Doişpe trupe de cavalerie ne-au cinstit. De la domnu' Bottyáni, două, de la domnu' Nádasdi, două, de la Pápa şi Devecser, două, de la Gyarmat, Léva şi alte fortăreţe de la graniţă, trei. Ne-au mai cinstit un convoi din servitorii domnului de la Erdőd, unu din servitorii domnilor prezenţi şi din străini, două din servitorii casei şi trupa soldaţilor în negru de la curte. S-au arătat caii de paradă, caii în povod cu harnaşament, înveşmântaţi de îngropăciune, călăreţii în veşminte de îngropăciune şi alţi oameni înveşmântaţi cu haine curate, şi puhoi de creştini. Cu totul, fost-au vro cinci mii de oameni. În ziua îngropăciunii ne-am dus la Farkashídjá, a doua zi, la Nagyszombat. Apoi săvârşitu-s-a (tatăl meu); nu astfel. (Cea care din 1944 i-a fost ibovnică secretă îi spune tatălui meu: să nu te gândeşti c-o să mă duc când te îngroapă! Nu cred că vorbeşti serios! Dumneata nici nu ştii cât de serios vorbesc! O să vezi cât de. Nu poţi să-mi faci una ca asta. Vrei să bată la ochi? Vrei scandal? Post festum?!)

366. Tata — de fapt — s-a sinucis. A spus că dacă va avea o sută de ani se va sinucide. Atunci şi-a închis gura: nici tu intrare, nici tu ieşire. N-am mai putut-o deschide, cu toate că am moşmonit îndelung chiar şi cu o daltă, am încercat să introducem o ţeavă, dar n-am reuşit. Privirea i-a rămas senină. Chestia e că nici n-a avut o sută de ani. A murit fără nici un rost! Fără nici un rost!

367. Din mama şiroia sângele ca într-o nuvelă de Hajnóczy, apoi i-au făcut un chiuretaj, au umplut-o cu vată etc. Tata era atât de speriat că a uitat până şi cum îl cheamă. Mă gândesc mult la pizduca dumitale, spuse solemn. Lasă-mă-n pace, se răţoi mama iritată. Dar draga mea, asta-i important, altfel am crede că între picioarele dumitale e doar o rană care sângerează... Ştiu, ştiu, ţipă mama, cu toate că după dumneata acolo-i paradisul! Aşa este, aprobă cu mândrie tata, acolo e paradisul. Atunci, începând de azi te anunţ că paradisul e cam plin de sânge. Iar îngeraşii nu stau pe norişorii dantelaţi lăudându-l răsunător pe cel care-i Mai-Presus-De-Toate, ci — începu să cârâie — pe vată medicinală! Dar tata deja nu mai putea fi speriat, i-a pictat pe pânza imaginaţiei pe bucălaţi şi tone de vată moale, fină, albă! Mai aştept puţin, dădu cu înflăcărare tata din cap, apoi pun eu mâna pe tine. Mama aprobă indispusă, o, da, pui tu mâna pe mine Dar altfel s-a întâmplat. Trupul a trădat (al mamei). A început din nou să sângereze — de unde atâta sânge?, măicuţă dragă —, din nou a ajuns la spital. Pe zi ce trecea era tot mai slabă. Tata stătea pe marginea patului şi o ţinea de mână. Nu vorbeau despre paradis, nu era despre ce. Mama s-a resemnat cu soarta care i se contura tot mai clar, în schimb tata era neliniştit, de multe ori la limita plânsului. Cu ultimul ei gest, mama şi-a pus mâna pe coapsa tatei, şi-a împins-o încet în sus, apoi şi-a lipit palma de şliţul tatei. S-a făcut linişte în cer şi pe pământ. Apoi, cu vocea ei nouă, răguşită, a şoptit: operaţiunea pui tu mâna pe mine amânată. Poate într-o altă lume.

368. Paranteză deschisă, în secunda când am bătut la uşa de la camera tatei, fără să aşteptăm, ca altă dată, mârâitul aprobator când amenințător, când resemnat, hămăitul, mda, şi am intrat în încăpere ca să-i transmitem vestea primită la telefon privind moartea tatălui său, a bunicului nostru, el tocmai scria propoziţia că tatăl meu nu poate privi nici înainte, nici îndărăt. În-dă-răt, tocmai înălţase gâtul t-ului când am bătut la uşă. Era cât pe aici să ne porcăiască de ce n-am

aşteptat, ca de obicei, aprobarea, dar uitându-se la feţele noastre a văzut că-i necaz sau că o să fie, respectiv, că este, dar, firește, nu şi-a putut imagina ce a fost sau ce o să fie, respectiv, ce este, paranteză închisă.

Pe tata îl porecliseră roşcovan, n-avea nici ochi, nici urechi, nici păr, dar în batjocură îi spuneau roşcovan. Nu putea vorbi, pentru că n-avea gură. Nici nas, nici mâini, nici picioare, nici burtă, nici spate, nici coloană, nici maţe. Futu-i, n-avea nimic. Atunci despre ce-i vorba? Atunci, mai bine să nu vorbim despre el. *369.*

Zeus îl iubea pe bătrânul său prieten, pe tatăl meu, şi l-a aşezat între stele, sub forma constelaţiei Săgetător. Aici, în Zodii, când deasupra orizontului, când dedesubtul orizontului, participă la călăuzirea destinelor noastre, deşi în ziua de azi abia dacă sunt câteva suflete muritoare care să-şi întoarcă ochii spre Cer, dar şi mai puţini sunt care s-ar hotărî să studieze stelele. *370.*

Totuşi, cineva l-a spionat, tatăl meu: umblă agale. Aproape că se târăşte pe sine după sine. E încovoiat, ca un saxofon dezdoit. Nu se ţine rău, dar e încet, foarte încet. Îşi apleacă până şi capul, ca nu cumva să şi-l lovească în bolta cerească. *371.*

CARTEA A DOUA

Confesiunile unei familii Esterházy

„Personajele acestei biografii romanțate sunt fictive: ele sunt autentice şi au personalitate numai în paginile acestei cărți, în realitate nu trăiesc şi nici n-au trăit vreodată.“

Capitolul întâi

1

— Ilustrisimă doamnă, mi-aş permite să vă spun cu respect că sunt aici comuniştii. Bătrânul Menyhért Tóth, Menyus, nu rosti aceste cuvinte, mai degrabă le expiră sau le schiţă cu un gest al capului, de parcă ar fi sperat că dacă nu le rosteşte, nu sunt adevărate. Dar cele văzute l-au speriat şi mai tare, pentru că nu mai văzuse aşa ceva niciodată până atunci: panică pe faţa severă a stăpânei. (Aici totul a început cu spaimă şi cu comunişti şi probabil că tot aşa se va şi termina.)

2

Pe vremea aceea bunica avea douăzeci şi trei de ani, era de curând măritată, femeie tânără, e greu să mi-o imaginez. Deşi o recunosc uşor în fotografiile îngălbenite, e suficient să-i zăresc chipul tatei într-al ei, iar ei doi (ba mai mult, trei: şi mătuşa din partea tatei) parcă ar fi caricatura celuilalt: *aceeaşi* frunte formidabilă, acest spaţiu vast şi deschis, un teren demn pentru descrierea peisajului, ridurile ca nişte şanţuri, acelaşi nas curbat, despre care mai degrabă se poate spune că-i acvilin — depinde de gust, cultură şi climat politic dacă-l numim profil de roman sau de evreu — şi aceeaşi clipire continuă, un zâmbet permanent, cu mai multe înţelesuri, al ochilor.

Dar în zadar o identific pe această femeie tânără, îmbrăcată de obicei prost („bunica ta se îmbrăca întotdeauna cu un prost gust de neclintit — veşminte îngrozitor de scumpe, cărora le era o teamă cumplită unele de altele, îşi găseau o tihnă specială pe trupul ei"), pe care o văd în aceste fotografii de familie, convenţionale şi rigide sau, dimpotrivă, uneori în „snapshots"-urile întâmplătoare şi ridicole, fie în compania surorilor ei, plasate artistic, unele după altele, în cadrul unei ferestre, cu câte un buchet de flori de câmp în mâini, femei tinere, frumoase, înfloritoare!, fie în compania copiilor şi a soţului ei, pe scările principale ale castelului — capul real şi secret al familiei —, fie lângă frumosul meu bunic, voit un personaj secundar, fie lângă soacra ei, la umbra înfricoşătoarei — textual — principese Schwarzenberg (imagine îndrăzneaţă!), fie cu grebla în mână, cu mânecile de la cămaşă suflecate, viguroasă ca un bărbat, având în jurul ei ţărani cu feţe confuze, speriate — în aceste fotografii văd mai degrabă o rudă necunoscută, o persoană străină care mi-e familiară, o verişoară ciudată care, conform decorului, trăieşte cu şaizeci de ani mai devreme decât „ar trebui". Pe bunica nu mi-o pot imagina decât bătrână, mai bătrână decât o bătrână. Nu toate bunicile sunt astfel, dar ea aşa este (a fost); aşa o văd eu.

O bătrână eternă şi — cu toate că-n fotografii niciodată nu-i singură, niciodată! — solitară. Singuratică, dar nu izolată. Nu i se *potriveşte* nimeni, nici copil, nici adult, nici bărbat, nici femeie. N-a fost *nevoie* să fie cineva lângă ea, iar dacă totuşi a fost cineva lângă ea, părea a fi întâmplător. De parcă ar ploua, dar de fapt, la fel de bine, ar putea să dogorească soarele.

3

Mai târziu acelaşi lucru am crezut şi despre tata. Că există oameni care n-au nevoie de altcineva. Eu, să spunem, nu sunt aşa, dar el — să spunem — este. Eroare. Deşi aproape în toate

fotografiile se vede această înstrăinare lejeră, Kraus şi fiii, Tata, Bildstelle Wachtl, Viena, Salonul de fotoreportaj Lerner, Studioul Ofotért, pantaloni trei sferturi peste pantaloni trei sferturi, model Prince de Galles, tub de orgă, stă lângă fraţi şi surori, cu ochelari comandaţi de la Simon Waldstein, de parcă n-ar avea nici o legătură cu nimic, nici cu propria-i copilărie, nici cu războiul, apoi chiar cu nimic, o ţară nouă, străină; nu are nimic, doar pe noi: chiar că nimic. Contele nimicului.

4

În fotografie fumează semeţ, chiştocul atârnă lejer în colţul gurii, ca-n filmele (alb-negru) franţuzeşti, eternul Muncitor, faţa îi este toată un zâmbet, ochii, puţin suspecţi, e murdar, parcă ar fi pilit, e posibil, e doar tânăr, de o tinereţe de nedefinit, în haine de muncă uzate, ponosite, într-un pulover pătat, fundalul nu poate fi recunoscut, parcă ar rezema un perete din chirpici, fudul, arată spre aparatul de fotografiat semnul victoriei gen Churchill. Deci, întâmple-se orice — s-a şi întâmplat, de altfel —, suntem invincibili? Pe cap, aşezată ţanţos într-o parte, asemenea unei căşti militare de asalt, cu smalţ alb: o oală de noapte. Un ţucal. Un ţucal.

5

Dacă bunica fusese într-adevăr o persoană care n-avea nevoie de nimeni, evident că n-a avut nevoie nici de tata. Adică a avut foarte mare nevoie de el în calitate de întâiul-născut, o familie ca a noastră nu poate exista fără întâiul-născut, băiat, fireşte — ştiu, desigur, ştiu bine că-n toate familiile cineva se naşte primul, numai că nu peste tot există numerotare —, întâiul-născut şi băiat, acesta fusese tata, dar în ce-l priveşte pe el, personal, n-au existat concret solicitări deosebite; parcă. Dar atunci când Menyus Tóth,

doyen-ul servitorilor de la castel, a intrat în salonul alb, se presupune că nimănui nu i-a fost clar acest lucru, nici bunicii, nici tatălui meu, ei bine, nici mie. Iar pe Menyhért Tóth nu l-a întrebat nimeni.

6

Salonul alb îşi primise numele de la mobilele-Roisin, mobile albe, pe care bunica Roisin, stră-străbunica mea, bunica bunicului meu (nu: cu una mai departe, mama bunicului bunicului meu, legendar de frumoasa mea străbună: Marie Françoise Isabelle de Baudry Marquise de Roisin, asta pentru conformitate; fără detalii totul devine banal!) le adusese cu sine de la Paris. Fusese prietena confidentă a prinţesei Marie-Thérèse de France, „Orfana Templului", fiica regelui francez Ludovic al XVI-lea, nepoata Mariei Tereza. Prinţesa a fost eliberată din captivitate în 1796, pe când avea şaptesprezece ani, iar până să se mărite a trăit la Viena, sub tutela contesei Chanclos, intendenta principală a curţii, mătuşa bunicii Roisin. Aici s-au împrietenit. (Aveam acasă un nu-ştiu-ce cu motive chinezeşti, un fel de secrètaire, un dulap mai mic cu sertare, căruia părinţii îi spuneau *sankló* — într-o zi am văzut ceva asemănător la curtea regelui Spaniei, nu m-am putut abţine să nu strig: eu cunosc mobila asta!, n-a prea înţeles nimeni nimic. Ne-am hlizit mult auzind numele ăsta tâmpit, *sankló*, dar şi noi tot aşa-i spuneam. Ne era interzis să-l atingem. Fireşte, în secret îl pipăiam. Ne jucam de-a orbii. Închideam ochii şi-l mângâiam, urmam traseul motivelor în relief, peisaje chinezeşti, pagode, copaci, păsări, iar pe laterale, nişte benzi late, galbene. Erau fie de aramă, fie de aur. După părerea noastră, de aur.)

Tatăl bunicii Roisin — acum n-aş despica firu-n patru cine a fost pentru mine: cineva — fusese executat împreună cu familia regală. A rămas de la el un fular de mătase pe care fiica sa l-a adus „în ţara îndepărtată, obscură şi barbară", pe

fular, o pată maronie despre care apoi descendenţii au spus că-i sânge. Fular de pe eşafod. Libertate, egalitate, fraternitate. Deşi cred că noi am fost taman de partea cealaltă... În zăpăceala cea mare... Generaţii la rând au păstrat fularul drept relicvă pe peretele din capela familiei, treabă apoi contestată chiar de bunica, pe baza unor principii stricte, catolice. Dar în mod ciudat, socrul ei, care nu era mai puţin bisericos — parcă el ar fi fondat Partidul Popular Creştin —, n-a putut fi înduplecat, i s-a părut mai importantă conservarea tradiţiei. Raţionalitate franceză şi indolenţă: în secret, inclusiv acest lucru a jucat un rol în încăpăţânarea străbunicului meu.

Am moştenit şi eu o comodă rococo albă. E frumoasă. Şi încă e puţin spus. Mai exact, în asemenea ocazii iese la iveală brutalitatea frumosului. Felul cum face totul praf şi pulbere. Frumosul nu e înainte de toate armonios, ci puternic. Comoda asta face să explodeze o locuinţă din zilele noastre. Pentru o asemenea comodă trebuie construite alt fel de case, trebuie trăit un alt fel de viaţă. Comoda vorbeşte (ca Rilke, fără să fie întrebat) despre acest alt fel, în zadar am pus pe ea cărţi, reviste, sandvişuri, sau dimpotrivă, am adunat totul de pe ea, las' să strălucească placa de marmură de Carrara, la un moment dat am pus, perfid, până şi un sfeşnic din argint — nici un rezultat. Spre deosebire de asta, în locuinţa tatei, ale cărei spaţii nu diferă de cele ale locuinţei mele, situaţia diferă fundamental. Şi el are o comodă de colţ din seria asta, o piesă la fel de spectaculoasă, dar acolo tace mâlc, nu se revoltă ca la mine. Cred că ştiu motivul: privirea tatei plasează acest monstru alb în trecut şi în viaţa personală.

Eu n-am o astfel de privire. Eu ştiu să privesc aşa numai când închid ochii.

7

Acest bunic al bunicului meu fusese un om inteligent şi talentat („beweis viel Verständnis und einen richtigen und

klaren Blick sowohl für Menschen als auch Dinge“, scria Ludovika Thürheim, prietena mamei sale), se pare că a şi afirmat: când se uită-n oglindă are impresia că vede un pitic, dar în societate e mai înalt cu un cap decât toată lumea. (La un moment dat, bunicu’ a scris că ar fi cu 60 [!] la sută mai înalt decât răposatul său tătâne, dar eu am tot calculat şi n-aş putea confirma cu mâna pe inimă această legendă a familiei. Faptul că-n cazul lui e taman pe dos, că se simte cu şaizeci la sută mai bine într-o societate în care nivelul cunoştinţelor, al culturii, al puterii de decizie, al umorului îl depăşeşte pe al său, e pentru că-n felul ăsta ştiinţa şi spiritul celorlalţi le şlefuiesc pe ale noastre, aspect salutat demult şi de marele Horac. Bietul meu bunic, mă gândeam, puţine societăţi fuseseră pe placul lui. Prostia n-a fost punctul său forte. [„Dummheit ist nicht meine Stärke“]. Dar el s-a gândit la asta, aşa că a mai adăugat o propoziţie: Absenţa unei astfel de comunităţi poate fi suplinită cu dragă inimă prin liniştea unei săli de lectură dintr-o bibliotecă bună. Suplinită cu dragă inimă: bunicu’ făcea în mod vizibil eforturi pentru echilibrarea trufiei sale fireşti.)

În calitatea sa de ambasador al Vaticanului, omul ăsta mic şi enigmatic a finalizat noul concordat între Austria şi Sfântul Scaun, despre care se spune că ar fi reprezentat o mare lovitură diplomatică. Se pare că tocmai din cauza asta i-ar fi încredinţat Franz Joseph portofoliul afacerilor externe, dar fiind o personalitate retrasă n-a acceptat oferta; în perioada de dinaintea instaurării dualismului austro-ungar a devenit, în calitatea sa de ministru fără portofoliu, „éminence grise“-ul externelor, eminenţă cu griş. În vremea respectivă, problemele Austriei erau administrate de aşa-zisul „guvern al generalilor“, care ardea de nerăbdare să declare cuiva război. În acelaşi timp, şi Bismarck aştepta doar o ocazia propice pentru un război împotriva Austriei, ocazie pe care generalii, în contextul amintit, fuseseră fericiţi să i-o ofere pe tavă. Nu ştiu cum se face, dar în problema Schleswig-Holstein n-au putut şi nici n-au vrut să cadă de acord. Acest lucru a condus

la bătălia de la Königgrätz, altfel spus: Hradec Králové, un măcel care a decis totul în avantajul prusacilor. Drept replică, generalii au răspândit varianta că totul fusese forţat de stră-străbunicul meu deştept şi mic de statură, care fiind un catolic bigot n-ar fi suportat Prusia protestantă. Ce-i drept e drept — dar asta-i deja exagerare.

Aproape niciodată nu nota nimic pe hârtie, chiar şi cu externele comunica prin intermediul curierilor. Se poate spune că a distrus cu grijă tot ce ar fi putut pleda în favoarea sa. (Exagerând puţin, de două ori a scris în viaţă: un jurnal, la vârsta de douăzeci de ani, când, însoţit de mama sa şi de două surori, a fost în ospeţie la Carol al X-lea, vizitând Trianonul, care pe vremea aceea era doar un palat frumos etc., în 1944–1945 jurnalul a fost distrus; acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu înflăcărata şi interesanta corespondenţă pe care o purtase cu prietenul său, prinţul de Reichstadt, adică fiul lui Napoleon, Puiul de vultur — L'aiglon, cum apare în piesa lui Rostand —, pe care Metternich îl ţinuse în frâu. Stră-străbunicul meu fusese cel care a ţinut sufletu-n el.)

Campania de calomniere a putut avea succes şi pentru că-şi sfârşise zilele la un ospiciu din Pirna, lângă Dresda. Aceşti domni, calomniatorii, au scris vrute şi nevrute în memoriile lor, de exemplu că a dat foc castelului său din Csákvár, la fel, că înainte de a ajunge la ospiciu îşi bătea nevasta. Prostii! Fireşte, în lipsa unor documente scrise, greu li s-a putut înfunda gura „povestitorilor".

De altfel, într-adevăr a dat foc. Perdelelor. Când a răsturnat cu cotul lumânarea aprinsă pe care, potrivit obiceiului, i-o pusese valetul la îndemână, bunicul deja amintitului Menyus Tóth, de asemenea Menyus Tóth („la bunicul tău, la castel, câinii şi valeţii purtau întotdeauna acelaşi nume, nu li se schimba numele ca să nu trebuiască să fie învăţate altele noi!"), ca după cină, Domnia Sa să-şi poată aprinde trabucul — comanda era livrată de către Fischer & Sonnenberg, în ultima joi din trimestru, de la firma H. J. Hoess & fiii, din Hamburg. (Există facturile, sunt îndosariate cu grijă. O fac-

tură — cu TVA — din secolul trecut, e o piesă de artă.) (După cum citesc în cartea lui László Berényi, intitulată Istoria chibritului, menită să completeze un gol în domeniu, domnilor nu le plăcea să-şi aprindă trabucul cu chibriturile folosite atunci, care miroseau urât, a sulf.) Cât despre nevastă-sa, pe de o parte, să-şi pună fiecare mâna pe inimă, iar pe de alta, cei care măcar o dată în viaţă o văzuseră pe Maria-Polixena (pentru cei din familie: Xena), Princess von Lobkovitz, care atât în înălţime, cât şi-n lăţime, aici e valabil şaizeci la sută!, îl depăşea pe soţul ei, n-au putut să facă altceva decât să hohotească pe seama zvonurilor, dar de!, nu toată lumea o văzuse.

Boala de care suferea o numim azi depresie cronică. („Cum poate să fie depresiv un credincios?“ „Nu fi obraznic!“) Bunicu' fusese teribil de supărat că istoria îl judecase nedrept pe bunicul său, că a fost confecţionată o imagine complet falsă despre strădaniile sale, că, ignorându-i-se meritele şi succesele, acestea au fost atribuite altora. În perioada sa vieneză, a cercetat îndelung arhivele, a şi găsit dovezi pe care însă n-a avut ocazia — şi nici timpul — să le mai publice. A găsit scrisoarea Xenei în care aceasta îi scria surorii sale mai mari: „Königgrätzul a fost cumplit, dar şi mai cumplit e că acum pe Móric Miklós îl învinovăţesc pentru cele petrecute, deşi el fusese singurul, draga mea Luise, care s-a opus războiului. Bine, dar...” Apoi, bunicu' a descoperit în procesul-verbal al Consiliului de Coroană şi acest dar. Franz Joseph îi semnala rudei mele că mai cu seamă Napoleon al III-lea e cel care-l împinge în război. Mi-a pus pistolul la tâmplă, spunea împăratul. La care stră-străbunicul meu: Nu putem intra în război cu nemţii, riscăm ca-n Italia să izbucnească de-ndată răscoala, şi nici într-un caz nu suntem în situaţia să purtăm război pe două fronturi... Maiestatea voastră e convinsă că pistolul acela e încărcat?

Iată adevărul.

Dacă *odi profanum vulgus* îi fusese deviza?, nu ştiu, dar cred.

Fraza lui preferată s-a transmis din generaţie în generaţie, *oui, entendu mais pas écouté*, aud, dar nu ascult, dar în franţuzeşte sună chiar mai elegant, din cauza asta fusese rostită în franceză. Întotdeauna pe limba în care sună bine! Ei bine, eu am pus punct şi ăsteia, nix daice.

8

În clipa în care Menyus Tóth intrase în salonul-Roisin şi a anunţat sosirea comuniştilor, tata a tras un şut puternic în burta bunicii. Nici o panică: din interior.

Loviturile date cu piciorul de un prunc în burta mamei: kitsch legitim: pe burtă — ba mai mult: pe burduhan se mişcă subit cărţile, într-o variantă mai stilată: cade cartea câştigătoare, mâna paternă tresare la unison, impresionată, pot intra în discuţie absolut toate anecdotele ieftine. Din exterior: în spiritul celei de a patra porunci (a patra din cele zece), trebuie condamnate.

Eu sunt împotrivă, inclusiv în nume personal. E adevărat, abia dacă am lovit în viaţa mea un om. Aş putea număra pe degetele unei singure mâini. Abia dacă ar trebui mai multe degete decât cele cinci amintite de obicei... Chiar dacă îi adaug şi pe cei pe care doar aş fi dorit să-i lovesc, dar nu aşa, visând că-i croiesc o bătută Mareluihusar sau că-l caftesc pe Brejnev de-i sună apa-n cap, ci când deja simt până-n gât umilinţa neputincioasă şi se întrevede doar o singură cale de ieşire, când toţi muşchii sunt încordaţi spasmodic — nici atunci nu iese un număr cu mult mai mare. Şi — firește — niciodată nu am avut impulsul de a da în mama sau în tata. Adică, în tata, o dată. Dar asta s-a întâmplat demult. De altfel, era foarte aghesmuit, aşa că se poate considera că nici nu era el. Nu se poate considera astfel. Când a trosnit prima palmă — mai rău, lovituri cu piciorul, şuturi cu capul etc.,

ca-n mahala — ne-am uitat unul la celălalt, clar, înţepeniţi, ca într-un film: nu-ncape îndoială, era el şi eram eu. Mă deruta că am dreptate. Aveam.

9

Obiceiurile şi situaţiile care pot duce la bătăi diferă foarte mult de la o epocă la alta. Bunicu' mi-a povestit că atunci când studia la Oxford (acolo şi-a continuat studiile), îl invitase la cină prinţul de Kent, dar pentru că la sosire n-a găsit pe nimeni la castel, pe nimeni, adică doar pe cineva din personal, a cerut un cal şi a ieşit să călărească, să treacă timpul mai repede. A ajuns în dreptul unui gard în acelaşi timp cu un călăreţ străin; atât de în acelaşi timp, încât s-au ciocnit. Străinul, un tânăr de vârsta bunicului, se răsti furios la el, apoi îl somă să coboare de pe cal.

— Vă rog, domnule. Ce doriţi?

— Să mă bat, domnule, asta doresc. Apoi se năpusti cu cravaşa asupra bunicului. Bunicu' a fost puţin surprins de neobişnuita armă folosită pe insulă, dar a făcut tot ce a depins de el să se acomodeze circumstanţelor date, la specificul terenului necunoscut, astfel că în final i-a înmuiat bine oasele străinului. Seara, la cină, s-au întâlnit (din nou), prinţul de Kent l-a salutat amabil cu un gest al capului.

— Dragul meu prieten. Parcă ne-am întâlnit deja.

— Parcă — confirmă bunicu' presupunerea amfitrionului.

Povestea nu poate fi transferată pe continent.

10

Bunicu' avea un stil propriu — povestea de parcă ar fi dictat. Ca şi cum i-ar fi extras cineva măseaua. Dar în permanenţă tăia pomii fructiferi, uneori trandafirii, şi între timp povestea; pantaloni trei sferturi, jerseu, şapcă cu cozoroc,

foarfece de grădină. Tăiatul trebuie să fie gata până la primul aleluia. Parcă nici n-aş fi acolo, parcă ar fi bombănit pentru sine. Ca într-un proces-verbal. Parcă i-ar fi fost ruşine; considera că-i „inadecvat“ să vorbească despre sine, motiv pentru care doar semnala cele întâmplate. Se referea la lucruri cunoscute (care erau şi trebuia să fie cunoscute). Asta şi asta s-a întâmplat. De cele mai multe ori i-ar fi plăcut să nu folosească subiectul. De parcă ar fi făcut un legământ, cât mai puţine cuvinte. Costă cât o costa.

Numai mie îmi povestea, poate pentru că eram primul său nepot, în rest, nimănui, nici bunicii, nici tatălui meu, nici altui nepot.

Iubea Anglia, limba engleză, îi iubea pe englezi, petrecuse acolo ani importanţi („a descoperit lumea“), iubea această ordine înspăimântătoare şi de o mie de ori elaborată a tradiţiei. Nu-i uşor să fii în acelaşi timp autoritar şi sceptic. Cu toate că această contradicţie arată că un stăpân e veritabil. Englezeşte-i mai uşor, îmi tot spunea.

În octombrie 1899 fusesem prezent, povestea, în galeria ticsită, prost iluminată, când bătrânul Joe Chamberlain a pus pe masa Parlamentului scrisoarea preşedintelui Krüger, drept introducere la sângerosul război cu burii. Am dat mâna cu Cecil Rhodes, fondatorul miliardar al Rhodesiei, pe care mulţi îl considerau autorul spiritual al războiului. Mi-a dat o fotografie cu dedicaţie. În entuziasmul de atunci al războiului şi ţinând seama că făcusem parte din cavalerie, m-am prezentat ca voluntar în trupa universităţii. Aflându-se că am cetăţenie străină, m-au lăsat pe uscat, la Southampton. Mulţi dintre colegii mei dragi care se îmbarcaseră nu s-au mai întors.

Bunicul fusese invitat chiar de mai multe ori la Blenheim, lângă Oxford, la castelul prinţilor de Marlborough, pe care primul prinţ, învingătorul de la Höchstädt, în 1704, coleg cu Eugen de Savoya, l-a primit cadou de la patria recunoscătoare. Într-o zi, când William al II-lea venise să-şi viziteze bunica, pe regina Victoria, M. l-a invitat la o vânătoare de fazani şi de

iepuri, iar noi, câţiva studenţi „seniori“ de la Oxford, am fost hăitaşi, admiram oaspeţii, atelajele cu patru, şase cai, ghirlandele de lampioane agăţate-n copaci, sumedenia de săli iluminate. Atunci nu m-am gândit că peste douăzeci de ani — în calitate de funcţionar de stat având un rang relativ mare — îl voi întâlni ca pe un duşman al Angliei.

Am fost invitat la Chatworth, un fastuos castel baroc din secolul al XVII-lea, reşedinţa prinţilor de Devonshire. În sala de teatru a castelului, printre impresionante comori de artă de o valoare inestimabilă, spectacole prezentate de artişti amatori. De atunci încoace n-am mai văzut atâta bogăţie, deşi n-aş putea spune că n-am fost pe ici, pe colo. Amfitrionul, lordul Huntington, îndeplinea un important rol politic. Bătrâna lui soţie era o pasionată jucătoare de bridge, motiv pentru care a fost poreclită în secret *Ponte vecchio*. (Recent, în contul impozitului după succesiune, statul a revendicat castelul, din nou cu o eternă recunoştinţă.)

De la fereastra unei clădiri de pe St. James Street am văzut cortegiul funebru când au înmormântat-o pe regina Victoria. Încheia o epocă, la fel cum sicriul lui Franz Joseph avea să pună capăt alteia.

11

Primul banc din viaţa mea e legat de regina Victoria, îl spusese tata, toată lumea a râs copios, am râs şi eu fără să-l înţeleg, pentru că nu ştiam ce-i ăla un banc; am ştiut că-i banc numai pentru că mi se spusese că-i banc. Nu ştiam dacă-i adevărat sau nu, şi dacă-i interesant pentru că s-a întâmplat, că s-a întâmplat întocmai, sau pentru că aşa-i lumea, interesantă, şi iată, din cauza asta s-ar fi putut întâmpla cele întâmplate. Sau dacă tatăl meu e interesant. Dar n-am întrebat, am râs. Apoi l-am mai auzit, chiar de mai multe ori, tata îl spunea cu plăcere, avea mare succes, de parcă lui i se datorau cele întâmplate sau faptul că aşa-i

lumea. Personajul central al bancului e regina Victoria care, fiind prea împovărată de ani, nu mai avea putere să domine toate zgomotele trupului ei, aşa că la o recepţie a lăsat să se audă vocea pântecului. Pardon, se înclină ambasadorul francez în liniştea şi-n putoarea care se lăsaseră. Peste puţin timp, bătrânul trup regal a cerut din nou cuvântul, şi n-au lipsit nici *mille pardons*. Între timp, ambasadorul Germaniei era ros de invidie că mereu şi peste tot naşparliii ăştia de franţuji, dar las' că va fi el pe fază, nu scapă el ocazia. Zis şi făcut, iar când tronul tuturor britanicilor a pârâit din nou, ambasadorul Germaniei a sărit ca ars, a bătut din călcâie, apoi tare, ca toată lumea să audă generozitatea ofertei nemţeşti, a strigat:

— Maiestate, în numele Marelui Imperiu German îmi asum băşina asta şi celelalte cinci care urmează!

Tata povestise-n germană parcă, pentru că asta aşa sună bine: das und die nächste fünf übernehme ich im Namen des großen deutschen Reiches. Ştia să caricaturizeze în mod deosebit — pentru că o făcea din inimă — fudulia nemţească.

12

La familia Blenheim, bunicu' făcuse cunoştinţă cu un tânăr cam durduliu. Mama acestuia, lady Randolph, ne ştia familia. Ieşeau deseori la o bere, era un băiat spiritual şi cinic, fuma incredibil de mult, fumul intrase în sacourile din tweed ale bunicului. Se simţeau bine împreună. Se cercetau în tăcere, cu atenţie, erau foarte departe şi-n acelaşi timp foarte aproape unul de celălalt, fapt care-i interesa în egală măsură pe amândoi. Fundamentul prieteniei este interesul resimţit faţă de persoana cealaltă. Într-o zi, ambasadorul Ungariei îl avertizase precaut pe bunicu': ar fi bine să frecventeze mai rar în compania acestui tânăr localurile elegante, cluburile fashionable, altfel se pot reduce vertiginos invitaţiile în lumea mondenă, mai ales în cazul prinţilor de Marlborough,

care îl consideră pe tânărul în discuţie oaie neagră. Dar înainte ca bunicu' să fi luat o decizie, problema s-a rezolvat de la sine: tânărul a plecat în Africa de Sud corespondent de război al Morning Post-ului. Pe lordul desfrânat şi îndoielnic lumea a învăţat să-l respecte sub numele de Churchill.

O poveste scurtă, incredibilă, de parcă aş fi citit-o într-o carte de poveşti. Bunicului îi plăcea ediţia completă din O mie şi una de nopţi, o adevărată raritate, cartea o adusese de la Londra, în traducerea lui sir Richard Francis Burton, pe care librarii — bunicu' sublinia întotdeauna acest lucru — îl cunoşteau mai degrabă sub numele de căpitanul Burton. Uneori îmi citea din cartea asta, fără a-l interesa că nu ştiu engleza. Firește, nu presupunea.

În această perioadă churchilliană s-a întâmplat ca bunicul, împreună cu tatăl său, să facă o excursie cu ocazia Sărbătorilor Pascale în Lumea Nouă, s-o viziteze pe văduva rudei noastre Miksa, care Miksa, să spunem — preţ informativ —, ar fi fost vărul primar al străbunicului meu, de altfel un mare *sportsman*; el înfiinţase Clubul Maghiar de Atletică, CMA-ul, apoi a inventat un pasometru, sau naiba ştie ce aparat, dar se pare că indispensabil pentru sportivii fondişti. În tinereţe fusese secretarul ambasadei la Washington, un loc considerat exotic pe vremea aceea. (Lista pe care o primise de la Externe privind persoanele indicate pentru un contact social conţinea trei, adică trei, nume.)

De fapt, unchiul Miksa fusese întâiul-născut (fratele lui mai mare, bietul de el, era retardat mintal; pe vremea aceea multe afecţiuni se numeau astfel, deşi s-ar putea să fi avut pur şi simplu dyslexie), dar îndrăgostindu-se de Sarah Virginia Carrol, superba şi deşteapta văduvă a generalului Griffin, s-a descalificat. (Firește, mă refer la moştenire.) Şi, colac peste pupăză, tanti Sally nu numai că era de origine burgheză, o mésalliance (mie îmi plac mésalliance-urile, şi mama era dintr-o străveche familie-mésalliance), dar mai era şi protestantă metodistă! Prin urmare, inutil orice comentariu.

Deşi, cazul s-a petrecut tocmai când conţii de Fraknó, adică noi, fuseseră pentru o clipă mai bogaţi decât prinţii.

Asta s-a putut întâmpla pentru că fratele mai mare al micuţului meu stră-străbunic, fiul cel mare al Franciskăi Roisin, în 16 februarie 1833, la Prosnitz, în Moravia, a condus-o în faţa altarului pe Marie Gräfin von Plettenberg-Wittem zu Mietingen, una din cele mai bogate moştenitoare din Europa vremii. S-au întâlnit şi s-au îndrăgostit, se mai întâmplă. Care, ca ultim vlăstar al celei mai bogate ramuri a familiei sale, a adus totul: Mietingentul din Württemberg, precum şi proprietăţile Davensberg, Nordkirchen, Meinhövel, Seeholz, Lacke, Buxfort, Grothaus, Alrot şi Hanselberg din Westfalia, cu patru castele, dintre care cel puţin două figurează în toate tratatele de istorie a artelor, iar trei, în cele de referinţă, în total, un teren cam cât o treime din regatul Württemberg, iar stafida de pe cozonac, fideicomisul din localitatea Tata. Proprietăţile nemţeşti includeau câteva orăşele şi mai multe sate cu o industrie prosperă, astfel că acolo venitul pe iugăr era, după unele calcule, de opt, după altele, de paişpe ori mai mare decât cel din Ungaria.

Pe acest opt usque de paişpe ori mai mare pusese ochii tanti Sally şi a făcut tot ce i-a stat în putere să-i reuşească torpilarea. Dar se pare că a meritat. I-a fermecat pe toţi, pe toată lumea din familie (firește, asta n-a schimbat cu nimic ordinea succesiunii). În mulţimea celor seduşi erau şi străbunicul şi bunicul meu. „Matroana primăverii eterne“, îşi amintea de ea bunicu' aproape bâlbâindu-se, ceea ce, ţinând seama de firea sa rezervată şi distantă, era un semn explicit că fusese fermecat. Cu ocazia acestei vizite de Paşte, tanti Sally a adresat celor doi bărbaţi, care erau cu cinşpe, respectiv, cu patruzeci de ani mai tineri decât ea, cuvintele devenite cu timpul legendare în familie: „Nicola, Maurice, kiss me here*!“, în timp ce cu degetul arătător — ei bine,

* *Here* — în lb. maghiară: testicule. (*N. tr.*)

aici sunt mai multe variante ale legendei privind locul unde anume arătase matroana primăverii eterne.

Interesant cum o astfel de moştenire, la fel ca un imens şi greu balon (balot), se rostogoleşte de ici, de colo, apasă şi deprimă totul şi pe toţi, dirijată fiind de decese, iubiri, sterilitate, contracte. Moştenirea e neprevăzută, ca un vis, chiar şi atunci când e sigură şi evidentă. Zboară imensa avere-Plettenberg, nu se ştie unde se opreşte. Deci, fratele mai mare, în marea-i fericire, se descalifică, bunul frate mai mic — un geniu sportiv şi el, nebun după cai, primul străin al „Sport-Nickerl"-ului, al Clubului Jocheilor din Londra, campion european la categoria gentleman rider, membru al societăţii ecvestre „Cavalerii reginei Elisabeta"... se răspândeşte vestea legăturii sale cu regina („nu-i adevărat, nu-i adevărat, nu-i adevărat", respectiv: „tanti Lisa iubea caii, dar nu pe lângă un mădular, ci-n locul acestuia" — ptiu!) —, putându-se bucura, s-a şi bucurat, de imensa avere, celibat, moarte, un salt în timp, unchi, întâiul-născut al colonelului paşoptist, deliciu timp de trei ani, urmează fratele cel mai tânăr, respectiv, ar urma, dacă ăstalalt n-ar fi făcut un testament mizerabil, dar îl făcuse, iar văduva, cu imensa avere cu tot, a trecut prin urechile acului creată astfel, poate puţin greoi, ca o cămilă, dar tutti frutti, frumosul Nordkirchen fusese ultimul pe care-l vânduse prinţilor de Aarenberg. Pe nepot, care n-a moştenit toate astea — concret, asta-i tot ce nu moştenise —, îl cheamă ca pe mine, motiv pentru care am şi povestit, de altfel, toate astea; din cauza numelui îi urmăresc destinul cu o atenţie specială, cum se exprimă curatorii în recomandările pe care le fac. Când ne-am întâlnit prima dată şi mi-a arătat paşaportul, senzaţia a fost destul de confuză. Mama îmi dăduse acest nume tocmai pentru că-n familie nu se numea nimeni astfel, cel puţin aşa ştia ea. M-a ofuscat eroarea ei. Şi pe mine mă deranja dedublarea. Îmi vedeam numele, adică pe mine, şi o fotografie străină. Hâş, hâş, aş fi vrut să spun. Pe de altă parte însă, el (eu) mi-e cea mai apropiată rudă. Trăieşte-n Belgia, un belgian

veritabil. Pe scurt: el reprezintă ramura Szigliget. E un om ursuz: îi place şi ştie să mănânce. Probabil asta am moştenit de la el.

13

Din punctul de vedere al „*toate acestea, nu*"-ului, ramura noastră, a mea, e bună: în ultimii patru sute de ani, oricând vieţuit-aş vieţuindu-mi viaţa, niciodată n-ar fi trebuit să lichidez de pe faţa pământului, sau să dispun să se întâmple astfel, mai mult de cinci persoane, ca totul să fie al meu. Incluzându-l, fireşte, pe tatăl meu dintotdeauna.

14

Tot în tinereţea bunicului meu se întâmplase şi ruşinoasa afacere Dreyfus. Am avut multe neplăceri din cauza faimosului maior Walsin care a jucat un rol funest. Şi de atunci încoace, în unele ţări (Franţa, Norvegia) numele nostru este amintit aproape întotdeauna în legătură cu acest proces.

Când am auzit prima dată de gunoiul de maior Esterházy, sau căpitan sau ce naiba o fi fost, am dat tăcut din cap — e mare familia noastră, există în ea toate sortimentele, extra large, cu opt bordaje sau cu aripioare, royalist, democrat, patriot, trădător de ţară, mai ales lobonţ, dar şi curuţ, după gustul fiecăruia. Aşa-i firesc, mă gândeam.

Dar m-am înşelat. A fost suficient să pun câteva întrebări prin familie şi să citesc câteva documente ca să-mi fie clar ca lumina zilei: toţi cei din familia Esterházy au fost, fără excepţie, nişte bărbaţi ireproşabili (mai rar femeile, un veritabil *esterházy europœus* este eminamente bărbat, în cel mai rău caz hermafrodit), iar dacă totuşi careva dintre ei, presupunând, dar neacceptând, n-ar fi ireproşabil, atunci — mai repede sau mai târziu — nu-i un Esterházy veritabil.

Alături de adevăr, existăm în detalii; iată, deci, detaliile. Marianna, sora mai mică a celebrului conte francez, Valentin Ladislas — care era nepotul lui Antal, cel care l-a însoţit fidel pe principele Rákóczi în exilul său de la Tekirdağ, fratele mai mare al bunicului bunicului stră-străbunicului meu mic de statură —, s-a născut în 9 octombrie 1741. Ar fi o exagerare să considerăm acest lucru un necaz. Nu putem considera necaz nici măcar faptul că după douăzeci şi ceva de ani, un unchi nu tocmai tânăr, Jean André Cesar Marquis de Ginestus, a avut o relaţie, probabil din plictiseală, cu ruda orfană de un părinte, relaţie care n-a rămas fără rezultat.

— Ohh, ce balonare! — se miră mama micuţei şi suferindei Marianna, dar unchiul, o persoană umblată prin lume, o linişti şi-l chemă de-ndată pe medicul său personal, pe dr. Valsin, care stabili că suferă de dropică, apoi propuse pe loc un remediu sugerat cu însufleţire de către stăpânul său, că ar însoţi-o pe (noua) pacientă într-o staţiune balneară, la o cură (în limba maghiară aproape că-i un joc de cuvinte obscen: *kúr* înseamnă a i-o trage — probabil greu traductibil, dar asta nu diminuează obscenitatea), în urma căreia s-ar observa o îmbunătăţire.

Nu există date să verificăm ce au înţeles prin îmbunătăţire, dar peste câteva luni Marianna dădu viaţă unui băiat pe care l-au înregistrat la Vallerangue, sub numele de Jean-Marie Auguste Valsin, după care s-a întors acasă, la Vigan, la mama ei, care tare s-a mai bucurat că fiicei sale îi trecuse balonarea cea urâtă.

— Ţi-a trecut balonarea cea urâtă — constată liniştită.

— A trecut, maman — răspunse apatică fata.

Dar acum asta n-are prea mare importanţă, la scurt timp apăru nou-născutul ca fiind fiul adoptiv al doctorului Valsin. După cum vedem, tipul incriminat în afacerea Dreyfus fusese nepotul acestui fals bastard al lui Valsin.

Până aici toate bune şi frumoase, nici un necaz, pur şi simplu viaţa îşi urma cursul. Iar izbucnirea revoluţiei franceze nu numai că n-a fost un necaz, ea poate fi considerată

piscul strălucitor al istoriei. În schimb, drept consecință, jale — familia regală a fost executată, iar pe mătușa Marianna, care fusese în relații bune cu familia amintită, au închis-o în Temple. Dar nici ăsta n-a fost un necaz, doar ceva neplăcut. (De altfel, când fratelui său mai mare i se născu un băiat, Ludovic al XVI-lea îi trimise următoarea scrisoare: *Cu deosebită bucurie am luat la cunoștință vestea că la Marais s-a născut un mic husar, și că mama și copilul se simt bine. Rugăm tatăl să primească complimentele noastre pornite din inimă. Un locuitor al Versaillesului.*)

Reîntorcându-ne la necaz, acesta a început după ce s-a lăsat noaptea, s-a potolit agitația din închisoare, iar unul dintre gardieni, insuficient pătruns de ideea revoluției, a strecurat un bilețel în mâinile pe care munca nu le asprise, ale femeii aflate de mai multe luni în captivitate. Iată ce era scris pe peticul de hârtie: *Madame, nu vă fie teamă, am să vă eliberez.* Acesta a fost necazul, această bunătate. Pentru că cine era eliberatorul? Nimeni altcineva decât propriul ei fiu, copilul din flori, bastardul, puiul de lele, corcitura de care adineaori părea că am avut norocul să scăpăm. Apoi, mama recunoscătoare, în data de 22 septembrie 1795, în fața notarului M. Fouquet din Nîmes l-a recunoscut pe acest Valsin (o bunătate de om) ca fiind fiul ei natural, adoptându-l în același timp; drept urmare, acesta a primit numele: Valsin (Walsin)-Esterházy.

Deci, așa. Prin urmare, ordinarul maior e totuși un Esterházy, dar abia-abia, *un peu*, cu un asemenea efort oricine poate fi tu, eu. Firește, l-am acționat de-ndată în judecată pentru uzurpare de nume, dar tribunalul francez, făcând referire la Codul lui Napoleon, i-a retras doar titlul de conte (kleine Fische, gute Fische), permițându-i folosirea numelui; stat de drept. Familia a tunat și-a fulgerat. Conform celor notate de bunicu', „în final, în schimbul a multor mii de franci, a renunțat la folosirea numelui nostru, documente la Arhiva N. (Națională)".

Caracteristic: memoria sau mai degrabă concepţia familiei se străduieşte să-l apere până şi pe acest intrus, întrucât împărtăşeşte opinia acelor savanţi (renumiţi) francezi care sunt de părere că acest Esterházy valsinizat e o victimă, la fel ca însuşi Dreyfus, a intrigilor trădătorilor de ţară aparţinând celor mai înalte cercuri din cadrul ministerului de război din Franţa. Susţin că superiorii lui l-au obligat să depună mărturie în calitate de martor al acuzării împotriva lui Dreyfus, pentru ca apoi, părăsindu-l, să-l oblige să se autoexileze în Anglia.

Deci, Walsin. Nimic Esterházy. Am să-l chestionez, spunea mereu neîmpăcatul meu bunic, dar până la urmă nu l-a mai chestionat.

15

Şi eu păţesc ca toată lumea care examinează arborele genealogic: îmi dau seama cât de puţin ştiu despre ascendenţi. Dar întotdeauna ştim puţin despre ei, numai atât, nu putem să ştim mai mult, acest lucru e independent de familie, de documente; întotdeauna toată lumea reuşeşte să descopere doar că bunicu' nostru fusese un bătrân domn respectabil, cu barbişon, sever şi serios, un om moral, dovadă fiind cei şapte copii.

Şi mai trebuie avut ceva în vedere... pentru că nu-i aşa de simplu să evocăm trecutul, să ne plimbăm prin el, să-l cântărim cu obiectivitate. Nu, prezentul e întotdeauna agresiv... şi plonjează în apele tulburi ale timpurilor străvechi numai ca să pescuiască cele strict necesare să-şi completeze cât mai bine actuala formă. Poate nu într-atât îmi evoc trecutul, cât mai degrabă îl devor, eu — care sunt aşa cum sunt acum — mă expropriez pe mine însumi.

A exista înseamnă să ne fabricăm trecutul. (O spusă a bunicului.)

16

De altfel, acum îmi amintesc că Diesbach-Belleroche (prinţ) e rudă cu soţia ramurii mele belgiene; în monografia sa dedicată ţarinei Ecaterina scrie că-n perioada care a urmat revoluţiei franceze imigranţii aproape invadaseră curtea de la Sankt-Petersburg unde, ţesând intrigi unii împotriva celorlalţi şi minţind de îngheţau apele, s-au străduit să pună mâna pe cât mai multe donaţii. Era acolo şi deja amintitul Valentin Ladislas, fratele bietei Marianna, în calitatea sa de ambasador al familiei regale franceze aflată în exil, care a participat împreună cu fiul său la audienţă (copilul pe care în urmă cu câţiva ani îl salutase atât de galant „un locuitor al Versaillesului") ca să mulţumească pentru acordarea gradului de locotenent micuţului Valentin Philippe, respectiv pentru numirea onorifică a acestuia în garda imperială ţaristă (ceea ce implica şi niscaiva sămânţă de bani). Copilul, când s-a lăsat într-un genunchi pentru a îndeplini ritualul sărutatului mâinii, în marea-i emoţie a dat drumul unui pârţ; drept replică, ţarina a remarcat printre suspine:

— Ah, domnii mei, în sfârşit un cuvânt cinstit!

Atât am vrut să mai completez la afacerea Dreyfus.

17

Din cauza şutului aplicat la momentul oportun de tata, bunica a interpretat spusele lui Menyus Tóth că, de fapt, comuniştii au sosit în burta ei; iată, deci, motivul spaimei. La fel, că de unde o fi ştiind valetul ăsta? „Ăştia ştiu întotdeauna totul." Bunica a ştiut întotdeauna ce are de făcut, pretinzând acelaşi lucru şi de la alţii. Din cauza asta lăsa impresia că-i solitară — pentru că nu aparţinea oamenilor, ci sarcinilor. Un alt aspect care o deosebea de celelalte fiinţe

umane cunoscute de mine era fermitatea cu care credea în Dumnezeu. Statornic, cum numai oamenii care trăiseră cu secole mai devreme ştiau să creadă. De unde ştiu asta? Sincer, habar n-am.

18

Într-o zi m-a sunat un nebun şi a început să-mi povestească vehement că regimul Kádár s-a instalat în uterul mamei sale, dar să nu-l consider din cauza asta nebun.

— Da de unde!

Părea destul de plauzibil. Şi eu mă gândisem că dictatura ne transformă inclusiv trupul, că o să ne crească două nasuri sau pieliţă între degete. Adică nu în maică-sa, ci în taică-său. În maţele tatălui său. Din cauza asta a devenit poliţist. A luptat împotriva regimului care apoi l-a distrus. Pentru că taică-său se sacrificase. Pentru ce? Pentru nimic. Să te faci poliţist e un sacrificiu, nu-i aşa?, şi nu-i vorba de poliţia rutieră, sper că înţelegeţi la ce mă gândesc. Înţeleg, i-am spus. Credea că vorbeşte cu tata, nu cu un copil.

— De ce-mi povestiţi toate astea?

A început să înjure îngrozitor şi a pus receptorul în furcă.

19

Deci bunica se gândise mai întâi la Dumnezeu, pentru că întotdeauna mai întâi la el se gândea, apoi la sarcina pe care o are de îndeplinit. Care acum zvâcnea acolo, în ea.

— Ai înnebunit?! Menyus?! — Când era furioasă, nu se ştia exact dacă bunica întreabă sau afirmă. — Unde spui că sunt cine or fi ăia?!

Era evident că fidelul servitor n-ar fi vrut să rostească încă o dată cuvântul acela cumplit, astfel că făcu doar un semn îndărătul său şi câteva grimase. Bunicu' dădu din cap.

— Dumneata chiar c-ai înnebunit. Păcat.

Bărbatul neagă vehement din cap, aproape iritat, de parcă ar fi jucat mutește un joc de-a ghicitul cuvintelor cu stăpâna sa, care însă e departe de răspunsul potrivit. Afirmația a fost atât de incredibilă încât bunica îi dădu crezare pe loc. Chiar dacă o fi înnebunit acest Tóth, dar e imposibil să înnebunești într-un *asemenea* hal. Omul nu-și poate imagina chiar totul, nici măcar atunci când dă drumul frâielor rațiunii. *Mâna rațiunii*, ulterior am auzit de multe ori expresia asta.

Merse încet în dreptul ferestrei late, de aici, din partea posterioară a clădirii, se putea vedea parcul care se întindea în fața castelului (sau îndărătul acestuia, opinii contradictorii, reprezentând mai multe școli), apoi se opri o vreme în fața zidurilor neplăcut de clasiciste, după care o șterse — englezește — în zona dealurilor Vértes. La castel nu bunica fusese stăpâna, ci soacra ei, „ilustrisima bătrână", pe care am apucat s-o cunosc și eu pe vremea deportării. Acolo a și murit; înainte să moară zăcuse nemișcată săptămâni la rând. Îi mai rămăsese doar un singur gest: când căsca își ducea mâna la gură; singurul gest fidel pân' la moarte, dresaj universal.

Nașterea tatălui meu — pentru că o să se nască, în zadar tot trage neputincios la șuturi din interior, în calitatea sa de criptocomunist — i-a adus bunicii independența: s-au mutat în castelul de la Majk, care inițial fusese locuit doar în perioada când aveau loc partidele de vânătoare.

Bunicii îi lipsea amabilitatea. Acest lucru a făcut ca asprimea să fie și mai aspră, rugăminţile ei să pară porunci; e adevărat, aceste porunci n-au devenit niciodată comenzi. În schimb, consecvența i-a conferit previzibilitate, era considerată un om de încredere, iar acest lucru, alături de dorința ei permanentă de a-și oferi ajutorul, au lăsat în urmă, totuși, din când în când, o aparență de amabilitate.

Cât privește aparența, aparent n-avea în ea nimic aristocratic, deși ambii părinți erau Károlyi („bunica ta e din

cale-afară de Károlyi"), apoi în privinţa lipsurilor, mai lipseau din ea toate dorurile plăcerii (punea cu uşurinţă în aplicare toate sfaturile victoriene referitoare la amor: close your eyes and think of England), n-o interesa frumosul, n-o interesau gusturile, nu avea nici o legătură cu senzualitatea, bunica mea n-a avut aproape niciodată trup — doar când a născut.

— Menyus, dumneata ai născut vreodată? — Menyus roşi. O iubea foarte tare pe bunica, deşi atunci încă nu ştia că al doilea copil, fratele mai mic al tatei, o să poarte acelaşi nume de botez pe care-l avea şi el. O iubea nu-i cuvântul potrivit, pentru că nu îndrăznea s-o iubească, să spunem că o respecta din punct de vedere sentimental. — Pentru că eu acum nasc.

— Încă nu, ilustrisimă doamnă, încă nu naşteţi.

— Păi, atunci ce fac?!

— Staţi de vorbă cu mine. Iar se făcu roşu. — Iertaţi-mă. Dar vă rog să nu naşteţi încă, acu' nu se poate. — Şi făcu iar un semn îndărătul său, dar acum cu capul, ca atunci când un cal e tras de zăbală. Bunica dădu nerăbdătoare din mână.

— Ce treabă ai dumneata cu comuniştii?

— Eu, ilustrisimă?! — rămase nedumerit valetul. Voia să spună că acu' nu despre el e vorba, dar tăcu, pentru că despre el niciodată nu fusese vorba. Eu cred că-n adâncul sufletului ei bunica fusese o comunistă, în tot cazul, în toate domeniile vieţii s-a străduit pentru egalitate. Nu, asta lasă loc de confuzie, bunica n-a fost o revoluţionară, a fost o contesă, o ilustrisimă, dar în privinţa oamenilor avea aceeaşi măsură pentru toţi. Dar poate nu s-a gândit că existenţa e cea care determină conştiinţa; este adevărat, din moment ce existenţa determină conştiinţa nici n-ar fi putut să se gândească la aşa ceva.

— Menyus — puse punct bunica acestei flecăreli —, acu' dumneata înhamă caii, vreau să prind expresul de Tata, şi termină cu gesticulările astea. Iar dumneata, băiete, mai aşteaptă puţin — spuse bunica cu severitate tatălui meu-prunc, adică acelaşi lucru pe care îl spusese Faust în momentul feri-

cirii: băiete, mai stai un pic, pentru tine-i mai bine acolo, înăuntru — apoi îşi transportă din salonul-Roisin burta umflată.

20

Tata fusese ascultător, a rămas mai bine de o săptămână acolo, în întunericul acela plăcut. Ultima săptămână liniştită din viaţa lui. Ultima lui săptămână liberă. A aşteptat până când au proclamat Republica Sovietică Ungară...

Viaţa i-a debutat mai complicat decât fusese obiceiul în familia noastră. O nouă viaţă-Esterházy a aterizat atât de lin în lume, de parcă tot ce era în jur şi toată lumea întotdeauna asta ar fi aşteptat. Părea să fi fost un gol în creaţie, o gaură, o lipsă, un nu care aşteaptă un da, o rană — o simplă zgârietură — care se vindecă de-ndată ce noul vlăstar soseşte, parcă din cer, lin, fără durere. Se restabileşte ordinea. Iobagii dansează în jurul focurilor strălucitoare în castel, ba mai mult, în castele se aude clinchetul paharelor gravate, de cristal. Preoţii, capelanii şi episcopii îşi împreunează mâinile pentru un tedeum.

La fel cum erau anunţate odinioară filmele noi, la cinematografe: Vine! Vine! Vine! Câtă atenţie, prevenire, trudă şi pregătire preceda sosirea noului venit. Erau îngrijoraţi pentru noul-venit şi erau îngrijoraţi pentru propria lor soartă, din cauza asta se adunau la eveniment moaşe, felceri, doici, preoţi şi nu-n ultimul rând avocaţi. Acum nu veni nimeni.

Auzisem în repetate rânduri, la fel, citisem în mai multe locuri în analele familiei, ca o permanentă turnură epopeică, faptul că de-a lungul secolelor tata fusese primul Esterházy care s-a născut fără rang şi sărac. Fără rang şi sărac — o expresie pe care familia o repeta vizibil cu mare o plăcere, cu îngâmfare, ba mai mult, cu mândrie, iată, nouă până şi asta ne-a reuşit, nu-i de ajuns că suntem plin de ranguri şi averi, unul dintre noi e-n stare până şi de contrariu. Firește, asta o spuneau *mai târziu*, când îşi aminteau de cele câteva zile

oficiale ca de o glumă perimată, un scherzo al istoriei. Pe vremea aceea nici măcar nu-şi puteau imagina cât de tare se poate obişnui omul cu gluma asta, cât de bine o vom duce noi fără rang şi fără avere, că tata e doar primul dintr-un şir ce pare să fie lung. Pernuţa răvăşită a tatei reprezintă sfârşitul, sfârşitul secolelor amintite, numai că atunci nimeni nu ştia asta. Caracterul ultim al ultimei clipe se vede în cea care urmează ultimei; inevitabil prea târziu.

21

Familia nu întâmpinase cu bucurie debordantă noul secol care se prezenta sub forma ideologiei socialiste şi a liberalismului (sau cum s-a exprimat — dureros — pe vremea aceea unul dintre noi: harababura asta evreiască). Omul, fie-i royalist creştin ultra-conservator, fie întâmpină cu bucurie debordantă aceste ideologii. Ele — spunea contele bătrân —, fie se bazează pe un popor format din oameni lipsiţi de greşeli şi slăbiciuni, fie pe unul ai cărui indivizi sunt nişte automate bine gresate şi reglate, care execută munca ce li se repartizează, fără să gândească. Dar aceste theorii nu-s pentru oameni.

Memoria familiei nu în evocarea revoluţiilor îşi atinge apogeul spiritual, orizontul i se îngustează subit — ignorăm cu meschinărie părerile asasinilor noştri —, din atitudinea aristocratică rămân doar mofturile, precum şi o mică doză de înfumurare şi preţiozitate scorţoasă crispată din cauza groazei. E vocea interesantă a mătuşilor.

22

În comuna noastră dictatorul fusese meşterul zidarilor, un anume Gyula Halnek, a cărui familie, de generaţii întregi, crescuse pe proprietăţile noastre şi murise tot în serviciile

noastre. Numai pe tatăl său fusese nevoit străbunicu' să-l concedieze şi asta din cauza beţiilor permanente. Când a izbucnit revoluţia, meşterul era deja în fruntea grupul de la Csákvár al partidului socialist, care pe vremea aceea îşi recruta membrii numai dintre bărbaţii chiulangii şi femeile băgăreţe. Haita asta socialistă a început de-ndată lupta împotriva „grofului" şi a „preotului".

Indiferent de caracterul şi modul de viaţă detestabile ale lui Halnek (trebuie să recunosc că străbunicu' era consternat de sine însuşi că pur şi simplu îi reţinu numele lui Halnek), acesta era un agitator clasa întâi. Se plimba prin sat cât era ziulica de mare şi zâmbea misterios:

— Grofu' să-şi vadă de treabă şi să aibă grijă, că-i arătăm noi lui.

Halnek şi-a dat foarte bine seama că acest guvern care se sprijinea pe voinţa poporului trebuie să îndrăgească vechiul proverb: Panem et circenses, astfel că a şi încropit o fanfară, care cu ocazia unor zile festive sufla din adâncul bojocilor Marseillaise, zgomotos şi poate chiar din convingere, dar disperant de fals.

Înainte cu mai bine de o săptămână până să se petreacă evenimentul programat cu mult peste o săptămână, pe străbunicu' l-au anunţat că la şedinţa partidului socialist au hotărât pedepsirea lui, drept urmare vor organiza o manifestaţie de protest cu drapele roşii, însoţită de muzică. Drapelul roşu l-a făcut pe străbunicu' să se mire.

— Halnek, deci dumneata nu mai urmezi idealurile socialiste, ci pe cele comuniste.

— Păi, dom' grof, mă rog frumos, noi aşa, direct, nu ştim.

Străbunicu' i-a rugat cu insistenţă, expresia îi aparţine, pe toţi angajaţii săi care erau membri de partid să participe la această manifestaţie, dar pe cât posibil să se aşeze în aşa fel ca să fie cineva în fiecare rând, asta ca să poată împiedica eventualele excese. Dar nu era îngrijorat, văzuse el deja multe manifestaţii ale muncitorilor („ba mai mult, din curiozitate, în diferite oraşe am mers la pas cu mulţimea"), ştia să

aprecieze disciplina de fier care excludea toate infracţiunile în cazul în care conducătorii nu doreau să se întâmple aşa ceva. Atunci însă i-au spus foarte agitaţi că Halnek doreşte să-i conducă pe manifestanţi în curtea castelului, iar acolo să organizeze o adunare populară.

Acest lucru ne afecta mai de aproape.

23

„Relaţia mea cu locuitorii din Csákvár a fost cât se poate de particulară. Majoritatea oamenilor vede ceva mystic în domn, care, independent de persoana mea, este cauza tuturor bunelor şi relelor petrecute la Csákvár. Dacă cineva are nevoie de bani, cere împrumut, cu dobândă moderată, din fondul de pensii; dacă se întâmplă vreo catastrofă naturală sau izbucneşte un incendiu, se apelează la domnu' pentru cărămizi şi alte materiale de construcţii; dacă cineva suferă de vreo boală incurabilă, tot domnu' e cel căruia i se cere protecţia — nu rareori am avut impresia că atunci când a murit cineva, tot în cârca mea a căzut răspunderea!, ce onoare, parcă aş fi nemuritor!, cred că ei cred că asta sunt; oameni buni, am să vă decepţionez! Şi sărutatul mâinii este o obişnuinţă, dar dacă «bunătatea de domn», datorită concepţiilor sale moderne şi a prevenirii bolilor contagioase, iar iarna, a nasurilor care curg, refuză să i se sărute mâna, comentariile nu întârzie să apară: «Cât e de împăunat! Nici măcar mâna nu ne lasă să i-o pupăm.» Abia mult mai târziu, în timpul comunei, s-au dezobişnuit prietenii şi duşmanii să-mi spună domn, iar averii mele domeniu, iar de-ndată ce, graţie lui Dumnezeu şi mulţumită judecăţii sănătoase a oamenilor, în 2 august a căzut comunismul, cei mai periculoşi bărbaţi de încredere au fost primii care mi-au sărutat cu laşitate mâna. Castelul şi domnul erau tabu în sat. Nu ştiu dacă mă pot face suficient de înţeles, dar de exemplu, inclusiv pe vremea comunismului i-am auzit deseori pe vânătorii

mei şi pe cei din garda porţii spunând cu indignare despre cutare sau cutare ce mare comunist e pentru că îndrăznea să fluiere sau să facă tărăboi în jurul castelului. Inutil să mai spun că nu m-am consultat cu nimeni în problema fluieratului. Părea atât de neînchipuit şi de neobişnuit să intre cineva fără permisiune în castel, că-n acea binecuvântată dimineaţă unii râdeau şi vorbeau plini de îndoială: «Aţi auzit? Halnek vrea să meargă în curtea castelului!» De parcă ar fi spus că vrea să zboare sau că el e papa de la Roma."

24

După ce străbunicu' şi familia hotărâseră că preferă mai degrabă acasă să fie cu toţii bătuţi măr decât în altă parte, au aşteptat calm derularea evenimentelor. De dragul formalităţii, bunicu' a ordonat valeţilor să stea de pază la câteva uşi şi şi-a pitit în buzunare bani şi obiecte de valoare, recomandând membrilor familiei să facă la fel dacă se va pune problema părăsirii castelul. Pentru masa de prânz a fost anunţată contesa Eleonora Lamberg, cumnata străbunicului meu, şi contele Fülöp Merán, proprietarul domeniului din vecini. La ei nu era nici un fel de agitaţie, s-au şi mirat de tărăboiul de la noi.

— Nici n-am ştiut că-i revoluţie! — râse contesa. Bunica s-a uitat pe fereastră. Din când în când simţea nevoia să nu vadă oameni. Mai apoi, s-a spovedit pentru clipele astea.

Pentru că bunicu' avea vechiul obicei ca după masa de prânz să facă o cură de relaxare pe terasă, îşi ceru scuze de la cei prezenţi, le ură petrecere plăcută în continuare, rugându-i să se adapteze severelor măsuri de precauţie impuse de el, care se bazau pe cumpătare, flegmatism şi răbdare, se retrase şi se întinse comod în şezlongul comandat la Cluj, învelindu-se cu excelentul său sac de picioare. De pe terasă nu vedea nimic, dar de auzit auzea chiar bine gălăgia specifică maselor, o bolboroseală ţiuitoare pe care la teatru fi-

guranţii care reprezintă poporul o imită — conform informaţiilor străbunicului — prin repetarea obsesivă a cuvântului „rhabarber“. Cred că pentru străbunicul meu revoluţia atât a însemnat: rhabarber.

25

„Drapelul roşu l-au fixat pe treapta cea mai de sus a scărilor, loc de unde Fendrich, pardon, tovarăşul Fendrich, care-şi câştiga existenţa muncind ca tăietor de lemne, dulgher, meşter zidar, a inaugurat şedinţa. La dreapta şi la stânga lui Gyula Halnek stăteau în poziţie severă de drepţi doi acoliţi, spectatorii manifestându-şi în mod repetat şi-n unanimitate mirarea faţă de perseverenţa celor doi din garda de corp, care adoptau această ţinută de serviciu până şi pe un frig de crăpau pietrele, în timpul adunărilor populare ţinute în aer liber, în timpul şedinţelor care de multe ori durau ore-ntregi. Părerea mea e că perseverenţa bărbătească amorţită a celor doi zdrahoni a fost mai de folos acestei harababuri evreieşti decât toate cuvintele pe care ei (şi noi!) le considerau atât de importante. Miezul discursului rostit de Halnek a fost împărţirea proprietăţilor mele. Propunerea a fost acceptată în unanimitate prin urlete turbate.

Nu spun că mi-a picat bine.

Greşeala fundamentală a tuturor partidelor conservatoare a fost că n-au recunoscut niciodată legitimitatea dorinţei înfăptuirii reformei agrare, iar în activitatea parlamentară au luptat împotriva strădaniilor subversive ale liberalilor şi socialiştilor numai cu o serie de contestări rigide. Lumbago! Parohul din Környe mi-a trimis o aşa-numită reţetă pentru gimnastică. Ştiind de nenea Miksa, lumea crede că urmăm exemplul lui şi că suntem o familie de sportivi. Noroc că pe terasă nu mă vede nimeni. Domnul paroh e un personaj pitoresc, n-aş fi prea încântat să am cu el un schimb de idei, dar s-ar putea ca reţeta lui să fie bună. Iată, poate să fie

folositor inclusiv un om care nu gândeşte bine. Are un scris minunat, folosirea penei bine tăiate dă caligrafiei pulsaţie, dynamism. Scrie că trebuie să fac exerciţiile încet, cel puţin de trei ori câte unul, între timp să mă odihnesc, aşa că durează cinşpe minute.

Rhabarber, rhabarber.

Pe parcursul discursului au fost numeroase atacuri împotriva mea şi, în general, împotriva familiei Esterházy, care de-a lungul secolelor n-a făcut nimic altceva decât să jefuiască poporul, dar acum ajunge, ceea ce pentru nişte urechi ne-socialiste, de exemplu ale mele, suna cât se poate de dezgustător.

Apoi, conform regulii, a urmat afacerea-funie, poveste care, la aceste şedinţe, după cum mi s-a raportat, mereu şi mereu mi se reproşează.

Cu toate că în măsura posibilităţilor am preluat de la răposatul meu tătâne obiceiul împărţirii lemnelor de foc pentru nevoiaşii satului, furtul acestora a înregistrat proporţii neobişnuite. Şi nu se mulţumeau cu jaful pe care-l făceau în pădure, dar pe lângă vreascurile pe care le adunau, în parcul castelului rupeau inclusiv ramuri şi copaci tineri. Nu-i de mirare că-n asemenea ocazii mi-am pierdut de multe ori răbdarea şi i-am izgonit cu severitate din parc pe făptaşi. (Unii s-au şi lăudat: «M-a izgonit contele-n persoană!») Am fost îndreptăţit să fac asta, indiferent de împrejurări, pentru că m-au furat atât din punct de vedere formal, cât şi al conţinutului; am descoperit că fac comerţ cu lemnele furate. Îmboldiţi de invidie reciprocă, unii au venit la nevastă-mea să se plângă, i-au spus că nici lemnele furate nu mai pot fi plătite (sic!), pentru că un braţ de lemne, cât încape într-un şorţ, costă două coroane. Auzind asta, într-o zi am confiscat de la o bătrână funia cu care voia să lege gătejele. Apoi am condus-o până la poarta parcului, iar eu m-am întors acasă cu funia. Nu-ncape îndoială că funia nu mi-a aparţinut, dar nu-i adevărat că aş fi snopit-o cu funia aia pe bătrână, iar afirmaţia răutăcioasă că muierea nici n-ar fi fost bătrână, iar

eu aş fi încolţit-o, aşa-zis, este — cunoscând vârsta pe care o am, caracterul, autobiografia, concepţia despre familie şi obligaţiile faţă de biserica mea (în perioada marilor mele lupte am fost poreclit servitorul popilor) — de-a dreptul ridicolă, calificând persoana care a inventat-o, precum şi pe cea care a răspândit-o.

Deci, în cadrul celor mai multe şedinţe era evocată această funie, «funia-Esterházy», care apoi a devenit cea mai strălucitoare dovadă a cruzimii, a lăcomiei şi a îngâmfării mele aristocratice. În asemenea ocazii, se auzeau intervenţii violente care sugerau strigând că ar trebui să fiu spânzurat cu funia asta, cu capul în jos, las' să curgă peste tot frumosul meu sânge albastru, vorbe pe care le-am considerat drept o manifestare savuroasă a umorului popular. Bătrâna era prezentă la aceste adunări şi se tânguia la cerere cum c-a fost victima poftelor mele despotice. Iar acum, aici, taman sub ferestrele mele au evocat din nou funia, şi n-a fost tocmai plăcut să ascult şuvoiul de sudălmi în prezenţa servitorilor, mai ales că unul dintre valeţi aflat de peste treizeci de ani în serviciile mele saluta cu un zâmbet maliţios drapelul roşu. Recunoştinţa umană nu-i stânca potrivită pe care s-ar putea zidi ceva.

Familia mea şi oaspeţii, inclusiv nora mea însărcinată, au privit această comedie nedemnă dindărătul ferestrelor închise, aş putea spune că dintr-o lojă-incognito, această procesiune uzată a slăbiciunii şi josniciei umane, şi sunt aproape convins că Halnek a fost foarte uimit că l-am ignorat cu desăvârşire. Spectacolul mi-a fost dedicat, eu ar fi trebuit să fiu speriat şi să-i înţeleg importanţa. Dar, nu-i aşa?, eu tocmai atunci a trebuit să-mi fac cura de relaxare."

26

— Atelajul e gata, ilustrisimă. Am adus şi nişte haine, pentru schimb. — După o scurtă pauză adăugă în şoaptă: — De la nevastă-mea.

— Ce? Pentru ce?

Aceste întrebări biciuitoare probabil că sunt o trăsătură a familiei, tata avea obiceiul, când ne privea cum jucăm fotbal, iar noi şutam greşit, să strige de-ndată: *Cui, unde, de ce?* Într-o pasă rea asta era cel mai rău. Parcă ne-ar fi întrebat Dumnezeu din cer: cui, unde, de ce. De fapt nici nu există alte întrebări, numai astea trei. Adică, mai este una. Când îi debitam ceva tatei, rar, cu intenţia de a-l convinge (pe el), îşi apleca uşor capul, îşi împingea puţin în jos ochelarii pe nas şi ne privea deasupra acestora, apoi deloc biciuitor, dimpotrivă, moale, amabil şi dezarmant rostea: *Oare*. Era întrebare, dar nu întreba. Ulterior îmi mai vine în minte şi cât e de stilizat acest gest, acest joc, gestul semnalării gestului!, pentru că tata-i miop (a fost), iar miopul tocmai cu ochelari vede la distanţă. Ar fi o exagerare dacă aş susţine că prin asta ar fi spus indirect: fiii mei, iată, sunteţi aproape de mine.

— Ca să vă schimbaţi hainele. Să nu atragem atenţia.

— Ce tot complici lucrurile, Menyus?! — dădu din mână a lehamite bunica din care chiar că lipsea orice vicleşug. Raţionamentul ei nu cunoştea gânduri ascunse. Întotdeauna a umblat pe drumul cel drept; în glumă fie spus, chiar şi peste patruzeci de ani, când mergea cu regularitate la Oroszlány. Ştiu din experienţă ce înseamnă să mergi drept înainte, în direcţia turnului.

A dat din mână a lehamite şi a pornit, afară, în curte. Tocmai se terminase şedinţa, au fost rostite ultimele fraze revoluţionare, după care mulţimea a început subit să cânte Imnul. În secunda aceea bunica a rostit:

— Doamne, binecuvântează-l pe maghiar! — şi porni spre mulţime. Oamenii s-au retras în dreapta şi-n stânga, la fel ca apele Mării Roşii. Aşa ceva nu i-ar fi reuşit nimănui din familie. Poate tatei, dar pe vremea lui erau deja altfel de mulţimi. Sau mulţimea e întotdeauna la fel? Dar s-ar putea spune chiar că în faţa tatei s-a retras mulţimea în dreapta

şi-n stânga, pentru că el era acolo, înăuntru, în întunericul bunicii. Halnek s-a prefăcut că n-a observat nimic.

Străbunicu' n-a văzut nimic din toate astea (până la naşterea tatei, mai exact până când nu l-a văzut pe noul-născut, a fost chiar afectat de încăpăţânarea nurorii sale), a auzit însă Imnul, „spre marea lui surprindere". Oare faptul că se intonase Imnul cu ocazia asta a fost o eroare naivă a tovarăşilor, prea puţin fasonaţi pe modelul internaţional, sau poate a fost o contra-manifestaţie destinată lui Halnek? Asta niciodată n-a putut constata — constată el.

27

— Ilustrisime domn, trimis-au vorbire de la Pesta că trebuie să-l lichidăm pe domnu' conte.

— Înţeleg. Şi?

— Vă rog frumos să vă ascundeţi undeva.

— Adică eu să mă ascund?! Să mă ascund în propria mea ţară, în propria mea casă?!

— Da. Nu. Normal că nu-i vorba despre asta. Dar poate că pentru oleacă de timp, pân' fac percheziţia... dacă pân' atunci, acolo-n spate, în şopronul de lemne... domnu' conte ar putea citi mai departe...

— ...

— Iertăciuni pentru că v-am necăjit, ilustrisime domn, acuşi ne şi retragem.

— Vă rog.

28

Ar fi o exagerare şi o lăudăroşenie bazată pe nepricepere ca locuinţa de la Budapesta, situată la poalele Cetăţii, s-o numim drept un palat sau chiar un pălăţel, în schimb, era destul de încăpătoare ca să bată la ochi — dacă vremurile

sunt de aşa natură, totul bate la ochi, nu numai 50.000 de iugăre, chiar şi 50, evident, asta e problema ochiului, a ochiului şi a bătăii —, prin urmare, camerele de la parter, care în mod normal serveau drept apartament pentru străbunicul meu, au fost rechiziţionate pe loc, le-a primit un aşa-zis stomatolog-muncitor, astfel că bunicii au fost nevoiţi să se îndestuleze cu cele trei-patru camere de la etaj. Şi aste e o problemă a ochiului, îndestularea.

De-ndată ce a intrat în locuinţă, pe bunica au apucat-o durerile facerii, iar de-ndată ce au apucat-o durerile facerii, în salon s-a oprit imensa pendulă cu greutăţi, deşi bunicu' marţi trăsese lanţul (greutăţile care atârnau de lanţ), or, în astfel de cazuri, mergea perfect chiar şi trei-patru săptămâni. Era o imagine macabră. Greutatea se oprise pe prima treime a lanţului şi nu s-a mai mişcat, n-a mai coborât. Bunicu' conchise că una din verigile lanţului — într-un mod şi dintr-un motiv misterios — s-a întors de-a curmezişul, astfel că roata dinţată n-o putea înhăţa. Domnul Schatz — Olivér Thomas V. Schatz, cum obişnuia să-şi spună —, maestru ceasornicar venit din Braşov, pe care bunicu' îl chemase încă de sâmbătă (ceasurile din „Pesta" erau în grija lui, probabil că locuia aproape, întotdeauna venea numaidecât, de parcă toată ziua, toată luna, de parcă tot anul n-ar fi aşteptat altceva decât să fie chemat), a spus că el n-a mai pomenit aşa ceva, veriga lanţului, examinată inclusiv cu ajutorul *linze*-ului, e ireproşabilă, şi că fenomenul nu corespunde nici măcar celor mai elementare legi ale fizicii, pentru că greutatea şi greutatea lanţului îl trag în jos şi ţin lanţul întins peste sistemul roţii dinţate, prin urmare, cineva sau ceva a trebuit să ridice pentru o clipă lanţul pentru ca o verigă a acestuia să se întoarcă astfel, adică, de-a curmezişul. Porţiunea roţii dinţate unde s-a petrecut acest lucru e, de asemenea, ireproşabilă. Unghiul axului e perfect, la fel şi fixarea acestuia.

Suspiciunea e ca şi moştenirea, apasă, dar acum nu era pe cine să apese, dacă nu cumva asupra bunicului, cheia de la dulapul-vitrină fusese la el, în buzunarul de la jiletcă!, dar

până şi ideea că ar fi fost el... Sunt lucruri care nu există. În timp ce domnul Schatz îşi aranja cu grijă *linze*-urile, lupele, în cutia cu litere aurii, căptuşită cu catifea violet închis, 1706-1856 LEIPZIG, mormăi parcă pentru sine:

— Omul este uneori înclinat să presupună în mod ruşinos că-n jurul său bântuie spiriduşi.

Bunicu' ascultase cu suspiciune, domnul Schatz fusese de părere că pendula trebuie ţinută sub observaţie, ca atare a cerut permisiunea ca-n următoarele cinci zile, inclusiv duminica dacă-i posibil, în fiecare după-amiază la aceeaşi oră, acum el îl privi cu suspiciune pe bunicu', între două jumate şi trei fără un sfert, să o poată verifica. Bunicu' a dat din cap, asta însemnând că acceptă, apoi a dispus ca bunica să fie transportată la şcoala de moaşe din strada R.

29

Unde apoi m-am născut şi eu, un loc care, nu ştiu de ce şi pentru ce, până şi-n 1950 era considerat unul domnesc, elegant, cu toate că încă de atunci nu mai era nici eleganţă, nici domnie. Se spune că şi rândunelele se-ntorc întotdeauna în acelaşi loc, deşi rândunica aia nu mai este rândunica aia...

În tot cazul, tata uitase să aducă la spital pernuţa şi hăinuţele pentru noul-născut. Aterizase cu eterna-i servietă mare, diformă („lucind a unsoare, burduhănoasă, asemenea unei căţele borţoase"), erau inseparabili, decenii la rând l-am văzut cu ea — blazonul meseriei.

— Unde sunt hăinuţele? — întrebă speriată mama.

— Ce fel de hăinuţe?

— Păi, în care să-l ducem acasă pe Péter.

— Vai, am uitat de ele.

Pe vremea aceea locuiam deja pe deal, şi încă, o oră jumate pân' acolo, tot atât înapoi; încurcat, tata a propus să mă învelească într-o rochie a mamei şi:

— Să-l punem în servietă! O să se cam mire oamenii, dar e totuna. Oricum, acasă o să-l îmbrăcăm ca lumea. — Mama s-a înfuriat îngrozitor, niciodată până atunci n-o văzusem să-şi iasă în halu' ăsta din fire.

— Ai înnebunit? Copilul în servietă? Păi, de asta l-am născut? Du-te de aici! Du-te acasă! Du-te unde vrei! O să rezolv eu cu Bogyi. Ia-ţi servieta! Du-o de aici!

De atunci mă tot uit la servieta asta enormă, ca un vapor, de parcă mi-ar fi pernuţă, leagăn. De aici am pornit: era cât pe aci. I-am oferit multă afecţiune destinată tatălui meu; mângâiam deseori pielea devenită cu timpul tot mai întunecată, întunecată şi lucioasă, desfăceam cureaua cu care servieta parcă s-ar fi îmbrăţişat şi, asemenea unei mame grijulii care curăţă urechile copilului, îi curăţam cutele complicate, pline de praf — dacă nu mă vedea nimeni.

30

— Spuneţi-mi, vă rog — i se adresă (poate pentru prima oară, prin cuvinte) bunicu' domnului Schatz, care se pregătea să plece —, e totuşi o întrebare de specialitate, de acu' înainte va fi o eră nouă?

Domnul Schatz se prefăcu de parcă nu l-ar fi înţeles pe bunicu', dar totuşi răspunse.

— Nu timpul e cel care se opreşte, ci pendula — apoi îşi luă rămas bun. Dar n-a mai putut veni să verifice ceasul de perete, pentru că bunicu' a fost arestat în seara aceleiaşi zile. L-au ridicat în plină noapte, din pat. Tocmai răsfoia Spectator-ul, revista sa preferată.

Pe bunicu' până şi Dumnezeu îl crease ca să fie arestat. Nici ochii nu-i stăteau bine în cap, mai exact, avea totul unde şi cum trebuie, era perfect, de parcă ar fi fost modelul aristocratului: trăsături fine, gesturi distinse, o ancestrală siguranţă de sine, erudiţie, ştiinţă, orgoliu, bunicu' era nu numai el însuşi, ci „totul", lumea veche, chintesenţa a tot şi a toate, de

la şmecheria domnească până la feerie, în tot cazul, ar fi fost greu să fie privit de sus de la nivelul maselor, de jos, astfel că de-a lungul secolului l-au tot arestat periodic, pe loc şi fără şovăire — încă înainte să fi putut deschide gura. Iar dacă o deschidea, îşi agrava situaţia.

Dacă-şi îndrepta asupra cuiva privirea seculară, glacială, respectiva persoană împietrea pe loc.

31

Treaba asta am învăţat-o şi la şcoală; când se organiza o excursie cu clasa trebuia să ne uităm la pietre. Pentru că aveam o directoare adjunctă extrem de comunistă, madam Váradi, care exersa lupta de clasă pe noi, pe frate-meu mai mic şi pe mine.

La fel şi pe mama. Numai că nu-i reuşea figura cu mama, pentru că mamei nu-i era frică, mai exact, frică îi era, pentru că tuturor ne era frică, dar de speriat nu mai putea fi speriată, pentru că până să ajungă prin anii şaizeci, mama îşi epuizase deja toate rezervele. Doar după ce crescusem a redevenit sperioasă. Îţi venea să te dai cu capul de pereţi, dar atunci aproape că nu mai conta, de parcă bătrâneţea mamei nu i-ar mai fi aparţinut, era ca un fel de anexă. Aveam impresia că nu i se mai întâmplă nimic. Mai grav era că avea şi ea aceeaşi impresie.

Excursie cu clasa: Bakony–Vértes–Gerecse, curtea castelelor.

— Iată exemplul înspăimântător al feudalismului! — arătă cu vehemenţă spre pietre madam Váradi.

— Cred că babacu' tău ăl bătrân a fost un tip mişto — îmi şopteau.

— Da.

Nu prea eram înspăimântaţi; de altfel, ceilalţi se săturaseră de mine, de numele meu, de faptul că madam Váradi vorbea mereu despre mine (deşi niciodată nu se uita la

mine, pentru asta îi eram recunoscător). O plimbare prin Vértes implica în mod obiectiv acest lucru. Oricum nimeni nu credea că tot ce era acolo fusese al nostru — pentru că din explicaţii asta ar fi reieşit. Nimeni. Numai în madam Váradi clocotea zborşeala proletară.

Dacă ajungeam la un nou pavilion de vânătoare, băieţii dădeau din cap a resemnare — şi ăsta-i al tău, ai?!, iar eu le răspundeam că firește, doar n-or fi ale Tereşkovei, apoi rânjind arătam jumătatea lui cinci, cu toţii deodată, că aia calului: tuturor.

32

Tuturor le era teamă de madam Váradi, atât profesorilor, cât şi părinţilor. Ştiam că profesorul e un fel de persoană oficială, dar madam Váradi era şi o persoană de stat, parcă ar fi trimis-o János Kádár, sau direct Béla Kun — o comunistă din cap până-n picioare, ceva care pentru mine aproape că nu exista, sau dacă da, atunci teroarea, greaţa, perfidia întruchipate, ceva la care nu trebuie să te gândeşti; omul nu-i comunist, comunistul nu-i om, nu-i ca şi noi, e un infractor de drept comun, un trădător depravat, nu trebuie să te ocupi de el, iar dacă da, numai şi numai pentru că se ocupă el de noi, că vrea să ne nimicească, deci trebuie să-i acorzi atenţie, dar nu mai mult decât unei vulpi turbate sau unui şobolan sau unui păduche.

N-aş putea să spun că toate astea le-am învăţat acasă.

Mai degrabă singur mi-am dat seama. Că n-ai de ce să te ocupi de ăştia. Sunt trădători de ţară.

Tata tăcea, iar remarcele rare ale mamei nu-mi contraziceau concluziile.

Pentru că toată lumea o ura pe madam Váradi, am tras concluzia că toţi îmi împărtăşeau „imaginea“ referitoare la comunişti. Bineînţeles că m-am înşelat, dar considerând treaba asta asemenea incontestabilului „doi ori doi fac patru“,

mi s-a părut mai simplu, adică mai la îndemână, să ajustez faptele conform teoriilor mele — de exemplu, pe tatăl lui Józsi Bór, care era un om cumsecade şi totuşi se considera comunist, e adevărat, îi dispreţuia pe comuniştii pe care-i puteam vedea în jurul nostru —, aplicând astfel o practică a comunismului primitiv, ceea ce, fireşte, nu ştiam ce înseamnă, dar eram convins că-i nedemn să cunosc tocmai ce refuzam din start. Nici măcar nu era vorba de refuz, ci de faptul că nu-i puteam accepta, pur şi simplu îi vărsam din mine. M-aţi obligat să înghit găluşca? — ei bine, o borăsc! În ce mă priveşte şi pentru uz personal, prin asta am rezolvat, mai mult sau mai puţin, una din marile probleme ale ispitei cu care s-a confruntat intelectualitatea secolului XX. Bietul Sartre, dacă ar fi ştiut...

Tovarăşa directoare adjunctă rostea nişte fraze care puteau fi citite exclusiv prin ziare. Şi alţii rosteau aşa ceva, dar ăia parcă o făceau siliţi fiind. Tare îl mai iubeam pe domnul Helmeczi, care izbucnea în plâns la poemele lui Ady, şcoala veche, când literatura încă mai era respectată, la anumite expresii clipea din ochi, naturalismul crud scandalizează bravul nostru popor muncitor, clip!, pesemne doar dacă era băut, doar atunci; dacă nu, pentru că teoretic putea fi şi treaz, se bâlbâia, pa-pa-pa, patrie, biata de ea, soci, soci, soci, de parcă ar fi grohăit o scroafă, socialistă, ne gândeam. Profesoara de fizică, tanti Márta, arăta ca o bunică-de-argint, părea că-i singura reprezentantă a clasei mijlocii care dispăruse din societatea maghiară, o femeie în vârstă, elegantă, distinsă, de o deşteptăciune viguroasă, foarte deşteaptă, până atunci nu mai văzusem aşa ceva, ori-ori (nu mă gândeam la clasa mijlocie, eventual la cei din be, numai la faptul că tanti Márta parcă ne-ar fi rudă din partea mamei), iar ea se sfrijea toată de durere când rostea aceste fraze, devenea neagră, nu numai la faţă, asemenea unei persoane îndoliate, pe care simţi că o doare.

Ne era milă de ea, dar nu-i împărtăşeam durerea. Astea nu erau fraze adevărate.

Cele ale lu' madam Váradi, alea da. Din cauza asta putea să ne fie şi frică. Dacă am fi ştiut ce-i dictatura, frazele ei vorbeau despre dictatură. Erau goale, aparent nu spuneau nimic, dar totuşi ameninţau. Ne plezneau peste bot acele monstruozităţi verbale, acele baloane care cântăreau chintale, apoi trăgea cu coada ochiului, crâcnim sau nu, iar dacă da, ne înhăţa şi ne ducea în biroul directorial.

Dar directoarea, tanti Sári, era de treabă. Ne apăra cum putea. Era severă, îşi camufla severitatea cu severitate. Dacă ne scria câte un avertisment în carnet, mama ne şi lăuda, ca să zic aşa.

33

În timpul excursiei la Vértes era o căldură îngrozitoare. Abia puteam să ne deschidem ochii, simţeam că aerul ne arde gâtlejul. Îmi amintesc iarba cum bolea galbenă şi uscată, era arsă ca-n august sau ca-n Bulgaria. Stăteam împreună cu Bárány pe marginea pajiştii, îndărătul unei tufe ofilite, desculţi, în chiloţi negri din klott, după fotbal, şi urinam.

Pe vremea aceea trecusem de la pişare la urinare, ba mai mult — boală fotbalistică —, la uduire. Sau şi asta e doar ca schi şi schiat? Sărat. Totul era plin de aburi, şi eu, şi el, şi pământul, şi urina. Subit, s-a ivit în mine dorinţa unificării aburilor, voiam să simt fierbinţeala de jos, de sus, pe lângă fierbinţeala pământului să simt şi propria-mi fierbinţeală, fierbinţeala urinii, a urinii mele. Mi-am împins în faţă laba piciorului, am ridicat-o şi am întors-o spre interior, la fel ca un dansator-balerin, apoi am ţintit-o cu furtunul. Am fost copleşit de un sentiment minunat, parcă m-aş fi contopit cu pământul şi între timp m-aş fi întors oarecum şi-n mine. A erupt un miros puternic. Bárány a rămas atât de uimit, încât aproape că i s-a frânt, i s-a rupt jetul, altfel spus, s-a pişat pe el. Am râs.

Apoi şi-a fixat şi el piciorul.

Iar atunci, timid, parcă întâmplător sau din greşeală, cu prudenţă, deja nu mai râdeam, am ţintit piciorul celuilalt. Parcă ni s-ar fi înrădăcinat picioarele în pământ, nu le-am mişcat, pentru că nu le puteam mişca, mirându-ne, fiind şi noi, la drept vorbind, surprinşi, priveam jeturile galbene care se încrucişau. Cât erau de calde! Şi pişcau puţin! Parcă ne-am fi îmbăiat în sifon! Sau în şampanie, pe vremea aia ştiam deja ce-i şampania. Parcă noi am fi fost Nofretete sau Nosferatu sau cine naiba?, Cleopatra!, dar aia în lapte de măgăriţă, în tot cazul, simţeam că-i sublim sau regal tot ce mi se întâmplă, parcă urina ar fi fost aur, aur fierbinte, noua fântâna arteziană a existenţei noastre sublime şi regale.

Bárány ăsta era un zdrahon, un bădăran, un ciumete, a aterizat în clasa noastră după ce rămăsese de două ori repetent, pe vremea aceea juca în prima echipă a Fabricii de Gaz, era îngrozitor de prost, dar un băiat bine intenţionat. Acum îşi dirija cuculeţul cu atâta discreţie, delicateţe, prudenţă rezervată, cu o dragoste pudică — pe care nu le-aş fi presupus în cazul lui. (L-a sensibilizat propriul cuc...) N-aveam nici o legătură cu el, nu ne lega nici măcar fotbalul, fiind profesionist nu putea juca în echipa clasei, cei din be i-au făcut figura. Fapt pentru care m-am bucurat puţin. Cu toate că atunci când băteam băşica împreună, ca acum, pe pajişte, era politicos şi reţinut, nu-şi folosea fizicul, ci doar ştiinţa jocului.

De altfel, era un mare bou.

Se pare că mai demult se oferise să-i facă rost de bărbaţi lui madam Váradi.

— Tată! Ce dude în ţâţane! Şi zi-noapte singură! Zi-noapte doar cu partidul! Iar pe noi ne tot cocoşeşte! Aşa nu mai ţine, tată!

Oferta şi-o prezentase atât de amabil şi de duios groaznicei profesoare, încât se putea crede că însăşi bunătatea îşi cere dreptul la cuvânt, fiind convins că un semen de al său — iată ceva care mie niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte — are nevoie de ajutor, iar el este cel care-l poate ajuta. Madam Váradi a sărit să-l pălmuiască, dar Bárány a

imobilizat-o. Se pare. El arunca cel mai bine cu mingea mică — 72 de metri. Eu ajunsesem pân' la 28 şi nu eram nemulţumit. Madam Váradi a ieşit din clasă plângând. Asta deja n-o mai cred, madam Váradi nu ştia să plângă. Deşi dudele ei erau reale. Un fapt real e un fapt real, nu cedăm duda! Cu toate astea, pe Bárány nu l-au exmatriculat, a venit tată-său la şcoală, membru în garda muncitorească, şi i-a aranjat ploile, deşi nu-l mai văzuse pe Bárány de zece ani; Bárány trăia singur, cu maică-sa, care era prezentă la toate meciurile lui, chiar şi-n provincie, chiar şi la meciurile de antrenament, acolo se făcea criţă, Bárány trebuia s-o ducă acasă şi o făcea întotdeauna fără să crâcnească.

Ne-am rezemat spatele unul de celălalt şi aşa ne-am *încrucişat*. Felul cum ne-am uşurat, aproape în acelaşi timp, semăna cu o delicateţe reciprocă, m-am întors uşor spre el, el spre mine, apoi ne-am atins unul pe celălalt, ca şi cum s-ar fi pupat. Un sărut fugitiv. Ca şi cum ne-am fi strâns amical mâinile. Fireşte, era important pentru mine să mă gândesc la cuculeţul meu ca la o persoană independentă de propria-mi persoană, ca la o fiinţă pe care, de altfel, o simpatizez, dar nu mi-aş băga pentru ea mâna... în foc, nu-mi pot asuma răspunderea pentru ea, în tot cazul, nu fără rezerve, doar aşa, asemenea celor care aparţin aceluiaşi cerc de prieteni.

Bárány nu-şi făcuse atâtea probleme.

— Ce fofoloancă mică şi frumoasă ai — mi-a spus. Vorbea cu mine de parcă aş fi fost fată, îmi plăcea acest lucru, am considerat că-i onorant.

34

Bunicul bunicului meu, scundul, confidentul lui Franz Joseph, se trăgea de şireturi cu fratele acestuia, cel care avusese parte de un destin atât de tragic, împăratul Maximilian, Miksa, să fie Miksa, care atât de mult a tot ascultat de Napoleon al III-lea, încât a preluat tronul mexican, dar după

aceea franţujii l-au părăsit; în schimb, el a rezistat eroic şi l-au executat, i-au tras un glonţ în cap tocmai în 1867, în perioada instaurării dualismului austro-ungar. Dar înainte îl vizitase stră-străbunicul meu care era din cale-afară de gurmand, deşi celebra fleică à la Esterházy nu de la el îşi primise numele (nici strada Puşkin), dar Mexicoul îi venise de hac. Nu specialităţile — stră-străbunicul meu îşi asuma cu o îndrăzneală extraordinară aventurile culinare vesele (nu refuza porumbul tăciunos, nici viermii prăjiţi, al căror gust, ba mai mult, consistenţă, amintea de jumările noastre), pentru că toată corelaţia asta neprevăzută (să construieşti punţi între continente îndepărtate) avea un anume haz —, ci mai degrabă modul în care se prăjea?, sau mai degrabă igiena?, interpretarea central-americană a igienei?, sau nişte noi bacterii intestinale?, să fi clacat bătrânele bacterii intestinale maghiare?, în tot cazul, începând de a doua zi n-a mai putut înghiţi nimic. Slăbise cinci kilograme, cinci! (Ceea ce în secolul trecut era aproape o tragedie, nu ca-n vremurile noastre fleşcăite, ale curelor de slăbire lipsite, de altfel, de catharsis. Odinioară ungurul [omul] nu slăbea!)

În prima zi, la sosire, au organizat o cină festivă în cinstea lui. După-amiază a participat la celebrul Montagempfang al împărătesei Charlotte, iar seara a stat lângă „micuţul Coburg“ (cum îl numea regina Elisabeta, cumnata sa cu limba ascuţită). Într-un moment inevitabil al serii, a simţit nevoia să se uşureze. Valeţii în livrele înzorzonate i-au arătat drumul. Locul cu pricina unde fusese condus l-a scandalizat profund pe stră-străbunicu' meu, deşi era amenajat distins — totul baroc spaniol, clanţe din aur, vase din porţelan, bolţi frumos arcuite, palmieri. La început n-a înţeles despre ce-i vorba. Era pentru prima dată când vedea un pisoar public. Era indignat, cât pe aci să se-ntoarcă, dar la nevoie, mănâncă omul şi mere pădureţe.

Şi cu asta nu s-a terminat. Lângă pisoar stătea un băieţel care ţinea în mâini un şervet de damasc. Să spunem, un metis. (Era frumos, şi de la sine înţeles că pentru fiecare tip

de amestec există un cuvânt; ceea ce este pentru norvegieni „zăpadă“, aici e „mischung“. — Există un tabel format din şaişpe pătrate, în fiecare dintre cele şaişpe pătrate se pot vedea trei persoane: un bărbat, o femeie şi fructul lor, un copil. Metisul este copilul unui spaniol şi al unei indience, castico e fiul metisului, mulatrul este urmaşul unei spaniole şi al unui morisco, apoi mai este chino, lobo, gibaro, care-i copilul unui bărbat lobo şi al unei femei chino, albarazado, care-i copilul unei mulatre şi al unui bărbat gibaro, respectiv, tatăl unui cambujo, care procreează un sanbaigo. În penultimul pătrat, la descendentul unui Tente Eu El Aire şi al unei mulatre, autorul anonim al tabelului îşi epuizează rezerva de cuvinte, astfel că scrie: Noteendiendo, adică: Nuteînţeleg...)

Ruda noastră n-a fost deranjată în mod special de prezenţa băiatului, personalul trebuie ignorat, atitudine care nici măcar nu era considerată drept orgoliu. Dar când a terminat de urinat şi a ajuns la delicata problematică a ultimelor picături (minte, minte bărbatul care susţine c-a rezolvat problema asta, deci poate fi liniştit, aşa ceva numai romancierii inventează, adică romancierele), băiatul a şi fost lângă el, aproape un copil, dar pielea închisă, strălucitoare, de culoarea bronzului, îl îmbătrânea într-un fel aproape confuz, şi, încă înainte ca potentatul alb să fi putut face orice, îi şterse cu un gest mătăsos, inimitabil de delicat copacul străbun.

— Muchas gracias — spuse recunoscător stră-străbunicu' şi privi îndelung ochii uleioşi.

35

Şi eu i-aş fi putut spune lui Bárány că mucias graţia, dar în loc de asta l-am grăbit iritat, să mergem odată. Printre tufe am văzut-o pe madam Váradi, dar spre marea mea surprindere nu i-am spus lui Bárány.

— Mergem odată, mergem odată, foarte mergem — chicoti rânjind Bárány, şi-şi scutură puţin cucul. M-am simţit

puţin jignit, am avut senzaţia c-a scuturat de pe sine atingerea mea; exagerare. După cină, madam Váradi m-a convocat la ea, dar am scăpat teafăr. Nu adusese în discuţie faptul că ne-am pişat, s-a mulţumit să-mi ordone să termin cu acest comportament distructiv şi să-mi bag minţile-n cap.

— La ce vă gândiţi? — am întrebat-o, dar mi-a răspuns că ştiu eu foarte bine despre ce-i vorba. — Dar tanti Teri, pe cuvântul meu de onoare că nu.

Era pentru prima dată când îi spuneam tanti Teri, în clasă nu mai era nici un băiat, fată da, care să-i fi spus astfel. Ştiam să ne respectăm.

Bárány avusese dreptate că madam Váradi trăia fără bărbat. Locuia cu fiul ei, douăj' cinci de ani, dar cu mintea de doi ani, se pişa, se căca pe el, madam Váradi îl îngrijea singură, se grăbea întotdeauna acasă, ţinea la fiul ei chiar mai mult decât la tinerii comunişti, dar noi nu ştiam asta, şi chiar dacă am fi ştiut n-am fi crezut, în marea noastră ură şi spaimă nu ne puteam imagina aşa ceva.

36

„În după-amiaza zilei de 24 martie, la patru jumate, tocmai mă pregăteam ca împreună cu fiica mea, Mia, să servim un ceai din înlocuitor — groaznic! —; soţia şi cealaltă fiică, Valentine, erau în vizită la vecini, când valetul meu, vizibil agitat, m-a anunţat că un grup de jandarmi înarmaţi şi comisari ai poporului în frunte cu Halnek au intrat în castel, pretinzând să fie conduşi la mine.

Pretind... păi ultima dată împăratul şi regele au pretins ceva de la mine, deşi formal fusese tot o rugăminte... La fel şi copiii, asta la vremea respectivă, povestea cu atelajul tras de măgar. Móric se postase sever în faţa mea, apoi cu plictiseala exigentă care-l caracteriza, cunoscută ulterior din intervenţiile sale din Parlament, mi-a spus: Tătâne, eu şi Alajos, frate-meu mai mic, pretindem îndeplinirea promisiunii făcută

de-a lungul anilor, cea referitoare la atelajul tras de măgar. Tare aş mai fi avut poftă să-i sărut din tot sufletul pe amândoi.

Primul gând care mi-a trecut prin cap a fost că mă vor aresta.

Jandarmii m-au înconjurat cu o atitudine sfidătoare, erau înarmaţi cu puşti mannlicher şi cu pistoale, umflându-se-n pene. Apoi Halnek mi-a citit cu o voce de stentor o telegramă pe care o scosese din buzunar, din care am aflat că Lukács, comisarul popular, i-a dat sarcină lui Velinczky, delegatul judeţean, să sechestreze, sub ameninţarea pedepsei cu moartea, comorile de artă din castelul de la Csákvár, iar directoratului din Csákvár să înceapă de-ndată demersurile oficiale care se impun. Toate ordinele lor se terminau cu pedeapsa cu moartea, ameninţări echivalente cu uluitoare amenzi financiare.

Deci, inventariere şi nu arestare, mă gândeam uşurat. Nu ne-a rămas mult timp să acţionăm. Am făcut rapid cu fiica mea, Mia, un schimb de atingeri, în locul celui de priviri, apoi am zis că, ţinând seama de starea labilă a sănătăţii mele, fiica mea va prelua călăuzirea comisiei.

— Ce fel de comisie? — a răbufnit de-ndată concubina tovarăşului Halnek, care făcu o impresie atât de vulgară cu părul ei purpuriu, despletit (!), cu un palton bărbătesc, diform, greoi, aruncat pe umeri, îmbrăcată fiind într-o rochie cu un decolteu provocator, complet deplasat pentru acea oră din zi, încât curajoasa mea fiică a roşit profund şi cu capul plecat răspunse-n locul meu că, de fapt, comisia ar fi chiar ei, nu-i aşa?

Era cât pe aci să izbucnesc în râs. În viaţă, în oricare din îngrozitoarele clipe ale acesteia, întotdeauna există umor, numai că nu întotdeauna se găseşte un om pe măsură, dar umorul există cu siguranţă. Între timp, încăperea se umpluse de cea mai frumoasă colecţie de mostre de elemente dubioase de sex masculin şi feminin din Csákvár; o parte, în calitate oficială, iar cealaltă, mânată fiind de o curiozitate răutăcioasă, de dorinţa participării la ocuparea castelului, la «detronare».

În fruntea acestei hoarde, fiica mea a ieşit pe una dintre uşi, iar când uşa s-a închis în urma ultimului tovarăş, eu am alergat pe o altă uşă, m-am grăbit în apartamentul soţiei mele, am chemat-o pe cameristă, i-am explicat în grabă ce s-a întâmplat (între timp n-am scăpat de ideea peste măsură de ridicolă că sunt un actor dintr-o comedie de Marivaux), apoi i-am cerut cheile sertarelor în care soţia mea îşi ţinea obiectele de valoare.

Biata de ea s-a speriat atât de tare, încât nici măcar n-a putut să se mişte, stătea locului şi se holba, de parcă Halnek şi ai lui ar fi întors deja lumea pe dos, şi susul ar fi fost josul, iar josul ar fi fost susul — pentru că, bineînţeles, acesta era scopul manevrei lor, şi nu ce susţinea fiul evreului Sterk, că n-ar exista sus şi jos, cum să nu existe!, adică e ca şi cum eu aş fi cameristul, iar ea, camerista, şi ilustrisima ar fi atentă, respectiv, ar aştepta doar să vadă la ce rezultate ajung. M-am uitat la ea, pentru prima dată de când servea la castel. Interesant, şi ea îşi plecase capul ca adineaori fiica mea, Mia. Revoltător, în definitiv sunt un om bătrân!!!

Am căutat cu o agitaţie nervoasă cheile în timp ce auzeam pe coridor paşii tovarăşilor. În sfârşit, în sfârşit s-au deschis şi sertarele, iar o parte din obiectele de valoare şi-a găsit locul în pantalonii mei largi, pe la brâul cărora am încercat să înghesui o parte din ele, astfel ca la genunchi, acolo unde pantalonii se strâmtau, să se adune o cantitate cât mai mare. Mi-am desfăcut, deci, centura, la fel şi doi nasturi din faţă, şi-n peştera astfel formată am lăsat să alunece diferitele obiecte care fiind reci îmi gâdilau pulpele rămase goale pe jumătate, mai apoi am constatat şi câteva zgârieturi făcute de brăţări, medalioane, cercei, care alunecau-cădeau, pentru că nu apucasem să învelesc toate obiectele astea, le aruncam repede, aşa cum le găsisem, când la un moment dat a trebuit să realizez că stând în faţa mea, camerista nu-şi mai ţinea capul plecat, ci mă privea cu atenţie mărită, se holba la mine, la mâna mea şi la pantalonii mei, descheiaţi în faţă.

— Închide ochii! — am repezit-o grosolan, vorbe pe care ulterior le-am regretat, dar ea nu i-a închis.

— Atunci întoarce-te! — i-am spus nu mai puţin iritat, pentru că n-aveam de unde să ştiu cu câtă ingeniozitate o să tragă fiica mea de timp, dar femeia nu s-a întors.

— Atunci ajută-mă, în sfârşit! — am chemat-o lângă gura peşterii pe camerista complet zăpăcită, a cărei atitudine m-a surprins chiar şi pe mine, ţinând seama de experienţa mea de până atunci privind comportamentul servitorilor. O după-amiază deosebită! — la fel cum avea să fie şi seara.

Am aruncat repede o basma mare pe umerii cameristei ca să poată piti sub falduri caseta cu bijuterii, în ea ajunseseră exemplarele valoroase, i-am deschis o uşă camuflată, asta ca să iasă repede şi să ascundă caseta în grădină, într-un loc indicat de mine, ordonându-i să se întoarcă repede. Ceea ce s-a şi întâmplat fără să atragă atenţia ochilor iscoditori. Între timp, Mia a întreprins o vizită ca la muzeu, o vizită în toată regula, impunând tuturor să participe la această vizită prin apartamentul ei şi prin cele ale surorilor şi fraţilor ei, a conversat glumeţ cu comuniştii, chiar şi cu muierea aceea vulgară, făcând ca procedura să dureze la limita ridicolului, pentru ca eu să am timp suficient să acţionez. De-ndată ce am ajuns din nou în camera mea, cu inima cât pe ce să-mi iasă din piept, obosit din cauza surprizelor şi pericolului, a intrat şi comisia condusă de fiica mea. Prin urmare, m-am consacrat de-ndată oaspeţilor.

Alături de Halnek, celălalt personaj principal era un angajat al băilor din Budapesta şi Ostende, un băieş care se ocupa şi cu scosul bătăturilor. Era cât pe ce să cad şi eu în ispită şi să-i ofer de lucru, femeile din familia mea sufereau, parcă în mod fatal, din cauza perfidelor bătături, iar eu respect competenţa profesională, dar pân' la urmă am tăcut mâlc, fiindu-mi teamă de capcanele răstălmăcirilor. Procesul-verbal a fost scris de un pensionar, un comisar al poporului din Budapesta, care gâfâia fără-ncetare în timp ce împroşca peste tot cu salivă, când pe sine, când pe hârtii,

când pur şi simplu în aer, învăluind totul într-un nor de aburi, şi ori de câte ori mi-am oferit serviciile, la modul sincer şi binevoitor, în scopul simplificării şi al grăbirii finalizării procedurii, m-a întrerupt mereu cu aceeaşi replică:

— Eu mă pricep mai bine la asta, pentru că atunci când au inventariat Muzeul Ernst am stat acolo de pază, şi cum fac eu acum, aşa au făcut şi profesorii.

Drept urmare, cărţile mele au fost, de exemplu, inventariate astfel: «129 de cărţi italieneşti (un mare lexicon de arte plastice şi de istorie), atâţia centimetri înălţime». În loc de Voltaire au scris Moltke. N-am spus nimic; dacă aşa făcuseră şi profesorii, o să fie bine şi pentru mine.

Apoi a urmat capela, unde bestiile astea au intrat fără să-şi dea jos pălăriile. Halnek şi cel care se ocupa cu scosul bătăturilor s-au postat lângă mine, astfel că am pregetat să-mi îndoi genunchii, dacă aş fi făcut-o, parcă aş fi îngenuncheat în faţa lor, apoi ruşinându-mă, totuşi mi i-am îndoit, ştiind foarte bine în faţa cui îngenunchez, de fapt. Dar până şi un bătrân renunţă greu la amorul propriu.

Lângă altar, într-un dulap de sticlă sunt expuse cămaşa, sabia şi medaliile fiului meu Alajos, căzut în război. Câţiva dintre cei care purtaseră arme, cei care fuseseră pe front, se uitau la ele cu pietate. Lui Halnek nu i-a fost pe plac atmosfera asta:

— Tovarăşe, astea nu le trecem în inventar, astea n-au nici o valoare şi nu interesează pe nimeni.

Acest mic episod m-a făcut să-mi dau seama de pericolul infinit al comunismului, de puterea şi toanele acestuia, ba mai mult, de natura sa nimicitoare (nici dacă ar vrea n-ar putea să facă altfel). Faptul că se lăfăiesc în fauteuilurile mele — e neplăcut. Dar pân' la urmă tot o să plece odată. Pot să-mi tragă un glonţ în cap, horribile dictu — e, de asemenea, neplăcut. Dar eternitatea nu este aici, în castelul meu. Îi ameţesc pe oameni cu tot felul de şiretlicuri şi idei infantile, distrug ţara? E neplăcut, cum să nu fie?, dar ţara-i puternică — chiar dacă-i slabă, tot puternică e —, odată tot îşi va reveni

şi din boala asta. Dar gestul acela plin de dispreţ pe care îl făcuseră în faţa relicvelor lui Alajos s-a dovedit a fi mai îngrozitor decât orice. Să mă ierte Atotputernicul, dar gestul acela parcă ar fi fost al lui, gestul Domnului, al Creatorului care tocmai suprimă ceva.

Moarte eroică? Nu există.

Pietate? Nu există.

Fiul meu? Nu există.

Nu le trecem în inventar, deci, nu există. Nu există trecut, nu există istorie, nu există ţară, nu există tradiţii. Comuniştii sunt prezentul, un acum brutal. Mărturisesc că, alături de sentimentul dispreţului, de care niciodată n-am dus lipsă când a fost vorba de aceşti tovarăşi, s-au cuibărit stupoarea şi incertitudinea, senzaţia îngrozitoare a nesiguranţei.

Astfel a urmat cameră după cameră. Halnek, ca un câine care scormoneşte, a deschis toate sertarele, a percheziţionat toate ungherele şi nu mai prididea să întrebe unde sunt «comorile de artă».

— Comorile, comorile! — a sforăit furios.

Am arătat spre tablouri, spre portretele care atârnau pe perete, care proveneau de la maeştri care au trăit în diferite secole.

— Pe nimeni nu interesează tablourile dumitale de familie — a grohăit spre mine. Nici mobilierul antic nu l-a satisfăcut. — Consiliul guvernului mi-a cerut să pun sub sechestru comorile de artă, un Esterházy trebuie să ştie ce-s alea comorile de artă; la fel şi unde sunt.

— Păi dacă-i vorba de asta, întâmplător sunt tocmai un Esterházy, — am mormăit printre dinţi.“

37

Mihály, fiul palatinul Pál, era considerat cel mai esterházy dintre toţi Esterházy; va să zică, Pál a luat-o de nevastă pe Orsika, fata lui István Esterházy şi a lui Erzsébet

Thurzó, care nu fusese altcineva decât copila descendenţilor din prima căsătorie a tatălui său şi din prima căsătorie a mamei sale, astfel că socrul său îi fusese frate consanguin, iar soacra, sora lui uterină, drept urmare — minimo calculo —, străbunicul matern al acestui Mihály, dar şi bunicul patern, bunicul matern, tatăl, până şi mama erau Esterházy. În zadar te refugiezi, în zadar alergi, ce ţi-e scris în frunte ţi-e pus. El a fost cel care a început să construiască în mlaştinile de lângă Süttör castelul de la Fertőd; a cântat şi la clavicord.

38

„Ştim noi să vorbim şi altfel — a sâsâit Halnek încet printre dinţi, de parcă nici unul dintre noi n-ar fi dorit să-l audă celălalt. M-a deranjat această asemănare.

Când am ajuns în apartamentul soţiei mele, dar mai ales după ce am arătat comisiei colecţia de porţelanuri, piese rare din Japonia, China, Saxonia şi din alte ţări, s-a liniştit mai mult sau mai puţin, iar când m-am lăudat cât de valoroase sunt cele două vaze chinezeşti aflate în birou, pentru că eram într-o încăpere destinată unei femei, Halnek a dictat grefierului care până atunci împroşcase cu salivă tot castelul, următoarele:

— Două vaze femeieşti, din porţelan!

Ulterior am adoptat şi noi această definiţie, am folosit-o fără nici o urmă de batjocură, se găsiseră câţiva care s-o ia în serios.

Între timp, ceilalţi tâlhari se lăfăiau. Chiar dacă aş fi vrut, n-aş fi fost în stare de aşa ceva, asta din cauza celor câteva obiecte de valoare depozitate în breeches-ii mei. Şi aşa umblam destul de ţeapăn, fapt pe care tovarăşii l-au explicat, firește, prin îngâmfarea mea. Astfel se nasc legendele, datorită unor pantaloni de golf care-s plini. Exista, îndeosebi, pericolul ca un sceptru mic, opera unui anonim

din Nürnberg, despre care memoria familiei susţine că ar fi provenit de la regele Mathias, obiect obţinut odinioară de unul din strămoşii mei de la bunul Estván Illésházy, să-mi rănească genunchiul.

Dar pentru că totul are un sfârşit, aşa şi această tragicomedie! Moleşiţi, răpuşi de oboseală, ne-am împrăştiat care-ncotro, dar Halnek n-a scăpat, totuşi, din vedere să-mi aducă la cunoştinţă că sunt responsabil pentru inventar, care e «proprietate comună».

— O, dar vă rog — am mormăit —, de când mă ştiu sunt responsabil, la fel a fost şi tătânele meu, şi tătânul tătânelui meu, la fel e şi fiul meu, şi la fel va fi şi fiul fiului meu. Aşa ne e soarta. Din responsabilitate deţinem cel mai mult. Dacă doriţi, puteţi s-o treceţi la inventar. Dar numai mâine.

Seara sosise în secret un mesager de la Pesta; a adus vestea cea bună că nora mea a avut norocul să dea viaţă unui băiat! Bietul Mátyás, micuţul meu nepot! De secole încoace e primul Esterházy care a venit pe lume fără rang şi fără avere!“

39

Tata aşteptase până a fost proclamată justiţia socială, numai atunci a fost dispus să vină pe lume. În ziua respectivă se naşte decretul privind înfiinţarea Armatei Roşii maghiare, decretul nr. 4 al Consiliului de guvernare înlocuieşte vechile tribunale cu un tribunal revoluţionar, al cărui membru poate să fie oricare — oricare! — muncitor, în timp ce decretul nr. 5 dispune aducerea în faţa justiţiei a celor care propagă ştiri alarmante; tribunalele îşi îndeplinesc datoria în regim de urgenţă, nu există recurs sau apel la sentinţele pronunţate. Condamnările la moarte pot fi emise numai dacă sunt votate în unanimitate. Pedepsele pronunţate trebuie puse în aplicare imediat. Începând din data de douăşunu, Cicerin, comisarul poporului pentru Afacerile Externe, şi Béla Kun şi-au

telegrafiat zilnic — Béla! Am o reţetă trăsnet pentru borşci rusesc, stop! —, la fel şi-n ziua respectivă!

Iar în salon s-a oprit imensa pendulă cu greutăţi — dar domnul Schatz a spus că timpul nu s-a oprit —, şi l-au arestat pe bunicu' născut să fie arestat. Era cât pe-aci ca tata să se nască după-amiaza, dar s-a răzgândit, bunicu' s-a întors acasă fără să-şi fi isprăvit treburile. Fiul său încă nici nu se născuse, dar provocase deja deziluzii. La ora două şi-a scos capul (sau creştetul) în lumea asta, de fapt, în lumea umbrelor, pentru că-n secunda în care ar fi putut să înceapă *treaba*, de exemplu ar fi putut să se uite de jur împrejur, aşa lunecos cum era din cauza sângelui (sau nou-născuţii sunt ca şi puii de pisică, au ochii închişi?), s-a întrerupt curentul electric, aspect pe care-l putem trece liniştiţi în contul Republicii Sovietice Ungare, iar bunica a început să ţipe, crezuse c-au murit. Că tocmai mor.

Curentul electric a revenit îndată, nu din cauza ţipetelor bunicii, căci acum a început să ţipe asistenta, o anume Györgyi Kárász (pentru noi, mai târziu, tanti Gyuri), pentru că tata avea un păr prea bogat pentru un nou-născut, care în acest du-te-vino al curentului electric strălucea argintiu, altfel spus: dintre coapsele bunicii îşi mijea ochii spre această Györgyi Kárász un bătrân cărunt, cu părul sârmos.

— Un şaman! — strigă femeia, îndrăgostindu-se pe loc şi pentru toată viaţa, de tata. (Mai târziu avea să meargă la cealaltă bunică, s-o ajute la curăţenie şi la gătit. O vreme a şi locuit la ea. Era din Ardeal. Uneori făcea rost de *halva*, de care ne era foarte scârbă. Dar este o *delicatesse*, dădea a mirare din cap. Biata de ea, eu şi frate-meu mai mic odată i-am pus piedică, ne deranja nu atât că se îndrăgostise de tata, cât mai ales că nu-i era ruşine să fie îndrăgostită, aşa bătrână cum era. I-am pus piedică parcă întâmplător. Lovitură de la unşpe metri!, mă privea cu seriozitate frate-meu, care o iubea necondiţionat pe mama. La ancheta părinţilor am negat totul cu dezinvoltură. Ochii mamei străluceau într-un mod ciudat.)

Deci, au ţipat persoane feminine care mai de care, iar drept răspuns, tata s-a retras temporar.

40

Îl întreabă tata în întuneric pe Dumnezeu: ce a fost asta?

— Ce să fie, lumea.

— Ţipetele astea?

— Păi, sigur că da. — Şi ca tata să nu se mai sclifosească, e foarte frumos cum ţipă femeile, o să vadă el, ăsta-i unul dintre cele mai frumoase lucruri din lume. Aceste ţipete speriate, bestiale.

— Ce-mi spuneţi dumneavoastră nu mă convinge deloc.

41

Această ezitare, aceastăezitaredeasăriînviaţă, această tradiţie am dus-o mai departe, eu nu m-am născut de două ori, cum făcuse tata, dar m-am născut mort.

Eram vânăt, m-am născut vânăt, am cântărit cinci kilograme. Cinci mii douăzeci şi trei de grame, ca tata, la gram. Ce-i asta, dacă nu o minune? Firește, e minune, dar ce fel de minune? Ce-nseamnă? E vorba totuşi de identitate, cinci mii douăzeci şi trei de identităţi. M-am născut mort, m-au pus în apă caldă, apoi în rece. Aşa m-au salvat. A durat câteva minute. Bunica mea, care venise la Pesta, plângea. (Cred că pentru prima şi ultima dată în viaţa ei. De altfel, şi-ntr-a mea.) Eram prea mare, a trebuit să trudesc mult ca să pot ieşi, treaba asta m-a epuizat. Nu-i rău pentru început. Am auzit că-n asemenea situaţii omul îşi pierde mulţi neuroni. Întotdeauna am fost convins că-i vorba de un lucru fatal. Ce inteligent aş fi dacă nu mi-ar lipsi aceşti neuroni! (Bunicu', ştiind totul despre familie, cine ce este, titluri, ranguri, funcţii, demnităţi, ramuri-ramificaţii, asta pentru ca *mai*

târziu să nu existe inexactităţi, scria necrologul pentru fiecare membru nou-născut al familiei noastre, sosea fericita telegramă de undeva, de la Pápa, Kismarton, Viena, Paris, Cseklész, iată, să ne bucurăm, a venit pe lume! —, iar drept replică, bunicu' îşi înfigea dinţii în muştiucul pipei, dădea aprobator din cap, apoi se aşeza cu telegrama în mână la birou şi începea să scrie necrologul nevinovatului nou-născut. Ca un arhanghel cu paloş. Suntem ţărână. L-a scris şi pe al meu îndată.)

Speranţele tatălui meu din perioada embrionară au fost supralicitate motivat. Nu era vorba de lipsă de modestie. (Pe bune: toată viaţa lui tata a fost un modest, niciodată nu l-am auzit lăudându-se, niciodată nu şi-a evidenţiat nici un fel de competenţe personale. Poate doar singurătatea îi este lipsită de modestie, în lipsă de altceva mai bun, orgolioasă.) De facto, apoi totul s-a întâmplat altfel. Nu faptul că i s-a schimbat viaţa a fost grav, dacă a fost să fie ceva grav, ci faptul că istoria l-a debarcat în permanenţă din propria-i viaţă. Ca şi cum un actor dintr-o piesă ar primi instrucţiuni care sunt pentru o altă piesă. Există un regizor gălăgios, căruia îi pute gura şi care tot timpul îl îmbrânceşte pe tata spre ieşire... Tata joacă într-o dramă istorică, dar primeşte instrucţiuni pentru un cabaret de prost gust. Sau invers. Iar el se lasă târât de val, ce altceva ar putea să facă...

42

Deci, bunicu' răsfoia Spectator-ul — temperamentului său, spiritului caustic şi bărbii sale i s-ar fi potrivit cel mai bine Anglia —, când o ceată mai mică, dar gălăgioasă, formată din aşa-numiţii băieţi-Lenin a intrat în cameră; la cine a fost cheia?, cum s-a întâmplat?, nu-i o întrebare complicată, dar niciodată n-o să aflăm răspunsul, şi l-au declarat arestat.

El a pus revista pe masă, a dat afirmativ din cap, pentru că înţelesese starea lucrurilor, apoi a întrebat de ce?, asta

pentru că întotdeauna punea această întrebare, când pentru sine, când cu voce tare, când în public. (Probabil că o ramură colaterală a acesteia fusese „cui, unde, de ce“-ul tatei...) A fost şi privirea glacială, dar acum n-a funcţionat, acestor băieţi aroganţi nici prin cap nu le-a trecut să împietrească pe loc, îi durea-n cot de bunicu' — ceea ce probabil se întâmpla pentru prima dată în viaţa familiei şi a ţării. Teamă, da, ură, da, dar să-l doară pe cineva-n cot de bunicu'?! Să-l doară pe cineva-n cot de bunicu'?! Ăştia nici măcar nu ştiu cine sunt, rămase stupefiat bunicu'. Dacă ar trebui, ar şti, dar nu trebuie. Iată partea bună a revoluţiilor, se năpustesc, se năpustesc, nici măcar nu ştiu că ar trebui să le fie frică, aşa că nu le este frică: ceva înfricoşător. Cuiva trebuie să-i fie frică: pentru că lor nu le este, mie mi-e. O nouă ordine, o nouă ierarhie. Un comisar al poporului precis că nu se teme de rege: nu au relaţii. N-a făcut nimeni prezentările. Regelui — dacă mai trăieşte — tocmai de aceea îi este frică, ştie că are relaţii cu toată lumea, mai exact, toţi îi sunt supuşi.

Încet, bunicu' s-a îmbrăcat. L-au dus la închisoarea centrală. Apoi la cea din Kőbánya.

A treia zi după arestare (a treia zi: întâmplător, coincidenţă creştină), dis-de-dimineaţă, în faţa casei s-au oprit din nou mai multe maşini şi iarăşi au apărut câţiva băieţi-Lenin („această turmă-a-coşmarului“), de data asta să rechiziţioneze pe cont propriu, „oricum, papá (!) nu mai are nevoie de nimic din moment ce-i arestat“.

Papá: aşa au spus.

Ceea ce-i interesant: în familia noastră toată lumea îi spunea tatălui său: papá — atât bunicu', tatăl meu, cât şi noi, eu, frate-meu şi soră-mea. Nouă ne mai fusese permis — strict pentru uz intern — şi papi. În faţa străinilor ne era puţin — pe bune că doar puţin — ruşine de sentimentalismul nostru. (Când tatălui meu i-a căzut un incisiv — într-o zi a început să i se clatine, el ni-l arăta râzând, ca pe o atracţie, se mândrea cu acest balans, îl tot mişca din spate cu limba,

de parcă ar fi mânuit o marionetă, e îngrozitor, se mişcă tronul regal, dar în orice caz, coroana, îl rugam să înceteze, iată, sentimentele royaliste ţinute inutil în secret, dar el râdea, iar cu severitatea noastră de copii nu numai că am condamnat această neseriozitate, această subită frivolitate, ci pur şi simplu am dispreţuit-o — sora noastră mai mică, cel mai puţin sentimentală dintre noi, a spus fără să tresare, pe un ton moale, doar atât: Papilapte.)

43

În copilărie ne-am adresat părinţilor cu dumneavoastră, papi, vă rog, mami, vă rog. Tutuiala nu era permisă. Apucături de servitori, ne-a instruit mama, fără orgoliu, mai degrabă explicativ, descriptiv, didactic. Ea pronunţa cuvântul fotoliu — fotői, cuvântul meniu — mönü, iar *eeen*-ul nazal de la sfârşitul cuvântului *szuterén* vibra şi torcea atât de galant, parcă ar fi fost vorba de o impozantă sală de bal, nu de gaura întunecoasă şi plină de igrasie unde tocmai locuiam atunci.

Mama fusese cea care s-a ocupat de educaţia noastră, ea avea astfel de principii, speranţe, drept urmare, decepţii, pilobă, astăzi („v-a pervertit comunismul"), lui tata nici prin minte nu-i trecea aşa ceva, urmărea neatent cum creştem. Când rudele sau oaspeţii îl întrebau despre noi, rânjea senin — cresc ca buruienile, răspundea —, iar ei dădeau aprobator din cap, crezând că tata se ocupă zi-noapte cu şlefuirea acestor diamante care suntem noi. Mir gesagt.

Pe vremea gimnaziului am încetat să ne adresăm părinţilor cu dumneavoastră, mai precis, am încetat şi nu prea, pentru că niciodată n-a devenit, n-a putut să devină, o tutuire reală; ne percepem tutuirea de parcă ar fi fost o glumă, de parcă părinţii noştri ne-ar fi permis acest lucru, din nou şi din nou, în mod excepţional, din joacă. Odată cu tutuirea am început să le spunem muter şi fater, apoi aşa a şi rămas, împotriva tuturor protestelor mamei (contra linqua non est

pis), dar nu chiar cum se practică în mod curent; de exemplu, cum îi aruncă chelnerul în faţă, ei, fater, mai bagă-n tine şi duşca asta, ci..., nici nu ştiu, parcă mai respectuos?, sau parcă ar fi avut de-a face mai mult cu originalul nemţesc? În tot cazul, simţeam profund şi-n permanenţă caracterul personal al acestor cuvinte, da, de parcă le-am fi folosit drept nume de persoane, cei patru evanghelişti care au fost trei, Fater şi Matei. În limba germană e mai simplu: dacă-i rudă, îl tutuim: fie că-i femeie, fie că-i bărbat, fie că-i palatin, fie că-i damă de companie la palat, fie că nu-i, fie că are doi sau două sute de ani. Repet, dacă-i rudă. Cu toate că n-am prea ţinut legătura cu cei din clasa noastră socială, n-am întreţinut-o sub direcţia tatei, pe el neinteresându-l foarte tare treaba asta, dar totuşi era ştiut, într-un fel sau altul, cine în ce fel ne este rudă.

Existase o anume imagine involuntară şi vie a familiei. Familia poate fi descrisă la fel ca şi oraşul, cartierele Rózsadomb, Kőbánya, primăria, poliţia, Dunărea. Ca un peisaj. Dar peisajul poate fi descris? Există descriere a unui peisaj? Lumea poate fi descrisă? Poate fi citită? Din reflex, prin familie înţelegem mai cu seamă tată: tată, lege şi aşa mai departe. Apoi reiese că mai ales acest şi aşa mai departe formează familia, marea familie, clanul; pentru că principiile unei mari familii sunt regăsite mai puţin în legăturile părinţi-copii sau fraţi şi surori, în aceste relaţii profunde şi intensive, dar *finite*, şi mult mai degrabă în lujerii învârtejiţi la infinit ai verişoarelor şi verişorilor, cuzinelor şi cuzinilor, ai maşterelor, ai unchilor din partea mamei şi ai mătuşilor — o îndepărtată oaie neagră! —, lujeri pe care, în funcţie de clişeu, îi simţim fie că ne sufocă, fie că ne leagănă ameţitor de plăcut.

Cu cât e mai mare o familie, cu atât se cunoaşte mai bine pe sine.

Am găsit fiţuici în cele mai neaşteptate locuri, în podul casei bunicii, între filele unui roman de Stendhal, bucăţi de hârtie rupte brusc, întâmplător, de undeva, sau altă dată,

coli *serioase* de hârtie împăturite în patru, pe care erau notate complicate deducţii privind arborele genealogic. Şi, nu numai cu un scris feminin sau cu unul bătrânesc, tremurat, deci, drept o anume compensare; ci, asemenea unui antrenament: la fel cum trebuie mişcaţi şi caii din când în când, diii calule, diii!, tot aşa şi aici: trebuie mobilizată memoria; sau ca un joc permanent, gimnastica minţii, quiz: ei bine!, ia să vedem noi pe ce linie suntem rude cu viceregele din Altamira? („Omul e întotdeauna rudă prin intermediul Liechtensteinilor“ — Tata.)

Şi de la mama au rămas asemenea bileţele în care cineva „este dedus“, la ea probabil că-i mai degrabă vorba de o anume nevoie a demonstrării, că se descurcă în labirintul familiei, bileţele şi caiete, astea chiar că sunt urmele unei aşa-numite vieţi de femeie, eforturile, aceste caiete *începute*, începute, adică abandonate, într-unul, biografia pictorilor italieni renascentişti — renasce-entişti, zbârnâia mama — şi o listă cu operele lor, în celălalt, rămăşiţele unui curs de limbi străine întrerupt între timp, *à gauche = la stânga*, care apoi se transformă în jurnal, jurnalului din 1950 al unui nou-născut. O găselniţă literară, de parcă fraza asta eu aş fi scris-o: *Draga mea mămucuţă e foarte neîndemânatică, dar se străduieşte foarte tare. O să se obişnuiască, numai că, vai, să nu mă scape în cadă. M-a scăpat.*

Numai că, vai: după aceea, pe ultimele pagini dintr-un caieţel mizerabil, printre rânduri, printre rândurile unei liste cu cheltuielile zilnice, însemnări foarte-foarte personale. Aproape că văd negru în faţa ochilor (a se înţelege: orbesc). Cu litere ireal de mici, dar cu îmbârligăturile dinamice ale mamei, astfel ca nimeni să nu le poată citi, ba mai mult, până şi existenţa lor e contestabilă, poate doar mişcările infime, cât o zgârietură a vârfului peniţei, poate nici nu-i scris, e doar cerneală... Date calendaristice, semne de exclamare, punctepunctepuncte, prescurtări, se simte că mâna nu vrea să scrie ce scrie, ceea ce totuşi îi dictează fără cruţare o de-

cizie finală, o disperare şi o speranţă stâlcită. Sau răzbunarea, ca să nu le uite.

Deci, din când în când, înainte de a se adresa cuiva se căţăra pentru scurt timp în arborele genealogic, apărând astfel Du sau Sie, deşi însăşi căţărarea o aducea atât de aproape de cei în cauză, încât de obicei se întorceau din căţărat tutuindu-se, fiind considerată înrudire (făcând abstracţie de moştenirea care nu poate fi rezolvată cu du) inclusiv posibilitatea teoretică a înrudirii.

44

Bunica şi tanti Mia nu se tutuiau cu cei care s-au ocupat de rechiziţie, dar totuşi ăştia s-au purtat de parcă ar fi fost membri de familie. Într-adevăr e greu să-i deosebeşti de rude pe cei care recurg la rechiziţie: vin când vin, indiferent că ne bucurăm sau nu ne bucurăm, dar nici într-un caz nu facem mutre, neapărat zâmbim pentru că-i în interesul nostru. O, rudele cele noi — se uitau surprinse la intruşi bunica şi tanti Mia. (Acum observ, asta nu se putea întâmpla a treia zi, pe bunica n-au lăsat-o să iasă atât de repede de la maternitate, dar e totuna.)

A început jefuirea, la modul concret — pernuţa tatălui meu. De altfel au fost de-a dreptul politicoşi, au marşat la glumele celor două dame, iar unul dintre ei a invitat-o pe tanti Mia să meargă cu el să se plimbe pe Corso. Ce să spun! Celălalt a dat o mână de ajutor să ascundă una-alta din faţa „tovarăşilor“ (astfel, fireşte că şi din faţa lui). Cine mai înţelege ceva? În general, spaima feminină măreşte, excită brutalitatea, dar bunica şi tanti Mia erau doar intimidate, nu ştiau că au de-a face cu brutalitatea, mai degrabă aşa au povestit ulterior, au constatat doar manifestarea unei lipse de maniere militare.

Bunicu' ştia ce-nseamnă lipsa de maniere militare: poarta conacului tăiată cu ferăstrăul, obligarea doamnei conacului,

însărcinată fiind, să predea obiectele de valoare, împuşcarea pe loc a soţului speriat când apare pe neaşteptate în cămaşă de noapte, împuşcarea tot pe loc a băieţelului de patru ani, speriat când apare pe neaşteptate în cămaşă de noapte, la fel pe mama acestuia, cu două gloanţe, dar care în mod miraculos supravieţuieşte, şi tot în mod miraculos îşi naşte şi copilul, pe care însă l-a nimerit un glonţ pe când era în burtă —, astfel că atunci când a intrat pe neaşteptate în încăpere, venind direct de la închisoare, sănătos, întreg, dar plin de păduchi, dorind să se îmbăieze, văzut-a clar îndată că necazul e mare.

Aşa a şi fost, dar necazul nu-i raţional, briganzii puteau să şi tragă, dar au rânjit doar.

— Papá! Dar matale ai scăpat?! — chicoti unul dintre ei, reieşind evident chiar şi retroactiv că ăştia au fost siguri pe ei; totuşi nu şi-au pierdut cumpătul, au împachetat tot ce le-a căzut la îndemână (bunicu' îi privea în tăcere: aceasta a fost teama absolută, această tăcere profundă), şi-au aruncat prada în maşini şi au plecat în trombă.

45

Maşină circulând cu viteză, avion. De exemplu, Béla Kun a fugit din ţară cu avionul. După-amiază — să fi fost în jur de cinci —, în jurul casei sovietice care-şi avea reşedinţa la Hotelul Hungaria a apărut un avion, a survolat Dunărea, colinele Cetăţii, apoi, după un viraj îndrăzneţ, s-a îndreptat spre câmpul Martirilor. Avionul era condus de însuşi comisarul poporului. Zbura la joasă înălţime, abia două' de metri, astfel că i se putea vedea până şi faţa. Era palid, nebărbierit, ca de obicei. A rânjit spre subordonaţi, apoi batjocoritor şi cu o maliţiozitate haină a făcut un gest de rămas bun spre câţiva dintre ei. Ducea din celebrele prăjituri Zserbó*, pe care le înghesuise în buzunarele-i umflate,

* Celebrele prăjituri Gerbeaud. (*N. tr.*)

bijuterii, pietrele preţioase ale conteselor, baroneselor, ale cuvioaselor doamne caritabile, potire din biserici şi multe alte comori. Pe braţe îi atârnau lanţuri groase de aur.

Când avionul a luat înălţime, dispărând în imensitatea cerului, un asemenea lanţ a căzut pe câmpul Martirilor, exact în mijloc, iar un domn bătrân, vechi locuitor al cartierului Krisztina, funcţionar la Percepţia din piaţa Sfânta Treime din Cetate, o persoană apropiată a străbunicului meu, un anume Patz — Károly-József Patz — l-a şi găsit. Şi pentru că de lănţişor atârna un medalion cu blazonul familiei noastre, cea cu grifonul-leu care într-o labă ţine o sabie, iar în cealaltă — nu, nu coada unei sape, ci — trei trandafiri, bravul Patz l-a restituit străbunicului meu, iar bunica i l-a dăruit mamei, drept cadou de nuntă. Lănţişorul cu medalion şi istoria acestuia. Mama nu l-a purtat niciodată. La început, tata era ofuscat.

— Vezi-ţi de treabă, dragul meu Mati, doar nu-ţi imaginezi că-l voi purta după ce a stat în mâinile unui criminal. — După tata, pe baza unui asemenea raţionament nu s-ar putea purta nici o bijuterie de odinioară, pentru că majoritatea au o istorie sângeroasă.

— Dar cel puţin ăia n-au fost comunişti — a supralicitat mama.

O piesă frumoasă; acum e a mea.

46

Tanti Mia a dispărut pentru o zi. La Pesta, bunicu' ştia că-i la Csákvár, la Csákvár, străbunicii ştiau că-i la Pesta. Nimeni nu ştie, nici până-n ziua de azi, unde a fost. La bunica a sosit ca de obicei, în jurul prânzului, potrivit orei sosirii rapidului de la Tata.

A sunat. I-a deschis camerista.

— Bună ziua, contesa Mia. Sper că aţi călătorit bine.

— Aşa-i — dădu din cap tanti Mia. Şi nu s-a mişcat, a rămas pironită în faţa uşii. Fata îi luă bagajul şi porni pe scări. Tanti Mia rămase nemişcată. Pur şi simplu nemişcată.

— E vreun necaz, contesa Mia? — se întoarse speriată fata.

— Nu-i nici un necaz, copila mea, dar ajută-mă să intru.

Acum camerista rămase nemişcată, nu înţelegea ce anume aştepta de la ea contesa, domnişoara Mia.

— Eşti încă aici? — întrebă tanti Mia. Speriată, fata scăpă din mâini valiza. — Deci, eşti aici. Atunci ajută-mă să intru. Ţine-mă de braţ, parcă aş fi beată, şi condu-mă sus.

Dar nu era beată, ci oarbă. Orbise. Pe ochi, în jurul ochilor, pe faţă nu se vedeau urme de violenţă. A spus tata. Iar lui, bunica. Când camerista o conduse în cameră, bunica, în loc de salut, i l-a arătat pe tata.

— Uită-te la el ce bine mănâncă! — Bunica îl alăpta, un fenomen rar pe vremea aceea. Cumnata ei se întoarse în direcţia vocii.

— L-am văzut deja — spuse încet. Bunica era cât pe ce să se enerveze când şi-a dat seama că ceva nu-i în regulă, a observat ochelarii negri pe care apoi tanti Mia, asemenea unei vedete de cinema, o misterioasă Greta Garbo, avea să-i poarte o viaţă întreagă. Până şi noaptea, noi am încercat o dată s-o pândim, îi purta şi noaptea. Atunci — în onoarea tatălui meu? —, pentru prima şi ultima dată şi-a scos ochelarii, şi tot pentru prima şi ultima dată a rostit o anume propoziţie.

— Sunt oarbă.

N-a spus am orbit, a spus oarbă. De parcă şi-ar fi rostit numele. N-a permis să se apropie de ea vreun medic, a refuzat să vorbească despre acest subiect. Interesant, nici fratele ei mai mare, nici tatăl ei n-au putut-o convinge să se lase consultată. Partea interesantă e că s-au şi resemnat în faţa ideii că tanti Mia devenise subit mai puternică decât ei. Tanti Mia ştia ceva ce ei nu ştiau şi nici nu prea doreau sau n-aveau curajul să afle.

Cu toate că ne fusese interzis, sora mea a întrebat-o într-o zi.

— Cum ai orbit, tanti Mia? — Tanti s-a prefăcut că n-aude. — Deci, nu eşti numai oarbă, ci şi surdă? — Din reflex, tanti Mia îi trase surorii mele o palmă deloc delicată, cu dosul mâinii.

— Nu ne tutuim.

47

„Am avut o conversaţie bizară, dar nu lipsită de învăţăminte, cu domnul revoluţionar Károly Sterk. Inventarierea castelului, puţin ciudată, incompletă şi făcută în pripă, m-a îngrijorat grav. Şi nu m-am înşelat. Într-o seară, în jurul orei zece jumate, valetul meu a intrat val-vârtej în camera mea şi m-a anunţat că Halnek şi Sterk au pătruns în castel şi că la fiecare intrare au pus câte o santinelă. Nimeni nu intră, nimeni nu iese — iată cuvântul de ordine al santinelelor. Mă încurajam cu ideea că această desfăşurare de forţe este destinată comorilor de artă care «încă n-au fost găsite». (Alor mei nu le-am spus nimic despre «secretul breeches-ilor», renumiţii mei pantaloni, treaba asta o ştia numai camerista Vilma, iar ea întotdeauna se prefăcea că habar n-are de nimic.)

Ne-am culcat şi am dormit chiar bine. Şi asta este o trăsătură caracteristică Esterházy. Noaptea-i făcută pentru somn, deci, noaptea dormim. A doua zi, eram la slujba de dimineaţă în capela castelului când m-au chemat să mă anunţe că vor face un nou inventar şi că o să sigileze încăperile în care sunt cărţile.

— Doar nu vrei să spui că tovarăşilor le este frică de cărţi! — la auzul cuvintelor mele Sterk a zâmbit ironic, dar pot să spun — formaliter! — că aceasta i-a fost cea mai nepoliticoasă reacţie, de altfel, singura.

— Este extraordinar cum pronunţă dom' conte cuvântul tovarăş! E o dovadă-n sine cât de bine-venită-i revoluţia — a constatat mai târziu, bombănind.

Mă interesa tovarăşul Sterk. Era fiul unui evreu din Csákvár cu care pe vremea când am fost comandantul pompierilor — Dumnezeule mare, păi din moment ce eu am fost totul, de ce n-aş fi putut să fiu şi comandantul pompierilor?! —, iar el casierul asociaţiei, am avut relaţii destul de bune. Există considerente în lumina cărora n-ar fi voie să se vorbească despre evrei ca despre dintr-ăia, numai şi numai dacă evreii doresc acest lucru. Pentru că ar fi dintr-ăştia şi dintr-ăia (cum sunt ăia), iar dacă ar fi cu adevărat aşa, ar trebui să spun: dintr-ăştia, iar dacă-s dintr-ăia, atunci: dintr-ăia.

Or, eu mă îndoiesc. Dacă m-aş baza pe asta, n-aş putea să spun nici italian şi prusac. Cu toate că Toscana n-a cunoscut niciodată, nu-ncape nici o îndoială, un prusac mai presieuz, mai scrupulos, mai plictisitor decât Comtele Costacurta, la fel cum nu se poate pune la îndoială impostura originală a gălăgiosului Freiherr von Landsberg, cuzinul meu îndepărtat din Berlin, care, cu trăsăturile sale italieneşti, ar putea concura cu oricine, de la Napoli şi pân' la Veneţia; oare nu merită, n-ar fi mai raţional să se vorbească despre un italian şi un prusac având în vedere tocmai acele clişee care descriu totuşi acele diferenţe fundamentale care există, fără îndoială, între Napoli şi Berlin?

Sterk s-a prezentat în uniformă militară, fără insignele de ofiţer, împodobit doar cu insigna ciocanului socialist. În calitate de locotenent-major, în timpul războiului a rămas la o «distanţă respectabilă», iar după izbucnirea revoluţiei toată lumea ştia că la drept vorbind el e spiritus rector al lui Halnek, dar, ca un evreu veritabil, îl împingea pe Halnek în faţă, iar dacă acesta avea probleme oficiale sau financiar-personale, era lângă el, în calitatea sa de salvator.

Nu numai eu îl cercetam cu atenţie pe Sterk, ci şi el pe mine, am văzut asta. M-am angajat cu el într-o discuţie diplomatică, al cărei rezultat a fost că am putut să locuiesc în camerele mele, alături de cărţile mele, dar dulapurile în care sunt cărţile urmau să fie acoperite cu nişte cuverturi, iar cuverturile — sigilate de dulapuri.

— Cât de complicată e dictatura proletară! — i-am spus râzând, dar Sterk n-a râs. Ideea-sigilării am «lanseiat-o» în speranţa că dacă totuşi situaţia asta se termină într-o zi, mi-am salvat biblioteca. Pe mine deseori mă călăuzeşte principiul salvării, aş putea să spun că-i principiul meu de căpetenie, fără îndoială că poate fi considerat drept ideologia familiei: a păstra, a conlucra, a supravieţui, a salva. Sunt unii care o dispreţuiesc, consideră că-i o ideologie mult prea realistă şi, identificând-o cu dorinţa de a prospera, presupun că îndărătul ei se află gânduri ascunse, egoism, banalitate. Chiar dacă e vorba de o concepţie radicală despre lume. Fără discuţie că impune disciplină. Iar persoana care consideră că disciplina e meschină şi laşă, el însuşi este meschin şi laş, vede în ea birocraţia şi nu enthuziasmul, exaltarea înfrânată, grandoarea omului civilizat.

Doamne, cât de lungi şi amare au fost săptămânile pe care le-am petrecut în aceste încăperi cu dulapurile acoperite, fără să putem lua în mână măcar o singură carte, pentru că agentul de supraveghere venea zilnic să verifice dacă sigiliile sunt intacte! Ziare nu erau, serviciile poştale nu funcţionau ca lumea, cele mai multe jurnale din Budapesta erau interzise, cele wieneze soseau neregulat, a rămas doar presa comunistă: întruchiparea minciunii nerușinate.

A trebuit să constat că limba a devenit proprietatea comuniştilor. Chiar şi inventarierea a început cu faptul că Halnek şi ai lui au fost cei care au convocat întregul personal din castel şi pe servitorii care se ocupau de curte — iar ăştia s-au şi adunat! Înainte cu câteva săptămâni, pe mine m-ar fi rugat, sau, să fie!, mie mi-ar fi ordonat să-mi convoc oamenii. Dar acum cuvântul era la ei, nu la mine. Sterk ştia asta, iar Halnek a înţeles, adică ştia şi el. Omul ştie întotdeauna dacă puterea e sau nu în mâinile lui. Nu există să deţin puterea şi să nu observ. Să ştiu că eu sunt regele, dar să cred că sunt controlorul de bilete la Beszkárt; aşa ceva nu există.

Înainte de toate au început cu îndepărtarea picturilor şi statuilor din capelă, asta pentru că oamenii din consiliul

guvernului le-a ordonat să elimine absolut tot ce ar putea să ţină treze superstiţiile — mai degrabă sentimentul religios! — în spiritul poporului. I-am şi spus lui Sterk: comuniştii vor pierde pentru că I-au declarat război lui Dumnezeu. Am vorbit relativ deschis cu el, n-aveam ce să pierd, iar cu prefăcătoria n-aveam ce să câştig. Pe termen lung, Sterk şi camarazii lui de idei sunt condamnaţi la pieire, pe termen scurt, eu am pierdut deja totul, mi-a rămas doar curiozitatea (şi puţină frică de moarte!).

— Să-ţi menţii... — a strigat triumfător evreul, dar l-am întrerupt, n-am auzit bine primul cuvânt, iar pe al doilea l-am înţeles drept *merci*, astfel i-am răspuns automat că n-ai pentru ce.

— ...curajul. Păi cum să nu fie, ilustrisime domn, aici întreaga lumea are curaj — s-a rotit pe vârfurile picioarelor, ca un dansator —, respectiv, pe de altă parte — şi şi-a înălţat cu importanţă degetul arătător —, nu există altceva decât lumea, întreaga lume. — Chicotind, a adăugat: — Întreaga lume, ilustrisime domn! Şi e doar vârful aisbergului!

Comuniştii vorbesc întotdeauna numai despre întreg, niciodată despre detalii. Detaliile le fură. Au îngrămădit în două încăperi tot ce putea fi mişcat: tablouri, colecţia de porţelanuri, ceasornice antice, obiecte de artă. Cu lacrimi în ochi, bătrânii servitori cărau din camerele noastre sumedenia obiectelor frumoase şi valoroase pe care, alături de noi, le respectau ştiind că sunt bunuri inviolabile. Până şi unii dintre membrii consiliului muncitoresc, care se prefăceau că ar fi comunişti, mi s-au plâns sincer — sincer şi încet:

— Ilustrisime domn, da' scârboasă treabă trebuie să facem noi aici!

— Trebuie? — am întrebat ironic.

— Trebuie — a dat cu seriozitate din cap omul. Cu seriozitate, obosit şi duşmănos. Totuşi, în timp ce stăteam în faţa obiectelor adunate cu cea mai mare nepăsare, care zăceau într-un morman, ca o claie mare de fân, toate la un loc, încetând să mai existe ca obiecte distincte, pentru că le-a fost

anulată istoria, au fost smulse din propriul lor timp şi spaţiu, din propria lor structură, ajungând în noul loc de parcă ar fi fost râgâite, borâte — ei bine, atunci am văzut pentru prima dată că *mult*-ul poate fi dezgustător, că mult-ul nu mai este o bogăţie strălucitoare, ci voma asta greţoasă în mijlocul castelului meu. Atunci, cred că brusc am avut impresia că-i înţeleg pe bolşevicii ăştia: firește, ei aşa au văzut toate astea întotdeauna, mereu smulse din structură, pentru că n-au cunoscut structura.

Sterk mi-a sigilat, rând pe rând, toate dulapurile cu cărţi, iar eu tropăiam lângă el, de parcă l-aş fi ajutat. Ca un butler detestabil. Mi-a spus că el de cinşpe ani e un comunist convins. I-am spus că eu de trei sute cincizeci de ani sunt un catholic convins.

— Universal — am adăugat băţos.

Dădu vehement din cap:

— Înţeleg, mă rog frumos. — Apoi m-a liniştit că de acum înainte nu voi fi obligat să plătesc impozit, dar nu m-am liniştit (nu ştiu de ce). Şi că vor «comuniza» castelul, adică va servi unor scopuri mai nobile. Prin tot ce-mi spunea voia să-mi atragă atenţia că tribunalul revoluţiei nu m-ar graţia dacă aş încălca vreo interdicţie, cât de mică.

— Mă ameninţi, Sterk?

S-a prefăcut că n-aude. Discuţia a avut loc pe o pojghiţă subţire de gheaţă. Politeţea reciprocă s-a dorit puţin retuşată. Nu i-am amintit de aversiunea resimţită faţă de evrei, ştiam că pun la inimă această discriminare, câtă vreme ei înşişi se definesc ca fiind foarte diferiţi unii de alţii. Relaţia lor cu umanitatea e ca şi a secuilor cu ungurii. Pentru că secuiul dă din cap atunci când e întrebat dacă-i ungur, asta ar înseamnă mai degrabă că da, decât că nu, apoi adaugă: «chiar mai bugăt». Sunt multe exemple pentru autodiferenţiere. Risipa dementă a banilor le-a fost întrecută numai de harababura protecţionistă, prin care au intenţionat să-i ajute până şi pe cei mai sinistri evrei să pună mâna pe putere, pe bunăstare şi bogăţie. Dacă un creştin a fost instalat undeva

într-un post, atunci întreaga ceată evreiască de pe scara ierarhică a «comisarilor» s-a năpustit asupra lui ca să-l reducă la tăcere, făcând apoi presiuni ca locul rămas liber să fie ocupat de un om de al lor (von ünsere Leit!). Numai cei care au fost martorii aranjamentelor gălăgioase şi infatuate, de care obişnuiau să dea dovadă evreii în diverse locuri publice, pot să înţeleagă cât de necivilizat, cu câtă superioritate arogantă şi cruzime s-au purtat aceşti parveniţi cu vechii proprietari.

Evreilor le-a fost o frică groaznică de ţărani. După ce Troţki-Lenin au avut o experienţă tristă în urma comunizării proprietăţilor ţărăneşti, nu s-au mai atins de cele sub o sută de iugăre. Dar nici marile proprietăţi nu s-au schimbat prea mult, cooperativele agricole de producţie au păstrat vechile structuri — numai «beneficiarii» au fost alţii, nu-i aşa? E o problemă chiar aşa de mare? Mie mi-au furat proprietatea, iar acum evreii şi slugile cooperativei au devenit marii proprietari. Schimbarea stă în faptul că eu am mers pe jos în măierişte, iar servitorii mei de odinioară, călare pe caii mei, apoi, după ce m-au salutat amical din mers, s-au grăbit în nu ştiu ce misiune de serviciu. Aristocratul e doar la un pas de ţăran. Dar e o altă problemă cine-i ăla care face acest pas...

Pur şi simplu nu văd de ce n-aş putea să fiu antisemit, ceea ce, firește, incumbă unele prejudecăţi — faptul că nu-i iubesc pe evrei. Dar dacă întâlnesc printre ei un individ amabil, demn de respect, şi cine ar putea să fie atât de limitat să nege din capul locului existenţa unui asemenea individ?, îmi revizuiesc punctul de vedere; aş fi un măgar dacă aş face altfel. Mie nu-mi plac bancherii, dar nu mă supăr când cineva nu-i are la inimă pe aristocraţi. Faptul că mulţimea-i dominată de prejudecăţi prosteşti pe care noii «conducători ai popoarelor» le-au exploatat cu îndemânare, e deja o altă problemă — de parcă lumea ar fi făcută numai din «alte probleme». De exemplu, concubina lui Halnek n-a putut fi convinsă de următorul lucru: camera fiicei mele e camera fiicei mele. În mintea ei nu era destul de bună pentru o contesă.

— Domnii cei mari dorm pe cearşafuri din dantelă, ştiu precis asta, pentru că odinioară am servit la case distinse! — Păi atunci, madam, casa mea nu-i o casă distinsă, dar am tăcut, în familia noastră n-a dormit nimeni pe cearşafuri din dantelă. Tot ce se poate că există astfel de «case» şi există astfel de «femei».

După ce mi-am expus aceste prejudecăţi, conversaţia noastră a ieşit din matcă.

— Domnule conte, în cazul ăsta oare nu s-ar putea să fiţi prizonierul unor false prejudecăţi? — m-a privit Sterk cu nişte ochi dureroşi —, nu s-ar putea ca eu să nu fiu un evreu împuţit — a gâfâit şi a început şi el să scuipe ca ăla care se ocupa cu scosul bătăturilor —, nu o lipitoare care suge sângele din trupul sănătos al creştinilor, ci pur şi simplu un om, Károly Sterk, un ungur de treij' unu de ani, dacă-mi permiteţi, animat de intenţii bune, de dorinţe şi gânduri de a face ca totul să fie mai bine, Károly Sterk, evreu, dacă-mi permiteţi, un evreu de origine evreiască şi maghiară, ştiu, cu accente proaste în vorbire, cu sfârşitul cuvintelor pronunţat tărăgănat, cu deznădăjduite sunete nazale, cu un nas fudul de coroiat, dar oare nu s-ar putea ca eu să fiu pur şi simplu eu?, nu o persoană distinsă cum sunteţi dumneavoastră, domnule conte, nu spun că nu vă invidiez, nu o persoană bogată cum sunteţi dumneavoastră, domnule conte, nu spun că nu vreau să schimb starea asta, nu o persoană distantă şi elegantă, domnule conte, nu spun că nu sufăr din cauza propriului mei trup şi a vehemenţei, dar totuşi, nu s-ar putea, dacă-mi permiteţi, să fiu şi eu un om, cum în faţa lui Jahve nici dumneavoastră nu sunteţi altceva, domnule conte, decât un om... un om...

S-a lăsat o linişte penibilă, involuntar am făcut un pas în spate. M-a privit cum un bărbat nu priveşte un alt bărbat, cum nu se obişnuieşte între două persoane aflate la o distanţă atât de mare una de cealaltă. Sau tocmai despre distanţa asta mi-a vorbit? A simţit şi el absurdul situaţiei, pentru că şi-a întors capul, a privit prin fereastră spre parc.

Nici asta nu-mi place la evrei, spaima asta sentimentală de moarte. De parcă ar merge tot timpul spre abator unde îi aşteaptă nişte măcelari creştini şi haini. (Notez strict între paranteze: oare nu tocmai invers a început istoria? Oare pe mâna cui s-a uscat sângele Domnului Nostru, Isus Hristos? Firește, Sterk ar spune că ăsta nu-i biznisul lui.) Asta în timp ce ei înşişi aţâţă cu o hipersensibilitate, poate utilă în anumite domenii «artistice», această isterie; e suficient să rostească cineva cuvântul evreu pentru că ei se referă de-ndată la pogromuri, care fără îndoială că au avut loc în trecut, şi-şi văd deja destinul trist proiectat în viitor.

În ce priveşte spaima, concreta spaimă evreiască, isterică de-a dreptul, care se referă la prezent, la acest secol ca la un avans şi la un credit (ce mentalitate caracteristică!), nu numai că trebuie refuzată, dar şi calificată, eu o numesc pur şi simplu unfair, iar cât priveşte scopul acesteia nu sunt departe de adevăr dacă îl consider josnic. În zilele noastre, cel care vorbeşte despre pogromuri generalizate sau face doar o cât de mică aluzie la existenţa acestora — este pur şi simplu un mincinos. Suntem în secolul al XX-lea! Cel care presupune aşa ceva într-un secol în care ideile şi religiile trăiesc în amiciţie, tocmai în relaţii care nu puteau fi imaginate odinioară, este un nebun sadea sau un escroc ordinar. Să ne gândim la sângeroasele războaie religioase din secolele trecute şi la largheţea de spirit din zilele noastre, care merge până într-acolo încât aproape nu se pot enunţa idei — sau, ce este şi mai rău, lipsă de idei — care să poată fi contestate! Făcând o glumă pe seama istoriei şi a familiei mele, aş putea să spun: dacă protestanţii n-au de ce să se teamă, atunci nici evreii n-au motive care să poată fi numite.

Un alt aspect care nu-mi place la evrei este ironia lor necontenită, acea particularitate a mentalităţii lor care-i îndeamnă să parodieze totul. Parodiază totul instinctual. Păi la ce trebuie să mă gândesc când îl văd pe acest om, de altfel lucid, tulburat pentru moment, gâfâind agitat, cu ochii lucind de lacrimi, care-mi spune că el este un om! Crede că nu ştiu,

un homme!, că ăsta i-a fost răspunsul îndrăzneţ, drept cvasi prezentare, al marelui Goethe când s-a aflat în faţa lui Napoleon?! Atunci de ce să-mi fie teamă de lacrimile lui? Ştiu eu, nu-i vorba de o simplă obrăznicie, nu numai că susţine faptul că eu n-aş fi Napoleon, titlu pentru care niciodată nu mi-am manifestat pretenţia, dar nici faptul că el ar fi Goethe, sau este doar în măsura în care eu sunt celălalt, dar totuşi, ce înseamnă asta? Ce semnificaţie are lipsa asta de chichirez? Oare în felul ăsta nu se susţine că totul ar fi mititel, nesemnificativ, că nu poate exista grandiosul, sublimul, că pur şi simplu nu ar exista marele?, şi oare acest lucru nu decurge în mod necesar din negarea lui Hristos?, având drept consecinţă, cu voie, fără voie, defăimarea a tot şi a toate. Şi oare nu-i obligaţia unui bărbat care are convingerile mele să se opună cu toată energia acestei tendinţe?

Cu toate astea, incertitudinea care mi-a permis să judec ochii înlăcrimaţi ai evreului Sterk m-a adus şi pe mine într-o situaţie jenantă. Pentru că, pe de o parte, a trebuit să constat că este vorba de realitate, nicidecum de o piesă de teatru, iar pe de altă parte, a trebuit să constat că este parte integrantă a parafrazei lui Goethe — nu poate fi extrasă de acolo: zbucium şi paiaţărie. Aspectele astea două a trebuit să le pun unul lângă altul, ceva despre care aş crede că nu se poate, de altfel din cauza asta am şi fost frapat, aşa că şi am tăcut, simţeam că am căzut într-o lume străină în care nu mă orientez. Dar eu ştiam că-n lumea asta omul se poate orienta cu precizie, eu aşa am cunoscut-o — din modestie, nu demonstrez acum această afirmaţie —, ba mai mult, că lumea este în aşa fel creată ca eu să mă orientez în ea.

— Dumneata te referi la Jahve, la Creator? Am crezut că lumea a fost creată de comunişti.

Se liniştise deja, s-a întors pe călcâie din faţa ferestrei şi mi-a răspuns zâmbind:

— Nu, nu, n-aş lua responsabilitatea de pe umerii Cerului... Noi nu facem altceva decât s-o recreăm... — A devenit iar serios. — Dacă aş fi credincios m-aş ocupa de Dumne-

zeu. Dar cum nu sunt, mă ocup de propria-mi persoană... Eu sunt evreu, dar nu cred în Dumnezeu. Nu cred nici măcar în tradiţiile evreieşti. Nici tatăl meu n-a crezut, dar mi le-a transmis. Nici eu nu cred, dar am să le transmit alor mei.

Ochii i s-au umplut din nou cu lacrimi, iar eu din nou l-am privit cu un anume respect involuntar: această credinţă fără de credinţă m-a îndemnat la reflexie. Fără Dumnezeu oare eu ce aş fi în stare să fac? Ce aş putea să fac? Păi nici măcar un pas! Pentru mine Dumnezeu nu este o construcţie filozofică, ci însăşi viaţa!

— Nu ţie teamă de necredinţă? — l-am întrebat încet. Am observat c-a înţeles ce voiam să spun; i-am spus ceea încă nimănui nu-i spusesem, nici măcar mie însumi, că mi-e teamă de necredinţă, mi-e teamă mai ales de propria mea necredinţă. Dar mi-e teamă şi de necredinţa lui, necredinţa este contagioasă, mi-e teamă şi mi-e groază de ea. O detest. O urăsc.

Ochii-i plini de lacrimi râdeau deja.

— Hauptsach, der Herrgot isch gsond! (Important e ca Dumnezeu să fie sănătos!) — mi-a aruncat vorbele astea peste umăr, ca pe un dar, dezinvoltura sa teribil de îndoielnică, iar eu i-am fost chiar recunoscător, în mod excepţional. Dumnezeul stramm! I-am spus repede ce gândesc despre comunism — guvernator îngrozitor al prezentului.

— Domnul conte este un observator remarcabil, un beobachter excelent! — Nu-mi lipsea această laudă, apoi adăugă la cele discutate înainte: — Când nu mai dorim nimic şi ne-au dispărut toate ambiţiile suntem spectatorii propriei noastre fiinţe, publicul propriei noastre fiinţe. Interesant spectacol! — Într-adevăr, interesant spectacol!

— Dar prezentul nu există fără trecut şi viitor, condiţia preliminară a prezentului este trecutul. — Aştepta cu interes continuarea. — Asta în cazul în care nu negaţi existenţa timpului!

— N-o negăm, n-o negăm! Noi doar recreăm timpul! Un timp nou, o eră nouă! — De data asta eu am făcut un gest a lehamite.

— Să ne imaginăm un stejar fără timp! Un stejar fără inelele anuale! Păi ce ar fi asta dacă nu o prefăcătorie goală, putredă? — Evreul Sterk mi-a rânjit în faţă. Fără-ndoială că intrasem în capcana lui.

— O, dar aveţi perfectă dreptate, ilustrisime domn, mi-aţi luat vorba din gură. Putred! Gol! Prefăcătorie! — În rânjetul lui s-a strecurat amabilitatea, a început să zâmbească, timid, ca un adolescent. — Ei, dar cu toate astea nu pot să presupun despre ilustrisimul domn că ar fi comunist.

— Într-adevăr — am accentuat rigid. Deşi, atunci când am aflat că fără legitimaţia partidului socialist şi al directoratului comunal nu se mai poate călători cu trenul, la fel, că-n magazinele din Pesta sunt serviţi exclusiv «tovarăşi», am dispus, drept ironia sorţii, să fiu înscris, atât eu, cât şi membrii familiei mele, în partidul socialist din localitate — asta ca să primim legitimaţii. Dacă un tovarăş e tovarăş datorită legitimaţiei, şi exclusiv tovarăşul e considerat om — nu mai contează nimic! Conducerea partidului n-a avut ce face, în tot cazul, n-a izbucnit într-un hohot triumfal după ce mi-a ghicit intenţiile. (Mai târziu, după ce Comuna a dat faliment, când pericolul a trecut şi cei aparţinând clasei mele s-au întors din exilul lor voluntar, toţi m-au criticat cu superioritate, evident, fără să cunoască exact relaţiile şi situaţia de atunci, pentru preţul în schimbul căruia am obţinut aceste legitimaţii. Deşi am făcut demersuri în cauză fără să ni se fi cerut să renunţăm la principiile noastre, sau să se fi întâmplat acest lucru!)

Teoretic, puteau să-mi spună chiar şi tovarăş. S-a întors lumea cu fundu-n sus! Comuniştii au râs până şi de ei înşişi. Acum! Acum! La fel cum jurnalistica e literatura momentului, tot aşa, comuniştii sunt aristocraţii momentului. Dar nu poţi să fii aristocrat pentru un moment, pentru un moment numai comunist poţi să fii! Autodefiniţia, ca autocontradicţie, conduce la parodie — în loc de valori, parodia valorilor! La fel cum realitatea e înlocuită de lumea dictată de ziare, tot aşa devine parodia primordialitate, devine totul, dispare

dindărătul ei acea sfântă realitate pe care bisturiul parodiei a spintecat-o întorcând-o cu neruşinare pe dos.

— Cu neruşinare! — Am văzut bine? Sterk a ridicat din umeri? A ridicat cu modestie din umeri? — Domnule Sterk, dumneata şi camarazii dumitale n-aţi făcut altceva decât să întoarceţi lumea pe dos, dar nu aţi schimbat-o. Aţi inversat susul cu josul, ce fusese sus, acum e jos — nici de al dracu' n-am arătat spre mine —, iar ce fusese jos, acum e sus. Apoi o să vină alţii, sper din tot sufletul, şi vor pune totul la loc...

— Mă ameninţaţi, ilustrisime domn?

— Da de unde, îmi termin doar propoziţia. Vor pune din nou lumea pe picioarele ei. Scuză-mă, dar omenirii, sau dacă vrei, poporului, îi este absolut indiferent dacă Miklós Móric Esterházy sau Károly Sterk este sus — cu mine s-au obişnuit deja şi întrucâtva am deprins o oarecare experienţă.

— La noi nu există sus şi jos, le-am desfiinţat, asta-i esenţa sumară a revoluţiei.

— Sper şi eu să fie sumară. — Sterk m-a privit dispreţuitor. Că iată, abia aştept să ajung din nou la putere. — Sterk, dumneata greşeşti. Întotdeauna, în urma persecuţiilor soseşte momentul când victimele devin tot atât de josnice şi merită să fie la fel de dispreţuite ca şi călăii lor.

N-am avut ce să mai comentăm, limitele sincerităţii noastre erau cât se poate de clare. I-am reamintit că ei au declarat război nu numai celor de sus, dar şi lui Dumnezeu, iar acest lucru o să-i ducă la pieire.

— Napoleon a sfeclit-o deja şi-n Moscova! — am strigat cu atâta vehemenţă, încât m-am mirat eu însumi.

— Deci, domnul conte este de părere că-n împărăţia cerurilor ar fi şi mai frig? Nu-i o ipoteză iraţională. Imperiul zăpezilor eterne, unde Domnul este regele zăpezii!

— Te rog! Domnule! E prea de tot! De ce trebuie să iei totul în derâdere?

— Mill pardeuz, domnule conte. Pur şi simplu am dorit doar să semnalez într-un mod defectuos simetria conform căreia în iad, unde arde focul veşnic, se pare că-i mai cald

decât e de dorit, iar sus, mai frig. Vedeţi, domnule conte, noi, comuniştii, din cauza asta am ales pământul, care e între cele două. Nu există sus, nu există jos, totul este aici, ilustrisime domn, paradisul şi infernul, totul. — Turuia, de parcă l-ar fi fugărit cineva. Au început să-i strălucească ochii. Îl cunoşteam deja destul de bine ca să-mi dau seama că şi-a amintit ceva. Evreii ăştia sunt ca elevii carierişti, ca elevii talentaţi şi carierişti. Întotdeauna ridică mâna să răspundă. Ar muri dacă o dată ar fi deştepţi în *tăcere*, în ei înşişi, pentru ei înşişi, în interior. Acum eu eram publicul. — Locul meu — mi-a spus dându-şi importanţă —, patria mea, la fel ca pentru mistici, este neantul care-l *precede* pe Dumnezeu!

Mă privea aşteptându-mi răspunsul şi între timp sigila cuverturile. Iar eu îl ajutam, ţineam capetele acestora.

— Vorbeşti frumos, domnule Sterk, dar fals. Nu, nu; patria dumitale nu este neantul, cu toate că mi-a trecut şi mie prin cap nihilismul şi haotismul vostru. Dar am avut ocazia să vă cunosc mai îndeaproape şi pot afirma că patria voastră e ştampila, pecetea, legitimaţiile, cadastrul spiritual — de altfel, dictatura proletară şi-a manifestat un interes înfocat pentru arte, evident, cu confuzia-i caracteristică: sanctificarea culturii şi nimicirea ei odată pentru totdeauna; în numele acestui demers aţi inventat aşa-numitul cadastru spiritual –; istoriei nu i-a fost dat până acum să vadă ceva mai ridicol: un comisar al poporului a plasat artele în diferite clase şi categorii în funcţie de rangul lor, care, la fel ca-n cea mai bine organizată birocraţie, corespund diferitelor grade de salarizare; nu-i adevărat, dragă domnule Sterk, că dumneata şi camarazii dumitale aţi binevoit să-l puneţi pe om în locul lui Dumnezeu, ceea ce de altfel ar fi un sacrilegiu, dar nu i s-ar putea nega curajul, gestul revoltei lui Lucifer, la fel cum nu-i adevărat că aţi fi aruncat în aer ierarhia, mai degrabă aţi ocupat-o. — Între timp continuam să sigilăm. — Adevărul e altul, altceva aţi făcut, aţi plasat birocraţia în centrul a tot şi a toate, în asta constă naivitatea comunismului, modernismul său prost interpretat, inclusiv faptul că este înspăimântător; puterea incre-

dibilă a birocraţiei şi-a arătat de-ndată colţii, faptul că nu cunoaşte nici om, nici Dumnezeu, cum se spune de obicei; pe tronul evenimentelor stă un nou Dumnezeu, un Dumnezeu mecanic, asemenea piticului din enigmatica maşină de şah a lui Farkas Kempelen, pe care nimeni nu-l cunoaşte, nimeni nu-l poate influenţa, se întâmplă ce se-ntâmplă, nu e nici măcar împotriva logicii, pentru că până şi asta ar fi deja o logică, ci aiurea, există şi mat...

Am tăcut, pentru o clipă n-am ştiut dacă trebuie să continui sau nu, dar am continuat.

— Birocraţia va fi Dumnezeul secolului al XX-lea, dumneata şi camarazii dumitale aţi izbutit, domnule Sterk, or aşa ceva nu-i de colea. Şi eu nu sunt în stare să prevăd ce anume înseamnă asta în toate consecinţele ei inevitabile. Dar nu mă îndoiesc că şi voi sunteţi în aceeaşi situaţie.

— Cu singura diferenţă — a spus evreul Sterk cu o voce subit tristă — că pe noi nici nu ne interesează.

— Dragă Sterk, eu nu pun la îndoială că theoriile voastre nu sunt theorii excelente, în tot cazul, sunt theorii socialiste excelente pe care voi le tot propagaţi de multe decenii, a căror aplicare a promis instaurarea unei epoci de aur, iar acum, când le-aţi pus în aplicare... Ia priveşte cum fâlfâie aceste cuverturi care acoperă cărţile, cât de inutile şi de comice sunt. — Sterk tăcea. Iar eu vorbeam, oricum nu puteam să fac altceva. — Toate decretele astea, unul mai faimos decât celălalt, sunt din start nişte prostii, sau se dovedesc a fi astfel, pentru că au atins exact contrariul acelui scop ideal despre care aţi tot trâncănit. — Sterk tăcea în continuare, am avut impresia că mă ia în serios, iar eu am apreciat asta, cu atât mai mult cu cât, în ce-l priveşte, mie treaba asta mi-a reuşit doar fragmentar. După căderea comunei s-a prezentat la mine, dar învingându-mi dorinţa personală, nu l-am primit. S-a refugiat la Viena, aşa au vorbit în sat, apoi la Moscova, apoi iar la Viena, unde s-a şi prăpădit în condiţii misterioase. O parte din informaţiile mele arată că ar fi fost vorba de sinucidere, iar cealaltă, că moartea i-ar fi fost cau-

zată de o simplă întâmplare! — Împărţirea caselor burjuilor, cum aţi spus, între proletarii nevoiaşi? Bon. De altfel, nici un *bon*, pentru că au trudit pentru casele lor, dar să lăsăm asta acum. Rezultatul îngrozitor: locuinţe supraaglomerate, nesănătoase, murdare. Transformarea castelelor, printr-o simplă trăsătură de condei, în sanatorii — ce bine sună, cât de sublim, nu-i aşa? Şi cât de inuman egoismul care s-ar opune acestei transformări! O superficialitate ridicolă, Sterk, mă rog frumos, ridicolă!

Strigam; interesant. Servitorii mei se speteau cărând diferite obiecte — servitorii mei, la porunca lor. I-am împărtăşit observaţiile privind obiectele scoase din propria lor ambianţă şi structură şi nu mi-am negat jena la vederea *mormanului* obiectelor de valoare, la vederea grămezii seculare de bălegar, pe care ei întotdeauna au considerat-o astfel, contestând tocmai acea structură fără de care totul e doar un maldăr diform, dezgustător. Contestarea asta o consider de-a dreptul barbarie, dar despre asta nu i-am spus nimic evreului Sterk. În schimb i-am spus următoarele:

— Fără-ndoială că nu-i plăcut să priveşti adunătura asta de lucruri. Fireşte, o cină este ceva, o ghiftuială cu totul altceva, dacă mă înţelegi, domnule Sterk.

— Cum să nu, ilustrisime domn. Cu toate că foamea nuanţează acest raţionament.

— Ce spui?

— Dacă cineva e flămând, la asta m-am gândit. În cazul ăsta e greu să se stabilească diferenţa dintre cină şi ghiftuială. Lipsesc punctele de vedere! Gourmet-ul dispreţuieşte foamea, ştiu. Aveţi dreptate! Cum se poate să nu mănânci ceva numai pentru că-i delicios?! Cum se poate să nu-ţi placă un lucru numai pentru că-i frumos?! Dar dacă nu este-ul se uită la este, punctele sale de vedere sunt mai sălbatice. Domnule conte, o felie de pâine cu untură nu are, cum spuneţi dumneavoastră, structură. — Am vrut să intervin, dar nu m-a lăsat. — Dacă nu este altceva decât pâinea cu untură, dacă lumea se reduce doar la atât, dacă în stomac

e doar durerea goală, dacă doar asta-i înăuntru, iar afară e pâinea cu untură... Nu-i acelaşi lucru cu afară-i cerul înstelat, iar înăuntru, nu-i aşa?, legea morală.

Iar neseriozitatea asta uluitoare, copilărească! Nu-mi plac evreii. Iată, acest dramatic monolog al lui Tiborc, parcă aş fi pe cale să mă acomodez, şi dintr-o dată acest neplăcut viraj de cabaret din final! Kant ca un habitué al bulevardului.

— Foamea-i cucoană mare — a mai adăugat cu seninătate.

— Asta n-o pot comenta — i-am răspuns indispus. Faptul că nu pot comenta a devenit o experienţă care s-a tot repetat de-a lungul celor 133 de zile «glorioase». Am ajuns în situaţii (!) de comunicare cu semeni de care în mod normal mă despărţeau oceane. Oceanul s-a evaporat. În foarte multe însemnări de călătorie este descris cum se târăşte mai departe caravana obosită prin deşertul ars de soare, cum se trezeşte subit în călătorii chinuiţi de sete amintirea unei băuturi răcoritoare savurate cu mult timp înainte, înmiind astfel chinurile prezentului: la fel se târa, zi după zi, şi viaţa noastră, devenind din ce în ce mai insuportabilă, din ce în ce mai înceată.

Făcând aluzie la experienţa mea limitată privind foamea, am precizat:

— Cred că totuşi nu voi fi un bun comunist.

— Mi-e teamă că într-adevăr, nu, domnule conte. — Părea dezamăgit, parcă ar mai fi aşteptat ceva de la mine, referitor la asta.

Mai mult decât atrocitatea, mă speria absurdul. Sunt speriat dacă absolut *deloc* nu înţeleg ceva sau pe cineva. Nu puteam să cred că semenul meu nu se înţelege pe sine, deşi acest lucru ar fi uneori util. Sunt convins că absurdul este generat de credinţa din care lipseşte Dumnezeu. Dacă de pe linia de orizont evacuăm infinitul, privirea omului se poticneşte.

— O astfel de privire poticnită e şi comunismul vostru.

— Oare nu privirea însăşi este periculoasă? Privirea aleargă şi se poticneşte! Oare nu orbul este cel mai tihnit observator?

— Mă plictiseşti cu paradoxurile dumitale!

— Mă plictisiţi cu logica dumneavoastră! — Şi că dacă nu cumva oferta noastră creştină e, de fapt, acel orb care-şi fixează privirea spre orizontul infinit şi gol.

— Dumneata eşti obraznic!

— Nicidecum, domnule conte.

I-am dat crezare pe loc.

Apoi am mai revenit la problema absurdului, pentru că aversiunea mea faţă de bolşevism era prea puţin stârnită de faptul că mi-am pierdut averea, sau de oroarea sângelui vărsat, ci mai degrabă de totala sălbăticie, incultură şi de *prostia aproape imperceptibilă* manifestate pe parcursul aplicării de către brutele astea a aşa-ziselor theorii ideale ale lui Marx.

— Prostia aproape imperceptibilă... — Sterk savura, degusta cuvintele, dar nu ca omul flămând, nu în acea neputinţă sălbatică de care amintise, dimpotrivă, le molfăia ca un connaisseur, delectându-se moleşit —, aproape, aproape imperceptibilă, în asta constă frumuseţea, prostia aproape imperceptibilă... chiar aşa, prostia-i cucoană mare.

Şi foamea-i cucoană mare, şi prostia-i cucoană mare: se pare că revoluţionarul Sterk îşi doreşte compania unei societăţi domneşti, «mari», fără-ndoială că mult mai mult se gândeşte la domni decât toţi membrii bietei mele familii la un loc. O idee unfair.

— Practica, ilustrisime domn; or, familia dumneavoastră ştie mult despre asta — Sterk a roşit —, nu duce lipsa distanţei faţă de idei, iar asta întotdeauna conţine o anume indolenţă, o trândăvie spirituală. Cuvântul prostie cred că exprimă întocmai acest lucru, deşi, fără-ndoială, lasă în umbră problemele responsabilităţii. Să ne gândim, domnule conte, la istoria lungă şi plină de vicisitudini, să spun aşa, a glorioasei biserici.

— Dumneata ai vrea să faci comparaţie între sfânta biserică şi sistemul sovietelor?

— Firește că nu, deşi aş dori să remarc că-n ambele cazuri este vorba de instituţii construite, administrate şi exploatate de oameni. — A respirat adânc gâfâind, apoi a scos asul din mânecă: — Abuzurile săvârşite de câţiva indivizi nu pot fi trecute în contul universalităţii.

O, de cât de multe ori aveam să auzim acest lucru în vremurile furtunoase care au urmat; când i-am întrebat pe aşa-numiţii socialişti moderaţi dacă doctrinele lor menite să fericească pe toată lumea conţin şi asemenea abuzuri dezgustătoare, în cel mai bun caz răspundeau astfel: abuzurile săvârşite de câţiva indivizi nu pot fi trecute în contul universalităţii.

— E uluitor cum vă pot linişti adjectivele şi bons mots-urile!

— Dar, ilustrisime domn, oare cele zece porunci nu reprezintă o colecţie de bons mots-uri? Să nu ucizi! E spiritual, nu-i aşa?! Două mii de ani de creştinism, două mii de ani de războaie! Să nu ucizi! Să nu-mi spuneţi că nu-i spiritual! Şi le-am putea comenta pe toate cele zece!

— Nu! În locul ideilor voi aţi pus ingeniozitatea, în locul adevărului, machbarkeit-ul, este adevărat doar ce poate fi înfăptuit. Iar ce poate fi înfăptuit este în ordine. Iată cum ajunge în locul iubirii, plăcerea. Ceea ce există beneficiază deja de protecţia voastră. Dar Isus nu astfel grăieşte, Sterk.

— Isus nu ne ajută, ilustrisime domn. Nici măcar pe sine n-a fost în stare să se ajute. Isus joacă pe terenul dumneavoastră, nu pe al nostru.

— Nu vorbi aşa.

— Iertaţi-mă. — A zâmbit puţin, şi nu ştiu de ce am început să zâmbesc şi eu puţin.

Subit nu ne-am mai adresat unul altuia nici un cuvânt. Vorbele ne-au rămas în gât. În ce priveşte conversaţia noastră, n-am cinat, dar ne-am ghiftuit. Ne-a fost destul, dar tot nu ne-am găsit pacea interioară — mai degrabă tulburarea, iar pe asta am baricadat-o cu tăcerea noastră.

Ne-am întors amândoi în acelaşi timp, parcă am fi repetat mişcarea, spre fereastra mare, prin care se vedea parcul. În parc era o primăvară frenetică, crengile îngreunate de frunze se îngemănau, se lăsa încet amurgul, grădina era învăluită de umbre gri-maronii, lăsând loc pentru petele verzi ale copacilor care vibrau şi pentru lumina roz-violacee a orizontului.

— Şi afară un luceafăr, şi-năuntru un Luceafăr — a chicotit Sterk făcând aluzie la legenda conform căreia numele familiei noastră s-ar trage din numele Luceafărului.

— Născut Morgenstern. — De data asta eu am fost cel care a chicotit, sugerând că după apusul soarelui *stern*-ul poate fi văzut la apus, iar înainte de răsăritul soarelui, în partea de răsărit, motiv pentru care odinioară s-a crezut că-i vorba de doi aştri: Luceafărul de seară şi Luceafărul de dimineaţă.

Încetul cu-ncetul s-a întunecat de-a binelea, dar noi am continuat încă mult timp să stăm nemişcaţi, fără să scoatem vreun cuvânt, până când am fost apostrofaţi, ca nişte copii, întrebaţi fiind ce facem acolo, în cadrul ferestrei?“

48

Legenda provine din secolul al XIII-lea, eroul ei este un anume Miklós din seminţia lui Solomon, din care necontenita descendenţă este atestată de documente — avem hârtii —, dar despre care ele nu spun nici cât negru sub unghie, pentru că nu vorbesc despre el. Menţionează doar că fiul său, László, este fiul său, filius Nicolai de cognatione Salamon. Un tată care există exclusiv datorită fiului său. Conform legendei, în anumite seri zâna (?) de la Csallóköz venea în grădina străbunului meu ca să se îmbăieze în ciubărul aflat acolo. De-ndată ce răsărea Luceafărul începea să se dezbrace, străbunului meu revenindu-i cinstea de a o anunţa că poate să înceapă — a sosit steaua, steluţa serii.

Când bătrânul s-a prăpădit, zâna a trimis un învățăcel, un învățăcel cu numele de István, care a cântat, însoţit de strunele lăutei sale, cântarea devenită apoi pentru mult timp un fel de imn secret al familiei; o rugă profundă în care este vorba tocmai despre anonimat, despre implorarea anonimatului, asta în timp ce se pare că acest nume este totul. Se spune că un cor de spiriduşi au cântat cântecul morţii:

Luceafăr, dragul meu nume,
păzește-te, păzește-te
leapădă-te de omul spân
ia-ți zborul, ia-ți zborul

Cerul nu mai are nume
pământul nu mai are nume
care să-l servească
pe omul spân

Nimic nu mai are nume
numele, toate, sunt slobode
dragul meu nume, înțeleptul meu nume
întoarce-te la ai tăi.

49

Tanti Mia, care inclusiv după accident — iată denumirea oficială: accident; era interzis să-i spunem nenorocire — ducea-aducea veştile între castel şi Pesta, a făcut cunoştinţă pe tren nu cu unul, ci cu doi soldaţi din gărzile roşii.

Ne-am pricopsit, deci, cu doi soldaţi (ai noştri, momiţi) din gărzile roşii, care beneficiau de intrare privată.

Unul dintre ei era fiul unuia dintre servitorii care trudiseră mulţi ani la străbunicu'; a navigat pe apele socialiştilor în calitate de metalurgist, dar n-a uitat de relaţiile „à la longue" ale familiilor noastre, astfel că atunci când s-a întâlnit cu tanti Mia şi-a oferit ajutorul. Existenţa celor doi tineri „lipsiţi de experienţă" fiind deplin pătrunsă de noile doctrine la modă, aceştia au prezentat contesei viitorul luminos pictat în culori minunate: cât fericit şi de lipsit de griji o să trăiască tatăl domnişoarei — uitând că tatăl domnişoarei

trăise şi până acum fericit şi lipsit de griji —, că o să primească inclusiv o rentă viageră, statul o să aibă grijă de el, ba mai mult, o să-i gestioneze inclusiv averea.

Străbunicu' a notat aceste novum-uri. Apoi a adăugat câte o literă n: neserioase. Idei copilăreşti, neserioase: n.

Mai târziu ne-au ajutat de multe ori, în multe momente grave s-au dovedit ocrotitorii securităţii familiei — pentru că nu de puţine ori novum-urile neserioase conferă seriozitate clipei, deci, se poate adăuga şi litera s: s!

După izbucnirea revoluţiei, telefonul, naţionalizat între timp, era exclusiv la dispoziţia persoanelor oficiale, dar de data asta totuşi a sunat.

— Alo! Aici gărzile roşii! — Străbunicu' era cât pe ce să trântească receptorul, de parcă s-ar fi atins de un şarpe.

— Alo! Aici Esterházy! — replică. Unu' aici, unu' acolo, respectiv, invers: aici unu', acolo unu'; chintă, full, careu, chintă regală.

Soldatul familiei, cel din gărzile roşii, ne-a anunţat că-n cursul după-amiezii vor sosi la gară aparţinători ai familiei, astfel că ar avea nevoie de o maşină. Cu câteva ore mai târziu a sosit caravana, iar după aprobarea diverşilor tovarăşi „micuţul proletar Mátyás", simbolul multor bucurii şi speranţe, şi-a făcut intrarea în locul despre care nu se mai putea spune că este moştenire din partea tătâne-său.

Heine scrie că leagănul său s-a clătinat la cumpăna secolelor al XVIII-lea şi al XIX-lea. S-a clătinat si leagănul tatălui meu, chiar foarte tare. Tocmai se prăbuşea Ungaria milenară.

50

S-a adunat consiliul de familie, dar nu din cauza prăbuşirii, ci pentru că se punea problema evadării, exista pericolul să-l ia ostatic pe micuţul meu papá, care abia începuse să gângurească.

În realitate, s-au adunat doar ca să-şi şoptească una-alta la ureche; adevăratul consiliu de familie e o structură juridică şi familială destul de bine definită. La vremea respectivă, palatinul Miklós îi convocase pentru prima dată pe „bătrânii mei domni", dorind astfel ca familia să se întâlnească anual, dacă există vreo problemă să fie discutată, dacă nu, „să petreacă timpurile în iubire faţă de rubedenii". În testamentul său dispune cu acurateţe şi generozitate, ţinând seama până în cele mai mici detalii, de toate averile sale mobiliare şi imobiliare, fără să piardă din vedere spiritul de dreptate şi de pace familială, dă sfaturi şi mână liberă, precizând în final: „naşte-s-ar vorbe legate de lucrurile scrise în testamentul meu, dar nici atunci urmaşii mei să nu intre în gâlceavă unii cu alţii, testamentul meu să nu-l înfăţişeze pe ici, pe colo, mai bine să se adune şase bărbaţi dintre rubedeniile vârstnice şi să judece ei lucrurile".

În cele mai multe familii din aristocraţia germană există un consiliu permanent, ba mai mult, organizează aşa-num. Familien-tag, dar la noi nu se obişnuia, erau convocaţi ad-hoc. Firește, membrii consiliului îşi ofereau serviciile gratuit; dacă totuşi problema în discuţie necesita mai multă trudă şi un timp mai îndelungat, se obişnuia ca membrilor consiliului, care nu erau rude consangvine, să li se ofere, drept mulţumire, câte un cadou (tabacheră din aur, butoni).

Consiliul de familie desemnat de facto fusese rareori convocat: consiliul de familie al ramurii noastre, cel al conţilor de Fraknó, a luat decizia să fie rugat suveranul ca moşiile (Pápa–Ugod–Devecser, Cseklész) confiscate de la Antal, mareşalul curuţ, să nu ajungă pe mâini străine, ci să fie donate celor doi fraţi ai săi (le-am şi primit); sub patronajul lui Imre, arhiepiscop de Esztergom şi primatul Ungariei; cons. de fam. a hotărât şi în problema moştenirii văduvei — italianca Anna Margherita Tizzone Biandrata, marchesa de Sana — şi fiicelor prinţului Mihály, prăpădit în floarea tinereţii. Decizia familiei preciza până şi numărul cailor care puteau fi înhămaţi la atelajul marchizei, cât loc pot ocupa în

grajdurile palatului de la Viena, precum şi unde să fie depozitate lemnele pentru foc. Da' temeinic popor mai suntem!

Conform testamentului palatinului, cel care se adresează tribunalului pentru a reclama decizia consiliului de familie, îşi pierde pe loc dreptul la succesiune. (Şi tatei îi plăcea spusa asta: omul să nu se judece, pentru că numai pe avocaţi îi îngraşă. Nu înţelegeam ce înseamnă asta. Ce fel de judecată? Îmi suna ca o propoziţie din vremurile de odinioară, parcă ar fi fost dintr-un roman.) De asemenea, în spiritul iubirii faţă de rubedenii precizat în testament, în cazul stingerii din viaţă al tuturor descendenţilor direcţi din ramura sa, toţi cei care purtau numele de Esterházy erau moştenitori prezumtivi, într-o ordine bine precizată, ai întregii averi acumulate de palatin. (Am reţinut: în cazul stingerii din viaţă a ramurii princiare, moştenirea revine primului vlăstar masculin al ramurii celei mai bătrâne a conţilor de Fraknó — oho! —, fiind urmat de vlăstarul cel mai bătrân a ramurii mai tinere. După stingerea ramurii conţilor de Fraknó, ar fi urmat cei din ramura Csesznek, apoi cei din ramura Zólyom, în aceleaşi condiţii.)

Din cauza asta fusese nevoie de consimţământul *tuturor* Esterházylor atunci când Franz Joseph a permis ca, în interesul reducerii datoriilor (dar mai ales a dobânzilor), să fie vândută o anume parte, bine precizată, din moşiile care, în virtutea fideicomisului, se aflau sub sechestru. După lungi deliberări, capii unor ramuri şi-au şi dat acordul pentru aceste tranzacţii, pe lângă menţinerea în vigoare a regulilor iniţiale privind procedurile de succesiune.

Consiliul de familie a intentat inclusiv procesul împotriva lui Walsin, implicat în afacerea Dreyfus, cerând interzicerea folosirii numelui şi a titlului.

Bunicu' fusese membru în mai multe consilii de familie, ba chiar capul acestora.

Acribioasă treabă, meseria asta de conte.

51

Contele Miklós a dispus ca pe durata deliberărilor consiliului de familie, în jurul imensei mese diforme de stejar aflată în sala cavalerilor din castelul de la Lánzsér, să fie aduse locuri de şezut pe măsura fiecărui membru — adică, în urma ajustărilor făcute cu ferăstrăul, să se obţină scaune de înălţimi diferite, asta pentru ca ochii şi chipul tuturor membrilor familiei (de înălţimi diferite) care se aşază pe ele să fie la acelaşi nivel, amintindu-le inclusiv astfel că discută în calitate de parteneri de acelaşi rang, prin urmare chiar că e de dorit să discute ca atare, în spiritul acestui obligo şi a acestei autonomii.

52

Bucuria idilică şi buna dispoziţie generate de naşterea pruncului n-au durat mult timp pentru că bunicu', care în ciuda vârstei sale tinere atunci, era deja un prim-ministru ratat, aflând că mai nou este căutat (pe vremea respectivă, asemenea veşti nu erau de bun augur), şi-a ales un adăpost mai sigur.

La asta a mai contribuit şi faptul că, între timp, străbunicul Károlyi a înfiinţat la Arad guvernul contrarevoluţionar, preluând apoi, la Szeged, preşedinţia acestuia. Despre asta am învăţat şi la şcoală. Madam Váradi şuiera de bucurie.

— Forţele contrarevoluţionare creştine, ultra-conservatoare!

Lângă patul bunicii, pe măsuţa mică, la loc de cinste era fotografia lui. O forţă contrarevoluţionară creştină, ultra-conservatoare — o priveam cu mult interes. Semăna cu sora mai mică a bunicii. Din trăsăturile chipului am dedus că nu-i chiar atât de grav dacă cineva este o forţă contrarevoluţio-

nară creştină, ultra-conservatoare. Fireşte, madam Váradi n-avea fotografie.

Fotografia străbunicului şi cea a bunicului erau aşezate una lângă alta. Chiar şi în realitate între cei doi era o armonie neobişnuită. Îi unea nu numai această idee creştin-ultraconservatoare, ci şi lipsa de veleităţi, tihnită, nobiliară, maghiară — printre atâtea valori nu-i o problemă, dar nici n-a susţinut cineva că ar fi, dimpotrivă! —, a cărei variantă plăcut metafizică o reprezenta străbunicu', în timp ce bunicu', una mai aprigă, mai ironică. Pentru ei, Mihály Károlyi era mai ales prea gălăgios, voia în mod suspect să obţină ceva. Mai târziu, în prima parte a anilor patruzeci, cei doi prim-miniştri aflaţi în retragere au purtat o corespondenţă uluitoare. Knapp, acesta e cuvântul potrivit, probabil că asemenea scrisori concise nu s-au scris niciodată (în limba maghiară). Cei doi bătrâni domni aflaţi la multe sute de kilometri unul de celălalt stăteau fiecare în castelul propriu şi priveau cum li se taie creanga de sub picioare. Nu, nu asta priveau, priveau lumea, întreaga lume, aşa se obişnuiseră. *Dragă Móric, cu cât mă gândesc mai mult, cu atât sunt mai convins că-n privinţa procedurilor demne de urmat Kállay are dreptate, nu Bethlen. Inclusiv discursul de ieri al lui Hitler îmi întăreşte convingerea. Salutări fierbinţi: Gy. Dragă Socrule, mulţumesc pentru cea din 19. Îţi înţeleg perfect şi-ţi împărtăşesc îngrijorarea. M.*

La bunica eram în stare să stau ore întregi gură-cască în faţa suporturilor de fotografii. Erau atât frumoase, finisate atât de ireal, executate cu atâta atenţie şi îndemânare devotată, cum nu mai văzusem niciodată. Asta pentru că despre frumuseţea şi simţul proporţiilor manifestate neîncetat în activitatea mamei am crezut, motivat, că-i vorba de un capriciu personal, de faptul că mama vrea să atragă atenţia cu ceva asupra ei; ca mamă şi gospodină n-are spaţiu pentru gusturile şi rafinamentul ei, acest spaţiu este dimensionat pentru un cal de tracţiune, iar ea a şi fost un excelent cal de tracţiune cât a trăit.

În legătură cu rafinamentul ei concretizat în obiecte n-am crezut că ar releva şi altceva din persoana ei, nu am crezut că ar exista o lume în care contează cum este împăturită o foaie de hârtie, ce anume şi cum anume este lipit sau montat; mai exact, că lumea, lumea creată de om, are estetică. Am crezut că numai mama are estetică, prin urmare, că frumosul nu există, ci ea îl creează. Că nu se mai găseşte la magazin şi nici nu se poate comanda, nici măcar la particulari.

În schimb, pe masa bunicii erau etalate în toată strălucirea lor aceste suporturi fine de fotografii, sprijinite cu un soi de limbă lipită pe spate, având un passe-partout elegant, şi mai purtau şi câte o ştampilă: Kellér şi fiii, Tata sau Angerer Hof-Photograph. Adică există o lume de unde ele proveneau. A fost o mare descoperire pentru mine, la fel ca mai târziu cea a maşinilor occidentale: că există o lume în care mai multe sute de persoane trudesc ani la rând numai şi numai cum să arate, să spunem, curbura, conturul unei lămpi de frână. Că acest lucru poate fi important. Că-n cazul acesta poate lumea nu este doar o ridicare cosmică din umeri, conturul unei lămpi de frână?!, da' nu-i totuna?!, important e să lumineze!

Ţinând seama de vestea primită de la socrul său, bunicu' şi-a suspendat pribegia comodă prin împrejurimi şi s-a întors la castel ca să-i salveze pe ai lui, pentru că dacă Bélá Kun reuşeşte în timp util să-i aresteze şi să-i ia ostatici pe fiica şi pe nepotul principalului său duşman, înseamnă că are în mână un atu pe măsură.

S-a întrunit consiliul de război, fiecare membru al familiei a primit, rând pe rând, cuvântul (numai tata, nu). Au vorbit serios şi şi-au afişat un aer de seriozitate, dar în zadar, n-au putut lua în serios joaca de-a evadarea, li se părea atât de incredibil, atât de ireal să fie pribegi în propria lor ţară, încât şi de data asta s-au jucat doar, s-au jucat că sunt într-un mare pericol şi că trebuie să evadeze îndată.

Un pericol atât de real, atât de mare, atât de cumplit, încât omul ameţeşte din cauza spaimei şi a nevoii de acţiune,

i se face fiinţa ghem, stomacul îi ajunge-n gât şi-l ameninţă leşinul — păi nici nu ştiu când s-a confruntat ultima dată familia cu aşa ceva.

53

În ziua de 26 a Lunii Măsălar din anul 1652.

N-a lipsit mult ca strălucitoarea istorie, abia începută, s-o şi sfârşească acolo. De parcă la zece kilometri după Donaueschingen ar urma mlaştinile de la Ecsed, iar apa, răspândită în mii de direcţii, s-ar opri dintr-o dată. Prin smârcuri, o sumedenie de păsări de apă, valoroase, specii rare — dar totuşi, nu-i acelaşi lucru.

S-a săvârşit László, „contele cel frumos", imperiul s-a prăvălit pe umerii lui Pál, tânăr de 17 ani, iar în jur rechinii, gata să pună laba pe ciolan, începând cu Nádasdy, cumnatul, şi până la cei de la curte. Ce noroc că pe vremea aceea marele cardinal se întorsese deja la sânul Domnului său catolic, la singurul adevărat, la unicul pe care poate era dispus, poate, să-l considere deasupra sa şi să-l recunoască.

54

Parcă la un matineu, la un meci de fotbal tihnit, aşa au plecat László şi verii săi ca să dea curs invitaţiei lui Ádám Forgách, comandantul-şef al localităţii Érsekújvár, şi să pedepsească o ceată de tâlhari turci care făceau ravagii în judeţul Nyitra. (Fireşte, turcii despre noi spuneau că suntem tâlhari — numai că, logic, turceşte.) Au şi reuşit să-i elibereze pe ostaticii creştini răpiţi de păgâni, dar tributul a fost mare. La lupte au participat opt dintre membrii familiei noastre, din care patru au murit eroic, în aceeaşi zi, pe acelaşi câmp de luptă, la aceeaşi oră.

Domnişorul Pál stătea îmbufnat în castelul de la Sempte. În zadar imploratu-l-a, rugatu-l-a pe frate-său mai mare să-l lase a-l însoţi în tabără, ceea ce nici n-ar fi fost o rugăminte neobişnuită, şi virtutea trebuie învăţată, László parcă ar fi presimţit şi a refuzat hotărât.

Când sosit-a vestea cea amară că frate-său a căzut vitejeşte la datorie, pe câmpul de luptă, într-un minut Palkó a devenit Pál, domnişorul, domn, un domn mare, tânărul bărbat. A ameţit din cauza spaimei şi a nevoii de acţiune, toată fiinţa lui s-a făcut ghem, stomacul i-a ajuns în gât şi l-a ameninţat leşinul. Apoi clipa a trecut, a trecut sau a gonit-o, iar el s-a aşezat liniştit să cineze. A dat ordin să se aducă tacâmuri şi pentru frate-său, László, dar el nu s-a aşezat la dreapta acestuia, ca altă dată, ci la capătul celălalt al mesei, vizavi. Stăteau cei doi fraţi la aceeaşi masă, o absenţă şi o prezenţă. Vărul lor, Farkas, care până acum stătea la stânga lui László, acum se aşează la dreapta lui Pál, una din cele mai importante figuri în maşinăria familiei, o adevărată eminenţă cenuşie, inteligent, serviabil, modest, steril. În Cronica de la Lőcse stă scris că avea un caracter nobil, era un domn generos, respectabil. Încă de pe vremea contelui Miklós se ocupase de problemele juridice ale familiei, apoi a devenit consilierul juridic al lui László, iar după moartea palatinului a supravegheat educaţia orfanilor.

Privea cu mândrie spre noul cap al familiei. Pál a trimis de-ndată curieri la căpitanii castelelor Esterházy de la Lánzsér, Lakompak, Regéc, Biccse şi Pápa, fugeau de mâncau pământul, duceau ordinele sale severe prin care, până la noi dispoziţii, li se interzicea să primească străini la castel. Farkas făcuse-n aşa fel, încât tânărul cap al familiei să aibă impresia că el dirijează totul. Pál ştia că toată lumea trebuie să creadă că el e cel care dirijează totul, astfel că îi îngăduia rudei experimentate să-şi odihnească pe umerii săi mâna dispusă oricând să ajute.

Trezitu-s-a a doua zi şi pornit-a să caute trupurile, găsitu-l-au pe bietul László alături de dragii mei domni Ferenc,

Tamás, Gáspár, care săvârşitu-s-au toţi vitejeşte pentru Dumnezeul şi patria lor. Dintre slugile bietului conte László, patruj' cinci pierit-au pe câmpul de bătaie şi mulţi s-au ales cu răni. Iară trupurile tuturor găsitu-le-au despuiate, numai trupul bietului său domn şi frate mai mare purta o cămaşă, nişte izmene şi pantaloni. Şi mai purta douăj' şi cinci de răni: împuşcături, împusături, tăieturi. — Veşmintele sale de luptă şi echipamentul pot fi bine reconstituite; pe de o parte, din jurnalul intendentului său, iar pe de altă parte, după cuirasa şi coiful pe care le purtase şi care sunt păstrate la Muzeul Militar de la Viena. Peste cuirasa neagră, netedă, fără ornamente, ruda mea de odinioară purta o haină scurtă şi largă din piele. Armăsarul său era acoperit cu o pătură din piele de panteră. Şaua, harnaşamentul, scutu-i rotund, buzduganul şi sabia cu lamă fină, din oţel de Damasc, erau decorate cu încrustaţii fine, cu peruzele şi mărgăritare. Potrivit rangului său de comandant-şef, într-un mic suport ornat cu pietre preţioase, aflat pe coiful negru, flutura un panaş format din trei mănunchiuri de pene de cocor, iar la oblânc avea două pistoale franţuzeşti lucrate cu fineţe şi umplute meticulos cu praf de puşcă. Dar toate astea nu l-au ajutat, calul său a căzut înfundându-se pe un teren mocirlos, iar contele László, sărind din şa, a luptat mai departe. Pe cuirasa expusă la muzeu se poate vedea că o bucată din tivul acesteia a fost ruptă de lovitura unei puşti şi i s-a înfipt în abdomen. Probabil că asta i-a curmat viaţa.

De la Sempte s-au grăbit să ajungă la Fraknó, unde toţi servitorii din castel, împreună cu temnicerii, jurat-au fidelitate lui Pál. Şi întâlnitu-s-a cu Orsolya (Orsicska), ursita lui dragă, ca împreună să se roage pentru cei vii şi cei morţi, pentru rubedeniile moarte şi pentru ei înşişi, care trăiau. Şi început-a sub diriguirea baronului Farkas manevra complicată având drept scop înlăturarea pericolului, manevră prin care voia, pe o parte, lămurirea raporturilor de posesiune asupra diferitelor părţi ale moşiilor (vezi, de exemplu, administrarea domeniilor pe baza dreptului ipotecar), iar pe

de altă parte, împiedicarea prea lacomului Ferenc Nádasdy, bărbatul Annei, sora noastră mai mare, cumnat, rubedenie, dar asta nu l-a stăvilit — deh! în nimic nu l-a stăvilit! Între timp, ca un fățanic, îi dădu comandă lui Drentwett, giuvaergiul său din Augsburg, să facă o tipsie ornamentală în onoarea eroilor de la Vezekény. Farkas a avut nevoie de toată îndemânarea ca să pareze nemărginita poftă de avere a viitorului vornic.

Asta pe lângă faptul c-a trebuit să rezolve cumva la Roma permisiunea de căsătorie cu foarte-foarte înrudita Orsolya; a reușit să obțină bunăvoința îndurătoare a Donei Olimpia Maldachini, cumnata foarte influentă a papei Inocențiu al IX-lea. Iar domnul Farkas a notat în rubrica cheltuieli: una mie taleri de aur.

55

Consiliul de război a decis ca ostaticii potențiali, bunica și micuțul Mátyás, să facă o așa-zisă plimbare cu trăsura. Ce senzație plăcută să afirm astfel: micuțul Mátyás; e o senzație plăcută să vorbesc despre tatăl nostru ca despre un copil, nu pentru că aș vrea s-o fac pe grozavul, dimpotrivă, pentru că astfel parcă ne-am putea sustrage din oedipismele care par obligatorii, sau pot fi făcuți cel puțin primii pași în această direcție, și putem, în sfârșit putem să-l *dădăcim* pe tatăl nostru din care ne tragem, ceea ce nu se poate face nici măcar cu cel mai bun tată, nici măcar cu așa-zisul tată-prieten, chiar și cu prietenul-prieten doar așa, puțintel și foarte precaut.

Plim-ba-re cu tră-su-ra, au accentuat membrii consiliul, iar dacă nu și-au aruncat ocheade e pentru că le considerau pur și simplu vulgare. Clipeau, își încrețeau frunțile și-și ridicau sprâncenele. (Familionul întotdeauna excelase la ridicatul sprâncenelor — „deși i-a obosit geniul original, nu încape îndoială că-n ridicatul sprâncenelor...“ —, a creat o

operă durabilă mai ales în varianta asimetrică, sceptică, bunicu' fusese inegalabil, culmea genului, tata, deşi poseda vioiciunea indispensabilă a muşchilor feţei, n-a reuşit altceva decât să-l imite pe tatăl său, firește, perfect; vedeţi, astfel mi le-aş ridica, dacă mi le-aş ridica, apoi şi le ridica; moluscă din a treia generaţie, nu numai că nu sunt în stare să mi le ridic, dar nici măcar să mi le încreţesc, sincer vorbind, abia dacă am sprâncene, iar dacă transpiraţia curge în şiroaie mai abundente, sunt de-a dreptul inutilizabile...)

Şi că bunicu' va fi vizitiul, ghiciseră cu o şi mai mare viclenie, ca nu cumva să se ivească vreun trădător privind „Fuga în Egipt", cum aminteau într-un limbaj cifrat despre asta, în corespondenţa purtată.

56

Autorul unei scrisori nici nu-şi poate imagina, pentru că dacă şi-ar putea, n-ar mai scrie scrisori, mai degrabă şi-ar tăia mâna, şi-ar distruge pana, ar arunca toată cerneala, mai degrabă ar călători pân' *acolo* sau ar lichida *relaţia* dacă ar şti cât de aservit şi de umilit devine când misiva încape pe mâini neautorizate. (Plicurile sunt deschise cu ajutorul aburilor, la Poşta Centrală nr. 7, spuneau cei informaţi.) La fel, nici persoana care telefonează nu-i în stare să realizeze că-i interceptată. Există doar presupuneri, fantazări romantice — cât sunt ele de îndepărtate de simpla şi arida realitate!

Aproape că nu există familie care să nu se fi gândit prin anii '60 că îi sunt interceptate convorbirile, care să nu fi remarcat mici semne suspecte pe porţiunea unde plicurile erau lipite. Se poate spune că independent de sex, de confesiune şi ideologie.

— Păi, sigur că da, cum să nu! — pufni mama în râs în timp ce eu abia puteam s-o ascult. — Bieţii de ei, dacă nu sunt arestări, închisori, execuţii, ce să le fi rămas?!, firește, puţin spionaj! — Apoi, opintelile alea lamentabile cu pulove-

rele pe care le puneam peste telefon şi cu trambalarea în baie! Toate robinetele deschise, trasul apei la veceu — nici tu indiscreţie, nici tu discreţie.

Toată lumea, toată lumea crede că-l poate trage pe sfoară pe cel care interceptează. Greşeală fundamentală. Firește, omul poate să tragă, ba mai mult, chiar şi pe sfoară, dar pe cine... Cel care interceptează nu-i om, nu-i persoană, nu-i o inteligenţă care poate fi driblată. Apărarea, pentru că nu-şi recunoaşte neputinţa, este exclusiv orgolioasă. Iar orgoliul, dacă-i slab, e dezgustător. Când ai mei telefonau (fiind conştienţi de presupusele interceptări, aproape întotdeauna metatelefonau) îmi îngropam faţa între mâini, să nu trebuiască să-i văd, şi-mi înfundam urechile, să nu trebuiască să-i aud. De parcă n-ar fi existat... Ce meschinărie nenorocită şi ridicolă, ce oameni de rahat sunt părinţii mei, bombăneam smiorcăindu-mă. Infantili şi deplorabili. De o candoare greţoasă.

Măsurile de precauţie pot fi grupate în două categorii fundamentale. Una, generată de orgoliul autocenzurii, presupune că-i posibil să se decidă ce poate să constituie obiectul interceptării şi ce nu. Cât de deştept se credea tata, cât de circumspect şi, puţin ruşinat, cât de autoritar, când se răstea la noi sau mai degrabă şuiera printre dinţi:

— Nu-i subiect de telefon!

Lamentabil.

Parcă interceptarea ar cosi o brazdă între ce este important şi ce nu este important, să nu spunem: ore de religie, fotbaliştii de la Fradi şi mărci, dar putem spune liniştiţi: câine, zăpadă, mărar. Întunericul fulguia cu fulgi roşiatici, stai, pân' aici! De parcă ar fi atât de frumos că agentul ticălos care intercepta îşi ţesea, asemenea unui păianjen ticălos, pânza ticăloasă în jurul victimei. Agentul care interceptează ţese o pânză. Ticăloşia sporeşte, asta-i adevărat. Eu asta am văzut — ticăloşia asta.

Cealaltă categorie de precauţie, generată de orgoliul libertăţii, presupune că-i indiferent, poţi să spui ce vrei,

oricum *ăştia* fac ce vor, drept urmare şi tu poţi să faci ce vrei, poţi să spui ce vrei, iar ăia să te pupe-n...

Cu temperamentul său, tata se încadra în prima categorie, dar, la fel ca toată lumea, uneori se rătăcea şi în a doua, din cauza oboselii sau pentru că disciplina vârtoasă pe care şi-o impunea devenise prea vârtoasă şi voia ca măcar astfel să-şi amintească de libertate, începea să glumească cu partenerul său necunoscut, îi cerea scuze că-l reţine, şi aşa mai departe, ce se spune în asemenea ocazii. Între timp, în chip de explicaţie, ni se scuza într-o manieră teatrală, *într-o parte*. Niciodată n-o văzusem pe mama să râdă cu atâta poftă. Pentru aşa-numita precauţie era nevoie de spectatori, spectatori entuziaşti, să-i fie ruşine celui care stă şi pândeşte. Era cât pe aici să intru de ruşine-n pământ.

Într-o zi, imposibilitatea mea de a tăcea devenise atât de profundă, încât m-am repezit la el şi am lovit aparatul. Tata fusese atât de uluit, încât uitase să mă plesnească peste gură.

— Dar ce faci, copile? — m-a întrebat blajin, copleşit de uimire. Brusc, l-am îmbrăţişat hohotind, şi-l strângeam, îl strângeam. Catarama de plastic a curelei îmi apăsa faţa.

57

Pe vremea aceea locuinţa noastră fusese ascunzătoarea pentru sute şi sute — milioane! — de asemenea catarame, mişunau asemenea unor oşti de insecte, albastre, roşii, albe, negre, se strecurau peste tot, am dat de ele în bucătărie, printre farfurii, la veceu, în pat, în faţa de pernă, în ghiozdan, până afară, în grădină; pe vremea aceea revenisem la Budapesta, pe tata nu prea s-au înghesuit să-l angajeze, încă nu erau toţi cu noi, dintre cei care nu erau împotriva noastră, nemaivorbind că tata era împotriva lor, atunci i-a oferit o slujbă nenea Juszuf Tóth — cât de tare îl detesta mama! —, iniţial la secţia de parchet, apoi la cea de catarame. Nu ştiu de ce căra tata acasă mizeriile astea din plastic.

Drept completare a salariului? Până şi la şcoală duceam din ele, erau bune pentru troc. Reclama firmei. Dar fără curea, doar catarama.

Măcar de ar fi lucrat la fabrica de ciocolată! Sau la abator. Fratele lui Feri-zarzavagiul mereu aducea de acolo burtă, apoi o împărţea prin vecini. Mamei îi era atât de scârbă, că nici măcar din politeţe n-o accepta.

— Înţeleg eu, madam Lilike. Madam Lilike, dumneata deteşti mâncărurile simple.

Din cauza neglijenţelor verbale, mama se făcu de-ndată foc şi pară, obişnuita gargară, azi e mâine au umplut-o vizibil cu energie.

— Ascultă-mă, Toni. În primul rând, mie să nu-mi spui madam Lilike.

— Am înţeles, madam Lilike. Dar madam Lilike de ce-mi spune Dumeatatoni?

— Toni, dumneata câţi ani?

— Douăzeci. Sau mai degrabă nouăşpe.

— Ei vezi, din cauza asta. — Mama a dat din mână a lehamite. Şi să nu-mi mai spui dumneata.

— Dumitale nu-ţi place?

— Nu-mi place.

— Să lăsăm asta, madam Lilike. Eu nu ştiu să vorbesc aşa cum doreşte madam Lilike... iar madam Lilike nu doreşte burtă... Înţeleg deja. Dumneata eşti convinsă că pute. Dar nu pute. Trebuie spălată ca lumea. Îţi pot arăta şi eu, dar îţi poate arăta şi muteru'.

— Te rog, Toni, nu mai folosi cuvântul muter. E vorba de mama dumitale, nu de muter.

Toni încasa toate predicile care ne erau destinate, numai că între timp el era atent la mama, spre deosebire de noi — logic.

— Vă intră pe o ureche şi vă iese pe cealaltă! — Într-adevăr.

— Înţeleg eu la ce te gândeşti, muter, fater, dar — aşteptă, înghiţi în sec, îşi închise ochii, apoi şi-i deschise şi

rosti: — dumneata n-ai dreptate. Dumneata! — privi triumfător Toni spre mama.

Fusese una din puţinele ocazii când am văzut că la mama se uită cineva ca la o femeie. (Avea un curtezan permanent care o admira în secret, nenea Zoli, dar atât de în secret, încât nici el nu ştia că-i îndrăgostit de mama, privirea lui implora sau pur şi simplu se autocompătimea; pentru asta nu era nevoie de femeie.) Toni o plictisea şi o amuza pe mama.

— Toni, văd că se poate vorbi cu dumneata. Ocupă loc, trimit după un ceai. Dar te rog să laşi pachetul *acela* afară.

Trimit după, rog să ni se aducă, spunea deseori astfel, apoi mergea şi aducea. Nu spunea din glumă; de fapt, întreaga ei viaţă poate fi descrisă prin gluma asta moderată: o doamnă — cal de tracţiune a fost deja —, care a muncit toată viaţa ca o vită.

— Mă consideraţi servitoare. — Aşa-i, şi ce dacă?

Ieşeau aburi, afară din burtă, înăuntru din ceai — fursecuri, şerveţele, zahăr cubic, linguriţă de argint. Toni era fericit. Ar fi făcut orice pentru mama. Mereu aducea burtă. Apoi, l-am reorientat spre muşchiuleţ. Dar înainte de asta, spre os cu măduvă.

58

Când am văzut privirea pătimaşă a lui Toni am realizat pentru prima dată că mama e femeie, osul cu măduvă mi-a revelat că tata-i bărbat. Că aşa arată un bărbat. Procură, rezolvă, hrăneşte, împarte.

— La mirosul osului cu măduvă se adună jivinele nopţii — ne anunţa tata şi se aşeza ceremonios la masa din bucătărie, oala, în faţa lui, în jur, noi, sărind în vârful picioarelor, făcând tărăboi ca nu cumva să ratăm ceva. — Faceţi loc — se uita la noi cu o autoritate prefăcută, apoi asemenea unui chirurg-şef (sau unui preot care oficiază liturghia) îşi ridica ambele mâini — bisturiul, îngeraşule! — îi arunca într-o

doară mamei care participa, dar în acelaşi timp nu participa la spectacol; se bucura că noi ne bucurăm, noi, copiii, şi bărbatul care îşi interpretează rolul şi ne demonstrează că viaţa-i frumoasă şi-i palpitantă, iar el este domnul şi stăpânul acestei frumuseţi, la fel şi sprijinul acestei mici trupe căreia îi arată, tocmai îi arată că această frumuseţe şi pasiune pot fi descoperite oricând şi oriunde în lume, iată, chiar şi aici, într-un os de vită cu măduvă!

— Şervet! — iar mama, pe neaşteptate, iar şi iar pe neaşteptate, îi dădea un şervet, dar nu dintre cele care suferiseră prea mult, aflate în folosinţă zilnică la bucătărie, erau printre ele şi scutece vechi!, ci un şervet dintr-un damasc greu, de un alb strălucitor, pe care se vedea de la distanţă o coroană brodată, o coroană cu unşpe braţe, *deci* din moştenirea-Károlyi, tata rămânea puţin surprins, o învăluia pe mama într-o privire plină de întrebări — ne uitam la ei cu gura căscată, ca la nişte zei, puteam arunca o privire la ce se întâmplă în Olimp —, mama dădea din cap că da, da, drept răspuns, tata, cu o îndemânare de magician, înfăşura şervetul în jurul încheieturii mâinii stângi, dar înainte de asta îl arunca în aer, acesta plutea în spaţiul aerian al bucătăriei, asemenea unei păsări, porumbelul alb al păcii (Miculhusar era de părere că porumbelul păcii nu-i porumbel, ci o turturică, asta-i ca şi ghimpele şi spinul, nu există trandafiri fără spini, turturica păcii...), apoi şervetul, ce altceva? cobora lin şi se-nfăşura de la sine pe dosul mâinii lui Papi, el plonja de-ndată după osul din oală, noi oftam îngrijoraţi, vai, acum ce o să fie?, în nici o secundă şervetul de sărbătoare devenea *folosit*, murdar, unsuros, plin de o mâzgă maronie, ne uitam speriaţi ce a ajuns, ne tânguiam — cât pe-aci, dar tocmai învăţasem că nu trebuie să fim tot timpul îngrijoraţi, am învăţat ceva despre comportamentul stilat, la fel, cred că şi despre faptul că gestul ăsta are un preţ, minunatul gest cu turturica, are nevoie multe lucruri, e nevoie de un şervet străvechi, mai e nevoie şi de mâinile mamei pline de răni din cauza spălatului, ca să-l spele şi de

data asta, deci, îndărătul magiei lui tata e o îmbinare între personal şi impersonal, între prezent şi istorie.

Şi atunci! În mâinile gigantice ale tatei ciolanul gigantic, îl ţine deasupra unei farfurii pregătite dinainte, îşi ridică dreapta, îşi strânge pumnul şi loveşte! Dar unde? Nu, nici vorbă să lovească osul, aşa cum crezusem, ci dosul mâinii! Şi la faza asta ne uitam cu gura căscată. Aşa ceva! De!, experienţa populară mână-n mână cu legile fizicii... De obicei, după prima lovitură cădea în farfurie o bucată mai mare, era semnalul, ne aşezam de-ndată în jurul mesei şi începea agitaţia, nimic nervos în ea, dar tulburătoare.

— Repede, repede, pâinea! — se impacienta tata, pentru că nu ştiu cum se face, dar pâinea întotdeauna întârzia; puţin, dar întârzia. — Numai caldă, repede, asta numai caldă e bună!

Prima îmbucătură era a lui, mama tăia din partea cea mai frumoasă o felie galbenă ca untul, care tremura, un medalion, presăra sare, boia şi piper, în ordinea asta, apoi, parcă l-ar fi cuminecat pe fater care primea îmbucătura cu mare plăcere, cu ochii închişi, o înghiţea, aştepta, îi savura gustul, apoi dădea din cap:

— Nu-i otrăvită.

Trebuia să ne grăbim ca nu cumva să se răcească măduva, să nu încremenească. De parcă ăsta ar fi fost cea mai mare nenorocire din lume, că o să încremenească. Dacă încremeneşte — am pierdut, cam aşa ceva. Deci, ne grăbeam. Şi atunci, abia în ultima secundă băgam de seamă, ne aminteam, noi, copiii, şi bărbatul-tată, că Mami încă nu primise. Firește, atunci primea, îi ofeream ce aveam, deja resturi, bucăţele mai negricioase, mai zdrenţuite, dar totuşi gustoase încă, iar mamei îi şi plăceau.

59

N-am crezut nici o clipă că lui Mami nu-i place pieptul de pasăre şi că se topeşte după aripi şi târtiţă, aici şi-a dat

arama pe faţă în goana calului („muşchiuleţul de cal e carne clasa-ntâi, e puţin mai dulce decât altă carne, trebuie condimentată mai bine, atâta tot“, povestea mătuşa; mama făcea mutre), ştiam, o făcea pentru noi, ştia să se sacrifice, se sacrifica, iar noi consideram că-i normal, o mamă să se sacrifice, când vom fi şi noi mame ne vom sacrifica şi noi. Dacă nu, atunci nu. Iar aripa de pasăre nu-i chiar de lepădat.

Dar nu numai că am crezut, ci eram de-a dreptul convinşi că desertul preferat al tatei fusese mizeria aia închisă la culoare, abia comestibilă, amară, tare, ciocolata de menaj, bitterul. Necazul s-a răspândit din cauza unor oaspeţi răutăcioşi sau dezinformaţi şi, încă înainte să fim dezamăgiţi şi cu o indispoziţie înverşunată să ne fi înfruptat, tata se şi repezea şi începea să molfăie în faţa noastră, se bucura mai ceva ca un copil, îşi mânjise până şi faţa, iar noi îl priveam în tăcere, era aproape la fel de bună de parcă ar fi fost vişine în coniac.

Mult mai târziu, când oaspeţii nu ne mai aduceau ciocolată, dacă pur şi simplu aduceau ceva, cu ocazia zilei de naştere (sau de Crăciun?), am vrut să-i fac o surpriză cu ciocolata asta amară. Nu se găsea, mi-am terminat picioarele până când am făcut rost, în sfârşit, la Kőbánya (sfătuit de mijlocaşul central de la Kőbányai Húsos). Duceam mândru pachetul, sunt destul de netalentat în a oferi cadouri, dar de data asta îmi reuşise, eram foarte mulţumit de mine, i l-am întins cu încântare.

— Mda — spuse tata, apoi pipăi rezervat comoara. I-am spus cât de greu am reuşit să fac rost. — Mda. — Nu-mi puteam imagina ce boacănă mai făcusem iar.

— E desertul tău preferat, nu-i aşa?! — am adăugat în loc de o sudalmă ceva mai potolită. Ei bine, abia atunci a ieşit la iveală („Îţi spun eu cui îi place!“) că pentru el ciocolata de menaj e târtiţa! Le-am povestit lui frate-meu şi soră-mii, dar nu m-au crezut.

— Păi, de bucurie şi-a mânjit cu ciocolată până şi faţa!

În final nu ne-am supărat pe el pentru schimbarea asta la faţă, nu i-am dat importanţă, nu l-am crezut, primea în

continuare pachetele cu lichidul amar („glumă amară"), singura schimbare fiind că atunci când îi ofeream pachetul, nu-l priveam în ochi.

60

În afară de cataramele din plastic, în casă mai aveam rezerve din mănuşi glacé, în cantităţi industriale. În fiecare an, de Crăciun, mama primea de la tanti Mia mănuşi glacé, o pereche de mănuşi glacé, confecţionate la Viena, la Hoffer, în Juden Gasse, chiar şi pe vremea deportării. Şi mai primea o pereche inclusiv cu ocazia aniversării căsătoriei, asta anual înseamnă două perechi de mănuşi glacé.

Încă nu ajunseseră la douăzeci, dar nici mult nu mai lipsea, când mama a înşirat în faţa ei mănuşile glacé, apoi a început să croiască, să coase, să ajusteze şi, potrivit necesităţilor, a improvizat din ele suport pentru hârtia igienică. Suport pentru hârtia igienică din mănuşile glacé primite de la tanti Mia! În mod excepţional am fost şi noi implicaţi în treaba asta. Împărţirea responsabilităţilor?

— Şi ce va fi dacă tanti vine în ospeţie? — întrebam îngrijoraţi. Faptul că nu le-ar fi văzut n-ar fi fost un argument. Ce voia, vedea. Nu cu ochii se uita aia!

— În primul rând că n-o să vină, pentru că n-o să primească viză de intrare în ţară. Democraţia noastră populară are motive serioase să-i fie frică de puterea contrarevoluţionară pe care o are tanti Mia — încercau părinţii să glumească; se linişteau.

Ne-o imaginam pe tanti cum apare în galop, ca o contrarevoluţionară adevărată, în fruntea oştilor sale, cum proclamă uşor graseind, pentru că uşor graseia, legea marţială, cum se uită cu compătimire în ochii comuniştilor, apoi spune cu seriozitate:

— Băieţi! Kádáh thebuie să se hoiască!

— Şi dacă totuşi poate veni? — insistam în continuare prinzând pulsul arterei comunismului de gulaş care se întrevedea.

— Când e-n ospeţie, o doamnă adevărată nu merge la veceu — spuse cu severitate tata. (Avem o mătuşă, soţia unui unchi, care luni la rând după nuntă mergea la casa părintească: să facă acolo caca. O adevărată doamnă.) Se pare că se speriase şi el.

— Nu vă fie teamă, scepticilor — dădea mulţumită mama din cap —, asta-i o obrăznicie atât de mare, la aşa ceva nici măcar în vis nu s-ar putea gândi, că mănuşile ei superbe... în veceu... nici n-am curaj să spun pân' la capăt.

Privea mândră în jurul ei, plătise ceva din datoria avută faţă de familia Esterházy. Cu toate acestea, un suport pentru hârtie igienică fusese vopsit pepit, iar o pereche de mănuşi păstrată drept mostră. Cine ştie.

61

Îl strângeam pe tata de talie — stejarul lui Rákóczi! —, catarama de plastic a curelei îmi apăsa faţa.

— Dragul meu Papi, ce faci?, termină, nu mai fă asta, nu vreau să audă totul, să nu audă chiar totul! — scânceam, mă smiorcăiam, hohoteam, sughiţam, îmi sughiţau cuvintele —, nişte hoituri, hoituri, dragul meu tăicuţ, ce ştii tu despre asta?, păi îţi înregistrează pe magnetofon fiecare cuvânt, apoi ascultă totul, pun banda să se învârtă când foarte repede, când foarte încet şi rânjesc cu toţii în hohote, toţi râd de tine, acolo, înăuntru la ei, iartă-mă.

Tata detesta văicărelile de genul ăsta; se plictisise de mine şi m-a măturat de pe el. Textual: m-a îndepărtat. N-am mai avut niciodată asemenea izbucniri de plâns, din acest punct de vedere sunt ca şi el: disciplinat.

62

Servitorii de la castel au luat cunoştinţă cu uimire şi — ceea ce constataseră strămunicii mei, râzându-şi în barbă — cu o anume dezaprobare noua alură, cea domnească, faptul că-n vremurile astea sinistre „castelul“ organizează excursii. Pe deasupra, pe ilustrisimul domn bătrân îl lasă aici, singur. În special bătrânul Tóth mârâia cu năduf; pe vremea aceea se împlineau două sute de ani de când erau în serviciile familiei. (Din scrisoarea scrisă de Szidónia Pálffy către cumnata ei, Máriá Eck, reiese că de-ndată ce intraseră în serviciul familiei, din motive neelucidate pe baza documentelor, în 1717 au avut parte de acel privilegiu ieşit din comun de a-şi boteza băiatul cu prenumele pe care-l purta băiatul contelui. Pe toţi primii lor născuţi îi chema Menyhárt. Primul băiat din familia Tóth care purta un astfel de nume, la un an şi jumătate după naştere „s-a prăpădit într-o boală-cumplită“, cum scrie strămuna mea, Szidónia.)

A rămas totul de izbelişte, obişnuia să spună Menyhért Tóth, au rămas de izbelişte ţara, holdele, răsadurile de roşii.

— Până şi pe ilustrisimul domn l-au lăsat de izbelişte, cine mai pricepe vicleşugul ăsta? — bombănea. Bătrânul servitor mirosi că-i un joc la mijloc, dar nu l-a înţeles şi l-a condamnat. El trăia în mod dramatic momentul dramatic, pe cel tragic, în mod tragic, iar cel căruia îi este dat aşa ceva, îi este dată şi explicaţia, sau dacă nu, nu-i lipseşte, viaţa îşi urmează cursul. Tot ce se întâmplă îşi are o cauză, viaţa îşi are ordinea ei, chiar dacă-i grea. Strămunicii ţineau la ordinea asta, a familiei Tóth, doar nu mâncaseră ceapa ciorii să nu ţină, dar ştiau că nu-i de la Dumnezeu, mult mai degrabă de la ei sau de la taţii lor, de la bunicii lor, ceea ce-i acelaşi lucru.

Menyus Tóth a continuat să bodogăne şi-n timp ce pregătea cu grijă şareta-Esterházy, şi-n zadar s-a tot străduit să

găsească explicaţii de ce zâmbeşte atât de senin ilustrisimul bătrân, de ce permite o asemenea destrăbălare?

E inutil să mai amintesc că-n şaretă bagajele şi garnitura de lenjerie a tatei n-au ocupat mult loc (Totuşi, nu era o servietă...!) Tóth şi ai lui împachetau, contele şi ai lui, asemenea unor artişti amatori, interpretau că se pregătesc pentru o excursie veselă. Făceau semne cu mâna, se smiorcăiau, îşi fluturau batistele, îşi luat adio cu-nsufleţire, la fel şi contele Cziráky, megieş cu străbunicu', care tocmai era acolo. (Megieş... o, Dumnezeule!)

63

S-a prăpădit într-o boală-cumplită: Menyus (unchiul), fratele mai mic al tatei, murise într-un mod cumplit, la trej' doi de ani, în 1954, în timpul epidemiei de paralizie infantilă. Salkul, vaccinul antipoliomielitic, a ajuns pe piaţă cu trei săptămână după ce murise. A depins de aceste trei săptămâni! Semăna cu tata, dar nu aruncase o umbră atât de mare asupra vieţii lui, cum făcuse fratele său mai mare. Îi cunosc doar fotografia în care râde. Am întâlnit, chiar de mai multe ori, persoane care atunci când au aflat cine sunt mi-au spus de-ndată:

— L-am iubit pe unchiul tău — şi mă examinau din cap pân-n picioare. („Nu m-am dus la el, la spital. Mi-a fost frică. Pe vremea aceea aveam deja un copil. N-am îndrăznit. Deşi m-a aşteptat. Am fost prea tânără. Mi-a fost frică." „Nu mai plânge.") I-am văzut una dintre scrisori; am recunoscut vocabularul familiei.

I-au paralizat muşchii respiratorii, din cauza asta a trebuit dus la Pesta, să fie pus la plămâni de oţel. Tata chemase salvarea, dar ăia n-au considerat că-i destul de grav. Tata a înjurat, cum nu mai făcuse aproape niciodată.

Plămâni de oţel. La vremea respectivă am auzit de multe ori expresia asta. Ne era teamă de ei. Încercam să ne imagi-

năm, dar nu ne puteam imagina desenul delicat al fragilului plămân rămuros împreună cu o sobă de oţel.

Părinţii noştri ne-au povestit că zile-ntregi bunica nu s-a mişcat din camera ei, hohotea şi se ruga. (Deci, totuşi, nu la naşterea mea a plâns ultima oară. La mine prima dată, la nenea Menyus ultima dată. O, nu: e imposibil să ţinem socoteala de câte ori plângem.) Între ei vorbeau că bunica îşi pierduse minţile, mai exact mama spunea asta, iar tata dădea din cap a dezaprobare.

— Cum poate vorbi domnia voastră astfel? — Când se tutuiau, când nu se tutuiau. (Ambele forme puteau fi atât semnele tandreţei, cât şi ale grosolăniei.)

— Eu n-o insult pe Mama, pur şi simplu vorbesc despre ea.

— Aşa nu, dacă domnia voastră numai aşa ştie să vorbească, atunci mai bine nu.

— Vezi-ţi de treabă, dragul meu Mati... Se-ntreţine cu îngerii, iată, aşa scrie în scrisoare, dar nu numai că se-ntreţine, poartă negocieri ca să primească veşti de la Menyus... Mama a devenit un adevărat Swedenborg... Stă în cimitir şi-şi piaptănă părul...

— O rog pe domnia voastră să termine. Trebuie să merg la veceu, acum o detest teribil pe domnia voastră! — Mai târziu a completat împăciuitor: — E linia Degenfeld. (Adică preocuparea excesivă faţă de morţi etc.)

Bunica mult timp s-a întreţinut cu îngerii. După o vreme, ţiganii cărămidari s-au oferit să fie intermediari, promiţând mai întâi legături nemijlocite cu îngerii, apoi, după creşterea onorariului, direct cu tânărul conte care avusese un sfârşit atât de tragic. După ştiinţa noastră, bijuteriile de familie au fost onorariul. Tot după ştiinţa noastră, aşa s-au dus pe apa sâmbetei.

64

Cu tata ne puteam juca de-a huţa-huţa cu căruţa, el rezista, cu bunicu' nu, îl dureau mâinile. Bunicu' avea mâi-

nile cum le avea şi tanti Mia, fine, osoase, catifelate, nu erau făcute pentru huţa-huţa cu căruţa, ci pentru a fi sărutate. Cu toate astea, şi cu el ne puteam juca de-a huţa-huţa cu căruţa. Ne aşezam cu toţii pe bordura gardului de piatră.

— Huţa-huţa cu căruţa — declaram, iar fostul prim-ministru al Ungariei dădea din cap cu gravitate, iar noi începeam să dăm din picioare. („De-ndată ce-şi pierduse toată averea, bunicul tău a devenit foarte drăguţ şi uman.“ — O mătuşă, linia maternă.)

— Huţa-huţa cu căruţa — declara şi el. Şi adăuga ceva despre istoria Franţei, ca despre un lucru ca atare. Bunicu' reflecta mult asupra lucrurilor *ca atare*. Despre toate astea vorbea fie cu prietenul său reţinut la „închisoarea din apropiere“ — corespondau, evocând cu minuţiozitate câte un aspect al trecutului (aveau remuşcări? nu cred, din păcate) —, fie cu mine.

— Istoria francezilor, asemenea unei piese de teatru, are mai mulţi spectatori decât actori. Din cauza asta este văzută ca fiind neserioasă: de la distanţă. Ungurii cred că scena-i goală, şi vorbesc în foaier despre glorioasele reprezentaţii de altădată. Din cauza asta sunt văzuţi ungurii ca fiind poporul cel mai infatuat: de aproape. De la distanţă, nu se văd.

65

Familia străbună îşi interpreta comedia şi pândea cu coada ochiului efectul. Fusese un eşec cinstit. Asta-i frumos în teatru: totul iese îndată la iveală. Servitorii stăteau nemişcaţi în curte şi iscodeau cu priviri glaciale eforturile stăpânilor. Nimeni nu poate fi erou în faţa valetului său. Bunicu' era de părere că-n nouă sute nouăşpe acesta a fost singurul moment revoluţionar — *ca atare* —, fiind generat exclusiv de propria lor stîngăcie.

Menyus Tóth, un Menyus Tóth a terminat.

— Di, dii — chiui vizitiul, adică, bunicu'. Înainte s-o cotească pe aleea flancată de tei seculari, întoarse brusc caii şi făcu un cerc de onoare în faţa castelului; actorii zâmbeau cu gura pân' la urechi, tata răcnea, iar poporul orgolios aştepta.

Exista pericolul ca bunicu', înalt, zvelt, elegant, să fie recunoscut chiar şi-n ţoale de vizitiu — domnu-i domn şi-n iad, iar ei ştiau că acum sunt în iad —, astfel că la treizeci-patruzeci de kilometri de Csákvár şi-a luat rămas bun de la ai lui, ca nu cumva să pună în pericol siguranţa „sfintei familii", şi a dispărut în altă direcţie. Rămase doar bunica, pruncul şi Kindsfrau. Pentru că, deşi ulterior familia vorbea despre această bejenie ca despre un moment al aservirii extreme, situaţia implica şi prezenţa unei Kindsfrau. Nu prea ştiau ăştia ce-i aia aservire. Nu cunoşteau secolul al XX-lea. Vorbeau despre una-alta, despre ei, despre ţară, despre trecut; n-au cunoscut marea linişte a secolului al XX-lea. Şi ei, la fel ca toţi ceilalţi care ştiu că-şi ţin destinul în propriile mâini, fuseseră înclinaţi să vorbească despre destinul lor ca şi cum ar fi vorbit despre o pisică: sigur că da, sigur că da, uneori chiar zgârie, pis, pis, pisicuţă...

A ţine destinul în mâini — tata n-a cunoscut acest sentiment. A cunoscut tăcerea.

Kindsfrau, obişnuită cu confortul caselor domneşti, descoperea din ce în ce mai multe cusururi pe parcursul acestei excursii lipsite de confort . Peste câteva zile îi întoarse spatele tatei. Prima femeie care l-a părăsit (numele ei nu-i de găsit).

— Ilustrisimă doamnă, eu am petrecut mai mult de trei primăveri în serviciile familiei, prin urmare trebuie să păstrez un anumit nivel — spuse arătând mofturoasă de jur împrejur: lumina cădea pieziş asupra îmbietoarei poieni, ca într-o icoană, în depărtare stejari milenari, tufişuri dese, o mie de nuanţe de verde, abia dacă se putea imagina ceva mai frumos; e adevărat, nu era un salon —, o, dar în primul rând nu pentru propria-mi siguranţă, eventual în interesul propriului meu confort, nu, nici vorbă de aşa ceva, ci dato-

rită respectului şi preţuirii din care mă înfrupt alături de întreaga naţiune, şi care mă leagă, atât în privinţa persoanei mele, cât şi-n privinţa statutului meu, de acest familion renumit.

Bunica o asculta cu gura căscată pe această persoană sclifosită, atât de sensibilă privind renumele familiei.

— Gândiţi-vă numai, ilustrisimă doamnă, unde o să ajungă lumea dacă până şi cu o angajată a familiei Esterházy se poate întâmpla orice?!

Domnişoara avea dreptate; ea realiza absurdul situaţiei mult mai bine decât bunica. Pe care, de altfel, nici n-o interesa situaţia; pe o persoană care priveşte spre scenă din lojă n-o interesează eventualele abuzuri legate de biletele de intrare. Domnişoara a simţit că teatrul care fusese până atunci deasupra capului ei a fost dus, dar pe bunica n-o interesa treaba asta, şi-a ridicat ochii, a văzut cerul înstelat şi a văzut că-i frumos.

— Atunci am strigat la ea şi i-am adresat, totuşi, câteva cuvinte bădărane — ne-a povestit bunica, dar n-a specificat care au fost cuvinte acelea. Străbunicu' fusese foarte mândru de ea; că Dumnezeu o binecuvântase cu atâta forţă şi calm pe femeiuşca asta drăguţă, că într-adevăr toată lumea a crezut că s-a întors dintr-o călătorie de plăcere atunci când a revenit la castel (se apropiau deja trupele teroriste) şi a coborât din atelaj, şi a fost iarăşi contesa Margit, nu o oarecare cucoană X, care se târăşte din ascunzătoare, asemenea unei sălbăticiuni hăituite.

Bunica a rămas singură în pustietate; a alăptat, a dădăcit, a spălat scutece. S-au adăpostit prin pavilioanele de vânătoare ale familiei, au căutat un loc de refugiu pe la parohii. Dealurile Vértes erau considerate teren autohton.

Capitolul al doilea

66

Vilmos şi nu mai ştiu cum, părintele Vili — cu ocazia unei excursii făcute cu familia l-am vizitat pe parohul din Gesztes care pe vremea bejeniei tatălui meu fusese tot aici, dar capelan. Tatei i s-a adresa cu domnul conte, fapt care nouă ne-a plăcut la nebunie: am crezut că se joacă; firește, pe madam Váradi n-ar fi putut-o induce în eroare, pentru ea ar fi fost clar că elemente clericale reacţionare, braţ la braţ cu oligarhii reacţionari, otrăvesc totul în jur. Mamei îi spunea doamnă contesă-n sus, doamnă contesă-n jos, dar nu i se potrivea, nu era de ea, chipul lui Mami era dominat de o încurcătură iritată, totul părea o exagerare, inactual. În cazul lui Papi, nu.

Am sosit fără să fi fost anunţaţi, dar era de la sine înţeles că vom dejuna acolo. Preacuviosul părinte îi ordonă îndată menajerei că două puicuţe sunt numai bune pentru pane, arătându-i râzând: hîrrrr-şşştiu!

— Salată de castraveţi, cartofi cu pătrunjel! — clipi complice. Apoi a adus vin şi a turnat în pahare. — Şi pentru domnişoru' — şi făcu iar complice cu ochiul. Mama protestă încet, nu neapărat în ce mă priveşte, era concentrată mai degrabă la tata.

— Mai e timp, la prânz... — încercă să amâne.

Dar ştia: dacă bărbaţii vor să bea, atunci vor bea. Am băut. Apoi parohul s-a dus să se schimbe, până atunci purtase haine civile, motiv pentru care n-am prea vrut să-l salut

cu: lăudat fie! Cum am rămas singuri, părinţii mei au început să şuşotească, de parcă ar fi fost la şcoală. Mama, mai ales.

— Ce o să facem aici pân' la prânz?

Tata era cu gura pân' la urechi.

— Nu vă fie teamă, scepticilor. Tatăl vostru ceresc... — şi arătă spre camera parohului. Mama dădu din mână a lehamite; se uită la ceas, sugerând că-n cazul ăsta pân' la prânz să vizităm cel puţin castelul.

— Vai de noi, vai — ne-am ridicat ochii spre cer —, cunoaştem, ştim, o grămadă de şuri gotice! — Asta pentru că excursiile erau întotdeauna organizate în scopuri educative, mama ne fugărea fără milă prin toată istoria artelor din Ungaria: Ócsa, Lébény, Ják, Zsámbék, Esztergom, minaretul din Eger. Trebuia să constatăm cu inima strânsă de durere că ţara asta-i o ţară unde la tot pasul întâlnim ceva frumos. Pe care noi, vai de noi, vai, eram obligaţi să-l remarcăm. Oftatul „şuri gotice" exprima această rigoare subită a vieţii.

— Excelentă idee! — rânji iresponsabil tata. Se vedea clar că-i în derivă; la fel ca şi noi. Singura diferenţă era că n-avea un adult la dispoziţie. Mami dădu iar din mână a lehamite. Sora noastră, micuţa perfidă, i s-a aşezat în braţe.

Dacă puicuţa înseamnă pui, mă gândeam, atunci e mare necaz, pentru că-i vineri, iar vineri nu se poate mânca nici un fel de carne. Pe vremea aceea puiul era mai scump şi mai valoros, nu carnea tranşată; ajungea rar pe masa noastră, îmi plăcea foarte mult, totuşi n-am ezitat să intervin. În copilărie, tata n-avea voie să vorbească fără să ceară voie; era interzis să vorbească despre sine, să adreseze întrebări adulţilor, mai cu seamă în probleme culinare (era interzis până şi să laude mâncarea, acest lucru ar fi însemnat drept la opinie — deci, inclusiv posibilitatea criticării). Întrebarea pe care o adresasem parohului îi însenină chipul.

— E foarte adevărat şi la locul său — răspunse în timp ce-şi încheia reverenda —, excelentă observaţie, dom'şorul a atins o problemă importantă!

Nu-mi plăcea omul ăsta. Eram ofuscat — mă copleşise „terenul autohton“ — până şi de faptul că mie nu mi s-a adresat cu domnul conte. Pe ce bază? Sau-sau. Iacătă, tocmai mergem să vizităm castelul nostru de odinioară, nu-i aşa?! O să am eu grijă de el. Voi vorbi cu episcopul său. Ăştia nu ştiu ce-i aia ordine.

Ipocrit, trăgea de timp, asemenea unui magician care tocmai pregăteşte poanta sigură. (Muruit, aşa-i spuneam unui profesor miruit de la gimnaziu; era un om de treabă, preda istoria artelor, era întotdeauna atât de impresionat de multitudinea frumuseţilor pe care ni le putea băga-n cap cu o plăcere evlavioasă, încât abia respira: se sufoca.)

— Tânărul nostru prieten — prieten ţi-e tătânu' ceresc! —, slavă unei educaţii atente — un semn cu capul spre mama pe al cărei chip scrâşnea un zâmbet (asemenea mănuşilor glacé, îmbufnarea mamei atingea uneori cantităţi industriale; pentru exprimarea acesteia îşi mobiliza cele mai variate mijloace, toate tresăririle limbajului trupesc, înţelegând prin asta inclusiv jocul vioi şi profund al privirii — strălucirile alea opace!, îi piere cheful de viaţă celui care le priveşte, aprobările alea umede care au sugrumat toate intenţiile încă în momentul creionării lor, şi toate nuanţele liniştii, ale tăcerilor, ale muţeniei...) —, ne-a atras atenţia în mod corect asupra unui aspect de care, firesc, nici noi putem uita.

Cu asta a şi scos iepurele din joben (un crap ar fi fost mai potrivit pentru vineri), spunând că el este îndreptăţit şi are posibilitatea ca în cazurile bine motivate să dea dezlegare pentru post, obligaţie care în înţelesul strict al cuvântului oricum nu i-ar afecta pe tinerii domni, dar dacă totuşi le-ar afecta conştiinţa, atunci — vezi cele de mai sus.

Nu l-am crezut, vrea să se ghiftuiască cu carne şi-şi pregăteşte alibiul.

— E vineri, eu nu mănânc nici un fel de carne — am spus cu dispreţ, crezând că precis voi ajunge în rai, spre deosebire de ăştia de aici! Ar trebui verificat dacă-i preot, pur şi simplu. (Mama ştia să uguiască atât de frumos: agent

provocateur...) M-am uitat la tata, nimic. Preacuviosul părinte s-a apropiat de mine şi m-a mângâiat pe cap.

— Nu mai fi atât de sever.

Tata turnă vin de „Mór ezerjó“, mama începu să ne zgâlţâie să pornim, în sfârşit, spre castel.

Mama ne număra întotdeauna ca pe puişorii de gâscă, voia să ştie dacă suntem cu toţii acolo. Un, doi, trei, patru, iar pentru al cincilea arăta spre tata, niciodată nu rostea cu glas tare: cinci. Un, doi, trei, patru, pauză.

O, pauza mea... dragă!

67

De altfel, în ţară erau trei castele vechi care se numeau Gesztes: unul în judeţul Gömör, unul în Trencsén şi ăsta de aici, în judeţul Komárom. În schimb, şi Keszthely e înrudit, de departe, cu Gesztes: cândva se numise Gesztel. În limba maghiară, cuvântul *geszt* înseamnă partea interioară, mai solidă, a lemnului. Poate că-i un sat solid, la fel ca interiorul unui stejar, ctitorul a proiectat o osatură solidă ca interiorul unui strejar.

Tata le ştia pe toate, eram convinşi de asta, conform clişeelor. Îi ştia pe toţi regii unguri — or, asta e deja aproape totul. Şi nu numai că ştia totul, dar era capabil să plaseze totul în lumea cea mare, atunci când Carol Quintul acolo, aici cine, că este vărul Catherinei de Aragon, de care soţul ei regal, Henric al VIII-lea, tocmai atunci se despărţea („Tocmai atunci?“ „Nu tocmai atunci, ci atunci.“) când regele nostru Ludovic s-a înecat în pârâul Csele, care-i ajungea pân' la glezne. Iar când a murit Ferdinand I s-a născut Shakespeare. Nu-i o afacere rea. Nu vorbea ca un profesor, nu voia să reţinem una-alta (mama, ca prin minune, devenea fericită când rosteam, când îi trânteam în faţă: Ghirlandaio sau Pollaiuolo), tata nu voia nimic, spunea doar povestea, mai degrabă pentru sine decât pentru noi, deşi dacă nu am

fi fost noi nu ar fi povestit. Din pricina asta, tot ce vorbea devenea realitate. La şcoală numai matematica o consideram realitate, restul, o formă când interesantă, când banală a dresurii de animale. Spunea cum spunem plouă, presupunând că plouă. Dar prin asta nu facem aluzie la umbrelă, ce bine ne-ar prinde acum, şi nici la holde, ce bine le-ar prinde o ploaie.

68

Faterul nu vorbea întotdeauna aşa — de multe ori nu vorbea nicicum —, dar bunica întotdeauna. Ea mereu îmbrăţişa cu privirea trei-patru sute de ani, atât dimineaţa, cât şi miercuri — acum făcând abstracţie de eternitate, care-i mai lungă chiar şi decât patru sute de ani. Vedea totul din perspectiva asta — evenimentele, persoanele şi mai ales pierderile, înfrângerile.

La un moment dat a participat la o dezbatere radiofonică, o anchetă sociologică, trecut şi prezent, conţi şi servitori în oglinda prezentului; oarecum neprevăzută, deşi conformă naturii regimului Kádár. Numai că tocmai această natură s-a lăsat greu descoperită: respectiv, ţara, în concordanţă cu această natură, a dorit s-o cunoască într-un ritm prea lent. Oamenii au închis ochii, văzuseră deja prea multe, iar acum au spus: este cum este, să urmeze ce trebuie să urmeze, dar să nu vorbim despre asta, să nu cunoaştem nimic, să nu ştim despre ce-i vorba. Nemaivorbind că într-adevăr nu s-a putut şti cine, ce, când anume ce este, pentru că da-urile care virează în nu-uri şi nu-urile care funcţionează ca da-uri nu sunt nici nu-uri (da-uri), nici da-uri (nu-uri), dar nici poate-uri (poate-uri), dar pân' la urmă ceva tot o să fie; a fost — da, nu, poate.

Spre sfârşitul emisiunii, participanţii au fost întrebaţi ce şi-ar dori, care ar fi cele trei dorinţe ale lor. Sănătate, pensii mai mari, a răspuns majoritatea lucidă, şi pace. Bunica mea s-a exprimat puţin altfel.

— Prima dorinţă: multă sănătate pentru întreaga familie. A doua: multă sănătate singurului meu fiu rămas în viaţă, reuşite în activitate şi să se bucure de copiii săi. A treia şi cea mai importantă dorinţă: Ungaria să prospere cu succes şi să-şi îndeplinească vocaţia istorică.

Cred că-n perioada respectivă, în afară de bunica, nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să dorească binele ţării. Ţara e-n mâinile comuniştilor, îşi spunea poporul, cine ar fi atât de tâmpit şi cinic să se gândească, pur şi simplu, la prosperitatea comuniştilor, să crape cu tot cu mama lor, oricum vom fura înapoi tot ce se poate.

Bunica vedea mult mai departe, aşa îi erau reglaţi ochii.

De exemplu, ea lua în serios, respectiv, atribuia semnificaţie faptului că trupele sovietice — astfel li se spunea — staţionează temporar în ţara noastră; ea privea la o altă scară raportul dintre statornicie şi efemer, Ungaria a existat şi acu' trei sute de ani şi o să existe şi peste trei sute de ani, ţara nu-i ca o cofetărie, cremşniturile pot fi înfulecate într-o după-amiază, dar o ţară nu poate fi luată atât de simplu în posesie, expropriată, iar dezlănţuirile cum e şi comunismul ăsta, ale cărui idei de bază sunt, de altfel, foarte corecte, sunt *brave*, dar firește că nu durează mult. E adevărat, prin *mult* ea înţelegea altceva, unitatea ei de măsură nu era propria ei viaţă, n-o considera importantă în mod special. (Periculos, după părerea mea, pentru că-n felul ăsta nici viaţa mea n-o considera importantă, cum am avut, de altfel, parte de dovezi în acest sens, când am îndurat pedepsele ei legendar de aspre.) Pentru ea, treizeci de ani erau treizeci de ani, nu infinitul (tata spunea despre faimosul război de treizeci de ani că a fost cel mai lung din istorie), turcii n-au ţinut ţara-n jug până la sfârşitul lumii, ci o sută cincizeci de ani, asta-i mult, nu-i bine, una-alta, dar aşa-i soarta ţărilor, din când în când trag în jug timp de o sută cincizeci de ani sau din când în când pun jugul pe grumazul altora; destinul unei ţări nu-i un vis de fecioară, e greu destinul ţărilor, pentru că-i grea robia, e grea victoria, e grea umilinţa şi-i

grea gloria. Ţările sunt demne de milă, mai ales cea despre care putem spune că-i a noastră. Dar, în tot cazul, e imposibil să ne gândim la oameni, la fiii noştri, la nepoţii noştri fără să ne gândim la ţara noastră, care-i a noastră chiar şi atunci când nu-i a noastră, chiar dacă acum treburile merg rău, ba mai mult, merg tot mai rău, dar nu pentru că viaţa ar fi tot mai grea, nu-i mai grea, e mai uşoară, acum începe împărţirea, ci pentru că ţara, condiţia ţării, spiritualitatea ţării scoate din oameni, aduce la suprafaţă, răul — în asta constă răul, în propria noastră răutate aflată într-o permanentă creştere, în acest rău impersonal, totuşi, în acest rău naţional, iată de ce trebuie să-i dorim ţării prosperitate, adică, în interesul nostru, personal, nicidecum dintr-o veneraţie pe jumătate-sinceră (pe jumătate-nesinceră) faţă de nişte idei abstracte şi grandioase.

69

Pe scrisorile trimise bunicii trebuia să scriem U.O.P. Oroszlány. Ultimul oficiu poştal; suna atât de misterios, parcă bunica ar fi trăit la capătul lumii, ba mai mult, chiar şi dincolo de capătul lumii c-un pas. Trebuia să-i scriem cu regularitate, nu scrisori puse-n plic, ci ilustrate; la fel ne trimitea şi ea nouă. Primeam şi îi scriam nişte ilustrate incredibil de plictisitoare. Ea ne scria despre starea vremii şi despre cum e porumbul — de fapt, şi noi la fel.

Locuia la Majk, din cauza asta o numeam bunica de la Majk, spre deosebire de bunica de la Pesta, care locuia pe strada Monitor.

Iniţial, castelul de la Majk fusese construit pentru un ordin călugăresc, pentru camalduli. Eu şi frate-meu ne jucam adesea de-a camaldulii, în fond, ca să nu ne certăm şi să ne încăierăm. Bunica ne povestise că ăştia „au ieşit din ordinul benedictin“ şi n-aveau voie să vorbească între ei. Jocul de-a camaldulii consta în faptul că cel care începea

trebuia să facă un pas mare şi apăsat în faţă, din poziţia de drepţi în care se afla iniţial, semnalând astfel că a ieşit de la benedictini, prin urmare n-are voie să i se adreseze nimeni. Frate-meu respecta interdicţia tăcerii mai bine decât mine, e adevărat, el aplica metode destul de măgăreşti, adică, în plină dispută ieşea subit de la benedictini, iar eu rămâneam băgat până-n gât în motivaţiile mele. În asemenea momente mă purtam ca Joseph II, dar aici n-aş intra în detalii, că tot el a interzis şi tagma camaldulilor.

Li se spunea şi călugării albi, pentru că erau îmbrăcaţi în straie albe, în faţă şi-n spate aveau câte un şorţ legat la brâu cu un şnur călugăresc; de obicei erau încălţaţi cu sandale, rareori cu cizme, aveau părul ras pe vârful capului, pe ceafă tuns scurt, în forma unui semicerc; purtau o barbă lungă. Locuiau în chiliile care înconjurau clădirea principală, le construise pentru ei străbunul meu (fără să ştie că una dintre ele o construieşte pentru bunica). În casă erau patru încăperi — dormitorul, atelierul, cămara, o capelă mică şi un coridor lung, foarte lung. La fel, şi o curte mică. Nu se putea vedea în vecini. Iarna şi vara aveau dezlegare pentru câte trei zile privind jurământul tăcerii. Oare ce vorbeau în zilele respective? Ce vorbeau timp de trei zile? Când se îmbolnăveau, puneau în fereastră o oală, aşa semnalau fraţilor, celorlalţi membri din ordin care încă nu erau călugăriţi, că-i necaz.

În timpul verii, dar şi când ni se năştea câte un frate sau câte o soră, petreceam mult timp la bunica. Ea ne învăţase să muncim. Deşi-l văzusem pe tata că munceşte mereu, nu prea ne înghesuiam să învăţăm de la el, pentru că stătea tot timpul la masa de scris şi traducea, or asta ar fi însemnat ca noi să învăţăm tot timpul. Mama avusese câteva tentative inclusiv directe, dar — întreb eu — cu ce anume? Mersul la magazin după cumpărături, plivitul în grădină, astea nu sunt treburi serioase pentru un bărbat (expresia surorii noastre!), de altfel nici nu făceam aşa ceva din proprie iniţiativă. Mai ales că nu eram plătiţi.

La bunica, principalele activităţi erau tăiatul lemnelor cu ferăstrăul şi căratul apei. Trebuia să mergem la cişmea şi să aducem apă în două căni vechi, încă de pe vremea conţilor, împodobite cu un smalţ fin, alb; 50 de fileri de căciulă — era cea mai rentabilă afacere, numai că era limitată. Nelimitată ni se părea cantitatea de lemne care trebuia tăiată cu ferăstrăul. Plata era în funcţie de grosimea lemnelor, respectiv, cele noduroase şi o anume specie de fag, o esenţă extrem de tare, intrau sub incidenţa evaluării, după caz, pentru astea încasam un supliment. Grosimea era de 10 fileri, 20 de fileri, 50 de fileri, 1 forint, 2 forinţi. Noi stabileam, nu trişam niciodată. Discret, dar ne cam supravegheam unul pe celălalt. Şi-n ziua de azi, oriunde şi oricând pot să spun dintr-o privire câţi fileri face trunchiul unui copac.

În cazuri contestabile bunica rostea cuvântul decisiv, cu o largheţe riguroasă, adică, nu ne controla la bani mărunţi, dar nicidecum nu era impresionată că munceam cinstit.

După patruj' cinci fuseseră deposedaţi, dar datorită atitudinii antifasciste a bunicului le-au fost lăsate câteva iugăre de pământ pe care bunica le-a dat în arendă, primind în schimb cartofi, zarzavaturi, fructe. În gheţăria de odinioară era grajdul pentru Kati, o vacă pe care o îngrijea sora mai mică a bunicii, tanti Emma, căreia nimeni nu-i spunea pe nume, ci simplu: Timby. Îi invidiam numele. Semăna cu străbunicul pe care-l puteam vedea zilnic în fotografie, forţa contrarevoluţionară creştină, ultra-conservatoare. Bunătatea lui Timby ne surprindea până şi pe noi, copiii, poate pentru că era întotdeauna şi exclusiv bună, dimineaţa mergea la lucru, în silvicultură, seara venea acasă, intra pe la Kati, cina, citea puţin din revistele-magazin englezeşti, apoi se culca. Sălăşluia în ea o bunătatea liniştită, vegetală. Deşi s-ar putea s-o fi cunoscut greşit. Într-o zi a uitat să închidă două ferestre, aşa că un curent de sălbăticia unui uragan a măturat năprasnic prin coridor, cel mai important spaţiu al casei. Aici erau bucătăria, salonul şi sufrageria.

— Ce vânt îngheţat suflă dinspre tine! — remarcă bunica. Timby îi răspunse chicotind:

— N-are importanţă, las' să sufle!

Am reţinut şi asta, n-are importanţă, las' să sufle.

În afară de vacă mai erau şi câini (teckeli şi foxterieri), pisici nenumărate şi purici număraţi. Concuram: care dintre noi are dimineaţa mai multe pişcături. Şi astea le număram în mod corect pe trupul celuilalt, mai ales în regiunea brâului, îndărătul bentiţei cu elastic de la pantalonii de pijama. Prima dată ne-m speriat destul de tare. Dar bunica a dat liniştită din mână a lehamite.

— Nu-i grav, vă ustură numai!!

Iar noi i-am răspuns aproape întâmplător:

— Bunică! Dar astea ne ustură! — Astfel că n-am ajuns prea departe. — În prinsul puricilor sora noastră ne dădea clasă, pentru că era perseverentă („moşmonește", spuneam, la fel că-i „moşmoiseazăă") şi avea unghiile mari.

— Ce animal scârbos! — spunea când auzea câte un pocnet între unghii.

— E creatura Domnului! — se răstea amenințător bunica.

Până şi mlaştina de la Ecsed era creatura Domnului! O uram mai ceva ca pe purici! Pentru că puricele e cel puţin cinstit, e laş, sare de colo-colo, dar e cinstit. Ştim la ce ne putem aştepta. Puricele e puric, pişcătura e pişcătură, mâncărimea e mâncărime. Şi scărpinatul e scărpinat. Dar mlaştina de la Ecsed...! O răufăcătoare, o hoaţă imprevizibilă! Unul din domeniile străbunicului era într-acolo, deci, bunica ştia despre ce-i vorba. Bunicu' povestea de parcă ar fi dictat, iar bunica, de parcă ar fi scris. Pentru că nu prea-i plăcea să povestească, făcea însemnări, *schițe*, la care apoi ţinea cu scrupulozitate, la fiecare cuvânt al textului, cu rigiditate, iar despre ce nu era scris, nu scotea un cuvânt. Când o întrebam, se uita prin hârtii, căuta, apoi îşi ridica braţele.

— Nu există.

Asemenea unui scriitor veritabil.

Mlaştina era un teren fertil, dar şi periculos, pentru că lua uşor foc. Într-o zi bunicu' s-a preumblat cu tătâne-său pe acolo, pe pământul care încă fumega, şi a simţit căldura prin cizme. Se putea stinge doar dacă săpau şanţuri în jurul terenului încins. Definitiv, doar zăpada iernii stingea focul. O dată au murit doi boi din cauza fumului, s-au înecat. Doi boi asfixiaţi cu fum, asta-i deja ceva!

70

— Nu-mi trebuie mie franceza! — strigă disperată bunica mea de patru ani înfundându-şi faţa în zăpada ungurească. Nici afară, nici înăuntru. Noua guvernantă franţuzoaică alerga cu jalba-n proţap, venea străbunicul, ciomăgeală: bunica vorbea patru limbi la fel ca pe cea maternă, respectiv, limba latină o folosea doar la scris şi citit. Multă lume venea în excursie la Majk, inclusiv din străinătate, iar ea, gata oricând să dea o mână de ajutor, oferea toate explicaţiile despre castel, despre împrejurimi, în limba de circulaţie internaţională solicitată. În eternii ei ciorapi de bumbac şi-n balonzaid, în ţoalele ei negre, părea că-i oricare dintre ţărăncile din zonă. Spatele ei încovoiat, din ce în ce mai încovoiat, îi împrumuta ceva din specificul vrăjitoarelor. Cel puţin aşa-mi imaginam că arată o vrăjitoare, dar mai rea. M-am străduit, dar n-am reuşit să mi-o imaginez pe bunica mea ca fiind rea.

Când bunicul ei (un Károlyi get-beget) a paralizat, ajungând într-un cărucior cu rotile, Anti Bokor, fidelul său valet, îl scotea la plimbare. Copiilor le era teamă de el, numai bunicii, nu. Într-o seară — de la o clipă la alta — n-a mai putut vorbi; de vorbit vorbea, dar nu înţelegea nimeni ce spunea. Nimic, nici măcar aproximativ. Când l-a întrebat stră-străbunica cine-i Degenfeld? a primit drept răspuns nişte răcnete cumplite de furie. Familia încremenise de uimire, tăcea. Petrecere mare, o scenă penibilă, mare. Bătrânul se întoarce spre micuţa lui nepoată şi o întreabă ceva pe limba

asta nouă, necunoscută. Aparent ceva important. Aşteaptă răspuns. Bunica priveşte de jur împrejur, adulţii îşi apleacă încet, rând pe rând, capul. Acum ce să facă? Avea o limbă bla-bla pe care nimeni n-o cunoştea, pe limba asta vorbea cu plantele, cu animalele şi cu Dumnezeu. Pe asta nu i-o putea oferi. Subit, vede alunecând o lacrimă pe chipul sever al tatălui ei, şi începe să vorbească: *clanioc cromere chamali*... Şi-a dăruit secretul bunicului ei. Care îi mulţumi şi dădu fericit din cap.

Nu peste mult timp a murit. (Câinele său, Pateau, s-a prăpădit îndată după el.) Bunicii îi şiroiau întruna lacrimile, nu i se opreau. Străbunica Melinda ar fi chemat un medic, dar străbunicul n-a lăsat-o. A intrat în camera fiicei sale, i-a prins feţişoara între palme şi i-a şoptit, nu atât încet, cât mai degrabă timid:

— Clanioc cromere chamali! — Plânsul s-a oprit.

71

Mi s-a spus de mai multe ori: bunica ta — o unguroaică feroce (a fost). Nu era vorba nici de critică, nici de laudă, doar o definiţie exactă din care lipseau judecăţile de valoare, unguroaică feroce, terminus technicus. Speram, în secret, că şi noi suntem nişte unguri feroce. Sângele apă nu se face.

Cei din familia Károlyi au făcut mult mai devreme carieră decât cei din familia Esterházy; în 1387, Merhard Károlyi a obţinut deja jus gladii, pe vremea regelui Sigismund erau deja baroni, ei şi-au construit castelul strămoşesc, nu l-au primit, accentuând asta cu dragă inimă ori de câte ori aveau ocazia, iar pe noi şi pe toţi cei care se învârteau în jurul Curţii ne considerau mai degrabă funcţionari. Domni mari, dar care pescuiesc într-un lac mic. După terminarea Dietei ei nu merg la Viena, ci se grăbesc să ajungă cât mai repede la Szatmár*.

---

* Satu Mare. (*N. tr.*)

În secolul al XVIII-lea situaţia se schimbă, îşi fac şi ei apariţia la Curte, le creşte şi lor lâna de aur. Întră în rând cu ceilalţi, seamănă, dar nu răsar, ies: îşi apără vechimea; domni de modă veche, independenţi. Străbunicul îşi asumă funcţii naţionale (în câteva rânduri e prim-ministru), dar numai cât acestea se armonizează cu principiile sale cele mai profunde, cele mai tainice. Altfel, lasă totul baltă, nu-l interesează aşa-zisele considerente politice. Nu-i un politician care obţine privilegii datorită funcţiilor deţinute. Consideră că oricum s-a născut cu aceste privilegii, deci îşi poate permite să nu profite de fiecare din ele, că-i suficient de bogat ca pentru propriu-i confort să plătească din propria-i avere. Stilul său de viaţă este independent de demnităţile publice deţinute.

Era un „domn din provincie“ în înţelesul strict al cuvântului. În nelimitatu-i puritanism, pe lângă străvechea demnitate nobiliară maghiară, avea ceva şi din atitudinea burgheziei, a marii burghezii, ceva care amintea de bürgerii bogaţi şi economi ai oraşelor hanseatice. Era croit din acelaşi lemn — nu pot să spun de câţi fileri — ca şi străbuna sa, Krisztina Barkóczy, care-l întreabă într-o scrisoare pe soţul ei, pe Sándor Károlyi, când acesta primeşte titlul de conte, la ce bun aşa ceva? La ce-i bun un blazon nou pentru o nobilime veche? Am avut şi până acum un blazon frumos, iar acuşi va trebui să dispunem să se graveze sigilii noi, iar gravorii lucrează scump.

Laci, ginerele surorii mai mici a bunicii, îşi tot tachina soacra că cei din familia Károlyi s-au căsătorit îndeosebi între ei, pentru că pe altcineva nu considerau destul de demn pentru aşa ceva. Când erau doar ei între ei, cei din familia Károlyi afirmau cu deplină siguranţă de sine că-n Ungaria nu există alţii mai buni ca ei.

Spre deosebire de ei, pentru cei din familia Esterházy terenul de joacă a fost Europa încă de pe vremea palatinului Miklós, ei aici s-au jucat de-a v-aţi ascunselea. În acest context, descendenţa din seminţia lui Solomon nu mai avea

o importanţă atât de mare — a fost ce a fost — cum avusese localitatea Kaplony* pentru cei din familia Károlyi. Cei din familia Esterházy nu s-au gândit prea mult la cine şi ce sunt.

Cine şi ce...

72

La Mácsa, într-un parc, se află piatra funerară a lui Damjanich şi Lahner, doi dintre generalii revoluţiei pentru independenţă de la 1848. E acolo pentru că străbunicul bunicii mele, György Károlyi, a cumpărat — a vrut să cumpere, apoi a şi cumpărat — proprietatea unui anume Diodor Csernovics. Care putea spune despre sine că este cumnatul lui Damjanich. Când a avut loc execuţia, Csernovics şi-a trimis un om de încredere la Arad, la locul pierzaniei, după trupul neînsufleţit al cumnatului său. Dar pentru că doi morţi avuseseră barba la fel, omul de încredere a dus acasă ambele cadavre. O persoană din Mácsa, o cunoştinţă a bunicii, a îngrijit mormintele, ne-a trimis fotografii, le avem pe toate. Când bunica şi ai ei mergeau pe câmp, vedeau dealurile Aradului, la fel şi cetatea de la Világos**, amintindu-le de regele Mathias, cel care dăduse ordin să fie încarcerat aici unchiul său, Mihály Szilágyi.

Bunica avusese zece ani când la una dintre serbările organizate de Mişcarea Civică „Laleaua“ a trebuit să recite o poezie. Fusese o mişcare iniţiată de soacra lui Mihály Károlyi, de Ella Zichy (un incurabil spirit ales); toată lumea care voia să ţină pasul cu moda purta la piept o broşă de forma unei lalele sau o insignă cu o lalea pe reverul hainei, obligându-se astfel că va cumpăra numai produse de provenienţă ungurească. Bijutierii de pe strada Váci ofereau lalele din rubine şi smaralde, pălărierii decorau cu lalele pălăriile

---

* Căpleni. (*N. tr.*)

** Şiria. (*N. tr.*)

de damă. Firește, asta nu le împiedica pe femeile din înalta societate să-şi cumpere de la Viena sau Paris toaletele, nici să comande de la Londra costume de marinar pentru copiii lor. Iar sora mai mică a bunicii, soacra lui Laci, a fost atât de speriată că sora ei se va încurca în text, încât s-a ascuns sub una dintre mese; abia au putut-o scoate de acolo. Dar totul a mers strună:

Ungurul are o mândră floare a neamului,
Laleaua cu frunze verzi îi seamănă de-a totului.

Asta-i tot ce-şi mai amintește..

Singura poezie maghiară pe care o ştiu pe dinafară, în întregime, fără greşeală, e cea pe care a trebuit s-o învăţ de la bunica. O scrisese pe o foaie mică, ruptă dintr-un caiet cu pătrăţele, n-avusese un motiv special, numai dacă nu cumva strămoşescul motiv-Károlyi. Iată cum sună:

Umblat-a pe aici şi turcul şi tătarul,
Avut-am destule belele şi necazuri
Până peste cap!
Am gemut de suferință, am crăpat,
Am murit, dar apoi ne-am întremat
Cumva.
Dar de când venit-a hoarda cea nemțească:
Suntem pe nicăieri
Şi forța ne-a secat.
Dumnezeule cel mare scapă-ne de ei
Du-i din calea noastră cu totul pe mișei
Cumva!

O ştiu pe dinafară, fără greşeală.

73

Bunica, o vedeam mereu, mergea vara, în fiecare dimineaţă, la liturghia de la ora şapte. De multe ori o însoţeam şi noi, făceam pe ministranţii. Băncile din primul rând erau reţinute pentru familie. Băncile patronilor protectori. Sunt

biserici unde pe băncile din primul rând şi azi figurează numele, dar se aşază în ele cine vrea. Cine poate. După liturghie, capelanul alerga (cu motocicleta) mai departe, la Gánt, slujea în cinci biserici, mereu alerga, mereu se îmbrăca în grabă, iar după slujbă mereu schimba câteva cuvinte cu bunica. („Asta a fost pentru mine oaza.“)

De multe ori am văzut-o pe bunica stând de vorbă cu preotul la ea acasă, pe stradă, pe malul lacului, la oficiul poştal din Oroszlány (acela, ultimul). De parcă bunica ar fi reamplasat biserica în lume, în societate. În ţară, printre oameni. Preoţii erau ascunşi, la fel ca soldaţii ruşi. Nu puteai să-i vezi. Cazarmă, biserică: acolo le este locul. Şi-n inimi, cred.

Bunica nu avea obiective naţionale privind cauza bisericească, pur şi simplu se comporta normal, avea norme, le respecta. Noi mai degrabă ne jucam, sau exersam temerar păcatul confesiunii, atunci când îi salutam cu glas tare pe preoţii pe care-i cunoşteam. Eram împreună cu frate-meu când l-am văzut în autobuzul 34 pe capelanul nostru. El în spate, noi în faţă, la o distanţă considerabilă.

— Lăudat fie! — strigă frate-meu în direcţia preotului. Iar eu, de parcă ne-am fi certat, i-am replicat urlând.

— Isus Hristos!

Tocmai reziliasem compromisul social de după ’56, deci asta era semnificaţia salutului cu voce tare, în public. Noi n-am făcut altceva decât am salutat, cunoştinţele trebuie salutate, redactam în sinea noastră textul apărării. Adulţii se prefăceau că nu aud, mai mulţi dintre ei acordau o atenţie mărită peisajului, capelanul se făcu roşu ca racul. De altfel, preoţii erau ascunşi şi pentru că ei înşişi se ascundeau. La fel ca toată lumea.

— Ţine-ţi gura, băiete, până ţi-e bine! — şuieră, cu duşmănie, printre dinţi, o femeie care era lângă noi, nici ea nu ne-a privit, dar în cazul ei nu era vorba de teamă.

Bunica a corespondat regulat cu preoţii tuturor parohiilor aflate pe domeniile de odinioară, cu cei din Környe,

Kecskéd, Várgesztes, Csákvár şi aşa mai departe. Foarte uşor s-ar fi putut croi din asta un proces, elemente clericale reacţionare se organizează sub conducerea stăpânilor de odinioară. Scrisorile abordau un domeniu important, părţile comentau tematica predicilor sau tratau probleme teologice abstracte (respectând decretul papei Urban al VIII-lea, care recomanda tuturor nunţiaturilor ca în toate scrisorile lor să dezbată exclusiv o singură temă). Tot pe vremea aceea l-a cunoscut pe cardinalul Pacelli (bunicul fusese preşedintele comisiei financiare din cadrul Înaltului Comitet pentru pregătirea Congresului Eucharistic), cu care apoi a corespondat sistematic, chiar şi mai târziu, când acesta avea să devină papă.

Bunica a corespondat cu papa — în limba latină.

Niciodată nu şi-a manifestat sentimentele, tot timpul avea grijă să fie reţinută, cu excepţia a două cazuri: când era vorba de Menyus, fiul ei mort, şi de Eugenio Pacelli. Din când în când ne punea în braţe marele album roşu editat cu ocazia Congresului din '38, iar noi trebuia să-l răsfoim. Stătea lângă noi, un semn mare, negru, al exclamării, şi verifica..., nici nu ştiu ce verifica, poate pe sine, sau poate în felul ăsta căuta ocazia să privească şi ea, fără să lase impresia că... nu, aşa ceva e neverosimil, fără îndoială că sentimentalismele, nostalgia lipseau în cazul ei.

Niciodată nu ne-a făcut pe plac, nu ne-a alintat, bunătatea ei era distantă; toate contactele corporale, atingerile le împresura cu o ceremonie — cum ne îmbrăţişa cu putere (ne trosneau oasele) când o salutam la sosire, apoi cum ne făcea la plecare semnul crucii pe frunte, Dumnezeu să te însoţească!, aşa spunea. Degetul ei gros mângâia plăcut, cald.

În ce mă priveşte nu eram încântat de faţa aia bisericească severă, cu o privire serioasă şi cu ochelari cu rama metalică. Era nefericită, aşa mi s-a părut, încă de pe atunci aveam rezerve faţă de oamenii nefericiţi. Firește nimeni nu-i vinovat că-i nefericit, dar dacă se vede pe el, atunci, da. *Vă rog să ascundeți!* I-am spus treaba asta şi bunicii. Severitatea

ei nu ne speria, ci ne făcea să ne simţim egali cu ea. Nu numai egali, ci şi liberi.

74

Aveam voie să nu vorbim prostii, aveam voie să muncim, să ajutăm, aveam voie să ne jucăm, când era vremea de joacă, aveam voie să petrecem cu rost fiecare clipă a zilei şi nu aveam voie să minţim. Minciuna era considerată cel mai mare păcat, oricare dintre formele şi gradele minciunii. Şi-n zadar ne prefăceam, o învârteam şi o răsuceam cu foarte, foarte mare experienţă copilărească, dacă meritam, oricum eram prinşi cu ocaua mică. La bunica de la Majk bătea tot timpul ceasul adevărului. Cucu, cucu, zi şi noapte.

Pedepsele erau severe. Şi, bineînţeles, juste. Ultimul aspect nu ne interesa, cu toate că interesează, în general, foarte tare un copil, dar severitatea era atât de aprigă, de o intensitate atât de mare, încât nici măcar nu mai aveam aer din cauza stupefacţiei. Doar mac-măcăiam. Astfel, inclusiv consecvenţa aceea implacabilă rămânea ascunsă pentru noi, deşi cunoaşterea ei ne-ar fi fost de folos.

Cine ar fi putut să creadă sau să presupună că afirmaţia conform căreia ceva sau cineva este creatura lui Dumnezeu are consecinţe cu o bătaie atât de lungă, încât acel ceva sau cineva nu-i permis să fie aruncat, de exemplu, peste gard? În ce priveşte esenţa gardului, trebuie accentuat că acesta fusese construit din piatră (patronul fondator a permis până şi faptul ca de la ruinele romane aflate la marginea localităţii Környe, precum şi de la „castelul nostru din Gesztes, din clădirea sub forma unui coridor, aflată în exterior, lângă poartă, pietrele cioplite să fie transportate liber“ pentru construirea sihăstriei), adică nu se vedea prin el, odinioară cu scopul izolării călugărilor în chilii şi a izolării acestora de lume, iar acum, chiar dacă scopul nu era acesta, însă efectul a fost că după un timp creatura lui Dumnezeu futută peste

gard şi urmându-şi propria-i traiectorie nu s-a mai putut vedea, ci doar intui, astfel nu s-a putut verifica adevărul credinţei populare conform căreia această creatură a lui Dumnezeu cade întotdeauna în picioare, în schimb se puteau pune pariuri palpitante: cât timp rămâne în aer această creatură fără aripi, pentru că aşa-zisa clipă sfântă a aterizării pe pământ putea fi, totuşi, constatată, cu ochii închişi, cu evlavie, asemenea artileriştilor când lansează câte o mină, numărând preocupaţi: un, doi, trei, buff, respectiv, aici: zdrobbb.

Sora noastră mai mică se descurca regeşte, pe mine mă reţinea, totuşi, caracterul concret al pisicii, poate mai cu seamă că avea un nume, da, la urma urmei faptul că e creatura lui Dumnezeu, pe ea însă o lăsa rece treaba asta, o preocupa exclusiv aruncatul — ca atare —, cât de graţioasă era curba traiectoriei şi câte secunde se scurgeau.

Spaţiul aerian al curţii a fost ocupat, încetul cu-ncetul, de mâţele zburătoare, de parcă ar fi fost nişte păsări care triluiau tot timpul. Momentul prinderii cu ocaua mică era doar o problemă de timp. Care n-a întârziat să apară. Bunica nu ne-a întrebat nimic, ne-a chemat la ea în cameră. N-a întrebat ce s-a întâmplat, oricum ştia, nici cine a fost, noi am fost, toţi, împreună; proporţia participării sau „cine la ce înălţime“ n-o interesa, remuşcarea nu era considerată o circumstanţă atenuantă, deci, nu dorea să afle detaliile. Ţinea în mâini un bici pentru câini.

— Ce-i asta — întrebă sora noastră mai mică, pentru că ea mereu punea întrebări.

— Bici pentru căţei — ne informă bunica, iar noi am luat cunoştinţă, ne-am liniştit, pentru că nu eram căţei, în ciuda faptului că tătânele nostru când era vesel ne spunea, uneori, astfel. Nici de pe chipul bunicii nu se putea citi furtuna primară care avea să se năpustească în curând peste noi. Dar atunci nu i-am mai văzut chipul, poate că era chiar mai bine, ne zbârceam sub loviturile de bici. Ne-au fost distribuite câte două de fiecare, iar pe când ne-am dezmeticit, furtuna deja trecuse.

Pe spate am simţit o gâdilătură caldă, plăcută, o furnicătură interesantă. Am început să râdem. Bunica, nu, dar nici supărată pe râsul nostru nu era. Nici pe noi, în mod vădit îi era uşor să deteste greşelile noastre, nu pe noi, şi o făcea din străfunduri. Păi, nu ştiu... Dar ea ştia că-n curând, după gâdilitură, urmează o usturime arzătoare, dureroasă, iar pe spatele nostru vor fi înşiraţi parcă nişte caltaboşi groşi cât degetul. De parcă am fi spintecaţi de-a lungul lor şi parcă tot de-a lungul lor ne-am descompune. Abia îndrăzneam să ne mişcăm. Era partea cea mai interesantă această mişcare nouă, de parcă ne-am fi strecurat. Din faţa bunicii, din faţa legii, din faţa noastră? Nu era bine.

De atunci, numai o dată a mai zburat o pisică la Majk. Dar cât de fermecător! De-ndată l-am înţeles pe Icar! Ne vizitase tata, o zi mare!, am luat masa de prânz împreună, regulamentar, aşa cum e obiceiul într-o casă ţărănească, bunica lângă soba de gătit, iar noi, bărbaţii, aşezaţi cuviincioşi la masă, la cele două capete ale maşinii de spălat, care servea drept masă. Într-un moment de neatenţie, o pisică, una dintre multele pisici, şi-a băgat botul în farfuria tatei. În materie de pisici eram doct, aşa că am făcut ciocu' mic. Nici tata n-a spus nimic, i-au scânteiat doar ochii, a înşfăcat jigodia şi i-a făcut vânt, azvârlind-o prin coridorul lung, direct în curte. Parcă prinzând-o de coadă, dar înainte învârtind-o, rotind-o deasupra capului. A zburat creatura lui Dumnezeu de-a lungul coridorului, afară, din umbră spre lumină, jelu-indu-se infernal, cu picioarele răşchirate în patru direcţii. A fost un spectacol superb, iar eu îl priveam cu admiraţie pe tata, dragul meu tăicuţ, mare şi puternic, mă gândeam cu mândrie în sinea mea.

În secunda aceea se iscă o mică vijelie dinspre soba de gătit.

— Mátyás! — se auzi ca un trăsnet vocea îngheţată. Mátyás, dar şi pisica este fiinţă, e creatura lui Dumnezeu!

Aşa îşi bruftului fiul, încât acesta pe loc se făcu la fel ca mine. Nici asta n-a fost rău, doi copii alături, lângă maşina

de spălat. De biciuit nu l-a biciuit, dar a trebuit să-şi ceară iertare de la pisică. Nu ştiu ce-i mai bine (mai rău).

Biciul avea ceva eroic — ulterior. (Dacă nu se pune la socoteală căţelul...) Dar ţuhaus-ul, în cameră! Nici nu ştiam ce-i aia ţuhaus. Apoi am aflat. Deşi totul începuse atât de degajat. Bunica, să nu ne ascundem după deget, gătea prost, dar asta n-avea nicio semnificaţie, dacă eram flămânzi, şi întotdeauna eram flămânzi, mâncam orice. În afară de nu-ştiu-ce-ul ăla din măcriş, pe care nici măcar Kati, vaca, nu l-ar fi mâncat, atât era de amar. Sau dacă l-ar fi mâncat, l-ar fi borât. Ca şi noi. Firește, aspectele astea nu i le puteam spune, am apelat la dureri colective şi generale de burtă, la un gen de epidemiededurerideburtă.

Ne-a privit iscoditor.

— Vă doare burta? — ne întrebă simplu; întrebarea i se păru atât de importantă, încât n-am îndrăznit să-i răspundem (prin cuvinte), am aprobat din cap.

— Atunci poftiţi în pat, culcaţi-vă.

Pân' diseară în pat, e o nimica toată, chiar o joacă veselă. Dimineaţa am fi vrut să ne sculăm, acum ea dădea din cap, mai exact şi-l pendula, de la dreapta la stânga. A treia zi, duminica, pe aeroportul din Kecskéd avea loc o demonstraţie de paraşutism. Nu numai la Kecskéd, dar nici măcar în curte n-am avut voie să ieşim, deşi de acolo cât de cât am fi putut vedea salturile. Am început să hohotim amarnic, fie-ne iertate păcatele etcetera.

— Lăsaţi-o baltă — spuse încet bunica. Iar noi am lăsat-o.

75

Îl priveam prelung pe cardinalul nefericit, dar apoi am fost îndemnat repede să întorc pagina, bunica îmi indica ici-colo câte un rând, câte un text scurt, drept explicaţie sub fotografii, iar eu trebuia să citesc cu glas tare.

— Alura sa regală nu permite să se întrevadă nimic! — Sau: — Iată, maiestate, demnitate, erudiţie şi genialitate!

Oricum, era mai bine ca atunci când trebuia să traduc şi să citesc din Chamisso, başca şi cu litere gotice. I s-a pierdut umbra sau ce. Se numea tot Péter. E adevărat, cel puţin cunosc literele gotice. Ştiu să şi scriu.

Trăgând cu ochiul dintre filele albumului roşu am văzut-o pe bunica zâmbind. Pe chip îi strălucea un zâmbet, scurt, asemenea unei umbre trecătoare. Atunci am înţeles de ce trebuie expusă nefericirea: ca să existe, să poată exista un asemenea chip.

76

Bunica se ruga cu regularitate. Când nu făcea câte ceva, se apuca îndată să se roage. Fireşte, şi invers, îşi întrerupea rugăciunea din cauza unui lucru care nu suporta amânare. Dacă şi-o întrerupea, pur şi simplu...! O vedeam cum stă în camera ei, în fotoliu sau pe scaunul de lângă soba de gătit, retrasă în sine, cu ochii închişi, îmbrăcată în negru, ţinând rozariul sau cartea de rugăciuni în mâini. Care semănau cu mâinile lui Papi — mâini late, bărbăteşti, dar mai noduroase.

— Acum te-ai rugat, bunică?

— Aşa este, acum bunica s-a rugat. — Clipea ca şi Papi, zâmbitoare, ironică. Deşi ironia îi era străină, ea niciodată nu comenta, ceea ce-i condiţia sine qua non a ironiei, în schimb, întotdeauna făcea câte ceva. Sau ceva de bine, sau ceva util, sau ceva de bine şi util. Din familie, pe ea o afectase cel mai puţin zvârlirea-azvârlirea din viaţa de odinioară, în timp ce ea păstrase una din caracteristicile esenţiale ale familiei: a acţiona („familia care acţionează"). N-a păstrat morga de aristocrat, pentru că niciodată nu posedase din ea nici cât negru sub unghie. E greu de imaginat cum s-a putut înţelege cu bunicu'. Probabil că-i adevărat că n-au prea trăit unul pentru celălalt. Deşi mulţimea obligaţiilor comune... Pe

lângă faptul că fusese o unguroaică feroce, poate că şi acest aspect a contribuit la decizia luată în '56, de a nu-l urma pe bunicu' în Austria.

— Ce te-ai rugat?

— Ce? E bună şi întrebarea asta... Mă întrebi numai lucruri bune. Apoi într-o zi va trebui să şi răspunzi. — Am roşit, aveam sentimentul că bunica ar şti despre mine totul, iar eu din principiu nu eram de acord ca cineva să ştie totul despre mine. — De altfel, pentru tine, pentru tine m-am rugat, băieţelul meu — şi mă măsură cu privirea din cap până-n picioare.

Îmi place când lumea se roagă pentru mine, mi-a plăcut întotdeauna, îmi imaginam că ar fi vorba despre un îndepărtat, foarte îndepărtat cont bancar elveţian, care există şi nu există, dar indiferent că există sau nu: prosperă. Nici măcar nu trebuie să te gândeşti la el, pentru că el prosperă. Niciodată n-am neglijat binecuvântarea de la sfârşitul slujbei, benedicat vos omnipotens Deus, semnul crucii, Pater et Filius et Spiritus Sanctus, Amen. Le colecţionam şi pe astea. Fariseism clasic. Prin urmare, am înţeles foarte devreme esenţa fariseismului, această strădanie în jocul asigurării siguranţei, faptul că lumea nu este dominată de iubire, ci de porunca iubirii, respectiv, în general de porunci, de poruncile lui Dumnezeu, iar dacă le respectăm întocmai sau dacă le respectăm într-o proporţie echitabilă, într-un anume procent, obţinem, în virtutea unui contract nescris, mântuirea, spre deosebire de alţii, care dacă nu respectă dispoziţiile respective sau le respectă într-o proporţie mai mică decât cea dorită, adică, în loc să le respecte beau pe rupte şi trăiesc în desfrâu sau sunt trândavi, vor fi blestemaţi.

Când îmi spunea *mie* preotul: să vă binecuvânteze Dumnezeu atotputernic, roşeam de fiecare dată. Luam în serios toate cuvintele propoziţiei, trebuia să le iau în serios, şi simţeam că sunt binecuvântat, din cauza asta roşeam, că binecuvântarea se poate obţine atât de uşor, că pur şi simplu mergeam la o slujbă, iar Dumnezeu atotputernic îşi

făcea timp tocmai atunci, duminica dimineaţă, să se ocupe de mine, să mă binecuvânteze, asta fără să mă fi examinat el sau reprezentanţii săi severi dacă, pur şi simplu, sunt apt sau demn de binecuvântare.

Am resimţit asta ca fiind o treabă atât de uluitoare şi de imensă (enormă!), încât a trebuit să mă apăr, mi se apăra trupul, concret, mintea sau spiritul (e şi el trup), astfel că la un moment dat n-am înţeles ce înseamnă a binecuvânta. Am păţit ca atunci când repetăm de foarte multe ori un cuvânt, îl tot repetăm până când e golit de sens, se evaporă, devine un cuvânt magic, abracadabra.

Am cerut de la tata dicţionarul explicativ. A binecuvânta: a da binecuvântare. La binecuvântare am găsit ce speram, a revărsa graţia divină. Am întors câteva pagini până la cuvântul graţie, unde am citit, printre altele, speriat că: bunăvoinţă, preferinţă, favoare de care se bucură cineva, adică mi se va acorda o favoare şi-n mod cavaleresc nu voi fi măcelărit?, apoi a mai urmat: ajutor, milă, îndurare divină, dragoste divină, iertare de o pedeapsă, astfel că m-am mai liniştit.

Adunam, deci, în acel îndepărtat cont imaginar dragostea, îndurarea divină, crezând în sinea mea că-n ciuda faptului că sunt ridicol şi această concepţie este în contradicţie cu esenţa îndurării şi dragostei divine, dar tot sunt binecuvântat de la o slujbă la alta, adică primesc binecuvântare, adică primesc ajutor divin, nu mă vor măcelări, başca primesc şi îndurare, dragoste divină, îndurare care probabil se referă şi la colecţionarea asta ipocrită, adică e mai bine aşa decât altfel.

Atunci am *răsfoit* pentru prima dată în viaţa mea un dicţionar. Mă uitam mijind spre tata, aşteptam să mă laude, dar nu m-a lăudat. Nu-nţeleg de ce (nu).

— Ai terminat?

— Da, Papi, am terminat.

— Atunci dă-mi-l înapoi.

77

A doua experienţă semnificativă în materie de lexicoane, concret, decepţie generată de un lexicon, s-a dovedit a fi marele Brehm, cu: Dragoste în lumea animalelor. Lipsea tocmai volumul cu mamiferele. Ştiam deja aproape totul despre viaţa sexuală a furnicilor, viespilor, peştilor, moluştelor, ce unde depun, ce fel de secreţii, salive, prafuri în ce fel ajung în diferite cavităţi, natura acestora, astfel că aş fi aşteptat încoronarea cunoştinţelor mele, ca măcar la nivelul maimuţei Cercopithecus aethiops să fiu iniţiat în marea taină. Am mai apucat să citesc câte ceva despre balene, apoi, pauză. Au încercat să mă convingă să mă mulţumesc cu atât: la urma urmei şi astea sunt mamifere.

Nu-mi amintesc să fi avut parte de vreun fel de educaţie sexuală. Mami a încercat să ne iniţieze în misterul procreării, dar s-a oprit brusc la polenizarea pistilului, adevărul e că şi noi am oprit-o brusc: stai!, dorind să aflăm, dar de data asta la modul concret, măicuţă!, ia spune unde ar fi pistilul ăla, la cine-i? şi totodată am protestat în numele tatălui nostru, cum că el ar fi acela care transportă polenul, ba mai mult, că *polenizează*, tatăl nostru nu face, n-a făcut şi nici n-o să facă aşa ceva. Niciodată nu i-am spus mamei cât de dezgustătoare fusese pentru mine imaginea asta (sau îmi era scârbă doar de cuvântul pistil?). Drept rezolvare conciliantă am propus să revenim la explicaţiile strămoşeşti, tradiţionale — barza, varza.

Drept răspuns, ne-a alungat din bucătărie.

Nu-i fusese uşor. Nu ştiu din ce motiv, dar fiind mai mici, frate-meu şi soră-mea voiau să ştie, încă de pe vremea când aveau trei-patru ani, dacă mama noastră mai este fecioară, mai exact, ştiau treaba asta, dar aşteptau o confirmare.

— Mami, tu eşti încă fecioară? — au întrebat-o discret.

Cred că au fost inspiraţi de Fecioara Maria, pe de o parte, pentru că-n câteva picturi au descoperit (am descope-

rit) o anume asemănare, ba mai mult, Mami avea un soi de palton albastru-deschis, pe care şi-l îmbrăca foarte ciudat, de parcă şi-ar fi pus pe ea o foaie de cort, ei bine, în ăsta arăta sută la sută ca Fecioara Maria, iar pe de altă parte, pentru că despre Fecioara Maria se ştie că-i cea mai bună mamă din lume, iar mama noastră e cea mai bună mamă din lume. Care nu voia să-şi decepţioneze copiii... (De altfel, ţinea morţiş să înţelegem gluma că numele de familie al Fecioarei Maria este identic cu al nostru — Raffaello.)

Dându-mi importanţă am chemat-o deoparte şi i-am spus că asta-i totuşi, prea de tot, că mai repede sau mai târziu adevărul tot o să iasă la iveală, pentru că, mamă, adevărul întotdeauna iese la iveală, şi atunci e mult mai rău decât dacă acum ar trebui să priveşti în faţă realitatea, chiar dacă-i amară. O, micuţul perfid de Biberach. Plictisită, mama m-a măsurat din cap până-n picioare, apoi a ridicat ţanţoşă din umăr, ca o adolescentă. Lipsea doar guma de mestecat.

78

Am avut şi liturghier. Unul mare, ca lumea, cu iniţiale aurite, cu imagini colorate, am avut şi un suport pentru el, un pupitru pentru note muzicale, amintind de faptul că odinioară mama învăţase să cânte la pian (dar niciodată n-a interpretat nimic, niciodată). Îmi făceam slujba în picioare, în faţa pupitrului.

Dominus vobiscum.

Et cum spiritu tuo.

Fraţi întru Domnul.

Nu ştiu de unde a ajuns la mine cartea asta, asta adevărată, cred că-i moştenire de la familionul conţilor. Aveam şi unul mai mic, gen carte de rugăciuni, cadou de la bunica din Majk. Conform însemnării de pe prima pagină, sunt cel de-al doilea proprietar, primul fusese unchiul Marcel, care a primit cartea în 1932, de Sfântul Nicolae, unchiul care dis-

păruse în cel de-al doilea război mondial. (N-a murit, a dispărut. Era o gravă greşeală dacă, eventual, confundam şi spuneam c-a murit. Chiar mai mare decât povestea cu mâţa, numai că nu încasam vreo pedeapsă, ceea ce era şi mai rău. Dacă făceam pocinogul, apoi era făcut, aşa rămânea. Ne corecta până şi mama, dar era apatică, neatentă. Era interesant de observat cum o exprimare lingvistică incorectă o înfuria mult mai tare. Cu toate că, la urma urmei, era vorba de memoria unui om, nicidecum de un cuvânt!)

Conform însemnării de pe prima pagină, cartea am primit-o în 1959, de Sfântul Ştefan, se poate citi numele meu complet, la fel şi numele lui nenea Marcel. Au trecut douăzeci şi şapte de ani între cele două însemnări, dar scrisul bunicii nu s-a schimbat; e semeţ, exersat. Diferenţa apare la litera y. Y-ul de sus, mai tânărul, aş putea spune că-i mai ţanţos; nu ceva de genul cine mi-s eu, nici măcar sigur de sine, dar se vede că nu există nici o restricţie. Inclusiv cerneala neagră face ca scriitura să fie mai solemnă: piciorul y-ului se prăbuşeşte arcuit, se apleacă uşor spre dreapta, e de dreapta, după o buclă rapidă îşi ia avânt, aleargă înapoi, aproape până la baza h-ului, face un viraj — frumoasele tocuri de altădată, astea încă mai semnalează pasiunile scrisului! —, în curbă linia se îngroaşă şi se-ntunecă, apoi, spintecându-se pe sine, zboară într-un galop extraordinar până-n cer, ca să înceapă să devină M. Y-ul meu nu mai are curajul să se înlănţuie astfel de P, îşi rezolvă soarta acolo, jos, nu tropoteşte din picioare, nu palpită tulburarea, doar puţină inutilitate, ca atunci când un rând — important! — e subliniat de trei ori.

Să mă plimb cu cartea asta în mână şi să citesc din ea — mi-a plăcut. A fost momentul când m-am văzut din exterior, am îndrăgit foarte tare persoana pe care o vedeam — mi-a plăcut. Un băiat vesel, inocent, care pe deasupra e deştept şi frumos (nuanţele negre ale cărţii îi accentuează fin frumuseţea), e adevărat, nu-i preot, dar totuşi, chiar şi fără voia lui e sluga Domnului, are o viaţă de sfânt. În limba latină mi-a

plăcut să rostesc Confiteor, et vos fratres orare pro me ad Dominum Deum nostrum. Iar în ungureşte, mereu şi mereu, trădarea lui Petru, dico tibi, Petre (asta-i în latină), adevărat îţi spun ţie, Petru, că tu, chiar în noaptea aceasta, înainte ca să cânte cocoşul, te vei lepăda de Mine de trei ori. Partea asta îmi plăcea, şi continuarea, că într-adevăr aşa s-a şi întâmplat, şi *tocmai atunci* a cântat cocoşul.

Cantavit Gallus.

79

Papi era pilit, dar abia în astfel de situaţii e cel mai drăguţ, cel mai drăguţ tată din lume, n-are încă privirea confuză, doar scânteietoare, mărgelată, iar dacă se uită la tine vezi în ea lumea strălucitoare, plină de scântei vesele, e bine să trăieşti!, brusc, asta vezi, această multitudine, umbrită doar... — ei da, mama era cea care o adumbrea, umbra mamei se reflecta în această scânteiere, spus ceva mai exagerat: în această splendoare a existenţei — cu puţină iarbă, viaţa e o şagă? —, de faptul că mama iritată ne-ar fi îndreptat tuturor paşii spre castelul de la Gesztes.

— Încă un strop, contesă! — Mama se prefăcu surdă la cuvintele parohului, tata dădu din cap, e-n regulă, doar n-o să se opună stăruinţelor, iată, e capabil să se sacrifice şi să accepte această tămâioasă care nu-i rea deloc, mai degrabă mediocră. Deci, totuşi nu-i un vin de „Mór ezerjó".

— Părinte, toarnă şi pentru viitorime, pentru tineret — spuse tata parohului de parcă ar fi vorbit cu un ospătar.

— Dragul meu Mati, nu fă asta. Te rog. Măcar în cazul copiilor termină cu experimentele.

Mama şuiera. Implora şi ordona cu aceleaşi cuvinte. Cei mici, deh, rutina!, s-au strecurat din încăpere, eu am rămas pentru că eram curios, dar voiam şi să beau vin. Vineri e permis vinul cel alb lângă peşte!

— O înghiţitură, 'strisimă!

— Nici ‘strisimă, nici ilustrisimă! — sări mama ca arsă şi porni afară. Tata îşi aplecă încet capul, i se contractă un muşchi al feţei. Era mai mult decât contracţie, aproape că zvâcnea. În cazul lui era semnul unei agitaţii vehemente, îşi presă buzele şi-şi strânse cu putere dinţii. Se mişcă pometii obrajilor!, în asemenea situaţii ne avertizam unul pe celălalt: de acu’, grijă mărită! Dar acum cine să aibă grijă mărită, mami? Care tocmai ieşea din scenă?

— Rămâi aici — rosti moale, dar totuşi hotărât, tata, lăsându-şi privirea să alerge-n gol, în faţa sa. Doamne ce teamă îmi era! Între timp parohul turna în pahare, inclusiv într-al meu.

— Păi sigur că da, rămân aici, dragul meu — se-ntoarse brusc mama de parcă ar fi fost pe o scenă sau într-o societate aleasă —, preacuviosule, vă rog, aş gusta şi eu muscatul ăla otonel.

Parohul — zelos, tata — zâmbet, iar eu într-atât nu mai pricep nimic, încât aproape că leşin. Am golit dintr-o înghiţitură paharul cu vin. Se zâmbeşte, ei, ei, tinere şi aşa mai departe. În două ocazii am văzut-o în viaţa mea pe mama bând vin, asta a fost una dintre ele. Ar fi trebuit să bea de mai multe ori, dar astfel, tata a rămas mereu singur.

— Păi atunci, sculaţi voi oropsiţi ai vieţii! — spuse de data asta tata, dar cu atâta amabilitate şi tot numai un zâmbet, de parcă nu el i-ar fi aruncat mamei cu câteva minute în urmă, cu răceală, hotărâre şi autoritate: rămâi aici. N-am înţeles cum se poate sări aşa, de colo-colo, printre sentimente.

Parohul ne făcea semne cu mâna, drept rămas bun, de data asta mai ceva ca o gospodină.

80

— Fierbe marea tristă a lumii — şi tata se opri interogativ.

— Ohungurule! — continuam speriaţi, ca să evităm necazul.

— Tâmpiţilor! Nu ohungurule, ci oh, ungurule! — Nu era supărat. Tatăl nostru nu numai că ştia totul, ştia până şi opera lui Berzsenyi pe dinafară. De Dániel Berzsenyi ne plăcea mai mult decât de oricine altcineva, ne era clar ca bună ziua că el e cel care-l înveseleşte pe tata, din cauza asta eram convinşi că el însuşi e un tip vesel, dezinvolt, un geniu mozartian. Mai târziu, versiunea melancolică învăţată la şcoală am considerat-o complot comunist, deşi pe vremea aceea Papi abia dacă mai recita câte un vers din opera lui.

Excursia „sus pe munte, sus“ a entuziasmat-o şi pe Mami. Se poate afirma: mama era îndrăgostită de munţi. Cel mai mult i-ar fi plăcut să trăiască în Slovenia sau în Elveţia. În Norvegia. În Carpaţi. Munţii reprezintă casa zeilor şi a frumuseţii. Îi şi cunoştea după nume, de parcă ar fi fost oameni. În zonă n-avea adversari pe măsură la jocul Ţări-Oraşe, firește, e deja o altă problemă că de cele mai multe ori nu-i acceptam rezolvările mult prea exotice. Retezat, de exemplu. Nici măcar nu polemizam asupra numelui, pur şi simplu râdeam de ea. Auzi colo, o retezată! Bine că nu o retiradă.

— Măicuţă dragă, nu încerca să ne retezi macaroana, au trecut vremurile alea!

S-a supărat, s-a supărat subit şi de-adevăratelea. S-a întristat. Ca şi cum am fi renegat trecutul, am fi negat Carpaţii, Ardealul, toată Ungaria cea veche. (La noi niciodată nu s-a spus Ungaria Mare. E mare ea şi acum, susţinea tata.) Mama intuise bine, pentru noi Retezatul era la fel de departe ca şi Ursa Mare, un *cuvânt* fabulos, îndepărtat, pe care mai târziu, deşi l-am găsit pe hartă, acest lucru însemnând că-n dosul cuvântului există, *totuşi*, ceva, tot nu puteam să acceptăm că Ursa Mare e munte, s-o umilim pe brava noastră mamă cu o asemenea pomană.

— Mami. Facem schimb cu Bakony. Bakonyul e munte. Pe ăsta-l acceptăm.

— Dar, dragii mei, ăsta nu-ncepe cu r.

— O, chiar aşa — ne uitam surprinşi unul la celălalt. — Atunci, din păcate, nu-l putem accepta. — Apoi, rânjind: —

Mai departe! Să nu tragem de timp! Iar tu, femeie bună, ai pierdut!

Mama (de tata nici nu mai vorbesc) era get-beget de dincolo de Dunăre — fapt confirmat şi de pronunţia acelor vocale frumoase, estompate, mai ales e-urile —, prin munţi ea înţelegea altceva decât ardelenii. În Ungaria, prin Ungaria înţeleg Ungaria, tot ce nu-i groapă e munte. Abia începu să urce cărarea spre castel, că Mami se şi sufoca din cauza frumuseţii peisajului. În ciuda dragostei ei pentru munţi, nu se gândea la munţi, ci la noi, mereu la noi. Tata se gândea la noi numai când avea motive. Apreciam în mod deosebit asta, cu tata făceam o excepţie, pe el voiam să-l cucerim. Pe Mami nu, abia dacă îi acordam atenţie, vedeam că-n fiecare minut e a noastră, în întregime.

Cu toate acestea, urcuşul, tot ce oferea muntele o entuziasma. Colo, spunea în marea-i însufleţire.

— Vedeţi, colo...

— Un vârf de munte — îi ţineam isonul.

— ...lanţul acela muntos creionat atât de fin, cu un contur cenuşiu, de parcă ar fi o pictură.

Colo şi de parcă; şi că până şi muntele *ăla* îndepărtat are un nume, şi oamenii urcă pe el. Totul are un nume şi totul poate fi escaladat. Ne reamintea mereu asta cu o satisfacţie deosebită. Satisfăcut de sine, tata o asculta mulţumit.

— Păi în cazul ăsta merită să ţi se creeze munţi — spuse tata împăunat, pe o voce lălăită.

Mama combina frumuseţea cu artele, cu natura, apoi cu fiinţa umană; când isprăvea cu asta, prezenta frumuseţea drept o mărturie divină. Frumuseţea în sine este o mărturie privind existenţa Creatorului. Credinţa ei se deosebea de cea a bunicii, nu cât priveşte forţa sau certitudinea acesteia, cât mai degrabă inocenţa, bunica nu putea (n-ar fi putut) interpreta termenul de mărturia divină, n-ar fi înţeles dilema: este sau nu este, ca şi cum ne-am ciorovăi dacă există Dunărea sau bătătura (aia concretă). Raţionalitatea bunicii nu umbrea inocenţa sufletului ei copilăresc. Deus semper maior, Dum-

nezeu este întotdeauna mai mare — aceasta era deviza ei. De demonstrat nici Mami nu voia să demonstreze nimic, pur şi simplu ne arăta (nouă) cum am putea vedea Dunărea, din moment ce tot locuim pe malul ei şi zilnic trecem de două ori de pe o parte pe cealaltă.

În timpul acelor necruţătoare excursii estetice „să ne cunoaştem patria", nu ţara era cea pe care ne-o arăta, ci frumuseţea, frumosul. În legătură cu care tata niciodată nu s-a pronunţat. El ne vorbea despre ce este acum, despre aici, despre ce este aici, pentru noi, în ţara asta, regele Mathias, lignit, bătătură, libera nos, Domine.

O vreme, Papi lăsa-n pace toată colecţia de colo şi ăla, apoi se avânta la atac cu Berzsenyi.

— Sămânţa-nfloritoare a lui Árpád, tu, căpetenia ungurilor! — şuiera. Mama, mirată: eu?, în timp ce tata o îmbrăţişa: — De ce tremuri în braţele mele, sfioasă copilă, de ce? — Mama îşi repeta grimasa: eu?

Apoi, după câteva serpentine mari am ajuns la ruinele castelului, cred că fusese greu de ocupat, în prezent era invadat de bălării şi de socialism. Ne-au apărut în faţa ochilor câţiva salcâmi sfrijiţi, ceva mai mari decât nişte tufe şi clădirile încropite, ursuze ale Oficiului Naţional de Turism. Tata ne-a condus pe o creastă ceva mai înaltă, de o parte imaginile unui hibrid îngrozitor, ale prăpădului şi pipernicirii, ale dezvoltării degenerate, iar în faţă, la picioarele noastre, o vastă panoramă, peisajul dezarmant de dincolo de Dunăre, cu liniile vălurite ale dealurilor şi văilor, cu generoasele bogăţii panonice: o senzaţie că natura n-ar putea fi alterată, expropriată, încorporată. Parcă ar fi încă a noastră, nu a comuniştilor.

Tătânele nostru arătă bucuros spre această desăvârşire.

— Dar, vai, ăsta-i destinul tuturor sub cer! — Auzind versul ăsta ne-am întors faţa spre ruine şi spre cabana turistică. Necăjit, Papi dădu din mână a lehamite. — Încă o dată — de data asta îşi întinse braţul şi ne semnală încotro trebuie să privim. — Dar, vai, ăsta-i destinul tuturor sub

cer! — Ne supraveghea războinic dacă privim peisajul frumos care părea că nu poate fi atacat de nimeni şi de nimic. — Braţul de fier al marilor secole face ravagii: a apus puterea nobilului Ilion, al Carthaginei celei semeţe, Roma şi puternicul Babilon s-au năruit.

Două lucruri — că pentru Roma-i kaneţ şi nici pe Babilon nu ne mai prea putem baza — le rostise deja cu tristeţe, dezamăgit.

81

Încă la poalele colinei, pe un teren neted, am decis că sunt beat. Pentru prima dată în viaţa mea m-am îmbătat fără să fi avut vreo vină. Ideea mi-a dat-o acel soi de uşoară ameţeală, când m-am clătinat de-ndată ce-am ieşit din clădirea răcoroasă a parohiei. Sau presupusul dor strămoşesc de a semăna cu tata?

Am început să mă-mpleticesc, să mă împiedic, îmi roteam ochii ca într-un film mut. Sora-mea scoase un ţipăt în timp şi făcu o grimasă, mama mi-a dat o scatoalcă, să termin cu prostiile. Tata, cu frate-meu pe umeri, mergea în faţă şi cânta.

— Dar ameţesc şi se învălătuceşte totul în faţa ochilor, şi vai!, îmi tremură picioarele!

Mama îşi puse mâna pe fruntea mea.

— N-ai temperatură — îmi spuse cu ostilitate.

— Păi sigur că nu! — i-am strigat cu seriozitate. — Sunt beat! I se înnegură faţa, aşteptă o clipă, asemenea celui care vrea să se convingă dacă aude bine, apoi — apoi n-a făcut nimic. Acest nimic — linişte, tristeţe, iritare, singurătate — era de parcă mi-ar fi dat o palmă. În viaţa mea n-am primit o asemenea palmă.

Jignit, am rămas în picioare. N-aş fi dorit nimic altceva decât ca Papi să mă ridice pe umeri, ştiam că reprezint un caz-limită la ridicatul pe umeri, dar acum apăruse o situaţie specială, apăruse fără să fi avut vreo vină... Nu m-au crezut.

M-au ignorat. Pe ce bază? Cu ce drept? Doar au văzut bine că preotul mi-a dat să beau. Unui copil aşa de mic. Ei nu pot să ştie..., nimeni, dar absolut nimeni nu poate să ştie că, de fapt, nu sunt beat, că mă prefac cu clătinatul, treaba asta o ştiu numai eu, nimeni n-are dreptul să presupună asta, nici un fiu al omului, nici măcar Dumnezeu, nimeni — şi am căzut între căcărezele de oaie.

Mi-am apăsat capul în pământul cald. S-a întâmplat cum fusese scris odinioară: soarele ardea mlădiţa pământului arid. Textual. E imposibil să nu fiu crezut. E absurd. Nici măcar Dumnezeu nu poate să facă un lucru absurd. În zadar e atotputernic, nu poate împărţi cu zero, de exemplu.

Nici măcar nu s-au întors, sora-mea a tot încercat, mama o trăgea de mână, mergeau mai departe.

— Nu puteţi să ştiţi, n-aveţi de unde să ştiţi că mint — hohoteam. — N-aveţi dreptul! — Se-ndepărtau.

82

A doua ocazie când am văzut-o pe mama bând vin a fost când a murit bunicu', la Viena, iar pe tata nu l-au lăsat să meargă la înmormântare, spunând că ar prejudicia interesele statului. Băga-mi-aş... în mama lor!

Nu s-a văzut pe el doliu, adică pe tata, doar că umbla ceva mai încovoiat şi inspira altfel aerul. Şi-şi pusese o panglică de doliu pe reverul sacoului şi pe cel al paltonului. Ca de obicei, mama cosea. Cineva a sunat la uşă. Panglica de doliu e un animal practic, te pune-n gardă, atenţie, câinele muşcă! Câinele nostru nu muşca, îl vedeam ca de obicei: stătea în camera din fund şi bătea la maşină. (Peste ani, când au introdus în casă gazul metan şi au debarasat camera adulţilor, s-a putut vedea parchetul tocit sub masa de scris; de-a lungul anilor scurmase cu picioarele un şanţ veritabil. — Fusese arată aproape întreaga locuinţă, au scos de peste tot parchetul, au săpat şanţuri adânci pentru ţevi, iar grămezile

astea de pământ au avut un efect atât de straniu acolo, *înăuntru*, erau atât de agresive, parcă am fi fost în plin război, iar alea ar fi fost tranşeele. S-a văzut clar că pământul astfel scos era un sol de umplutură, nicidecum pământ *adevărat*, că fusese adus din altă parte, din cauza asta nu s-au putut construi pivniţe nicăieri în zonă.)

Auzind soneria m-am grăbit la uşă, dar poştaşul nu mi-a dat corespondenţa recomandată trimisă de Ministerul de Interne. Am alergat înapoi, mama era pe punctul de a porni, iar tata, căruia i se mişcau pometii, a hămăit scurt:

— Mi-o aduce fiul meu.

Într-un fel sau altul, mama şi până acum fusese exclusă din tot şi din toate, ea nu s-a implicat. În organizare, în ajutor, în doliu. Au exclus-o. N-au implicat-o. Tata se consulta cu mama lui, cu sora lui discuta totul, îşi telefonau, corespondau, mamei nu-i mai rămânea nici loc, nici rol, nu participa la evenimente. Nu putea nici să ajute, deşi întotdeauna ea era cea care ajuta. Am remarcat cu surprindere cât de recunoscător era tata pentru orice semn, cât de mic, al doliului *nostru*, de copii. Văzând smiorcăiala politicoasă a surorii noastre, o îmbrăţişă cu atâta însufleţire, că n-am mai ştiut cum să-i interpretăm gestul. Dar exista doar relaţia tată-copil, tatăl lui murise, iar el era tatăl nostru, Mami n-avea nici un rol aici. (Făcea eforturi semnificative, zadarnice — asta ca să nu fie nici o supărare.)

M-am adresat poştaşului pe un ton nou. Am vorbit cu el cum n-o mai făcusem niciodată, ca fiul tatălui meu. Locţiitorul său. De parcă moartea m-ar fi înălţat şi pe mine.

— Tata nu este în situaţia să poată ieşi, semnez eu în locul lui — şi am luat tocul din mâna poştaşului. — Un deces în familie! — am adăugat apăsat, iar poştaşul s-a conformat speriat.

— Bietu' dom' doctor! — spuse în timp ce ieşi grăbit.

Când am intrat, mama mi-a cerut plicul asemenea unui recepţioner de la hotel, nu i l-am dat, i-l duceam tatei, ea bătea pasul pe loc în urma mea, nu avea loc în cadru. Tata

luă coupe-papierul cu mâner din os, desfăcu ceremonios plicul, aproape delectându-se, dar în tot cazul, teatral, se uită peste scrisoare, conţinutul acesteia putea fi citit dintr-o privire, aruncă hârtia pe masă, peste maşina de scris, îşi aplecă încet capul şi începu să hohotească.

Şi-n mână îi tremură coupe-papierul. Asemenea unui criminal, paricid, care realizează subit păcatul grav pe care-l săvârşise şi regretă. A fost momentul în care am conştientizat ce înseamnă moartea bunicul. Înseamnă că de acum înainte nu mai stă nimeni între moarte şi tata. Iar cuţitul acela din mână e moartea lui, acum nu se mai poate evita acest gând, stau unul lângă celălalt.

Stând la dreapta lui m-am aruncat peste el hohotind, plângeam, amestecate muci-bale, îl rugam, îl imploram.

— Papi, te rog nu muri, te rog foarte frumos să nu mori! — m-am agăţat de gâtul lui, iar el mă legăna ca pe un nou-născut.

— Deşi asta mi-am propus — îmi şopti la ureche. — Într-o zi voi muri, iar tu ai să mă îngropi.

Uneori, în loc de ai să spunea o să, o să mai meditezi tu asupra acestor lucruri, dar nu acum. Continuam să mă smiorcăi. N-a trecut mult timp şi mama m-a desprins de pe el, nu m-a dus afară, ci m-a aşezat într-un fotoliu asemenea unui pachet, a mers lângă tata, în locul unde fusesem eu, l-a îmbrăţişat, l-a condus până la pat, l-a culcat ca pe un bolnav, l-a învelit cu pătura în carouri, l-a sărutat, apoi noi am ieşit tiptil din cameră.

Seara i-am văzut cum beau în bucătărie. Iar eu am visat că tata îmi mulţumeşte solemn şi puţin confuz pentru că am plâns atât de cutremurat.

— N-am să uit asta niciodată, fiule.

83

Am închis ochii să nu văd turma lăcustelor lâncede. O lăcustă privită foarte de aproape e foarte incredibilă. M-am

prefăcut că dorm, că băutura — v-am spus eu! — m-ar fi doborât de pe picioare. Deşi n-aveam spectatori. De minţit se poate minţi oricând. M-a găsit ciobanul.

— Parohia — i-am şoptit rezolvarea. M-a luat în cârcă de parcă aş fi fost o bucată de lemn sau un sac.

— Iacătă-l — spuse parohului, apoi fără nici o precauţie m-a luat de pe spate şi m-a rezemat de perete. Până acum nimeni nu gândise atât de puţine lucruri despre mine ca acest cioban.

Binevoitor, parohul a crezut povestea pe care i-am spus-o, iar eu l-am cadorisit cu favoarea de a mânca din puiul pane. M-a culcat în camera lui. Mai târziu a intrat mama, m-a măsurat din cap până-n picioare, în tăcere, cu dispreţ. Iar tata mi-a spus dus pe gânduri:

— Cu aşa ceva nu te juca. Şi să nu crezi că te poţi îmbăta, numai aşa — apoi închise încet uşa. Parcă beţia ar fi o ştiinţă la care se ajunge străbătând un drum lung şi anevoios. Ca-n bancul ăla în care un tată îşi duce fiul la cârciumă şi-i dă să guste dintr-o palincă tare de-ţi ia gura foc; fiul strănută şi o scuipă cu greaţă, în timp ce tatăl: acu' ai văzut şi tu, du-te acasă şi spune-i lu' mă-ta că nu de dragul distracţiei stau eu aici.

Eu de dragul distracţiei m-am culcat în camera întunecoasă. La urma urmei nici nu m-am distrat aşa de bine. Spre surprinderea mea, a intrat şi parohul să mă întrebe dacă nu vreau să mă spovedesc. La început m-am gândit să ţip, dar atât de tare încât geamurile să se facă ţăndări, apoi m-am gândit să-l alung din cameră, de parcă aş fi propriul meu bunic, apoi nu m-am mai gândit la nimic, pur şi simplu m-am întors spre perete, ca şi cum aş dormi sau ca şi cum nici n-aş exista. În gură simţeam gustul salatei de castraveţi, un semn că mai existam. Dar clericul n-avea de unde să ştie asta, a părăsit precaut camera, teamă mi-e că-n numele iubirii.

Capitolul al treilea

84

Mie deja excursia nu-mi mai plăcea, cu atât mai puţin plimbarea. Moştenire de la tata (asta am moştenit de la tata). Noi — eu şi tata — ne plimbam doar pentru că era obligatoriu să ne plimbăm.

În vara anului 1938 fusese obligatoriu; aşa simţise tatăl meu drag. Inima îi era preaplină. Mama încă mai făcea pe precauta, dar acceptase, totuşi, plimbarea. Pădurea abia respira din cauza căldurii. În zona de dincolo de Dunăre nu se mai pomenise aşa o căldură. Cerul, asemenea unui imens clopot de sticlă. Nu, nu clopot, placă de sticlă: uniformă, infinită, deznădăjduită, care-i presărată — de sus! — ici cu nisip, colo cu balast şi făină. Pentru că cerul fierbinte deasupra lor era când opac, când vălurit, când păstos. Nu s-au retras la umbră, le era totuna.

Au ajuns pe o colină ceva mai înaltă de unde puteau să vadă întreaga panoramă. E frumos peisajul de dincolo de Dunăre. Totul, cât cuprindea privirea, îl aştepta pe tata, urma să fie al lui. Dar la asta nu s-au gândit nici el, nici fata. El nu s-a gândit la asta pentru că nici nu se putea gândi că n-ar fi totul al lui, totul, cât cuprinde privirea, pentru că-n întotdeauna totul fusese al lor, totul, cât cuprindea privirea; iar el, întâiul născut, majoratusul legitim, era domn mare chiar şi copil fiind.

85

Cred că asta nu-i adevărat. Tata niciodată în viaţa lui nu fusese un domn mare, nici măcar pentru un minut. Rarele sale orgolii erau orgoliile spiritului. Furia sau nerăbdarea nu erau generate de puterea sa, de neatenţia inevitabilă puterii, ci de aversiunea, ba mai mult, sila faţă de prostie, nesăbuinţă, iraţionalitate. Deşi... alura sa, caracterul său, statura sa înaltă şi suplă, băieţească aveau o anume distincţie făţişă, de netăgăduit, care împreună cu ironia hrănită din glorificarea minţii sunt numai bune ca lumea să-şi imagineze tot ce ţine de mare, de domn, de conte.

Se născuse într-una din familiile cele mai puternice, dar niciodată n-a avut nici cea mai mică putere. (Nici măcar asupra noastră.) După război, ca să zic aşa, von Haus aus, n-a avut putere, au confiscat totul, şi pe von, şi pe Haus, şi pe aus; iar înainte..., voiam să spun că nu-i mai rămăsese timp pentru exercitarea puterii, dar firește, spus astfel nu-i adevărat, pentru aşa ceva întotdeauna există timp, e suficient ca omul să aibă o brumă de putere ca să simtă că face parte dintre cei aleşi.

Cine ar putea enumera toate strunele dulci care rezonau în sufletul ungurului de odinioară când era pronunţat numele Esterházy?

Cu siguranţă că bunicii n-au trecut în revistă descendenţa, tata şi ceilalţi copii n-au fost crescuţi în spiritul sentimentului că fac parte dintre aleşi. Parcă dimpotrivă, li se aminteau mereu sarcinile pe care le avea de îndeplinit, nicidecum numele pe care-l poartă. I-au legat cât se poate de strâns de cotidianul cotidianului, ca nu cumva să zboare pe aripile viselor. Mai mare decât bogăţia bunicului meu fusese doar reputaţia (de altfel, a depăşit graniţele ţării), totuşi trăise, mai ales după 1919, o viaţă de proprietar din provincie, dând dovadă de o hărnicie mai ceva ca o furnică. Inclusiv

situaţia marilor proprietăţi el o privea din punctul de vedere al pragmatismului insipid şi cenuşiu, nicidecum din cel al aparenţelor, al sunetelor dulci. În patruj'cinci, de exemplu, a dezaprobat — împotriva curentului istoriei — împroprietărirea, dar nu pentru că devenise sărac lipit pământului, ci pentru că micile proprietăţi nu sunt suficient de productive. De i-a împuiat şi capul lui Mihály Károlyi. Departe de a fi mâncat cu ei din aceeaşi farfurie, dar bunicul niciodată nu le-a întors complet spatele, ba mai mult, când au fugit, i-a ajutat. Când comuniştii au preluat puterea, în faţa casei lui Károlyi a apărut o gardă înarmată, îl apărau şi-l ţineau sub observare. Din cauza asta bunicu' sosea întotdeauna prin spate, dinspre grădină, sărea fereastra şi intra la ruda roşie (văr cu tatăl, ba mai mult, şi cu mama bunicii) ca-n timp ce luau prânzul să poată discuta „treburile". Aveau păreri complet diferite, în toate domeniile. Bunicu' era ferm convins că reforma agrară făcută de comunişti e mai bună decât cea iniţiată de Károlyi. Care însă nu putea să înţeleagă asta. Punctul de vedere teoretic al bunicului era determinat de principiile sale.

— Bunicul tău a fost un om deştept care s-a pierdut în detalii — spuse mai târziu madam Károlyi.

— *Cu aşa ceva* Károlyi nu poate fi acuzat — îi ţinu isonul echivoc tata — El chiar că n-a ştiut în ce s-a pierdut. — Pe tata îl ofusca naivitatea lui Károlyi, astfel că n-a putut sesiza calitatea acesteia. Pe mătuşa Carla o aminteşte drept o „roué care îmbătrâneşte" (drept o desfrânată).

86

Tata şi ceilalţi copii trăiau conform unei severe ordine de zi. Bunica avea nişte principii extrem de ferme în privinţa educării copiilor. La vremea respectivă, inclusiv părinţii care-şi adorau, pur şi simplu, copiii, se simţeau obligaţi să frângă voinţa copilului, să-l înveţe ce-nseamnă docilitatea şi

umilinţa, cam cum sunt îmblânziţi caii sălbatici. Din când în când, pe bunica o anima câte o nouă teorie în vogă. În asemenea ocazii o experimenta cu mare zel, mai ales pe seama întâiului născut. Unul dintre principiile fundamentale ale bunicii era că toţi copiii trebuie căliţi, obişnuiţi cu intemperiile, deci, inclusiv cu frigul. Prin urmare, pe tata îl scotea la aer, uşor acoperit, chiar şi pe un frig de crăpau pietrele, ba mai mult, tot acolo îi schimba şi scutecele. Cei de faţă se uitau îngroziţi cum dă din picioarele învineţite în aerul îngheţat. Mai târziu, adoptase cu toată convingerea metoda unui celebru profesor german, un anume Kneipp, astfel că-n fiecare dimineaţă copiii trebuiau să traverseze desculţi pârâul rece ca gheaţa care curgea în brădetul din apropiere. Această gimnastică modernă au numit-o wassertreten, călcatul apei. Şosete şi mănuşi n-au avut voie să poarte niciodată, chiar dacă viscolul făcea ravagii. Într-o zi, nenea Charlie, care putea fi recunoscut şi cu ochii închişi după puternicul său parfum englezesc, parfum de lavandă (iar cu ochii deschişi, după superbele lavaliere din mătase albastră), observând feţele şi mâinile complet învineţite ale copiilor, i-a întrebat îngrijorat dacă nu le este frig în haine de vară la sfârşit de noiembrie. Copiii au considerat întrebarea indiscretă, iar tata îi răspunse ţanţoş, plin de demnitate, cu o inconfundabilă mândrie spaniolă:

— Noi nu suntem copii friguroşi!

Nici eu nu port şapcă, nici mănuşi — dar asta nu are nici o bază teoretică.

Celălalt pilon principal al severităţii fusese îngrozitoarea „domnişoară“ Irén Fuhrmann, pe care am moştenit-o, nu mai ştiu cum, de la familia Andrássy. Încă îl mai văzuse pe bătrânul Gyula, le beau pendu, frumosul spânzurat (pe care, nu-i aşa, l-au spânzurat in effigie, în absenţă, pe baza unei sentinţe emise de tribunalul imperial), pe care îl venera ca pe un semizeu. Părea asexuată, pentru că bărbat nu era, cu atât mai puţin femeie. Era de origine germană, dar un perfect bas bleu, ciorap albastru — o persoană provenită din mitocănime,

dar cu pretenţii de spilcuială. Nu se putea imagina o persoană mai ciorap şi mai albastră. Toată lumea, inclusiv bunica, trebuia să se conformeze toanelor ei imprevizibile şi isterice, pentru că domnişoara Fuhrmann reprezenta trecutul cel glorios. Deşi era originară din sudul Germaniei, în sentimente şi-n convingeri era o prusacă inconfundabilă şi-i dispreţuia profund pe unguri. Firește, de faţă cu bunicii nu-şi manifesta aceste sentimente, dar o făcea cu atât mai amarnic în faţa copiilor.

— Von der Barbarei in die Dekadenz seid ihr gefallen; die Zivilisation habt ihr überschritten — repeta adesea. (Din barbarie voi v-aţi prăbuşit direct în decadenţă şi aţi trecut peste civilizaţie.)

Întotdeauna se făcea foc şi pară când străinii o considerau o simplă guvernantă. Când bunicii erau plecaţi de acasă se simţea umilită dacă trebuia să mănânce în camera copiilor, deşi avea masa ei, separată. Haydn nu făcea atâtea fiţe.

— Tema principală care o interesa era filozofia germană, punându-i pe tatăl tău şi pe ceilalţi să studieze operele lui Schopenhauer, Kant şi Nietzsche — povestea cu maliţiozitate mătuşa Carla —, încă înainte să înveţe ortografia. Slavă Domnului, pe mine mă considera o kulturunfähig, incapabilă de orice fel de culturalizare.

Până la vârsta de paişpe ani, copiii mâncau separat, împreună cu profesorul sau cu guvernanta lor. Mult timp n-au putut participa la celebrele cine ale familiei. Pe Carla o aşezau deseori la masă, ca să nu fie treişpe. Respectau superstiţiile altora.

Când au replantat via de la Ászár au făcut focul în şeminеu cu butucii de viţă scoşi, permiţându-le copiilor mai mari să păzească focul, atunci nu era obligatoriu să se culce devreme. În camera copiilor, pe o coală de hârtie erau scrise diferite indicaţii: „Spălat pe dinţi, zilnic de trei ori: trei minute. Spălat pe mâini: patru minute. Îmbrăcarea: şapte minute. Dimineaţa, baie cu apă rece (15 grade Réaumur), seara, baie

cu apă caldă (20 grade Réaumur): în cadă e permis să se stea cinci minute."

La masă domnea un drill puternic. De exemplu, n-aveau voie să bea apă decât după mâncare. Carla a cerut apă. N-a primit. Drept replică, a vomitat totul. Pentru că ştia să vomite dumnezeieşte, dacă salata fusese tratată cu insecticide sau vinul avea gust de sulf: pe loc. Dar nu mai era nevoie nici măcar de motiv.

— Copii, pe mine nu merită să mă otrăviţi — spunea râzând strident.

Vomitase două săptămâni în zadar, pentru că apă tot n-a primit, asta nu era o problemă medicală, ci ţinea de etichetă. Deşi îi dădeau deja să mănânce din bucatele mameibătrâne, pentru că ei îi găteau separat, mai bine sau mai bun, a vomitat şi mâncarea asta, dar apă tot n-a primit înainte de mâncare, pentru că înainte de toate era eticheta.

87

Străbunicii Schwarzenberg îi plăcea peste măsură să mănânce, era mai degrabă gourmandă decât gourmet, adică, din când în când se ghiftuia ca lumea. Lumea are impresia că prinţesele ciugulesc doar, ca păsăruicile. Se ghiftuia, apoi trei zile rămânea în pat şi ţinea dietă. După care urma iar un atac de „sângerete, caltaboş, varză acră", iar ea era din nou nevoită să se predea. (Mereu le spunea copiilor, în special tatei: Mangez du pain, mes enfants, sinon vous sentirez les renards! — adică, să mănânce şi pâine lângă carne, altfel o să pută ca nişte vulpi!) Se întâmpla ca din cauza strugurilor trataţi cu piatră-vânătă, toţi cei de la castel să aibă diaree, independent de clasa socială, străbunica folosind în asemenea situaţii expresia reamintită cu plăcere: *colera nostra*. O altă observaţie pe teme digestive este: *schnelle mafix*; e clar la ce se referă, dar ce-i aia mafix — iată, o pată neagră în istoria familiei.

Umbla cu cârjă, pentru că-n tinereţe traversând prin albia unui pârâu i se răsturnase trăsura, genunchiul i s-a prins între spiţele roţii şi i s-a făcut zob; pe vremea respectivă aşa ceva încă nu se trata ca lumea. Se poate spune că străbunica „se chinuia cu o leziune încăpăţânată". Începând de atunci, peste tot şi întotdeauna ea îi conducea pe cei doi ponei, un atelaj uşor, stătea în faţă, iar în spatele ei, Tubik. (După anii patruzeci, automobil şi şofer.) Tubik nu era chiar slab, dar plăpând, totuşi, aspect important pentru că străbunica nu cunoştea limita de viteză, drept urmare, atelajul i se răsturna sistematic, iar ea era o bucată mare — de mărimea unei gărzi, să spun aşa, fratele ei într-adevăr servise la garda din Viena; îmi amintesc cum stătea străbunica în perioada deportării în cerdac, îmbrăcată în negru, imensă, a se înţelege: de mărimea unei gărzi, ca o redutabilă regină-mamă —, astfel că Tubik cu trăsura se mai descurca, reuşea s-o repună cumva în poziţie normală, dar nu-ntotdeauna şi cu străbunica, în asemenea situaţii dezlega un ponei şi aducea ajutor.

Străbunica era considerată pompier de onoare, prin urmare, când a observat că arde o casă la capătul de jos al satului s-a înteţit în ea onoarea şi a condus cu o viteză şi mai periculoasă atelajul până în faţa clădirii pompierilor, a sărit (târâş-grăpiş) din trăsură raportând reglementar incendiul.

— Ocupaţi loc, ilustrisimă!

— Nix ilustrisimă, Feuer! — ceea ce pompierii pomeniseră apoi deseori cu plăcere, dar şi noi.

88

Partidele de vânătoare organizate constant erau momentele care spărgeau monotonia şi austeritatea cotidiană a vieţii provinciale. Sezonul debuta în septembrie, când începea boncăluitul cerbilor. Băieţii aveau voie să folosească arme cu gloanţe numai după ce împlineau opşpe ani. Vânat mic,

iepuri, fazani, sitari — astea erau permise şi mai devreme (pentru cei slabi de înger: foloseau puşcă cu alice). Uneori, Carla avea voie să-l însoţească pe bunicul la vânătoare („Tu i-ai fost copilul preferat?“ „Se poate spune.“), dar trebuia să fie de o punctualitate maximă, la secundă, în caz că ar fi întârziat, bunicul era necruţător, o lăsa cu ochii-n soare. De atunci Carla e punctuală (se spune). Cu ocazia boncăluitului cerbilor invitau oaspeţi, trimiteau ilustrate cu textul legendar de scurt al lui bunicu': *Marţi vânăm ciute. M.*

Obiceiul l-a moştenit şi tata, această alură, în fiecare an, în luna septembrie mergea la boncăluitul cerbilor. (Nu să-i vâneze, să-i asculte doar.) Părea mai misterios decât de obicei. Parcă s-ar fi scufundat într-o lume enigmatică, străină. Se îmbrăca în veşminte verzi şi maronii, se încălţa cu bocanci, îşi trăgea şosete gri şi-şi punea pe spate raniţa, altfel spus: rucsacul. De parcă s-ar fi costumat, mai mult decât atât, s-ar fi deghizat. Regele Mathias al nostru. Mami îl ajuta în tăcere. Pregătirile începeau cu câteva zile înainte de plecare, Papi trebăluia cu o bună dispoziţie surprinzătoare, atingând apogeul prin imitarea boncăluitului. Era un adevărat miracol, uneori în cameră, dar se întâmpla să ieşim şi-n grădină, când tata îşi ducea palmele pâlnie la gură şi începea să boncăluiască puternic, triumfal.

Noi, copiii, ne uitam unii la alţii clipind, eram mândri că tata-i un animal atât de mare şi de glorios. Când minunea se petrecea în grădină, ne şi ascundeam, ca nu cumva să-l speriem. Cerbul e foarte sensibil şi înclinat spre aşa ceva. Dacă ne consideram şi noi cerbi, în grădină obţineam o proporţie sexuală aşa-zis ideală: 3:1 (în avantajul masculilor). Sora-mea era doar aparent fragilă, mai degrabă ca un mistreţ, călca totul în picioare.

— Putem ţinti asupra ta, Papi? — întrebă. Tata tace, nu boncăluieşte, nu mugeşte, nu râncăie. Te putem împuşca?

— Nu. Nici chiar aşa. Nu mă împuşcaţi. — Cu asta se şi termina pentru noi sezonul boncăluitului din anul respec-

tiv, astfel că eram siliţi s-o snopim în bătaie pe sora noastră mai mică.

De altfel, vânătoarea de cerbi a fost reluată după 1925, asta pentru că în vremurile tulburi de după război fondul cinegetic fusese distrus aproape complet, în parte de către soldaţii întorşi de pe front, în parte de către populaţia satelor din jur. Mistreţii se puteau considera ceva mai norocoşi, ei au rămas întotdeauna în număr suficient, aşa că din octombrie şi până-n februarie se organizau continuu vânători cu hăitaşi.

Bunicu' chema numai vânători buni, nu-i putea suferi pe cei cu gura mare şi pe münchhauseni. Cu el s-a întâmplat următoarea poveste: fusese invitat undeva (la Pusztavacs, la bătrânul duce Philip, la Philip-Josias ducele de Saxa-Coburg-Gotha, la vânat mic), iar în seara dinaintea vânătorii s-au adunat la castel; un diplomat din Balcani acaparase discuţia, care, fireşte, fără să ştie că toţi ceilalţi oaspeţi sunt vânători buni şi experimentaţi, începuse o tiradă stridentă într-o germană aproximativă.

— Altete, eu mare, bun sunt vinator! Fost multe rate, puscat seara cinci sute, dar ratoi numa', eu nu pusc ţine! Maiestate vede dimineata... eu cu doua mele brauning, dreapta suta fazani, stinga suta fazani... daca sunt!

În faţa bunicului stătea Géza Nemeskéri-Kiss, un celebru vânător cunoscut şi respectat în toată ţara, care a început să se aplece tot mai tare în faţă, de parcă ar fi fost chinuit de crampe, marcat peste măsură de această pălăvrăgeală venită din partea unui civil, aproape chircindu-se de durere şi neputinţă. Impresionat, bunicul îşi pusese amical mâna pe umărul lui. În momentele respective îl simţea foarte aproape de sufletul său pe acest brav bărbat. Fratele lui, nenea Sanyi Nemeskéri-Kiss, ne-a adus într-o zi o praştie, o făcuse în mod special pentru noi, din lemn de cireş, cu mare migală, cu bandă din piele, ce mai, o adevărată operă de artă. Un adult să confecţioneze o praştie — asta e ceva!, prin urmare, gestul a întrunit toate aprecierile noastre. Ţinteam plopii,

păsările, vrăbiile de pe firele electrice, apoi, cât se poate incorect, pe nevăzute, în curtea fabricii care era lângă casa noastră, unde se pare că nimerisem ceva. Organele care răspundeau de securitatea fabricii au controlat toate casele din jur. Noi eram la şcoală, iar mama ne-a apărat eroic nevinovăţia (a minţit). Deşi, mai degrabă respecta praştia, praştia lui nenea Sanyi, un adevărat „prachtstück".

— Îmi permite alteţa voastră — interveni brusc bunicu' — să povestesc şi eu o aventură interesantă petrecută în Carpaţi?

— Vă ascultăm cu toată atenţia.

Bunicu' a început cu o seriozitate mortală. Ani la rând nu vorbise atât, exceptând intervenţiile sale din parlament.

— Odată, când eram la vânătoare, singur, ca-ntotdeauna, prin pădurile virgine din Carpaţi, m-am trezit la un moment dat pe marginea unei prăpăstii foarte adânci în care strălucea alergând un torent. Bineînţeles, în sălbăticia aceea străbună nu există podeţ, dar până la urmă am dat de un brad imens doborât de furtună, al cărui trunchi unea cele două margini ale prăpastiei. N-am avut de ales, am folosit bătrânul brad drept podişcă. Mi-am descărcat puşca, mi-am pus-o pe umăr şi am pornit cu băgare de seamă pe trunchiul gros. Abia am ajuns la mijlocul podeţului de ocazie că m-am şi îngrozit: din tufişul de vizavi a ieşit un urs uriaş şi a pornit spre mine pe acelaşi trunchi de brad suspendat deasupra imensului hău, tocmai pe unde mă grăbeam să ajung pe marginea cealaltă a prăpastiei...

Oaspeţii îl ascultau cu sufletul la gură, mai ales eroul din Balcani, care uitase până şi de paharul cu riesling pe care-l ţinea în mână.

— Imaginaţi-vă, domnii mei, în ce situaţie eram... cu puşca goală pe umăr! N-am avut ce să fac, am fost nevoit să mă întorc. Abia am făcut stânga-împrejur, dar nici asta nu-i o joacă, domnii mei, dacă omul n-a copilărit la circ, şi ce-mi văd ochii?

— Ce, ce?

— Un urs şi mai mare, un urs care a venit pe urmele mele, îşi punea labele, mormăind ameninţător, tocmai pe capătul celălalt al trunchiului!

Povestea asta înfricoşătoare i-a impresionat până şi pe vânătorii autentici, nemaivorbind de Münchhausenul din Balcani care pur şi simplu tremura de emoţie, astfel că la un moment dat l-a întrerupt agitat pe bunicul:

— Si tine ce intimplat apoi?

— Nimic nu s-a întâmplat — răspunse bunicul cu glacialitatea-o obişnuită —, m-au devorat urşii.

89

Tata fusese interesat de fotbal, un sport mai puţin nobil şi mai puţin acceptat din punct de vedere social. Respectiv, dacă e acceptat, atunci e plebeian, mai pe şleau: proletar. Mama se tânguise multă vreme, de ce am ales noi sportul ăsta dur şi primitiv, de ce nu tenisul, care-i ceva distins şi domnesc, cel puţin am fi îmbrăcaţi în alb, arătăm chiar bine în haine albe, nu în tot felul de chiloţi din klott. Cuvintele mamei căzură pe un pământ plin de pietre.

La fel ca ale celui care-mi fusese profesor în gimnaziu. Asculta îngrozit că din când în când, din cauza fotbalului, aş fi împiedicat să particip la orele speciale de studiu al filozofiei, ore pentru care mă selecţionase. Nu înţelegea despre ce-i vorbeam.

— Mă rog! — spunea clătinându-şi supărat şi trist capul. — Aşa ceva! Nu pot să cred!

Arăta ca Pius al XII-lea, numai că n-avea putere. Dar aceeaşi culoare obosită, de fildeş, constituţie subţire, fragilă, pe chip, o tristeţe permanentă şi ochelari cu ramă de metal, o anume distanţă şi lipsă de atenţie, de parcă ar fi fost în altă parte, de parcă s-ar ruga cât e aminul. Cred că nu se bucura de existenţa asta terestră, tranzitorie. Îl umplea de iritare, o iritare permanentă, blândă, proaspătă, de care îmi era teamă;

legătura sa permanentă cu cerul, presupusă, ba mai mult, perceptibilă, mă atrăgea, tristeţea sa înciudată era frumoasă, îmi plăcea, dar avea în ea şi puţină ameninţare, asta nu-mi plăcea. De fapt, nu înţelegeam cu adevărat nici asta, nici ailaltă, ceea ce mă interesa.

Îmi amintesc că nici el nu mă tutuia.

— Domnule, dacă vreţi să fiţi un om serios.

Stăteam pe coridorul mănăstirii, într-o obscuritate luminoasă, şi mi se pusese un nod în gât. Până atunci nimeni nu m-a luat atât de în serios. Domnul profesor, într-un mod cât se poate de corect, n-a vorbit de la egal la egal cu acest băiat de cinşpe ani, nu eram egali, m-a privit oarecum de sus, cu un anume orgoliu şi tot timpul îşi fixa privirea în transcendental, puţin rigid; dar probabil că nici banalul principiu al autorităţii nu-i era străin. Dar mă considera un om liber, adică mi se adresa cu respect, îşi manifesta respectul faţă de mine precum faţă de o creatură liberă, adică dragostea sa faţă de Dumnezeu se manifesta în atenţia pe care mi-o acorda. Credinţa profesorului meu consta tocmai în această seriozitate înrădăcinată în dragostea resimţită faţă de Dumnezeu, o seriozitate individualizată.

Personal nu văzusem nimic interesant în mine, ceva care l-ar fi putut interesa, dar el văzuse ceva şi m-a invitat la el, la aşa-zisele conversaţii filozofice. I-am spus că duminica înainte de masă nu e bine, atunci are loc campionatul.

— Ce anume aţi spus că are loc?

Întrebase stingherit, într-atât nu înţelegea despre ce-i vorba. Mi se făcu ruşine de stinghereala lui, apoi fiind şi eu stingherit, într-o aşa-zisă contra-stinghereală, am început să-i explic repede, exagerat, disproporţionat programul stabilit de Secţia Budapestană din cadrul Federaţiei Maghiare de Fotbal (SB-FMF), apoi să povestesc, pe un altfel de ton decât cel obişnuit, despre probabilitatea orei la care va avea loc meciul programat pentru duminică înainte de masă, în justificarea mea zeloasă încurcându-mă până şi-n faptul că mie,

personal, mie nu-mi place să joc înainte de masă; din start e ca şi cum ar fi vorba de meci de încălzire.

— Meci... de încălzire, aţi spus?!

Auzind întrebarea, am tăcut mâlc. Subit, s-au întâlnit două indispoziţii.

Atunci mi-a spus că dacă vreau să devin un om serios, trebuie să aleg: sau seriozitatea, sau fotbalul. Pe loc a văzut răspunsul în ochii mei.

90

Tata — conform propriei sale mărturisiri — jucase ca extremă dreapta în echipa de fotbal din sat.

— De avut, avusesem viteză.

În domeniul ăsta puteam liniştit să ne obrăznicim, micuţul sprinten de extremă dreapta suporta cu mândrie. Între două meciuri ne antrenam jucând fotbal pe iarba din faţa casei; fie loveam mingea în poarta goală, fie o instalam pe sora-mea în poarta încropită de noi, apoi ne puneam pe ţintit. Ceea ce se lăsa cu aşa-numitul pericol-Góliát, pentru că din când în când mingea zbura inevitabil în grădina din vecini, iar noi trebuia să ne văităm: taaan-ti Góliát! După un timp, termenul tehnic pentru loviturile care nu nimereau ţinta era: tantigóliát. De care ne era puţin frică. Niciodată nu era amabilă, nici măcar mingea n-o făcea să fie amabilă (lucru rar), umbla greu, de fapt îşi târşâia picioarele, rezervată, se târşâia după minge, apoi se târşâia înapoi la poartă, o deschidea, ne dădea mingea, ca pe un pepene verde, în timp ce ne privea ţintă-n ochi. Niciodată nu ne certa, niciodată nu i se vedea pe chip vreun sentiment. Parcă ne-ar fi ţinut tot timpul sub observaţie. Iar când ne vorbea, parcă ar fi vorbit cu persoane adulte, or, treaba asta e puţin înspăimântătoare. Din cauza asta, într-o după-amiază nu ne puteam permite mai mult de două ori tantigóliát-uri. În asemenea situaţii mergeam în delegaţie la tătânele nostru — dacă era

acasă — şi-l rugam să recupereze ce pierdusem noi. Venea întotdeauna fără să scoată un cuvânt, de parcă asta i-ar fi fost obligaţia.

Cei din familia Góliát erau nişte vecini buni, dar se spunea despre ei că sunt comunişti. Nenea Góliát, un comunist *vechi*, un metalurgist organizat, iar tanti Góliát, o comunistă *nouă*, carieră după cincizecişişase. Greu puteam găsi compatibilitate între bun şi comunist, astfel că nu-i dădeam crezare mamei care încerca să ne ocrotească privindu-ne pieziş. Oamenii ăştia nu pot fi comunişti, ăia au fie copite, fie sunt ca madam Váradi. (Mai târziu am auzit că ne-au reclamat mereu. În timp ce zilnic stăteau de vorbă cu ai mei despre starea trotuarului. La fel, am auzit că nimic nu-i adevărat. Că-i taman pe dos, că pe ei îi reclamau tot timpul, din răzbunare, pentru că tanti Góliát era o granguroaică, iar grangurii au mulţi duşmani.)

Dacă tot ieşea din casă, intra şi tata în echipă, gest pe care-l apreciam cu mărinimie, dar lăsam să se înţeleagă care erau limitele temporare ale bunăvoinţei noastre (ca să putem continua jocul *ca lumea*), de altfel, faterul nu prea insista, simţea că nu mai face faţă din punct de vedere profesional.

Indiferent cât de banal poate să pară, dar am reţinut foarte exact momentul când tata a remarcat — cui, unde, de ce — în treacăt că eu joc mai bine decât jucase el oricând. Vreodată. L-am pus să repete. A repetat.

— Bătrâne, tu joci mai bine decât mine. Decât jucasem vreodată — şi-şi îndreptă cu mândrie spatele.

N-am înţeles de ce era mândru, eu ar fi trebuit să mă mândresc, şi tocmai peste cadavrul lui. Niciodată nu m-am gândit, nici înainte, nici după, că ar trebui să-l învinge pe tata, dar atunci m-am gândit că l-am învins pe tata.

— Te-am învins.

O senzaţie plăcută, furnicătoare.

Deşi senzaţia fusese deranjată de privirea tatei, care văzându-mă că mă cam umflu-n pene m-a măsurat din cap până-n picioare, dus pe gânduri; speriat, mi-am amintit că el

nici într-un caz nu poate fi învins. Pentru că nu există teren. Sau există teren, dar nu există joc. Sau există joc, dar nu există gol. Sau există gol, dar nu există arbitru care să-l acorde. Sau există arbitru — dar acela este el.

De fapt nu mă interesa în mod special treaba asta de-a învinsu', doar în după-amiaza respectivă, când fusese pronunţată propoziţia respectivă, când, de altfel, avusesem pentru prima dată în picioare încălţări cu crampoane — un gen de bocanci trei sferturi, grei —, piesă de muzeu, încălţările lui Lambi Fischer, coechipierul de odinioară al tatei, care, dacă-mi aduc bine aminte, făcea parte din conducerea echipei Fradi, în tot cazul era o autoritate fotbalistică, şi care promisese că o să mă examineze, o să-mi examineze talentul, talent care, aşadar, l-a întrecut pe cel al tatei, adică viaţa mea are o curbă ascendentă, iată, deja de pe acum, la unşpe ani am ajuns la un anume nivel, la nivelul tatălui meu, în legătură cu care nu ne facem iluzii, dar orişicât; am încercat să memorez foarte bine clipa respectivă, strada plină cu noroi, chipul neliniştit al surorii mele aflată în poartă, greutatea necunoscută a încălţărilor-Lambi. Am reţinut: prin urmare ştiu ceva, totuşi.

În timpul fotbalului totul era permis. Acolo noi eram şefii, iar tata se supunea ordinii excepţionale.

— Ia spune, tată, pe ăla care nu pasa mingea extremei drepte iute de picior şi cu nume celebru îl aştepta paloşul feudal al gâdelui sever?

Conduceam mingea cu vârful piciorului, pasam — de parcă ar fi fost ceaiul de la ora cinci —, iar el privea cu plăcere la coconţii lui. Nu-mi amintesc ca oricând altădată să ne fi privit cu plăcere — doar pe terenul de fotbal. Niciodată nu fusesem atât de aproape unul de celălalt ca acolo, în faţa casei, între două tantigóliát-uri. Brusc, relaţia noastră a fost definită de un firesc plin de tandreţe şi de o bucurie primară, în timp ce noi, de fapt, aşteptam să intre în casă, să bată în continuare la maşină. E adevărat, nu aşteptam *foarte tare* acest lucru. Nu foarte tare, ci în mod firesc.

Părinţii noştri nu ne-au povestit niciodată despre lumea feerică pe care tanti Góliát şi cei de o teapă cu ea ne-au ciordit-o, astfel că noi nici măcar nu visam despre aşa ceva. Nu din precauţie tăceau (te pomeneşti că pân' la urmă ne vom obişnui cu aşa ceva!), nici din iresponsabilitate, dimpotrivă, probabil considerau atât de puternică această tradiţie (a familiei), încât liniştit îşi puteau permite să nu se sinchisească de aşa ceva. Nu-i necesar s-o îngrijeşti asemenea unui arbust din moment ce este un stejar secular. De exemplu. La urma urmei, o nesinchiseală liniştită poate fi înlocuită cu o sinchiseală liniştită, esenţială este starea de linişte, dacă vrei vorbeşti, dacă vrei taci, nu greşeşti. Deşi era deosebire între nevorbirea tatei şi a mamei, primul era liniştit, a doua tăcea.

Din familie, sora mai mare a lui Mami, cea care purta la gât o panglică din catifea, à la Winterhalter, deci, Bogyi, niciodată tanti Bogyi, ci Bogyica, Bogyikó, Bóbikó, fusese singura care făcea uneori aluzii la strălucirea de odinioară, dar opiniile ei erau cât se poate de particulare, deoarece bunicul matern fusese angajat ca administrator în serviciul bunicului patern, astfel că de cele mai multe ori aluziile ei (fără să se-nchege în istorii) se refereau la demnitatea şi curajul cu care bunicul-Apik s-a opus bunicului-contele-Móric, aluzii din care — de cele mai multe ori — nu se înţelegea nici un cuvinţel.

În schimb, în timpul acestor după-amieze fotbalistice de conversaţie, tare am mai dorit să aflăm două lucruri: problema referitoare la jus gladii, dar mai ales, tată, cum a fost şi cum e azi cu jus primæ noctis? („Astea le-aţi învăţat, ai?! Dar despre cele şapte păcate capitale şi despre bătălia de la Lepante nu ştiţi o iotă, nici măcar n-aţi auzit, ai?! Bătălia de la Nándorfehérvár, altfel spus, de la Belgrad, ai?! Prostovanilor!") În legătură cu abrogarea, fără discuţie că democraţia populară comisese o mare eroare. Tata râdea. Acest lucru ne dădea impresia că, totuşi, n-ar fi *complet* abrogată. Oare ar fi posibil, totuşi, ca trupul lui madam Váradi să se des-

partă de cap? Am convoca tot satul la examen, cu mic, cu mare! Sau pe scaunul de tortură. Fireşte, mai întâi ar trebui un sat. Atunci, toată şcoala! Dar cel puţin pe cei dintr-a şaptea! Apoi vedem noi dacă-i gladii sau e jus. E şi jus, dar mai şi rămâne.

Conjunctura istorică a fost, totuşi, de aşa natură că părinţii coechipierilor tatălui meu au muncit pe domeniile noastre, adică, erau complet dependenţi de noi. Apoi să vezi situaţii! Pentru că, normal, extrema dreaptă (avusese viteză!) se tutuia cu mijlocaşul stânga (căruia pe vremea aceea i se spunea: half), cu fiul lui Knapp, croitorul surd (care croitor surd Knapp cususe în '49 pentru mătuşa Carla o pereche de pantaloni din catifea reiată — „material bun, antebelic, contesă, nu comonist" —, care voind pe vremea aceea să-şi ajute mama şi tatăl se angajase căruţaş la transportul lemnelor şi cărbunilor în cartier, o pişpirică de fată de douăj' de ani, toată lumea credea că n-o să reziste, dar a rezistat, şi până şi bătrânul căruţaş slovac, doyen-ul căruţaşilor, îi scrută cu atenţie pantalonii spunând, mda, în sfârşit, eşti în sfârşit îmbrăcată ca lumea, în sfârşit!, pentru că pân' acu' numai briz-bizuri, sclipici, costum mov de marinar cu picăţele!; dar autorităţile adoptaseră o altă opinie privind moda, astfel că atunci când pe Carla au arestat-o, aşa, în toată regula, cum se cuvine, pe baza unor acuzaţii false, i-au reproşat şi treaba asta, că se îmbracă aşa ca să provoace milă în rândul populaţiei; „i-ai păcălit în mod viclean, i-ai determinat să uite că eşti domnişoara contesă"), spunându-şi pe numele de botez: Mati, Dodó. Într-o iarnă, la o vânătoare de iepuri, acelaşi mijlocaş stânga, atunci, acolo, un hăitaş, îşi scoase căciula, îl salută cu respectul cuvenit pe maestrul de vânătoare, pe domnul Kelemen (Pista Kelemen), un om riguros care-i angajase pe hăitaşi, mai exact, îi convocase, apoi se hlizi şi se trase de şireturi cu tata, cu *acelaşi* pe care tot atunci tocmai îl salută, scoatepălăria, cu şi mai mare respect amintitul maestru de vânătoare. Se mişcau foarte repede

toate obiectele menite să acopere capul celor de faţă (cu excepţia celui de pe capul tatei).

Deci, sunt mai bun decât tine, voiam să aud încă o dată. Iar tata a repetat cu dezinvoltură:

— Mai bun.

Puţin timp după asta rostise acea frumoasă (şi uşor evocabilă) propoziţie a cărei vervă ascundea... ehei, multe lucruri ascundea.

— Pentru un timp am fost fiul tatălui meu — spuse tata —, iar acum sunt din ce în ce mai mult tatăl fiilor mei.

— Şi eu, şi eu? — îşi roti ipocrită ochii sora noastră mai mică.

— Şi al tău, bineînţeles — dădu din cap tata, apoi subit, trimise viclean cu şpiţul mingea în poartă, executase o lovitură.

N-o analizez din punct de vedere profesional...

91

Ca să respecte toate regulile artei, la petrecerile organizate în cinstea tatei, cu ocazia bacalaureatului sau zilelor de naştere, bunicul dădea ordin ca pentru cina festivă să se aducă din pivniţă un Château Margaux din 1787. Avea vinuri bune, nu multe, dar alese cu grijă şi cu pricepere.

(Când intraseră ruşii — au venit de mai multe ori, la Csákvár şi împrejurimi timp de două luni frontul s-a tot mutat de colo-colo, provocând multe orori —, prima măsură luată de bunicu' a fost să golească butoaiele cu vin. Satul ajunsese la concluzia că eternu-i domn înnebunise. Dar bunicu' ştia ce-nseamnă războiul, la fel, ştia ce-nseamnă soldatul beat. Ce ştia contele ştia şi satul, dar parcă tot nu-i normal să risipeşti bunătate de vin. Adevărat, dar nici războiul nu-i ceva normal. Sau, cine ştie. Apoi, la fel de adevărat e că nici bunicu' nu s-a atins de buteliile cele mândre.

— Sau rămân aşa cum sunt, sau le beau ivanii. Să le fie de bine. Nici lor nu le strică puţin bordeaux — mormăi cu o gentileţe vizibilă. Dar ăia n-au băut vinul. L-au descoperit târziu, apoi au venit nemţii, nu le-a mai rămas timp. Dar tot le-a rămas atâta ca să ciuruiască toate buteliile, să le execute.

— Asien — sâsâi printre dinţi ilustrisimul domn.

Bunicul pierduse mult, totul, tot ce avusese, şi avusese mult, inclusiv pe unul dintre fiii săi îl pierduse în război, dar pentru nimic nu suferise atât de profund, nimic nu-l afectase atât de tare ca pierderea celor câteva butelci. [Erau printre ele şi unele de coniac.] Pentru că nu găsise o explicaţie. Deşi dacă ar fi căutat puţin, ar fi putut-o găsi.)

Vinul servit era atât de vechi încât se întărise, devenise jeleu, motiv pentru care l-au pus pe farfurioare şi l-au servit cu furculiţa şi cuţitul. Au mâncat vinul cu furculiţa şi cuţitul! Curată Americă! Cunoscători într-ale vinurilor spun că aşa ceva nu există, că-i imposibil. Dar deja e târziu, nu mai pot renunţa la imaginea asta, nemţii invadează Cehoslovacia şi aşa mai departe, începe etcetera-ul complet, iar între timp, în noaptea întunecoasă a unui sat unguresc, în castelul iluminat festiv, tata, având la gât un şervet alb de damasc, cu o coroană brodată, mănâncă vinul cu furculiţa şi cuţitul: degustă, molfăie timpul. Se şi cherchelesc puţin.

92

Cu ocazia bacalaureatului, tata primise cadou de la tătâne-său o croazieră cu vaporul în Norvegia. Las' să vadă băiatu' lumea. Îl însoţise, îi purtase de grijă, un verişor îndepărtat, doar cu câţiva ani mai mare ca el (nenea Pali); o altă ramură, funcţionează *iubirea faţă de rubedenii*. Despre vaporul ăsta am aflat numai şi numai lucruri imposibile şi fabuloase; cu mai multe etaje!, cu piscină şi teren de tenis! Ne ofensa mai ales al doilea element. Omul ştie ce-i aia un vapor: un teren de tenis lăsa impresia unei obrăznicii atât de

mari, încât n-o puteam cataloga nici măcar ca braşoavă sau grandomanie, am dat pur şi simplu a lehamite din mână, ca şi cum tata ne-ar fi fost coleg de clasă. Sau cineva din b. (Peste ani aveam să văd o imagine cu Titanicul. — Ei, bine! Dacă-i aşa, să aibă el dreptate!)

Croazieră de lux în sus şi-n jos pe Skagerrak şi pe Kattegat. La un moment dat au făcut o excursie cu barca pe insulele din apropiere; stânci, picnic, coşuri din nuiele pline cu raci, vin alb, pâine proaspătă. O femeie goală puşcă făcea plajă pe o stâncă. Toată lumea s-a prefăcut că nu vede nimic. Dar tata a văzut, atunci văzuse pentru prima dată în *întregul* ei o femeie goală. Barca urca şi cobora pe valurile grele. Tata tremura.

— Mi-e frică — spuse cu glas tare. Mateloţii norvegieni vâsleau. — Domnilor — constată tata de parcă ar fi făcut o descoperire —, mie mi-e frică. Mine herrer, jeg er redd. — Se lipiseră de el câteva cuvinte. Simţi subit puterea infinită a mării, faptul că depinde de bunăvoinţa mării, iar el nu cunoştea marea. O clasică revelaţie mistică, din spate. Înţelesese inclusiv faptul că-i totuna, luntre sau vapor cu teren de tenis. Aceste *două* lucruri i s-au întâmplat în timpul excursiei norvegiene: frica şi goliciunea şi Dumnezeu.

Femeia care făcea plajă nu era tânără.

93

— Am rămas destul de provincial.

Când ajunse la facultate a descoperit cât de multe lucruri nu ştia. Dar erau şi multe lucruri pe care le ştia. Prilejul de-a sta faţă-n faţă cu imensa, necunoscuta lume a cunoaşterii i s-a ivit în marea bibliotecă, formată din două încăperi, a castelului de la Majk. La început s-a aruncat asupra romanelor lui Verne. Aproape că le-a devorat pe toate, unele după altele, fără să bănuiască faptul că peste cincizeci de ani marea majoritate a acestor închipuiri fantastice vor deveni realitate. Apoi

l-au captivat romanele poliţiste ale lui Gaboriau, dar lectura sa cea mai palpitantă a fost Vasul fantomă al Căpitanului Marryat. (Niciodată nu folosea semn de carte. „Omul ştie unde se află.“)

Mai târziu, sus la galerie, acolo unde erau înşiraţi greii secolului al XVIII-lea, a descoperit ceva care iniţial îl impresionase doar cu amploarea şi aspectul de o uniformitate maiestuoasă: Marea Enciclopedie. Flerul l-a condus în direcţia cea bună: primul pasaj unde a deschis volumul a fost „Dieu“, aparţinându-i lui Voltaire. Oare voia într-adevăr să afle câte ceva despre Dumnezeu, sau cartea s-a deschis cu uşurinţă la acest pasaj pentru că membrii de odinioară ai familiei Esterházy o deschiseseră mult prea des la această pagină?, nu se ştie. (Nu ştiu.)

Eventual Voltaire să fi şoptit familiei noastre unde locuieşte Dumnezeu? Ce să spun.

94

Tata şi mama ieşiseră, deci, la un şpaţir în păduricea (Vértes) amorţită de arşiţă, şi nici unul dintre ei nu s-a gândit că totul, cât cuprindea privirea, îl aştepta pe tata. Tata, pentru că din moment ce îi aparţine totul, omul nu se mai poate gândi la tot, nu este de unde, apoi, nu-i aşa?, pentru ce să se gândească; iar mama nu s-a gândit pentru că se gândise la asta deja cu o seară înainte.

Atunci când a apărut pe neaşteptate Menyus Tóth, micuţul Menyus, de la castel, valetul tatei de la vârsta când acesta avusese şaişpe ani, şi a întrebat-o pe domnişoara Lili dacă-i dispusă să se plimbe cu domnişorul Mátyás. Atunci s-a gândit la asta, în timp ce-l rugă pe băiat să aştepte, pentru că trebuie să se uite pe orar; s-a gândit că aici, cât cuprinde privirea, totul e al vlăstarului, la fel, dacă ochii ei vor să cuprindă cu privirea totul, tocmai aici.

— De acord, Menyus, spune-i, te rog, că voi fi acolo. — Băiatul nu se mişcă. Mama îşi înclină a întrebare capul într-o parte, iar pe valetul cel tânăr îl copleşi fierbinţeala, apoi o tuli repede, asemenea unui iepure sau unui alt animal fricos.

Mama era cu patru ani mai în vârstă decât tata, fapt pe care părinţii noştri l-au ţinut mult timp secret, concret, Mami a fost cea care a ţinut secretul, dar bine a făcut, pentru că atunci când am aflat am rămas de-a dreptul cruciţi, acuzând-o pentru îmbătrânirea neaşteptată, *făcută* pe deasupra şi pe la spatele nostru. Soţii sunt de aceeaşi vârstă, aşa credeam, aşa-i normal să fie, restul e perversiune. Cât despre faptul că bunicul e mai bătrân cu cinşpe ani decât bunica, mai bine să nu vorbim. Ne roteam cu pioşenie ochii în orbite. Că femeia ar fi mai în vârstă decât bărbatul — aşa ceva nici nu există. La acest nici nu există ne-a condus descoperirea târzie a secretului. Poate că se născuse mai devreme, dar de bătrână nu-i mai bătrână, încerca o explicaţie frate-meu, dar apoi am început să învăţăm matematică.

În anul în care tata îşi luase bacalaureatul, Mami terminase institutul pedagogic. Bogyica susţinea sus şi tare că Papi — uneori i se adresa şi ea cu Papi, ceea ce, independent de conţinut, suna atât de plăcut — era tot timpul la noi, în măierişte, în casa administratorului, nu neapărat pentru Mami, ci pentru buna dispoziţie care domnea aici, iar prin asta eu trebuia să înţeleg, aşa înţelegeam eu, că acolo, *sus*, la castel, se trăia o viaţă rece, lipsită de orice sentiment, în timp ce la noi, oho. Se dansa şi foarte mult, pentru că Apik adusese un picup de la Győr. Un gramophon, Bogyica pronunţa cuvintele astea la fel ca şi Mami: taaxi, rechamier.

— Pe dragul de Mati nu l-au iubit îndeajuns, bunicul tău, ilustrisimul domn, nu te supăra, băiete, dar n-a iubit pe nimeni, iar bunica ta a iubit doar morţii, ăsta-i adevărul.

N-am crezut o iotă din spusele prea-frumoasei mele mătuşi.

Dacă e să mă exprim elegant, pe îmbrăcămintea tatei nu se observa acel „cât cuprinde privirea“.

— Dar pantalonii ăştia sunt scurţi pentru dumneata — spuse surprinsă fata. Spuse asta în loc să râdă, în loc să râdă de el. Tata îşi cercetă cu un oarecare interes ţinuta, într-adevăr, respectivul obiect de îmbrăcăminte se termina pe undeva deasupra gleznelor, dar chiar şi aşa, încălţările gen bocanci, cu tureacul înalt, ajungeau aproape că până unde trebuie.

— Sunt buni — ridică din umeri.

Îi cunoşteam cât se poate de bine această indiferenţă patetică, această fanfaronadă pragmatică. Tata n-avea de-a face cu frumosul (nici măcar cu cel personal); moştenire de la bunica din Majk.

O poliţistă, născută contesa H., mi-a povestit că la vremea respectivă dansase cu tata, la fel, că tata dansa teribil de mizerabil, că tata se îmbrăca teribil de mizerabil, apoi şi-a pierdut degetele între cârlionţii mei. Aveam opt ani, dar eu, spre deosebire de tata, îmi mobilizam întotdeauna orice frumuseţe, cât de mică, cât de palidă; asta dacă puteam. Contesa H. (grad de locotenent) era înnebunită după părul meu.

— Ne-am distrat mult pe seama tatălui tău! Şi cum mai ţinea la părea lui! Că la sat sunt cât se poate de practice încălţările cu şireturi şi cu tureacul înalt, şi că astea nu cadrează cu moda de la oraş, textual, nu cadrează!, astea nu figurează pe lista de achiziţii a mamei! Doamne, bunica mea spartană!

— Sunt buni — constată din nou tata — au fost ai lui papá.

Pe Mami totuşi a bufnit-o râsul.

— Ţi-a murit croitorul — chicoti ea.

— Ce ai spus, cum adică?! — roşi tata, rar se întâmpla să nu înţeleagă ceva.

— Aşa cum spun, da, da, bravul croitor s-a prăpădit înainte să fi isprăvit pantalonii ăştia princiari, care, după cum aud, au servit deja pentru câteva generaţii din familie, supravieţuind cu onoare nu puţinelor şezuturi domneşti, s-a prăpădit bunătatea de om înainte să-şi fi putut isprăvi ilustra operă, aşa-numiţii pantaloni *suficient de lungi*!

— Dumneata îţi baţi joc de mine! — realiză vesel tata.

— Puţin, foarte puţin, ilustrisime domn.

Privirea tinerei învăţătoare îl examină cu tristeţe pe tata. Îi plăcea tânărul bărbat, chipul cu trăsături îndrăzneţe, ochelarii mari, cu ramă din os, care-l făceau atât de neajutorat pe omul ăsta, înfăţişarea lui zveltă, privirea jucăuşă, care părea puţin îndoielnică. I-a trecut în cont până şi soarta tragică a bietului croitor. I s-a strâns inima când s-a gândit că poate n-o să aibă de-a face cu bărbatul acesta, dar la fel de tare i s-a strâns inima când s-a gândit că o să aibă de-a face cu el. Iar tata, ca de obicei, n-a observat nimic din toate astea, sporovăia în continuare, vesel.

— Vezi, doar aparent e o pădure, mai degrabă e un parc, aşa cum spun, un parc care seamănă cu o pădure.

— Ca să vezi, şi asta-i o mentalitate tipic papistaşă... E, dar totuşi nu e, ca datorită acestui fapt să fie apoi cu atât mai mult. Noi, protestanţii...

— Ştiu, cum să nu ştiu, voi protestaţi!

Mama se uita uimită la el. Nu era obişnuită cu o asemenea neseriozitate, cu aşa o bufonerie. Acasă la ei, în familia lor, inclusiv gluma e serioasă, cu sensuri profunde, dacă-i posibil, cu intenţii educative. Neghiobiile, calamburile sunt interzise. Dar nu şi umorul, dimpotrivă, le este teamă de oamenii lipsiţi de simţul umorului. Spre deosebire de ei, tata şi ai lui nu simţeau nici un fel de teamă faţă de nimeni şi faţă de nimic, chiar dacă vorbeau cu plăcere despre asta. Despre ce nu le făcea plăcere, nu vorbeau, astfel că aceste aspecte pur şi simplu nici nu existau. Doar acel ceva există pentru care există cuvinte. Mama şi ai ei vorbeau despre orice, acest lucru ţinea de curajul lor. Tata şi ai lui vorbeau exclusiv doar despre ce aveau chef, iar acest lucru ţinea de curajul lor.

La un moment dat, mama n-a mai simţit că i se strânge inima, în locul în care i se strânsese simţi că i se cuibărise dispreţul. Avea faţa roşie din cauza emoţiilor, trupul îi clocotea şi... şi acolo, acolo în taina profundă pulsa un zvâcnet minuscul, îngheţat. Îşi duse speriată mâna la piept, ar fi încercat să-l scoată masându-l. Atunci încă n-avea de unde

să ştie că aceste două sentimente n-o vor părăsi toată viaţa, că totul se va schimba pe ea, în ea, culorile, cuvintele, mirosul, doar aceste două sentimente o vor însoţi până la capăt: pasiunea şi dispreţul, precum şi micuţul izvor comun al acestora: compătimirea.

— Noi, protestanţii — mama nici nu fusese protestantă, numai tatăl ei! —, preferăm să privim totul din faţă. Faţă-n faţă.

S-au uitat unul la celălalt. În clipa asta tata avea o părere mult prea bună despre lume, despre tot cât cuprinde privirea. Pe mama n-o interesa privirea tatei, deşi acesta privea intens, voia să spună până la capăt tot ce voia să spună. Şi trăsătura asta o adusese de acasă, nu încăpăţânarea, ci exigenţa pentru întreg. Tata şi cei din familia lui considerau inclusiv fragmentul ca fiind întreg, ştiind că acesta e fragment nu pentru că lipseşte ceva din el, ci pentru ceea ce conţine. Mami şi cei din familia ei sufereau din cauza fragmentelor, regretau tot ceea ce nu este întreg, care-i rest, rămăşiţă, firimitură, crâmpei, bucăţică, segment, epavă, ciot, mărunţel, sfărâmătură, tăietură, dărâmătură, pişpiritură, care-i fragment, care-i trunchiat, iar Papi şi cei din familia lui considerau că tot ce există e interesant.

— Pădurea e pădure — puse cu severitate punct învăţătoarea.

Tata izbucni în râs. Noi n-am mai apucat să-i cunoaştem ca lumea acest râs, zâmbetul, da, care niciodată nu-i explicit, e împovărat cu multe nuanţe, având înclinaţii inclusiv spre surâs, dar acest râs strident, plenar, care răsună din întregul trup, acest... de auzit l-am auzit, dar numai când era deja cherchelit, din cauza asta ne era teamă de acest sunet, îl percepeam ca fiind deosebit de neplăcut, pentru că însuşi râsul semnala absenţa spaimei. Un râs homeric.

— Pădurea e pădure... o, desigur, dragă şi scumpă domnişoară — şi-i strânse mâna mamei care înfuriindu-se de gestul ăsta ieftin, dar care totuşi o interesa atât de mult, deşi întotdeauna cumpăra cu dragă inimă şi fără să clipească tot ce era ieftin, se făcu albă ca varul —, pădurea e pădure,

fireşte, dar cuvintele... dacă cuvântul e cuvânt, poate asta ar fi întrebarea, cuvântul...

Mama nu-l înţelegea pe tânărul conte, nici veselia-i surâzătoare, nici ipocrizia cu care se învârtea în jurul cuvintelor. În familia lor nu se vorbea despre cuvinte, la ei cuvintele erau folosite, le foloseau logic în vorbire, pentru ei vorbirea în sine n-avea subiect (astfel au fost scutiţi, fără-ndoială, de o mulţime de neplăceri; au scăpat de ele). Foloseau şi respectau cuvintele aşa cum îşi respectă meseriaşii uneltele, zidarul mistria, zugravul bidineaua, le protejau, le întreţineau, le alegeau cu sensibilitate (sau cum se spunea odinioară: cu nerv), ocazional, cu mofturi sau furioşi, cu multă pasiune, nu numai cu o cumpătare pragmatică, ci şi cu mânie, dragoste, tandreţe; se simţeau responsabili, aveau ce să piardă, miza era mare.

Tata şi ai lui, mai exact, bunicu' şi ai lui, dimpotrivă, niciodată n-au simţit că ar avea ce să piardă, pentru că, repet, aveau atât de mult, încât credeau, pe bună dreptate, că aşa ceva nu poate fi pierdut, totul nu poate fi pierdut, eventual, mult, dar chiar dacă pierdeau mult din tot, încă le mai rămâne totul, adică, totul rămâne aşa cum fusese, adică treaba-i de aşa natură că nu trebuie să devină obiectul preocupării. Apoi când au avut parte de norocul istoric şi au pierdut, totuşi, tot ce avuseseră, raţionamentul lor a devenit complet: dacă omul n-are nimic, poate să piardă oricât, pentru că tot atâta îi rămâne, adică situaţia lor nu s-a schimbat cu nimic, aflându-se pe culmile marelui nimic au constatat că treaba-i de aşa natură că nu trebuie să devină obiectul preocupării, astfel că fie ieşeau la sapă, pe câmpurile cu cartofi, pentru că acceptau să lucreze în parte, fie se aşezau în cerdac şi meditau la ciudăţeniile istoriei.

Inclusiv la cuvinte se raportau altfel. Dacă vom considera cuvintele drept unelte, cum s-a întâmplat mai sus, atunci şi ei le considerau astfel: mistria, bidineaua. Şi invers: dacă se considerau meseriaşi, meşteşugari, atunci considerau ca atare şi cuvintele, de acelaşi rang, cel puţin în accepţiunea că (ei şi

cuvintele) nu puteau fi percepute separat, nu se vede mâna zidarului care ar ridica pereţii, nu se vede nici cea a zugravului care i-ar zugrăvi, şi, desigur, nu se vede nici mâna universală care ar fi creat lumea. Zidarii, zugravii; ei nu foloseau cuvintele, ci se războiau cu ele, se luptau (cine ce hram poartă?), n-a existat, deci, schela pe care ar fi călcat în calitate de meseriaşi, scările pe care s-ar fi căţărat zugravii, la fel, nu posedau (deci, totuşi, nu chiar totul?) nici acei ochelari metafizici de soare prin care ar fi putut privi bolta cerească în toată plinătatea şi strălucirea ei (cu bunica e altceva) — adică: nu există distanţă între ei şi lume, se contopesc în permanenţă cu lumea căreia îi aparţin cuvintele care descriu această lume, precum şi spaţiile dintre cuvinte.

Băiatul se gândea la apropiere, tânăra femeie la distanţă.

95

Viespea nu se gândi la nimic, acţionă cum îi dictară muşchii. De mult îşi pusese ochii incredibil de multi-unghiulari pe tânăra pereche, mai exact, interesul îi fusese trezit de fusta galbenă care flutura, de acel uriaş clopot colorat care oscila, se mişca printre copacii verzi, şi de cele două limbi de clopot care se legănau în el, bimm-bamm, bimm-bamm. Vara anului ’38 se anunţa o vară bună, iulie cel torid incita fructele să se coacă devreme, viespea sangvinică sorbea cu nesaţ zemurile siropoase. Dar niciodată n-a văzut o pară mare ca asta, deşi survolase deja triunghiul (obtuz) Kőhányás–Zsémlye–Bíborkapuszta, a fost şi la măieriştea-Edit, ale cărei terenuri erau desţelenite, asta ca să se odihnească, ştia teii care flancau celebra alee, cea care ducea drept la castel (pe care o străbătuse însuşi Metternich, e adevărat, s-a cam rătăcit, motiv pentru care în Asia nu s-a orientat atât de bine cum o făcuse pe parchetul politic al Europei; mai târziu o străbătuseră şi trupele ruseşti, în cazul lor e interpretabil termenul rătăcit; respectiv, în ’45, când ruşii şi nemţii au

ocupat alternativ castelul, cei din urmă aveau o listă exactă pe baza căreia au jefuit mobilele, obiectele de artă, tablourile, vazele, au făcut-o cu acurateţe, în maniera oamenilor cultivaţi care au grijă de obiecte; în schimb, ruşii au acţionat mai degrabă din inimă, au avut grijă de curăţenie, de exemplu nu şi-au făcut treaba pe podea, ci în celebrele sobe de porcelan de Herend stil rococo, decorate cu frunze verzi, motive-Esterházy, pe care le-au spart, le-au distrus, iar cărarea argiloasă, noroioasă, care ducea spre retiradă au avut grijă s-o pietruiască atent cu cărţi legate-n piele, de dimensiunea şi greutatea potrivite — călcau pe Dieu şi săptămâni la rând frigeau cu pricepere jumătăţi de miel în interiorul mai multor piane în care făcuseră focul), într-un cuvânt, trăise o viaţă *romantică* (viespea).

Că era o viespe de frunză, solitară sau vărgată negru cu galben, cine ştie?; eu, nu. Pe baza celor petrecute, mai degrabă scrutătoare.

Relaţiile cu oamenii erau ambivalente. Mama lui îl păzea isteric de ei, cu siguranţă făcea confuzie cu albinele, numai alea sunt capabile să înţepe o singură dată, dacă înţeapă, mor, dar înţeapă. Albinele, dar mai ales viespile, sunt ca japonezii: riscă totul. Dacă-n zborul lor se apropie prea tare de oameni, ademenite de torturi, miere, sucuri de mere, începe de-ndată o gesticulaţie caraghioasă, pe chipurile lor se poate observa spaimă şi scârbă. Iată un lucru care prezintă interes. Gesticulaţia nu este în stare să liniştească nici una din părţi, decizia e în mâinile artropode ale viespei: sau s-o şteargă englezeşte în căutare de noi melodii, torturi, sortimente de miere, sucuri de mere, sau îndată un zzzzp, ca un bombardier care se prăbuşeşte, mai exact, o bombă care se prăbuşeşte, zzzzp, s-a prăbuşit.

Tata, spre surprinderea celor doi (ba mai mult, celor trei) apucă subit şi cu înfocare, asemenea unui acrobat, mâna mamei, încheietura, şi începu s-o învârtă roată-roată, fusta i s-a ridicat încotro cuprinde privirea; un carusel şi ei doi, totul: târgul, negustorul, ringhişpilul, scaunele cu lanţuri şi

ei doi, ameţiţi în vârtejul fericirii, parcă ar fi fost Mari Törőcsik şi Imre Soós din filmul Caruselul, numai că atunci n-aveau de unde să ştie asta. Tata a fost puternic, s-a jucat cu învăţătoarea, s-a jucat la modul serios, cum numai tinerii ştiu să se joace. În schimb, mamei nu-i plăcea să se joace.

Adică îi plăcea să se joace, cărţi, în general jocuri de societate, să stea seara împreună cu Apik în veranda spaţioasă şi cu băieţii, cu cei doi fraţi admirabili, care aveau să facă apoi o carieră extraordinară, fratele ei mai mic şi fratele ei mai mare, îi plăcea gimnastica minţii, concursurile pe teme de cultură generală, îi plăcea de-a Ţări-Oraşe şi Monopoly, era în stare să plutească încântată pe aripile lumii jocului — dar ştia în permanenţă că este *acolo*, în lumea aceea, în jocul acela, nu aici pe verandă; dar o treceau frigurile dacă intra în ceva numai aşa, pe nepusă masă, dacă cineva o determina să intre fără să o avertizeze în prealabil, într-un joc ale cărui reguli nu le cunoştea, ba mai mult, acestea nu erau clare sau pur şi simplu nu existau. (Despre aceleaşi aspecte, contele şi ai lui aveau următoarea părere: rătăcim între nimic şi tot, adică ne jucăm; nu suntem lumea dindărătul oglinzii unde nu sunt poveri, nici nopţi şi zile, nu suntem nici lumea dinaintea oglinzii şi nu suntem nici oglinda.)

— Dacă acum te-aş lăsa din mână, ai zbura din lume! — chiui tata.

— Păi nu mă lăsa, nătăfleţule! — se gândi fata, apoi, deşi îi scăpă un fel de chicot şi oftat, îi spuse doar să nu fie neserios. Împărtăşea vizibil greşeala curentă care consideră jocul o neseriozitate, o bufonerie, o glumă, o infantilitate, o imaturitate, o copilărie.

Zzzzp, viespea nu s-a aşteptat la un asemenea scandal. Clopotul cel galben fâlfâia atât de tare deasupra lumii, limbile de clopot se legănau cu atâta graţie în întunericul cel dulce încât i se strânse gâtlejul. Păi până şi gâtlejul ăsta..., dar cel mai tare regreta că aparţinând artropodelor n-are inimă care acu ar putea să-i zvâcnească alandala, speriată de

fericirea subită. Apoi, când tata a scos-o-ridicat-o aproape brutal pe mama din vârtej, ba mai mult, a răsucit-o şi învârtit-o în vârtej (ca-n rachetă, într-un parc de distracţii), iar mama a ţipat speriată de fericirea subită, viespea, în învălmăşeala ţipetelor, zzzzp, a intrat repede sub clopot, bimm-bamm, bimm-bamm!, doamne, cât de divin băteau clopotele!, s-a învălmăşit sus-ul cu jos-ul, lumina, cu întunericul, prin breşa bătută în coroana de vară a stejarului a străfulgerat armonia cerului albastru, pentru ca apoi să rămână doar cea terestră, şi mai fermecătorul întuneric sufocant, această concentraţie transpirată, şi carnea, şi înăuntru-n carne, a muşca din carne, s-o mănânci, s-o devori, s-o absorbi, contopire, prăbuşire, dizolvare, nimicire, dăruire, al ei, al lui, a fi!

De-ndată ce şi-a înfipt adânc acu-i triumfal în dealul delicat, mai exact în terenul împădurit care tocmai cobora de pe acest deal într-o vale — tărâm *iniţial*, defileu întunecos, valea-Pârcălabilor! —, imediat ce a pătruns în carnea parfumat condimentată, niciodată nu mai intrase atât de adânc într-o materie, atât de furtunos, în fond şi-a croit drumul de la o moleculă la alta prin necunoscut, însuşindu-şi astfel totul şi simţindu-se ca la ea acasă — a copleşit-o concomitent dorul după nimicire şi după viaţa eternă. Dar pentru o decizie, dacă ar fi fost posibilă, era deja târziu, când s-ar fi smuls din pământul plin de fiori al dulcelui păcat i s-a rupt jumătatea trupului (acum să considerăm că acul e în faţă, la fel ca la un animal răpitor, colţii, caninii cu care sfâşie, face to face, nu în spate, ca să fie nevoie să alunece din capătul părţii posterioare, încet, fără demnitate, în mod subsidiar şi criminal), aripa încă mai mişca, vibra, transporta spre lumină, pe cine anume, ce anume? În ultima sa clipă, îmbătată, viespea probabil că s-a simţit dedublată, subiect şi predicat, afară, dar şi înăuntru: împlinindu-se astfel eterna dorinţă, a căzut pe pământ.

Vara s-a terminat.

Mama nu era o sclifosită, dimpotrivă, totuşi, acum ţipase atât de tare, încât ameţitul (ameţitorul) meu tată era cât pe aci

s-o lase din mână, caz în care, ştim, mama ar fi zburat din lume, de parcă ar fi fost propulsată de o praştie, sus, deasupra stejarului — departe, foarte departe, spre Kecskéd, Kömlőd, Nagyigmánd, deasupra lui Tornyó şi Csordakút, deasupra lui şi aşa mai departe, exclusiv în spaţiul aerian al domeniilor familiei, cât cuprinde privirea.

Domnul moştenitor al Csákvárului şi Majkului a călcat în picioare viespea, bucata de viespe, care se tot învârtea în jurul lui, apoi a luat iniţiativa. A culcat-o pe mama sub copac, la umbră, pe iarba mătăsoasă, pe mama care era năucită, parcă ar fi primit o injecţie narcotică sub forma înţepăturii de viespe, a întors-o într-o parte, i-a ridicat fusta şi s-a trezit faţă-n faţă cu cealaltă jumătate, ce rămăsese din viespe, cu bucata asta tragică, dar, cum am văzut, de asemenea fericită.

— Lilike — şopti cu o seriozitate sumbră — acum eu trebui să îndepărtez efectul toxic — şi făcu tot ce făcuse şi neglijase viespea.

Nu ştiu de câte asemenea clipe perfecte au avut parte în viaţa lor, dar dacă ar trebui să le număr, fără îndoială că mi-ar fi suficiente degetele de la mâini.

Atât ştiu despre viaţa sexuală a părinţilor mei.

96

S-au plimbat înapoi la castel, respectiv, la măierişte; tata satisfăcut, mama palidă. La bifurcaţia din faţa lacurilor, acolo unde odinioară fusese moara, mama îi spuse subit, de parcă ar fi chelălăit:

— Nu.

— Ce anume, nu? — rânji băiatul.

— Nu.

Tata nu a acordat importanţă acestui cuvânt; oho, ştim noi foarte bine cum se transformă într-o noapte liniştită nu-urile în da-uri, cum nişte buze care seara sunt încăpăţâ-

nate şi băţoase devin până dimineaţa moi şi ţuguiate, gata să împartă bezele — la aşa ceva s-a gândit tata, la asemenea măgării. Dar sorbind aerul din jur îşi spuse în sinea sa că imaginea văii-Pârcălabilor, parfumul acesteia îl vor urmări o viaţă întreagă — şi avusese dreptate.

Dar nici a doua zi, nici a treia zi nu s-a întâlnit cu mama. Care s-a măritat cu un Horváth sau cu un Szabó — şi treaba a ţinut-o în secret în faţa noastră, la fel ca şi vârsta, ca şi cum şi-ar fi decupat câţiva ani din viaţă —, care a doua zi după nuntă s-a înrolat şi a murit îndată eroic pe câmpul de luptă din Rusia, ceea ce ulterior noi am considerat că-i lăudabil, gentil, faptul că un bărbat străin n-a vrut, totuşi, să se pună de-a curmezişul şi să-i ia locul tatei, pe care nu l-am fi schimbat cu nici o altă persoană din lume.

Când mama şi tata s-au regăsit, cam după zece ani, ei bine, ar fi trebuit să fie orbi ca să fie adevărat: cât cuprinde privirea totul e al tatălui meu.

Capitolul al patrulea

97

Ce se poate face când se prăbuşeşte lumea, se deschide pământul sub picioare, când râurile ies din matcă şi seacă totodată, când apare o imensă despicătură pe cer care înghite stelele, soarele, când se face întuneric, ca într-un coş de gunoi, şi candelabrele de Murano, strălucind în mii şi mii de nuanţe, încep să se balanseze tremurând?

Cu toate că pe astea le-adusese încă bunicu', pe vremea când a fost ambasador. A se înţelege: bunicul bunicului. În anii treizeci, bunicul călătorise, chiar de mai multe ori, la Roma, iar ambasadorul Villani l-a prezentat lui Mussolini. (Villani pe care apoi l-au deportat la Mezőberény, nu departe de noi; el şi bunicu' se întâlneau regulat tot a treia duminică — se organiza fosta clasă stăpânitoare —, iar Villani îi citea bunicului din însemnările sale cât se poate de interesante, pe care le scrisese odinioară, la Roma.) Bunicu' lăudă splendoarea palatului, Ducele îi prezentă cu entuziasm sălile, asemenea unui ghid. (Mappa del mondo).

— Si, si, Eccelenza, la mia casa paterna — repetă bunicul, afirmaţie pe care Ducele a înţeles-o numai când a aflat că răposatul tătâne al bunicului se născuse între pereţii respectivi, în 1855, pentru că pe vremea aceea clădirea în discuţie fusese sediul ambasadei austriece la Vatican, dar atunci a înţeles.

Ramurile arborelui genealogic se pot întinde departe, prind în mrejele lor timpul, spaţiul, stabilesc relaţii personale

cu trecutul, cu lumea; un aristocrat care nu este legat astfel de prezent nu este legat de ţară sau e legat, dar nu priponit, nu poate să creadă că tocmai „ţara şi cultura lui încep cu Joseph II“.

Dacă e sincer şi are şi ochi să vadă, atunci constată inclusiv faptul că lumea asta nu-i mai aparţine, lume care totuşi parcă datorită lui nu se dezintegrează. Parcă; adică dacă-i sincer şi are şi ochi să vadă, îşi pune întrebarea: pentru ce? Nu. Cel care rosteşte pentru ce? e sau revoluţionar sau suferă de depresie. Iar dacă nu există pentru ce?, atunci e sau muncă, îşi văd de treabă, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic (dar s-a întâmplat! dar s-a întâmplat!), sau distracţie învăluită în resemnarea obligatorie.

În fond — vorbesc despre bunicul. Care fusese de o inteligenţă tăioasă ca briciul, inimaginabil de bogat, asemenea unui erou din romanele lui Jókai, avusese o mare putere, influenţă („iarbă nu creştea pe urmele sale“), dar în acelaşi timp şi respect — cu toate astea, parcă ar fi stat pe marginea terenului. Asta în timp ce nu se poate spune că n-a participat la joc. Asta în timp ce nu era cinic, fiind conştient inclusiv de aşa-numita responsabilitate istorică.

Primul-ministru Gyula Gömbös, cu puţin timp înainte să moară, a trimis vorbă după bunicul că ar dori să-i arate piersicăria sa de la Tétény. Bunicul nu-l putea suferi pe Gömbös, îi era scârbă şi se ferea de el ca dracu' de tămâie („din punct de vedere al personalităţii era o distanţă destul de mare între noi“), nici de piersici nu era atras în mod deosebit, dar totuşi s-a dus la el. A găsit un om grav bolnav, conştient de starea în care era. Umbla deja greu, după o scurtă plimbare s-au aşezat în „holul frumoasei vile“. Pereţii de deasupra bibliotecii scunde erau acoperiţi de jur împrejur cu diplome de cetăţean de onoare, de alte distincţii, o întreagă colecţie. Gömbös vorbea cu melancolie şi resemnare despre trecutul apropiat, exprimându-şi regretul că fusese înţeles greşit de către bunicu' şi de cei care-i împărtăşeau opiniile.

— Dar, te rog, asta-i de la sine înţeles — dădu din cap bunicul. Îl privea pe bolnav. Va muri în curând. Acum e mult mai uşor să vorbească cu el. — Ştii, dragul meu, eu când mă întorc acasă după o prestaţie pentru care am fost aplaudat, în salonul meu nu văd ceea ce vezi tu — bunicul făcu involuntar un gest a lehamite —, ci să spunem că portretul tovarăşului de suferinţă al principelui Rákóczi în exilul său de la Tekirdağ, să spunem că portretul primatului care îl încoronase pe regele maghiar, pe cel al cancelarului care contrasemnase edictul de toleranţă, portretul celui pe care Napoleon îl desemnase a fi rege, portretul ministrului de externe din '48, văd, pot să văd portretul bunicului meu care-l răsturnase pe Schmerling şi, gândindu-mă la ei, nu mai sunt sigur dacă şi ei m-ar fi aplaudat. Dar tu, dragul meu prieten, ce vezi când te întorci acasă după câte un discurs reuşit, după câte o acţiune curajoasă? — Bunicul îşi roti iar privirea a lehamite. — Vezi duzini întregi de documente şi decoraţii care atestă recunoaşterea ta, în felul ăsta abia dacă te poţi îndoi de corectitudinea şi trăinicia acţiunilor tale. — Bunicul observă că amicul său Gömbös nu este atent, dar continuă. Îi făcea plăcere că putea vorbi sincer. — Ceea ce tu ignori, de altfel asta ne-a ţinut la distanţă unul de celălalt, e faptul că altceva înseamnă sentimentul responsabilităţii istorice şi cu totul altceva fumul trecător al tămâierii unui succes personal. Aceste lucruri au efecte diferite asupra omului. În cazul în care — zâmbi bunicul — omul e-n stare să le deosebească!

Gömbös era deja obosit, de altfel a şi murit în octombrie (1936). La despărţire i-a dat subit bunicului un borcan mare cu gem de caise. Un borcan uriaş, de zece litri. „Capriciile tipice ale lui Gömbös".

Apoi, în timpul deportării mama punea de obicei în „gömbös", pentru că borcanul primise un nume, castraveţi la murat, îmi amintesc de paraşutele mărarului, asta până-n ziua când mi-a căzut în cap şi s-a spart în mii de cioburi. Nu ştiu cum se face, dar era multă lume la noi, ospeţie, iar tata

a scos douăzeci şi şapte de cioburi din ochii mei. Cei de faţă se uitau la noi fără să scoată un cuvânt, iar tata parcă m-ar fi operat.

— Ai fi orbit de douăzeci şi şapte ori — repetă cu mândrie mai târziu —, de douăzeci şi şapte de ori!

— Gata! — anunţă după un timp, iar oaspeţii l-au aplaudat. Papi îşi şterse fruntea şi se grăbi să dea pe gât o cinzeacă. Aici nu putea fi vorba de responsabilitate istorică, tata fusese ameţit doar de fumul trecător al tămâierii unui succes personal. S-a bucurat. Iar eu am devenit inutil în seara respectivă.

98

Bunicul n-a fost eseistul istoriei, ci filozoful acesteia. Ajunsese de tânăr în Casa Magnaţilor şi, contrar obiceiului, în calitatea sa de membru supleant al delegaţiei fusese îndată cooptat în comisia vieneză care dezbătea problemele comune ale Monarhiei. A devenit membru al subcomisiei Curţii de Conturi. Supleant în delegaţie, vice al subcomisiei la Curtea de Conturi, sau chiar şef şi şeful şefului, dar întotdeauna cam aşa ceva: o îndeletnicire profesională măruntă şi incoruptibilă destinată rezolvării unor probleme concrete, în timp ce-n joc era existenţa şi onoarea naţiunii. Întrebarea se referă la existenţa lui Dumnezeu, dar de reflectat e posibil numai la numărul rugăciunilor, Tatăl Nostru, impuse drept penitenţă.

Va fi sau nu va fi război? — iată întrebarea care plutea în aer. În prima zi, tânărul membru al subcomisiei răsfoia documentele şi „cumva îi trece prin minte“ să se intereseze de stocul de cărbune destinat flotei de război (dacă există de facto cantitatea care figurează pe hârtie). N-a bănuit în ce viespar intră, nici vorbă să fi existat cărbune, cumpăraseră arme, fapt care a devenit mărul discordiei între Belvedere şi

Flotta. Dezbaterile au fost suspendate pe loc, ca să redacteze un răspuns diplomatic la o întrebare lipsită de diplomaţie.

— Înainte să întrebi, întreabă-mă — îi spuse părinteşte Wekerle.

Delegaţii erau aşteptaţi în Burg la un prânz somptuos, urmând apoi tradiţionalul *cercle* imperial. Era o mare onoare dacă în asemenea ocazii regele i se adresa cuiva nominal. Domnii unguri îşi ocupaseră locurile, stăteau în picioare, formând un semicerc, aşteptau sosirea regelui, bunicul, în calitatea sa de începător se retrase ceva mai în spate — observator pasiv! —, ca să poată examina totul, considerând că-i exclus ca tocmai lui să i se adreseze câteva cuvinte.

Franz Joseph intră, se uită de jur împrejur, asemenea unui şef de birou sever şi iritat, îl vede pe bunicul care abia împlinise douăzeci de ani, porneşte îndată spre el, chiar înainte să salute, ceilalţi se dau la o parte, îi fac loc suveranului, bunicul realizează alarmat că a rămas singur, la mijloc, în drum, face şi el câţiva paşi într-o parte, se retrage în grupul celorlalţi, regele enervat schimbă direcţia şi iar se-ndreaptă spre el, grăbit, nerăbdător, delegaţii iar se retrag, îi fac loc, se retrage şi bunicul, regele merge după el, de parcă ar fi fost un magnet, apoi exclamă:

— Halt endlich! — apoi cu acelaşi „gest" îi zâmbi binevoitor. — Bunicul tău mi-a fost un om de încredere, acelaşi lucru aştept şi de la dumneata — după care se întoarse spre domnii mai în vârstă.

— Frumos te-ai dat înapoi, Móric — l-au felicitat aceştia după ce s-a terminat cercle.

— Ţine-o tot aşa, tot înainte, fiule — îi trase cu ochiul Wekerle.

Bunicul a tot verificat documentele, deconturile, contractele, dările de seamă, rapoartele, iar dacă nu-nţelegea ceva — caracteristic pentru oamenii deştepţi —, întreba. Wekerle, Tisza îl trimiteau constant la plimbare. Şi ce se va întâmpla dacă nu va fi semnat contractul cu Serbia la data stabilită?, l-a interpelat bunicul pe prim-ministru.

— Ei bine, atunci mă voi ghida după calendarul grecesc, eu câştig treişpe zile, iar sârbii se vor simţi onoraţi — zâmbi cu viclenie Wekerle.

Cei din parlament s-au distrat de minune pe seama răspunsului menit să lichideze curiozitatea enervantă a tânărului. Cu altă ocazie, pusese ochii pe celebrul Tisza, interogându-l îndelung, meticulos şi cu scrupulozitate. La întrebările astea chiar că trebuie să răspundă! A şi răspuns, exact timp de zece secunde.

— Foarte bine, de acord — dădu din cap Tisza. — Îmi vine-n minte întrebarea din Catehismul mic: dacă tu crezi toate astea, le mărturiseşti şi le ştii, la ce-ţi folosesc?! — şi se aşează. Râsete în dreapta, râsete în stânga şi la mijloc.

Zi după zi, lumea se prăbuşea după toate regulile artei, iar bunicul avea posibilitatea să observe asta de aproape. Viaţa lui parcă ar fi glosat tot timpul istoria, parcă i-ar fi scris note de subsol, cu al său understatement rigid şi laconic. Ne tot spunea că uneori puţinul e suficient, uneori e mult, dar întotdeauna e mai mult decât nimic. La fel, că lucrurile sau sunt mici sau par semnificative.

99

„Poate că scrisul meu (nu) justifică spusele prinţului de Ligne: Oamenii se satură repede cu binele, caută mai binele, găsesc răul, apoi ţin morţiş la acesta — fiindu-le teamă de mai rău.

După asasinatul de la Sarajevo, câţiva dintre noi, care i-am cunoscut pe răposaţi, am condus într-o noapte cu vijelie trenul funerar până la Artstetten (lângă St. Pölten, pe malul stâng al Dunării). La curte: dezaprobare. După părerea mea, dacă înmormântarea ar fi fost mai solemnă, administratorii marilor puteri ar fi avut ocazia să se adune, iar destinul lumii ar fi putut lua o altă turnură. (N. B.: destinul lumii *niciodată*

nu ia *o altă* turnură.) Dar aşa, a venit doar An meine Völker, iar eu m-am înrolat. Alajos, fratele meu mai mic, a murit eroic.

Am primit permisie ca să particip la înmormântarea lui Franz Joseph. Acest act istoric a fost de o rigiditate inexprimabilă, prin felul în care l-am îngropat am înhumat inconştienţi Monarhia. La întoarcerea din Viena, norocul îmi salvează viaţa, întâmplător călătoresc prin Marchegg, nu prin Bruck, unde Thallóczy, şeful departamentului din cadrul ministerului de finanţe, a fost victima unui accident feroviar, or, cu siguranţă că aş fi călătorit alături de el, în vagonul-salon.

Franz Joseph este cel mai nesemnificativ defunct al istoriei.

Cu ocazia încoronării mi-a revenit onoarea să însoţesc Sfânta Coroană timp de trei zile din sala blindată a Cetăţii şi până la biserica de încoronare, dus-întors, dus-întors.

Spre marea mea surpriză am fost numit consilier confidenţial.

Şederea scurtă a cuplului imperial, graba cu care au plecat mi-au lăsat o impresie neplăcută.

Un fapt mai puţin cunoscut: la începutul lui ianuarie nouă sute şapteşpe circulă zvonuri privind un nesfârşit război al submarinelor. Pericolul intrării SUA în acest război şi contradicţii pe marginea notei din 12 decembrie 1916. Am vrut să fac o interpelare. De obicei trebuia anunţat prim-ministrul; Tisza mi-a împărtăşit îngrijorarea, mi-a spus că şi el s-a opus cu vehemenţă, că i-a semnalat inclusiv cancelarului Bethman-Hollweg, dar că nemţii nu cedează. A conchis resemnat că şi-n cazul ăsta îşi asumă neplăcerile deciziei. M-a rugat să renunţ la interpelare. Întâmplatu-s-a.

În primăvara lui nouă sute şapteşpe am fost convocat la Pesta. Acolo, Tisza ne-a oferit, lui István Bethlen şi mie, portofoliul de prim-ministru. N-am căzut de acord. În cel mai bun caz am fi devenit ostatici politici prinşi în plasa partidelor veşnic nemulţumite. De reţinut: decretul regal privind dreptul

la vot a fost consecinţa aşa-numitului Osterbotschaft prusac, care a introdus reformele.

Apoi în iunie, drept soluţionare a crizei latente care dura de mai multe luni şi-n lipsă de altcineva, m-au însărcinat cu formarea guvernului, cu introducerea suf. univ. În 12 iunie, dis-de-dimineaţă, m-au convocat la audienţă, Maiestatea sa mi-a comunicat intenţiile sale. Am refuzat. În cursul zilei, încă două audienţe. În final am acceptat guvernarea minoritară, care din start avea picioarele şubrede. Când eram deja pentru a treia oară în anticamera Maiestăţii sale, baronul Nagy, şeful de cabinet maghiar, ieşind cu un maldăr de dosare de la Maiestatea sa, m-a întrebat: Dar ilustrisime domn, spuneţi-mi ce se întâmplă aici toată ziulica?!

Nedorind să renunţ la sfaturile înţelepte ale lui Andrássy, l-am rugat să fie ministru *a latere*; mi-a promis, s-a răzgândit în ultima clipă. Nu vreau să mai evoc peripeţiile formării guvernului, doar atât că am avut toate motivele să presupun că lui Apponyi nu-i convine portofoliul de la culte, iar la toamnă ar putea să-mi fie succesor. M-am înşelat; şi el.

În vara lui nouă sute şapteşpe, împăratul german la Palatul Laxenburg. A trebuit să mă prezint. Pe masa lui Wilhelm al II-lea era Crucea de Fier clasa I care-mi era destinată. Încă de la început, o atmosferă glacială, n-a fost plăcut. Stat în picioare tot timpul. Împăratul a criticat mai multe aspecte ale politicii interne maghiare şi austriece. N-avea căderea să se amestece în nici una, eu, în cea de a doua. I-am spus treaba asta. I-au străfulgerat atât de tare ochii, încât era să izbucnesc în râs. Deşi chiar că nu era nimic de râs. Nici Maiestatea sa nu s-a bucurat că prim-ministrul său se face în felul ăsta detestat.

De exemplu, pe o voce stridentă, împăratul a cerut socoteală privind graţierea lui Kramař. I-am spus: a) ţine de politica internă a austriecilor, iar eu sunt prim-ministru ungur, b) dacă vrea să afle detalii legate de raţiuni militare, să se adreseze prim-ministrului Seidler. Asta chiar că nu i-a

fost pe plac. Când i-am vorbit de actualitatea terminării războiului, a rămas stupefiat.

— Se vede că habar n-ai de situaţia militară!

— Fără îndoială, Maiestate, frontul din vest e o gaură neagră pentru mine, ca să spun aşa.

— Ştii dumneata că francezii pierd zilnic atâţia şi atâţia cai din cauza ciumei?

— Acum aud pentru prima dată, Maiestate. În mod regretabil, mareşalul Joffre a operat în nouă sute paişpe cu taxiurile rechiziţionate...

La care el şi mai strident: — Ştii dumneata în faţa cărei decizii m-a pus statul-major? Trebuie să aleg între asedierea Parisului sau a Calaisului. — (Textual! În 6 iulie '917.) De parcă ar fi fost un copil care se laudă. M-am înclinat discret şi i-am răspuns doar atât:

— Numai să nu-i fie mai greu Maiestăţii voastre să ducă la bun sfârşit acest lucru decât luarea deciziei.

Împăratul m-a privit îndelung, în tăcere; dacă aş fi avut ce să pierd, aş fi pierdut totul.

— Genug, danke.

În secunda aceea, una dintre decoraţii i-a căzut de pe piept, un zornăit ascuţit, metalic. Am făcut un pas înapoi, iar Maiestatea sa s-a aplecat după ea, nici de atunci încoace nu înţeleg de ce, dar Bárczy, secretarul, îi sărise deja în ajutor şi şi-au ciocnit scăfârliile, de parcă ar fi fost la circ.

— Idiotule — dădu din mână a lehamite împăratul.

A fost o scenă foarte originală. Oare ce reflexe l-au îndemnat să se aplece? Mie nici prin minte nu mi-ar fi trecut. (De altfel, peste ani, la Dorn, fostul împărat şi-a amintit de «răspunsul arogant al tânărului».) Am rămas în continuare liniştit în picioare. Iar Crucea de Fier a rămas pe masă. La masa festivă de la curte, bietul Bárczy a crezut că am uitat să mi-o pun în piept, astfel că mi-a făcut rost repede de una, iar când i-am şoptit că n-am primit-o n-a mai ştiut dacă-n cazul ăsta el poate sau nu s-o poarte pe a sa. L-am liniştit. (S-a liniştit.) Mai târziu, prin consulatul de la Budapesta mi-au

trimis-o pe cea de clasa a II-a (!), fără nici un comentariu, dar nici în Germania nu m-au chemat niciodată în timpul mandatului. (În cartea sa, The tragedy of Europe, Ashmed Bartlett, ziarist englez, descrie deformat toată scena asta.)

La Buda, m-a vizitat o delegaţie zgomotoasă a marinei militare nemţeşti ca să mă convingă de eficienţa blocadei maritime. (Ştiau că mă opun, că anno numai Tisza mă convinsese să nu iau cuvântul în plen. Şi Tisza se opunea, iar treaba asta o ştiam eu.) Au întins în faţa mea, pe podea, nişte hărţi mari, frumos colorate, au îngenuncheat lângă ele, dar eu n-am fost dispus să fac asta. Mi-a spus apoi Bárczy că am avut dreptate, prim-ministrul maghiar nu putea să facă aşa ceva. I-am spus că am rămas în picioare în calitatea mea de persoană particulară, pe care-l dor genunchii.

Mi-au arătat pe hartă cum şi unde au blocat Marea Mediterană, de Nord, Baltică, precum şi canalul La Manche şi St. George. Îi întreb cu naivitate despre porţiunea care se întinde între Brest şi Bordeaux, dau din cap a negare. De trei ori bravo, cunoscând cele întâmplate ulterior!

Demisia mea a devenit actuală în august (la sesiunea din toamnă trebuia să se prezinte deja un guvern consolidat). Primul pe care l-am anunţat a fost Tisza, în calitatea sa de lider al partidului majoritar. A venit vorba şi despre succesorul meu. Printre alţii, îl menţionez pe Klebelsberg, doar îi fusese secretar de stat. Tisza tace, îmi întoarce spatele, priveşte pe fereastră. Tace, tac şi eu. În final îmi spune:

— Nu, nu, el nu-i potrivit.

Tăcerea mea se transformă într-o tăcere a uimirii. Apoi cu o voce joasă, de parcă ar fi fost vorba de ceva foarte important, ba mai mult, grav, mi-a comunicat:

— Ştii ce mi-a făcut? — Bravul Klebelsberg... nu-mi pot imagina ce i-o fi putut face lui Tisza. Care, în sfârşit, s-a întors din faţa ferestrei. — Timp de un an m-a făcut să cred despre el că-i calvinist!

Într-adevăr, aşa ceva nu duce la calificare; deci, altcineva mi-a devenit succesor, în ciuda faptului că-n iunie mă lăsase cu ochii-n soare (Andrássy), dar poate tocmai de momentul ăsta îşi amintise regele.

Pentru că Maiestatea sa, ocupat cu tulburările politice şi cu vizitele pe care trebuie să le efectueze pe front, putea veni mai greu la Pesta, mergeam eu des la Reichenau, respectiv, la Baden. (Călătoream la clasa a II-a, fapt pe care mulţi nu numai că nu-l puteau pricepe, dar mi-l şi reproşau. Dar şi vagoanele de clasa a II-a ajung tot acolo, le răspundeam. Din cauza asta mă considerau zgârcit.) Ca să nu atrag atenţia, după ce treceam de Bruck coboram şi per automobil, direct la curte. Unde discreţia nu era o specialitate deosebită, astfel că una-alta îmi ajungeau la urechi lucruri care însă din start erau pentru urechile mele de prim-ministru. De ex. tratativele dintre Revertera şi Prinz Sixtus privind pacea franceză."

100

Odată, la începutul anilor '60, ne-am petrecut vacanţa de vară la Nicolas Graf Revertera, fiul lui Nicolas Graf Revertera, tocmai familia lui fusese desemnată să asigure „petrecerea vacanţei de vară a vărului cvasi-provincial". Stiria cea sălbatică, goana pârâului de munte (pe care „l-am călărit" cu salteaua pneumatică, după părerea mea acţiune nu lipsită de pericol, iar de pe mal Tante ne încuraja râzând, luându-se la întrecere cu noi, ea fiind la volanul unui jeep), o sălbăticie virgină, munţi înalţi cum niciodată nu mai văzusem, escaladarea stâncilor (odată am rostogolit în vale o piatră de mărimea unui fotoliu; s-a prăvălit ca o minge, jucăria uriaşilor, după salturi tot mai mari a trecut cu viteză peste cireada de vaci care păştea în pace în fundul văii, s-a făcut totul praf şi pulbere, s-a prăbuşit printre copaci; ca un meteor, aşa s-a izbit. Ne-am speriat. Nu era nimeni în jur.

Omul este foarte singur pe vârful unui asemenea munte, pe coama unui asemenea munte, astfel că inevitabil ne-am gândit că suntem aproape de cer. N-am scos nici un cuvânt, nici eu, nici frate-meu, am îngenuncheat în liniştea aceea imensă, cea care rămăsese după piatră, şi ne-am spovedit, ne-am spovedit cu privire la rolling stone; dar parcă nu ne-a reuşit, simţeam că am rămas păcătoşi, că am corupt muntele).

Castelul! Evoc imaginea gravată în memoria mea de copil, dar nu văd în faţa ochilor clădirea. În mine trăiesc doar detalii: şi ici-colo câte o încăpere, dincolo un capăt de coridor care nu leagă cele două clădiri, ci doar aşa, pentru sine, pe care-l păstrez în amintire ca pe un fragment. Astfel s-a răspândit în mine totul — camerele, scăriţele care coborau atât de complicat, şi îngustele scări în spirală: în penumbra lor omul circula ca şi sângele în vene. Camerele din turn, balcoanele suspendate în înalturi, cerdacurile ivite pe neaşteptate, unde se putea ieşi prin nişte uşi minuscule — toate astea încă mai trăiesc în mine, le voi purta în suflet de-a pururi şi peste tot pe unde voi umbla. Imaginea acestei case parcă s-ar fi prăbuşit în mine de la o înălţime infinită, iar când în interior a ajuns pe pământ, ţăndări s-a făcut.

Onkel semăna cu Jean Gabin, era tăcut, frumos, bătrân, monumental, ca un stejar secular. Mi-a dat voie să-l conduc la vânătoare. Căpriori. Trebuia să merg în urma lui la doi paşi distanţă. Dacă se oprea, mă opream şi eu. În asemenea ocazii poate că şi dormeam puţin, atât era de-n zori. Dacă ţintea, nimerea. Mă bucuram; mă puneam îndată în locul vânătorului. Se spune că privirea căprioarei e cea mai umană dintre privirile animalelor, e umană şi tristă. Eu îmi amintesc de muşte, pe ochii deschişi şi-n jurul acestora se plimbau întotdeauna muşte. În nemţeasca de vânătoare, sângele nu e Blut, ci Schweiß. La început m-au corectat (în toate ocaziile), iar mai târziu (la fel) m-au lăudat.

Jeanşii mei nou-nouţi se frecau între coapse, stejarul n-a pus în discuţie treaba asta, din când în când se uita îndărăt cu o privire înţepătoare, atunci îmi crăcănam picioarele şi

mergeam astfel un timp. Bine că nu m-a văzut nimeni aşa, cel mult căprioara, dar nici ea prea multă vreme. Apoi mergeam din nou normal, şi iar începea frecatul, ceea ce impunea o nouă privire înţepătoare. Poate că fac o confuzie şi nici măcar nu era Revertera? Tăceam cu orele. Să fii împreună cu cineva şi să taci, aşa ceva încă n-am pomenit. Până atunci ştiam să tac doar singur.

Ne întorceam la castel în jurul orei zece jumate, atunci luam un mic dejun *copios*, apoi mă întindeam să dorm. După-amiază mergeam la sitari. Nu, seara. Zile muncitoare.

101

„Convingându-mă că toate astea nu sunt simple gargare, am decis că voi merge; mă voi prezenta. Trei posibilităţi: 1. Clarificarea situaţiei cu Maiestatea sa. Ar fi cât se poate de simplu, dar cu siguranţă că ar fi dezavantajos privind continuarea tratativelor, la fel, acest lucru l-ar pune în încurcătură pe Maiestatea sa, la urma urmei de ce ar mai avea încredere într-un premier responsabil căruia i-au fost tăinuite asemenea negocieri. 2. Şi mai simplu: să demisionez fără să recurg la alte informaţii, încrederea coroanei s-a clătinat, nu-mi pot asuma răspunderea pentru nişte negocieri care nu-mi sunt cunoscute, un ministru fără responsabilitate: nu există. (Dacă e să se aleagă praful, apoi să se aleagă, dacă e să se lase cu reuşită, cu atât mai bine.) 3. Mai complicat: pentru că dintr-un motiv anume mi-au fost tăinuite negocierile, nu sunt în stare să prevăd dacă acestea au, dacă pot să aibă vreo şansă de reuşită, să-i ofer, totuşi, o acoperire Maiestăţii sale dacă se duce totul pe apa sâmbetei.

Cu ocazia vizitei mele de adio, prezentând drept motivaţie, conform adevărului, starea sănătăţii, o insomnie cronică, Maiestatea sa a fost de o generozitate impresionantă; cred că a bănuit că bănuiesc una-alta. M-a propus pentru cea mai

înaltă decoraţie pe care, mulţumindu-i, am refuzat-o, apoi l-am rugat, în semn al încrederii neschimbate faţă de mine, să-mi urmeze pentru ultima dată sfatul şi să-i comunice în scris principelui moştenitor al tronului german necesitatea restituirii Belgiei, Alsaciei şi Lorenei, fără de care pacea nu-i posibilă, la fel, că victoria definitivă ar necesita mult prea mult sânge, nemaivorbind că nici nu-i sigură. Acest lucru s-a şi întâmplat (deşi nu atât de direct cum îl sfătuisem, adică: Belgia n-a fost amintită), iar contele Ledochowsky, colonel adjutant, a şi înmânat Kronprinzului scrisoarea. (Prinţul Sixtus a publicat-o în cartea sa, la pagina 277.)

M-am ridicat din fotoliul de catifea cu sentimentul că făcusem o faptă utilă; cunoscând uzanţa modernă a «secret du roi» am dorit ca prin această scrisoare să-i ofer o acoperire suveranului, iar «eu v-am spus asta încă în vara anului 1917» ar putea fi un alibi util (bona fide) în cazul în care întreprinderea în cauză s-ar lăsa cu pocinog. Uitând de scrisoare, în cadrul disputei Czernin-Clemanceau din luna mai 1918, nu s-a făcut referire la ea, au considerat-o «perimată», deşi datorită acesteia s-ar fi putut evita multe explicaţii penibile. În opt luni, a doua demisie din postul de ministru fără portofoliu pe care-l ocupam în guvernul Wekerle. Nu mi-am putut asuma explicaţiile destinate publicului.

Cea de a X-a criză guvernamentală care izbucnise mi-a dat posibilitatea să mă opun categoric intenţiilor Maiestăţii sale privind abdicarea: inconsecventă politic, catastrofală militar, şi nefericită din punct de vedere al dreptului public şi al dinastiei, ţinând seama de faptul că prinţul moştenitor al tronului era minor. (Napoleon I, Carol al X-lea).

Dar să revin la audienţa de adio din august 1917. Deşi m-a lăsat cu buzele umflate, motiv pentru care Maiestatea sa nu-l considera ca o persoană de *mare* încredere, l-am propus totuşi pe Andrássy ca succesorul meu. A fost numit Wekerle (probabil la propunerea lui Daruváry), care era un tactician abil, în schimb nu se bucura de favorurile Maiestăţii sale,

care preluase sentimentele de antipatie nutrite de Francisc Ferdinand. (Antipatia F. F. — Wekerle era reciprocă.) Am încercat să-l conving pe Maiestatea sa, dar văzând că nu-şi schimbă părerea, am accentuat mai cu seamă importanţa încrederii. Mai ales în vreme de război. (În ianuarie am ajuns din nou în guvern pentru a-l verifica în mod expres pe Wekerle; neplăcut...)

Maiestatea sa a tatonat ce s-ar întâmpla dacă pentru o «perioadă de încercare» ar fi numit Károlyi, pe care eu nu-l menţionasem.

— Ar fi capabil ca prin telefon să-i solicite Maiestăţii voastre abdicarea — ceea ce s-a şi întâmplat în ziua de 18 noiembrie. Am râs, deşi n-am avut motive.

În vara anului 1918 — între timp m-am retras complet din arena politicii — m-am întâlnit la Viena cu mareşalul Böhm-Ermolli (în perioada voluntariatului meu am servit sub comanda lui, apoi în calitate de prim-ministru l-am propus chiar de mai multe ori Maiestăţii sale ca fiind o persoană competentă pentru inspectarea frontului italian), care se pregătea la Baden să-l viziteze pe suveran; în Michaeler Platz ni s-a alăturat Burian, fostul ministru de externe.

Au apreciat situaţia ca fiind sumbră.

— Nenorocirea e că deja nici nemţii nu mai cred în victorie. — Am telefonat la o cunoştinţă de-a mea din Pesta spunându-i că seara aş dori să mă întâlnesc cu câteva capete importante [sic!], dacă-i posibil. M-am urcat în rapidul de la ora cinci, iar seara la zece deja cinam în compania mai multor persoane. Mai târziu ni s-a alăturat şi Tisza.

— E posibil ca războiul să nu se finalizeze cu o victorie — le-am descris eu situaţia. — În tot cazul, se apropie de sfârşit, e timpul să reflectăm la condiţiile unui tratat de pace. La negocieri, ar putea intra în discuţie Ardealul, Croaţia şi eventual ţinuturile din nord. Ar trebui să ne gândim şi să ne îngrijim să li se acorde autonomie, altfel pierdem aceste teritorii.

— Móric, ai repeta ce ai spus? — mă privi Tisza iritat.

— Altfel pierdem aceste teritorii.

S-a uitat la mine atât de mirat, atât de glacial, de parcă ideea amputării ţării ar fi fost a mea. Ce avea să se întâmple într-adevăr mai târziu, nici unul din noi nu puteam bănui: parada tâmpeniei politice, a mărginirii şi a egoismului bestial.

— Uniunea Ardealului şi situaţia dreptului public a Croaţiei ţine de politica internă a Ungariei, aşa că nu poate constitui subiectul unor negocieri internaţionale.

I-am amintit că nu demult văzusem la Praga o aşa-numita hartă etnografică a Ungariei, care avea aproximativ graniţele trasate mai târziu la Trianon.

— E ridicol — îmi răspunse —, păi atunci până şi Gesztul (domeniile familiei Tisza) ar ajunge-n România!

Am râs şi de data asta, iar Gesztul a ajuns într-adevăr acolo. (N-a ajuns acolo, a rămas în Ungaria, la 870 metri de graniţă.) Apoi mi s-a părut inutil «să ne mai gândim şi să avem grijă», m-am dus acasă, la ţară. Ochii lui Tisza s-au deschis abia după ce a fost la Sarajevo. Respectul său neclintit faţă de adevăr l-a determinat ca în ziua de 16 octombrie 1918 să rostească propoziţia fatală:

— Trebuie să-i dau dreptate contelui Károlyi, am pierdut războiul.

Această propoziţie l-a legitimat pe Károlyi, vărul soţiei mele, un defetist antidinastic, care în 1918 a devenit preşedintele republicii, apoi a cedat puterea comunistului Béla Kun şi, lăsându-şi ţara de izbelişte, s-a refugiat în 4 iulie 1919 cu automobilul în străinătate (cu ajutorul meu), de unde s-a întors abia în 8 mai 1946, când acest lucru nu mai prezenta nici un risc. Mulţi au sperat că va lupta pentru democraţia republicii burgheze din ’18, dar în locul acesteia a reprezentat la Paris dictatura proletară, e adevărat, apoi s-a expus pledând cauza lui Rajk, iar în final a demisionat. N-a avut de suferit de pe urma dezavantajelor materiale, a murit în propria-i ţară, în timp ce «ai lui»... nu mai intru în detalii. Distructivismul pasional l-a afectat inclusiv pe el

însuşi, persoana sa şi memoria sa. Conduire ne puis suivre ne daigne — iată cum l-am caracterizat cu ani în urmă.

La discutarea propunerilor privind armistiţiul care urma să-i fie prezentat preşedintelui Wilson, Burian i-a chemat la Viena, începutul lui octombrie 1918, pe Tisza, pe Andrássy şi pe Apponyi, pe care i-am însoţit şi eu. A fost îngrozitor — dramatic şi tragic — să-i vezi şi să-i asculţi pe cei trei bărbaţi eminenţi, pe oamenii care în ultimii 20-30 de ani au jucat fără îndoială un rol capital în viaţa politică maghiară, care nu o dată s-au confruntat neîndurător şi înverşunat unul cu celălalt — să-i vezi în ultimele ceasuri ale patriei lor. [Iar eu îl văd astfel pe bunicu'...] Tisza era complet sub şocul pricinuit de drumul său la Sarajevo, Andrássy a constatat cu mare tristeţe prăbuşirea operei tătâne-său, iar Apponyi a fost nevoit să ajungă la concluzia că independenţa şi autonomia ţării, pentru care el luptase toată viaţa, nu se pot concretiza fără un substanţial sacrificiu teritorial. Participând la câteva discuţii, nici într-un caz n-am împărtăşit optimismul părţilor privind un răspuns timpuriu şi întrucâtva favorabil din partea lui Wilson.

Într-o oarecare măsură am avut intrare liberă în bucătăria politică a vrăjitoarelor Monarhiei, care se putea numi oricum, dar nu dualistă. Semnele descompunerii se arătaseră deja în vremea când încă mai trăia cadavrul.

United States of Austria? (Herron Lammasch, februarie 1918.) Dacă asta ar fi vrut Wilson şi ai săi ar fi putut crea condiţiile şi timpul (!) necesare. Niciodată în istoria universală n-a existat o putere atât de mare concentrată în mâinile unei instanţe formate din patru persoane: destinul a sute de milioane de oameni. S-a reuşit dezmembrarea Donauraumului (represalii, răzbunare, Gloire et Revanche, hang the Kaiser etc. — fuseseră laitmotivele lui Clemenceau), dar în ciuda unei puteri şi a unor posibilităţi nelimitate nu s-a reuşit găsi-

rea unei forme noi, durabile. (Cum găsise la vremea respectivă Congresul de la Viena: a creat secolul al XIX-lea. Nu-i o capodoperă, nu-i un Prachtstück, dar tot e ceva.) Hitler şi Stalin, dictatura brună şi roşie, acestea sunt consecinţele nimicitoare ale Versailles-Trianonului. Politica este măsurată prin practică.

Pe de altă parte, se pune întrebarea dacă un asemenea stat federativ, în esenţă Confederaţia Dunăreană preconizată de Lajos Kossuth, ar fi funcţionat. Propaganda iredentistă din exterior şi dreptul la autodeterminare din interior oare n-ar fi mărit efectul forţei centrifuge? Cum s-ar fi comportat, în special în Ungaria, ungurimea care ar fi ajuns în minoritate în unele regiuni? Şi aşa mai departe.

Dar toate astea sunt aspecte absolut ipotetice.

În schimb, Republica Sovietică Ungară n-a fost ipotetică. Dezagreabil. Câteva idei sociale demne de cumpănit, concretizate în cel mai mare haos cu o tâmpenie incomensurabilă şi cu debilitate umană, ca să mă exprim politicos. Din punct de vedere personal, timpuri grele, soţia mea — fiica preşedintelui guvernului antibolşevic de la Szeged, Hamburger, comisarul poporului — avusese gentileţea să mă felicite în calitatea mea de soţ al celei mai preţioase ostatice a Republicii Sovietice Ungare. Renume dubios. În scurt timp, inclusiv la închisoare, în pivniţa-Batthyány, ca oaspete al băieţilor-Lenin, Cserni şi Co., lăsând-o singură pe soţia mea cu primul nostru născut. [Ăsta-i Papi! Tatăl meu! Tata se născuse! Am documente despre el!]

În perioada care a urmat după instaurarea Rep. Sov. Ung. am fost pus în carantină atât din punct de vedere social, cât şi din punct de vedere politic, ba mai mult, am fost exclus, fiind criticat în mod public şi privat pentru atitudinea mea privind dreptul la vot şi pentru cea manifestată sub bolşevism. Apoi, într-o măsură la fel de mare, pentru că la începutul lui august 1919 am intervenit la generalul Gorton,

pledând în favoarea unei retrageri libere a comisarilor poporului, printre alţii şi a lui Béla Kun, un tip de o scârboşenie cum puţin mi-a fost dat să cunosc. Critica cea mai vehementă am primit-o din partea grupului Sacher — boieri unguri, care-şi aveau «sediul» la Sacherul din Viena. Am pierdut noi şi mai mult la..., deşi am pierdut destul de mult. În faţa diferitelor tribunale ale onoarei m-am convins de faptul că infailibilitatea nu se moşteneşte. M-au exclus din Cazinoul Naţional; aş fi putut să pun întrebarea: în cazul acesta cine a mai rămas acolo?

Între timp, din cauza unor decese succesive, am devenit tutorele a treişpe minori E. din cele trei ramuri ale familiei, la fel, administratorul averii acestora de pe teritoriul statelor succesoare, dar şi-n Italia, Franţa, Belgia, iar aici, acasă, numărând mai multe mii de iugăre. Toate astea au implicat o serie de probleme, multă muncă şi responsabilitate, călătorii după călătorii, neglijarea propriilor mele afaceri, ad notam, folosind o expresie a străbunului meu, palatinul Miklós: iubirea faţă de rubedenii.

Ultimele zile din octombrie 1921 — nefericita încercare de întoarcere a regelui. Eram la mormântul fratelui meu mai mic când am auzit primele bubuituri ale tunurilor; trăgeau dinspre Bia-Torbágy. Am aflat că Maiestatea sa este la Ferenc, ruda mea de la Tata. După-amiază, la Tata, cu o trăsură; cunoscând bine împrejurimile castelului am reuşit să intru în ciuda piedicilor reprezentate de paza întărită.

M-am prezentat, n-am fost primit.

Pe rege nu, dar am văzut multe altele. Noaptea a trecut mai liniştită decât se povestea, în general. Un detaşament arogant s-a retras sub conducerea unui anume Rátz, încă înainte de a-şi fi isprăvit treaba. Acest Rátz a reapărut în timpul ocupaţiei sovietice. Până la sosirea colonelului (?) Siménfalvi, soldaţii din trupele regulare n-au ştiut dacă sunt acolo pentru a-l apăra sau pentru a-l aresta pe Maiestatea sa.

A doua zi, consiliul de coroană, Andrássy, Rakovszky şi cu siguranţă ş. a. Unul dintre domni a anunţat decizia: ar trebui să merg la Pesta, la Apponyi, ca acesta, la rândul său, să informeze antanta că Maiestatea sa solicită să fie protejat.

Drumul, pentru că nu era lipsit de riscuri, mi l-am asumat, dar i-am prevenit că am să-l sfătuiesc pe Apponyi să procedeze taman invers. Un rege încoronat nu mai poate repeta ce se întâmplase la Világos fără ca dinastia în Ungaria să nu fie ameninţată pe veci. La Tatabánya am primit de la mineri o locomotivă încălzită («ne cunoşteam» de pe vremea Rep. Sov. Ung., când au înfiinţat un soviet independent, nici măcar nu voiau să audă de Béla Kun), apoi Bia-Torbágy, Budaörs, armata nu m-a împiedicat, în final, pe străzi lăturalnice la Buda, la A. I-am transmis mesajul, dar şi părerea mea personală.

Nu s-a concretizat nimic.

Justificat din punctul lor de vedere, mulţi şi de multe ori mi-au dezaprobat şi criticat opiniile.

Cum am mai amintit, m-am retras din politică — asta până într-o zi din 1930, când prim-ministrul Bethlen nu m-a calificat, în cadrul unei adunări populare, fără nici un motiv de actualitate, drept «gazda bolşevismului». Jale, cu douăzeci de ani mai târziu, când mi-au fost naţionalizate proprietăţile şi am fost deportat, n-am primit bonificare în acest sens. Istoriei i se fâlfâie cât de corect îi sunt contabilizate rubricile încasări-cheltuieli. Mi-e teamă că altele îi sunt rubricile decât cele ale noastre, ale oamenilor.

Drept răspuns, am candidat ca deputat de Tapolca; oamenii m-au ales (ca să mai pot vedea cum cade Bethlen după zece ani cât fusese prim-ministru; fără-ndoială, consolidase regimul lui Horthy, totuşi nici el n-a meritat un sfârşit atât de tragic). Nu m-a preocupat politica actuală, mai degrabă «am pieptănat» în scris şi verbal bilanţurile anuale şi bugetele, am participat mai ales la controversele interne ţinute în cadrul comisiilor, marile discursuri ţinute în plen deloc nu mi se po-

trivesc. Am devenit membru al comisiei nr. 33, care verifica măsurile coercitive. Deşi din opoziţie eram doar vreo şase sau opt persoane, am reuşit, totuşi, să facem una-alta, mai ales în problema evreilor, iar în cazuri concrete am avut posibilitatea să şi intervenim.

În calitatea mea de membru al comisiei de apărare naţională am reprezentat, mereu şi mereu fără succes, punctul de vedere conform căruia, aflându-ne într-o mare slavo-germană, în mijlocul acesteia, în lipsa unui popor înrudit cu noi şi având la activ pierderile mari din 1914/18, să nu intrăm în jocul celor mari, în ciuda faptului că suntem bine înarmaţi.

La începutul anului 1938, negocierile între Schuschnigg, ministrul de externe austriac, Guido Schmidt şi contele Ciano au avut loc la noi. Recunoaşterea lui Franco, ieşirea Italiei din Liga Naţiunilor etc. La una dintre cine, soţia mea a stat între Ciano şi Schmidt [bunica mea în strânsoarea puterilor mondiale!?]; conform Jurnalelor lui Ciano (Berna, 1946, pagina 87), soţia mea îi face responsabili în mod categoric pe italieni pentru căsăpirea Ungariei, fiind de părere că-i foarte uşor să dezmembrezi o ţară, dar e foarte greu apoi s-o refaci. Nu ştiu dacă a spus aşa ceva, dar când Ciano, aplecându-se spre tava cu şalău à la Orly, a întrebat de ce n-am fost la Roma în perioada mandatului meu, ea a răspuns astfel:

— Atitudinea de atunci a Italiei a făcut imposibil acest lucru — şi mai adăugase ceva caustic despre fidelitatea aliaţilor.

În tot cazul, îmi amintesc perfect că la încoronarea papei Pius al XII-lea (la care am participat în luna mai, 1939, în compania lui Gyula Czapik, Károly Huszár, fost prim-ministru, şi Zsembery, dar acest eveniment ca cezură istorică n-a avut nici însemnătatea, nici grandoarea simbolică pe care o avuseseră înmormântarea reginei Victoria sau cea a împăratului Franz Joseph, înmormântări la care am fost martor), Ciano s-a apropiat de mine în tribună şi, confi-

denţial, mi-a şoptit pur şi simplu la ureche că invazia nemţilor în Cehoslovacia este iminentă; apoi a adăugat: «rassurez Madame que nous n'y sommes pour rien», dar nu-mi mai amintesc să fi specificat şi «cette fois».

La hotel m-a aşteptat o telegramă din Stockholm în care eram anunţat de decesul rudei mele Ferenc, din Tata. (Tumoră cerebrală care s-a dezvoltat în tăcere. Fusese şi el pacientul lui Olivecrona.)

Într-o seară întunecoasă şi umedă de la sfârşitul lui noiembrie, s-a oprit un automobil la fel de întunecos în faţa castelului meu. A coborât din el Pál Teleki, prim-ministrul, fără escortă, prietenul meu din tinereţe, pe care în 1917 îl numisem şeful oficiului pentru îngrijirea veteranilor de război, şi care ulterior a devenit fidel Liniei de la Szeged.

Cu câteva zile înainte (23.XI.1940), Ungaria a aderat la Pactul Tripartit. Întors de la Belvedere, Teleki a ţinut un discurs destul de elegiac, cu siguranţă bizar pentru cei neiniţiaţi. Inclusiv în seara cu pricina a fost foarte deprimat. Am degustat un Château Laffitte din '28, primit încă de la ruda mea, Ferenc. Mi s-a plâns că ministrul său de externe, Csáky [fostul bărbat al frumoasei tanti Irmi!], a mers prea departe în problema minorităţii germane. Mi-a povestit despre negocierile cu Hitler de la Belvedere.

— Pân' la urmă nebunul ăsta scaldă-n sânge toată Europa!

Textual: pân' la urmă nebunul ăsta scaldă-n sânge toată Europa; şi indiferent cât de ridicol ar suna, dar părerea lui e că Hitler vrea să atace Uniunea Sovietică, front dublu, Germania învinsă, Ungaria teatrul de operaţiuni. Am vorbit îndelung despre această situaţie — în timp ce degustam Laffitteul — şi am ajuns la concluzia că trebuie să semnăm neîntârziat cu sovieticii un pact de prietenie şi neagresiune, treaba asta nu-l putea afecta în public pe Hitler, pentru că la ora asta e încă aliatul ruşilor, iar dacă la primăvară s-ar năpusti, totuşi, asupra Rusiei, ar exista o posibilitate teoretică, e adevărat, foarte discutabilă, pentru neutralitate (Finlanda). Peste câteva săp-

tămâni a sosit vestea: steagul flotei militare din Szeged, cu secera şi ciocanul, nu poate fi ridicat. Atunci, bitte... Deşi n-ar fi stricat un astfel de pact la Yalta.

Se pare că această idee n-a dispărut chiar fără urme, sau poate că doar situaţia militară s-a deteriorat, în orice caz, după moartea lui Teleki, Bethlen şi modesta mea persoană am fost convocaţi, chiar şi de mai multe ori, la Horthy.

Ideea fixă a guvernatorului era că războiul se va finaliza cu o «round table Konferenz», iar faptul că nici după Casablanca (ianuarie 1943), nici după «unconditional surrender»-ul lui Roosevelt nu renunţase la ideea asta, m-a determinat să cred că era ferm convins: Hitler nu va apuca sfârşitul războiului. În tot cazul, după eşecul din 20 iulie 1940 părea decepţionat.

Îmi amintesc că într-una din zile coboram împreună cu Bethlen din Cetate, iar el mi-a spus în nemţeşte următoarele:

— Dem Menschen ist nicht zu helfen.

A spus asta ca şi cum el sau eu puteam fi, eventual, salvaţi.

La sfârşitul lui martie 1941 am participat la înmormântarea lui Lajos Staud, care pe vremea cârmuirii lui Béla Kun îmi oferise de mai multe ori găzduire. Au fost prezente mai multe notabilităţi. Aud că vrem să participăm la o einmarsch în Iugoslavia, unde căzuse guvernul pro-german. Încerc să dau de Teleki, nu reuşesc, astfel că ajung în situaţia neplăcută de a-i trimite o scrisoare plină de cruzime în care califc atacul plănuit, atacul nostru, ca fiind de o infamie fără pereche etc.

L-am rugat să mă primească de-ndată.

Acest lucru s-a şi întâmplat. Era disperat, îl forţa armata, acest lucru înseamnă război cu Occidentul etc., singura soluţie, sinuciderea.

— Văzând asta, o să-şi bage ţara minţile-n cap! O să se trezească!

Nu i-am răspuns mult timp, fapt pe care atunci se pare că l-a înţeles. Apoi l-am pus să-mi promită că renunţă la gândul ăsta, sinuciderea nu rezolvă nimic, decât că atrage după sine discursuri funebre exclusiv frumoase. Mi-a promis; în tot cazul, dacă Horthy n-ar fi împiedicat participarea, ar fi demisionat fără întârziere. În prezenţa lui, Horthy era împotriva invaziei, dar n-a dat un ordin clar în acest sens. Încă o dată am mărşăluit umăr la umăr spre propria noastră pieire.

În 1945/46, în cadrul proceselor criminalilor de război, cred că-n cel al lui Bárdossy, s-a vorbit despre aşa-zisa scrisoare de adio pe care Teleki i-o adresase lui Horthy. Până la sfârşitul vieţii mele am să sper că era vorba de o scrisoare apocrifă, pentru că unele expresii (infamie fără pereche etc.) erau identice cu anumite formulări din scrisoarea severă pe care i-o scrisesem eu.

Sfârşitul lui iunie 1941, dintr-o sursă sigură (generalul B., şeful convoiului militar): porneşte ofensiva spre est a nemţilor. Mă grăbesc la Bárdossy.

— Dorim să-i urmăm pe nemţi în mlaştinile Meotisului? (Legendarul cerb miraculos în versiunea lui Imrédy.)

A negat categoric, nici vorbă de aşa ceva, tocmai zilele trecute a respins consiliul de miniştri o propoziţie rostită în acest spirit de către statul-major. M-am liniştit; înapoi la castel; pentru ca peste câteva zile să aud la radio comunicatul privind declaraţia de război (27 iunie 1941.) De-ndată la Bárdossy, reproşuri, luări la rost etc.

— Da — îmi spuse privindu-mă ţintă-n ochi —, armata s-ar fi revoltat dacă rămâneam iarăşi pasivi. Nu se poate ca ani la rând să se facă mobilizare fără să se mişte ceva. Nu se poate ca ani la rând să se vorbească despre duşmani fără să se întreprindă ceva în acest sens.

L-am întrebat pe Bartha, ministrul apărării, dacă îi este clar ce înseamnă acest pas.

— Bineînţeles, asta a fost ultima posibilitate să intrăm şi noi în joc. — Ei bine, am intrat cu totul, am ştiut s-o facem, fără să fim întrebaţi, împotriva legii.

Bombardamentul de la Kassa, care îndeplinea pretextul unei declaraţii de război, fusese opera nemţilor. Despre asta m-a asigurat, chiar de mai multe ori, locotenentul-major Krúdy, comandantul aeroportului, tovarăşul meu de suferinţă din perioada în care am fost închis la Kőhida, apoi în 1951 am fost amândoi deportaţi în judeţul Heves. Nu cred că Horthy ar fi fost întrebat expres sau că ar fi avut un cuvânt de spus, că părerea lui ar fi contat. Statul-major, Werth & Co., era deja foarte puternic, lui Hitler i se promiteau fel de fel de lucruri despre care membrii guvernului, dar însuşi Horthy, n-aveau de unde să ştie prea multe.

Bagatelă: în 12 decembrie 1941, la ordinul lui Hitler [nu ştiu din ce motiv, dar bunicul i-a scris în mod curent numele cu doi de t: Hittler]: o declaraţie de război, tragi-comică, pentru SUA. Ignorând-o, am continuat să ne întâlnim, la fel ca şi până atunci, cu membrii ambasadei. Una din soţiile de diplomaţi, o pictoriţă, făcea portretul familiei Horthy, vizitându-i în continuare, în Cetate, fără să ţină seama de starea de război. Înainte de Crăciun m-a rugat s-o însoţesc să cumpere o ramă de tablou. Căuta o ramă care să fie ornată cu coroana Ungariei.

— Da' pentru ce, la ce vă trebuie asta?

— Oh, tocmai i-am făcut portretul guvernatorului, mi-a rămas o schiţă reuşită, dar în curând va trebui să părăsesc frumoasa dumneavoastră ţară, dragul meu Móric, iar dincolo aş vrea să-i dăruiesc lui Otto (a se citi: Otto von Habsburg) schiţa asta. He'll be pleased with it!

Această distincţie fină a americanilor în comparaţie cu haosul nostru, al europenilor...!

Ceva mai interesant din punct de vedere istoric. La şedinţa din 16 decembrie 1941, unde înaintea ordinii de zi Bárdossy a anunţat pur şi simplu declaraţia de război, fără ca-n prealabil să fi consultat parlamentul, Zoltán Tildy, şeful partidului micilor agrarieni, a ţinut o cuvântare. Asta fără să fi irosit măcar un cuvânt şi să comenteze cele auzite înainte, fără să protesteze faţă de modul în care a fost adusă la cunoştinţă această declaraţie de război şi fără să pretindă neîntârziat remedierile în privinţa consultărilor prealabile — ci pur şi simplu l-a glorificat pe Horthy şi reanexarea din primăvară a ţinutului Bácska, de parcă ar fi rostit un toast la un party. (În 1946, Bárdossy a fost condamnat şi executat tocmai pentru reanexarea ţinutului Bácska şi pentru faptul că parlamentul nu fusese consultat în privinţa declaraţiei de război. În aceeaşi perioadă, acelaşi Tildy, prim-ministru, resp., preşedinte al republicii, graţiat. În tot cazul, în perioada mandatului său stenograma şedinţei amintite a fost secretizată [sau distrusă?]. Nici prestaţia sa în 1956 n-a servit nimănui. Apoi a fost condamnat la şase ani de închisoare.)“

102

Mecanismul complicat al foarfecelui de grădină, frumuseţea interesantă a arcului, crengile tăiate oblic, pomii fructiferi, pipa, fumul, aromele, pantalonii trei sferturi, cafenii cu carouri (carouri à la Esterházy?), ciorapii gri de bumbac, barba şi buzele roz, mătăsoase: acestea sunt amintirile legate de bunicu’ din după-amiezele „când tăiam crengile“ împreună. Îi plăcea să stau lângă el în timp ce lucra pentru că eram un copil bun, liniştit, ştiam şi-mi plăcea să tac, nu-l deranjam nici în muncă, nici în permanentul său monolog. Parcă ar fi povestit pentru mine; nu tatălui meu, ci mie.

— Bárdossy fusese un spirit strălucitor, ca soarele. Ager la minte. Treaba asta l-a indus în eroare. Secolul ăsta nu poate fi înţeles cu mintea.

— Nu doare? — Bunicu' mă privea mirat. Probabil înţelesese că întrebarea mea se referea la secol, mai exact dacă nu-l doare secolul ăsta. Nu mi-a răspuns. Eu mă gândisem la copac, la faptul că eventual îl doare când i se taie o creangă.

— Iar Apponyi fusese binevoitor. El până şi-n Clemenceau a văzut lucruri pozitive. Nici bunăvoinţa nu-i suficientă.

— Iar tu, bunicule, în ce ai fost insuficient?

— De ce crezi că aş fi fost insuficient?

Am arătat în sus, spre una dintre aripile arse ale castelului, apoi „jos", spre puloverul peticit cu care era îmbrăcat. A dat din cap („ai dreptate, nepoţelule").

— În cazul meu voinţa a fost insuficientă. Înţelegerea, mult prea multă.

103

„La cina care a avut loc la începutul anului 1942 am stat lângă Ribbentrop. Mi-a făcut capul calendar, e incredibil de incompetent într-ale istoriei. E «total» sigur de victorie, «sein Führer» a prezis deja înfrângerea sovieticilor (3 octombrie 1941: Der Gegner gebrochen und nie sich erheben wird), a preluat conducerea militară, Anglia pierde India, SUA ne trage cacealmale (cacealmaua asta a vrut să mi-o tragă), relaţiile germano-sovietice s-au înrăutăţit datorită nouă, ungurilor, pentru că prin al doilea Dictat de la Viena noile graniţe româneşti garantate de dragul nostru au împiedicat expansiunea sovietică spre sud, via Focşani etc. Oare era chiar atât de naiv încât a vrut să mă facă să cred toate astea? (Conform documentelor procesului de la Nürnberg, aveau pregătit planul de atac cu mult înainte.) Discuţia încordată a atras curiozitatea speriată a comesenilor.

Îi spun că probabil şi bombardarea Belgradului l-o fi întristat pe Stalin. Doar ruşii sunt atât de sensibili.

— Pardon?!

Şi că nu mi-e clar, nu-i clar, nu pot să înţeleg de ce Führerul lui (sein) nu eliberează diversele state sovietice, deşi astea detestă jugul moscovit, în loc să facă asta le sudează unele de altele prin rechiziţionare, mai exact prin măsuri severe, poliţieneşti, creând adevărate pepiniere de partizani. S-a făcut că nu m-a auzit.

La cafea (a sosit papara!) a povestit una-alta despre formalităţile negocierilor cu Molotov, care avuseseră loc într-un buncăr din Berlin, despre atacul aerian al englezilor, iar eu am povestit despre prima şi ultima mea audienţă la împăratul Wilhelm, rugându-l să-l informeze despre asta pe Führerul său. S-a făcut foc şi pară, toată lumea şi-a ridicat capul, respectiv, dimpotrivă, mai multe persoane aproape că şi l-au ascuns în ceştile de cafea.

— Conte! Cum îl puteţi compara pe Wilhelm al II-lea cu Führerul meu (meinem)?! — apoi s-a întors spre ceilalţi comeseni, iar mie nu mi-a mai adresat nici un cuvânt, nici după cină. Ospătarii au aşteptat nemişcaţi să poată debarasa masa.

În schimb, datorită acestei conversaţii scandaloase n-a trebuit să-l refuz pe Horthy, căruia pe vremea respectivă i se năzărise ideea bizară ca-n locul lui Bárdossy, de care voia să scape mai de multişor (ceea ce s-a şi întâmplat în martie 1942), să mă propună nemţilor şi pe mine, printre alţii, drept urmaş al acestuia. Se înţelege de la sine că devenisem non grata.

În 1942, după ruşinosul «Novi Sad» mă întâlnesc cu Horthy.

— Îmi pare rău că nu sunt *vitéz* — îi spun.

— De ce? De ce? Încă nu-i târziu... — Nu înţelege despre ce vorbesc.

— Ba da, ba da, am întârziat deja. Pentru că dacă aş fi avut acest titlu înainte de Novi Sad, acum aş fi putut renunţa la el. Cel mult n-am să-l solicit niciodată.

Aşa s-a şi întâmplat, niciodată n-am solicitat acest titlu, chiar dacă nu întru totul aşa cum îmi imaginasem.

Capitularea italienilor, după ce căzuse Mussolini (1943) — la Horthy. Un partener a ieşit din alianţă, să ieşim şi noi. Invoc exemplu generalului prusac Yorck şi al lui Napoleon, convenţia de la Taurrogen, 1812. Perfect de acord cu mine, l-a însufleţit mai ales referirea făcută la Taurrogen, mi-a spus, chiar de două ori, apoi m-a condus până la uşă, mulţumindu-mi. Disproporţionat. Am aflat ulterior: Bethlen îl vizitase deja la Kenderes, i-a vorbit în acelaşi spirit, a primit un răspuns asemănător. (Bethlen îi scrisese şi lui Kállay.) M-am liniştit şi de data asta şi m-am întors la castel, apoi din nou am auzit la radio despre dirijarea spre est a unor noi divizii de luptă.

În august 1943, Tildy, Payer, Rassay şi cu mine îi solicităm lui Kállay să declare Budapesta oraş deschis. Suntem în plină conversaţie când încep să sune sirenele. Coborâm în adăpostul prim-ministrului. Membrii statului-major al armatei — deja acolo. Nu ştiu de ce, dar se cam miră de noii-veniţi, adică de noi. Toţi încearcă să mă liniştească: este bombardată doar localitatea Bécsújhely. M-am liniştit pe loc: sora mea mai mică tocmai acolo lucra ca infirmieră! [Prea-frumoasa, oarba tant' Mia!] Cât priveşte oraşul deschis — nimic.

Pe măsură ce bombardamentele au devenit tot mai frecvente la Budapesta, diplomaţilor li s-au asigurat aşa-numite «locuinţe ferite». Mie mi-a revenit nunţiatura, astfel că începând din martie 1944, Rotta, nunţiu papal a fost adăpostit la mine. Era un om de o evlavie ieşită din comun; smerenia, să spunem aşa, îi depăşea calităţile politice. În cazul uditorul său, Msg. Verolino, acest lucru era taman pe dos. După grele şi îndelungate negocieri (la exercitarea presiunilor au participat socrul meu şi episcopul Apor, ucis ulterior) a fost de acord să stăruie, nu în calitate de nunţiu papal, ci ca doyen-ul corpului diplomatic, pe lângă Horthy (care pe vremea aceea se retrăsese pentru câteva săptămâni)

şi pe lângă regele Suediei, iar ca aceştia, la rândul lor, să intervină pe lângă Hitler pentru oprirea deportării evreilor. Deportările din Budapesta au fost oprite.

În 15 octombrie nunţiul papal a aflat că soţia lui Horthy ar cere azil politic la nunţiatură. S-ar fi dus de-ndată într-acolo, dar la 20 de kilometri de Csákvár nemţii au reţinut-o şi au întors-o înapoi. În ziua aceea deosebită Rotta a băut tot timpul ceai.

Când situaţia părea complet pierdută, am participat, alături de mai mulţi foşti prim-miniştri (socrul meu etc.), şefi ai satului-major, doi-trei generali, la un aşa-zis «consiliu al coroanei», în cetatea regală. (La sfârşitul lui august şi România a părăsit Axa şi ne-a declarat război, a rămas ultimul satelit al lui Hitler. Vasal, s-a spus ulterior; în tot cazul, ultimul.)

În 8 septembrie 1944, o reuniune mai lungă, Bethlen, care s-a refugiat la ţară, în uniformă de colonel, plus zece-doişpe persoane.

— Ruşii forţează frontiera atunci şi acolo, dar mai ales unde şi când vor ei — ne-a adus la cunoştinţă Vörös, şeful statului-major. — Înainte cu câteva zile, generalul Guderian mi-a recunoscut, confidenţial, că V2 nu decide războiul.

Foarte ferm, Bethlen se pronunţă pentru o propunere de armistiţiu, neîntârziat. Toată lumea exprima, mai mult sau mai puţin, acest spirit. Eu am luat cuvântul de două ori.

— De ce vă interesează părerea noastră acum, în situaţia asta disperată, din moment ce n-am fost întrebaţi nici după cele întâmplate la Kassa, ci pur şi simplu v-aţi năpustit asupra sovieticilor. Armistiţiu, neîntârziat! Nu doresc satisfacţia aceea amară ca nişte generali de tristă memorie să-şi ridice cascheta, asemenea unor portari de hotel, şi să spună, iată, pentru a doua oară: Aţi avut dreptate, ilustrisime domn.

— Aveţi dreptate, ilustrisime domn — mi-a spus cu un zâmbet strepezit Bethlen.

Am ajuns la Csákvár seara târziu, fiind convins că a doua zi se va întâmpla pasul decisiv. Nu s-a întâmplat, iar nu s-a întâmplat. Până şi-n ceasul ăsta, al doisprezecelea, au trecut cinci săptămâni până la mesajul rostit de Horthy la radio. Tardiv, atenuat; n-a spus că am încheiat armistiţiu, ci că *o să* închei, deşi comunicarea unui fapt finalizat ar fi prevenit acţiunile întreprinse de adunătura pro-Szálasi. Dar până şi asta a fost retractată din baia Cetăţii (!), când Horthy a solicitat protecţia lui Hitler, e adevărat, *vi ac metu*, şi a cedat puterea lui Szálasi. La fel ca-n 1919, Károlyi lui Kun. Păcat că pentru cavalerul ordinului Tereza, exemplul a devenit Hacha şi nu Moscado [?] (Toledo).

Pe de altă parte, fără capitulare, represiunea hitleristă şi deportările ar fi fost mai grave decât fuseseră. Probabil că ar fi izbucnit până şi un război civil, sub conducerea lui Szálasi, cu sprijinul nemţilor, împotriva lui Horthy şi a ruşilor! Probabil o ocupaţie rusească mai puţin dură, mai amicală şi cu siguranţă nişte şanse mai bune la încheierea tratatului de pace. Dacă ni s-ar reproşa, respectiv, lui Horthy, exemplul Beneluxului, Danemarca, Norvegia — nu se poate face abstracţie de situaţia geografică, de existenţa mării. Rebus sic stantibus, totul în circumstanţele existente.

De la unul dintre participanţi am aflat că la patru săptămâni după consiliul de coroană, la ordinul nemijlocit al lui Horthy şi fără ştirea lui Lakatos, prim-ministru pe vremea aceea, Géza Teleki (fiul lui Pál), Faragho, un anume Szentiványi etc. au semnat la 11 octombrie, la Moscova, o convenţie prealabilă privind armistiţiul. Documentele cifrate se află la Vattay. Datorită acestei convenţii Stalin nu l-a trimis pe Horthy drept criminal de război în faţa tribunalului, cu toate că patru prim-miniştri s-au prăpădit în cinci ani, dar nu de moarte naturală, ci din cauze politice.

În noiembrie 1944 mi s-a atras confidenţial atenţia că sunt pe lista întocmită de nemţi a deportărilor. M-am pregătit, am aşteptat, nu-i plăcut. Mă arestează Gestapoul, direcţia

Sopronkőhida, împreună cu Mindszenty (pe vremea aceea episcop de Veszprém), László Rajk, Pali Jávor (gingivită!), Bajcsy-Zsilinszky. După Crăciun a crescut numărul execuţiilor, dar pentru că închisoarea de la Sopronkőhida iniţial fusese destinată celor de drept comun, nu deţinuţilor politici, era cunoscut faptul că viaţa celor din a doua categorie oricum nu-i prea lungă — deci, din dotare lipsea atât spânzurătoarea, cât şi călăul. Pe prima au improvizat-o lângă clădirile gospodăreşti, într-un grajd, iar pentru suplinirea călăului au găsit un deţinut de drept comun, un ventriloc, care ne distra seară de seară cu ştiinţa sa până când am aflat de noua lui ocupaţie, iar atunci n-am mai dorit ca seară de seară să ne distreze cu ştiinţa sa.

L-am rugat pe Lakatos, fostul prim-ministru, care stătuse şi el pentru un scurt timp acolo să-mi povestească în baie istoria manuscrisului guvernatorului, cel care a fost semnat în octombrie. Nu m-am edificat.

Două execuţii uluitoare. Prima, în 24 decembrie (!), în jurul orei nouă, cea a lui Bajcsy-Zsilinszky, colegul meu deputat; un visător cinstit din cap până-n picioare, un optimist neîntrecut, de exemplu, că mai întâi Schuschnigg, apoi polonezii o să oprească invadarea propriei lor ţări de către trupele germane. Chiar şi cu două zile înainte de a fi fost executat m-a tot asigurat că anglo-saxonii n-o să permită acest justizmord. A doua, cea a lui Niky Odescalchi, care se rătăcise cu avionul său.

Din punct de vedere fizic n-am dus-o rău acolo, dar dezbaterile tribunalului V. K. F. ne promiteau tot timpul «funia».

Pe mine m-au interogat doar. Mi-au reproşat totul, până în cele mai mici detalii, unele remarce rostite la consiliul de coroană din 8 septembrie citându-le textual («Din moment ce n-am fost întrebaţi când s-a intrat în război, atunci acum de ce etc.»); am auzit că trădarea de ţară şi laşitatea le-au

considerat ca fiind dovedite, pentru că aş fi pretins armistiţiu, iar în timpul războiului m-aş fi purtat ca un sperjur faţă de Hitler (ceea ce într-un fel e adevărat, nu-i aşa?).

N-am mai ajuns la tribunal, din faţa ruşilor care se apropiau m-au gonit spre Bavaria, per pedes, apoi într-un vagon pentru vite. O noapte la Mauthausen.

Sfârşitul războiului l-am apucat în Bavaria, la un ţăran, într-o moară. Tocmai îi făta vaca, am dat o mână de ajutor, trupele aliate înaintau spre est, soldaţii făceau semne cu mâna. Oare nouă, oare viţelei...?

În ciuda tuturor sfaturilor m-am întors împreună cu fiul meu, Mátyás, care şi el întâmpinase acolo sfârşitul războiului, la Pesta, oraş al unor imagini dezolante. A trebuit să particip, în calitate de martor, la procesul criminalilor de război. Am fost nevoit să fiu disponibil tot timpul; aproape internat. În afară de Baky şi Endre, doi antisemiţi, călăi ai evreilor, am simţit compasiune faţă de toţi condamnaţii de dinainte. Am fost concis şi am răspuns numai la întrebările care mi-au fost puse. În mod regretabil, întrebările au fost exacte şi complexe. Se bazau pe însemnările secretarului de stat Bárczy, un fel de trecere între Wahrheit şi Dichtung. Luni de zile la Pesta, «gata» oricând să pot răspunde la telefon. Una dintre experienţele cele mai penibile şi neplăcute din viaţa mea."

104

La procesul lui István Antal este convocat şi Sándor Márai (împreună cu bunicul) în imobilul Tribunalului Popular de pe strada Markó. Pe drum se întâlneşte cu Bárczy de Bárcziháza, şi el e martor. În fiecare săptămână, în curte au loc execuţii prin spânzurare. Condamnarea la zece ani de închisoare e considerată graţiere; cu un etaj mai jos Szombathelyi tocmai fusese astfel graţiat. În ziua respectivă, înainte cu

câteva minute ca ei să fi ajuns acolo fuseseră spânzuraţi Endre şi Baky. Bárczy, maestrul de ceremonii, un domn îmbrăcat cu o eleganţă impecabilă, înaintează tăifăsuind pe coridorul la ale cărui ferestre se adunase pleava societăţii la mirosul sângelui şi se holba. În trecere, printr-o fereastră deschisă îi zăresc în curte pe cei doi spânzuraţi. Au feţele acoperite.

— O, Endre! — exclamă Bárczy cu nonşalanţă, de parcă ar saluta o cunoştinţă. Numai *lorgnon*-ul îi lipseşte din mână şi ne-am putea imagina că suntem în pivniţa de la Conciergerie.

Martorii sosesc rând pe rând. Câteva figuri interesante din *ancien régime*: Vladár, juristul care l-a urmat pe Antal în fotoliul de ministru al justiţiei, se reazemă de canatul ferestrei şi-şi fumează pipa. Îl consideră pe Endre un „biet om", care fusese un „bun economist, mai ales la Gödöllő". În realitate, fusese un alcoolic sadic, un smintit înfierbântat de despotismul unui boiernaş carierist de la ţară.

Bunicul soseşte zdrenţăros, cu o pălărie şifonată, în pantaloni de golf. Dar chiar şi aşa, este cel mai elegant bărbat din oraş, sau poate că tocmai aşa. Zâmbeşte cu blândeţe când Márai îl avertizează:

— Azi suntem încă martori, mâine putem fi inculpaţi.

— Dar dragul meu, pe mine m-au deportat nemţii, iar acum la Csákvár nu găsesc scrisorile lui Aiglon. Îmi pare extrem de rău. De altfel, timp de două sute cincizeci de ani familia a trăit în acelaşi loc, la Csákvár, un lucru extrem de rar. — Acum a pierdut totul, locuieşte cu chirie la Pál Jávor.

Senin şi tihnit. Un exemplar rar al Domnului, se gândeşte în sinea sa Márai. Aşteaptă ore-n şir până le vine rândul. Spre prânz, bunicul întreabă:

— Dragul meu, nu crezi că treaba asta ne cam prosteşte?

— Ba da, ne tâmpeşte — răspunde Márai.

Capitolul al cincilea

105

La întrebarea adresată aristocraţilor de ce n-au plecat în Occident, de regulă aceştia ridică încurcaţi din umeri sau se străduiesc să mascheze cu aşa-zise vorbe de duh... un ceva anume, propria lor zăpăceală, eventual suferinţă, iar în cazul în care într-adevăr s-au declasat, autocompătimirea. „Zsiga s-ar fi dus, dar nu l-a lăsat Széchenyi“, se presupune că i-ar fi spus Zsiga* Széchenyi, marele vânător, lui Kádár însuşi. „De ce să plec eu, să plece ei!“ sau „Din moment ce aici m-a aruncat [!] soarta...!“ şi aşa mai departe.

Nici tata nu dăduse vreodată un răspuns valabil. Cred că din moment ce trebuie pusă o întrebare, răspunsul nu-i posibil. Răspuns există doar când lipseşte întrebarea. În tot cazul, ei niciodată nu şi-au pus această întrebare, ca şi cum decizia lor ar fi fost mai degrabă biologică, s-ar fi bazat pe reflex. Rămânerea lor aici părea atât de contrară propriilor lor interese elementare, fusese atât de nesemnificativă (pentru ţară, pentru comunitate), încât existau motive serioase să rămână uimit cel care le-ar fi adresat întrebarea. Un domn nu rămâne niciodată surprins, dar de data asta (privind întrebarea, respectiv, decizia rămânerii) ar fi rămas, totuşi.

În timp ce se întorceau din Bavaria, venind agale spre casă, tata şi bunicul s-au întâlnit cu rudele (printre altele inclusiv cu cel care-mi poartă numele) care se grăbeau să

---

* Zsigmond Széchenyi. (*N. tr.*)

părăsească ţara şi insistând să meargă cu ei. Politicos, bunicul a refuzat invitaţia.

— Mai întâi vreau să mă lămuresc cum stau lucrurile.

106

În legătură cu războiul, l-am întrebat pe tata dacă a omorât. Dacă a omorât un om. Ca de obicei, sora noastră mai mică ne era purtător de cuvânt. Stăteam aliniaţi ca nişte tuburi de orgă.

— Spune, Papi dragă, ai omorât vreun om?

Sora noastră ştia cum trebuie vorbit cu adulţii. De exemplu, niciodată nu-i saluta cu sărut mâna. Bună dimineaţa, bună ziua — astfel saluta, cu o gravitate puţin parodică, adulţii se străduiau să zâmbească, dar nu se puteau sustrage consecinţelor, vorbeau altfel cu ea decât ar fi vorbit cu un copil. La telefon, de exemplu, erau multe persoane care nu îndrăzneau s-o tutuiască.

— La revedere, domnişoară.

— La levedele — pentru că încă se războia cu pronunţarea literei r.

Nu ştiu cum era posibil, dar sora noastră mai mică făcea notă discordantă faţă de anturajul în care se afla. Tata — niciodată. Dacă intra, de exemplu, într-o cârciumă, se contopea de-ndată cu decorul; e adevărat, în alură, pe frunte erau vizibile *câteva lucruri*, dar totuşi, oricine avea curajul să i se adreseze, se vedea clar că-i de-al casei, nu un străin: un cameleonism perfect. Când mergeam la bunica trebuia să schimbăm trenul la Felső-Galla, să aşteptăm legătura în cârciuma de pe peron. Intrând, tata se făcea tot mai mic, se dezmembra şi se reasambla, apoi trăgea din sticla de bere, se tutuia cu cârciumarul şi făcea ochi dulci ospătăriţei. Odată, doi beţivi stăteau lângă perete, pe nişte lăzi de bere, doi bărbaţi ceva mai tineri, ştirbi, nebărbieriţi, vizibil beţi de

ani de zile. Râgâind şi hlizindu-se, i-au mormăit pe un ton amical surorii mai mici:

— Salut, piciule.

Răspunsul ei n-a fost orgolios, doar formal, nici măcar glacial, doar politicos, acolo unde politeţea e greu de imaginat; s-a întors spre cei doi şi a dat din cap fără să zâmbească.

— Bună ziua, domnilor.

Cei doi bărbaţi au devenit dintr-o dată serioşi. Nu ştiu ce le putuse reaminti blondina asta sfrijită, dar acolo, pe lăzile de bere, au cam băgat capul la cutie, spăşiţi şi speriaţi.

107

Îmi era şi mie cunoscut peronul ăsta. Aşteptam autobuzul spre Oroszlány. Un Ikarus cu motorul în spate. O dată am alunecat cu autobuzul într-un şanţ, era cât pe aici să ne răsturnăm, în tot cazul, stătea foarte înclinat, a trebuit să ne căţărăm până la uşă şi să sărim. Tata era jos, îi ajuta pe oameni să coboare, mai ales pe femei (?), explicându-i fiecărui călător că pe şofer îl înţepase *foarte probabil* o viespe, motiv pentru care a pierdut controlul volanului. Şofer, viespe, control — a repetat de vreo cincizeci de ori. Îmi era puţin ruşine. Niciodată nu-l văzusem atât de zelos pe tata. De parcă s-ar fi linguşit. Mult timp mi-a fost frică de autobuzele Ikarus, cu motorul în spate.

Stăteam în grădina cârciumii, la o masă din tablă, tata comanda bere după bere. Concret, aş putea enumera cinci. Tata *plesnea* berea: plesnea spuma berii din halbă, o mişcare energică a braţului, de parcă ar fi jucat tenis, care se termina într-un gest scurt al încheieturii, interzis în tenis. Ne plăcea, mie şi tatei. Berile luceau galben-auriu şi erau puturos de amare. Nicicum nu puteam pricepe de ce bea tata lichidul ăsta cu gust de fiere supunându-se la nişte chinuri îngrozitoare.

— Berea-i frumoasă — râdea tata şi-mi făcea din spuma berii mustăţi sub nas. Mă schimonoseam îngreţoşat. — Gustă şi tu. — Greu, dar în final am acceptat cu precauţie, de parcă aş fi gustat pişat de cal, se ştie că aşa ceva se gustă cu precauţie, am sorbit o înghiţitură şi am şi scuipat-o îndată icnind dezgustat.

— Deloc nu m-ai convins — i-am spus încurcat şi mi-am promis ferm, îmi amintesc exact momentul acela, că niciodată în viaţa mea n-am să beau bere. N-are nici un rost. M-am dus să mă piş (de parcă aş fi băut bere), apoi m-am tot învârtit în dreapta şi-n stânga până m-am rătăcit printre şine. M-am furişat printre locomotivele care emanau căldură, asemenea unor animale; mormăiau, şuşoteau, gâfâiau ca nişte fiinţe adevărate, erau dintre cele cărora li se spunea tip Kálmán Kandó. La un moment dat, numele meu rostit la difuzor. Mi-am auzit numele la radio, am transpirat. Başca eram speriat şi din cauza monştrilor de fier, nu îndrăzneam să mă mişc, stăteam înmărmurit printre şine, locomotivele aproape că mă şi atingeau. Îmi era foarte teamă.

— Tatăl tău e îngrijorat — mi-a spus încet feroviarul care mă găsise. Şi-a pus mâna pe umărul meu, aproape că m-am prăbuşit sub ea. Ne plimbam agale ca doi prieteni. Când ne-a văzut, tata a sărit ca ars de la masa pricăjită, gesturile îi erau exagerate, vehemente, haotice, de parcă s-ar fi luptat cu cineva.

— Ai grijă, băiete — mi-a şoptit feroviarul obosit, apoi şi-a luat cu delicateţe mâna de pe umărul meu lăsând impresia că ezită să ajungă prea aproape de bărbatul cu privirea tulbure, care gesticula întruna. Rânjind m-am întors spre el:

— Eu nu sunt băiatul dumitale!

Îmi tremurau buzele. Bărbatul a ridicat din umeri, apoi a intrat în clădirea gării. Tata m-a îmbrăţişat cu însufleţire, de parcă ar fi vrut să demonstreze cu însufleţire cuiva că mă îmbrăţişează cu însufleţire, m-am speriat, am crezut că primesc o palmă, mi-am smucit capul întorcându-mi brusc faţa,

am atins ochelarii tatei care au căzut, pentru care pe bune am primit rapid o palmă scurtă, apoi s-a instalat tihna.

108

— Spune, Papi dragă, ai omorât vreun om?

Pândeam ce va fi. Dar nu omorâse, cel puţin aşa ne-a spus că nu omorâse, şi ne-a privit cu o amabilitate familiară. Când îi adresam tatei câte o întrebare bună, uneori ne şi observa prezenţa, se întâmpla să ne observe tot mai des prezenţa. Vedeam în privirea lui, chiar de mai multe ori, această surpriză plăcută, de parcă l-ar fi surprins, de parcă l-ar fi surprins în mod plăcut că suntem copiii lui, iar el este tatăl nostru.

Decepţionaţi, am luat la cunoştinţă că nu omorâse pe nimeni. Dar atunci de ce s-a dus la război? Şi Pál Kinizsi a omorât, ţara numai aşa poate fi salvată. Poate a scăpat basma curată pentru că-l protejase bunicu'.

— Care va să zică v-ar plăcea să fi fost unul dintre cei care au omorât?!

Nu voiam să răscolim acest „să fi fost", nici „a omorât", pur şi simplu am fi dorit ca tata să fi interpretat un rol în acel film despre război pe care ni-l imaginam în sinea noastră.

Nu îndrăzneam să spunem nimic, dar dădeam cu înfocare din cap.

— Şi nu vă gândiţi la bietul om pe care să presupunem că eu l-aş fi omorât?

Nu înţelegeam nici acest „să presupunem", dar gesticulam că nu, nu ne-am gândit la el.

— Şi nici la copiii lui, care poate că au tocmai vârsta voastră?! — Dădeam din cap impasibili că nu, nu, nici la ei nu ne-am gândit. — Dar... dar s-ar putea ca la şcoală să înveţe ce învăţaţi şi voi! — exclamă necăjit Papi. Ciudat; probabil spera că având în minte aceleaşi lucruri, se trezeşte

în noi compasiunea, în cazul acesta, absurdul situaţiei devenind şi mai vizibil. Dar noi aveam lucruri bizare-n cap.

— Copilul unui fascist e tot un fascist! — am strigat subit.

Tata mă privea uluit; asemenea celui care primeşte un pumn în stomac. Ne era clar: greşisem. Simţeam că l-am jignit profund, dar n-am ştiut cum şi cu ce anume.

— După părerea ta, ce-nseamnă fascist? — Tata era atât de disperat, încât nici măcar nu mai ştia să pună întrebări, propoziţia interogativă o rostea drept afirmativă.

— Fascistul e fascist! — am răspuns dintr-o suflare.

— Nemţii — m-a ajutat fratele meu mai mic.

— Dar şi noi... şi noi am fost de partea nemţilor!

Vocea lui ne-a cam năucit; pe de o parte, vorbea cu noi de parcă am fi fost nişte adulţi, iar pe de altă parte, se vedea pe el că-n această discuţie purtată cu adulţii nu prea stă pe roze; era înfricoşător. Dar în mod concret ne-a uimit faptul că am fi luptat de partea nemţilor, deci, în aceeaşi echipă cu fasciştii. Miklós Horthy poate că da, dar că noi, ungurii, niciodată! Să lăsăm gluma la o parte! Păi cum să fie posibil ca-n timp ce pe bunicul îl arestează nemţii şi-l duc la închisoare, fiul său, adică tată nostru, nu-i aşa?, să fie aliat cu aceeaşi nemţi?!

— Cu toate că exact aşa a fost! — a strigat Papi şi a bătut încăpăţânat cu piciorul în podea, asemenea unei prinţese.

Dar asta nu ne-a mai interesat. Până şi prostia îşi are o limită.

109

Începând de azi pe omul ăsta nu-l cunoaşteţi — când mama încă nu rostise această propoziţie, nici nu se gândise la ea, pentru că nici nu se putea gândi la aşa ceva (ba dimpotrivă!), l-am întrebat şi pe omul ăsta.

— Doresc ceva domniile voastre? — îşi ridică a mirare sprâncenele.

Dacă a omorât vreun om.

— Cum doresc domniile voastre — se înclină timid în faţa noastră —, cum să nu fi omorât, doar pentru aşa ceva-i făcut războiul. Ca umanitatea să se liniştească e nevoie mereu de puţin război.

Dar nici acest răspuns nu era pe placul nostru. Nici dacă cineva n-a omorât un om, nici dacă a omorât. Am bifat şi cel de-al Doilea Război Mondial.

— Nu strică, nu foloseşte — am ridicat din umeri.

110

Foloseam expresia asta numa' aşa, pur şi simplu, pentru că şi tata o folosea adesea (Mami nu, era oarecum o expresie-Esterházy), dar nu înţelegeam ce-nseamnă „nu strică, nu foloseşte".

Îşi are sursa într-o frumoasă şi profundă anecdotă a familiei. Pe vremea strămoşului nostru (firește, fratele strămoşului nostru) Károly, episcop de Eger, ţăranii erau obişnuiţi ca-n momentul în care vedeau că se apropie caleaşca ilustrisimului conte, să pună deoparte sapa, coasa, să-şi descopere capul şi să cadă-n genunchi, iar episcopul să-i binecuvânteze.

Nu am informaţii despre ce bombăneau printre dinţii lor fidelii, în timp ce erau binecuvântaţi. Există un pamflet care provine din 1765, se referă la Károly — dar care lui nu i se potrivește:

Episcopul E. îşi vede de al său fesu'-interesu',
Convinge cum poate bravul şi întreg tineretu'.
Cu ochii-n patru face pe ne-nțelesu',
Iată cum îşi ascunde păcatu' şi secretu':
Are grijă să-şi sporească Dijmuiala.
Chipeş Păstorule! Tai în Oiţe stirpea,
De-ar ieşi din tine pe veci Suflarea,
Să-ți întoarcă pe spate hoitu' ş-arătarea.

După treij' patru de ani de la această dorinţă, într-adevăr duhul vieţii părăsise definitiv trupului însemnatei rude, iar trupul său răcit a fost de facto întors pe spate. A fost unul dintre militanţii secolului al XVIII-lea, cel al reformelor. Fără el, Pápa şi Eger ar fi alte oraşe. Avusese multe conflicte cu împăratului Joseph al II-lea; se presupune că-şi scria cu „sz" numele tocmai ca să se distingă de membrii familiei care proveneau din ramura aulică. Iar când împăratul l-a ameninţat, văzând că nu încetează cu năzdrăvăniile, că o să-i retragă titlul de episcop, şi atunci ce o să facă?!, a ridicat din umeri, episcopii nu obişnuiesc să ridice din umeri, grăind astfel stăpânului său lumesc:

— Atunci am să merg acasă şi voi fi ş-acolo domn.

A fost un adevărat domn, dar şi domnii mor, a murit.

Când moştenitorul, vărul cel tânăr, a făcut pentru prima dată o plimbare cu caleaşca printre colinele domoale din zona Egerului, vulgo: constată uluit şi încurcat o îngenunchere generală pe domeniile întinse.

— Herr Graf — îi şopti intendentul, un anume Pál Törő. Îl angajase încă episcopul Károly, din bunătate catolică, pentru că atunci când la ordinul episcopului de Vác ocupaseră biserica protestantă din Mezőtúr — dă-i înainte, contrareformă!, nu te lăsa popă tonsurat —, acest Törő retezase cu propria-i sabie mâna celui care voise să închidă cu forţa biserica. (Dar nu-i adevărat ce se zvonise, anume că acest episcop de Vác ar fi fost Károly în persoană, pentru că el a devenit episcop abia în 1759, deci, în 1754, fie ordinul privind închiderea bisericii nu i-a aparţinut episcopului de Vác, fie nu era vorba de Unchiul meu! Atât despre realitate.)

— Herr Graf, binecuvântaţi-i pe oameni.

Asta nu, el nu face aşa ceva, el nu-i competent, Unsinn (în nemţeşte, în original).

— Tre' — îi spuse Törő în timp ce cu ochii-i negri îşi privi îndelung noul stăpân; în adâncul sufletului a rămas protestant.

Tânărul Esterházy nu-l înţelegea pe acest bătrân ciudat care-i fusese lăsat drept „moştenire“. De fapt nu-nţelegea nimic din ce se întâmpla aici, nu-nţelegea limba, gesturile oamenilor, nu-nţelegea nimic din ţara asta. Din Viena mai înţelegea câte ceva, chiar şi din Wiener Neustadt, deşi nu erau prea multe de înţeles, dar începând de acolo — anecdotele despre Leitha — nimic nu mai înţelegea, nu înţelegea noroiul, drumurile desfundate, sărăcia, ţiganii nomazi, eterna mândrie a ungurilor, ţâfnoşenia cu care stăteau mereu la pândă.

Ceea ce vor ungurii, gândea în sinea sa tânărul uitându-se în ochii bătrânului primitiv — „îi dau tălpăşiţa“ —, ar fi greu de defăimat, cel puţin dacă ar fi treizeci de milioane, dar aşa cum se prezintă situaţia e destul de ridicolă. (De altfel, cu ani în urmă — încă din secolul al XIX-lea —, după ce a cunoscut frumuseţile ţării colindând fabuloasele dealuri din împrejurimi, misterioasa vale Szajla, şi-a mai revizuit părerea ajungând la concluzia că înţelege mai bine pasiunile şi dorinţele aprige ale ungurilor. Ich habe mich ein wenig mit ihren Superlativen ausgesöhnt.)

Avea crampe la burtă, astfel că abordase o expresie furioasă. Apoi îşi aminti de o frumoasă madam Horváth. Sau madam Vilmos. Sau e una şi aceeaşi persoană? Doamne, ce accent îngrozitor are femeia aia! După asta s-a gândit subit că de acum înainte e şi el ungur. În secunda respectivă râse timid.

Probabil că Pál Törő nu urmărise cu atenţie toate astea pe chipul fin, deşi cam moale, fleşcăit, al stăpânului său.

— Ei, ce mai aşteptaţi, dă-i drumu’ — mormăi ungurul bătrân, iar când văzu că domnia sa tot nu-şi dă seama despre ce-i vorba, îl prinse brusc, îl scuturǎ, tre’, sâsâi printre dinţi, apoi cu un gest rapid îl scoase pe conte la fereastra caleştii, îl împinse în faţă. Printre căpiţele de fân s-a împrăştiat un oftat, câmpul strălucea auriu, oftatul poporului, popor care până acum a tot aşteptat, cu o iritare crescândă de la un minut la altul şi cu un calm secular, fără să ştie cărui fapt i se datorează această pauză neobişnuită: — Toate revoluţiile

îşi au origo-ul în „vid“, în care la un moment dat suntem siliţi să ne privim, scrie tatălui său tânărul Goethe; mai degrabă sfătoşenie decât profunzime, dar e fermecător, dar poate fi fermecătoare profunzimea?, notează tatăl pe marginea scrisorii. Nimic nu-i atât de mare cum e adevărul, până şi cel mai mic adevăr e imens.

— Binecuvântare — gâfâi din spate Pál Törő, de parcă i-ar fi şoptit unui actor replica pe care o uitase — dă-le binecuvântare!

Mai de voie, mai de nevoie, în final contele îşi ridică mâna firavă şi palidă, apoi făcu fără convingere semnul crucii în aer. La rândul lor, oamenii şi-au făcut fericiţi cruce, în timp ce el îşi mormăi în barbă:

— Nützt nicht, schadet nicht, nu strică, nu foloseşte — apoi, ori de câte ori ieşea cu caleaşca pe câmp, făcea la fel, astfel că toată lumea era mulţumită, în afară de Pál Törő.

111

Când mă certam cu Husarii pe tema lobonţilor, pentru că ei erau de părere că noi suntem lobonţi, dar eu eram de părere că nu, iar după părerea lor ei erau curuţi, şi când i-am întrebat de ce, au spus pentru că ei sunt săraci, iar eu le-am spus că şi noi, aşa că s-au mai potolit, e adevărat, mai mult nici eu n-am ştiut să le spun, ajungând acasă am întrebat-o pe mama dacă noi suntem sau nu săraci.

— Doar vezi, nu?! — Nici măcar nu şi-a ridicat capul, nici măcar nu m-a privit. De parcă ar fi devenit iritată pentru că puneam la îndoială sărăcia noastră şi povara ei cauzată de asta, grea ca un bolovan. L-am întrebat şi pe tata. Subit, a început să reflecteze asupra întrebării. El, dimpotrivă, s-a uitat preocupat de jur împrejur prin încăpere, e cazul să fie stabilit: unde suntem, care-i situaţia.

— Mda... păi în momentul de faţă bogaţi nu suntem. — Şi că nu săracul e opusul bogatului, cine nu-i bogat nu-nseamnă

că-i tocmai sărac. Săracul e şi mai jos, e lipit pământului, săracul e mai sărac decât săracul. — Nu, băiete, noi nu suntem săraci, noi doar trăim în sărăcie.

Tatăl nostru era tot timpul distrat, caracteristică pe care şi-o masca prin complezenţă şi atenţie. Mereu era puţin în altă parte decât unde se afla. Întindeam mâna după el, dar înşfăcam aerul. Uneori aerul avea forma tatălui meu. Cu acest *sărac* vs. *a trăi în sărăcie* părea că tata afirma, de fapt, că dintr-un anume motiv misterios nouă ne-ar fi mai uşor, de parcă noi am fi vrut să fie aşa, din joacă, din distracţie, situaţie care putea fi oricând schimbată.

— Dar astfel spus e puţin exagerat — dădea vesel din cap tata. Îi plăcea când mă vedea încurcat. În perioada deportării, acest lucru totuşi ne-a ajutat mult, astfel că în fiecare clipă aveam motive să ştim că ni se întâmplă o nedreptate. Aspectele exterioare ale înfrângerii ascundeau o victorie morală.

— Greul e greu — grăi din bucătărie o femeie.

112

Într-una din zile, mama, în culmea disperării că n-avea ce să ne dea de mâncare, şi nici de cerut împrumut nu mai putea, a furat nişte cartofi şi a fost prinsă asupra faptei. A plâns. Mai târziu am văzut-o de mai multe ori plângând, dar întotdeauna din cauza tatei (o dată, din cauza mea); de data asta plângea din cauza ei.

Stătea în cerdac şi hohotea. Veneau s-o vadă toţi ai casei, de parcă ar fi participat la o procesiune în faţa unui stăpân puternic, a unui rege, veneau toţi în afară de stăpânul casei (a se înţelege: ţăranul), nenea Pista, care pe vremea aceea (1951), în conformitate cu tot mai ascuţita luptă de clasă, îşi ispăşea binemeritata pedeapsă de chiabur în închisoarea de la Hatvan. Localitatea Hort făcea parte din zona de atracţie a închisorii de la Hatvan. Fusese închis pentru că

a ascuns produse agricole sau pentru că încălcase interdicţia de a tăia animale sau pentru că nu măturase curtea (un fir de pai în faţa fântânii), pentru orice; în cadrul acelor severe relaţii arhaice nici vorbă de cauză şi efect, cum îşi imaginaseră vechii greci. Cauza şi efectul nu erau în relaţii de cauzalitate, ci în relaţii juridice.

— Niciodată n-am înţeles — spunea mama — de ce trebuie să precizeze statul comunist că sprijină cu metode juridice acţiunile sale de violare evidentă a dreptului. De ce nu-i suficientă execuţia lui Rajk, de ce-i nevoie şi de mărturia lui?

— Tradiţie europeană — conchise tata dus pe gânduri. — Şi Inchiziţia făcea la fel. Ideile pot fi sfărâmate exclusiv împreună cu coloana vertebrală.

A sosit Annu, fata cea mare a proprietarilor, părul îi ajungea până la brâu, faţa, faţa ei foarte frumoasă era mâncată de o boală de piele, pete roşii, misterioase, Mami i-a făcut rost de un medic, pentru că ea n-avusese curajul, îi era ruşine. A mângâiat părul mamei.

— Nu vă necăjiţi, tanti Lilike!

Mama ei, tanti Rozi, a adus supă caldă de găină, ca unei bolnave.

— Mănâncă Lilike, omul întotdeauna trebuie să mănânce. Întotdeauna.

Mami se smiorcăia, îşi ducea încet lingura la gură, molfăia oasele de pui. Papi stătea discret în faţa ei, la picioare, din când în când îşi întindea mâna şi-i mângâia braţul.

A venit şi Pistacelmic, se uita cu nişte ochi mari la mama; ca-ntotdeauna: şi-a exprimat respectul.

Apoi, peste zece ani şi ceva, Pistacelmic avea să se amestece într-o delapidare la Fabrica de Zahăr din Hatvan.

— A ciupit, ciup, ciup — chicoti mătuşa Bogyica, de parcă i-ar fi aprobat fapta sau parcă ar fi fost vorba de ceva vesel, hazliu, un fel de ştrengărie; deşi-i mult mai verosimil că maliţiozitatea ei, gata oricând să acţioneze, îşi găsise un teren fertil; în lipsa oricărui simţ al umorului, ironia, ca

element fundamental al caracterului ei, se lăsa înhăţată în mod necesar de ghearele maliţiozităţii. („Au intrat aici, nu-i aşa, ruşii ăia viguroşi. Acu' nu intru în fundătura aceea — oare ei au violat-o pe cumnată-mea sau ea se purtase indecent şi provocator...")

Seara târziu, când nimeni nu mai obişnuia să sune la noi, au sunat. Ne-a intrat în casă o adevărată delegaţie de la Hort, bărbaţi cu cămăşi albe şi pălării negre, de parcă se pregăteau de liturghie, şi femei în fuste şi taioare, de parcă ar fi fost un spectacol de gală (obligatoriu) la casa de cultură. Am tras cu urechea (firește), dar n-am auzit decât una şi aceeaşi propoziţie, repetată mereu şi mereu.

— Dom' doctor profesor, ajută-l pe Pista nost', dom' doctor profesor, ajută-l pe Pista nost'!

Dar tata nu l-a putut ajuta, l-au şi închis pe Pistacelmic. Fapt pentru care cei din Hort s-au ofuscat foarte tare pe tata. Dacă ar fi vrut, firește că ar fi putut aranja. Nici prin cap nu le-a trecut că tata nu putea să vrea nimic, exact la fel ca şi ei. Dacă nu şi mai puţin ca ei...

Când toţi cei din casă se perindaseră deja prin faţa mamei, dar totuşi nici o schimbare, mama scâncea, tata stătea în faţa ei, pe jos, totul a fost reluat, pe neaşteptate, de la capăt, a venit iar toată lumea (în afară de nenea Pista), Annu, tanti Rozi, repetându-se fiecare pe sine şi repetându-şi gesturile, rugând-o pe mama să nu-i pese, nu-i grav, nu-i atât de grav, au păţit-o şi alţii, n-ai ce face din moment ce te obligă nevoile.

Dar în zadar au tot spus (păgubiţii) că nu-i grav, era grav. Foarte grav. Apoi toată lumea a uitat. Şi ei, şi mama, şi tata, în felul meu, chiar şi eu.

113

În relaţia noastră cu sărăcia simţeam ceva enigmatic, ceva care nu era tocmai normal. Practic eram săraci, astfel vedeam situaţia, hainele ne erau sărăcăcioase (multă vreme

am fost convinşi că hainele pentru copii sunt uzate din capul locului, că nici nu există haine noi), vara nu mergeam nicăieri în vacanţă, covoarele din casă erau tocite, mâncam rareori carne, pui aproape deloc — dar noi niciodată nu ne gândeam la asta! M-am exprimat greşit, deci: noi n-am constatat această sărăcie — pe de o parte, ne fusese ascunsă, o ascundea mama, iar pe de altă parte, aveam de toate, firește, acest lucru însemnând că pentru noi totul reprezenta ce aveam. Tata nu se gândea la problemele astea, noi nu le observam, mama era cea care ţinea echilibrul: nu voia să se piardă acel ceva moral implicat de sărăcie. Dacă tot roboteşte ca o vită, cel puţin să fie compătimită. Sau îşi dorea şi mai puţin decât atât: dacă tot roboteşte ca o vită, cel puţin. Dacă.

Au existat, totuşi, semne care indicau că această sărăcie pragmatică e zidită pe un fundament confuz. Păi e suficient să ne gândim la gătit! E-n regulă, era el sărăcăcios, dar în ce fel?! Să nu ne ascundem după deget, mama era captiva aperitivelor. Chiar şi-n timpul deportării. În faţa colegilor de clasă problema aperitivelor pur şi simplu am negat-o. N-avea nici un rost să ne fi încurcat în explicaţii lipsite de orice speranţă. Ardei umpluţi cu brânză şi mărar sau roşii, în locul ardeilor, sau o simplă ceapă fiartă servită cu maioneză, o conservă de pateu de ficat dres cu smântână şi cimbru, un ceva, acolo. Formă. Mama ştia să facă din orice un ceva, adică nu un simplu ceva, ci un ceva frumos. În toate domeniile vieţii ducea o luptă crâncenă împotriva a tot ce era urât, diform. Din lapte de capră şi griş, un griş în lapte gros, ca un aluat, îl întindea într-o tavă şi-l punea la cuptor, după ce se rumenea decupa cu un pahar nişte rondele şi le aranja sub forma unui turn, iar între rondele punea magiun. Ăsta era Turnul Babel. În asemenea ocazii aveam voie să batem câmpii; pe de o parte, să spunem măgării evidente, iar pe de altă parte, să le spunem într-o limbă bălmăjită (înţelepciuni evidente). Raţă *sans orange*. Cine mai doreşte din sanzoranj? (Umorul declasat.) Care va să zică, aperetiv şi *dolce*. La Dolce.

— Puţin dolce? Pur la bon buş.

Întotdeauna era rostită propoziţia asta dublă, ca şi cum ar fi trebuit să luăm o decizie.

Dar sucul de roşii nu l-am mai putut refuza — cu piper, nucşoară, ghimbir, dacă aveam, firimituri de coajă de portocală. Nouă ne plăcea la nebunie. Prietenii noştri strâmbau din nas, nici măcar nu se atingeau de el.

— Ce mutre domneşti aveţi?!

În asemenea momente parcă am fi avut un anume orgoliu domnesc, eram mândri de papilele noastre gustative.

Uneori şi noi îi reproşam mamei că găteşte prea *domneşte*. Ar fi greu de explicat ce anume înţelegeam prin asta. Poate faptul că la noi supa de cartofi nu era atât de unsuroasă şi nu înotau în ea bucăţi mari de ceapă, cum vedeam la „străini", ci era palidă, cu smântână. E franţuzească, susţinea mama. Mai primeam şi supă de ceapă. Iar la fripturi, nici asta nu mai întâlniserăm nicăieri până atunci, puţin contra-gust dulce, de exemplu, fructe gratinate sau legendarul „sos picant", un amestec dintr-un muştar banal şi un magiun banal.

Ei, dar să nu uităm lucrul cel mai grav: tacâmurile de argint. Faptul că noi întotdeauna, nu numai duminica sau la sărbători, mâncam cu tacâmuri de argint.

— De ce?

— Pentru că n-avem altele — rânjea tata, iar mama dădea din cap. Ne-a şi rămas în mână greutatea argintului. În ospeţie sau la cantină, mâinile noastre au fost nevoite să se obişnuiască cu aluminiu.

— Ce-i cu voi, nu sunteţi în stare să mâncaţi ca lumea?! — pentru că o mână prea uşoară nu-şi poate controla gesturile, varsă mâncarea, murdăreşte totul, ca un porc. Tăceam. Apoi ne-am dat de gol. La ştrand. Dar ne-am fi dat de gol chiar şi fără tacâmuri de argint.

Aproape toată vara ne-am petrecut-o la ştrandul de vizavi de casă — dimineaţa, ţuşt, la ora închiderii, acasă. Am fi putut mânca la bufet, dar era scump, sau din pachet, ca la şcoală, să luăm cu noi pâine cu unt şi cu ardei, uneori se

şi întâmpla, fiecare felie împachetată separat în şerveţele de hârtie, dar la prânz trebuia neapărat mâncare caldă. Dacă era posibil, noi mâncam la doişpe, obicei moştenit din deportare, de la ţară; dangăt de clopote, prânz, de-a lungul secolelor. Adică la doişpe întrerupeam totul, fotbal, înot, gacicăreală, şi mergeam la gard unde mama ne aştepta deja cu sufertaşul, pentru că omul trebuie să mănânce, iar mâncarea trebuie consumată ca lumea, manierat; deci, într-unul dintre compartimentele sufertaşului nu era mâncare, ci şerveţele şi singurele tacâmuri din casă, alea străvechi. Stăteam unul lângă celălalt, cuţit de argint, furculiţă de argint — printre trupurile despuiate pe jumătate arătau mai absurd decât erau de fapt —, Isuse, binecuvântează mâncarea şi băutura servilor tăi. De jur împrejur, prietenii se uitau cu un sictir elegant la salata de fasole verde cu mărar(!).

Aceste prânzuri n-au ajutat la contopirea noastră cu masele muncitoreşti.

114

Nu-mi cunosc malurile, spune Ahmatova într-un vers al său. Viaţa tatălui meu fusese deturnată, la fel ca marile râuri ruseşti, respectiv, foarte sovietice. Nu-mi cunosc malurile, tata niciodată n-a rostit această propoziţie. Nu pentru că şi le-ar fi cunoscut, ci pentru că nu s-a uitat la ele. În primii douăzeci de ani din viaţă n-avea ce să vadă, obligaţiile unui prim născut sunt bine definite, totul a curs lin, frumos, în propria albie, conform normelor, poate doar pantalonii păreau prea scurţi faţă de cum s-ar fi cuvenit să fie la contele de Galánta, eternul domn şi căpitan al castelului de la Fraknó, membru ales pe viaţă în Camera Magnaţilor, succesorul prezumtiv al fideicomisului. Douăzeci de ani pe ogoarele aristocraţiei: nu strică, nu foloseşte.

În război, omul nu se prea uită.

Apoi, când ar fi putut să privească prin jurul său, s-a întâmplat ce putea să se întâmple. Tata niciodată nu s-a gândit cum ar fi putut să-i fie viaţa, la ce putea să fie în locul a ce era, de fapt; este ce este.

115

Adevărata lui viaţă începuse când şi-a reamintit de domnişoara Lili, adică de învăţătoarea văduvă deja în vremea aceea. Mama se purta ca o persoană care încă trebuia convinsă de unele lucruri, altfel era îndrăgostită-lulea de tata (ringhişpil, viespe). Iar tata se purta ca un tânăr îndrăgostit-lulea, pentru că era un tânăr îndrăgostit-lulea.

S-a arătat dispus să meargă până şi la un spectacol de balet, în general a împărtăşit fără rezerve interesul mamei faţă de cultură, o însoţea la Muzeul de Arte Frumoase, la Academia de Muzică, la teatre. Mai târziu, când am început să ne explorăm rădăcinile, ne-a povestit până şi nouă acest lucru ca fiind o dovadă a dragostei sale.

— Ei bine, m-am dus până şi la un spectacol de balet! — îşi amintea cu mândrie.

Drept recompensă, revanşă (mama pronunţa: rövans), dinte pentru dinte, mama îl însoţea la meciurile de fotbal. Sau mergea. Cel puţin o dată a fost. Din diverse motive, tata a povestit foarte mult despre marele Henni, portarul echipei Fradi; deci, mama ştia astfel multe lucruri despre Henni, dar mai nimic despre jocul în sine, eventual, totuşi, că se joacă pe goluri, aşa că atunci când echipa Újpest a marcat un gol în poarta lui Fradi, a lui Henni, a noastră, mama s-a ridicat chicotind în mijlocul înmărmuriţilor suporteri-Fradi, go-ool!, a ţipat ea bucuroasă, bărbaţii cu priviri triste, obosite uitându-se la ea în tăcere în timp ce tata şi-a îngropat de ruşine fruntea în palme. De multe ori am auzit asta, mai ales în interpretarea plină de demnitate a mamei. Noi, suporterii echipei Fradi, copiii fotbalului, ne uitam la ea cum se uitase

atunci pe stadion mulţimea bieţilor bărbaţi unguri cu inima verde-alb.

116

Icoană clasică: tată-fiu, mergeam cu tata la meciuri de fotbal. Împreună îl văzusem pe Albert jucând pentru prima dată pe strada Üllői, avea şapteşpe ani. Momentul acela de linişte speriată când genialitatea îmbracă subit o formă concretă. Avea capul bandajat, probabil că se întâmplase ceva în prima repriză, dar pe asta n-am văzut-o.

— Uite-l pe ăla cu turban — privea semnificativ de jur împrejur tata —, o să mai auzim despre copilul ăla. — El prorocise încă de pe atunci.

Făceam totul aşa cum trebuie, cum era obiceiul. Înainte de meci cumpăram seminţe de floarea-soarelui sau de dovleac. Fie separat, în cornete de hârtie, fie ne întorceam şi arătam buzunarul din spate al pantalonilor, eventual deschideam buzunarul, indicând unde să fie pusă marfa. Iar în pauză ne grăbeam — alergam, fără excepţie; întotdeauna alergam: tata mă ţinea strâns de mână trăgându-mă după el, iar eu pluteam ca un palton sau ca o zână — ca să prindem un loc bun la coada de la bufet, fără să pierdem, evident, nici măcar o secundă din partidă. Îi desconsideram profund pe cei care ieşeau mai repede. Eu obişnuiam să beau limonadă sau aşa-zisa răcoritoare a călătorului (auzisem mai târziu denumirea încetăţenită pentru asemenea băuturi de provenienţă obscură, fără alcool, cu marcă socialistă: balele calului), iar tata, bere. Una sau două halbe de bere. Trei. De acasă primeam indicaţia ca după a doua halbă să-ncerc să-l opresc, iar după a treia, neapărat.

— Papi, te rog eu frumos să nu mai bei încă una — l-am rugat o dată, dar s-a uitat la mine cu nişte ochi că m-am lăsat păgubaş pentru totdeauna. Chiar şi la a patra halbă. Dacă se întâmpla să fie. (Pentru că tocmai câştigase echipa,

deci, în ameţeala victoriei, sau pierduse, atunci în neputinţa tristeţii, iar dacă era egal, ca să aibă loc evaluarea tehnică a jocului.) Dacă era cazul, îl însoţeam fără comentarii la cârciumă, deşi asta nu-mi mai plăcea, băşca îmi era puţin şi teamă, tata devenea mai imprevizibil, mai melancolic. Dar fără îndoială că până la a treia halbă era vesel, iar acest lucru era foarte plăcut.

Ne întorceam la locurile noastre ducând crenvurştii şi cârnaţii prăjiţi, asortaţi cu o porţie mare de muştar, procuraţi în pauză. Priveam cu mare plăcere inclusiv terenul gol. Totul era frumos. Îmi amintesc bine de toate gusturile astea, seminţe de floarea-soarelui lipite-ntre dinţi, balele calului, cârnaţi unsuroşi, cu boia şi muştar, *lângă mine*, fumul de ţigară şi mirosul unei beri! Iar în faţă, acel minunat pătrat verde, cu linii şi cercuri albe în interior.

Paradisul poate fi aşa — tata, mâncare bună, frumuseţe — mă gândeam.

Dar se pare că-mi imaginam paradisul a fi prea catolic, pentru că fericirea asta trebuia s-o obţin, s-o răscumpăr cu suferinţă: de fiecare dată, fără excepţie, mă durea îngrozitor capul, aveam migrene, vomitam. Dar numai după meci. Ne buluceam în mulţimea care cobora scările, el se uita la mine, eu dădeam din cap, intram la primul veceu, el se posta în faţa pisoarului, iar eu aşteptam să se elibereze o cabină, apoi aşa. Aşteptarea asta mi se părea năzuroasă, asta nu-mi plăcea. După care, tata zicea:

— Ce palid eşti!

Întotdeauna asta. Era nerăbdător, dar îşi masca nerăbdarea. Ca o criză, aşa era migrena asta. Începea la mijlocul reprizei a doua, cam pe la minutul douăzeci-douăj'cinci, iar cu vomitatul se şi termina (numai că eram puţin palid). Dar pofteam la fel de tare crenvurştii şi cârnaţii prăjiţi, chiar şi după ce-mi fusese dat să-i revăd sub formă de bucăţi-bucăţele plutind în vasul veceului. O singură dată s-a întâmplat, jucam cu echipa din Tatabánya care se lupta eroic, că a-nceput să mă doară capul la sfârşitul pauzei, iar în conformitate cu asta

totul s-a accelerat, oamenii au sărit care-ncotro, hlizindu-se îngreţoşaţi.

— Nu mai bea atâta, ţâncule, futu-i!

Tata nu-şi mai masca nerăbdarea, mă apăra nerăbdător.

— Faceţi loc, nu vedeţi că nu se simte bine?, credeţi că *ne* distrăm?! — şi-mi şterse gura cu un gest agresiv. M-a durut. I s-a pătat mâneca de la cămaşă, dar pe el asta nu-l interesa, nici vorbă să fie mofturos. De exemplu, niciodată nu l-am văzut să-i fie scârbă de ceva.

O dată.

117

Familia mamei nu prea dorise această căsătorie, aveau rezerve faţă de tata şi ai lui, deşi pe vremea respectivă, 1947–48, nu mai existau relaţii de serviciu între cei doi bunici, însă cu toţii îşi aminteau, firește, de una-alta. Dar pe bune că mama nu putea fi acuzată că ar fi vrut să se instaleze în bunăstare. Cel care ar fi susţinut aşa ceva n-ar fi dat dovadă de un bun simţ al ritmului. Pe vremea aceea, tata putea fi iubit numai pentru ochii lui frumoşi.

Chiar şi Endre, aşa-l chema de fapt, dar toată lumea îi spunea Pochi (în uriaşa livadă din Nagyszentjános era un păr ale cărui fructe se pârguiau foarte repede, iar unchiul Pochi, când era încă foarte mic, obişnuia să meargă lipa-lipa sub păr; îşi lua scăunelul şi stătea cu orele sub pom, pândea perele — când cădea câte una aproba din cap şi spunea: poc; până la vârsta de patru ani n-a rostit alt cuvânt), fratele mai mic al mamei, întors în octombrie 1947 de pe front, s-a opus căsătoriei, deşi îl iubea pe tata, se născuseră în acelaşi an, în aceeaşi perioadă ajunseră la Budapesta, la facultate, respectiv, la Ludovika, la academia militară.

Tot împreună au cutreierat şi nopţile. Barul Tabán, din strada Hadnagy, iar acolo o chelneriţă cu numele de Micike!

— Am reuşit să facem o notă de plată demenţială, ceva în jur de zece sau cinşpe penghei. Iar mâinile ni s-au întâlnit sub masă, pe genunchii lui Micike! Am râs toţi trei, ce altceva puteam să facem?

Unchiul Pochi grăi astfel către sora lui preferată: — Nu uita, o familie de aristocraţi mai degrabă tolerează ca fiul lor să se-nsoare cu o curvă decât cu o femeie dintr-o familie de boiernaşi. E o familie generoasă, dar generozitatea şi-o consumă doar ei între ei, în familie. Pot să spună orice, întotdeauna te vor dispreţui. Mai ales viitorul tău socru. Un pudel cu un pudel, un ciobănesc cu un ciobănesc, nu uita treaba asta. Unchiul Pochi era sever, mai mult decât atât, pedant, şi mai mult decât atât, avea principii, iar principiile şi le-a păstrat. Avea principii inclusiv privind educaţia, principii teoretice, în spiritul cărora a şi biciuit-o deseori pe mama pentru educaţia noastră greşită în elementele ei fundamentale. Şi că o să ne arate el. Dintr-un motiv anume, Mami n-a râs de el, nu l-a trimis la plimbare, ci i-a dat mână — cel puţin mânuţă — liberă.

Ca un prim pas, unchiul Pochi a introdus aşa-numitul Caiet Negru, un caiet negru în care erau notate lipsurile noastre, greşelile noastre, concretizările care mai de care ale obrăzniciei şi trândăviei noastre; în acelaşi rând cu toate aceste adnotări erau trecute pedepsele (interdicţii, plăţile în natură) cuvenite (impuse), precum şi atestarea ispăşirii pedepselor.

Ne conformam acestui nou ordin cazon fără să crâcnim şi cu o mutră indiferentă. Mama ne privea uluită şi cu suspiciune, nu era obişnuită să primească *atâta* ajutor.

Cu toate că şi până atunci mergeam sistematic la cumpărături, primeam lista cu ce trebuia să cumpărăm, în paranteză era scris ce anume să aducem dacă n-am fi găsit produsul respectiv, le ştiam pe toate, n-aveam motive de teamă, zece chifle, două chile de pâine, două sute de grame de parizer. Niciodată parizian. Când era vorba de salam de iarnă, scria pick (la magazin noi ceream salam de iarnă). Dar

din ăsta rar cumpăram, niciodată felii, ci bucată întreagă, urmând ca ea să-l taie-n felii. Numai ea avea voie, nici măcar tata, pentru că toţi ceilalţi tăiau (ar fi tăiat) felii prea groase. O dată, când am molfăit — în mare secret, păcătuind — o felie groasă de un centimetru, de parcă ar fi fost o bucată de cârnat, ba mai mult, o bucată de pâine, nu semăna cu ce mi-era cunoscut; inclusiv remuşcarea poate altera gustul, sau fascinaţia păcatului.

Niciodată n-am văzut felii atât de subţiri ca ale mamei. Adevărate minuni ale creaţiei, puteai să vezi prin ele. Era stabilit câte felii se puteau pune pe o felie de pâine. Fireşte, în cazul unchiului Pochi ar fi fost vorba de procente, cât la sută din suprafaţa pâinii poate fi acoperită şi aşa mai departe, başca ar fi trebuit să şi calculăm treaba asta. Mai târziu, în perioada gimnaziului, mergeam la el să învăţ mathematică superioară, cum îi plăcea să spună. Avea mai degrabă o logică de inginer decât de matematician, dar era o ordine desăvârşită în mintea lui, ceea ce avusese un efect benefic asupra mea. Suporta bine inclusiv faptul că nu reuşeam (reuşea) să rezolvăm (rezolve) unele probleme, acest lucru mirându-mă doar pe mine.

Omul simte (din păcate) cât i se cuvine din salam. În mod clar, feliile nu puteau fi puse în aşa fel încât să se atingă, nici unele peste altele, iar felia de pâine nu putea fi mai mare decât una pe care era permis să se pună trei felii de salam. Sora noastră, căreia îi plăceau ghicitorile, pur şi simplu îi plăcea să gândească, să-şi folosească eficient capul (dacă o veveriţă jumate mănâncă într-o zi jumate o alună jumate, câte alune mănâncă nouă veveriţe în nouă zile?), a pus pe tapet suprafaţa ideală a feliei de pâine, unde anume se poate aşeza cantitatea cea mai mare de salam, unde cantitatea ideală, deşi era inutil să ne gândim la aşa ceva pentru că ideală-i chifla, o jumate de chiflă unsă cu unt, unt doar cât să acopere „gropiţele", apoi o felie de ardei verde şi o singură felie de salam de iarnă.

Printre marile performanţe didactice ale unchiului Pochi, alături de Caietul Negru, se mai număra şi Concursul Să Mâncăm Frumos. Elaborase criteriile teoretice ale mâncatului frumos, precum şi regulile acordării punctajului armonizat cu aceste criterii. Cum trebuie ţinute cuţitul şi furculiţa (nu la bază), lingura e dusă la gură, nu gura la lingură, mâinile niciodată sub masă, coatele lângă trup (drept exerciţiu, în timp ce mâncam într-adevăr ţineam strâns sub subsuori câte o carte), iar apă doar după supă. Arborând o atitudine severă, membrii juriului, adică părinţii şi eminenţa cenuşie a acţiunii, umblau de jur-împrejurul mesei: notau, făceau mutre, dădeau din cap, le plăcea în mod vizibil; se distrau. Dar nici vorbă să vadă că noi nu ne distram. Noi ne simţeam stânjeniţi, respectiv, voiam să câştigăm, cu toate că-n timpul mesei e bine ca omul să nu vrea nimic altceva decât să mănânce.

118

Bunicul din partea mamei fusese considerat nu neapărat un băutor, dar un om petrecăreţ — treaba asta o aminteau cu mândrie atât Bogyica, cât şi nenea Pochi, mama nu se pronunţa. Nu băutor, dar petrecăreţ, adică disciplinat, un om căruia îi plăcea să trăiască. Dansa pe masă, la restaurantul Vaporul Alb din Győr, în timp ce taraful lui Deske Nyári îi cânta la ureche. Dar chiar şi aşa se trezea în zori, dejuna fix la doişpe jumate, urmau poşta, ziarele, apoi o juma' de oră de somn. În fiecare seară îşi anunţa ordinele fermierilor, administratorilor şi adjuncţilor acestora. Douăj' şapte de mii de iugăre de pădure şi încă pe atât fără pădure, asta era suprafaţa pe care avea sarcina s-o îngrijească, pentru că suprafaţa asta o poseda celălalt bunic. O muncă responsabilă. De vorbit cu chimistul de la Magyaróvár în problema îngrăşămintelor adecvate. Cât lapte dau zilnic în medie vacile fermei de la Forna, renegocierea condiţiilor cu

arendaşul Wittman. Juca şi taroc, partide scurte. Copiii îşi vedeau rar părinţii, regulamentul de la internat prevedea lunar doar o singură vizită acasă. Niciodată nu s-a atins, nici măcar cu un deget, de copii; bunica, da. De la ea primeau chiar şi palme.

Noi n-am mai avut ocazia să-i cunoaştem severitatea, doar tristeţea înspăimântată a senectuţii care i se cuibărise în profunzimea profunzimii ochilor căprui. Devenise urâtă la bătrâneţe, parcă avea chipul sculptat doar pe jumătate, au apărut suprafeţe noi, necioplite, fisuri aspre. Acest lucru era frapant mai ales în comparaţie cu frumuseţea Bogyicăi. Dar era adorabilă, adorabila noastră bunică.

La un moment dat, de la o zi la alta, a uitat să gătească. Stătea gură-cască în bucătărie, scotea câte o cratiţă, o punea la loc, ridica o cutie cu condimente, o punea la loc.

— Nu te supăra, fetiţa mea — îi spunea Bogyicăi chicotind —, dar am uitat! Am uitat totul! — Parcă ar fi recunoscut o năzbâtie copilărească, o glumă bună.

Apoi n-a mai recunoscut nici persoanele, confunda viii cu morţii şi încetul cu-ncetul a copleşit-o un soi de manie a persecuţiei — concret, că Mami ar vrea să atenteze la viaţa ei. Noi îi accentuam cu însufleţire presupunerea şi-i serveam multe şi mărunte probe materiale privind ticăloşia femeii despre care vorbea. Pe mama o vedeam şi o simţeam atât de bună şi de perfectă, încât realmente ne făcea o mare plăcere să vorbim despre ea ca despre o persoană nelegiuită. Într-o măsură atât de mare n-avea nimic comun cu realitatea tot ce spuneam, încât consideram campania noastră secretă de calomniere drept o inocentă declaraţie de dragoste. S-au adunat multe absurdităţi caraghioase; ne simţeam excelent. Iar bunica era o credulă entuziastă, aproape că renăscuse. I-am promis până şi un pistol, pentru legitimă apărare. Moment când ne-a spus pe neaşteptate:

— Dragii mei gândăcei, ţin morţiş să fie un Smith and Wesson de calibru 38.

Nimeni n-a ştiut de unde scosese treaba asta.

119

În 10 iunie 1777, János al IV-lea (Nepomuk), din ramura Csesznek, şambelan, prefectul judeţelor Hunedoara şi Zarand, apoi al judeţului Veszprém, eminenţă cenuşie, supleantul maestrului uşier, membru al lojei masonice „Speranţa Încoronată“ din Viena, s-a însurat la Schönbrunn cu contesa Ágnes Bánffy de Losoncz, fiica contelui Dénes şi a baronesei Ágnes Barcsay de Nagybarcsa, fina şi fiica adoptivă a reginei Maria Tereza.

Aş povesti în treacăt o întâmplare din perioada în care fusese prefect de Veszprém: într-o zi, ruda de odinioară s-a opus cu prea mult zel alegerii lui János Horváth de Kocs în funcţia de subprefect, atitudine care a înfuriat atât de tare congregaţia pentru restaurarea funcţiilor, mai exact, pe nobilii domni din Szentgál, încât aceştia, ameninţându-l că-l vor omorî, au spart uşa sălii de la prefectură; atmosfera a fost atât de încordată, încât era cât pe aici să izbucnească violenţele, dar János, însoţit de fidelul său vânător, s-a strecurat subit din încăpere pe una din uşile laterale şi a alergat spre încăperea destinată privatei, urmat fiind de electorii gălăgioşi. Dar în faţa uşii l-au ajuns din urmă şi i-au rupt una din mânecile dolmanului. Văzând că se-ngroaşă gluma, vânătorul şi-a scos cuţitul ameninţându-i pe cei prezenţi, iar pe strămoşul nostru l-a împins dincolo de uşă, punând astfel capăt prigoanei.

Tatăl lui Ágnes fusese catolic, mama, protestantă, care în momentul căsătoriei a semnat un consimţământ mutual prin care se angaja că-şi va educa toţi copiii (cum scrie la carte) în religia catolică. Dar nici prin cap nu i-a trecut să facă asta. Tatăl, în calitatea sa de cancelar al Ardealului, era mult timp plecat (la Viena), astfel că mama a vrut s-o oblige pe fiică să se mărite cu un om — bărbat — protestant. Când cancelarul şi-a dat seama ce se petrece în absenţa lui, a

somat-o pe nevastă-sa să-i dea fata, somaţie care n-a fost luată în consideraţie, dimpotrivă. Bánffy a încercat în zadar să facă presiuni asupra „diavolului protestant". Ca atare, a ordonat un atac militar asupra propriei sale locuinţe din care şi-a eliberat fiica, ducând-o apoi la Viena, la mama lui. Aici au botezat-o după ritul catolic, naşa ei a fost regina, s-a măritat cu János, ruda mea, cununia religioasă a fost oficiată la capela imperială de la Schönbrunn, dota miresei a fost oferită de către regină, la fel, tot la Schönbrunn, şi prânzul festiv. (Detaliile festivităţilor sunt relatate de către dama de companie, soţia contelui Mihály Michna, născută Latonselle Desfaigny, baroneasă, în scrisorile adresate familiei Bánffy. — Una din pernele de catifea purpurie din caleaşca aurită dăruită de regină s-a păstrat până-n prezent.)

Ei bine, Josefa, una din fetele acestui cuplu, nu, Marianna, care s-a măritat cu prinţul Ruspoli, n-a ştiut nici un cuvânt în limba maghiară. Mătuşa asta a mea stătea la fereastra palatului din Roma, în jurul ei erau membrii numeroasei familii Ruspoli, şi-a plimbat privirea peste acoperişurile clădirilor din Vatican, s-a întors şi cu o pronunţie impecabilă, doar *r*-urile le-a pronunţat ceva mai repede, cum fac, de exemplu, cei din Cegléd, a spus:

— *Őry Jánosnak árnyékában jó ülni*[*].

Nici înainte, nici după n-a mai pronunţat vreun cuvânt în maghiară. A fost înmormântată la Viganello, în cripta familiei Ruspoli.

Őry (Őri?) Jánosnak árnyékában jó ülni. Nimeni n-a ştiut de unde scosese treaba asta...

120

Când era vesel, bunicul fluiera. Mama era cea pe care o punea cel mai des pe genunchii săi. Într-o zi a trântit de

---

[*] E bine să stai la umbra lui János Őry. (*N. tr.*)

perete, de furios ce era, o ceaşcă de cafea. (A fost caldă supa rece de vişine. Ciudat: dacă se răcea supa, întotdeauna glumea: Te pomeneşti c-a suflat vântul prin bucătărie? Furtuna, boarea, uraganul?! *Oarece* era...) Apoi a doua zi, comanda la Viena, drept semn al împăcării, un serviciu de masă de douăzeci şi patru de persoane. Avea un respect incontestabil. Nici băieţii nu polemizau niciodată cu el. Dacă Apik aşa consideră... Cum vrea Apik. Bogyica şi fraţii ei erau de părere că era mult mai mărinimos decât celălalt bunic, în ciuda diferenţei, de la cer la pământ, privind averile deţinute.

— Ilustrisimului domn nici măcar nu i te poţi adresa — spunea iritată Bogyi.

— Asta nu-i adevărat — îi replica tata aplecându-şi ruşinat capul.

La Ludovika, ofiţerul care răspundea de clasa unchiului Pochi era Imre Jóni.

— Doresc o permisie, tata e-n pragul morţii.

— De acord, dar dacă tatăl dumitale nu-i pe moarte, ordon să te aresteze!

Bunicul a murit în 4 octombrie 1940, seara la ora şapte. Toţi cei patru copii stăteau la căpătâiul patului său, aşteptau ora şapte. În clipa morţii, Mamili a început să delireze şi l-a blestemat pe Dumnezeu.

L-a blestemat pe Dumnezeu.

Înspăimântaţi, copiii au început să hohotească.

Apoi niciodată n-au mai vorbit despre asta. Când soră-mea a aflat cele întâmplate, s-a grăbit de-ndată la bunica s-o întrebe. Soră-mea e cea care pune toate întrebările: astfel e curajoasă şi astfel e laşă.

Bunica a roşit, apoi a zâmbit, apoi a clătinat din cap.

— Despre ce vorbeşti, gândăcelul meu? Mai bine îţi fac nişte clătite.

Pentru că ştia să facă nişte clătite incredibil de gustoase şi uşoare... Le întorcea aruncându-le în aer! Niciodată în nici o altă situaţie nu era jucăuşă, ba mai mult, nici măcar veselă, numai când făcea clătite.

Apoi a uitat până şi cum se fac clătitele.

121

Dacă suntem sau nu copii zămisliţi din dragoste, îi întrebam pe părinţii noştri, separat pe fiecare, păcălindu-i şi folosindu-ne de unul împotriva celuilalt. Dar îi întrebasem prea târziu, întrebarea nu avea sens.

122

Totuşi, nu se poate spune că familia tatălui meu — spre deosebire de cea a mamei — ar fi vrut căsătoria, pentru că asta ar fi însemnat voinţa bunicului, care n-a vrut nimic în legătură cu această căsătorie.

Ceea ce-i de mirare, nu-i aşa? De parcă nu l-ar fi interesat soarta tatei.

Dar pe bunica o interesa.

Tocmai de asta o vizitase în mod oficial pe mama, voia pur şi simplu s-o convingă să accepte căsătoria, care de altfel n-avea nevoie să fie convinsă, dar bunica a intuit bine că mama era puţin ezitantă. Pe vremea aceea, mama locuia cu Mamili şi familia Bogyicăi, vizavi de bazinul de înot Császár. Ceea ce nu făcuse niciodată, de data asta bunica s-a spilcuit. Bogyica râdea în secret. Ea fusese cea care a făcut cafeaua, renumita ei „cafă“ gustoasă, pentru negociatoare. Pe mama o irita aroganţa surorii ei mai mari. Ea n-avea chef să râdă.

Îi era teamă. Pentru că îi era teamă de tot şi de toate? Sau pe vremea aceea încă nu? Pe vremea aceea era încă aşa cum apare în fotografii? („Sunt o doamnă, personajul principal al propriei mele vieţi, aşa am decis.“) De cele mai multe ori noi am văzut chipul „mamei jertfită familiei“, din chipul acesta licărea uneori, să spun aşa, chipul surorii mele mai mici, chipul unei femei neînfrânate, care se ţine de ştrengării, dar totuşi, liniştite. Trăsăturile de o asimetrie sălbatică frapau

mai ales în comparaţie cu cele ale Bogyicăi, sora ei. Care era de o frumuseţe extraordinară, parcă ar fi coborât dintr-o revistă-magazin pentru femei — din aceeaşi cu tanti Mia —, în anii cincizeci, eleganţa-i distinsă fiind în sine o demonstraţie privind caracterul întâmplător al dictaturii proletariatului. Nu putea să nu fie elegantă şi superbă. Dar, în totală contradicţie cu asta, ea nu îndrăznea şi nu putea să facă nimic altfel decât aşa cum se cuvenea. Mama amintea cu dispreţ că sora ei mai mare exagera cântărind la miligram ingredientele pentru tort. Şi, ridicând din umeri, întotdeauna adăuga:

— E adevărat, ale ei sunt incomparabil mai bune faţă de ale mele.

Bunica nu şi-a anunţat vizita, a apărut inopinat. A trecut ca o furtună pe lângă Bogyikó, ca şi cum aceasta ar fi fost camerista. Mama citea, dar când bunica s-a oprit în pragul uşii şi a examinat-o, atunci — atunci nu s-a întâmplat nimic, a citit mai departe, s-a prefăcut că nu observă nimic. A înţeles-o greşit pe bunica. Care, gata parcă de atac, asemenea unei tigroaice, din două salturi imense a şi aterizat lângă mama, eternul balonzaid negru, asemenea steagurilor bolşevicilor în filmele bolşevice, flutura în urma ei, apoi la fel de subit s-a aşezat pe vine, i-a prins mâna lui Mami, a mângâiat-o. Nu şi-au spus nimic una alteia. Fiecăreia îi plăcuse mâna celeilalte.

— Te rog frumos să nu-l părăseşti pe fiul meu.

Stăteau în jurul cafelei făcută de Bogyikó fără să scoată un cuvânt.

Bunica venise să ceară, dar când a văzut că mama îl va iubi pe tata până la sfârşitul vieţii, n-a mai rămas nici o secundă în plus. O interesa fiul ei, nu nora. Întotdeauna a ignorat-o puţin pe mama. De exemplu, niciodată n-a vorbit despre ea. Numai despre tata sau despre noi. Dar în fiecare săptămână îi scria câte o scrisoare, mai exact o carte poştală. Iar când a auzit că mama învaţă franţuzeşte (îşi reîmprospătează franceza), îi scria în franceză. Când, pentru o perioadă scurtă, englezeşte, îi scria îi engleză.

— Is the pen on the table? — o întrebam cu severitate, dar cu justeţe.

— Oui, the pen is on the table! — exclama mama really fericită. Pentru asta era întotdeauna dispusă.

Pe cărţile poştale era scris întotdeauna acelaşi text, ce fac, cum se simt ea şi sora ei mai mică, apoi o analiză, din punct de vedere al agriculturii, privind previziunile meteorologice, dacă e bine sau nu pentru ţară că tocmai acum plouă abundent, eventual câte ceva despre situaţia internaţională, o atenţie specială fiind acordată familiei Kennedy şi papei.

123

Autoacuzare istorică şi mustrări de conştiinţă?, reflexele specifice curuţilor?, efectele dublei educaţii?, nu ştiu de ce, dar am crezut mult timp că noi, la vremea respectivă, în urmă cu patru sute de ani, am trecut, dintr-un anume calcul şi urmând cu flexibilitate vocea istoriei, prin siajul contrareformei la papistaşi, acest lucru şi două mariaje încheiate cu inteligenţă fiind celebrul fundament al familiei.

N-aş spune c-ar fi fost ceva deranjant în asta. Cu toţii afirmă, toţi bogaţii, milionarii („în ziua de azi nu mai există oameni bogaţi, numai milionari"), că-i posibil să fie oameni cinstiţi, dar să nu-i întrebe nimeni cum au obţinut primul milion, deci se pare că asta ţine de natura situaţiei, pumnal, stilet, mariaj şi adulter, cadavrele galbene ale inspectorilor fiscali în apele tulburi ale Tamisei etcetera, de ce tocmai noi am face excepţie?

Firește, nici n-am fost, cu toate că strămoşul meu Miklós a trecut la catolicism nu dintr-un calcul anume, ci datorită credinţei sale, din convingere, urmând îndemnul inimii, convingerile sale cele mai intime; acest lucru ar putea fi dovedit cu prejudiciile de care avusese parte ani la rând. Firește, pe termen lung, nu. O familie a alergătorilor de cursă

lungă (nu sunt mulţi din soiul ăsta în adevăratul sens al cuvântului, poate doar cei din familia Károlyi).

Memoria familiei păstrează o scenă care mai mult ca sigur că n-avusese loc niciodată, confirmată din mai multe surse (dintr-una), în care revoltatul tată protestant îl alungă din casă pe fiul devenit catolic.

Pe vremea respectivă multe familii protestante îşi trimiteau copiii să înveţe la şcolile catolice, de obicei la cele iezuite. Pentru că nu exista o şcoală protestantă situată la o distanţă accesibilă, Miklós, marele palatin care avea să fie, a studiat la Vágsellye, în apropiere de Galánta. Interesant, familia n-avea reţineri faţă de iezuiţi, deşi dacă un iezuit punea mâna pe cineva, apoi ăla nu mai avea scăpare... Protestantismul maghiar era tânăr şi mândru, credincioşii aveau încredere în propriile lor forţe şi în providenţă. Dar necunoscute sunt căile Domnului şi ale tinerilor. Vestea că tânărul „convertitu-s-a“ a sosit încă înainte de trecerea în noul secol; István Illésházy, unchiul din partea mamei, domn cu puteri depline, palatinul din anii care aveau să urmeze (1608), militantul protestant, precum şi tătânele tânărului, „corifeul consilier avizat“ l-au chemat de-ndată acasă, la Galánta.

Când a sosit, se spune că tătâne-său, care era la masă, a trântit atât de puternic lingura în farfurie, că toată supa s-a vărsat pe Miklós.

— Da! — răspunse acesta strigând la întrebarea dacă a trecut la catolicism. Adevărat grăieşte, şi tot în credinţa asta doreşte să se săvârşească.

Nimic nu îţi va împiedica dorinţa, izbucni mânia tătânelui, care a aruncat unul după altul blidele în capul fiului.

— Dintre cei zece flăcăi, pe tine te-am dat dijmă şi bir diavolului — îl ameninţă că o să-l bată, aşa şi pe dincolo, că-l va pedepsi şi că-l va exhæreda. Pînă la urmă îl izgoni de la masă şi din casa lui.

Tânărul a îndurat cu multă pacienţă fără să cuteze să grăiască vreo vorbă de răspuns către tătâne-său, apoi s-a prăbuşit în genunchi sub un pom aflat în grădina din faţa

casei şi a lăcrimat cu mare cucernicie slăvindu-l pe Domnul Dumnezeu pentru îngăduiala de a fi suferit şi el dureri din astea pentru credinţa adevărată. Fu alungat pe jos în câmp unde-l însoţiră lacrimile şi binecuvântările mumă-sii, care-i grăi astfel:

— Fiul meu drag, tu eşti cel care ai slujit durerile maicii tale, aşa că du-te o dată cu sfânta binecuvântare a Domnului Dumnezeu — iată vorbele cu care s-au despărţit jelind. Cu tătâne-său nu s-a mai văzut, care în 1604 mai trăia, apoi nu mai dăm de numele său în documentele familiei, aşa că probabil s-a săvârşit în 1604.

Şi, desigur, este adevărat că mariajul cu văduva lui Ferenc Mágochy, baroneasa Orsolya Dersffy, a conferit un mare elan carierei sale ce avea să aibă în viitor un traseu ascendent, iar toate celelalte zvonuri care ar pleda pentru eventualitatea unei căsătorii de convenienţă nu sunt altceva decât simple calomnii, opera publiciştilor protestanţi. În toată povestea asta au excelat în mod deosebit János Szalárdi şi Máté Sepsi Lackó. Cel de-al doilea, în însemnările sale istorice, nici nu-şi poate imagina că aristocraţii protestanţi ar putea muri altfel decât otrăviţi de papistaşi, precum Bálint Homonnai şi fiul său, István, şi precum Ferenc Mágochy.

În tot cazul, ruda noastră Mágochy, arhiepiscopul Pázmány, n-a găsit nimic blamabil în circumstanţele existente. (Mama lui Pázmány, Margit Massai de Haraklány, fusese sora mai mică a Euláliei Massai, a doua nevastă a lui Gáspár Mágochy.) Nici György Drugeth n-a găsit, ba mai mult, nici iezuiţii din Pozsony n-au găsit.

Se zvonise că s-ar cam fi jucat cu jucăria încă înainte de moartea soţului ei, apoi, că ar fi trăit împreună încă înainte de oficierea căsătoriei, în fine, că Orsolya, fiind cam trecută şi stearpă ar fi angajat ţiitoare pentru Miklós, pe de o parte pentru că era bună şi mărinimoasă, iar pe de altă parte, pentru că se gândea la un moştenitor.

Ia să examinăm chiar numai şi acest aspect şi să vedem dacă străbuna noastră a fost mai bătrână decât străbunul

nostru, să zdrobim din temelie ticăloasa malevolentia protestantă. Pentru că dacă frunzărim — şi de ce n-am frunzări? — procesele-verbale ale adunărilor generale din judeţul Sopron, putem citi un protest faţă de folosirea unei păşuni aparţinând domeniului Lánzsér, scris în numele „Domnişoarei Orsolya Császár, distinsa fiică a lui Miklós Császár de Lánzsér", datat 7 ianuarie 1586. Prin urmare, la data respectivă, mama lui Orsolya Dersffy încă nu era măritată. Şi pentru că Mágochy se născuse în 1582, nenea Miklós în 1583, iar tanti Orsolya nu înainte de 1586, aceasta n-avea cum să fie mai în vârstă decât primii doi. Quod erat demonstrandum.

124

Ei bine, în ce priveşte mariajul părinţilor mei, şi acesta conferise un mare elan vieţii bărbatului la care ne referim, dar apoi, exprimându-ne cu discreţie, n-a avut un traseu ascendent. E adevărat, spre deosebire de bunica Dersffy, mama a fost mai în vârstă decât tata.

Firește, căsătoria asta a fost considerată o gravă mezalianţă, chiar dacă nu mai existau ranguri, respectiv, toată lumea, toată lumea care conta era sub rang.

Pe de altă parte, cea care dă viaţă primului născut, iar acesta mai e şi băiat, e o persoană cu rang. Astfel că datorită mie, într-o zi de aprilie, exact la mijlocul secolului, mama mea a urcat puţin în rang.

Mama a vrut un botez modest, n-o interesa prestigiul, deşi mai târziu am putut vedea chiar de mai multe ori lupta ei deznădăjduită, bătăliile invizibile cu familia invizibilă; de data asta s-a gândit mai degrabă la Dumnezeu decât la rubedenii. În schimb, rubedeniile s-au gândit la noi, aici nici tata n-a mai putut comenta, tradiţiile seculare s-au arătat mai puternice, astfel că sfânta biserică-mamă a pus îndată şi solemn mâna pe mine.

Am ţipat.

— O, micuţul păgân!

Am ţipat din pernuţa mea strămoşească brodată cu fir de argint, înzorzonată cu panglici galbene şi albastre, culorile familiei, în timp ce servul fidel al bisericii, nu lipsit de uncţiune duhovnicească (boală profesională; ca podagra în cazul minerilor), a înregistrat sporirea comunităţii.

Firește, noi sprijineam Biserica şi ex officio; în fiecare duminică, de-a lungul secolelor, stăteam în timpul liturghiei în banca patronilor protectori. (În banca patronilor protectori — am stat deja în banca patronilor protectori rezervată pentru mine personal, chiar dacă nu mi-am exercitat încă dreptul la a desemna un paroh.) Eram înlănţuiţi, nu-i aşa?, dădusem episcopi importanţi pentru cler, ba mai mult, arhiepiscop-primat, fiind vorba de relaţii permanente şi firești (înţelegând prin asta inclusiv faptul că Ferenc al nostru a sprijinit preocupările iniţiale de reformă ale lui Joseph al II-lea — iar episcopul nostru Károly le-a desconsiderat —, numai că Joseph ăsta a cam luat-o apoi razna şi n-a mai putut fi urmat).

Bunica noastră din Majk a fost cea care a întrupat — cum am văzut deja — această relaţie pragmatică şi amicală, deci critică, spre deosebire de cei care, de fapt, urmând tradiţiile franţuzeşti, consideră mâna Bisericii ca fiind o labă păroasă şi slinoasă sau una osoasă, vicleană, pudrată, care aparţine puterii — relaţia mea cu Biserica este asemenea relaţiei cu stomatologul: contrar obişnuinţelor, nu mi-e teamă de ea.

125

Nu, pentru că noi umblam la tratament la nenea Laci Baynok, cumnatul Bogyicăi, fratele mai mare al soţului ei, care semăna şi el cu Vittorio de Sica, chiar dacă nu într-o măsură atât de mare ca fratele său mai mic.

Nu-mi era teamă, pe de o parte, pentru că avea mâini de aur (absenţa durerii este un element important al demonstraţiei), iar pe de altă parte, pentru că tratamentul îmi era prezentat (plasat) drept ceva care făcea parte din vizitele de familie, adulţii serveau o cafea, *conversau* (inclusiv tata!), noi, fraţii, voiam în secret să petrecem cât mai mult timp posibil în faţa unei picturi reprezentând un nud de femeie (inclusiv sora noastră mai mică!), ne mijeam inocenţi ochii în *direcţia* aceea, în timp ce răsfoiam publicaţii vechi, antebelice, revista Társaság şi colecţia revistei Színházi Élet, tomuri aranjate şi legate pe ani. În asemenea ocazii, soţia lui nenea Laci, tanti Flóra, căreia n-aveam voie să-i spunem tanti, s-o tratăm ca pe o tanti, motiv pentru care nu-i spuneam nicicum, şi care era evreică, şi căreia îi lipsea unul dintre antebraţe, dar restul mâinii şi-l mişca şi şi-l mişca cu atâta dexteritate, încât nimeni nu observa şi nici nu vorbeam despre asta, despre nici una, şi care mai târziu a murit în nişte chinuri cumplite, a început să-i putrezească braţul, în asemenea ocazii rostea mereu aceleaşi propoziţii:

— Színházi Élet? E revista lui Zoltán Egyed. A fost un evreu iscusit, inteligent, distins. — Mereu acelaşi lucru.

Se spune, mama spunea, că pe ea o reprezenta nudul.

— De unde scoate domnia voastră aşa ceva? — rânjea tata, de parcă el ar fi pictat tabloul sau el ar fi fost pensula.

În după-amiezele astea ne comportam în mod neaşteptat ca nişte copiii foarte bine educaţi, de parcă ne-ar fi educat unchiul Pochi, cu alte cuvinte, eram totuşi puţin speriaţi. Eram şi nu eram sastisiţi de toată treaba asta. Tot atunci, din când în când, prin uşa din spate, dinspre locuinţă, trecând în faţa câte unui pacient adevărat (simplu) care îşi aştepta rândul, aruncam o privire cum se spune în cabinetul lui nenea Laci, să-l salutăm, să-l întrebăm de sănătate, care apoi se uita, în trecere parcă, la dinţii noştri. La „colţii“ noştri.

— Ei, ăsta-i tartrul tatălui vostru! O familie slabă în gingii! — asta ne spunea.

Când am început să umblu la gimnaziul piarist, a început să-mi crească — deşi independent de asta, evident — subit dintele, unul dintre canini, asemenea unui iepure care ronţăie prea puţini morcovi, sau unui lup, prea puţini iepuri. Tocmai atunci murise tatăl lui nenea Laci. Avusese o sută de ani. Se ocupa cu albinăritul în Hűvösvölgy. Odată a pierdut pe tren matca, albina regină. La Ceglédberc a trebuit oprită garnitura. Cazul de la Ceglédberc! Am fost programat pentru ziua înmormântării.

— E o ideea extrem de avangardistă din partea unui canin — mormăi, lovindu-mi uşor, dar mirat, dintele. Şi-a îmbrăcat halatul peste costum. Purta nişte cravate superbe de mătase, italieneşti. După mama, costau o avere. Avea nişte remarce veninoase la adresa lui nenea Laci. Avea mai multe motive. Îi desconsidera pentru că din când în când nenea Laci şi nevastă-sa se băteau, ba mai mult, chiar şi vorbeau despre asta, ca şi cum ar fi fost vorba despre o dovadă a dragostei lor, îi dispreţuia pentru că după război şi-au asigurat existenţa din trişatul la cărţi (treabă dezmin-ţită, dar degeaba), al treilea motiv, că în timpul acestor vizite tata flirta binişor cu tanti Flóra, iar mama ar fi aşteptat ca nenea Laci să acţioneze împotriva sau din cauza acestui fapt, dar n-a acţionat. Impresia noastră era că mama şi tanti Flóra se înţeleg foarte bine, că sunt amabile una cu cealaltă şi mereu îşi zâmbesc. În timpul asediului, când au trăit două luni în aceeaşi casă şi în acelaşi buncher, tanti Flóra a învăţat-o pe Mami să mânuiască marionetele.

— Înmormântarea nu-i un gen avangardist — şi continua să-mi lovească dinţii. E bine, piariştii, e foarte bine. Vernünftig. Piariştii te determină să-ţi etalezi toate calităţile. De aşa ceva-i nevoie în epoca noastră. Tagmă de pedagogi, modeşti şi exigenţi, ştiu că de fapt cunoaşterea este din start limitată, deci, trebuie respectată şi îngrijită. Nişte tipi moderni, deschişi. Nu-s atât de molâi ca franciscanii, dar nici nu-s atât de drăguţi şi nu vor să pună mâna cu orice preţ pe putere, ca iezuiţii. Firește, acu' pot să-şi dorească tot ce vor,

se bucură că trăiesc. Or, asta ţine mai degrabă de programul franciscanilor. Piariştii gândesc continuu. Te doare? Văd că te doare. Trebuie aşteptat, să vedem ce vrea. Băiete, ăsta-i un dinte arivist. Să nu-l supărăm. Şi o vreme să nu râzi!

S-a aşezat în faţa mea, pe un taburet mic, care se învârtea la fel ca taburetul de pian.

— Aşa încă nu te-am văzut. Văd toată ţara asta cu mutra pe jumate deschisă. Întunecimea din gurile lor... Fumezi? — Nu fumam. Atunci începusem să nu fumez. — Piarişti, e bine, sunt solizi. La fel ca sacourile de tweed. Dar unde mai găseşti azi tweeduri...? E adevărat, ţin la tăvăleală... Botezurile, înmormântările trebuie comandate exclusiv de la catolici. În zilele noastre abia dacă mai comandă cineva costume. E ca şi cum s-ar putea ghici dinainte cum e omul, zău aşa! Fabrică de confecţii! Contradictio in adjecto, băiete! Piariştii o să-ţi decline şi asta. Desigur, la voi toată lumea e catolică, de la a la zet, din cap până-n picioare, de-a lungul şi de-a latul. Cu toate că, acu' mi-amintesc, maică-ta...! E cu semnatul consimţământului mutual, bănuiesc. În cazul ăsta, doar de la a la em, sau de la em la zet. Naşterea, moartea... întotdeauna doar ce-i cunoscut, ce a fost probat deja... Catolicii gândesc în termenii unui spectacol. Aşa ceva funcţionează. Un mecanism bine gresat. Care merge ca pe roate. Catolicii merg pe roate. Nu-i mult catharsis, dar se poate supravieţui. Omul intră la ora şapte, şi iese la zece fără un sfert. Oricum, şi până atunci a trecut timpul ăla... Dacă o să simţi nevoia, sprijină-te liniştit pe catolicismul tău!

N-am îndrăznit să scot nici un cuvânt, dar nici să tac prea mult timp n-am îndrăznit. Mai întâi am dat din cap că bine, mă sprijin, apoi l-am întrebat dacă se sprijină şi el.

Dacă obişnuieşte să se sprijine.

— Unde să mă sprijin? — îmi zâmbi. Era un bărbat şi ştia acest lucru.

Mai aveau şi un al treilea frate, pe nenea Dodó, Do-ódi, cum îi plăcea Bogyicăi să-i rostească numele, cântând, dar din el dispăruse complet Vittorio de Sica, se spunea că este

incredibil de egoist şi de avar („Un zgârie-brânză, băiete, un tip aparte de zgârie-brânză!"), la fel, că se lasă întreţinut de femei, de către femei bătrâne, deşi, încetul cu încetul, îmbătrânise şi el alături de ele.

— Şi tot timpul merge în excursie cu ştoarfele alea bătrâne! Viaţă sănătoasă! Nu vrea să moară, ce idee vulgară! Şi poartă tot timpul şosete trei sferturi în timpul excursiilor care nu se mai termină niciodată!

Zâmbetul lui nenea Laci ar fi topit femeile, dar numai eu eram la îndemână.

— Unde să mă sprijin?

— Păi aşa cum ai spus adineaori, pe catolicism.

— Să se sprijine cine are. Îmi atinse genunchii. Eu aş putea adera numai la religia în care Creatorul râde de creaturile sale; în care Creatorul ar fi un Dumnezeu *ironic*. Cât de simplu ar fi totul dacă am accepta un Dumnezeu ironic. În creştinism nu se râde... Eu n-am nimic. — Îmi mângâie genunchii. — Eu sunt cel mai bogat.

Asta n-am mai înţeles-o. Apoi l-am întrebat cu precauţie:

— Tu eşti protestant?

Îmi şopti, de parcă mi-ar fi încredinţat un secret:

— Oho, mai bun decât atât: ateu.

— Vai! — mi-a scăpat pe gură.

— Dar să nu cumva să mă spui la ăştia — şi arătă de jur împrejur, de parcă s-ar fi referit la toată lumea. — Uneori trebuie să te scufunzi în nămolul tămăduitor al autocompătimirii, dar nu prea mult, pentru că aia-i ca şi onania: îşi are o anume savoare, dar cumva treaba asta nu-i... nu-i pe placul lui Dumnezeu. — Ateii sunt cei care pronunţă cel mai drăguţ cuvântul Dumnezeu. Pe fereastră vedeam Parlamentul. Tăceam; apoi mi-a îmbrăţişat picioarele şi şi-a pus capul pe genunchii mei. Iar eu îl priveam de sus, din scobitura scaunului de dentist, de parcă aş fi stat pe un tron. A trecut mult timp, apoi într-un târziu rosti:

— Domnul meu, împăratul meu. — Liniște. — E frumos când îți moare tata, o să vezi. Frumos. Dar ce o să fie cu albinele? Cu albinele ce o să fie?

L-am mângâiat pe umăr.

Firește, între timp îmi creștea și caninul.

126

La botezul meu toată lumea și-a îndeplinit frumos și-n ordine sarcinile: slujitorul bisericii a administrat, Dumnezeu, în expectativă, a luat la cunoștință sporirea turmei, iar tata și-a început paternitatea aventuroasă, m-a privit voios, apoi plin de entuziasm, potrivit ritualului botezului, s-a lepădat în locul meu de satana. (Să fii tată e o îndatorire plină de mister. La întrebări secrete se nasc răspunsuri secrete fără știrea părților. Să fii tată e greu, pentru că omul nu se poate pregăti pentru așa ceva. Nu sunt interesante aspectele pe care ți le revelează paternitatea, pe care apoi le îndeplinești cu sensibilitate și bune intenții. Atunci eu nu știam asta, dar tata da. Ce nu știa el e că-n final întotdeauna iese totul la iveală.)

Chipul chinuit de fericire (eu!, eu!) al mamei era umbrit de o mâhnire așa-zis obișnuită, de tristețea care în familia noastră le copleșește în mod inevitabil pe mamele care, evident, nu sunt prin naștere Esterházy (deși s-a întâmplat ca o ramură să-i vină în ajutorul celeilalte, chiar dacă nu atât de frecvent ca-n cazul familiei Károlyi, care, în infatuarea lor puritană, întotdeauna ar fi preferat să-și aleagă consorții sau consoartele dintre ei — ce-i sigur e sigur), fiind astfel oarecum *totuși* dinafară, chiar dacă, firește, fără ele ramura s-ar usca, s-ar rupe, s-ar stinge.

Mama cu pruncul în brațe, mândră, în poziția clasică a Mariei, a simțit brusc că Bunul Dumnezeu ar fi parcă un cumnat dezagreabil, genul de cumnat arogant, poate soacră, nu, mai degrabă sora ăleia, dar îndeosebi a socrului, o mătușă, o tanti gigantică, un gigant, că privirile lui sunt cele care

controlează viaţa „intrusei“... Reţeaua complicată a tantelor zbura tot timpul deasupra familiei. Pe chipurile lor — nu invidia femeilor sterile, ci exigenţa şi cunoaşterea; ele sunt gardienele unui regulament de ordine, gardienele ordinii interioare, niciodată exprimată şi de neexprimat, specifice unei familii care pare că-i de nepătruns. Nu domnişoare bătrâne sfrijite, această satisfacţie facilă nu-i fusese dată nici mamei când, îndreptându-şi discret privirea într-o parte, văzu din nou pălăriile imense cu borul lat, colorate, *umbroase*, la care se asorta atât de necruţător şi-n mod necesar totul, fardul de pleoape, rujul, catarama cordonului, modelul poşetei, talpa pantofilor.

Apăsătoare mai e ordinea asta.

Şi dacă mergem înapoi în timp, ne putem îngrozi şi mai abitir: o rochie din secolul trecut, închisă complet, neagră, încheiată la nasturi până sub bărbie, cumpărată din Viena, o muttermörder, deşi se pare că acolo nu se mai poartă, iată, un asemenea veşmânt ar reprezenta în sine autoritatea şi dezaprobarea inevitabilă a tantelor, şi aşa mai departe, înapoi, negăsind astâmpăr mai întâi în secolul ăsta, apoi în acela, pentru ca în final să ne oprim la jiletcuţa din tafta brodată cu fir de aur pe care o purtase sora mai mică a palatinului, şi care poate fi văzută, exceptând ziua de luni, la mezaninul Muzeului de Artă Decorativă din Budapesta. Pe toate veşmintele şi obiectele de acest fel, începând de la rujul Bogyicăi şi până la sulimanul folosit de Zsófia Illésházy, poate fi prinsă în flagrant această permanentă prezenţă a specificei metafizici familiale, a etichetei arhaice.

— Ne lepădăm! Ne lepădăm! — exclamau cu un zel maliţios membrii familiei. Scriam unamienouăsutecincizeci, adică, au scris, iar cine a scris era clar la ce se gândea. Duminică înainte de prânz, cu ocazia unui botez, încă ne era uşor să fim eleganţi, de o distincţie scandaloasă, mândri, aroganţi. Secolele posesiunii erau încă aproape, încă le mai simţeam savoarea. Nu simţeam încă gustul nimicului, al lui „nu este“. (Eu, personal, nici măcar pe cel al suzetei, mama

ţinea morţiş ca pruncii ei să crească într-o zonă lipsită de suzete. Aşa a şi fost. Considera că suzeta este vulgară, biata de ea voia să ne ferească de tot ce-i vulgar...)

— Două mii de ani sunt, totuşi, două mii de ani — dădeau din cap în drumul lor spre altar. — Harababura asta comunistă, alles mit allem, nu-şi poate scrie în cont decât *cel mult* treizeci de ani. E de înţeles, chiar dacă-i repugnant şi neplăcut, că acum se străduiesc, cu o sălbăticie furişată — asta să ne-o imaginăm pronunţată graseiat!, fuhrpişată, că-nţelegem de-ndată geneza revoluţiei proletare! —, să facă să dispară tot ce este imposibil până şi conform mathesisului elementar: diferenţa.

În continuare răcneam neutru din punct de vedere politic, cu toate că treaba asta cu greu s-ar fi putut demonstra în această perioadă. La botez, tanti Mia îmi fusese naşă, de emoţionată ce era uitase că mă ţine-n braţe şi m-a scăpat în baptisteriu. O scufundare protestantă completă. Ministrantul m-a scos repede din bazin şi m-a restituit mamei care, smiorcăindu-se, şi-a îmbrăţişat odrasla plină de apă şi şi-a strâns-o la piept. Preotul a început să râdă, nu mai văzuse aşa ceva, iată, de acu' înainte e un prunc baptizat din cap până-n picioare, prin urmare de el, adică de preot, nu mai e nevoie. Tata, asemenea unui câine de pază, a început să mârâie, pe copilul lui nimeni să nu-l hulească numindu-l protestant.

— Mai încet, suntem în casa Domnului.

Am fost plin — la pornire — cu apă sfinţită. Era vară, a fost plăcut.

127

Am visat (un moment de visare) că-l întreb pe Dumnezeu despre tata. Tatonam, sondam terenul, insistam. Cum este. Aş fi dorit să ştiu cum este. Ce-i sigur e sigur. Cu asta mi-am petrecut timpul în pântecul mamei. Dar Domnul nu mi-a răspuns meritoriu nici după ce mi-am exprimat, chiar

de mai multe, ori solicitarea. Cum că el nu este o ghicitoare (avea vocea din tinereţe a actorului Imre Sinkovits). Dar eu nu-l întrebasem ce destin voi avea, ci cum va fi tata. A început să chicotească, asemenea unui adolescent, întrebându-mă: oare? Ulterior am avut impresia că Dumnezeu, umblând cu şiretlicuri, îmi vorbise cum avea s-o facă mai târziu tata, uneori; probabil ca să mă obişnuiesc. Să mă obişnuiesc cu tonul.

Dar eu aş fi dorit să-mi povestească, nu numai să-mi semnaleze, să facă trimiteri, ci să-mi povestească despre tata şi despre Ungaria asta care se numeşte Ungaria — totuşi, la ce mă pot aştepta.

Nu. Mi-a propus să mi-l imaginez pe tata. Am ridicat din umeri, furtună într-un pahar cu apă amniotică, nu, nu-i atât de important, va fi cumva pân' la urmă. Ba da, ba da, să mi-l imaginez. Să vorbesc despre el şi va fi în dreptul meu, să-l pictez pe pânza imaginaţiei. Pe peretele acesteia. Să-l decupez din carton şi apoi să-l colorez. (Astfel există conexiune din punct de vedere etimologic între papá şi carton.) Să decupez conturul cu foarfecele, pentru jocul umbrelor à la Goethe. Să nu-ţi fie teamă de Goethe, nu muşcă. Sau plastilină. Te pomeneşti că plastilina ar putea fi cea mai bună. Nu este o materie clasică, dar e diversificată. Adică mobilă. Care va să zică să-l modelez, să-l tescuiesc, să-l frământ. Pe cine? Pe tata. Să-l aşez pe piedestal, să-l înfăţişez, să-l fotografiez. Să adun şi să lipesc la loc bucăţile fotografiei pe care le rupsese, le făcuse ferfeniţă mama, într-o zi când a fost furioasă. Când? De-a lungul timpului.

Şi să fac schiţe, desene, tablouri.

Tata pe post de gravură, acvaforte, acuarelă, caricatură, peisaj, scenă de luptă. Scenele de luptă ar arăta bine mai ales în film, când în ceaţa din zori s-ar ivi călăreţi fioroşi printre firele de păr ale tatei, la marginea pădurii, apoi ar înainta încet, cu demnitate prudentă în spaţiul larg, amplu, al frunţii, eu m-aş înălţa cu grijă în şaua lui Zöldfikár, nu sunt orgolios, doar bucuros, armăsar pe care l-aş fi primit de

la monseniorul Pázmány, un cardinal foarte inteligent şi ambiţios, mi l-a oferit din tot sufletul şi cu viclenie, din dragoste şi cu şiretenie, pentru că-n cazul lui toate astea se contopesc — în calcule, în tertipuri şi într-o veritabilă şi sfântă bunătate.

128

În schimb, n-am visat că o dată — o singură dată — o să ne încăierăm ca doi luptători. Nu cu Pázmány, ci cu tata. Când? Încă mai mergeam la meciurile echipei Fradi, dar nu împreună. În tot cazul, cu mult după Pacea de la Westfalia. Stăteam gâfâind în faţa lui, care, corb alb, se manifesta prea ca un tată.

— Dumneata greşeşti foarte tare dacă ai impresia că-mi poţi împiedica planurile! — am sâsâit, adresându-mă, în mod inconştient, cu dumneata. Pe vremea aceea, tocmai începusem să ne tutuim, dar dacă el exclusiv tată, iar eu exclusiv fiu, copil, atunci vorbesc ca un copil din vremurile trecute. — Tată, dumneata nici dacă staţi în cap, nici atunci...

Eram impresionat de propria-mi fermitate. Am fost un adolescent relativ liniştit, n-au avut prea multe probleme cu mine, pentru că nici eu n-am avut prea multe probleme cu „ceilalţi". De solitar m-am simţit solitar, însingurat, dar n-am ştiut în contul cui să trec treaba asta. În general, mai degrabă tăceam în loc să vorbesc, iar tata îmi răspundea cu tăcerile sale, fapt pe care-l percepeam cu o linişte vehementă.

Acum bătrânul a zâmbit (după o vreme am trecut de la fater la bătrân, el aproape că a mimat dezaprobarea, dar din eroare era mândru), pe frunte i s-au îngrămădit aşa-zisele riduri ale zâmbetului. Mobilitatea frunţii, această vitalitate dă impresia că tata cugetă tot timpul, cumpăneşte, pune la îndoială; ridurile semnalau complezenţă şi un scepticism grandios, ceea ce putea fi uşor interpretat drept aroganţă.

Ulterior treaba asta am constatat-o şi-n cazul meu, până şi-n gesturile, în propoziţiile mele care se voiau a fi cele mai amicale, amabile, ba mai mult, uneori în primul rând liniştitoare, se regăseşte ironia şi atitudinea distantă specifică tatălui meu, ceea ce-i poate zăpăci sau înfuria pe semenii mei, chiar dacă nu vreau să se întâmple asta, sau tocmai asta e ce nu vreau.

Îmi venea să mă dau cu capul de pereţi (nu m-am dat) din cauza aroganţei afişate, din când în când, de tatăl meu, din cauza prefăcătoriei sale taciturne că-i atotştiutor; nu mi-am dat seama că eu sunt cel care provoc toate astea: dacă-l las în pace, niciodată nu-i aşa. Numai atunci când îl determin să-şi scoată arsenalul. Dar el nu vrea să-şi scoată arsenalul. Sau nici nu există arsenal. Sau există mai multe, are şi el, am şi eu, iar când şi-l scoate eu nu-mi dau seama.

— Nu eşti în stare de altceva decât să-mi îngreunezi viaţa! — i-am strigat speriat, cu o vehemenţă juvenilă în faţă. Până şi pe mine m-a surprins propria-mi pornire. Parcă nu eu aş fi vorbit, dar totuşi eu vorbeam. De altfel, cu tata nu te puteai certa la modul clasic, pe de o parte, pentru că ţâşnea din el aristocratismul glacial al bunicului: să te certi — ce manieră de servitor, iar persoana care dorea să se certe adopta de-ndată şi involuntar, la prima ridicare din sprâncene, această concepţie, iar pe de altă parte, evita, în general, orice conflict, deraia, dădea, abia vizibil, din cap, îi fremătau ridurile de la coada ochilor, încreţiturile mijitului senin, ochii îi străluceau, totul semnala un zâmbet, care era zâmbetul în sine, şi trecea cu discreţie *mai departe*.

(Nici cu mama nu s-a certat prea mult. Nici măcar atunci când ajunsese într-o pasă proastă, când a început să bea — „a băut ca o sugativă“ — şi să lipsească de acasă. Firește, acest lucru a depins şi de mama, care voia, dar în acelaşi timp nici nu voia să ştie ce ştia.

Soră-mea a găsit un aşa-zis caiet de scris, subţire, alb. Murdar, pătat, decolorat din cauza luminii. Produsul Fabricii de Hârtie din Fűzfő, preţ de cost: 0,50 Forinţi, pe care se

poate citi scrisul de copil al unuia dintre noi: Caiet de ciorne, fiind barat încă din start. Pe coperta din spate figurează alfabetul limbii maghiare, cu litere de mână, arătând cum trebuie de la Aa la Zszs, apoi: semnele de punctuaţie: . ? ! , ; : — „ “, urmând un imperativ demn de reţinut: Forma de prezentare a tuturor lucrărilor tale scrise să fie întotdeauna curată, îngrijită şi arătoasă! Budapesta, 4 sept. 1963.

Probabil că mama ciordise caietul de la unul din noi — conţinea însemnări pragmatice, lista hainelor pe care i le dăduse Bogyicăi şi a celor primite de la ea, banii plătiţi lui Margitka, spălat vase, călcat [din care reiese că avea un salariul de zece forinţi pe oră], cheltuieli, şiruri de cifre [adunate]. În caiet, fiecare însemnare este inclusiv barată, adică totul a fost rezolvat. Pe ultimele file ale caietului, de la sfârşit spre început, mama şi-a notat cu minuţiozitate „isprăvile tatei“ — dată, oră, minut, eveniment. Nu mi-ar plăcea să le citez. Dar şi-n cazul lor reieşea acelaşi lucru, acest da-nu, fiind înregistrate, evident, din acelaşi motiv: să nu poată nega atât de simplu aceste „isprăvi“ în faţa sa. Pentru că tata, evident [?], întotdeauna nega totul, reproşurile le califica nejustificate şi în tot cazul, exagerate, cu toate acestea, promitea că nu se va mai întâmpla niciodată. Uneori auzeam asemenea şuşoteli, dar oare ce nu se va mai întâmpla *niciodată*, dacă, nu-i aşa, niciodată nu s-a întâmplat ceva care să merite reproşuri. Mama nu îndrăznea să scrie cuvinte întregi nici măcar în aceste însemnări, în mod vizibil îi era teamă de cuvinte, de înregistrările făcute prin cuvinte, fiindu-i teamă, de asemenea, şi de rândurile goale, de vidul adânc, drept amăgire de sine. De ex. *cri*: însemna criţă, beat criţă; *ru*: că avusese urme de ruj pe cămaşă sau pe gât.)

În această discuţie abia existentă i-am schiţat pe scurt lui Papi — n-a fost atent — planurile pe care le aveam, acordând o importanţă aparte programului referitor la memoria comună, de la corul îngerilor până la tocăniţa din picioare de porc, de la Péter Pázmány până la propria-mi coadă, de la mama până la tata, la fel şi faptul — asta-i o idee deosebit

de frumoasă — memoria tuturor este în egală măsură şi a mea, inclusiv memoria lui, şi a fraţilor mei, şi a surorii mele, a vecinilor, şi tot a mea este memoria poliţistului voluntar, totul... Îi dădeam înainte cu ale mele.

— Tu rămâi întotdeauna copil — m-a întrerupt subit. Am remarcat mândrie în vocea lui, mândrie pe care am fost nevoit s-o consider că se referă la mine, s-o interpretez drept compliment viclean sau respect faţă de poziţia mea filială. — Tu rămâi întotdeauna copil, iar eu întotdeauna tatăl tău. — Linişte, apoi, de parcă ar fi spus poanta bancului, jubilând: — Până mor.

Am ridicat din umeri, cel puţin aşa-mi amintesc. Atunci tata a început să-mi explice, de parcă ar fi executat o tumbă peste propria-i persoană, făcând pe măscăriciul, că vezi, adică, tinere, memoria comună nu-i clădită pe stâncă, în zadar am dobândit prin taina botezului, datorită grijii părinţilor mei grijulii, numele de stâncă, Petrus, ehei, nu-i clădită pe stânca asta, ci pe un teren mlăştinos, pe mocirla aia împuţită, plină de turbă şi de pălălaia coşmarului al cărui nume este moarte.

Brusc, m-a sărutat.

— Mortarul memoriei comune este moartea, aşa cum îţi spun, da, da, nătăfleţule.

Doi luptători; luptatu-ne-am lupta.

Capitolul al şaselea

129

În 1951, în mai, când la Budapesta au început aşa-numitele deportări, părinţii mei n-au fost îngrijoraţi, nici emoţii n-au avut, n-aveau de ce să aibă; conform vechiului obicei: din moment ce-i pierdut totul, nu mai avem ce pierde, ceea ce — dacă nu se poate numi chiar libertate, în tot cazul, poate da impresia libertăţii. Deşi eu încă nu pierdusem nimic, nici eu nu eram îngrijorat, nici emoţii n-aveam, asta pentru că-mi imaginasem, ce altceva mi-aş fi putut imagina, că aşa-i normal, că aşa-i viaţa omului: e smucit până şi din leagăn, apar persoane străine, strigă, împachetat, alergătură, întuneric, camion, miros de motorină, iar intră val-vârtej persoane străine, iar strigăte, chipul apatic al tatei, mama plânge, apoi nu mai plânge, nu mai plânge niciodată, aproape niciodată, deci ăsta ar fi cursul firesc al lucrurilor, iar dacă ăsta-i cursul firesc al lucrurilor, atunci ce rost ar avea îngrijorarea şi emoţiile.

N-am ştiut că Budapesta, când am văzut-o prima dată, era oraşul spaimei; oraşul meu natal era stăpânit de spaimă, era al ei cu totul, al spaimei — străduţele din Cetate, străzile de promenadă, cartierele mărginaşe murdare şi aleile elegante („aleile care purtau numele unchilor noştri"), totul, peste oraş trona groaza, sufocându-l cu „imensul ei cur pocit, cangrenos". Din leagăn avusesem o privelişte splendidă spre câmpul Martirilor şi spre Cetate. Locuiam într-un loc bine situat; prima mea locuinţă fusese o vilă din Buda, pe un teren

în pantă, casa parcă ar fi crescut direct din colină, nu departe de scările care purtau numele împăratului nostru Csaba, pe costişa dealului care poartă numele nefericitului trădător Martinovics.

Cu noi locuia şi străbunica Schwarzenberg şi tanti Mia, pentru că mănăstirea unde primiseră o chirie, şi pe care, parcă aşa-mi amintesc, familia o finanţase, adică, noi, a fost lichidată. Eternii ochelari negri pe care-i purta tanti Mia parcă îi subliniau şi mai mult frumuseţea. Asemenea unei celebre actriţe, învăluită de mister. Deşi nu avea în ea nimic de actriţă, iar frumuseţea ei îşi pierduse robusteţea (sau întotdeauna aşa fusese, ceea ce este o contradicţie în sine); nici un bărbat nu i s-a adresat niciodată ca un bărbat, singura persoană cu care avea relaţii afective era fratele ei mai mic, bunicul meu, pe el l-ar fi servit o viaţă întreagă, dar el nu i-a permis. N-a lăsat-o. Ar fi fost mai bine să se fi călugărit, dar nici mireasa lui Hristos n-a vrut să devină, nici să-l servească, îi lipseau sentimentele pentru aşa ceva. A rămas, deci, sprijinul financiar. Tanti Mia încerca să-şi camufleze cu disperare lipsa sentimentelor, le camufla cu drăgălăşenii, fără succes. Drept replică, noi, copiii, o asiguram cu disperare c-o iubim. Cred că disperările noastre se înţelegeau destul de bine. În schimb, e clar că ea avea cele mai mătăsoase mâini din lume. I le prindeam, două păsăruici firave, ne permitea, le plimbam în sus şi-n jos, lipite pe obrajii noştri. Asta în timp ce ea, cum ar veni, ne învăţa limba germană.

130

Am avut un unchi îndepărtat, un om fantastic şi misterios, Miklós Szebek, căruia toată lumea îi spunea Roberto, de parcă ar fi fost un gigolo italian, în afară de mama (mai târziu nici tata, atunci el nu-i mai spunea nicicum, „numele

nu i-l rosti"), ea îi spunea întotdeauna Miklós, cu seriozitate, Miklós, Miklós, te rog, întotdeauna astfel.

Uneori şi el locuia la noi, avea o saltea („asta-i păr de cal!, păr de cal veritabil!"), la început în camera mea, dar mama era tot timpul îngrijorată, ce se întâmplă cu mine acolo, departe, în camera cealaltă, sau pur şi simplu îi era dor de mine şi nu voia să-mi treacă timpul fără ea (mai târziu, când ne-am înmulţit, timpul trecea de-a valma şi nici mama nu mai putea şi nu mai voia să supravegheze această trecere, e adevărat, atunci nu mai era nici îngrijorată, omul înnebuneşte dacă-i îngrijorat pentru patru copii, pentru patru copii omul nu poate decât să spere, nu-i vorba c-ar fi puţin lucru, e suficient, dacă-i suficient), în tot cazul, ea s-a mutat la mine, pe saltea, iar Roberto, la tata, în patul conjugal. Motiv de râs cu poftă — pentru toţi trei. Iniţial, Roberto ar fi trebuit să fie naşul meu de botez, din moment ce făcuse faţă ca martor la cununia alor mei. Dar el n-a vrut.

— Unul ca mine nu-i bun de naş — spuse glacial şi roşi.

131

Mult timp aşa am ştiut că hârtia cea haină sosise în data de 16 iunie 1951, somaţia prin care eram invitaţi să fim amabili şi-n douăj' patru de ore să ne mutăm catrafusele la domiciliul care ne fusese repartizat, fapt care a adus cu sine nu numai un beneficiu moral, că duşmanul poporului — ăsta fiind, de fapt, eu (de altfel, întâmplător, hârtia a fost completată pe numele meu, dar părinţii mei s-au prefăcut că nu observă) — a fost învăţat să-şi bage minţile-n cap, ci şi unul pragmatic, că o locuinţă agreabilă a devenit liberă, concret, a devenit liberă pentru popor, şi mai concret, pentru tovarăşul E. P., dracu' să-l ia.

Cu alte cuvinte, toată lumea a avut numai de câştigat, noi am intrat într-un balans moral, iar poporul etc.

16 iunie e o dată bună, dar una la fel de bună e şi 16 iulie, pentru că era ultima zi a deportărilor. Cea mai de pe urmă. Care va să zică, părinţilor mei le-a fost servită momeala, cărora li s-a putut totuşi întâmpla cel mai mare rău ce i se poate întâmpla unui om în dictatură: au început să spere.

Asta nu s-a mai repetat niciodată.

132

— Iertare, ilustrisime domn, e aici nenea Nuszbaum. Ar dori să vorbească cu ilustrisimul domn. — Madam Artúr, nevasta lui Gábor Artúr, aşa o chema pe menajera din Budapesta a bunicului. Oficial, bunicu' locuia la Budapesta, a fost şi el deportat, a fost trimis după noi. Bunica a rămas la Majk.

— *Propriu-zis* eu sunt o descendentă-Görgey — îi şopti madam Artúr bunicului, fără să ştie că bunicului nu i se putea şopti, în tot cazul, nu exista om pe faţa pământului care să fi vrut sau să fi îndrăznit sau să fi ştiut să-i şoptească. Bunicu' a rămas surprins.

— Görgey. Mă rog, cum crezi de cuviinţă. Dar madam Artúr îl adora, îl pândea să-i îndeplinească toate dorinţele (ou moale etc.). În ziua respectivă, a deportărilor, scâncea tot timpul.

— Cine-i nenea ăsta Nuszbaum?

— Băcanul din strada Lövőház. Nu-l cunoaşteţi?

— Nu.

— Tare ar vrea să vorbească cu ilustrisimul domn. Îl pot lăsa să intre?

— Nu s-ar putea altădată? Să spunem joia viitoare, după-amiază la cinci, la ora ceaiului, la Hort, la chiaburul ăla unde mi-am transferat domiciliul.

— De ce vorbiţi iar despre asta? — scâncea femeia. — E foarte agitat bietu' bătrân. Vă rog să-mi permiteţi să-l las să intre.

Bunicu' încuviinţează, madam Artúr deschide uşa, domnul Nuszbaum intră înclinându-se profund, salută, bunicul dă din cap cu suspiciune.

— Bună ziua.

— Sunt Mór Nuszbaum. Nu mă cunoaşteţi? Ei da, tocmai un conte Esterházy o să-l cunoască pe un Nuszbaum. Când bunicul s-a întors din prizonierat, a stat la rând la unul dintre punctele unde organizaţia Joint împărţea ajutoare. I-au citit numele, Móric, e-n regulă, numele mamei: Schwarzenberg, e-n regulă, ei, unchiaşule Móric, da' cum ai reuşit să obţii numele ăsta frumos de familie?

— Poftească, domnule Nuszbaum.

— Deci, totuşi ştiţi că sunt Nuszbaum?

— Adineaori mi-ai spus.

— O, aveţi dreptate!

— Cu ce vă pot fi de folos, domnule Nuszbaum?

— Ei bine, nu vreau să vin din achrem, ca să zic aşa...

— Achrem? Stai puţin... În primul război mondial am servit câţiva ani în Galiţia. Tot acolo a murit eroic şi Alajos, fratele meu mai mic. Dar nu-mi amintesc de oraşul acesta...

— Da' ăla nu-i oraş, mă rog frumos, adică achremul. Achremul înseamnă asta! — Apoi, cu un gest pe la spate îşi scărpină cu mâna dreaptă urechea stângă. — Înţelegeţi, mă rog frumos.

— Să spunem — răspunse bunicul fără entuziasm.

— Care va să zică, eu nu vreau să vin din achrem.

— Din partea mea, poţi veni liniştit şi din achrem! Da' vino odată! — strigă bunicul nerăbdător dintre cuferele împachetate pe jumătate.

— Stau şi mă întreb: cine-i Nuszbaum ăsta? Nuszbaum ăsta e un nimeni! Un mare neica-nimeni, mă rog frumos, pe lângă un Esterházy. Vă rog să-mi spuneţi, dar sincer: n-am dreptate?

— Nu ştiu unde vrei să ajungi, domnule Nuszbaum. — Bunicu' era stânjenit.

— Am auzit de nenorocirea care s-a abătut asupra ilustrisimului domn. Ce nenorocire, dacă e cineva care să ştie, atunci eu ştiu ce-nseamnă asta! Eu am treaba asta în sânge, de cinci mii de ani. Alergătura asta de ici-colo, să-ţi iei bocceaua în spate, să te refugiezi mereu cine ştie unde. Cunoaştem noi, mă rog frumos, oho, la noi deja şi bunicul, demult, când s-a refugiat din Galiţia... Başca rătăcirea conform Vechiului Testament, patruj' de ani prin deşert, agitaţia aia multă, mă rog frumos, toate astea sunt în sângele meu...

— Dragă domnule Nuszbaum, dacă-mi este permis, te-aş ruga să trecem la subiect, dacă există pur şi simplu...

— Vedeţi, eu nu fac altceva decât să vorbesc, să vorbesc, sunt un bătrân guraliv care-l reţine şi-l deranjează pe domnul conte.

— Păi, sincer vorbind...

— Dar înainte să trec la subiect, aş vrea să vă spun doar atât: să nu ne judecaţi după Mátyás Rákosi ăsta. Pe ăsta noi nu-l iubim. — Şi el a comis greşeala pe care o comisese menajera, a început să şoptească. — Ăsta-i un azes ponem, un impertinent!

— Da — spuse bunicul şi căzură într-o linişte profundă. — Păi, dragă domnule Nuszbaum, încântat de...

— Staţi puţin, staţi puţin! Încă nici n-am apucat să vă spun motivul vizitei.

— Aş putea să te rog să fii mai concis?

— Încerc, dar ştiţi, înainte să îndrăznesc să vin, m-am gândit că ilustrisimul domn o să-mi arate, pur şi simplu, uşa.

— Păi, din moment ce veni vorba despre asta...

— Pentru că-n momentul în care am aflat că mâine o să-l deporteze pe ilustrisimul domn, am pregătit un pachet. Iată-l, mă rog frumos. Şi să nu-mi arătaţi uşa, să nu mă daţi afară cu el cu tot!

— Dar ce-i asta? — întrebă uluit bunicu'.

— Eu am străbătut, împreună cu familia mea, toate hăurile iadului. Eu ştiu de ce anume are omul cea mai mare nevoie în asemenea momente. Ăsta-i un asemenea pachet,

mă rog frumos. Eu l-am făcut. Vă rog să aveţi încredere în vasta mea experienţă.

Bunicu' fu copleşit de furie. Nu prea avea experienţă în privinţa întreţinerii relaţiilor cu cei care erau sub rangul său. La vremea respectivă cel mai tare îl deranja componenta bizară a timpurilor noi: noile relaţii.

— Sper că dumneata nu-ţi imaginezi că eu accept o asemenea pomană...

Nuszbaum strânse pachetul la piept şi păşi foarte aproape de bunicul.

— Ilustrisime domn! Vă rog eu foarte frumos, acceptaţi-l! S-au privit câteva clipe în tăcere. — Să vă povestesc? În 1944, când cei din Partidul Crucilor cu Săgeţi ne-au obligat să ne punem steaua galbenă în piept şi ne-au condus ca pe o turmă, ilustrisimul domn tocmai trecea pe strada Lövőház. Într-un costum dintr-o stofă fină, model „os de peşte", cu bastonul în mână, cu pălărie gri pe cap. — Vestimentaţia asta o cunoşteam de la Hort, bunicul îşi îmbrăca în fiecare duminică hainele astea, os de peşte, baston, pălărie gri, astfel mergea la biserică. Secretarul de partid voise să-i interzică, mai ales bastonul, dar nu s-a putut, exista libertatea cultelor. Îmi era frică de osul de peşte, n-aveam curajul să mă ating de sacou, să nu cumva să mă înţepe, mai exact, să nu cumva să mă înec, ştiam deja că te poţi îneca de la un os de peşte. — Ei bine, atunci ilustrisimul domn s-a oprit pe marginea trotuarului, iar în timp ce noi treceam pe şosea... şi-a ridicat cu un gest superb pălăria în faţa noastră!

— Nu-mi amintesc... Dar e un fleac ridicol...

— Fleac? Treaba asta eu n-am s-o uit niciodată! Ştiţi ce a însemnat asta pentru mine atunci, în situaţia în care eram? M-am simţit din nou om! Mă înţelegeţi? Om! Mi-am îndreptat spatele şi m-am uitat ţintă la mutra celui din Partidul Crucilor cu Săgeţi, care-şi îndrepta mitraliera spre mine!

— Dar treaba asta e meritul dumitale, domnule Nuszbaum, al puterii morale de care ai dat dovadă...

— Nu-i adevărat, mă rog frumos. Mie ridicatul ăsta al pălăriei mi-a dat putere să înfrunt inclusiv ororile ulterioare. Mi s-a prăpădit toată familia. Toţi, până la ultimul om!

Acest „toţi, până la ultimul om“ e pe undeva o tradiţie evreiască — îşi aminti subit bunicu'. O familie de aristocraţi nu se prăpădeşte până la ultimul om. Nu ştiu cum se face, dar întotdeauna mai rămâne cineva. Patru, pe acelaşi câmp de luptă, în aceeaşi oră, moarte eroică: da, dar nu până la ultimul om. Nu ştiu cum se face, dar aşa-i aritmetica.

— Toţi, până la ultimul om! Dar ştiţi de câte ori mi-am amintit de scena cu ridicatul pălăriei? Faptul că atunci, cineva, acolo, pe strada Lövőház, mi-a redat sentimentul demnităţii umane! — Domnul Nuszbaum gâfâia de emoţie, îşi şterse faţa cu batista. Apoi spuse obosit: — Păi, asta am vrut să vă spun, faptul că-i sunt îndatorat ilustrisimului domn.

— Dar cum de-mi spui toate astea abia cum, după atâţia ani?

— Am vrut mereu, dar n-am avut curajul. Acum... am simţit că... am ajuns mai apropiaţi.

— Nu — spuse disperat bunicul, fără să fie auzit.

— Am ajuns mai apropiaţi... poate... — Se-ntoarse din uşă: — Dumnezeul meu să vă binecuvânteze, ilustrisime domn!

Cortină.

— Ar fi mai bine dacă acest Nuszbaum ar fi Dumnezeu. Pe semne că mi-ar fi mai bine.

133

Foaia de transport cu numărul de ordine 0111263 şi seria X al Întreprinderii de Transport Marfă fusese completat cu creionul. Număr de înmatriculare: YT-404. Tonajul vehiculului: 4 tone. Tonajul remorcii: Numărul foii de parcurs: 013601. Numărul comenzii: 31252. Contractului de transport i se aplică tarifele şi Reglementările Transportului cu Autovehicule. Locul încărcării: Budapesta. Locul descăr-

cării: Hort, judeţul Heves. Expeditor (cel care a comandat transportul): tata, numele scris cu sz şi cu i, domiciliul: sectorul XII etc., adresa (?): idem. Recepţioner: semnătura uluitoare a tatei, cu doctor cu tot, într-un mod inimitabil. Asterisc, notă de subsol: Se va completa doar în caz de transport interurban. Prin urmare, în cazul nostru a fost interurban. Aici, în josul foii, se mai poate citi că rubricile din chenarul gros trebuie completate de către expeditor (comanditar) (adică, de către tata).

Natura ambalajului: nu e completat, numărul articolelor: nu e completat, denumirea mărfii: bunuri mobile, greutate declarată în chintale: nu e completat, greutate efectivă (deja în afara chenarului gros!): nu e completat.

Prevederi speciale, diverse (de ex. referitor la: încărcare-descărcare, itinerar, utilaje necesare încărcării-descărcării): rubrică necompletată, anexe: rubrică necompletată. Numele (firma) celui care plăteşte transportul: idem. Domiciliul şi adresa: idem. Numărul facturii de plată: cash, dedesubt iar semnătura, despre care s-ar putea spune că-i revoluţionară, dragului expeditor (comanditar), prima literă străpunge în câteva locuri hârtia, nu-i indicat să se glumească cu acest D grandios, cu toate că e doar d-ul de la doctor, dar face parte integrantă din nume. E ca şi cum ar înlocui cuvântul conte; dar când i-am amintit asta m-a privit de parcă mi-aş fi pierdut minţile, de parcă familia noastră ar fi fost angajată anonim şi exclusiv în răscoale populare (Nepotul lui Gheorghe Doja etc.). Cel care s-a întâlnit odată cu D-ul tatei se uită cu alţi ochi la el, această persoană ajunge departe. Nici vorba de falsificarea semnăturii, am exersat ani la rând, am ajuns doar la imitaţii de proastă calitate. Îl admir pentru acest D. De multe ori l-am rugat, doar aşa, din egoism, din pură plăcere, să-şi aştearnă numele, numele nostru pe hârtie, tocul patinează secunde la rând în sus şi-n jos, buclele izbesc în dreapta şi-n stânga, dublu salt şi triplu axel cu şurub, dar nu aşa, de-a valma, ci conform unui plan vehement şi perfect exersat (după ’45 a lucrat doi ani la Banca Comercială, co-

respondenţă cu străinătatea, acolo „a învăţat asta"), apoi la un moment dat apare iar această figură deosebită şi impetuoasă, care nici pe departe nu seamănă cu numele pe care-l scriu eu, pe care eu trebuie să-l scriu, dar este totuşi acelaşi, într-o variantă exactă, celestă, divină. Iniţialei impresionante — care nici măcar nu suntem încă „noi" — îi plesneşte o coadă minusculă, neînsemnată, care se subţiază, este restul numelui care prisoseşte, astfel este înjunghiată intenţia ambiţioasă de către voinţa devenită incertă.

Vehiculul trebuie să se prezinte în 16. VII. 1951, ora 21; persoanele transportate, scris cu sz şi cu i, tata, mama şi eu, vârsta: 30, 30, 1, ceea ce nu corespunde realităţii, tata avea 32, iar mama, 35. Drept persoană transportată mai figurează un poliţist de 35 de ani, domiciliat în Gödöllő, strada Török.

În afara chenarului gros, se mai găseşte socoteala cheltuielilor de transport. Conform documentului, autovehiculul a făcut 71 de kilometri, pentru care au perceput 484 forinţi; remorcă: nu e completat, transport retur, tarif pentru aşteptare: nu e completat. Traseu în zonă montană, cred că panta de la Gödöllő (pe vremea aceea mai exista încă celebra-răufamata „potcoavă"), 10 kilometri, ăsta a costat 40 de forinţi. N-au socotit drum de ţară, taxă suplimentară pentru înzăpezire şi nici taxă de dezinfecţie, în schimb, figurează cheltuieli pentru staţionarea autovehiculului: 34 de forinţi. Asta face în total 558, adică, cinci sute cinci zeci şi opt de forinţi ungureşti, bani buni şi vechi. Certific primirea sumei: László Meszes, şofer. Ştampila reprezentanţei, semnătura, locul şi data completării foii de transport. M. com. nr. 1 — seria 511133. Tipografia Athenaeum.

Pe verso, stă scris asemenea unui titlu: Certificat de producţie. Subtitlul sau specificarea genului literar: László Meszes. Exemplarul doi; hârtie mâzgălită de pete albăstrii, transparente de indigo — parcă ar fi amurg şi nu se ştie dacă vedem cerul sau pământul. Din hârtie aflăm că acest camion porneşte la ora 19^{40} din garage (interesant că pe vremea aceea aşa scriau; pe antet, parcă de la suflet la suflet, e scris:

de la garaj la garaj), poziţia ceasului de kilometraj: 37.620. A ajuns la noi la opt jumate, a făcut 14 km (gol, precizează rubrica). În două ore au încărcat, am încărcat, am pornit la unşpe fără un sfert.

După o scurtă deliberare, tata a decis că pentru bunica (stră) şi tanti Mia vor chema un taxi. Interesant că-n treaba asta nimeni n-a găsit nici măcar ulterior nimic bizar. Totuşi, deportare cu taxiul...! Cel puţin un grăunte de mândrie arogantă! Dar nimic, numai considerente raţionale, respectiv, absurditatea presupunerii îmbarcării şi transportului celor două bătrâne doamne cu camionul! Tanti Mia pe platou, da, e bizar. Mersul cu taxiul nu e bizar, e doar scump.

În cabina şoferului s-a instalat poliţistul care s-a purtat cumsecade, sau chiar mai mult decât atât, indiferent, sec, ca un valet englez, un butler, a ajutat la încărcat, a vorbit încet, obiectiv, din când în când îi arunca mamei câte o juma' de cuvânt.

— Aia nu, n-o să fie nevoie, aia, da.

Spunea toate astea în aşa fel, puţin în scârbă, că nu trebuia să i se mulţumească, ba mai mult, după plac, putea fi chiar detestat. Mama n-a vrut să se aşeze în faţă, tata a fost cel care s-a aşezat lângă poliţist, iar eu în braţele lui. Până-n ziua de azi simt mirosul camionului Csepel, cel al uleiului Diesel. (Pentru mine asta e ca pentru Proust gustul unei madeleine înmuiate în ceai.)

Mami a urcat pe platou, o învăluise noaptea liniştită de vară, s-a cufundat în fotőiul din cedru roşu, şi-a aprins o ţigară — ne plăcea cum fuma Mami, aşteptam, pândeam, admiram gestul, cum trăgea fumul în piept, cum îşi cobora cu voluptate genele, cum scotea cu un oftat vesel fumul, acest întreg ritual delicat şi îndoielnic desena îndărătul său pentru o clipă acea lume elegantă a marii burghezii care nu existase niciodată —, şi-a încrucişat picioarele, picioare lungi, frumoase ca ale Bogyicăi, de parcă ar fi stat într-un imens (şi nobil) salon celest.

A început să cânte încet.

Apoi a tras-o spre pământ oboseala, oboseala care n-a mai părăsit-o până la sfârşitul vieţii, reuşise să încarce bine camionul, era mulţumită, carpe diem, savura clipa. Din când în când făcea semne vesele cu mâna taxiului care venea în urma camionului, iar bunica îi răspundea cu gesturi furioase. Mama se prefăcea că n-o vede. Le punea beţe-n roate peste tot unde putea celor din familia Esterházy: ceea ce astfel nu-i deloc adevărat, copiilor ei, cu toţii dintre *ăia*, niciodată nu le-a pus beţe-n roate, dar totuşi, din când în când le băga câte o strâmbă răutăcioasă.

Deci, prinţesa Schwarzenberg gesticula cu o furie neputincioasă, făcând disperată semne să se oprească, vrea să spună ceva, dar mama nu şi-a clintit nici măcar degetul mic până la Hatvan. S-au oprit, poliţistul ştia acolo o cârciumă care era încă deschisă, iar bărbaţii au dat pe gât câte una mică. Poliţistul — András Juhász —, iar cu masca taciturnă a valetului englez. Străbunica, pe vremea aceea trecută de nouăzeci, dar încă puternică şi autoritară şi voluminoasă ca un dulap baroc. Vorbea mai ales nemţeşte. Nu ştiu de ce, dar ştiam că-i regele cehilor, adică, fusese odinioară, dar că dintr-un motiv anume acum lua o pauză. Îmi era teamă de ea pentru că mă ignora. Niciodată nu m-a ignorat, privirea i s-a împiedicat în mâna mea. A ridicat-o şi a întors-o pe toate feţele, cu dispreţ.

— Cu degetele astea numai muzică nemţească poţi interpreta. Nici un Chopin! — Şi mi-a scăpat mâna, ca pe un obiect inutil.

Apoi, la Hort, încotoşmănată în negru, în năfrămuri groase de lână, asemenea unei ţărănci, a fost pusă pe verandă, la soare, stătea acolo până seara, până când o învăluia umbra. Din oră-n oră trebuia mutată. Nu mi-a mai fost teamă de ea după ce, la un moment dat, şi-a dat drumul şi a făcut un pârţ, iar eu eram de faţă. Chipul i-a rămas apatic. Am început să râd în hohote şi am fugit. Regele cehilor mă ameninţa cu cârja. Nici măcar nu se ştie cine-s cehii ăia. De altfel, pe vremea aceea eram un ţărănuş care se eliberase sau tocmai se elibera de secularul jug feudal.

— Mati, vă rog! Bitte! — îl convoca pe tata în acea noapte de la Hatvan. Fără să facă vâlvă arătă cu sprâncenele spre poliţist. Toată lumea se uita la ei. Se spune — şopti străbunica —, că servitorilor de sex masculin ai sultanului — în momentul ăsta făcu din nou semn spre András Juhász —, ajunşi în serviciul său exclusiv datorită frumuseţii lor, numărul acestora fiind foarte mare, li se face vânt când ajung la cel mult 22 de ani.

Se uita fix la tata. El încuviinţa din cap. Ofta. Iar încuviinţa. Apoi, subit, străbunica a schimbat subiectul, dând glas mirării şi indignării că tata organizase această excursie în condiţii de vizibilitate mizerabilă, că, la urma urmei, ei îi plac aceste picnicuri vesele, dar aşa, şi arătă de jur împrejur, nimic, nichts, Mati lieber, nichts, nu vede nimic din peisaj, deşi zona asta montană din nordul Ungariei e chiar foarte frumoasă în amintirile ei, odinioară participase la o vânătoare imperială, dar nici măcar împăratul nu fusese prezent...

— Regele — mormăi tata.

Biata Elisabeta, vai de capul ei, pe scurt, câtă nebăgare de seamă, poate că pentru biata Mia e totuna, o, împărăţia eternului întuneric, başca şi camionul ăsta care le pufăie în nas.

Tata îşi aplecă tăcut capul şi o rugă sincer pe străbunica să-l ierte pentru faptul că pe bune nu se *brodesc* toate lucrurile.

— Iertare, mamăbătrână.

Temuta prinţesă Schwarzenberg zâmbi subit şi-l mângâie pe tata pe cap.

— In Ordnung, bist ein braver Bube! — adăugă apoi visătoare: — Ein Ehemann ist eine schöne Sache.

Mama a rămas sus, cufundată în cedrul roşu, cânta, a primit şi ea una mică — a fost una din puţinele ocazii când a băut alături de tata; care era din ce în ce mai însingurat, mână-n mână cu pileala.

— Ce beau domniile voastre, mă rog frumos? — adulmecă mamabătrână. Tata era gata să pitească paharele. — Ia, arătaţi-mi numai!

— Dar vă rog, asta nu-i pentru mamabătrână — spuse puţin intimidat.

— Treaba asta am s-o decid eu, băiete. De altfel, ce caută aici poliţistul? Nu-mi plac poliţiştii.

— Mamăbătrână!

— Nu şuşoti, nu se cade. Nici odinioară nu-mi plăceau băieţii care aveau penele alea pe cap, iar acum îi detest. — Luase din mâna tatei paharul, mirosi conţinutul. Mein lieber, ăsta-i iadul pe pământ.

— Aşa-i, mamăbătrână, e iadul pe pământ.

Dar bătrâna bău dintr-o înghiţitură, ca un vizitiu, palinca.

— Chiar că-i iadul pe pământ. Mulţumesc, băiete. — Privi de jur împrejur, de parcă abia acum ar fi observat camionul încărcat cu mobile, iar sus, pe platou, pe mama care hăulea încet.

— Lili — rosti mamabătrână cu uimire. O scurtă pauză.

— Să mergem, o să întârziem — spuse şoferul.

— E imposibil, tinere. De obicei mie mi-e imposibil să întârzii de la cină. De obicei, *în asemenea ocazii*, ceilalţi sosesc prea devreme. — Se uită când la poliţist, când la şofer, când sus, la mama. — Uneori e nevoie, recunosc, de confiscarea pământului, de sechestrarea mobilelor, de închisori şi pedepse. — Mirosi paharul. — Dar făcând abstracţie de jurisdicţie, de legi şi de necesitate, nu contenesc să mă mir din nou şi din nou dacă văd cât de sălbatic se poartă oamenii cu oamenii. Sălbatic.

Cei trei bărbaţi tăceau.

— Ei, bine, grija nu-i jucărie, alé, alé, să pornim! — Şi că acum ele ar merge în faţă, pentru că, totuşi, ele nu put chiar aşa de tare ca noi. Într-o haită, cel care pute mai puţin merge în faţă.

Aşa s-a şi întâmplat, dar uneori taxiul înainta prea repede, noi îi făceam semne cu farurile, iniţial pasagerii din taxi le-au interpretat greşit, au început să accelereze, noi zburam după ei, mama chiuia în spate, eu mă agăţam de genunchii

tatei, adulţii parcă s-ar fi jucat de-a raliul, ne clătinam în noaptea din marea pustă ungară. Sau nici nu e Pustă?

De pe şoseaua naţională care ducea spre Gyöngyös trebuia s-o cotim la stânga, scârţâiau, ţipau roţile, iar străbunica ne făcea semne agitate să ţinem pasul cu taxiul, dacă suntem în stare. Se vedea clar că râde. Niciodată n-a mai fost văzută astfel. Am şi remarcat:

— Străbunica râde.

— Nu fi obraznic, băiete! Cuvintele tatei miroseau a una mică, dar pe mine, spre deosebire de mama, nu mă deranja, dimpotrivă. Mirosul de a doua zi al vinului nici mie nu-mi plăcea, e stătut, acru, rece. Mirosul proaspăt de palincă e ameţitor şi puternic. Papi Puternic.

În centru se ajungea pe un drum lung, drept. Priveam cum devine cerul mai întâi roşiatic, apoi albăstriu. Parcă ar fi aprins cineva focuri de artificii în cinstea noastră, dar era doar o casă care ardea. Până şi păsările au început să ciripească, au crezut că răsărise soarele.

— Ăsta-i iadul? — am întrebat.

— Nu — răspunse scurt tata.

În lumina bizară am observat pe câmp nişte animale ciudate. Se holbau la noi.

— Ce-s astea, tată?

— Vaci, băiete.

— Ce-i aia vacă, tată?

— Vaca-i vacă, băiete.

Înaintând mai departe, pe drumul din ce în ce mai luminat, ne-am întâlnit cu alte şi alte animale, albe, cu patru picioare, lăţoase.

— Ce-s astea, tată?

— Oi, băiete.

— Ce-i aia oaie, tată?

Furios, tata m-a pus din nou cu un gest ferm pe genunchii săi, de parcă ar fi vrut să mă îndese în pământ, a ţipat întrebându-mă dacă nu termin cu întrebările.

— Oaia-i oaie, vaca-i vacă, iar aia de acolo e o capră. Capra-i capră. Capra dă lapte, oaia, lână, iar vaca, totul. Pentru Dumnezeu, ce mai vrei să ştii?

Am început să plâng, tata nu vorbea niciodată dur niciodată. Poate că tata era puternic, dar în ziua respectivă era foarte obosit.

Poate că tata era obosit, dar de-ndată ce am ajuns în centrul localităţii a sărit din cabină, i-a făcut semn şi şoferului, poliţistul tăcea, apoi a intrat repede în rândul celor care stingeau incendiul, să ajute la transportul găleţilor cu apă.

— Dumneata cine eşti? — păşi lângă el un om în uniformă fără să stea prea mult pe gânduri. Pe tata îl înveselea truda, la fel, că putea fi de ajutor.

— Arde casa — răspunse cu dezinvoltură tata dând mai departe găleata cu apă, dar poliţistul îi înşfăcă braţul. Apa s-a vărsat. — Arde casa. — Apoi adăugă explicativ: — Focul nu întreabă cine ce hram poartă.

Lângă el era o femeie, se vedea că nu avusese timp să-şi aranjeze ca lumea părul lung, în coc, îl legase repede cu un elastic; a început să râdă cu hohote. Necazul, incendiul eliberase oamenii care au uitat că le este teamă. S-au oprit din trudă şi râdeau repetând cuvintele străinului, focul nu întreabă cine ce hram poartă, bruhaha. Poliţistul a rămas perplex. Se numea Lajos Foc, din cauza asta râdea toată lumea. În momentul acela a ajuns deja şi poliţistul *nost'* acolo, un schimb scurt, colegial, de cuvinte şoptite. Ne-a fost clarificată identitatea.

La 1^{30} am ajuns la adresa indicată, ceasul de kilometraj arăta 37 707 km. Denumirea mărfii transportate: bunuri mobile, greutatea: 40 chintale. Numărul întoarcerilor: 1. Pornirea din Hort: 3^{00}, timp de staţionare: 6^{30}. Iar jos, în partea dreaptă: ştampila comanditarului (cu numele firmei), la fel şi semnătura: acolo iar scrisul acela plin de elan, care-i în stare să-ţi taie respiraţia, pornind cu D-ul gigantic, scorpionul de neînfrânt, care se întoarce împotriva lui însuşi.

134

Nenea Pista Simon ne aştepta în poartă.

— Familia Simon? — întrebă şoferul.

— Eu mi-s ăla — răspunse, dar nu-şi dezlipi ochii de la tata.

— István Simon, chiaburul? — preciză poliţistu nost', folosind pentru prima dată un ton de poliţist.

— Aşa se spune — ridică din umeri ţăranul bătrân continuând să-l privească înmărmurit pe tata. Care apucase să coboare din cabina şoferului, dar înainte să fi făcut ceva (de exemplu să mă coboare şi pe mine sau, ceva şi mai plăcut, să mă pună pe umerii săi), nenea Pista s-a şi năpustit asupra lui...

— Bine aţi venit, dom' conte — ţipă, îi prinse mâna tatei şi o sărută zgomotos. Tata a rămas atât de surprins, încât nu se împotrivi. Iar bătrânul nu mai contenea să spună cât de mult se bucură şi cât de onorat se simte (la fel cum mai apoi amintea fudul prin sat: cel mai fain budapestan la cel mai fain găzdoi), şi că el nici nu ştie cum de a meritat această favoare, că el nu s-a întâlnit încă niciodată cu un domn atât de mare, că n-a avut ocazia să dea mâna cu un domn atât de mare. În sfârşit, tata se simţi jenat.

— Bine, gata, unchiaşule Simon! — şi-l prinse de umeri de parcă ar fi vrut să ţină un beţiv în echilibru. — Nu suntem singuri — adăugă încet.

În bucătărie, în faţa plitei stătea o femeie, tanti Rozi, mesteca de zor într-o tigaie, rămânând cu spatele întors spre noi când am intrat.

— I-ai sărutat mâna? — mormăi printre dinţi, dar distinct. Convoiul nostru se opri brusc. — Ei, i-ai sărutat mâna?!

— Sărutat — spuse încet nenea Pista, tot printre dinţi, în gol, furios — sărutat, aşa cum tre'! — Ce mai dobitoc eşti matale! — şi îşi întoarse şi mai tare spatele. Pregătea cina pentru noi, omletă cu ceapă, ardei gras şi cârnaţi, din ouă cu gălbenuş galben.

Pe mine şi pe cele două bătrâne doamne ne-au culcat de-ndată. Abia ajunsă-n pat, străbunica l-a şi convocat pe tata.

— Ai făcut o treabă bună, nepoţelul meu. Hort, das ist wirklich schön, einen richtigen Hort zu besitzen... (Pentru că-n limba germană, semnificaţia cuvântului hort este: comoară, adăpost, refugiu.) Refugiu! E bine, băiatule.

— Nu-i bine nimic, mamăbătrână — bolborosi tata care era din nou pur şi simplu obosit —, toată treaba asta, toată treaba asta este în limba maghiară.

135

A doua zi, la un minut după împroprietărire, pe tata l-a căutat o delegaţie a bărbaţilor din sat — că ei s-au gândit, au întors problema pe toate feţele, ajungând la decizia bine întemeiată că lor nu le trebuie peticul acela de pământ, că l-ar da înapoi domnului conte (lui Papi), să conducă şi să îndrume în continuare tot el treburile, pentru că-i dovedit deja că alea merg bine aşa. Tata stătea şi se uita la bărbaţii ăştia serioşi şi maturi, se spilcuiseră de parcă urmau să ia parte la procesiunea Învierii, cizmele le luceau mai ceva ca oglinda, cămăşile albe încheiate până la gât, în mâini, pălăriile negre pe care le mototoleau cu aceleaşi gesturi.

Era linişte, tata tăcea curtenitor, iar ei au spus tot ce aveau de spus. Apoi, unul dintre ei, tatăl lui Dodi Knapp, n-a mai rezistat:

— Rogu-vă grăiţi ceva! Tre' să grăiţi ceva. Nu ne lăsaţi în ruşinea asta!

— D'apoi — zise tata încet, delectându-se — să-mi spună bădiile voastre, făcut-aţi deja rândul?

— Ce fel de rând, dom' conte, mă rog frumos?

— Rândul pentru vizită.

— Ce fel de vizită? — se uitau nedumeriţi şi iritaţi unii la alţii bărbaţii.

— Păi, la ávó.

Auzind cuvântul ávó, s-au apropiat unii de alţii.

— Da' de ce ne spuneţi aşa ceva?

— Vă spun aşa ceva, pentru că ce cred bădiile voastre, dacă aţi făcut aşa ceva, apoi, câte minute le-ar trebui celor de la ávó ca să mă aresteze? Nici un minut. Apoi puteţi să veniţi să mă vizitaţi la pârnaie. Iată de ce-i important rândul... Sau n-aţi vrea să mă vizitaţi?

Iar s-au uitat unii la alţii, dar n-au vrut să răspundă la întrebare. N-au vrut să-şi asume nici o obligaţie. Şi nici nu le plăcea modul condiţional. Dacă-i aşa şi pe dincolo nu le plăcea, considerau că-i neserios faţă de modul declarativ. Numai pe ăsta-l cunoşteau.

— Atunci să ne spună dom' conte ce să facem.

Tata ridică repede din umeri. Acest lucru i-a ofuscat foarte tare şi au plecat dezamăgiţi. Mai târziu, şi bunicu' avea să-i dezamăgească, cu pledoaria sa pro cooperativizare. Considera că-i nerozie fărâmiţarea pământului în loturi minuscule.

— Asta-i o nerozie! — Principiul călăuzitor al bunicului era raţionalitatea, sacramentul suprem. N-a fost capabil să interpreteze seculara foame de pământ a ţăranului ungur, pentru că el nu fusese niciodată înfometat; avea pământ. Apoi când — dintr-un subit entuziasm democratic generat din nebăgare de seamă — a vrut să convingă un ţăran de superioritatea noilor metode, explicându-i ce avantaje o să aibă dacă va cultiva pământul în timpul fixat dinainte, împreună cu alţii, asemenea unui funcţionar, că o să aibă recoltă mai mare etc. etc., ţăranul prudent n-a vrut să-i spună nici da, nici ba, dar drept răspuns a arătat spre o pasăre care tocmai zbura deasupra lor. Nu îndrăznise să-i vorbească despre libertate, dar a avut destul curaj ca să-i arate simbolul libertăţii...

136

Mama fusese aşa-zis educată pentru viaţă. Exigentă, Mamili le-a pus la treabă pe fete, au învăţat de timpuriu să

gătească, dereticatul era treaba personalului, dar o juma' de an ele au făcut şi curat în casă („trebuie să ştii, copilo, ce să pretinzi"), menaj plus erudiţie, religie şi instrucţie publică, şi puţin dans, cu alte cuvinte ştiau tot ce se cuvenea să ştie o domnişoară dintr-o familie bună.

Şi tata fusese educat în acelaşi spirit, pentru viaţă. Numai că fiecare taman pentru un alt gen, deportarea n-a figurat printre posibilităţile vieţii imaginate. De altfel, educaţia n-a contestat că viaţa asta ar fi cea mai bună dintre toate vieţile posibile, numai că n-a crezut că tot ce s-a petrecut e şi posibil.

Dacă a salvat-o ceva pe mama, ei bine, nu cunoştinţele pe care le avea, nici perseverenţa, puterea sau spiritul de responsabilitate au salvat-o, ci gustul ei. Delicateţea înnăscută, despre care era convinsă că face parte din creaţie, stăruind apoi asupra acestei viziuni cu degajare, cu încăpăţânare, invincibilă. Şi-n Bogyikó a pulsat acest respect faţă de forme — chiar a funcţionat un timp —, dar din ea lipsea personalizarea delicateţii. Frumoasa mea mătuşă niciodată n-a făcut exces, era precaută în tot şi-n toate, chiar şi-n frumuseţea ei care într-adevăr îţi tăia respiraţia. Viaţa îi hărăzise mamei mele o viaţă liniştită, dar asta îi aparţinea în întregime.

Aceste şervete ale ei, suporturile pentru farfurii pictate de ea însăşi, însemnele care indicau locul fiecăruia la masă, invitaţiile la cină scrise de mână (legendarele ei liste cu meniuri scrise pe nişte bucăţi de carton provenite din straturile cele mai de jos ale vieţii, un scris elegant, ba mai mult, în franceză, Hort, 1951. 26. 08, cina festivă pentru bunicu', pe verandă, când împlinise 70 de ani, carré de porc rôti, pentru că tanti Rozi făcuse rost de carne de porc, de la o tăiere ilegală; şi oribilul sânge al taurului: Château Torro Rosso!), graiul ei liniştit, ales — au salvat familia de la o anume decădere. Fireşte, exagerând puţin. (Pentru că n-au salvat-o de la nimic.) Tata accepta totul fără să scoată un cuvânt, pe el nu-l interesa delicateţea, pentru că întotdeauna fusese înconjurat de lucruri delicate; nu aprecia aspectele

astea, nici măcar nu le remarca. Contempla cu o oarecare suspiciune ambiţia mamei, personificarea deschisă a delicateţii care o caracteriza. Cu dispreţ, dacă ar fi existat în el un grăunte de orgoliu.

Tatăl meu n-a dispreţuit pe nimeni, astfel era el aristocrat. Bunicul meu a dispreţuit pe toată lumea, iar el astfel era aristocrat.

Iar eu îmi mijesc ochii.

137

Când frate-meu s-a îmbolnăvit, sau nenea Menyus?, Papi a fost de mai multe ori la Budapesta, autobuzul pornea la 14^{30}, la 16^{10} era în piaţa Engels, la 18^{55} pornea înapoi, iar la opt jumate se afla din nou în locul în care îi era permis să se afle. Niciodată nu a fost prins în flagrant. Într-o zi i-a povestit râzând bunicului că odată uitase să-şi cumpere bilet, dar că nici nu i-l ceruse nimeni.

— Ai călătorit fără bilet?

— Păi sigur că da, sigur că da — se mândrea tata. Şi că a făcut baie în cadă! După un an de zile! În apă caldă! Şi că a mâncat până şi îngheţată. — Şi am făcut rost de cinci chintale din cel mai infect lignit posibil! Şi de traverse de cale ferată pentru aprins focul! Tare mi-e teamă că traversele sunt aceleaşi pe care le-a pus aici în 1944, Menyus. — Îşi întinse comod braţele. — Întotdeauna mi-a plăcut să fac ce-mi cade bine, sau dacă n-a fost posibil, mi-a plăcut că-mi cade bine ce fac. — Rânji.

— Ai călătorit fără bilet?

Papi observă abia în momentul respectiv expresia exigentă a bunicului, încuviinţă, da, fără bilet, aşa s-a întâmplat să fie. În final, încuviinţă din cap şi bunicu'.

— Iar acum se întâmplă să fie, băiete, că te duci la staţia de autobuz şi cumperi un bilet, apoi îl rupi bucăţi-bucăţele.

— Şi?

— Atât.
— Şi să aduc biletul?
— De ce l-ai aduce?
— Ca să-l arăt.
— La ce bun?
S-a dus, a cumpărat, l-a rupt; s-a reinstalat ordinea.
Încă ceva despre ordinea asta: Bunicu' mânca ciocolată. Stătea în fotoliu, îndărătul perdelei şi molfăia în secret ciocolată. I-am cerut să-mi dea şi mie o bucăţică.
— Te rog.
— Un Esterházy nu cere.
— Atunci, nu cer.
Vezi, minune, tot nu mi-a dat.

138

Nu s-a adeverit calculul, menit a fi viclean, al dictaturii proletariatului conform căruia în urma deportărilor ţărănimea, aliată cu clasa muncitoare, o să urască şi mai tare, iată, potrivit prescripţiilor, pătura domnitoare, putredă până-n măduva oaselor, care o exploatase de-a lungul secolelor.

Dimpotrivă, au fost copleşiţi de sentimentul nediferenţiat al solidarităţii. („Rogu-vă coborâţi în genunchi în laviţa a doua de lângă jeţul duhovnicescu, iaşte acolo oarece pen' un tatăl nost' ceresc." „Ei, pămpălăilor, atâţia pui n-aţi mâncat ca atunci.") De exemplu, faptul acela cât se poate de concret c-au fost nevoiţi să ocolească nişte străini în propria lor casă l-au pus, fără să stea pe gânduri, în cârca comuniştilor, respectiv, l-au considerat de-a dreptul onorant.

Prin urmare, ne-au cedat odaia cea mai frumoasă, odaia *curată*, deşi, conform actelor, trebuia să locuim (ispăşim) într-un fel de şopron lipit de casă, plin de găinaţ, în care abia se putea face focul. De altfel, cu ocazia unei inspecţii, treaba asta n-a fost trecută sub tăcere.

— Începem oricum — spuse nenea Pista fără să-l privească în ochi pe tânărul de la consiliu.

— Dumneata ştii, Simon — conchise cu îngâmfare tânărul —, numai să nu regreţi apoi!

Ăştia nu ştiau să rostească nici măcar o propoziţie care să nu conţină o ameninţare. Dă-mi sarea. Mă doare capul. Azi du tu copiii la grădiniţă. Azi l-au executat pe unchiul tău. Treaba asta a fost mai degrabă semnul consecvenţei decât al răutăţii, pentru că într-adevăr ameninţau tot timpul — indiferent ce spuneau, gândeau sau minţeau. Asta-i dictatura: ameninţare inevitabilă şi spaimă inevitabilă, a + s, ameninţare plus spaimă, asta-i dictatura, dar nu aşa că jumătate din ţară o ameninţă pe cealaltă, sau aşa-numita putere ne ameninţă pe toţi, ci la toate astea se mai adaugă o nesiguranţă îngrozitoare, strigătoare la cer, îi este teamă şi celui care ameninţă şi celui care-i ameninţat, rolurile strict delimitate sunt nesigure până la capătul capătului, toată lumea ameninţă şi tuturor le este teamă; există călău şi există victimă, iar între cei doi se poate face distincţie.

Au fost perioade când a trebuit să încăpem şapte persoane — am încăput, deci, şapte oameni în spaţioasa odaie curată de douăj' cinci de metri pătraţi. Am despărţit odaia în două cu o pătură gri, iar imperiul din spate, dincolo de pătură (peste şapte mări şi şapte ţări) i-a aparţinut bunicului — totul, exclusiv lui —, fapt considerat de toată lumea ca fiind normal. Inclusiv de el. Nu şi de Mami, cel puţin aşa cred, dar n-avea curajul să se revolte. Nimeni nu se putea revolta împotriva bunicului. (Firește, depinde ce înţelegem prin revoltă. Pentru că, pe de altă parte, marile revolte ale umanităţii sunt de nestăvilit.)

Nenea Pista Simon şi ai lui (inclusiv rebela de tanti Rozi) n-au avut curajul nici măcar să-i vorbească. N-au avut curajul să-i adreseze nici măcar un cuvânt. Deşi bunicu', în comparaţie cu sine însuşi, devenise un bătrân domn amabil şi cordial; când iniţia câte o conversaţie cu cei de-ai casei, tematică obiectivă, agricultură generală, aceştia pur şi simplu

fugeau îngropându-şi, ruşinaţi, faţa între palme. Bunicu' îşi clătina mirat capul, dar tot nu îşi dădea seama unde a greşit.

Mamei, toată lumea i se adresa pe numele de botez — pe ea n-o considerau domn sau doamnă, dar nici măcar cucoană (deşi, era), ci în mod prioritar, mamă. Eu, drept semnul exclamării, urlam şi mă văitam, iar pe vremea aceea era deja gravidă cu frate-meu, sau însărcinată, treaba asta încă nu era decisă. Tatei, oamenii i se adresau cu dom' doctor. Nenea Pista ar fi dorit să-i spună dom' conte, dar tata l-a convins să renunţe. Bătrânul s-a gândit, s-a tot gândit, apoi zâmbi hâtru şi încuviinţă din cap, s-a făcut.

— D'apoi ce te face să râzi, unchiaşule Pista?

— Nimic, *dom' doctor*, mă rog frumos. — Făcu cu ochiul spre dom' doctor.

— De nimic numai nebunul râde, nu-i aşa, unchiaşule Pista?

— Asta-i foarte adevărat, *dom' doctor*, mă rog frumos. Încă o ocheadă.

— Bătrâne, ţi-a intrat ceva în ochi — spuse vioi tata. Tăcere. — Păi atunci, spune-mi, bădie, ce-i în locul nimicului, pentru că altfel... înţelegi, nu-i aşa?!

Bătrânul începu să chicotească şi-şi duse repede mâna la gură.

— Păi, cum să nu... cum să nu înţeleg... doom' dochtor...

Vorbeau de parcă le-ar fi fost teamă că-i ascultă cineva, nenea Pista ocolea ceea ce nu rostea, se delecta, iar tata făcea experienţe cu o limbă populară fermecată, ca şi cum s-ar fi aflat într-o anecdotă cu secuii — aşa cum ar fi fost spusă anecdota la Pesta. Bătrânul chiabur se distra de cacealmaua pe care le-a făcut-o celor de la ávó, pentru că el spune dom' doctor, dar prin asta înţelegea dom' conte.

— Şi pen' că toată lumea din sat aşa stă cu trebile aste, pen' că — făcu iar cu ochiul — toată lumea grăieşte dom' doctor! da' dom' doctor însemnează că dom' conte, iacată cu asta nu poate fi prins nimeni, pen' că toată lumea grăieşte dom' doctor!

Din punct de vedere pur lingvistic, nenea Pista avea dreptate, în cazul punerii exacte în aplicare a unei idei corecte, nu poate fi prins nimeni. Apoi ne-au învăţat, am învăţat, că toată lumea poate fi prinsă, iar ăştia chiar prind pe toată lumea. Nu peste mult timp l-au prins şi închis inclusiv pe nenea Pista, mici învinuiri inventate, dar dictatura nu de învinuiri inventate are nevoie, în general — decât foarte rar —, ci mai degrabă de legi inventate care apoi nu pot fi respectate, adică, supravegherea respectării acestora... ei bine, abia acolo se deschide un câmp vast.

L-au ţinut închis un an. Când a ieşit, n-a râs. A hohotit:

— Ia, priviţi, dom' doctor, ce au făcut cu mine... — şi-i arătă tatei mâinile. Tata n-a văzut nimic deosebit, nişte mâini bune şi puternice de ţăran. — Sunt albe, dom' doctor, s-au albit... Ruşinea asta!

N-a muncit un an, iar asta s-a văzut pe mâinile lui, asta-i arăta tatei, ruşinea asta. Pe vremea aceea şi tata avea deja nişte mâini normale de muncitor, arse de soare, musculoase, pline de bătături. Avea aşa o putere în deget, că ne dădeam huţa pe el. Îi înşfăcam degetul arătător, abia îl puteam cuprinde, iar el ne legăna.

În septembrie s-a născut fratele meu, a venit toată lumea să-l admire, atât de mare îi era capul sau îi devenise, poate că aşa a venit pe lume, în decembrie a murit străbunica, la nouăj' de ani.

A avut un baston cu o măciulie de argint, în forma unui hipopotam (se spune că i-l adusese din Africa nenea Charlie, l-a primit drept cadou de la unul din viceregi, împreună cu o conjunctivită cronică şi cu o scrofuloză), dacă lovea cu bastonul în podea, trebuia să alergi la ea, să te aşezi în genunchi sau cam aşa ceva; ea stătea într-un fotoliu de forma unui tron. Trebuia să-i săruţi mâna.

— Nu-mi prinde mâinile, nu sunt pe moarte.

În final s-a prăpădit într-un atac cerebral, ştia tot ce se întâmplă în jurul ei şi pricepea totul, dar s-a întrerupt legă-

tura între gânduri şi cuvinte. S-a chinuit cumplit. La un dejun m-a privit şi mi-a spus:

— Dă-mi sarea. — Îi întind sarea, chipul îi este acoperit de broboanele transpiraţiei, începe să gesticuleze cu mâinile tremurânde, ochii îi sunt plini de lacrimi şi turuie: — Nu asta, ci sarea, sarea!

M-a copleşit spaima şi compasiunea, mă uitam nedumerit la tanti Mia, ea era cea care o însoţea pe străbunica. Muşcându-şi buzele, tanti Mia privea palidă în faţa ei şi la ceilalţi care se tot cuibăreau oferind rând pe rând, unul altuia, scobitorile, boiaua şi supiera.

— Dar nu asta, ci sarea, sarea!

În secunda respectivă în locul plânsului a izbucnit din mine, într-un mod sălbatic, râsul.

— Miestvich! — strigă la mine tanti Mia. — Schweinehund! Marsch hinaus!

Zile la rând n-am avut curajul să mă uit în ochii nimănui. Iar pe tanti Mia am urât-o din cale-afară, pentru că avusese dreptate. De atunci încoace, doliul, tragedia îmi provoacă mai cu seamă râsul decât plânsul, oare o fi vorba de un atavism care sălăşluieşte în mine? Provin dintr-un trib care plânge când se bucură şi râde dacă-l doare ceva? Niciodată nu sunt atât de bine dispus şi pus pe şotii ca atunci când sunt nefericit.

Apoi străbunica n-a mai vorbit, n-a spus nici măcar: sarea. Când o învăluia umbra, ţipa, cineva o împingea mai încolo, înapoi la soare. Pe când se făcea după-amiază ajungea de pe veranda pardosită cu cărămidă, jos în curte, pe pământ. Pământul nu sună. Nu mai putea să bată din cârjă. După părerea mea, din cauza asta a murit, că nu i-a mai rămas *nici o* putere. Acum ce o să fie cu cehii, ce o să fie cu coroana? O să preia totul Papi. Deşi n-are prea mult timp. Pleacă în zori, iar când vine acasă e sfârşit de oboseală, stă fără vlagă în cerdac, pe verandă, stă singur în noaptea întunecoasă, stă şi stă, şi nimeni n-are curajul să-i vorbească, nici măcar bunicu', doar mama. E atât de singur, ca un rege

copleşit de gravele probleme ale ţării sale, dar cu toate astea pare să fie un rege care este în acelaşi timp şi propriul său supus, iar acest lucru le taie pofta regilor. Apoi, sare subit în picioare, găinile se dau la o parte hâşâind, asemenea unor curteni speriaţi, mantia-i de hermelină mătură piatra rece a cerdacului, iar când ajunge la pat deja doarme.

S-a întâmplat să adoarmă mai repede decât mine. Acest lucru m-a umplut de mândrie.

139

Uneori puteam să-i dăm târcoale şi să-i cerem o poveste. Dar dacă greşeam momentul propice ne mătura mai încolo fără să stea pe gânduri, ca pe nişte pui de mâţă, sau ne hâşâia, de parcă am fi fost nişte răţuşte, ca nu cumva să le calce. (O dată, frate-meu, nu din cauza asta, dar a aruncat răţuştele în budă. „*Ţipau* atât de frumos.“)

Ne povestea mai ales despre ungurii străbuni. Sau eroici. Despre regele Csaba, cum i se umpluseră cu praf de stele copitele armăsarului pe care călărea. Ştia să imite până şi tropăitul copitelor când regele Csaba galopa pe asfalt, de exemplu, la Gyöngyös sau la Hatvan. Tata-i imbatabil în tropăitul calului pe asfalt. Am învăţat şi noi. Şi eu ştiu să fac aşa. Dar numai el era în stare să imite o întreagă fanfară, blasmusik, la talere din alamă, la tromboane sau la ce, erau vreo şase (cei din fanfară, adică), dar pentru asta era nevoie sau să fie foarte bine dispus sau să fie puţin cherchelit.

— Putakes, putakes, he-hei-he, colo-n vale, colo-n vale-i hogeagul meu, colo face vaca lapte şi euuu, o cocârlă ‘ntre picioare, he-hei-he, trag de ea să iasă lapte, he-hei-he.

Iar pe vremea respectivă noi ştiam deja ce-i aia o vacă. Vaca-i vacă, ha-ha-ha!

Fiecare primeşte o altă poveste. A mea e cea cu regele Csaba şi cu praful de stele, a fratelui meu, cea cu Motanul Încălţat, iar soră-mea primeşte vaccinul antitetanic (ha-ha-ha).

Fiecare dintre noi îşi are propria sa poveste. Aşa cred eu. Frate-meu vorbeşte mult, tot timpul intră în vorbă cu cineva (şi de atunci încoace). Soră-mea plânge tot timpul, fie pentru că are otită, deci, din cauza asta, sau că are crampe, o doare burta, deci, din cauza asta, sau că n-are nimic, deci, din cauza asta! Mă maimuţăresc ca să înceteze cu plânsul. Îmi pun pe cap o frunză şi o las să cadă, soră-mea râde, râde; împing căruciorul prin curte şi-n faţa casei — a venit lumea să se minuneze: cărucior cu arcuri!, cărucior de conte! —, în timp ce frate-meu se dă huţa cu Frédi Fűszeres şi-l aud că-i povesteşte despre praful de stele al regelui Csaba, cum clămpăne cu limba, că aşa face şi armăsarul regelui Csaba pe asfalt când merge, de exemplu, la Gyöngyös sau la Hatvan.

Îi atrag atenţia să termine cu povestitul, pentru că asta-i povestea mea. E istoria mea, iar istoria mea e a mea. Dar el nu termină. Îl împing, iar el începe să bocească, Frédi mă împinge pe mine, râde, istoria mea e acolo, în capul lui, în momentul ăsta văd negru în faţa ochilor, mă năpustesc asupra lui, cu pumnii, cu genunchii, cu picioarele...

— Ajunge! Termină! — dar nu sunt în stare să termin, nu ştiu cum să termin, de altfel, dacă aş termina mi-ar fura istoria, ei ar fi cei care ar spune-o mai departe. Frédi se descotoroseşte de mine şi aleargă răcnind.

— Contele a vrut să mă măcelărească! — ţipă ca din gură de şarpe. — Contele a vrut să mă măcelărească!

Nu ştiu ce să mă fac, pentru că până acum pe nimeni n-am vrut să măcelăresc, frate-meu clipeşte speriat, boceşte.

— Fratele meu cel drag, te rog foarte frumos să nu-l măcelăreşti, fratele meu cel drag, te rog foarte frumos.

Atârnă atât de jalnic în leagăn, încât îl prind sub braţ şi-l ajut să coboare. Mă îmbrăţişează.

— Îţi promit că niciodată n-am să mai spun nimănui povestea ta — îmi şopteşte fierbinte la ureche. — N-am să-i mai povestesc lui Frédi despre împăratul Csaba.

Aş vrea să râd, dar nu pot, soră-mea plânge-n cărucior, de altfel s-a şi întunecat, aşa că n-are nici un rost să mă mai-

muţăresc, să las să-mi cadă de pe cap frunza, din moment ce oricum nu se vede nimic în întuneric.

Seara, mama întreabă ce i-am făcut bietului Frédi Fűszeres.

— A fost pe aici maică-sa. E o femeie tare cumsecade. Nici nu ştiu ce ne-am face fără ea.

Frate-meu sare de-ndată să mă apere, că eu nici într-un caz n-am vrut să-l măcelăresc pe Frédi, ba mai mult, nici pe el n-am vrut să-l măcelăresc, probabil că pe nimeni n-am vrut să măcelăresc. Tata îi face semn să tacă, îl ia în braţe şi se joacă de-a „hoppa hoppa reiter", adică, îl călăreşte pe genunchi.

— Du-te la Frédi şi cere-i iertare — spune mama. Tata o întrerupe.

— *Vrei* să-ţi ceri iertare de la Frédi?

— Nu.

Părinţii mei se uită unul la celălalt.

— Frédi ăsta e un copil bun. N-a făcut altceva decât să-l dea de-a huţa pe frate-tău. Aşa a fost?

— A vrut să-mi fure povestea cu praful de stele.

— Da de unde, da de unde, bătrâne. — Papi mă priveşte prelung. Pentru Frédi e *ganz egal* povestea regelui Csaba. Are el povestea lui. Are el poveşti cu sutele. Frédi e evreu.

— Ce-i aia evreu?

— Evreu... — tata izbucneşte în râs — păi, evreii sunt un popor care-şi au poveştile lor. N-au nevoie de regele Csaba. Îl au pe Moise. Îl au pe Samson.

— Cine-i Samson ăsta?

— Dacă acum mergi şi vorbeşti cu Frédi, mai târziu am să-ţi povestesc despre Samson.

Dar niciodată nu mi-a povestit despre Samson.

140

După zece-unşpe ani, frate-meu se plimba la braţ cu mama pe bulevardul Szent István. Tocmai treceau prin faţa

Luxorului. În anul respectiv, frate-meu crescuse cinşpe centimetri, se agăţase de braţul mamei, se jucau că Mami-i o femeie coaptă, iar el este un tânăr curtezan. Pe vremea aceea lui Mami încă nu i se umflase burta, nici perucă nu purta, iar uneori i se întâmpla să se şi spilcuiască, noi eram leşinaţi, în mod deosebit, după taiorul acela trăsnet, de un galben turbat şi după turbanul care şi-l asorta. Turbanul era ca şi fumatul: ne oferea imaginea unei alte persoane decât cea pe care o vedeam zilnic.

Pe deasupra mai ştia şi să facă cu ochiul. Discret, abia vizibil, cu ochiul stâng. Jocul acesta îl juca mai ales cu mine, în trenul interzonal. De parcă am fi fost doi străini, iar ea îmi făcea cu ochiul. Un joc simpatic. Nu eram gelos pe frate-meu. El o iubea mai tare pe mama decât eu, pentru că el o iubea şi împotriva tatălui nostru, o contra-iubea, ceea ce din mine lipsea cu desăvârşire. Cu toate astea, întotdeauna am simţit că ocup un loc privilegiat, pentru că deşi mama nu mă iubea mai tare ca pe *ceilalţi*, dar se poate spune că-mi era recunoscătoare, mie, ca primul născut, niciodată n-a uitat că fusese fericită atunci când mă născusem. Poate că nu din cauza asta, dar fusese fericită. Iată motivul pentru care nu eram gelos pe nimeni, nici pe dragostea exclusivă, astfel mai mare, a fratelui meu, nici pe soră-mea, pe care *trebuia* s-o iubim cel mai mult (otită etc.).

În faţa Luxorului am fost opriţi de un bărbat îmbrăcat elegant, veşminte gri-porumbel, o pălărie borsalino fină, moale, gri-porumbel; părea un domn de lume, asta până a început să vorbească, pentru că atunci glasul neplăcut linguşitor, umil şi lipsit de sinceritate a întunecat totul. Griul-porumbel nu-l face mai bun pe un mincinos.

— Ilustrisimă doamnă, fie-mi permis să vă salut cu respect, sărut mânuşiţele, la fel, fie-mi permis să-l salut şi pe domnişoru' conte, bănuiesc că nu greşesc.

Frate-meu a rămas înmărmurit. Nu auzise până atunci pe nimeni să vorbească aşa, cel mult în film. („Film mut.") Dar nici pe mama n-o auzise vorbind astfel:

— Kelemen! — şuieră mama asemenea unei vivandiere. Bărbatul îşi trase după toate regulile artei gâtul între umeri. — Unde-i argintăria?! Unde ne sunt mobilele! Cratiţele! Bărbatul se făcea tot mai mic. — Dumas fils! Fíii, ce mai şuiera. Mama îşi pierdu cumpătul, frate-meu o ţinea strâns de braţ, îi era teamă că se năpusteşte asupra lui Kelemen ăsta. — Şi operele complete ale lui Jókai? Şi vechea pendulă? Vechea pendulă a lui Vekerdy? — Era foc şi pară. Jerger Schachuhr Robust Genau Geräuscharm Seit Jahrzehnten!!!

— Măicuţă! Măicuţă, nu!

— Şi gramofonul? His master's voice! — Asta lui frate-meu, în paranteză. — Şi patul în care a agonizat tanti Emma?! — Gâfâia. — Să aduci îndată înapoi argintăria, dumneata eşti un mojic nelegiuit.

Când auzi expresia mojic nelegiuit, pe chipul bărbatului apăru rapid un zâmbet dureros şi sublim de trufaş, începu să dea înapoi, acolo, în plină stradă, respectând parcă severa etichetă spaniolă.

— Mă străduiesc, ilustrisimă doamnă, mă străduiesc şi pot să spun că există speranţe pentru reuşită, dar şi până atunci, am onoarea să vă salut — se opri brusc, se înclină, apoi separat spre frate-meu, apoi se întoarse fulgerător de repede şi-şi luă tălpăşiţa, cu spatele uşor înclinat, în direcţia gării Nyugati.

Pe mama o afectase scena, era răvăşită, ochii îi scânteiau din cauza furiei. Pe vremea respectivă, în ziua deportării, părinţii mei au dus o parte din bunurile mobile la avocatul Kelemen, vă rugăm să aveţi grijă de ele până ne întoarcem; argintăria, platourile de argint, cupele de vin, supierele şi tăvile cu cap de leu, setul Vermeil, sfeşnicele („poansonate"), puteau fi în total vreo două chintale. Trei. Două sau trei. Nu le-am mai văzut niciodată. S-a dovedit una dintre cele mai eficiente metode de risipire a argintăriei familiei. Oare tata de ce nu l-a bătut să-i sune apa-n cap şi să ni le dea înapoi? De ce nu l-a strâns de gât sau să-l fi strâns cu uşa? Nu ştiu.

Este un pahar, un păhărel care pare nesemnificativ, în el un bileţel, un mesaj cu scrisul mamei: *Paharul acesta a fost al lui Róza Deli, mama lui Ádám Mányoky. E FD, pentru că tătânele Rózei se numea Ferenc. Nu-i din argint, dar ţinând seama de vechimea pe care o are, e valoros, se numeşte model cu nori. L-am dus la Muzeu să-l verifice, aprox. 400 de ani.*

— Ce evreu ticălos! — şuieră mama printre dinţi, în faţă la Luxor. Frate-meu mergea înmărmurit (iar) lângă ea, era deja mai înalt decât mama. Care şi-a scuturat capul, de parcă abia acum şi-ar fi dat seama ce a spus. — N-am eu treabă cu evreii. Am treabă doar cu oamenii obraznici şi necinstiţi, printre care surprinzător de mulţi sunt evrei.

141

Părinţii mei învăţaseră repede munca fizică. S-au dovedit capabili, dar au şi vrut. Majoritatea pestanilor nu gândea aşa. Se simţeau jigniţi, pentru că fuseseră jigniţi, dispreţuiau munca fizică. Aşa cum am mai spus, tata n-a dispreţuit nimic.

Chiar a doua zi s-a prezentat ca muncitor necalificat la construirea bisericii. Interesant, treaba asta era permisă atunci, construcţia. Domnul paroh îl aştepta pe tata, l-a primit separat, l-a servit cu lichior şi s-a străduit să-l convingă să renunţe la preparatul mortarului, o aşa-zisă muncă de jos. Tata, viclean cum era, jucându-se, îi plăceau jocurile astea, îi adresă cuvioasa întrebare retorică: există, oare, deosebire între o muncă şi alta?, din moment ce toate servesc întru preamărirea Domnului?, şi, adicătelea (nu, adică, ci adicătelea) lui, în calitate de membru al familiei sale, oare nu-i revine obligaţia să continue ce au făcut înaintaşii săi, să ajute biserica; dacă în calitate de palatin, atunci aşa, dacă în calitate de muncitor necalificat, atunci aşa. Preacucernicul părinte a considerat ideea ca fiind cât se poate nobilă şi la îndemână, astfel că au mai băut din licoarea muierească.

Apoi, au închiriat în parte pământ pe dealul lu' Andris şi la măieriştea-Keller. Săpatul cartofilor. („D'apoi frumoasă femeie mai eşti dumneata! Pe curu' matale se pot cultiva două rânduri de cartofi.") Parcă erau beţi, se clătinau spre casă de atâta oboseală. Palmele bătătorite, pielea zdrelită, din loc în loc pân' la carne vie — dar asta cel puţin se vedea, o rană care poate fi înţeleasă, poate fi conştientizată. Dar ce este acest ceva dincolo de oboseală, de epuizare, ce este această înfrângere a trupului, că pur şi simplu nu există altceva decât trup, iar omul este identic cu trupul său, cu durerea sa, cu disperarea sa, toate astea ce sunt?

— E truda — mormăi tanti Rozi, dindărătul plitei, unde stătea, de obicei.

Tata îşi freca teatral şalele, asemenea unei babe.

— Văeleu şi vai, mor îndată! — şi se străduia să râdă.

Tanti Rozi rămânea întoarsă cu faţa spre plită, mereu avea ce să facă acolo, pentru că omul are mereu ce să facă pe o plită.

— Nu se moare aşa uşor — spunea cu indiferenţă.

— Ce spui, tuşă Rozi? — se rotea-învârtea tata căruia nu-i plăceau conflictele, străduindu-se mereu să le ocolească sau să le aplaneze.

— Doar atât, dom' conte, că dom' conte nu moare dintr-un săpat de cartofi.

— Pst, pst — pâsâia cu laşitate masculină nenea Pista.

— Ce tot pâsâi, nu mă mai pâsâi la cap! — Tanti Rozi îmi lăsa impresia unei bătrâne, pe vremea aceea să fi avut vreo cincizeci de ani, era o ţărancă durdulie, purta fuste creţe, avea părul prins în coc. Îi strălucea faţa de supărare. Mereu îi străluceau ochii, fapt care n-o făcea să fie frumoasă, dar în tot cazul, deosebită. — Dacă-i conte, e conte, atunci e conte. Ce vrei matale? Dom' doctor în sus, dom' doctor în jos, pe cine vrei să păcăleşti cu asta? Pe matale? Pe el? Sau pe cei de la ávó?

Vorbea în grai palócesc, dialect care mi-a devenit apoi limbă maternă, ávó devenise voú, iar áú suna ca un lătrat, ca un chelălăit.

— Conte — dădu din cap şi se uita la tata, de parcă verifica dacă adevăr grăieşte. — Un conte să nu se ducă la sapă. — Sau numai acu' s-a întâmplat? — Sapa nu-i făcută pentru domni.

S-a lăsat liniştea. De parcă ar fi spus că tata şi ai lui n-au ce căuta aici. Tata stătea încurcat, n-avea cu cine discuta, n-avea ce discuta.

— Dar, Rozika, draga mea — încercă nenea Pista —, dom' doctor şi familia nu sunt... ei nu sunt... — Tăcu.

— Ce, nu?! — îi trăsni femeia, de parcă tata şi ai lui n-ar fi fost acolo. Mama alergă plângând în cameră, acolo era plin de lume (noi), apoi din nou afară, afară în curte, în spate, în grădină. Nenea Pista tropăia speriat, asemenea celui care învaţă să danseze (cursuri pentru începători), tanti Rozi era atentă la tânăra femeie care alerga isteric.

— Care-i problema, tanti Rozi? — o întrebă tata de parcă ar fi cântat la flaut.

— Nimic — se întoarse femeia spre plită —, problemă, dom' conte, nu există.

Fără comentarii.

Mai bine de o săptămână nu şi-au vorbit. (Nici nenea Pista!) Părinţii mei ieşeau în zori pe câmpurile de cartofi, la apusul soarelui veneau acasă clătinându-se, aveau mâinile înfofolite în cârpe, asemenea leproşilor, mama înainta cu burta la gură, gătea afară, în bucătăria de vară, *chestii* oribile, încă nu ştia cum trebuie să gătească din nimic (se poate!), dimineaţa se salutau, seara se salutau, nu cereau ajutor, nu primeau. Era clar că nu putea dura mult asta, dar părinţii mei erau tineri, alintaţi, într-un fel, fiind convinşi că puterea le este infinită.

Apoi într-o seară când tata intră ameţit în bucătărie, tanti Rozi îi spuse de lângă plită:

— Dom' *doctor* sapă prea repede.

— Ar trebui mai încet?

— Nu că mai încet, dar tot timpul. Aşa cum vă bate inima, dom' doctor — şi faţa îi fu cuprinsă de flăcări.

Începând din ziua aceea şi-a oferit ajutorul în tot şi în toate, cum trebuie ţinută sapa, cum trebuie înfăşurate obielele, ce şi cum trebuie într-adevăr săpat, când e suficient hârşâitul, cum arată sapa plată, cum trebuie verificată gâsca dacă-i suficient de grasă (sub aripă, la „subsuoară", e o gâlmă, abia atunci!), cum trebuie făcută turta din mălai. La fel şi langoşul sau lipia. La fel şi pogăcelele cu brânză.

— Din orice se poate meşteri ceva de mâncare, Lilike dragă. Toate cele au un gust bun, crede-mă. Toate cele! — spunea cu tristeţe şi-i străluceau ochii.

Apoi, aluatul cu mac! Pentru care se spune că făcusem o pasiune. Asta m-a ţinut în viaţă sau ce.

— Molfăi pentru prunc un pic de aluat cu mac, Lilike dragă.

Lilike i-a mulţumit, nu ştia ce înseamnă a molfăi. Tata ştia, dar nu i-a spus.

— Tanti Rozi, mi-ai arăta, mi-ai spune, te rog, ce înseamnă să molfăi?

— Da' molfăitul e molfăit, n-am ce să-ţi arăt.

Dar i-a arătat, totuşi. Şi-a scos brusc limba, ca o lopată de brutar, de parcă ar fi scos limba la mama, deşi n-a vrut altceva decât ca mama să vadă unde ajunsese.

— Saliva abundentă, Lilike dragă, asta-i important, atunci se face moale cocoloşul, delicat, *catifelos*, vezi, Lilike dragă.

Mama, ca o contesă înnăscută, deşi nu era, a decis ca pur şi simplu să leşine. Cum adică, unicul ei băieţel, chestia asta scârboasă, neagră (macul!), băloasă... Tata a luat-o în braţe şi a dus-o afară zâmbind (să privim faptele-n faţă: rânjind), asemenea unui Gregory Peck socialist.

Mai târziu şi mama a devenit o molfăitoare eminentă.

142

Din pâine, pentru că aparţineam castei celei mai de jos, intelectuali plus duşmani de clasă, ne revenea două sute cinci zeci de grame, dar şi asta numai după ce primea toată lumea din sat. Uneori se întâmpla să merg eu cu bunicul după pâine; mă ducea de mână. Mereu trăgea din pipă. Ne aşezam la capătul rândului şi tot acolo rămâneam; dacă venea cineva, se aşeza în faţa noastră. Dacă nu se aşeza în faţa noastră, madam Kenderesi, vânzătoarea cu gură mare, tovarăşa vânzătoare, nevasta preşedintelui consiliului popular, îi atrăgea atenţia.

— Cei din Pesta stau la capăt! — astfel că din nou ajungeam la capăt. Chiar dacă se termina rândul, tot trebuia să aşteptăm, pentru că, pe de o parte nu putea să spună să stăm la capătul rândului, iar pe de altă parte, poate mai vine cineva căruia i se cuvine pâine mai degrabă decât nouă, şi aproape toată lumea era considerată astfel.

Aroma pâinii, mirosul pâinii — e un deliciu. Eu şi fratele meu nu eram de acord cu statul ăsta în rând, frate-meu nu se considera pestan, se născuse la Gyöngyös, şi nu părăsise niciodată satul (odată, Bogyica l-a dus pe furiş la Pesta, dar lumea de aici n-avea voie să afle), (schimbarea locurilor de naştere: Budapesta, Gyöngyös, Budapesta, arată în mod spectaculos felul în care se mişcă roata istoriei, roată pe care, după cum bine ştim, n-o putem da înapoi). Iar eu mă ţineam cu dinţii de Tatăl Nostru şi ceream pâinea noastră cea de toate zilele. Răcneam. Publicul mixt din comerţul mixt asculta cu sentimente mixte concertul nostru.

— Dă-le biscuiţi! — chefni în final madam Kenderesi la fata care o ajuta. Asta l-a îndemnat pe bunicul să scrie o mică glosă în care a trecut în revistă istoria asemenea unui fapt ca atare, apoi, sau deja între timp, a stabilit o paralelă între cozonacul Mariei-Antoinette („dacă nu aveţi pâine, mâncaţi

cozonac!“) şi biscuiţii lui madam Kenderesi, *atunci brioche*, *acum cakes*, dar şi atunci şi acum: pâinea-i puţină; seara ne-a citit textul, dar nimeni nu i-a acordat atenţie, fapt pe care l-a contabilizat cu satisfacţie, pe de o parte, s-a prefăcut asemenea cuiva care n-a observat, iar pe de altă parte, şi-a consolidat scepticismul privind lumea, iar a doua zi exemplarul doi al manuscrisului i l-a şi trimis lui Károly Rassay, care îşi petrecea „robia în vecini“ (epitethon ornans), camaradul său politic de odinioară, de la care a primit apoi o critică detailată, competentă şi încurajatoare. Corespondau sistematic; ca doi jucători de şah, analizau vechi situaţii politice (dacă ar fi căzut Imrédy în cazul în care prietenul bunicului n-ar fi produs în 1939 documentele care atestau originea în parte evreiască a lui Imrédy etc.), într-un spirit critic, autocritic, detailat, punând în balanţă mici fapte cunoscute doar de către ei. Foloseau pseudonim, ca să deruteze organele. Ce să spun.

Başca, madam Kenderesi, javra aia bătrână, înşela lumea la cântar. Punea marfa pe talerul cântarului în aşa fel încât hârtia de ambalaj aluneca pe partea unde oricum nu observă nimeni, credea ea. Apoi îşi rezema coatele, ca o vacă, şi trăgea de hârtie, astfel că omul putea fi fericit dacă primea jumătate din cât i se cuvenea, adică, în loc de 1 kg, ½ de kilogram, în loc de 2 chile, 1, şi aşa mai departe, dar nimeni n-avea curajul să-i spună nimic pentru că ea era nevasta preşedintelui consiliului popular, pe pereţii magazinul atârnau portretele lui Rákosi şi Stalin mai ceva ca-n biserică portretele cu Sfânta Maria şi cu Inima Sfântă.

— Împuţita asta de baborniţă, aşa cum stă azi în biroul partidului, mai demult tot aşa stătea în genunchi, cât era ziua de lungă, în capela Sfântul Iosif, îşi zornăia rozariile şi gâfâia ca o martiră virgină!

Mama ştia că madam Kenderesi e nevasta preşedintelui consiliului popular, dar nu ştia ce înseamnă să fii preşedinte de consiliu popular, nici să fii nevasta acestuia. Când s-a întors prima dată de la magazin, a şi strigat deja de la distanţă.

— Tanti Rozi! Tanti Rozi! Păi, atât face un kilogram? Nimicul ăsta e un kilogram?

Tanti Rozi iar vorbea cu plita:

— O juma' de chil, Lilike dragă, o juma' de chil.

Mama ţinea morţiş să i se aducă un cântar.

— La ce bun, Lilike? O ţinea una şi bună, că ea vrea să cântărească. Au cântărit, 540 de grame.

— Vezi! Vezi!

— Văd.

Brusc, nici de data asta n-au mai încăput comentarii.

Peste câteva zile, când mama iar a stat la rând, madam Kenderesi tocmai îi cântărea lui Annu Arany kilogramul de o juma' de chil, a pus pe cântar un ziar, pe ăsta vărsa făina dintr-un sac mare, o cernea, o cernea de zor, ia, un chil de făină, mama a intervenit din spate spunând că ea nu crede, că tare slăbuţ e kilogramul ăla.

Madam Kenderesi s-a făcut ca para focului şi o privea furioasă:

— Mă bănuieşti, ai? Taman matale mă bănuieşti pe mine?

— Da de unde, draga mea, dragă tovarăşa Kenderesi, cum îţi trece aşa ceva prin cap... — Mama îşi etala atâta drăgălăşenie, ca de aici la Lacháza (deşi Kiskunlacháza nici nu-i aşa departe de Hort). — Mai degrabă s-a întâmplat ghinionul că atunci când te-ai întors — probabil că asta fusese singura ocazie în viaţa mamei când vorbea (cu plăcere!) la persoana a doua — ai apăsat cu şoldul cântarul, adică, ziarul...

Femeile aşteptau tăcute la rând, nu înţelegeau ce vrea femeia asta subţirică din Pesta. Priveau în faţa lor. Numai Annu Arany, nu, ea se uita cu mândrie la mama.

— Ferească Dumnezeu să te bănuiesc — mama apăsă cât putu de tare cuvântul Dumnezeu, suna foarte frumos, aşa scos din context —, ferească Dumnezeu, tovarăşa madam Kenderesi, nevasta tovarăşului Kenderesi... vai, nu-i bancnota dumitale aia care a căzut acolo, pe podea?

Madam Kenderesi făcu repede un pas îndărăt, gest care permise ca limba cântarului s-o ia din loc, să oscileze.

— Despre ce bani vorbeşti? — o întrebă pe mama, apoi o privi ţintă în ochi, înţelesese situaţia. Mama zâmbea.

— Mereu mă păcăleşte umbra asta — spuse şi se uită zâmbind la cântar. Cântăritul s-a dovedit destul de inexact, limba cântarului îşi tot căută locul în dreptul marcajul de juma' de chil.

— Câte necazuri am cu nenorocitu' ăsta de cântar — spuse tovarăşa madam Kenderesi.

— Îmi imaginez — îi răspunse mama.

— Dar conştiinţa mi-e curată.

— De asta sunt sigură. Pe bună dreptate vorbeşte lumea-n sat.

— Mă străduiesc să fiu o comunistă bună.

— Te străduieşti? Nu-i nevoie să te străduieşti, Dumnezeu — puţină pauză — mi-e martor, toată lumea ştie ce inimă binecuvântată ai. Tocmai mă întreb în sinea mea, n-ar exista în magazinul ăsta lipsit de orice bănuieli niscai dulciuri lipsite de bănuieli pentru pruncii ăştia lipsiţi de orice bănuieli?

— Păi, nu sunt milionară, dar totuşi, ia...

— Să te binecuvânteze Dumnezeu, tovarăşa madam Kenderesi! În asemenea ocazii se vede puterea democraţiei... Tocmai mă întreb în sinea mea, ştiu, e o rugăminte mare, dar nu te-ai îndura de mine să-mi dai câteva ţigări?

— Păi... nu, nu-i treaba mea să cadorisesc produse de lux.

— Ei, poate totuşi te-nduri, draga mea doamnă, şi poţi să fii sigură că bunătatea teoretică de care dai dovadă o să tragă mult în balanţă, vreau să spun, la cântar.

— Să fie. Ia. Aici îs ţigările. Dar să nu se mai repete!

— Să te binecuvânteze Dumnezeu şi sincer regret că-ţi face atâtea necazuri cântarul ăla.

— O doamnă nu fumează pe stradă — îi spuse râzând lui Annu mama pe stradă şi-n timp ce tuşea trase adânc în piept din ţigară. Pe când au ajuns acasă, tanti Rozi ştia deja totul.

— Totuşi, ai grijă Lilike.

— Păi, sigur că da — zâmbi mama victorioasă —, am eu grijă.

Dar n-a avut grijă.

143

— Să nu mai faci asta, dom' doctor, te mâzgăleşti numa' — îi spuneau asta tatei când, în pauza de la treierat (la treierat nu e pauză!), voia să-şi şteargă faţa. — Tre' lăsat aşa, îngălat!

Budapestanii fuseseră repartizaţi într-o singură brigadă — capacităţi reduse — (munci ingrate, lefuri ingrate, dar şi calitate ingrată), însă pe tata l-au remarcat repede şi l-au luat în brigada lor, într-una normală. Ştia să lucreze, deşi nu învăţase niciodată. S-a adaptat. I s-a adaptat trupul. I s-a adaptat şi nu i s-a adaptat.

Pentru că stă pe batoză, el este cel care alimentează măgăoaia, zboară pleava, ca 'jde mii de gâze, se leagănă trupul zvelt şi fragil al tânărului, trupul puternic al bărbatului fragil, parcă ar sufla vântul, aşa se leagănă, ca trestia, pe el şi greutatea, greutatea muncii, se îndreaptă, îi trosnesc oasele de la şale, în pantaloni de pânză, cămaşă de flanel, în carouri, basc cafeniu, la fel ca oricare dintre cei de acolo (în afară de pantofi, pentru că de pantofi avea întotdeauna o grijă deosebită), totuşi, batoza plină de praf, măgăoaia care tremura, bombănea, hodorogea parcă ar fi fost un vapor uriaş, un elegant transatlantic într-o mare de grâu, deci ca un Titanic, care devorează marea de dedesubt, tranşează marea sub sine, pe puntea de comandă stă tata, nu în calitate de căpitan, asta ar fi o exagerare, mai degrabă ca o siluetă, o figură goală, delicată, aflată-n balans. Munca îl făcuse egal cu ţăranii, iar această graţie abia explicabilă a trupului, solitar...

Ulterior a făcut munca cea mai dură: *stogăitul*. E nevoie de o aptitudine specială pentru aşa ceva, de talent, nu-s sufi-

ciente perseverenţa, puterea, îndrăzneala: în mână cu furca „plină“ trebuie să alergi cu elan pe scară, până în vârful stogului. Tata făcea treaba asta cu o dexteritate atât de mare, cu o supleţe atât de misterioasă, încât oamenii se uitau la el cu gura căscată. Asta în timp ce el alerga râzând, de colo-colo, pe vârful stogurilor, de parcă asta ar fi făcut toată viaţa; avea vârsta lui Hristos.

Mai erau şi pepenii verzi. Striaţii de Zardeck, frumos nume. Şi mai târziu tot el alegea pepenii, îi pipăia, îi ciocănea, spaima zarzavagiilor! Brigăzile care se ocupau de pepeni mergeau hăt, departe, în pepenării. Locuiau în colibe săpate-n pământ. Îl vizitam uneori; tare ne mai plăcea coliba, era ca o căsuţă din poveste. Numai că ne era groază în ce stare-l găsim, pentru că acolo bărbaţii obişnuiau să bea peste măsură.

— Pali Nagy e spiritul rău al tatălui vostru.

În 1954, Dunărea s-a revărsat, iar pepenii pluteau ca nişte mingi de fotbal!

144

Dacă cineva-i josnic, e mai bine să fie şi prost. Madam Kenderesi asta nu era o femeie proastă. Îi venise ideea ca tata să fie repartizat la poliţie, să se ocupe cu inspectarea gospodăriilor. Să inspecteze predarea dărilor în natură către stat. Adică tata era cel care „mătura podul“. Nu putea să protesteze, nici să intre în cârdăşie, fusese avertizat că are deja reţinută celula la închisoarea din Hatvan.

— Conte, te aşteaptă, aşa să mături. Mătură nouă!

Oamenii ştiau asta, îi şi spuneau: dom' doctor, nu-i problemă. Dar, repetiţie, era o problemă. Şi pe mine m-au scuipat pe stradă. N-am mai spus nimănui. Putea refuza măturatul, mă gândeam atunci. Dar nu refuzase.

145

În 5 martie 1953, Roberto mi-a spus pentru prima dată majorescu, lucru pe care am crezut că-l înţeleg îndată, majorescu este, fireşte, cineva care hoinăreşte toată ziulica prin măierişte, de altfel, aşa şi era, pământul închiriat pe dealul lu' Andris şi pe răzorul-Keller, la miazănoapte de sat, era situat spre Gyöngyös, unde era şi una dintre măierişti. M-am jucat mult acolo singur, priponit cu o sfoară subţire şi lungă, nu-i chiar atât de necruţător şi brutal cum pare când vorbesc despre asta, mai degrabă funcţional, dar bazându-mă pe principiul ce-i sigur, e sigur, am încercat totuşi să stimulez în părinţii mei mustrări de conştiinţă, să-mi mângâi gleznele seara, cu o faţă dureroasă, sunt umflate, le arătam, dar în zadar, erau atât de obosiţi încât nu mai era loc nici cât negru sub unghie pentru nici un fel de mustrări şi stimulare.

Cuvântul majorescu emana forţă, o forţă neaşteptată. Simţeam pentru prima dată că un cuvânt influenţează lumea. Altfel îmi vorbea Roberto când mi se adresa aşa, pentru că păream a fi altfel: altfel mi se spune, deci, sunt altfel. N-am fost surprinşi că tovarăşii de joacă ne spuneau conte — la început ne-am apărat puţin, ripostând: Conte-i mă-ta! —, auzisem deja că bunicul e conte, la fel, că-n tinereţe şi Papi fusese, apoi a încetat să mai fie sau l-au suspendat, prin urmare, a trecut; dar în lumea copiilor asta n-avea nici o însemnătate, faptul că-mi spuneau conte nu-mi întărea şi nu-mi diminua cu nimic nici personalitatea, nici şansele, părea doar un mod particular de discriminare. Între discriminare şi stigmatizare e foarte îngust răzorul.

Dar totuşi semnala că — la fel ca şi tacâmurile de argint şi mâncărurile preparate de Mami — ceva nu-i în regulă cu familia căreia îi aparţin. Dar n-a fost nevoie să mă gândesc mult timp la faptul că numele meu ar fi omen, semn, başca nefast. Purtam pecetea-n frunte, lucea, dar n-o consideram

nefastă, credeam că aşa-i firesc să fie, că omul e stigmatizat, ceva punere la punct mereu există, fie pentru că-l cheamă Kovács, fie pentru că, să spunem, frecventează orele de religie. Mai târziu am avut patru colegi de clasă pe care-i chema Kovács, iar profesorii considerau, nu ştiu de ce, ca fiind o glumă bună dacă grăiau astfel: iar acuşica o să răspundă... Kovács, şi zâmbeau cu viclenie, şi minutele treceau, în timp ce oropsiţii colegi pe care-i chema Kovács, inclusiv Kováts, cel mai oropsit, tremurau de frică.

146

Eram singurul din clasă care frecventam cursurile de religie. Nu frecventarea ca atare era o problemă, nu influenţa clericală, slăbirea poziţiei materialismului, ci înscrierea la aceste cursuri. Asta strica statistica. Pentru că era în vigoare libertatea cultelor, aşa se spunea că avem acces liber la culte, în programa şcolară existau aşa-numitele cursuri de religie, ore de religie la şcoală, conform orarului, asupra cărora însă credincioşii părinţi nu prea insistau, aveau în vedere spiritul epocii şi nu incomodau gestul teoretic (foarte) al democraţiei populare făcut în direcţia libertăţii, ci fără nici o procedură de înscriere îşi trimiteau pruncii care jinduiau după vorbe de duh la cursurile de religie ţinute la biserică. Domnului ce-i al domnului, şi cezarului tot ce-i al domnului. Pentru că totul e al cezarului.

Nu ştiu de ce, dar mama îl incomoda. Cu siguranţă că nu din eroism — mă tem că era departe de ea revoluţionarismul cotidian —, nu disciplina, frumuseţea sau moralitatea oferirii unui exemplu o călăuzise, mai degrabă oricum-e-totuna-ul, respectiv, în mod contrar: din moment ce este anunţat că luni, între ora 1 şi 1 şi un sfert (în ultima clipă au schimbat din marţi în luni, las' să se ducă informaţia aia — pe apa sâmbetei), se fac înscrieri la cursuri de religie, ei bine, atunci să luăm în serios treaba asta, nu ca pe o

provocare, nici din maliţiozitate, ci cu puţină osteneală, cu o consecvenţă obosită, dar fără o precauţie speriată, ba mai mult, renunţând la prudenţa obligatorie: de parcă am fi nişte oameni normali. Să fii normal în dictatură — pericol de moarte. E o nebunie.

Sunt lucruri mărunte; pe bune că era cum spune proverbul: ai mei nu puneau preţ pe lucruri mărunte, iar de cele mari nu făceau caz. N-am fost nici şoim al patriei, nici pionier (iar Uniunea Tinerilor Comunişti nu exista la şcoala pe care am frecventat-o, bătrânii din ordinul piariştilor au amânat înfiinţarea acestuia, nu şi-au dat avizul favorabil); în afară de mine, în aceeaşi situaţie mai era şi Jani Oláh, un ţigan, şi Stern, căruia nimeni nu-i spunea pe numele de botez (Pityu), care se presupune că ar fi fost evreu, Miculhusar auzise treaba asta de la frate-său, nu ştiam ce înseamnă asta, ceva în legătură cu nasul său, dar nu-i sigur că din cauza asta n-a putut să fie şoim al patriei. Astea erau peceţi reale, dar totuşi nu s-au dovedit a fi reale, n-am fost exclus de nicăieri, doar de la şedinţele pentru şoimii patriei, fapt pentru care toată lumea era galbenă de pizmă; note rele n-au putut să-mi dea (nici n-au prea vrut), din echipa clasei n-am putut să mă excludă, iar altceva nu exista.

147

Stăteam în şezut şi pasam (termen tehnic: aruncatul mingii în aer cu vârful piciorului, una după alta, de mai multe ori) cu castane — ştiam să fac cel mai bine treaba asta din toată şcoala. Dacă eram în picioare, nu-mi reuşea, numai în şezut. Dar astfel, străluceam. N-aş putea spune de ce, dar până şi fluierul piciorului avea o sensibilitate aparte la orice obiect sferic, în tot cazul, era suficient să mi-l ridic, fireşte, cu laba piciorului întinsă, la fel ca o Lepeşinskaia, să las să cadă mingea sau castana, goală sau cu coajă, iar aceasta sărea instantaneu.

Miza pentru care jucam era mică, niciodată pentru bani, câte un pahar cu lapte, o chiflă, o cană de cacao, mă rog, în funcţie de ce anume aveam tocmai nevoie (vara, de exemplu, la meciurile amicale de la ştrand, pe malul Balatonului, pentru mâncare de legume, fără carne). Nu câştigam întotdeauna, dar de obicei, da. În pauza mare stăteam pe bancă, lângă perete, şi-mi aşteptam clienţii; Miculhusar îmi era secretar, o slujbă care necesita mult tact şi o mare pricepere, pentru că el căuta sau selecta candidaţii, el negocia condiţiile, treabă care cu cei din clasele mai mari se dovedea o misiune complicată, o slujbă de încredere, trebuia să rămână fidel principiilor stabilite de comun acord, adică, în primul rând era vorba de competiţie, nu de câştig, dar în acelaşi timp să rămânem şi cu picioarele pe pământ, nici într-un caz să nu lucrăm împotriva noastră etc.; stăteam ca un păianjen şi aşteptam.

Başca, părea să fie oportună voalarea, aspectul comercial al desfătării în faţa profesorilor. De toate astea se ocupa Husi, şi tot lui îi revenea patruj' la sută din încasări, după părerea mea o sumă rezonabilă. Iniţial, procentul de 40 la sută a generat o mică tensiune căreia nu i-am acordat atenţie: pe de o parte, micul Husi nu ştia ce înseamnă 40 la sută, iar când i-am spus că patru din zece, m-a privit cu o uluire reală, ba mai mult, încurcat, ţintă-n ochi, de ce patru, de ce *tocmai* patru, ce legătură are patru cu patruzeci, iar pe de altă parte, voia pur şi simplu să facem jumi-juma. Dar eu, principial, nu puteam considera asta corect, pe mine nu lăcomia mă motiva, ci preţuirea cunoştinţelor, iar patruj' la sută, practic e aproape jumi-juma.

Pentru evitarea confuziilor: micul Husi nu era ordonanţa mea, nici servitorul meu, relaţiile noastre nu sugerau aservirea, doi parteneri egali în rang participau cu propria lor pricepere într-o afacere comună, diferenţa era, cel mult, că eu stăteam în şezut, iar el, logic, era în picioare. Dacă aş fi ştiut să pasez castanele şi stând în picioare, şi eu aş fi fost, logic, în picioare.

Deci, la începutul anilor şaizeci, în pauza mare stăteam în curtea şcolii, lângă peretele de piatră, fără să fi bănuit măcar că Nikita Sergheevici Hruşciov are din ce în ce mai multe probleme cu grâul şi cu chinezii, când s-a aplecat spre mine o umbră prelungă, întunecoasă, o umbră moale, tomnatică, cea a Mareluihusar, am ştiut îndată că voi avea din ce în ce mai multe probleme, numai că încă nu bănuiam cu ce.

Tuturor le era teamă de Marelehusar, se temeau de el inclusiv profesorii, până şi Miculhusar. Şi eu, logic. Era imprevizibil şi sălbatic, crunt, prost de dădea-n gropi, dar în acelaşi timp de o viclenie greţoasă, puternic, neînfrânat, de trei ori a rămas repetent, ei, ce să-i faci, nici el nu mai avea ce să piardă, la fel ca părinţii mei.

Într-un cuvânt, Marelehusar era liber. Ceea ce nu era firesc la şcoala generală. Îi creştea părul, îi plăcea să tragă la măsea, obişnuia să chiulească (nemotivat!), în asemenea ocazii se pare că descărca vagoane cu cărbune la Gara Déli, părinţii îi divorţaseră, dar trăiau în aceeaşi locuinţă, mama lui obişnuia să bea ca o sugativă (am cunoscut-o, tanti Ilike, subţirică, semăna cu o mumie, de parcă i-ar fi tras cineva pe cap pielea de un cafeniu închis, ca un ciorap strâmt, mă saluta pe o voce neaşteptat de gravă, bombănitoare, cu o politeţe ciudată, nemotivată, bună ziua, băiete, şi-şi înclina capul, de parcă nici n-aş fi fost copil), iar când li se terminau banii, Marelehusar trebuia să-i ajute. Dar pe vremea respectivă, din toate astea se vedea doar că Marelehusar e un animal.

De altfel, pentru cinzeci de fileri era în stare să mănânce o muscă, pentru un forint puteai să-i fotografiezi leşul pe limbă, pentru cinci forinţi şi pentru un măr (starking), muşca dintr-un şoarece. Niciodată nu lucra cu un şoarece adus, el îl prindea.

Îmi era teamă, dar totuşi nu m-am ridicat în picioare, pauza mare era a mea, a castanelor, a pasatului, a mea şi a micului Husi. Care stătea nu suficient de speriat ceva mai în spate şi, ceea ce nu se mai întâmplase în prezenţa mea, pasa

o castană. Caracteristic. Abia acum am văzut cât de mult semănau. Marelehusar vorbea de parcă ar fi fost secretarul celui mic. Mai lipsea doar ca eu să-mi caut o slujbă de secretar; nu mi-a reuşit, iar acest lucru s-a dovedit a fi o greşeală.

În final problema n-a fost a procentului de 40 la sută, ci 40 la sută din cât. De ce-l reţin eu pe frate-său mai mic, de ce-l împiedic, de ce nu-i dau mână liberă să-şi pună-n aplicare iniţiativele?, una mai bună decât cealaltă, de exemplu, pasatul cu licitaţie, care ar trebui să funcţioneze pe modelul unui birou de pariuri, şi care în nici un minut ar sălta preţurile până-n ceruri.

— Carul Mare, Luceafărul — adăugă ameninţător.

Pe bune că nu înţelegeam ce vrea, de fapt. Ce fel de preţuri şi de ce să alerge astea în sus şi-n jos până-n ceruri? Şi, acolo, sus, ce ar putea să facă?

— Tu eşti un tâmpit — dădu plictisit din cap Marelehusar pentru care eram o persoană prea nesemnificativă ca să fiu ameninţat cu bătaia. Dar ceva tot voia. Iar eu dădeam cu convingere din cap că nu, nu exista un motiv deosebit ca să mă consider tâmpit. Ba da, fără-ndoială că sunt, başca un exemplar unic, că arunc cu ambele mâini banii pe fereastră. Îmi descoperisem mai devreme aptitudinea de a-mi imagina textual metafore, astfel că acum mă gândeam exclusiv la aceste două mâini, la felul cum aruncă, firește, sunt gemene, şi umblă de la un mandatant la altul, ca să arunce banii. Pe fereastră. Nici n-ar fi o carieră de lepădat. Ocupaţia: două-mâini.

Faţa Miculuihusar nu trăda nimic, nici într-un caz ceva de bine. Totuşi, îi spuneam mai degrabă lui decât fratelui său mai mare, că-i vorba de un joc.

— Cu puţa-n nisip! — strigă cel mare, apoi, ca pe o minge de tenis, prinse castana cu coaja plină de ţepi şi o strânse în mână. Am sâsâit. — Ce-i ăla: joc?!

Probabil că nu s-a aşteptat, dar i-am răspuns. Pentru că mă gândisem mult la joc, a trebuit să mă gândesc mult la înfrigurarea aceea că toată lumea consideră jocul ca fiind

ceva neserios, inferior, *doar* un joc, în timp ce experienţa mea în acest domeniu este diametral opusă. Exagerînd un pic, aş spune că întotdeauna m-am jucat, pentru că fie am jucat fotbal, fie am citit. Iar atunci m-am cufundat, aşa cum se cuvine, în universul lecturii, deşi rareori m-am identificat cu personajele cărţilor, niciodată n-am vrut să fiu Gergő Bornemissza din romanul Stelele din Eger, nici Vicuska, nici Boka, nici Nemecsek, nici David Copperfield, în ce mă cufundam era cartea în sine, nu perioada ocupaţiei otomane sau cea interbelică din Budapesta, ci un spaţiu nou, compus din mai multe elemente: din cartea în sine, obiectul concret, tipul literei, calitatea hârtiei, starea copertei, pe ea portretul (privirea!) autorului, apoi, firește, din ce anume este vorba în cartea respectivă, caii învăluiţi în aburii transpiraţiei, dimineţi pline de ceaţă, o strălucire catolică de un violet cardinal, apa îngheţată a Balatonului, mizeria unui cartier mărginaş din Londra, particularitatea ireală a unei insule din Oceanul Pacific, precum şi din situaţia în care citisem cartea, pe autobuz, stând în pat, bolnav (compot de cireşe!, ciocolată Sport), în zori, fie înainte să mă trezesc, fie înainte să adorm, sub bancă, în timpul orelor, amestecând emoţiile din interior cu cele din exterior, Fagin împotriva lui madam Váradi — şi, aici mă şi opresc: aici nu se potriveşte cuvântul amestecat, generează confuzii, pentru că tocmai interiorul şi exteriorul sunt cele care dispar, jocul a contribuit la dispariţia acestora, indiferent că jucam fotbal, că citeam sau visam (de fapt, o salvam pe Évi Katona-Rácz din diverse situaţii periculoase, ghearele leului, tâlhari, cei dintr-a opta), aceste evenimente nu se situau în aşa-numita realitate, asemenea unor insule, bine demarcate în cadrul acesteia, interior, exterior, ci ele însele erau realitatea, în întreaga ei valoare, fără restricţii, neexistând altceva decât realitatea.

Din cauza asta — adică din interes personal, pur şi simplu — consideram că jocul e un lucru serios. Ştiam eu foarte bine, cu un meci pierdut încă nu se face gaură-n cer, dar să ne încurajăm în timpul jocului că după terminarea

partidei asta nu mai contează, că nu prezintă importanţă ce s-a întâmplat pe teren, pentru că trebuie să ne facem temele, nu-i aşa?, să mergem să mâncăm — ei bine, această atitudine o consideram nu doar ridicolă, ci mai ales imposibilă. Imaginaţia e o treabă serioasă, am constatat, deci.

Din experienţa asta le-am oferit un buchet celor doi Husari. Că atunci când stau lângă peretele de piatră şi pasez castana, atunci nu sunt altcineva decât cel care stă lângă peretele de piatră şi pasează castana, asta-i tot! înţelegeţi?!, tot!, în comparaţie cu asta, câştigul, profitul, e o treabă secundară, ulterioară, fără importanţă, numai jocul e cel care contează, acesta reprezintă totul, iar în afara totului nu există nimic.

— Nu-i aşa că nu-i aşa? — le-am râs în nas.

Miculhusar tăcea. Pe faţa-i pătrată îi vălurea o grimasă dureroasă, vorbele mele i-au provocat o durere fizică. Brusc, din cauza acestei dureri a deveni şi el băieţaş. Atunci am sărit rapid în picioare. S-au dat îndărăt. Micuţul, în timp ce se retrăgea, a început să vorbească, nu-i prost, ştiam.

A încercat să-mi explice că nu-i nici o problemă, nu-i aşa că nu-i aşa, pentru că tocmai despre asta-i vorba că eu stau lângă peretele de piatră, dar el nu stă lângă peretele de piatră, eu pasez cu castana, dar el nu pasează cu castana, şi că el nu-i supărat din cauza asta, şi că nici nu afirmă c-ar fi mai bine să stea în şezut decât în picioare, c-ar fi mai bine să stea în şezut şi să facă tot ce fac eu, decât să stea în picioare şi să facă tot ce face el, numai că tocmai, ei, asta-i că tocmai!, dacă asta am numi noi joc, atunci el trebuie să afirme cât se poate de categoric — asemenea fratelui său mai mare, când devenea agitat se exprima şi el în fraze adulte — că eu şi el jucăm pur şi simplu două jocuri diferite, adicătelea totul e diferit, iar în afara totului într-adevăr nu există nimic, dar acel ceva care-i în afara totului meu, adică nu există, poate fi fără probleme în interiorul totului său, treaba asta necesită o atenţie deosebită, sau, ca să folosească

o expresie de-a mea — în pula lu' tac-tu te distrezi tu cu mine, şi am avut subit impresia că sunt mai puternic decât ei, decât ei doi la un loc, atât împreună, cât şi separat —, asta impune seriozitate.

Marelehusar se crispa de fiecare dată când foloseam cuvântul *joc*; de parcă l-aş fi lovit. Husi avea dreptate, asta m-a zăpăcit puţin, din tot nu poţi să scoţi capul şi să te uiţi pe furiş în nimic. Acu' ce o să fie? Cel mare, de o vreme încoace tot voia să spună ceva, îşi tot deschidea gura, pornea la atac, se oprea brusc, în final, scuipă cuvintele cu violenţa sufocată a furiei, a neputinţei, a duşmăniei.

— Voi sunteţi lobonţi!

Ştiam că asta nu-i adevărat, asta pentru că nenea Pochi jucase în filmul Locotenentul lui Rákóczi, el fusese cel care a călărit în locul locotenentului lui Rákóczi pe care-l interpretase Tibor Bitskey, iar dublura unui curuţ e tot un curuţ. Dar ce-i aia voi?

— Păi, întreaga familie! Degeaba! Am învăţat că aţi asuprit poporul! Şi tu ai învăţat.

— Cine a asuprit poporul? — am sforăit subit, deşi eram cam nesigur de mine, acasă nu s-a vorbit despre aşa ceva, astfel că-mi era puţin teamă, poate că totuşi l-am asuprit. Deşi, de ce l-am fi asuprit...

— Păi... — nici Marelehusar nu prea ştia ce vrea — păi... voi!

— Cine?! Eu?! — El tăcea, iar eu m-am năpustit asupra lui. — Sau soră-mea, care-i la grădiniţă? Noi am asuprit poporul?

Încet, iar asemenea unui adult, interveni Miculhusar.

— Nu fratele tău sau aşa ceva. Ci tatăl tău. La fel, tatăl ăluia şi tatăl ăluia!

— Şi voi? La fel l-ar fi putut asupri şi tatăl tatălui tău!

Răspunseră deodată:

— Noi n-avem aşa ceva.

— Aşa ceva nu este să nu fie. Toată lumea are, familie are toată lumea.

— Noi n-avem. La noi numai noi suntem şi părinţii noştri, dar şi ăia sunt divorţaţi.

— Şi la noi numai noi suntem, eu, frate-meu, soră-mea şi părinţii noştri, numai că ăia nu sunt divorţaţi. Dar uneori totuşi se ceartă.

Brusc, Husarii ăştia au devenit foarte siguri de ei. Parcă (între timp, pe neobservate) s-ar fi întors macazul.

— Nu, nu, nu aşa stă treaba! Voi nu numai voi sunteţi, ci toţi împreună, ăia cu toţii sunteţi voi, nu numai cei de acum, ci toţi prinţii ăia şi toată lumea. — Marelehusar rânji. — Ei, asta-i tot, ţâncule!

— Şi atunci voi cine sunteţi?

— Nimeni — spuse Miculhusar.

— Curuţi — spuse Marelehusar.

— Da' de ce aţi fi voi curuţi?

— Pentru că suntem săraci.

— Şi noi suntem săraci.

N-a mai avut nimeni nici o replică, nici ei, nici eu. Am luat castana schilodită din mâinile Mareluihusar şi m-am aşezat din nou pe bancă.

Capitolul al şaptelea

148

Numele meu nu intervenise (prea tare) în viaţa mea. M-a atins uneori, dar nu m-a îmbrâncit, nici nu m-a orbit. Mai degrabă stârnea anecdote.

Aşa cum s-a întâmplat într-o zi pe autobuz, când mi-au făcut observaţie pentru că-n mulţimea aia (profană) făcusem nişte grimase, mofturi, exprimându-mi tacit dezgustul, başca m-au şi călcat pe picior, că dacă nu-mi convine, pot să iau taxiul, dar eu mă sclifoseam în continuare, iar atunci a venit renumita propoziţie, de ce fac pe sclifositu', te pomeneşti că aş fi prinţul cutare, şi aici a urmat numele tatei, „numele bun al tatălui meu". Tocmai atunci primisem primul meu buletin de identitate, i l-am pus sub nas individului. (Nu m-am complicat în deosebirea prinţ-conte.) A citit silabisind. De fapt, nu-i venea să-şi creadă ochilor. A ridicat din umeri. Evenimentul n-a avut efect asupra lui, doar că a tăcut; a rămas în linişte.

Pe vremea respectivă, când mă întrebau dacă sunt rudă, răspundeam că nu, nu sunt rudă, eu sunt acela. N-o făceam cu mândrie sau cu orgoliu (de sunat, firește, suna astfel), ci formal — eu nu sunt în relaţii de rudenie cu familia mea, ci fac parte din ea, sunt aceea, eu sunt aceea.

În schimb, de cele mai multe ori răspundeam prea repede, nici treaba asta n-au înţeles-o, doar tăceau (repede) — ar fi fost mai simplu şi-n asemenea ocazii dacă aş fi luat un taxi sau o birjă.

149

Singurul loc unde a funcţionat brutal (numele meu) a fost armata. Între pereţii cazărmii se purta o altă cronologie, textual: erau alte timpuri, mai devreme cu cinşpe-douăj' de ani. Astfel am avut posibilitatea să încerc puţin cum e să porţi acest nume în dictatura veritabilă. (Pe scurt: şicanator.) Se holbau la mine, ca viţeii la poarta nouă. Iar mie nu-mi era frică, pentru că nu ştiam că trebuie să-mi fie frică (cum să nu fi ştiut!, numai că uitam mereu, îmi era frică şi uitam, îmi era frică şi uitam, asta-i dictatura, îmi era frică şi uitam; cu frica şi uitarea păcătuiam, nu respectam una dintre porunci; îmi era frică singur, fără martori, din pricina asta uitam mai uşor), din protecţia de la gimnaziu am picat direct în *asta*, fără nici o tranziţie.

— Hei, conte — îmi spuse amical tânărul medic de la recrutare —, şi tu ai o singură coadă.

— Indeed, sir — am încuviinţat distant, drept vlăstar, apoi, cu o politeţe de fotbalist proletar mi-am ridicat coaiele: jucam cu cărţile pe masă: Nord, taină şi străinătate: deci, poftim la bucate!, na!

Medicul mă privea prelung, faţa de copil îi strălucea îmbujorată, de parcă şi el acum şi-ar fi susţinut examenul de bacalaureat, avea sprâncenele dese şi negre aproape unite, acest lucru dorind, parcă, să-l echilibreze cu permanentul şi feciorelnicu-i zâmbet. Când m-am îmbrăcat, mi-a făcut semn să merg la el.

— N-ai nimic împotrivă dacă te tutuiesc, nu-i aşa? — Aşteptam cu suspiciune. Mama-i fată-Nádasdy! — strigă şoptind şi mă prinse de braţ. Probabil că era extrem de important ce mi-a spus, dovadă şi demascare, tăceam cu ostilitate. Parcă-mi aminteam ceva, cei din familia Nádasdy ne sunt rude, dar, pe de o parte, cine nu ne este rudă?, iar pe de altă parte, Ferenc Nádasdy ne-a atacat mişeleşte pe la spate, nu-i aşa?, în faţă se prefăcea că-i o rudă grijulie, o

luase de nevastă pe mătuşa Júlia, apoi când am dat de necaz a vrut să ne ciordească proprietăţile. Fireşte, a fost decapitat cum scrie la carte, în treaba asta noi fiind cei avantajaţi. Oh! ruda mea dragă, ce plăcere îmi face să te văd.

Tânărul medic vorbea pe o voce gâtuită. Dacă ştiu, oare, la ce-mi serveşte armata. Păi, atunci mai bine linia „mama-i fată-Nádasdy"! Pentru ca nu cumva să cred că apărarea patriei e o treanca-fleanca (??), nici măcar a taberei, încetinit, socialiste.

— Internaaţionaalism — îmi şopti cu nişte a-uri cum obişnuia Mami să spună taaxi, îmi iau un taaxi. Izbucni în râs. — O, nu, aici e vorba exclusiv de voi, adică, de noi, de tineret, ca să ne pună cu botul labe, să învăţăm unde locuieşte — iar încetinit — Bunul Dumnezeu.

Apoi mi-a mai şopotit îndelung despre natura dictaturii, despre teamă, despre faptul că dictaturii îi este teamă, dar cu atât mai rău ne este nouă, supuşilor, că dictatura să facă bine şi să umble fudulă, nu aşa, ca ăsta, haihui. N-am înţeles nici un cuvânt; că fudulă, cine, unde umblă haihui? Mi-am imaginat fata-Nádasdy, cum galopează, cu părul despletit, deasupra câmpiilor aburinde în urma dictaturii proletare care umblă haihui.

— Ai grijă de tine, bătrâne — spuse subit medicul, aflat în tranziţie între băiat şi bărbat, îşi strecură mâna moale pe braţul meu, avea palma mătăsoasă, cum o avea şi tanti Mia, apoi îşi retrase, încurcat, gestul. N-am înţeles despre ce-a vorbit, şi nici nu m-a interesat, dar mai târziu, când mai scăpam din mâini frâiele calului (nu de la cel al fetei-Nádasdy), când simţeam că mă port exact cum am chef, mi-am amintit de avertismentul pudic al acestui ciudat băieţel matur, ai grijă de tine, bătrâne.

150

Cu toate că erau acol' destui care să aibă grijă de mine. Dormeam în pereche cu Gyula Szabó, în paturi din fier, îm-

pinse unul lângă celălalt. Era un băiat liniştit, din provincie, se pregătea să fie profesor de mate-fizică, avea o constituţie osoasă, puternică, un păr blond, cu firul gros, un nas cârn, feminin, dar o piele aspră, cu urme de vărsat, ciupituri; era curajos, dar precaut, executa fără să crâcnească tot ce i se impunea, în el exista ceea ce din noi — mulţimea oamenilor-copii care-şi imaginau pentru sine un viitor victorios (preadmitere!) — lipsea: seriozitatea. Nici nu se distra nimeni cu el, toată lumea în lăsa în plata lui, până şi cei mai căcăcioşi dintre cei cu epoleţi.

Nu s-a pus problema că mi-a recunoscut sau că mi s-a destăinuit — n-a considerat că ar fi ceva secret sau care să fie ţinut secret —, ci pur şi simplu mi-a spus pentru că se întâmplase şi pentru că mă privea. N-a luat atitudine, n-a fost revoltat, nu i-a fost ruşine, ce se putea observa pe el era mai degrabă iritarea. Considera suspect tot ce nu era legat de truda făcută cu cele două mâni. Atunci de ce s-a dus la facultate? Pentru că era foarte deştept, iar acasă n-au vrut, firește, să se ducă treaba asta pe apa sâmbetei, opinie cu care a fost de acord inclusiv sufletul de ţăran al lui Gyula. Iar ca să lucrezi ca profesor e aproape acelaşi lucru ca şi când ai trudi cu cele două mâini.

Mi-a spus că maiorul de la Contrainformaţii l-a chemat la el şi s-a interesat de mine. Şi că ar fi bine dacă Gyula i-ar povesti una-alta, pentru că, firește, Gyula aude una-alta, ce vorbesc, despre cine şi cu cine, pentru că Gyula n-ar trebui niciodată să-şi imagineze că mi-am schimbat părul, din coadă de câine nu poţi face ciucuri de mătase, deci, Gyula ar trebui să aibă grijă şi să fie vigilent, pentru că Gyula-i fiul poporului, să nu uite treaba asta, iar eu nu sunt fiul poporului, asta s-o ţină bine-n minte, şi să se gândească la tac-su, la pălmaşul nevoiaş, apoi, la bunicul său, idem, e foarte probabil că Gyula şi ai săi au pătimit în jugul sclaviei noastre, pentru că Gyula-i din ţinuturile de dincolo de Dunăre, iar acolo, nu-i aşa?, nu există pardon.

— A spus că nu există pardon? Dincolo de Dunăre? — m-am mirat. Dar oare aici este? Dar ştiam, doar atât se poate susţine, că dacă este pardon, atunci treaba asta nu-i dincolo de Dunăre. Eram în profunzimea profundei Puste, în localitatea cu nume misterios: Hódmezővásárhely. Parisulţărănesc.

— Nu există, nu există pardon — mormăi Gyula. Că *noi acolo* făceam pe fanfaronii.

Să fi făcut pe fanfaronii?

El repetă doar ce-i spusese maiorul, de altfel, nu ştie ce-i aia să faci pe fanfaronul.

Că eram mulţi şi înrădăcinaţi.

Păi, asta-i posibil, pentru că tatăl maiorului, povesti maiorul, fuseseră opt fraţi, dar s-au născut numai şapte, în castelele de pe domeniile familiei, exclusiv pentru că printre ei era şi o pereche de gemeni. Mi-am imaginat pălmaşii nevoiaşi, perechi-perechi de gemeni, cum se nasc, ofensaţi şi răcnind, în castelele noastre care mai de care.

— Despre ce vorbim, dragul meu Gyula?

— Despre faptul că eu trebuie să te denunţ, futu-i!

— Pe mine?

Dădu din mână, nu despre mine-i vorba, ci despre el, el e cel care trebuie să scrie în fiecare seară raport, ce am făcut toată ziulica, iar el nu ştie cum se face treaba asta, nici nu-l interesează, dar nici dacă l-ar interesa n-ar şti, pentru că eu tot timpul chiulesc în oraş cu fotbaliştii.

— Nu-mi sunt date nici măcar condiţiile minimale ale denunţului — spuse cu seriozitate şi îngândurat.

151

Încă din primele zile, ne-au scos pe vreo patruzeci pe câmpul larg dindărătul cazărmii, în Pusta maghiară, şi ne-au pus să jucăm fotbal. În izmene şi desculţi. Savuram această aproape-goliciune, ceea ce însemna, firește, mai ales lipsa uniformei.

Nu eram în relaţii duşmănoase cu trupul meu, dar nici nu eram foarte buni prieteni, nu eram neliniştit, mai degrabă iritat. Relaţia tensionată se baza pe trei piloni. Primul avea legătură tocmai cu fotbalul, cu faptul că din punct de vedere fizic nu eram suficient de bun, nici rău, dar nu primeam nici un ajutor de la trupul meu, nici un bonus, dacă era nevoie de rapiditate, aveam nevoie de mii şi mii de exerciţii de sprint, dacă era nevoie de rezistenţă, roboteam pe drumurile întunecate şi lungi din Csillaghegy; ce silă-mi era! Îmi era greu să recunosc că talentul de fotbalist implică şi talentul trupului. Eram nevoit să-mi implor trupul pentru orice.

Eram ofuscat, mă deranja această lipsă de talent. Ca şi nasul. În jurul vârstei de paişpe ani îmi crescuse, iar acest lucru m-a umplut de nemulţumire. Îl măsuram sistematic (nu-i o treabă simplă, fruntea, rădăcina nasului, şaua nasului, unde începe, unde se termină, fără prejudecăţi), îl consultam cu sistemul complicat al oglinzilor, mă preocupa problema, apoi, după vreo trei ani, nemulţumirea-nasului a încetat într-o clipă. Probabil am realizat că nasul sunt tot eu.

La fel şi cu aşa-numita mea virilitate. Că astea nu sunt părţi anexate; un tendon, o gleznă, un cartilagiu (cu dezlipire cu tot), un muşchi, nasul, coada: toate astea sunt eu. Mă consideram ca fiind parte a naturii. Şi catolic, dar la început, din aspectul moral al acestui fapt am înţeles doar că suntem păcătoşi, iar păcatul este identic cu încălcarea celei de-a şasea porunci, altfel zis, cu păcatul trupesc, altfel zis, cu masturbarea, cu formula spovedaniei, cu singura păcătuire faţă de cea de a şasea poruncă. Singura. Agitaţia asta exagerată în jurul cozii o consideram ridicolă şi totodată înspăimântătoare, astfel că din când în când am extins-o sau am redus-o asupra întregului trup.

Iar faptul că din când în când s-ar putea să nu greşesc „singur“ m-a pus serios pe gânduri, atunci aş fi de-a dreptul fără de prihană, n-aş avea motiv să mă spovedesc, ceea ce, firește — concret — e absurd. Mulţumită acestui trup păcătos — m-a şi copleşit frumosul sentiment păgân al recunoştinţei — am putut să mă consider o fiinţă reală din punct de vedere moral.

152

Stăteam desculţ pe câmpul infinit hlizindu-mă nătâng, copleşit de o memorabilă fericire, de o satisfacţie fizică, contopit cu natura (e totuna), iarba îmi gâdila tălpile, în cracii izmenelor simţeam adierea moale a Pustei, fără să mă gândesc nici măcar o clipă la lumea cea nouă, ameninţătoare care tocmai se pregătea să mă devoreze.

Faptul că eram desculţ însemna o voluptate de-a dreptul extra, nu numai semnul secret al vieţii civile, soldat desculţ nu există, dar bocancii ne terminaseră de-a binelea picioarele, marginile rănilor se inflamaseră, străluceau purpuriu, dintr-unele începea deja să curgă puroiul. Vai, obielele! — când sputnikurile alergă în cosmos! Înfăşuratul ca lumea, profesional, a obielii nu-i o operaţie imposibilă, dar există o perioadă din viaţă când această bucată de gioarsă brusc se iveşte mototolită, asemenea unei vietăţi răutăcioase, în cotloanele cele mai neaşteptate ale bocancului ca să muşte tot ce găseşte, răni diforme pe călcâi, pe cele mai diferite suprafeţe ale celor mai diferite degete, până şi sub gleznă. Trebuia să învăţ inclusiv cum să umblăm în bocanci; două imense bile din piatră — nu păşeşti: le dai avânt.

Parcă ar fi fost opt-zece arbitri (conducători de joc) se plimbau pe teren, fumând, soldaţi bătrâni din echipa cazărmii, ne examinau ca pe nişte dobitoace.

— Tu! Tu, ăla de colo! Şi tu!

Celor spre care arătau le era notat numele. Semăna cu filmul Două reprize în iad, în care locuitorii unui lagăr de concentrare jucau fotbal cu gardienii lor nemţi, şi ar fi fost în interesul robilor dacă ar fi pierdut frumos, în linişte, dar a prevalat demnitatea umană.

Cât timp durează un oftat şi eu m-am gândit la demnitate, la demnitatea fotbalului: patruj' de oameni, deodată, nu pot să joace fotbal, teoretic e imposibil, în zadar mărim proporţional terenul, pur şi simplu e altceva, apare o coregrafie

străină, nişte puncte de joncţiune care nu corespund jocului, un fel de mişcare browniană, care pare, părea a fi o combinaţie între alergarea pe câmp şi biliard; moleculele menţinute în mişcare neregulată, din a căror deplasare se poate defini aşa-numitul număr al lui Loschmidt, altfel spus: numărul lui Avogadro (vezi salată de creveţi cu avogadro), se luptau pentru propria lor viaţă, ne luptam ca-n filmul menţionat.

Din punct de vedere profesional, mi-am dat seama repede care-i treaba, fotbalul e un joc de echipă, dar aici nu se vedea nici urmă de echipă, alergam ca nişte mici idioţi, aţâţaţi unii împotriva altora. O vreme am mai stat gură-cască în fericirea desculţă, apoi a prevalat instinctul de viaţă şi am luat la goană mingea, de parcă aş fi fost la vânătoare de vulpi, dă-i bice şi hallali! De-ndată ce am apucat-o am devenit pe loc vulpe, vietate prigonită, în urmă o haită întreagă, trag cu ochiul într-o parte, lângă mine un copil negru şi bondoc, pe jumătate despuiat, deci, e de-al nostru, acu' ar trebui s-o pasez mai departe, dar mai degrabă mai fac o fentă, îmi reuşeşte şi nu prea, sunt înhăţat şi trântit.

Stăteam jos, foarte jos, pe pământ, în faţa mea micuţul negru.

— Am fo' singur — spuse încet, mă cercetă uimit şi tropăi *înapoi*. De parcă ar fi existat înapoi! Adică el respecta jocul. Un ţigănuş de treabă, Gyuri Máté, cea mai bună extremă cu care am avut de-a face vreodată, liniştit, niciodată nu se lua la harţă, un talent înnăscut. Dacă lovea pe cineva, deformaţie profesională, o făcea exclusiv întâmplător, iar el aproape (aproape) că suferea mai tare decât victima.

— Vai, vai, guriţă, dragă cumetre — se văita plângăcios în asemenea ocazii, rămânea mereu nedumerit, nu-nţelegea de ce se-nfurie adversarii când îl aud. Păi din cauza bunătăţii. Pe faţa lui iradia bunătatea, se vedea de la poştă.

Pe bune c-am fo' singur. M-am făcut roşu de ruşine, mi s-a făcut scârbă de persoana care eram atunci, acolo. De mine, cel care am profanat jocul, nu m-am supus regulilor acestuia, am ascultat de legi exterioare, străine, voiam să obţin favoarea.

M-am pleoştit. Începând de atunci n-am mai fentat, nici nu m-am mai jucat de-a vânătoarea de vulpi, dacă ajungea mingea la mine o pasam mai departe, aşa cum m-au învăţat.

E adevărat, am fost învăţat şi să-mi asum răspunderea pentru fiecare secundă, pentru fiecare gest.

Încetul cu-ncetul s-a uscat pe mine transpiraţia.

Unul dintre soldaţii bătrâni mi-a făcut semn să merg la el. Dacă numele abia de mă atinsese până atunci, ei bine, începând din clipa asta, m-a îmbrâncit neîncetat. M-a lovit în spate; parcă m-aş fi aflat în întuneric şi dintr-o dată, de ici, de colo, niciodată nu se ştie de unde, îmi dă cineva-n cap, mă pişcă, îmi dă o pleasnă peste cap, îmi răsuceşte nasul şi-mi dă un genunche în coapsă, un aşa-zis sărut de elefant.

— Eu? — mi s-au rotunjit de mirare ochii şi ca să mă asigur că nu visez am arătat spre mine. Atunci a urmat propoziţia cu pricina.

— Nu, prinţu'... — Trosc. Am izbucnit în râs. — Ce te hlizeşti, răcanule? Stai gură-cască şi te hlizeşti. Crezi că eşti Beckenbauer în persoană? Păi, futu-ţi, cine eşti 'mneata?

Am considerat ca este o întrebare serioasă. De fapt, cine eşti 'mneata? Înainte cu o zi m-au tuns, punându-mi mâna pe ceafă m-am înspăimântat de această goliciune nouă, străină. Ca un melc golaş. Sau ca gâtul unui melc golaş. Nici gâtul nu mai era al meu. De la tăiatul părului mi-a crescut şi nasul, am început să-i privesc din nou umbra, deşi mă dezobişnuisem. Soarele de septembrie strălucea cu putere, în depărtare o fântână cu cumpănă ne tot făcea plecăciuni, la fel ca într-o ilustrată, pusta maghiară în culori, iar între timp fruntaşul cârâia fără-ncetare, urla, dar mai degrabă de curiozitate decât de mânie. Sau de mânie, dar nu de turbare. Să n-am eu impresia că m-au aşteptat chiar aşa de mult, şi pân' acu' a fost echipă aici, AS Hunyadi, şi de acu' înainte o să fie, AS Hunyadi, dar o echipă a armatei nu-i un cazino, aici tre' să tragi din greu, să duci în cârcă pianul, să ari terenul — interesant, când vorbesc cei care au de-a face cu fotbalul, folosesc inevitabil clişeele jurnaliştilor sportivi: trimite balonul în

plasă, croieşte-ţi drum în apărarea echipei adverse, lansează-te curajos în penaltiuri şi năduful din stadionul de pe malul Perinului —, să tragi din greu tăticu', nu aşa, să stai gură-casă ca un margraf în ziua sa liberă, stăteam încremenit, nici măcar nu clipeam, şi să-i spun liniştit dacă nu vreau să joc, se poate şi asta, doar trăim într-o ţară liberă.

— Numele?

N-am vrut să-i spun. Pentru prima dată-n viaţă am simţit c-ar fi bine să mă numesc altfel, Kovács, Eich, dar până şi Zichy ar fi fost mai plăcut; un sentiment bizar, m-a atins suflul trădării.

— N-ai nume?

— M-aş duce să joc — şi m-am dus să joc.

— Mare pulă mai eşti 'mneata, chilugule. Da' te-nhaţ eu — ugui binevoitor în urma mea.

Partea cealaltă a câmpului era plină de băltoace, un teren adânc, mlăştinos, cei care se hazardau într-acolo cădeau pe capete, alunecau, ca-n filmele de desene animate, cei cu epoleţi se hlizeau.

— I-ai fo' bun? — mă întrebă râzând în timp ce alerga Gyuri Máté, apoi îmi pasă mingea, balonul, eu de-ndată înapoi, aşa cum trebuie, apoi m-am avântat în gol, în mlaştină, aşa cum trebuie.

Ăsta este acelaşi trebuie.

153

În douăzeci şi şase august 1652, calul Zöldfikár al unchiului meu László alunecase fatal în mlaştină.

Ăsta ce fel de acelaşi este?

154

Când am păşit pe teren am simţit, cam aşa ceva, parcă aş sta în şaua lui Zöldfikár şi aş trece călare prin oraş — e

un căluţ turcesc foarte frumos, murg şi armăsar —, chipeş şi-n tihnă: un viteaz, filantropul oraşului, arunc câţiva taleri în mulţime, potcoavele fac clic-clac, clic-clac, parcă l-aş auzi pe tata, tinerelor ţigănci (in concreto: curve, în general) le trimit câte un sărut de compasiune.

Pe teren alergam, zburdam, goneam, trudeam, mă jucam, mă desfătam, ba mai mult, râdeam cu glas tare în sinea mea, mă bucuram enorm de această libertate, de acest refugiu, îi eram recunoscător Dumnezeului Jocului că-mi dăruise o fericire atât de mare. Din cauza acestei exaltări neobişnuite, probabil că mă considerau puţin ţicnit, dar eram un fachmann de încredere, un mijlocaş dreapta clasic, solid, un mijlocaş, îmi putea fi încredinţat chiar şi un om, mai exact, păzirea unui om.

Dar de-ndată ce mă îmbrăcam, cum trăgeam pe mine gioarsele purtate pe vremea aceea în Armata Populară Ungară, mă şi părăsea, bucată cu bucată, această dispoziţie şi poftă de râs. Cel mai înfocat uram cascheta, mă mânca pielea capului din cauza ei, nemaivorbind că mă şi urâţea; pe când terminam cu îmbrăcatul eram din nou tipul ăla întristat, tipul căruia parcă i se înecaseră toate corăbiile, de care nu-mi plăcea, nu-l iubeam pe acest străin slab, îmbrăcat în uniformă, cu ceafa tunsă care mă privea din geamul maşinilor sau al vitrinelor şi de care voiam să le feresc mai ales pe femei, cărora era suficient să le arunci o privire că şi burniţa, iarna ningea şi era vifor cu lapoviţă, până dimineaţa se făcea polei, iar în faţa statuii lui Kovács Szántó se tamponau autovehiculele, greu de stabilit cine-i vinovat, toată lumea drăcuia şi nici cei de la asigurări nu voiau să plătească.

155

Dar se-ntâmplase să am parte de un punct de sprijin în oraş, de o vizuină civilă, unde totuşi n-am fost singur, ca animalul, precum la cârciumă, unde mă ascundeam când

ieşeam din cazarmă pe motivul şi în problema antrenamentelor, o casă unde puteam să merg oricând, unde mă aşteptau şi-mi dădeau să mănânc. Mâncam întotdeauna, mâncatul reprezenta totul: respect, atenţie, faptul că eram aşteptat.

Le era puţin teamă de numele meu — şuşoteau în spate, cu vecina —, dar cu măsură, mai degrabă pur şi simplu se mândreau că la ei umblă unul din *ăsta*. Teamă mi-e că şi dacă aş fi fost un conte în carne şi oase, care umblă pe două picioare, moştenitorul Csákvárului şi Gesztesului şi aşa mai departe, tot n-ar fi făcut atâta tămbălău. Alarmant. Se ivesc pe fidelul meu popor petele amare ale neîncrederii. Comuniştii ăştia lumpenizează lumea. Sau suntem doar în Pustă? Unde sărăcia te face să fii greoi şi încăpăţânat? Dincolo de Dunăre e altceva, ordine, ierarhie. Pusta e mai mojică, mai simplă. (Poate mai sinceră. Nu, volubilitatea n-are legătură cu sinceritatea.)

În mod neaşteptat, uniforma a generat respect. De-a soldăţia, mie — nimic altceva decât vomă, scârbă, greaţă, dispreţ, frică, o glumă, dar ei probabil c-o asociau cu husarii, cu eroismul, cu patria, cu apărarea patriei. Am rămas uimit, n-am intrat în controverse, mă delectam în tăcere cu această confuzie.

Probabil că am ajuns aici prin intermediul lui tanti Margit, care o ajuta pe mama la menaj: gătit, călcat (salariul: zece forinţi pe oră). O taxam drept o persoană nesinceră, perfidă, care ştia să facă nişte dulciuri excelente, în asemenea ocazii se ridica la înălţimea unei bunici, cornuleţe cu vanilie, la fel şi tarte cu ciocolată presărate cu zahăr pudră. Nu-mi plăcea de ea, dar am rămas uluit când am aflat că nici ei de mine. Că-i atât de curajoasă în laşitatea ei.

O servitoare prefăcută, mă gândeam, o slujnică. Vorbea servil cu toată lumea, iar când tata îi adresa câteva cuvinte, foarte rar, pentru că de obicei nici n-o observa, se îneca de onoarea care i se acorda şi roşea până-n tălpi.

— Cum mai eşti, Margitka?

— Aş, dragă domnule conte, aş! — răspundea sufocându-se, iar tatei îi venea să se dea cu capul de pereţi.

— Aş! — sâsâia şi el —, aş! —, în timp ce scutura nervos capul (pometii obrajilor!).

Din când în când, Margitka înşfăca mâna contelui bătrân (*cinci zeci de ani!*), se apleca peste ea şi o săruta zgomotos.

— Ce faci, nefericito! — strigă tata fără să-şi poată ascunde scârba. În schimb, în asemenea ocazii, am fost de faţă chiar de mai multe ori, Margitka prelua direcţia, clipea chiorâş de jos, din profunzimea sărutatului — câine rău! —, şi lăsa să cadă cuvintele pe dosul mâinii, risc, cu aroganţă, dar în tot cazul, cu aceeaşi vehemenţă a scârbei, ca tata:

— Iertare! Iertare! — şi cădea încă o dată pe mâna superbă.

Tata îşi lua o tartă şi se retrăgea ronţăind la masa de scris.

Ilus, sora mai mică a acestei tanti Margit locuia la Hódmezővásárhely, dar nici ei nimeni nu-i spunea tanti. Foc şi apă. Ilus, semeţia personificată, cum îşi ţine grumazul, capul şi-l poartă pe sus, umerii şi-i trage uşor în spate, gâtul piciorului şi-l întinde delicat, ca un armăsar nobil, privirea îi este zglobie, amabilă, nici urmă de superioritate. Omul ei, Józsi, nenea Józsi, un bărbat ca un copac, de doi metri, odinioară jandarm („cu o asemenea constituţie unde să mă fi dus?!“), jăndar, povestind cu plăcere despre asta. Se iubeau. Vorbeau în dialect şi mâncau, muşcau, ardeiul iute, precum alţii mere.

— Vrei, micuruţule? — scânci Iluska şi faţa-i înota în lacrimi.

De la micuruţul ăsta mi se strângea inima. N-aveam curajul să muşc din plantele astea sălbatice, ardei mici şi rotunzi, ca nişte cireşe, sau lungi şi subţiri, cărora li se mai spunea şi puţa motanului, dar în omletă puneam din plin rondele verzi şi iuţi de-ţi lua gura foc, la fel şi-n tocăniţe, le puneam ulterior, ca un post scriptum, şi se vedea că din plăcere, din necesitate, nu din cine mi-s eu sau din politeţe, fapt pe care îl contabilizau cu o apreciere tacită, nu se aştep-

tau la aşa ceva de la o aschimodie de la oraş, başca din familie domnească. Aprecierea-ardei i-o datorez lui tata, de la el am învăţat să respect ardeiul iute (gulaş).

Mâncam mult (te poţi îmbăta şi de la mâncare, şi asta poate fi ameţitoare), uneori mai şi beam.

— În cinstea puterii infinite a destinului! — dirija nenea Józsi, iar noi trebuia să ne ridicăm în picioare. Degetele mici de la mâinile lor rămâneau ridicate în aer, ca urechile măgarului, elegant. Am fost mult timp veseli. Mă ghiftuiam cu mâncăruri bune, costiţe grase, prăjite şi condimentate, cârnaţi proaspeţi care miroseau încă a porc viu, salam cu boia, tobă de porc, numită şi svártli şi, firește, pui preparaţi grandios — papricaş sau tocăniţă, cu găluşti, apoi, puicuţe pane şi ouă, moi, omletă, ochiuri, întotdeauna cu puţină ceapă dedesubt.

Nenea Józsi s-a sinucis, s-a spânzurat.

— Nu-mi intră în căpăţână, micuruţule, nu-mi intră.

Începând de atunci, Ilonka venea des la Pesta. Cele două surori nu se puteau suferi.

— Aş, vezi-ţi de treabă, aia?! — şi dădeau din mână a dispreţ. Doar că Ilus mai şi râdea. Nu era dispusă să călătorească cu metroul.

— Un om întreg la cap nu se bagă în burduhanul pământului, Péter, micuruţule — apoi chema un taxi. Sora ei mai mare nu s-a urcat niciodată în taxi, un om normal nu umblă cu taxiul, ar fi gândit în cazul în care ar fi gândit aşa ceva. Apoi s-au mutat în aceeaşi locuinţă.

— Un iad, micuruţule.

156

Asemenea cocoşului lui Socrate, am găsit printre lucrurile mamei un bileţel: Margitka: 150 de forinţi. M-am dus la ea. Respira greoi, gâfâia, fluiera, respiraţie întreruptă de momente de muţenie, când rămânea cu gura întredeschisă, de

pauze unde nimic nu este valabil. Lângă patul ei, pe noptieră, am zărit fotografia înrămată cu grijă a mamei: o poză rară, în care surâde, n-o ştiam.

— Asta ce-i?! — m-am răstit la ea.

— Ştii dumneata foarte bine! — dădu din cap Margitka, îşi ţinea ochii întredeschişi, ca o pisică bătrână (suspicioasă), astfel mă cerceta. Se vedea că într-adevăr crede că eu sunt acela care trebuie să ştie ceva. Într-adevăr ar trebui să ştiu ceva. — Ştii dumneata foarte bine! — Ultimele cuvinte le cârâi deja. Dar îndată ce privirea îi alunecă de pe mine pe fotografie, i se schimbă faţa, se moleşi, se-mbujoră, pete roşiatice şi albe îi umblau de colo-colo pe gât. Acum gâfâia altfel. Uitase de mine. — O, de ce ai murit?! — înşfăcă fotografia şi începu s-o sărute.

A trebuit să mă gândesc la salivă, la saliva din gura bătrână a lui Margitka, care acum curge — exagerare — peste faţa mamei. Şi peste toată mâna. Adică parcă aş fi lucrat cu sentimentele, cu scârba tatei. Amuzant, interesant şi înspăimântător în acelaşi timp. Se amestecau în mine gelozia, greaţa şi înduioşarea filială. Iată în ce relaţii complicate ajunge omul începând chiar din clipa naşterii! Să fii mamă, să fii tată, să fii copil: cât de întortocheat, ce edificiu neclar este o familie, balanţa protecţiei şi vulnerabilităţii, a siguranţei şi ameninţării. Unduirea. Gugulugu-lagalaga-ul!

— Tu, minunato! Tu, frumoaso! Tu, perfecto! De ce ne-ai lăsat pe noi aici? De ce m-ai lăsat singură?! — Observă că sunt acolo, pe faţă-i reveni mica expresie înverşunată. — Da' de ce n-a dat dispoziţii în legătură cu mine? — îmi strigă în faţă.

Se făcu linişte, apoi am întrebat nedumerit ceea ce întrebasem pe marginea câmpului de la caporal:

— Eu?

Ăsta e acelaşi eu; întrebarea mi-a fost dictată mai puţin de narcisism, cât mai degrabă de suspiciunea gen „omul este întotdeauna într-un fel puţin vinovat".

Margika a dat din mână a dispreţ.

— Dumneata?! Aş, dumneata?! — De la vocalele „a“ i se lungi faţa, bărbia îi căzu dispreţuitor, cu desconsiderare şi uluire. — Da de unde dumneata, ea! Mama dumitale. Ea de ce n-a dat dispoziţii în legătură cu mine?! Păi, atâta valorează tanti Margit? Cât ar fi costat să fi construit, să fi lipit lângă casă o colibă, un coteţ pentru bătrâna asta, cât ar fi costat? Aş fi slujit, aş fi slujit pân' la moarte, dar n-aţi avut nevoie. — Gâfâia. N-am simţit compasiune. Îmi apucă mâna. — Eu sunt un om de rând, domnule conte, la ce aş fi bună singură?

Mi-am tras brusc mâna, iar mă găseam în situaţia tatei. Blestemând, îşi agita spre mine degetul arătător, era înspăimântătoare, ca zgripţuroaica din poveşti.

— Dar dumneata întotdeauna ai fost aşa ţanţoş, plin de fumuri. Încă de copil. Te ştiu eu de mulţi ani pe dumneata, chiar dacă nu te gândeşti cu plăcere la asta! Crezi că n-am observat? Nu sunt tâmpită, că spăl vase şi calc, asta e, dar nu sunt tâmpită... Nici un cuvânt n-a fost adevărat... toate formulele alea de politeţe... Ce părere are tanti Margit, ce părere are! de râsul lumii, ce prăjitură să aleg... ce să-ţi spun!... Îmi amintesc eu foarte bine! Păi, ce fel de vorbă-i asta?! Ţi-a fost ruşine şi când mama dumitale m-a trimis la şcoală, după dumneata. La început ai încercat să nu mă observi, apoi te-ai prefăcut că tocmai atunci m-ai observat, făceai pe manieratul, ptiu, ca un mic cavaler!... O, dumneata eşti, dragă tanti Margit?!... da, eu sunt, dracu' să te ia de împăunat cu tot neamu' tău domnesc, dar asta n-am spus-o pentru că n-am avut curajul s-o spun, pentru că-mi era frică de dumneata, de un copil!, mi-era frică de un copil, îţi poţi imagina aşa ceva?

Am ridicat din umeri fără să mă clintesc.

— Întotdeauna mi-a fost frică de familia dumitale... cel mai tare mi-a fost frică de tatăl dumitale... când minunăţia aia de om ieşea din camera de lucru, păi era cât pe ce să mă piş pe mine... cum mai eşti, Margitka?, era cât pe ce să mă piş pe mine... Într-una din zile am vărsat apa pentru ceai şi el tocmai atunci intra-n bucătărie, a crezut c-a fost careva dintre

voi, copiii, şi a întrebat care a fost dobitocul ăsta. Firește, voi vă hlizeaţi. Care a fost dobitocul ăsta? Eu am fost dobitoaca asta, am spus îndată, e mai bine dacă recunoşti pe loc. A început să cârâie vorbind încurcat: Păi, atunci... desigur... dumneata..., cum mai eşti, Margitka? Până-n ziua de azi aud: Păi, atunci... desigur... dumneata..., cum mai eşti, Margitka? Când l-am văzut prima dată pe tatăl dumitale, când am văzut cât e de frumos, mi-am dat seama că n-am să-l uit niciodată, niciodată. M-am speriat inclusiv de asta... că niciodată... Aşa ceva nu simţisem înainte... Pe un termen atât de lung, că niciodată... până atunci nu mă gândisem la aşa ceva... Nu-ţi fie teamă, dumneata nu semeni nici pe departe cu el... Numai de mama dumitale nu mi-a fost frică, de draga mea Lilike, pentru că era o femeie atât de bună, încât voi nici n-aţi meritat-o... o sfântă... Şi de dumneata mi-a fost frică.

M-a privit ţintă-n ochi, cu mândrie. Pentru prima şi ultima dată o văzusem că-i mândră. Mi-am scos pieptul în faţă, o jivină aristocratică.

— Pentru c-am crezut că şi dumneata eşti un conte! — Dădu din mână. — Dar nici măcar prăjiturile mele nu ţi-au trebuit. — Asta nu-i adevărat, mă gândeam, dar nici de-al dracu' nu spun nimic. — Dar dumneata întotdeauna ai fost aşa, orgolios, deştept, vanitos, nici măcar plăcinta mea nu ţi-a trebuit, deşi era înecată-n vişine...

— Înecată? Cine? Plăcinta?

— ...nici ştrudelul nu ţi-a trebuit. Nici plăcinta, nici ştrudelul.

— Cu nucă — mă copleşi nostalgia.

— Acu' pe cine să slujesc?! Deşi aş fi slujit, aş fi slujit pân' la moarte. — Pe faţă i se lăţi un rânjet. — Sau până la moartea dumitale... Dumneata nu eşti un conte veritabil. Un conte veritabil se îngrijeşte să fie slujit... Crezi că nu văd că dumneata mai eşti şi mândru de asta... Că eşti propria-ţi slugă! Crezi că asta-i umilinţa? Pentru un conte nu asta-i umilinţa, un conte veritabil nu-şi părăseşte astfel oamenii. Servitori sunt destui! Aici toţi sunt servitori, toţi au fost făcuţi

servitori, numai din tatăl dumitale n-au făcut un servitor, el stă pe un piedestal, de el nu s-au putut nici măcar atinge... Aici oamenii sunt părăsiţi în plata lor, din cauza asta-i haină ţara asta. Ţară haină.

Cuvintele astea le scuipă la final de parcă s-ar fi referit la mine, de parcă eu aş fi fost ţara asta haină. Niciodată nu vorbise astfel, atât de concret. Cine ar fi crezut că Margitka e o persoană concretă? Şi că ştie până şi să iubească. Asta am s-o ţin minte, mă gândeam. A pus fotografia înapoi pe noptieră, cu gestul acesta concediindu-mă totodată. Uitasem de cei o sută cinzeci de forinţi. Dar ea, nu, mi-a reamintit datoria. I-am dat două sute, a încuviinţat din cap.

157

La început crezusem, probabil, că numele meu nu va genera nici aici altceva decât anecdote. Într-o anecdotă ungurească nu se poate întâmpla nimic rău.

Într-una din zile, în timpul activităţilor politice — paradisul somnului interzis —, m-am trezit că-mi aud numele, am sărit în picioare şi m-am prezentat conform regulamentului, cu toate că doar eroul Tibor Szamuely bolea pe una din proprietăţile Esterházy, treaba asta o înţelesesem confuz. Care va să zică, vorbitorul spune:

— Proprietate Esterházy.

Iar eu:

— Prezent! — urlu cu entuziasm în poziţie de drepţi.

Treaba asta ar fi putut-o considera inclusiv provocare, dar, în conformitate cu feţişoara mea nevinovată, somnoroasă, au catalogat-o doar tâmpenie. Nici ei nu erau pregătiţi pentru numele meu, nu numai (nici) eu. Nu s-a întâmplat nimic. Din nimic nu poate să iasă decât nimic, mă gândeam, cum de altfel din nimic n-a ieşit decât nimic. Apoi, după ce a ieşit ceva din ceva, a trebuit să învăţ îndată: în ciuda faptului că din nimic nu iese nimic, dar din orice poate să iasă ceva.

N-a ieşit nimic nici atunci când a trebuit să completez ici-colo ocupaţia părinţilor, bunicilor. Moşieri, declarasem eu, dar trebuia specificat câte iugăre de pământ, şi văzusem că rubrica de pe foile care trebuiau completate era prea mică, că n-o să încapă atâtea zerouri. Am şi spus treaba asta. Atunci au început să urle puţin la mine, cu toate că spusesem cu bună-credinţă.

Item: regulamentul permite ca-n dulăpiorul de lângă pat să fie puse două cărţi. Dar bunica de la Majk a decis că în asemenea ocazii trebuie citit secolul al XIX-lea, aşa că mi-a trimis o întreagă serie din aşa-zisa colecţie Biblioteca pentru toţi, vreo douăj' de cărţi, Stendhal, Balzac, Turgheniev, Flaubert, pe toţi, aşa cum scrie la carte, iar eu le-am şi citit pe toate, rând pe rând. (Cândva, la începutul anilor cincizeci, în casa lui Lóránt Basch au apărut, conform obiceiului de atunci, nişte agitatori culturali. Văzând sumedenia de cărţi, unul dintre tineri, un biet agitator, oftează: ce cărţi multe şi frumoase! La care, bătrânul domn răspunde furios: şi află de la mine că le-am şi citit pe toate!)

Douăj' de cărţi puteau fi aranjate frumos în dulăpior, dar nu era regulamentar. Căpitanul nu şi-a crezut ochilor când la un control a descoperit această mică, dar inteligent întreţinută bibliotecă muncitorească. Pur şi simplu n-a mai avut aer. Ca să-şi potolească această stare de rău, a înşfăcat dulăpiorul, ca pe o pisică, o pisicuţă mică, de gât, şi a început să-l scuture, să-l scuture, iar literatura universală cădea, cădea pe podea până când căpitanul s-a potolit, l-au potolit Stendhal, Balzac, Turgheniev.

Mă uitam la el gâfâind şi într-un fel recunoscător. Era un om drept, nu ne pregătea capcane viclene, dar dacă intram în vreuna, ne pedepsea; ţipa mult la noi, dar câinele care latră nu muşcă. Acum îmi rostea aproape cu dragoste numele în timp ce închisese ochii. Oare ce putuse să vadă? Îmi susură din nou numele.

— Esterházy. Bagă la cap. Bine. Asta nu-i. O armată. De citit. Romane.

Am rânjit, am băgat la cap, asta nu-i o armată de citit romane. Într-adevăr. Îmi dăduse o sarcină care nu se putea executa, dar gradul sancţionării era previzibil. O bagatelă.

158

Puţine lucruri îmi oferiseră atâta deliciu ca autodenunţul. M-am avântat cu sălbăticie în acest gen, cu sălbăticie şi visând: tocmai îmi inventam viaţa. Responsabilitate n-am simţit, punctele mele de vedere erau estetice, cinic n-am fost.

Îmi ferfeniţam cu plăcere viaţa, o demontam ca pe un edificiu din lego sau ca pe o păpuşă care se poate îmbrăca-dezbrăca, iar bucăţile le aruncam ici-colo, le măream, le micşoram, le făceam să dispară, cele care se petrecuseră deja le amestecam cu produsele imaginaţiei, iar imaginaţia o consideram reală, faptele, inventate şi invers, confidenţele sincere le aşezam într-un cadru mincinos de-ngheţau apele, şi braşoavele le capitonam cu evenimente veridice, certificabile oricând.

Mă simţeam aproape la fel de bine ca pe terenul de fotbal. Aproape. N-aş fi ştiut să spun ce este ceva care-i altceva, şi nici nu mă sinchiseam de asta. În zbenguiala asta cotidiană, care culmina cu dictarea din timpul serii liniştite, n-am observat nici măcar faptul că Gyula mă scrutează cu o antipatie crescândă, ba mai mult, cu groază.

Umblam în sus şi-n jos, aşa cum este reprezentat în filme chinul creaţiei, gesticulam, strigam: mă delectam.

— Alineat nou, îngere. Deci, persoana-obiectiv, paranteză deschisă, „e“ mare de tipar punct, închide paranteza, după ce şi-a înmuiat chipul sculptat nobiliar, nu, profilul, în razele soarelui pregătit să apună, să nu cumva să scrii, dobitocule!, care va să zică: dehonestante, las să fie în latină, să-şi bată scăfârlia, a făcut remarci dehonestante la adresa apărării naţionale socialiste, concret... Sau să fie anume?

— Concret.

— Concret, că-i poate face o favoare şi să-l pupe-n...

— Ajunge pe ziua de azi — bombăni indispus perechea mea.

— Asta nu-i aşa, dragă Gyula. E vina celor de la contrainformaţii, din moment ce s-a legat în halu' ăsta de noi. Nu există graţie, alineat nou! Azi am reuşit să dau peste o scrisoare... Eşti atent, Gyulus?! Fără mine când ai fi *dat*, nu-i aşa, *peste* ceva? Cel mult ai fi găsit... Mai departe. Am dat peste o scrisoare pe care persoana-obiectiv o ascunsese sub pernă...

Am încremenit şi mi-am privit cu dezamăgire camaradul.

— Ce porc ordinar mai eşti, Gyula, să-mi scotoceşti chiar aşa printre lucruri! Şi tocmai scrisoarea de la tata...!

— Ţine-ţi gura! — sări ameninţător băiatul blond.

Dar pe mine atunci, exploratorul explorării beţiei scrisului, nu mă mai putea opri nimeni şi nimic. Dictam, iar dacă realizam metamorfoze foarte frumoase pe lume, chicoteam. Tocmai mă încurcasem într-un tată, cu uşurinţă într-un tată uşor, uşuratic într-un uşuratic.

— Alineat nou. Dragă fiule, eşti sânge din sângele meu, deci, probabil că vei comite şi tu greşelile tatălui tău. În cazul acesta însă, străduieşte-te şi tu să scapi onorabil din diferitele situaţii delicate, la fel cum am făcut şi eu la vremea mea. — Şi, într-un eventual război, fiul cel drag să fie atent şi să aibă grijă de următoarele trei lucruri: la ordinele superiorilor săi, la bunăstarea subordonaţilor săi şi la calul său. De duşmani o să aibă grijă comandanţii săi. — Etcetera, tatăl tău iubitor. Tatăl tău iubitor, ei, asta cum e, îngere?!

Gyula se holba la mine îngrozit, cu nişte ochi cât cepele. M-am retras speriat. Ce-i asta?

— Despre ce tată iubitor îţi umblă gura, mă, pulă belită?! — sâsâi printre dinţi şi începu să rupă rezultatele muncii noastre din ziua respectivă. Rupea, mototolea foile de hârtie. Şi că eu n-am să-l amestec pe el în mizeria asta, în trădarea asta murdară, mai ceva ca nişte lături, eu n-am să fac din el un turnător păduchios, ştie el bine care-i scopul acestui haos

complicat, şi că el nu este un erou, dar asta nu, el de acu' înainte nu mai face asta, şi că nu mai suportă asta.

A rupt foile în bucăţi-bucăţele. De parcă ar fi nins, apoi mâinile i-au rămas goale.

— Dar, Gyula, îngere, ne jucăm sau nu?, ne jucăm? — îi şopteam speriat.

— Cu aia, curva răpciugoasă de mă-ta să te joci! — urlă pizmaş şi începu să borască.

159

Era prima dată când mă gândeam la el, de când Roberto dispăruse din ţară, acum mă gândeam prima dată la el. Dar scurt. A trecut, n-avem motive să ne batem capul.

Între ianuarie 1957 şi iunie 1963 ne întâlneam aproape în fiecare lună. Dacă n-avea timp, îmi trimitea câte un mesaj, dar pentru că acasă n-avea voie să ştie nimeni despre asta, era destul de complicat. Adică nu era complicat, oficiile de intermediere le făcea pedelul şcolii. Întotdeauna îmi trimitea o scrisoare de câteva rânduri, într-un pliculeţ roz, mai mic decât cele obişnuite.

— Femei, o poveste cu femei?! — dădea obosit din cap pedelul.

Ilustrisime domn, dragă Petarule, aşa mi se adresa de obicei. Îmi plăcea cum mi se adresa, auzindu-l, începeam să mă hlizesc.

— Băiete, nu deschide plicul în prezenţa mea. — În vocea pedelului se putea desluşi nu neapărat ameninţare, dar cam aşa ceva. Ostilitate? De parcă ar fi avut posibilitatea să-mi dea un avertisment scris.

Îmi plăceau scrisorile, deşi era vorba de contramandarea întâlnirilor scadente, iar mie îmi plăceau aceste întâlniri. Treaba semăna puţin cu răspunsul la ore, în cazul în care ştiam lecţia. Prin urmare mă bucuram, dar îmi era şi teamă. Aveam emoţii. În acelaşi timp, era palpitant să-mi păcălesc

şi părinţii, aşa, permanent, nu numai ocazional, nu dintr-o revoltă trecătoare. Le spuneam că merg la ore de engleză. Într-o zi, tata mă salută, how are you, dar înainte să-i fi răspuns (conform planurilor mele: tenc iu, veri uel), cu asta m-aş fi trădat, m-a şi atenţionat de-ndată să nu răspund nimic, doar să zâmbesc. N-am zâmbit, nici el.

Întâlnirile cu Roberto aveau ceva ameţitor. Ca-ntr-un vis. Sau ca atunci când îmi dă cineva-n cap. Când m-ar durea capul. M-a durut mult capul. Şi asta-i moştenire. Ehei, pe vremea aia eram foarte singur. Cu copiii (colegi, fraţi, surori) nu puteam vorbi despre asta. Cu tata nu se putea, nu eram în situaţia propice să pun pe tapet aşa ceva, şi nici n-aş fi vrut să-i reamintesc zilele alea îngrozitoare, îmi doream şi voiam să le uite, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Nimic. Inclusiv prezenţa mea îi reamintea perioada respectivă, din cauza asta mă ascundeam din faţa lui. Iar Mami îl ura cu atâta înfocare pe Roberto, încât nici n-ar fi crezut că între timp eu mă întâlnesc cu el.

Care va să zică, despre întâlnirile cu el puteam să vorbesc doar cu el. Cam aşa stă treaba. Dar consideram că aşa-i normal. În ochii mei el era un unchi veritabil. Un unchi ştie aproape totul, ca un tată, numai că-i mai plăcut, pentru că nu-i pus în situaţia să suporte tot timpul consecinţele pentru tot ce ştie. De un tată nu te poţi bucura necondiţionat; spre deosebire de un unchi, el e făcut pentru aşa ceva. E adevărat, rareori pot fi importanţi, ceea ce le diminuează calitatea plăcerii.

Ne întâlneam întotdeauna în acelaşi loc, într-o cafenea de pe strada Üllői, vizavi de Muzeului de Artă Decorativă, de-a v-aţi ascunselea, afară, mielul, înăuntru, lupul, afară anii şaizeci, noi, înăuntru. Acolo, pentru că după prima întâlnire încă, apoi chiar în mai multe ocazii, după terminarea întrevederii sau a raportării, mergeam peste drum, la muzeu, Roberto putea rezolva orice, la depozit şi-n atelierul de restaurare, ca să-mi arate comorile familiei păstrate acolo. Ploşti, tăvi, potire împodobite cu pietre şi rozete, impozante

căni decorative, arme decorative, ornamente pentru masă confecţionate din pene de struţ şi argint, cupe cu sculpturi în fildeş, „ceasuri-crucifix“, rozarii din corali şi agate, colţi de elefant cu basoreliefuri. Şi câte şi mai câte. Că toate astea eu trebuie să le văd.

Le-am văzut. N-am simţit nimic.

E adevărat, atunci începuseră să mă chinuie sistematic durerile puternice de cap. Şi eram deja obosit.

La cafenea, Roberto servea coniac, coniac bun, Lánchíd, când se apleca spre mine îi simţeam mirosul, un amestec de tabac, coniac şi căldură: un miros plăcut. (În general, tata devenea rece şi acru când bea. Nu-i plăcut.) La început, în primele două-trei ocazii, povesteam doar, îi povesteam liber, fără rezerve tot ce se întâmplase cu noi în ultimele săptămâni, încercând să creionez un portret cât mai detaliat al tatei, dar mai târziu îi pregăteam inclusiv notiţe, ca să nu uit nici un amănunt semnificativ cât de mic, eventual, pentru Roberto care între timp mă tot întreba despre una-alta, îşi nota unele răspunsuri, ba mai mult, îmi ceruse până şi fiţuicile.

— Vă lasă-n pace, nu-i aşa?

Ştiam că se gândeşte la poliţişti, i-am spus că, da.

Îmi plăcea să mă întâlnesc cu el, dar cu toate astea apăruse în mine, de-a lungul timpului, un anume sentiment neplăcut, obscur. Parcă aş fi fost mai apropiat de el decât de tata, acest lucru mă deranja, astfel că i-am propus să nu ne mai întâlnim. Sau mai rar.

A săltat iritat capul, apoi l-a aplecat. După un timp a oftat prelung. Şi-a pus mâna pe mâna mea. Se bucură în mod deosebit că sunt atât de sincer faţă de el, pentru că sinceritatea este extrem de importantă, nu-i calitate, ci de-a dreptul o danie, dar ar remarca, doar aşa, în treacăt, că-n ciuda acestui fapt nu trebuie spus întotdeauna totul, şi ştiinţa tăcerii este importantă, o să-mi mai amintesc asta, dar într-adevăr, şi-n relaţia noastră sinceritatea e crucială, acesta e fundamentul pe care se poate zidi respectul, stima şi iubirea, şi el ştie că uneori acasă trebuie să mint tocmai în interesul acestor

întâlniri, adică în interesul tatălui meu, şi-şi poate imagina cât de mult sufăr din cauza asta (nu sufeream, mă străduiam să mint întotdeauna *concis*, nu fabulam, făceam chibzuit şi concis tot ce trebuia să fac ca să pot veni pe strada Üllői), şi că el apreciază negreşit asta, dar să rămânem numai la sistemul nostru de până acum, oricum verificat şi eficient, între timp îmi apăsa destul de tare mâna, firește, inconştient, pe tăblia mesei, mă durea, şi să mă gândesc *realmente* cât de neplăcut ar fi dacă aceste notiţe ale mele ar ajunge întâmplător în mâinile mamei, cât de *greu* ar fi să explic situaţia asta, pentru că situaţia asta e foarte complexă, nu-i albă sau neagră, pentru că lumea este o combinaţie complexă a nuanţelor complexe, deşi, la drept vorbind, ar trebui să spună că, îmi netezi palma, cel care-i complex e tata, complexitatea lui a generat situaţia asta, dar n-are rost să mai vorbim, speră din tot sufletul că am înţeles despre ce-i vorba, de altfel este de-a dreptul uluit ce micuţ matur am devenit într-un timp atât de scurt, în curând, exagerând puţin, vom putea ciocni paharele de coniac, dar, încurajat fiind de această maturitate ar mai dori să spună că într-un anumit sens e deja prea târziu pentru o retragere, ce s-a întâmplat s-a întâmplat, nu se poate reface, istoria nu-i un spectacol la cerere, că mamă, eu nu calul ăsta l-am vrut, şi să nu mă mai consum, tocmai punerea pe tapet a problemei demonstrează cât de apropiat sunt de tatăl meu, şi, speră, firește, că şi de el, dar asta nu trebuie cântărită la gram, s-a întâmplat ce trebuia să se întâmple, şi pentru că firele ajung în mâinile sale, care e, totuşi, prietenul familiei, chiar dacă acum noi suntem de altă părere, evenimentele nu devin independente, fiind asigurate... toate, de fapt, iar cât priveşte notiţele, să nu fiu îngrijorat, amintise de ele doar ca de o simplă eventualitate teoretică, şi că mă asigură personal că acestea n-or să ajungă niciodată, dar niciodată pe mâini rele.

Mâna îmi era complet şifonată. Mi-am reamintit spaima care mă gâtuise în dimineaţa de 5 noiembrie 1956. Am încercat o evocare, dar n-am prea reuşit. În cafeneaua asta

mă simţeam de parcă aş fi fost pe o insulă unde suntem numai noi doi şi-n mod indirect şi tata, dacă vreau, e secret, dacă vreau, e sinceritate, ţărmul e departe de aici, şi pentru că treaba asta depinde exclusiv de mine, nu simt nevoia să raportez acolo despre viaţa mea insulară.

În fundal, un picolo stătea în penumbră, vesta albă, din pichet franţuzesc, îi strălucea, dar pe furiş era atent la mine, chiar dacă între timp degetele îi înfăşurau tacâmurile în şervet, se uita la noi pieziş...

160

Dacă am înnebunit, mă întrebase maiorul Molnár, care era copleşit de o oboseală primară când trebuia să-mi rostească numele. Abia reuşea să ajungă la sfârşit, nu-i mai rămânea aer, z-ul nu zumzăia, á-ul nu-şi căsca gura, y-ul nu străfulgera, o veştejire înceată, somnolentă, de parcă s-ar fi stins deja ramura bărbătească a familiei.

Era ofiţer politic, nebun după fotbal, îngerul păzitor al fotbaliştilor, un om deştept şi cinic. Cu noi se purta bine, dar trebuia să avem grijă, nu era de încredere, în schimb, extrem de vanitos şi răzbunător.

Şi că ce-mi imaginez, unde mă aflu? Poate la şcoală? La masturbare literară? Şi că el îmi este un om bun, motiv pentru care îmi spune unde mă aflu. Mă aflu în Armata Republicii Populare Ungare, în pula calului! Şi că-mi imaginez, nu-i aşa?, că aici toată lumea e tâmpită.

— Acu', ce să spun?

— Ce să spun, tovarăşe maior. Aici e armată, nu-i ceaiul de la ora cinci.

— Am înţeles, tovarăşe maior.

Subit i se schimbă glasul; de parcă până atunci ne-am fi prostit, iar de acum înainte situaţia ar fi devenit serioasă.

— Nu te distra, futu-ţi. Se ştie că tu scrii rapoartele.

Ameţisem complet, totul s-a petrecut atât de subit, nu m-am aşteptat la aşa ceva. Niciodată n-am mai simţit atât de clar că greşisem, că greşeala nu poate fi îndreptată. Greşeala mă rostogoleşte în faţa ei. Ca atunci când ratezi de la unşpe metri, ai şutat deja mingea, totul e decis, dar încă n-a ieşit la iveală. Rămâne doar implorarea amară şi inutilă, să refacem cumva totul. Vai, nu-i valabil, nu vă supăraţi pe mine, nu aşa m-am gândit.

— Se ştie totul despre tine.

— Da' de ce? — măcăiam.

— Nu de ce, ci totul.

În ochii lui vedeam acelaşi dispreţ pe care-l văzusem şi la Gyula, numai că la el era şi spaimă, aici, doar plictiseală. Cât despre propriii mei ochi, nu-i văd. Faţa frumuşică a maiorului era deja muncită de alcool, asta sugera aspectul de plastilină, culoarea şi consistenţa. Aveam sentimentul greţos că tot ce-i dictasem acestui Gyula întâmplător este adevărat. E adevărat în sensul acela de stângăcie plată, că s-a întâmplat. Am devenit brusc o parte a tot şi a toate, a propriei mele istorii pe care o inventasem seară de seară, hlizindu-mă, chicotind, şi a istoriei ţării, pe care nu ştiu cine a inventat-o. Nu conţine prea multe glume.

Capitolul al optulea

161

Mama noastră era extrem de obosită şi extrem de neobosită. Clocoteau în ea forţe neaşteptate. Ca să fii mamă a patru copii nu-i suficient să ai forţa pe care o ai, trebuie să ai ceva în plus. Iar dacă ai ceva în plus, iar e nevoie să ai ceva în plus. Dar din asta abia dacă se poate deduce speranţa şi disperarea.

Forţele mamei se mişcau pe o scală largă, existau de toate, imprevizibilitate ştrengărească, imponderabilitate zâmbitoare, perseverenţă mută, forţa ca inutilitate zglobie, ca disciplină, ca onestitate specifică unui cal de bătaie. Mai târziu am văzut şi faptul că inclusiv forţa maternă e aproape infinită.

Spectacolele de seară ale mamei nu erau precedate de nici un fel de pregătiri, la drept vorbind, nici măcar spectacolul anterior nu le preceda, fiecare părea să fi fost primul, o premieră, ceva neprevăzut, frapant, enigmatic, totuşi natural, asemenea unui miracol, în mod necesar, dar care ieşeau totuşi din nimic, în nici un caz dintr-o zi, din ziua respectivă.

Ieşeau din mama, iar ea, păi, fireşte!, nu ieşea din nimic.

Nu pregătea nimic dinainte, nu explica, nu convingea, nu organiza — ar fi dat cu stângu-n dreptu' ca propagandistă culturală într-o uzină —, ci, dacă venea vremea, ne anunţa. Îi anunţa pe toţi, pe rând, plana pe lângă fiecare, îi şoptea ceva, unul după altul, mai întâi cei de-ai casei, nenea Pista, tanti Rozi, Annu, Pistacelmic, apoi, respirând profund, socrul

(aici nu şoptea, se oprea în faţa lui, îşi înclina capul şi rostea foarte încet: — Papá, vă rog...), tanti Mia, până nu i se agravase boala, străbunica, şi noi.

Şi lui Papi îi şoptea ceva, dar parcă altceva decât celorlalţi; un strălucitor chip masculin la începutul anilor cincizeci!

Ne şoptea la ureche inclusiv să ne aducem ceva pe care să stăm, un scaun, un scăunel, un taburet, o pernă, o laviţă, un tron, şi să ne aşezăm aici şi aici. Toată lumea îi urma indicaţiile, nimănui nu-i trecea prin cap s-o contrazică, toată casa i se supunea fără să comenteze, până şi bunicul, cel mult nu era îmbujorat de entuziasm, trăgând din pipă contempla totul cu o bunăvoinţă stoică, cu o atenţie sălcie.

Începea o procesiune agitată cu obiectele destinate şezutului, ceva asemănător cu pregătirile, la începutul anilor şaizeci, pentru vizionarea unei emisiuni la televizor. Apoi, când publicul s-a aşezat — era şi susur, apoi se potolea — şi s-a făcut linişte deplină, Mami începea: fie le citea celor prezenţi, fie prezenta un spectacol de marionete. Chiar şi când făcea lecturi pentru public ţinea în mâini o marionetă, de parcă aceasta ar fi citit. Ce anume, nu-mi amintesc. Dickens, Conrad, Micul prinţ. Niciodată nu-şi ţinea spectacolele în acelaşi loc — fie la noi, fie în bucătărie, uneori în curte, în fundul curţii (lângă mormanul de bălegar). Dacă era la noi, făcea teatru de marionete dindărătul păturii care delimita imperiul bunicului. De altfel, folosea „covorul-închisorii“ al lui nenea Pista. Acesta avusese în celulă un spaţiu de doi metri şi şaptezeci de centimetri, asta ca să se plimbe sus-jos, sus-jos, aşa că picioarele, trupul, inima bătrânului s-au obişnuit cu această distanţă, iar când l-au eliberat a cumpărat un covor (părerea lui Mami: nici nu-i aşa de monstruos), doi metri şaptezeci lungime, şi-n fiecare seară, înainte de culcare se plimba pe acesta — sus-jos, sus-jos. Tanti Rozi plângea.

Spectacolele nu durau niciodată mai mult de treij' de minute, iar la sfârşit toată lumea râdea, asemenea copiilor, inclusiv copiii.

162

Seara încă nu se lăsase, dar era deja întuneric, orele se albăstriseră, în 5 martie 1953, în rândul publicului s-a făcut liniște, străbunica Schwarzenberg nu mai trăia, dar eu încă mă temeam de ea. Sau nu-mi era teamă? Când omul nu știe dacă-i este teamă sau nu, atunci îi este. Se-ntunecase mai devreme, cerul era acoperit de niște nori de zăpadă, umflați și grei, deasupra satului plutea o obscuritate nefirească, așa cum se întâmplă când scade intensitatea luminii pe scenă. Așteptam zăpada. Mami acum ne-a sugerat să ne gândim la fereastră ca la o scenă. N-a scos nici un cuvânt, privea nemișcată în obscuritatea de afară; numai când a început să ningă cu fulgi mari, subit, chiar dacă așteptam ninsoarea, abia atunci și-a înclinat încet capul, cu o modestie accentuată, respectiv, cu lipsă de modestie: ca un regizor care-i mulțumit de actorii săi. Zăpada cădea în două feluri, aici, în apropiere, oblic, iar acolo, în depărtare, se formau niște romburi, poate că și tetraedre, aerul căpătase dimensiune (trei). Fulgii s-au topit pe loc.

Eram mulțumiți de producția frumoasă, originală și uluitoare a mamei: furtuna de zăpadă.

Lui Roberto îi plăcea să sosească inopinat; întotdeauna făcea o sărbătoare din aparițiile sale, când sosea, se făcea duminică. Toată lumea îl iubea; ar fi greu de spus dacă mai mult tata sau dacă mai mult mama. Lângă el, mama pur și simplu întinerea, se zbenguiau ca niște copii, erau ca frații. Tata, mai degrabă ca un bătrân, îl examina, îșI scruta cu plăcere prietenul. Aproape niciodată nu vorbeau în prezența altora, se retrăgeau, șușoteau.

Acum venise deodată cu furtuna de zăpadă. Nu s-a ivit, ci a năvălit; apoi pe neașteptate, de parcă ar fi frânat, s-a proptit de ușorul ușii, a privit în jurul său după care a spus încet, aproape scuipând:

— Afară.

Era beat. Cei de-ai casei au dispărut într-o clipă. Ninsoarea s-a oprit, producţia mamei s-a terminat; acum nu râdea nimeni.

— Iertare, nenea Móric — se înclină Roberto spre bunicul care nu-i suporta pe beţivi, astfel că dispăru pe loc îndărătul păturii, se retrase în apartamentele sale. Părinţii mei îl priveau uluiţi pe prietenul lor. El se aruncă în fotoliul bunicului şi, asemenea cuiva care se trezeşte brusc din somn, începu să ne liniştească, dar nu ştiu din ce motiv în special pe mine — majorescule în sus, majorescule în jos, cum binevoiesc să mă simt, dacă am timp să catadicsesc şi să meditez asupra viitorului care, iată, a luat o întorsătură favorabilă, schimbându-se constelaţia politică. Şi că acu' a venit vremea mea. Vremea majorescului.

Din care am dedus că de acu' înainte voi fi şi mai mult priponit în măierişte, putând hoinări cât mă lăsa sfoara. Din cauza asta am primit cu un entuziasm rezervat vestea morţii lui Stalin. Nici măcar nu ştiam cine-i ăsta.

— Şi-a dat ochii peste cap capul — rânji Roberto şi-şi dădu şi el ochii peste cap. Înainte de asta mi-a făcut cu ochiul. — Un joc de cuvinte intraductibil — şopti.

— Dumnezeu să-l odihnească, a fost un mare nemernic — dădu din cap mama. Nu înţelegeau agitaţia lui Roberto. Nu ascultau zilnic Europa Liberă şi nu-i aşteptau pe americani, ci aşteptau să se facă seară (zilnic). Îi îngropase munca, truda cotidiană. De acolo nu se vedea Stalin.

— Numai tiranii menţin dictaturile, înţelegeţi odată! — gesticulă Roberto.

— Eu nu sunt împotriva nici unui lucru bun! — zâmbi tata.

163

Tanti Mia era întotdeauna necruţătoare când juca „Mensch ärgere dich nicht". Niciodată nu cruţa, niciodată,

în nici o ocazie; cu vizibilă bucurie, o bucurie păgână, elimina tot ce putea fi eliminat, dar nu oricum, ci în faţa pionului advers; şi-l flutura o dată, de două ori pe al ei, de parcă ar fi reflectat încă, de parcă ar mai fi existat un strop de speranţă, o, dar într-un copil există multă speranţă!, apoi cu un gest minuscul, săltăreţ, de parcă ar fi sunat un clopoţel, răsturna fără cruţare pionul, ca la o decapitare, în timp ce-şi aţintea cu interes privirea pe faţa jucătorului, a victimei. Nu ştiu cum se făcea, dar întotdeauna ea câştiga. Iar atunci spunea următoarele:

— Mensch ärgere dich nicht. — Şi mai adăuga: — Ärgere, cu umlaut! — Frate-meu plângea, nu o dată; de parcă umlaut ar fi fost ultima picătură.

Roberto aşeza pionii, arunca, apoi păşea haotic, întotdeauna în aşa fel încât să elimine pionii roşii.

— Uite roşu, unde-i roşu? Merge roşu! — şi imitând-o pe tanti Mia îi lovea-tăia pe roşii. — Na! Poftim! Afară! Destul aţi stat aici. Căraţi-vă!

Părinţii mei îl priveau râzând.

— Şi noi! Şi noi!

Astfel îi căsăpeau împreună pe roşii. Acest „Mensch“ e la fel ca jocul „Nu te supăra, frate“, oare cine râde la urmă... Tata filozofa despre cât de caracteristice sunt denumirile maghiară şi germană. Occidentul, eternul câştigător, îşi poate permite să privească situaţia din punctul de vedere al perdantului, şi-l mai şi consolează cu mărinimie şi jovialitate, bătrâne, nu te supăra, ärgere dich nicht, e doar un joc, de altfel, când sus, când jos, acum ai pierdut, dar altă dată vei câştiga. Nici direcţia şi nici sensul denumirii maghiare nu sunt clare. Parcă ar fi doar o întrebare nevinovată, o informare de principiu, cine râde la urmă? Dar nu. E întrebarea perdanţilor, pentru că omul este un perdant, tocmai de asta îşi plasează speranţele în viitor, este ce este, se întâmplă ce se-ntâmplă, dar las' că la urmă eu am să râd, am să râd în hohote de toţi, pentru că numai asta contează, asta, cine râde la urmă.

— Dragul meu Mati, ce mult vorbeşti azi — spuse Mami cu tristeţe.

Roberto începu să hohotească.

— Râde! — strigă —, vezi, bătrâne, râde! Şi cine râde la urmă? — Răsturnă cu un dispreţ profund pionii roşii. — Eu! Noi! Noi râdem, bătrâne, nu hoarda asta jegoasă.

Tata, conform obiceiului său (prost) a rămas dus pe gânduri.

— De ce? S-a terminat, acu' am ajuns la urmă?

164

După doi ani jumate, în octombrie '56, s-a şi întâmplat să fie un pic de sfârşit, de râs nimeni n-a prea râs (respectiv, la urma urmei „ei" au râs), dar pionii roşii într-adevăr cădeau cum arătase Roberto. Atunci deja, deja şi încă, locuiam la Csobánka; cei cu tinghiliţa deportărilor puteau să-şi aleagă în mod liber domiciliul (legarea de glie a iobagilor fusese desfiinţată încă din secolul trecut), dar nu şi în Budapesta, pentru că acolo nu aveau domiciliul stabil, tocmai fuseseră deportaţi, adică, dacă n-ar exista problema, atunci ea ar putea fi rezolvată fără nici o dificultate.

În luna mai 1954, când am intrat în locuinţa de la subsol, mereu întunecoasă, unde mama a fost nevoită apoi să pună lângă perete un vas care în câteva ore se umplea cu apă — eram în mod special mândru de asta, de vasul *plin*, care sugera măsura suferinţei, mizeriei —, Mami ne aştepta, noi stăteam în uşă ţinându-l de mâini pe tata, de o parte şi alta, iar camera, ca-n poveşti, era plină-ochi de jucării: în mijloc trona un ursuleţ mor-mor (fleandura!), lângă el, o minge de cauciuc cu buline şi, ceea ce apoi avea să devină cea mai bună jucărie pentru noi, un tren din cutii goale de sardele (galbene, daneze) legate între ele cu un fir de nailon, pe care-l trăgeam prin nisip sau rumeguş, astfel că se şi

formau pe loc şinele — un traseu pe care trebuia apoi să-l respectăm (libertatea şi contrariul: foarte palpitant!).

Datorită tuturor acestor lucruri, la care se adăuga înfăţişarea sărbătorească a părinţilor, am crezut că-i Crăciunul. Căldura nu ne-ar fi deranjat, dar unde-i bradul, unde-i bradul de Crăciun? Tropăiam iritaţi. Mama tocmai terminase cu spălatul, pusese rufele la uscat pe crengile bradului din faţa casei, cămăşi colorate, izmene, roşu, albastru, galben, alb, arătă brusc înspre ele, acolo, acolo-i pomul, iată, ăla, ăla!

M-am uitat prelung la frate-meu, el la mine. Eu eram purtătorul de cuvânt.

— Mamă, atunci te rog să-i spui lui Moş Crăciun că ar fi putut să aducă pomul în cameră, acolo unde-i e locul.

Da', ce mare şi frumos e.

E adevărat, dar Moş Crăciun ar fi trebuit să se fi *gândit* ca lumea şi din timp.

Da', că nu mai avusesem niciodată un brad atât de mare.

E adevărat, dar nici atunci nu înţelegem de ce-i atât de *ursuz* Moş Crăciun.

Atunci tata a lovit atât de puternic cu pumnul în masă, încât au început să tremure paharele, tacâmurile. Avea treij' cinci de ani, pe calea vieţii-ajuns la jumătate, se regăsi în desişul pădurii-ntunecate.

165

Mai întâi fusese angajat ca sezonier la cooperativa agricolă de producţie Steaua Roşie din Békásmegyer, se ocupa de cultivarea pepenilor, fiind plătit după randament. Acolo văzusem colibele alea fabuloase, săpate-n pământ! Plăcut răcoritoare până şi-n canicula cea mai cumplită. Parcă ar fi fost făcute de tata şi de colegii săi, un fel de castele din nisip, dar mai bune decât astea, pentru că se putea intra în ele. Lucra în tandem cu Pali Nagy, „spiritul rău al tatei". Cum îi

plăcea Bogyicăi să spună: se trotilau des. Se trotilau — detestam expresia asta. Nenea Pali glumea mult. Şi-i atârna în gură un dinte mare, strălucitor, de aur.

— E plin de aur!

Nu ne prea venea să credem că-i de o vârstă cu Papi, se putea vedea clar că-i mult mai bătrân. Şi el duhnea binişor a palincă.

După povestea cu pepenăria, Papi a fost angajat ca muncitor necalificat la Întreprinderea de Întreţinere a Drumurilor din Budapesta. Râcâitor de drumuri! În schimb, expresia asta ne plăcea foarte tare, ne şi lăudam peste tot unde puteam: râcâitor de drumuri! Tăticul nostru nu-i oricine, e râcâitor de drumuri! Râcâitorul de drumuri nu-i cel care râcâie drumul, nu-i o găină care râcâie, ci un fel de cowboy, umblă de ici-colo prin lume, de-a lungul drumurilor şi are grijă ca astea să fie îngrijite, de parcă un drum ar fi un cal, când de Muraköz, când pursânge arab, clic-clac, clic-clac, iar el din când în când le mângâie grumazul, bine, Ráró, bine! Tăticul nostru a construit şi drumul care duce la Pomáz, la fel şi drumul de legătură care duce spre Csobánka! Adică nu l-a construit, ci i-a purtat de grijă, l-a reparat frumos, a umplut cu bitum gropile, a cârpăcit bordurile, a curăţat şanţurile, a pus totul la punct, aşa cum trebuie.

Uneori, când lucra prin apropiere, îl pândeam cu frate-meu (fără aprobare). Eram tare mândri de el, în timp ce despuiat pân' la brâu nivela bitumul, îi alunecau pe trup nişte dâre negre, de murdărie, câteodată cineva şuiera trecând pe lângă el, *în curva de mă-ta conte, nu fute iar drumu'!*, pe spate şi la brâu îi lucea transpiraţia, la fel şi pe frunte, se ştergea cu antebraţul, îşi aranja ochelarii, un profesor despuiat pe jumătate, se vedea pe el inteligenţa, la fel şi forţa — inteligenţă şi forţă, ca la grecii despre care ne citea Mami, pentru că noi nu voiam să citim; îi spuneam că şi noi vrem să ne facem râcâitori de drumuri, la fel ca Papi, şi că nu vom citi, cel mult o să avem nişte ochelari ca să părem deştepţi, *vicleanul Ulise*, auzeam, dar în primul rând noi voiam să nivelăm

bitumul, dar ea izbucnea în plâns, înţelesese ceva greşit, noi iar râdeam, iar cele două se compensau.

În copilărie deseori am văzut plângând un adult.

Se întâmpla ca seara să nu vină acasă, pentru că lucrau ceva mai departe sau „n-au dispecerat camionul“ care ar fi transportat acasă muncitorii, în asemenea ocazii dormea în rulotă. Pentru noi, rulota nu era atât de palpitantă ca şi colibele alea din pământ, în schimb se mişca. O cameră mobilă!

(Am un superb document rupt în două, hârtie A4, cu pătrăţele, model franţuzesc, din 1952, în loc de semnătură e ştampila „Întreprinderii de Întreţinere a Drumurilor din Székesfehérvár, Punctul de Construire a Podurilor, scrisoarea au scris-o cu creionul. Móric Esterházy, Majkpuszta, Castel — La construirea podului de la Majkpuszta am avea nevoie de 1–2 paznici de noapte, de preferabil să locuiască aproape. În cazul în care Dumneavoastră v-aţi asuma această muncă, vă rugăm să ne contactaţi şeful de echipă sau şeful brigăzii de zidari care lucrează la faţa locului. Program de lucru: aprox. 12 pe zi, durata: 4 săptămâni, salariul: în jur de 2 forinţi pe oră. Pe durata serviciului trebui să staţi în ghereta instalată în acest scop; focul cu lemne este permis. Aşteptăm răspuns“.

Cine este persoana care şi-ar fi putut imagina, să spunem în 1917, o astfel de scrisoare? Nu există mintea aia duşmănoasă, comunistă care să îndrăznească aşa ceva. Ghilotină, da, dar paznic de noapte?)

Dacă nu venea, era bine pentru că-l puteam aştepta, să vină odată, când vine, iar atunci venea, şi atunci ne bucuram, şi se bucura în mod special şi Mami (mai târziu nu se mai bucura, atunci doar aştepta, şi aştepta în continuare şi după ce sosea Papi, şi am preluat şi noi această aşteptare, şi nici nu mai ştiam când ne bucuram), toată lumea se bucura, numai gemenii nu, pentru că ei erau prea mici pentru bucurie.

Sugarii nu sunt ca animăluţele, pentru că astea pe bune că ştiu să fie triste şi vesele, un câine sau o capră, pentru că aveam în grădină o capră, profesorul cu barbă, am încercat

s-o mulgem, dar nu s-a putut, sau nu s-a lăsat, şi-a ţinut laptele; sugarii sunt mai degrabă ca nişte plante, cu toate că gemenii plângeau mult, pentru că aveau dureri la ureche, urechea mijlocie, otită medie. Întotdeauna se îmbolnăveau de aceleaşi boli, dacă era răceală, atunci răceală, dacă otita asta, atunci asta. Aşa-s gemenii. O să vedem dacă-n egală măsură şi tăiţeii cu cartofi. Sau pe noi. Dar ce o să facă unul cu celălalt? Pentru că dacă-i iubire, atunci se vor iubi din ce în ce mai mult până când, în final, se vor contopi, la fel ca unele stele, Kulin & Róka!, iar dacă-i ură, atunci unul pe celălalt, iar celălalt, şi mai tare, şi-n acest caz se vor nimici reciproc. În final nu s-a întâmplat nimic.

166

Am bolit mult, cel mai puţin eu, cel mai mult, gemenii. De parcă ar fi trebuit să împartă totul, inclusiv forţa vitală. Într-o zi, frate-meu a trebuit să fie dus pe şest la Pesta, la clinică, la Szlávik, pentru că avea tuse convulsivă, iar acest lucru a depăşit competenţele medicului din localitate. N-a ştiut să stabilească dacă o tuse convulsivă e tuse convulsivă.

Bogyica şi-a asumat transportul ilegal (asta-i reuşise deja şi la Hort). S-au urcat în autobuz, când a venit controlorul de la poliţie Bogyica i-a şi arătat buletinul în care figura şi un copil, vărul nostru; poliţistul a examinat-o îndelung pe Bogyica, l-a examinat îndelung pe frate-meu.

— Care va să zică ăsta ar fi băiatul dumitale?

Bogyikó a oftat un da, apoi a zâmbit ca o actriţă când interpretează că zâmbeşte ca o actriţă. Poliţistul a închis buletinul, l-a fluturat, l-a agitat, Bogyikó a ştiut de-ndată că s-a dat de gol, fiul ei e cu şase ani mai mare decât frate-meu, a şi renunţat la zâmbetul la pătrat, şi până atunci îi fusese frică, dar acum acest lucru se şi vedea pe ea. Atunci poliţistul i s-a adresat grăbit, de parcă s-ar fi speriat de spaima acestei femei foarte frumoase.

— *Măsurat* la vârsta lui, e destul de firav copilul ăsta.

— E bolnav — spuse cu duşmănie Bogyikó.

— Atunci grăbeşte-te la doftoru' ăla — şi era pe punctul să-i dea înapoi buletinul, dar mătuşa mea şi-a întins mâna mai repede, a vrut să-l ia, dar poliţistul încă nu-l lăsa din mâna, totul părând că s-ar îmbrânci.

— Scuze — spuse cu amabilitate bărbatul.

— Vă rog — răspunse Bogyica atât de glacial, că geamul s-a acoperit de chiciură. Nu aşa voise, dar spaima asta când sus, când jos, deja nu mai ştia ce face, a răspuns din reflex şi a ieşit aşa cum a ieşit, arogant, umflat în pene. — Vă rog — şi privi pe fereastră peste capul copilului încotoşmănit, mă rog, cât s-a putut din cauza chiciurii.

— La dracu' — bombăni cu glas tare poliţistul şi se gândi că totuşi, conform dispoziţiilor, pe femeiuşca asta împăunată ar fi trebuit s-o coboare, cu plodul ei cu tot, ce tre' să se fandosească pentru o nimica de boală şi să fugă de-ndată la Pesta, este şi aici medic, toată lumea la el merge, dar n-a mai spus nimic, a coborât, deja nici el nu mai ştia ce face.

167

Venea des în ospeţie la noi o motocicletă cu ataş, în ea (pe ea) doi bărbaţi *simpatici*, nenea SanyiVadász şi MiskaLovász, care era complet chel, deşi tânăr, după război amândoi fuseseră colegi de serviciu cu Mami, la tipografie.

Casa avea o grădină uriaşă, ca un parc, în fundul grădinii era şi-un pârâu. Cu toate că noi locuiam jos, la subsol, puteam folosi întreaga grădină, ca şi cum ar fi fost a noastră. Când venea BMW-ul coboram cu toţii la pârâu, pe pajişte, întindeam pături, BMW-ul aducea pui prăjiţi, vin, picnic!, o adevărată serbare câmpenească!

Serbare câmpenească şi-n octombrie. Adulţii au băut vin, noi, limonadă. Dar am putut ciocni cu ei. Apoi am prăjit slănină, bucata lui Papi ieşea (întotdeauna) cea mai frumoa-

să, deşi tot el o cresta şi pe a noastră, tot nu se deschidea ca a lui, ca o coroană care-şi întinde braţele. Toată lumea ne atenţiona să n-o ţinem în flacără, ci numai deasupra jăraticului. Pentru că nu le înţelegeam, nu ţineam seama de sfaturile bune. Mami fuma, sufla, sufla fumul, iar SanyiVadász şi MiskaLovász îi făceau curte.

Cred că pe vremea aceea părinţii noştri erau încă tineri. Seara, nu.

Gemenii primeau ceapă fiartă în lapte, Mami învăţase mâncarea asta de la tanti Rozi — o ceapă tăiată-n două unsă cu puţin unt pusă-n laptele care clocoteşte, apoi presărat totul cu piper, e bună pentru toate bolile. Am încercat să îndop gemenii, dar n-au prea vrut. Ne plăcea să ne jucăm cu ei, se mişcau, scoteau sunete. Dar Mami ne făcea mereu observaţie să nu-i tot frichinim atâta că nu sunt jucării. Asta în timp ce vedeam clar că ea şi Papi se tot jucau cu ei.

Dar adulţii acum se jucau unii cu alţii, ascultau ce spune celălalt şi susurul pârâului, erau cufundaţi în prietenia care-i lega. (O dată, de două ori venise şi Roberto, dar nu se înţelegea cu SanyiVadász şi MiskaLovász. Mai ales Mami regreta treaba asta.) Am observat că unul dintre gemeni nu se comportă ca şi celălalt, pentru că nu se comporta nicicum.

— Mai are febră? — întrebă râzând Mami, ca şi cum eu n-aş fi eu, ci medicul.

— Păi, e foarte liniştită şi e cam rece.

N-am mai îndrăznit să repet. M-a copleşit un sentiment solemn, era pentru prima dată când vedeam de aproape un mort. Abia după câteva minute a ajuns la urechile mamei spaima din glasul meu. Se aruncă ţipând peste copil îl strânse la piept, îl sărută involuntar, îl sărută şi alergă cu el spre casă.

— Nu!, nu!, nu! — urla.

Nu se opri la casă, alergă mai departe. Noi, ca de obicei, îi ţineam, de o parte şi alta, mâinile calde şi puternice ale lui Papi. Toată lumea stătea înmărmurită. Apoi, cei doi prieteni au pornit după mama, au sărit pe BMW, ca pe un cal, şi clătinându-se au dispărut în trombă pe drumul din grădină.

— Lilike! Lilike! — strigau din motocicletă, dar mama nu vedea, nu auzea, urla ca din gură de şarpe, îl strângea la piept pe unul din gemeni şi alerga de-a lungul satului. Au crezut că şi-a pierdut minţile. La început medicul n-a deschis uşa, crezuse că-l caută revoluţionarii, pentru că fiul său lucra la ávó, şi degeaba tot repeta că la ávó cel verde, la poliţia de frontieră, ávó e ávó.

— Exitusul s-a instalat — spuse pe o voce apatică.

Mama se repezi la el, îl prinse de guler şi, mai ceva ca un bărbat, începu să-l scuture, să-l gâtuie.

— Măi, gunoi de la ávó, lepădătură ordinară, să-mi vindeci pe loc copilu'!

Nenea Sanyi şi nenea Miska au imobilizat-o, dar chiar şi ei doi abia au reuşit.

— Ţineţi-o! — gâfâi speriat medicul şi-i făcu o injecţie calmantă.

168

M-am străduit să-l consolez pe tata.

— Acum numai unul dintre gemeni are oti*o*.

— Măi! — se răsti tata, dar totuşi, n-a lovit. Mă privi cu scârbă. Sentimentele noastre s-au amestecat în necazul ăsta mare.

— Oti*o* — se grăbi să mă secondeze cu bunăvoinţă frate-meu pe care îl iubea toată lumea, atât era de frumos.

Noaptea ne-a trezit din somn plânsul tatei. Stătea pe podea, în faţa pătuţului de copil, aplecat cu totul peste acesta, dând impresia că-l acoperă, îl înmormântează cu trupul, şi-l zguduiau hohotele. Şi-a scos ochelarii, chipul îi devenise gol, străin, şiroia de lacrimi, de parcă s-ar fi topit o zăpadă murdară pe el. Scâncea, sughiţa (ca atunci când era beat). Se văita, săruta cadrul din lemn, vaivaivai, apoi îşi apăsa fruntea de gratii, braţul îi atârna neputincios deasupra, ca o aripă ruptă de pasăre. Gratiile au lăsat urme pe fruntea lui.

— Mititica mea dragă, draga mea micuţă, mititica mea dragă. — Ni se rupea inima ascultându-l.

Mama era culcată-n pat, încremenită-n muţenie. La fel, ni se rupea inima ascultând-o.

Împreună cu frate-meu dormeam în patul alb de fier, de la cap la picioare, dar de data asta unul lângă celălalt. I-am mângâiat faţa, gugulugu.

— Vezi — arătă spre tata —, cât de mult ne iubeşte... La fel de frumos o să plângă şi când o să murim noi.

Am adormit îmbrăţişaţi.

— E foarte liniştită şi e cam rece. — Asta am mormâit în somn.

În familie niciodată n-a mai vorbit nimeni despre celălalt geamăn, nici direct, nici indirect, niciodată.

169

Sicriu alb; cât au fost Mami şi Papi la înmormântare, de noi a avut grijă tanti Irmi. Care era mai frumoasă chiar şi decât Bogyica, iar până atunci nici măcar nu ne-am fi putut imagina că se poate aşa ceva. Vorbea cu accent nemţesc, se născuse la Graz, şi ea fusese deportată, pentru că soţul ei, al doilea, nenea Józsi Prónay, era rudă cu acel Prónay care în 1920 umbla prin ţară în fruntea unui detaşament şi-i spânzura pe comunişti sau pe cei despre care se spunea că sunt comunişti sau pe cei despre care s-ar fi putut presupune că sunt comunişti sau s-ar fi putut spune despre ei că sunt comunişti.

Primul ei soţ nu fusese altcineva decât István Csáky, ministrul de externe. Şi nouă ne-a povestit, chiar de mai multe ori, tragedia, cu condiţia să tăcem ca un mormânt.

— Tăceţi, süße copii, ca nişte gropari, also wie gesagt — şi-şi punea degetul pe gură, pe buze, pe care (încă de pe atunci!) şi le colora cu un ruj maroniu.

Când, după semnarea tratatului cu iugoslavii, se întorceau împreună de la Hitler, din Berchtesgaden, în vagonul

restaurant ospătari cu mănuşi albe au servit peşte. Dar lui Irmike nu-i plăcea peştele. Asta a salvat-o.

— În calitate de nevastă de ministru îmi puteam permite să mănânc ce-mi place — ne spunea ca atenţionare şi explicaţie. În secunda respectivă ne fusese clar că vrem s-o sfârşim în calitate de nevastă de ministru.

Cu Papi vorbea întotdeauna nemţeşte. Lăcrima dacă vorbea de primul ei soţ, lăcrima şi zâmbea, şi vorbea destul de des despre el. În asemenea ocazii nenea Józsi o privea îmbătrânit, de parcă ar fi auzit-o pentru prima dată; era emoţionat şi spera ca bietul Csáky, care avusese un destin atât de tragic, să scape măcar o dată teafăr. Dar n-a scăpat. Pentru că unul dintre ospătari, fiind omul Gestapoului, amestecase pilitură de sticlă în aspic (a se pronunţa: ah-spic). Au preferat lichidarea asta complicată, pentru că pilitura de sticlă provoacă hemoragie renală a cărei cauză nu se poate depista, aşa că, după două săptămâni bietul Csáky a murit la spital de „moarte naturală". (Lui Hitler nu-i plăcea prietenia asta cu Iugoslavia...) Tăceam ca o groapă (gropari).

Şi cafelele ei erau celebre, la fel ca ale Bogyicăi. Mergeam la ei, sus, pe coama dealului, la o cafea. O ceremonie în toată regula, de parcă ar fi fost vorba de o vrăjitorie. În cafeaua mea punea lapte, eram un participant cu drepturi depline (pline cu lapte), dar nu de oricare, ci lapte proaspăt muls, călduţ încă, uneori cu gust de frişcă, adus de la tanti Mariska.

Dar tot cu amestec se delectau şi adulţii. Un amestec de cafea boabe, de tărie medie, dar foarte gustoasă, preparată în două alambicuri potrivite unul în celălalt, cicoare (pungă roşie) şi Frank Cafea. (Baton mic învelit în hârtie galbenă? Care era format din pastile presate? Din care ici-colo strălucea galben pleava de la orz. Sau invers? Cicoarea era sub formă de pastile?) Dintre cele două alambicuri, sub cel inferior, rotund, ardea un fitil îmbibat în spirt. În ăsta era apa. Când începea să fiarbă urca printr-o ţeavă în alambicul de sus, de forma unui potir, şi impregna cafeaua prăjită şi măci-

nată presărată pe un filtru — prăjită, măcinată, acasă: nenea Józsi —, apoi scoteau flacăra, iar lichidul care se răcea curgea deja negru-maroniu înapoi. Repetau încă de două ori toată povestea asta. La bază, ţeava din sticlă era înconjurată de un inel din plută care se fixa ca un dop în gura alambicului de jos. Cel de sus, alambicul de forma unui potir, era deschis.

Când se termina opera, Irmike spunea oftând:

— Momentele liniştite din viaţa mea sunt cele când beau cafeaua.

Iar nenea Józsi, continua de parcă ar fi rostit celălalt vers dintr-o poezie:

— Momentele meditaţiei şi ale destinderii.

Auzind asta, Irmike îşi ducea mâna la gură:

— Isuse! Doar nu vrea să spună cineva adevărul! Gehört sich nicht!

Acasă, Mami o imita râzând:

— Moh-menthele meh-di-thaţiei! — Iar Papi spune parodiindu-se pe sine:

— În schimb, caffa e clasa-ntâi! Grand cru!

Într-o zi a explodat maşinăria diavolului. A bubuit una, n-a fost nici o problemă, numai că totul s-a mânjit cu pete negre-maronii. Adulţii chicoteau, nici unul dintre ei n-avea curajul să spună că arată de parcă ar fi căcat. Căcatul în ventilator. Aşa că nici noi n-am spus. După ce a murit nenea Józsi, în nouă sute şaizeci şi ceva, tanti Irmi a emigrat, s-a mutat la un azil de bătrâni din Graz. Ne-a lăsat foarte multe cărţi cu litere gotice, cu ex libris: Csáky.

— Es gehört sich nicht! — Aud.

170

Satul a reacţionat mai încet, mai leneş la revoluţie, dar apoi îşi primi aceeaşi porţie de răzbunare de parcă ar fi sărbătorit beat de fericire, fluturând steaguri găurite la mijloc;

era ceea ce aşteptase cu sufletul la gură. Cu toate că s-ar putea să se fi petrecut mai mult, numai că n-am observat noi. În biografia tatălui meu, datată 9 februarie 1959, stau următoarele: „Referitor la comportamentul meu din timpul contrarevoluţiei, autorităţile competente m-au interogat în repetate rânduri, dar n-au avut nimic de reproşat".

N-au avut nimic de reproşat. În repetate rânduri. În pizda mamii lor.

Nu s-au mişcat din casă, mama lăcrima, în marea grabă nici nu ştia unde se află, tata stătea lipit de radio. A apărut şi SanyiVadász cu amicii săi, o consolau fără convingere pe mama şi îl capacitau agitaţi pe tata să meargă cu ei, să participe la conturarea destinului ţării, destin care se decide acum.

Era clar că tata avea deja răspunsul pregătit, nu, dimpotrivă, el nicidecum nu trebuie să participe, ba mai mult, nu-i voie să participe, nu pentru că n-ar fi absolut de acord, e chiar puţin spus, nu, firește, este şi revoluţia lui, în care-i superb şi senzaţional tocmai faptul că s-au revoltat cei în numele cărora s-au petrecut toate ororile ultimilor ani, poporul, şi, în prezent, şi el face parte din popor, cu toate că nu fusese întrebat dacă doreşte sau nu, chiar şi-n secunda asta face parte din popor, de acum înainte tot timpul o să facă parte din popor, este, ca să spună aşa, fiul poporului (de exemplu, bunicu' niciodată n-a devenit fiul poporului, nici dacă ar fi vrut n-ar fi putut să devină, dar nici n-a vrut), dar în cazul în care ar valida această situaţie şi ar participa la revoluţia poporului, ar redeveni îndată conte, aristocrat, clasa dominantă de tristă amintire, aspect care ar umbri această mare cauză, chiar şi Mindszenty ar face mai bine dacă s-ar ruga numai pentru revoluţie, dacă acolo sus s-ar informa despre ce şi cum.

Nenea Sanyi şi amicii săi i-au ascultat — nerăbdători — analiza, l-au îmbrăţişat bărbăteşte pe tata, la fel şi pe mama, apoi au plecat în trombă cu BMW-ul. Unde au dispărut?

De altfel şi în faţa casei noastre staţiona emblematicul camion al Crucii Roşii. Tata l-a trimis la plimbare pe şofer fără să-şi ridice privirea. Abia apoi a spus ceea ce auzeam ulterior că urlă din tribună, la meciuri, după câte o pasă proastă: Cui? Unde? De ce? Atunci, în zorii acelei zile indiferente de noiembrie spusese acest lucru într-o variantă puţin diferită, dar de data asta încet:

— La ce bun? Unde? De ce?

171

În sat cred că totuşi se întâmplase una-alta, pentru că la şcoală s-a schimbat metoda de notare, unu devenise nota cea mai bună, adică, cinci, cum fusese încă înainte de război. Tanti învăţătoare a scris pe tablă: 1 = excelent, 2 = bun, 3 = mediocru (iată, mediocru nu s-a schimbat!, mediocru e întotdeauna mediocru, e mediocru), 4 = suficient, 5 = insuficient.

Dar degeaba, 5-ul e insuficient!, nu puteam face altceva decât să râdem. Râdeam inclusiv pe seama mea, ha-ha, elev de nota cinci!, şi arătau spre mine, deşi atunci, de cel puţin două minute eu eram deja elev de nota unu, ar fi trebuit să se uite doar la tablă, de altfel s-au şi uitat, dar n-au acordat atenţie celor văzute, şi aveau dreptate, cuvintele nu pot fi schimbate numai aşa, ţac-pac. Omul trebuie să se obişnuiască cu ele.

Într-adevăr fusesem un elev al naibii de bun, învăţam totul, am crezut că pentru aşa ceva-i şcoala, învăţam chiar şi-n şcoala generală, ceea ce chiar că nu se obişnuieşte, treabă pentru care până şi frate-meu şi soră-mea mă desconsiderau, erau convinşi că-i semn de prostie, deşi, cel mult, numai sora mea e mai deşteaptă decât mine, are mai multă minte, ea cu învăţătură zero a devenit excelentă, ceea ce eu probabil n-aş fi fost în stare, probabil, pentru că n-am avut

curajul să încerc, nu mi-a trecut prin cap să nu-mi fac cu toată conştiinciozitatea temele.

Drept consecinţă a pasiunii şi naivităţii mele am primit deseori nota cinci, inclusiv după 23 octombrie, cinci autentic; dar când cinciul a devenit unu, de dragul simplificării lucrurilor au anulat şi aceste cinciuri, nu le-au convertit în unu, aşa că s-au dus pe apa sâmbetei.

În 4 noiembrie, toată duminica după-amiază am încercat să remediez situaţia asta, cu ajutorul lui tanti Klotild. De la ei închiriam locuinţa; cât îl priveşte pe nenea Varga, am reţinut o singură propoziţie în legătura cu el: el era şeful fabricanţilor de cuie, dar ce anume înseamnă asta, nu mai ştiu. Tanti Klotild se născuse în acelaşi an cu Mami, totuşi era considerată o babă, îi lipseau dinţii, îi era ruşine să poarte proteză, vorbea peltic, abia deschidea gura. La ea apelasem să mă ajute, pentru că la Mami nu se putea, tăcea de zile-n şir, ne punea mâncarea în faţă fără să scoată un cuvânt, apoi se culca aşa îmbrăcată cum era. N-o puteam consola, nici nu îndrăzneam. Uneori se întindea şi Papi lângă ea, dar nici el nu scotea nici un cuvânt.

Pentru cinci bucăţi de cinciuri primeam un cinci mare, un cinci din carton, o bucată de carton pe care tanti învăţătoarea desena un cinci cu un stilou magic care scria purpuriu. Am decis că ordinea lumii poate fi restabilită numai dacă fabric, fabricăm, comand să se fabrice un unu din carton în schimbul cinciurilor devenite oale şi ulcele. Lui tanti Klotild i-am spus că l-am pierdut. A combinat mai multe vopsele de mai multe culori, astfel a obţinut un purpuriu frumos. În final m-a mângâiat pe cap, adresându-mi-se cu titlul unei nuvele a lui Móra:

— Pétör, trişorul.

A doua zi aş fi dus opera, dar ţinând seama de evenimentele istorice, nu *a tempo*. Spre norocul meu, purpuriul de unu-cinci n-a ajuns la şcoală, pe când ar fi ajuns, de foarte mult timp ar fi devenit din nou unu, cât priveşte purpuriul, tot ce-i posibil să fi rămas purpuriu.

172

În zori ne-am trezit în toiul unor bocănituri cumplite.

Iarna, Papi se trezeşte la ora şase, el e cel care face focul în cele două sobe de tuci (cocs şi brichete), noi picotim încă şi-l vedem cum zboară prin cameră, fără palton, cu gulerul ridicat, parcă ar fi primăvară, cu capul îndesat într-o cuşmă grea, cu ţigara care-i palpită jăruind în colţul buzelor. (Şi noi aveam cuşme, frate-meu una maronie, moale, mi-ţoasă, îi plăcea de ea, a mea nu putea fi pipăită astfel, şi nici nu-mi plăcea s-o port, îmi dădea mâncărimi, mă scărpinam întruna.)

— Dormiţi, căţeilor — ne dojenea dacă auzea vreo mişcare.

Niciodată nu face de dinainte, nu pregăteşte de cu seară aşchiile pentru aprins focul, le taie abia dimineaţa. Ştiinţă de-a binelea. Cu o mână ţine securea aproape de tăiş şi o mânuieşte de parcă ar fi un briceag. De parcă ar trebui să picteze o acuarelă cu ajutorul unei pensule dure, de văruit. După câteva despicături, butucul nu se mai ţine singur pe picioare, atunci tăicuţul îndemânatic, deştept şi atotştiutor reechilibrează bucata de lemn, hop, o lasă, iar în eternitatea aceea de o clipă îi aplică o lovitură pornită din încheietura mâinii, un gest ferm, plin de elan. Apoi nu mai există nici un pic de eternitate, bucata de lemn este ţinută fie cu arătătorul de la mâna stângă, în cazul acesta lovitura trebuie aplicată de la o distanţă şi mai mică, sau o înşfacă de jos stânga, în cazul acesta lovitura e mai degajată, în schimb trebuie avut grijă ca securea să nu treacă peste.

Mami se trezeşte la şase jumate (vara, la şase), iar noi, la şapte, pe când totul este gata, e cald, iar pe masă ne aşteaptă micul dejun. Când am să devin tată şi eu am să tai aşchii atunci când încă toată lumea doarme, când casa respiră molcom eu am să fac căldură, nici nu vor observa, apoi

dintr-o dată va fi cald. (După câţiva ani au apărut aşchiile-Tüker, prefabricate, apoi a fost introdus gazul metan. Dimineaţa *este* căldură.)

Parcă subit cineva ne-ar despica uşa cu o secure.

— Deschide! Deschide!

Parcă nişte îngeri haini şi imenşi ar vrea să facă din noi aşchii-Tüker. Papi, în pijama, iese orbecăind, părul îi stă într-o mie de direcţii, dimineaţa e întotdeauna aşa, dar noi numai duminica obişnuim să-l vedem astfel, azi e luni (ein Struwelpeter, îi spunem mai târziu, nu, nu sunt un ciufulici, spune el puţin mai târziu decât târziul), de o parte şi de alta îi stă ridicat, de parcă ar fi nişte aripi, în spate, un veritabil stog de paie, învălmăşeală de la pernă, iar în faţă, partea cea mai autentică, îi cade pe frunte, de parcă ar fi pieptănat aşa, freză de copil tâmpit sau de împărat roman. Observă că suntem atenţi la el, se opreşte brusc.

— Deschide sau spargem uşa!

— Nu vă fie teamă, căţeilor!

— Nu ne este teamă, tată! — strigăm în cor, pentru că deocamdată îl vedem numai pe el, pe acest împărat roman somnoros, ridicol şi haios care alunecă de colo-colo în pijama, numai pe el, pe nimeni altcineva, prin urmare, de ce ar trebui să ne fie teamă. Ne holbăm războinic la el, îl încurajăm, dacă nouă nu ne este teamă, să nu-i fie nici lui! Atunci, în toiul zgomotelor tot mai ameninţătoare, vine la noi (nu există pe lumea asta încă un om, mă refer inclusiv la Mami, care ar fi avut curajul, ar fi putut să facă aşa ceva, care ar fi putut să-şi facă timp pentru aşa ceva, toţi oamenii întregi la minte ar fi alergat la uşă), ne mângâie, pe mine pe obraji, pe frate-meu pe păr, apoi, absolut neaşteptat, râde scurt:

— O, vouă nu vă este teamă?! Totuşi, nu exageraţi chiar aşa.

Soldaţii năvălesc ca-n filme. Probabil că învăţaseră cum trebuie ocupate dormitoarele şi camerele copiilor periculos de duşmănoase, sar de colo-colo, sprinten, experimentat, se lipesc de pereţi, asigură acoperire pentru atacant. Pe mine

şi pe frate-meu totul ne impresionează puternic, urmărim cu gura căscată tropăielile, astfel că de-ndată ce şi-au încheiat misiunea şi ne-au ocupat apartamentul, aparent fără să curgă sânge şi fără victime, şi-n câteva secunde! i-au răpus pe duşmani, noi doi începem să aplaudăm, apare mama de-ndată, îşi strânge halatul dârdâind de frig, de parcă şi-ar fi apucat propriul guler, şi ne dă câte una peste cap.

— Măi, linişte!

Papi stă lângă uşă, are o faţă pe care până atunci încă nu i-o văzusem, palidă, extenuată, i se desprind trăsăturile de pe ea, de parcă el nici n-ar fi acolo, de parcă pur şi simplu şi-ar fi închiriat faţa. În întunericul nopţilor de la Hort, acolo în cerdac, faţa sa regală, aia putea să fie astfel, dar asta e şi mai sumbră decât aia, mai umbrită... Iar felul în care îşi scoate capul pe uşă după invazie, cum trage cu ochiul în dreapta şi-n stânga e aproape vesel, sau dacă e groaznic, atunci e groaza dintr-o comedie.

După soldaţi intră un civil stângaci, asemenea unuia care rămăsese în urmă, a unui întârziat, un tânăr blond, cu ochelari, arată ca un profesor, numai că-i mai simpatic, mai mototol. Tot din aceeaşi comedie, cu degetul arătător toc, toc pe umărul tatei, care continuă să stea cu capul scos pe uşă, să scruteze ce se petrece afară.

— Clădirea-i înconjurată — explică, parcă Papi ar fi verificat treaba asta sau ar fi iscodit posibilităţile evadării. Tata îşi îndreaptă spatele.

— Foarte corect — aprobă din cap —, continuaţi tot aşa. — De multe ori spune replica asta, parcă ar fi poanta unei glume.

— Dragul meu Mati, ai grijă de tine — şopteşte Mami, dar numai noi, Papi nu, auzim această declaraţie de dragoste (niciodată, nici înainte, nici după nu i-am auzit pe nici unul din ei să fi rostit declaraţii de dragoste).

Tânărul îl priveşte pe tata, la început consternat, apoi cu compătimire, şi-i spune încet, neoficial:

— Să nu vă fie teamă, nu trebuie să vă temeţi, tovarăşii ruşi verifică toate casele. Caută în sat contrarevoluţionari.

— Foarte corect — aprobă iar din cap tata.

— Şto?, şto? — întreabă brusc unul din ruşi, el e şeful, deşi toţi sunt la fel, toţi sunt tineri, iar treaba asta se vede pe el. Până acum ne-am uitat exclusiv la uniformele şi la armele lor, nu am observat cum arată la faţă. De data asta frate-meu e cel care oftează uimit:

— Mami, ăştia-s chinezi.

— Şto?, şto? — se-ntoarce spre noi şefu'.

Mama dă din cap, dă foarte tare din cap, nu-şi va mai putea întrerupe gestul, că nimic, că nu e nimic, nimeni n-a spus nimic, nimeni nu crede nimic, noi nu suntem de faţă, noi nu suntem nicăieri, vă rog să lucraţi liniştiţi, continuaţi-vă activitatea, verificaţi totul, până atunci noi închidem ochii.

Trebuie să ieşim din pat, stăm lângă mama, lângă tata, ca la şcoală, la ora de gimnastică. Fratelui meu nu-i este teamă, dar totuşi îi spun să nu-i fie teamă, pentru că într-o cameră nu se obişnuieşte să se practice execuţia.

— Şto?, şto?

Înţeleg deja ce spune, îi şi răspund, îi spun că i-am spus fratelui meu, pentru că el este fratele meu, să nu-i fie teamă, pentru că aşa ceva nu există, nu se practică execuţia într-o cameră, şi mă uit la ochelarist, să traducă, da, da, care subit chiar începe să-i traducă. Şefu' râde, apoi spune ceva, dar nu mai râde.

— Există în casă arme pe care le-aţi ascuns? — îmi spune translatorul.

— Nu — răspunde de-ndată tata.

— Există — răspunde de-ndată frate-meu.

Nu ştiu de ce, dar asta nu mai trebuie tradus, toată lumea înţelege, soldaţii îşi îndreaptă armele spre noi fără să mai aştepte comanda în acest sens. E posibil să fiu greşit informat — se practică, totuşi, execuţia într-o cameră? E posibil ca plutonul de execuţie să poată activa oriunde? Chinezilor le este vizibil îngrozitor de teamă de frate-meu mai mic. Acu' doar tatei nu-i este teamă, el e furios, se mişcă pometii obrajilor.

— Idi siuda — spune grav comandantul.

Când aude idi siuda-ul, pe Mami o trec toţi fiorii şi brusc ne îmbrăţişează. Acum, teama ne copleşeşte pe noi trei.

— Doamnă, nu vă fie teamă, e doar un control de rutină, nu e nici o problemă — spune translatorul. Minte. Îi este şi lui teamă. E cinstit din partea lui.

— Idi siuda — repetă chinezul.

— Nu! Nu merge nicăieri! — ţipă mama, taman în urechea mea. Ne îmbrăţişează.

— Cel puţin nu îndreptaţi armele spre noi — spune încet Papi. De la vorbele lui toată lumea devine nervoasă. Şi nouă ne spune mereu acelaşi lucru, dacă trebuie chiar atât de tare, ne putem juca până la urmă chiar şi cu puştile, dar să nu le îndreptăm spre celălalt.

— Omul nu-şi îndreaptă puşca asupra omului. Asta suna oarecum ca o normă de bună-cuviinţă. Seara ne spălăm pe dinţi, în timpul zilei nu ne îndreptăm arma împotriva nimănui.

— Şi dacă busurmanii şi/sau piticoţii ne invadează patria?! — îl întrebase sora noastră într-o zi pe tata.

— Atunci e altceva — îi răspunse acesta indispus.

Fratelui meu îi place să joace teatru, să fie în centrul atenţiei, iese din îmbrăţişarea eroică a mamei şi porneşte spre dulăpior, sora noastră, eterna rebelă, urlă din toţi bojocii, comandantul face un semn, unul dintre chinezi, în mod bizar, îl urmează în vârful picioarelor pe frate-meu care umblă lipăind, apoi se opreşte în faţa dulapului.

— E aici.

— Cine-i aici? — întreabă nervos ochelaristul.

— Gura! — tună brusc chinezul, cuvântul ăsta l-a învăţat deja să-l spună în ungureşte. Frate-meu se întoarce, îi văd privirea, bietul de el e deja îngrozit, apoi se apleacă repede, soldatul se apleacă şi el, şi scoate puşca *mea* de soc cu dop de câlţi. A mea, căcatul de el. Primeşte pe loc o scatoalcă de la soldat, nu chiar scatoalcă, ceva mai puţin, o palmă. Şefu' îi face observaţie cu cea mai mare severitate. Urlă. Translatorul respiră uşurat, se întoarce aproape jovial spre tata.

— Tovarăşii ruşi au un respect deosebit faţă de copii.

— Corect — aprobă tata. Şi observ cu bucurie că în ce-l priveşte pe frate-meu, tata are o părere personală.

— Şto?, şto?

— Dieti!, Dieti!

— Da, da.

Ruşii: cotrobăie prin casă, umblă de colo-colo, verifică totul, apoi urmează grădina (mai târziu, ţara întreagă). Pentru mai multă siguranţă, un singur chinez rămâne în bucătărie. Mama ne dă să mâncăm, tata nu mănâncă, ţine strâns în mâni cana de ceai cu buline, stă rezemat cu spatele de perete. Se mişcă pometii obrajilor. Stă acolo ca un copil de grădiniţă. Mama îi oferă pâine cu unt soldatului.

— Vulevu puţină hleba?

Un gest amabil, o voce amară, făinoasă. De parcă l-ar fi pişcat ceva, tata se întoarce brusc spre mama.

— Îl hrăneşti? Dumneata îl hrăneşti pe ăsta, aici?

Chinezul înţelege. Ăştia învaţă ungureşte din ce în ce mai repede.

— E flămând — spune mama pe aceeaşi voce spălăcită, disperată.

În secunda respectivă se aude de afară o rafală de mitralieră. Instantaneu, chinezul nostru flămând îşi îndreaptă arma spre noi în timp ce se uită surprins la felia de pâine din mâinile mamei, apoi ne îndeamnă cu arma să mergem în faţa paturilor. (Nu-i chinez, e asiatic, ne-a corectat mama, dar noi ne-am uitat pe hartă, China e Asia. Mama a fost nevoită să accepte treaba asta aprobând din cap. Fireşte, sora noastră, cusurgioaica, a încercat să ne convingă că, de fapt, China e Asia, dar Asia nu e China. O idioţenie. Nu-i idioţenie, toţi chinezii sunt asiatici, dar nu toţi asiaticii sunt chinezi. Treaba asta n-o mai înţelegeam. Păi, toată lumea care se află în acest moment în cameră este om, dar nu toţi oamenii se află în cameră, de exemplu, tanti Klotild, ea este la etaj, dar pentru Dumnezeu, nu înţelegeţi? Ba da, am minţit.)

Stăm în faţa paturilor.

Îl ţin de mână pe frate-meu şi mă jur că treaba asta n-am s-o uit niciodată, această mânuţă caldă şi plină de pernuţe pe care mi-o întinde ca s-o pot prinde. Soseşte gâfâind translatorul, le spune ceva soldaţilor, ăştia încep să râdă, *de altfel* e un băiat simpatic, apoi ne spune că nu e nici o problemă, doar că din greşeală ne-au împuşcat capra.

— Foarte corect, continuaţi tot aşa — aprobă din cap tata.

Simt cum mâna fratelui meu alunecă dintr-a mea.

— Pe Géza?

Luarea la rost din vocea fratelui meu se împotmoleşte într-un sughiţ. Tata aprobă jovial din cap, mama îi mângâie creştetul fratelui meu, se poate bine mângâia, are un cap mare, rotund, dar el nu se lasă şi cu capul aplecat, la fel ca şi Géza odinioară, se năpusteşte asupra ochelaristului. Soldatul nu se mişcă, îl priveşte năuc, rânjeşte.

De câteva zile Papi n-a mai mers la serviciu, s-a dus cu bicicleta până la Pomáz, apoi s-a întors („conte, dictatura proletariatului e-n pauză") ca şi cum şi-ar fi isprăvit treburile, în schimb eu puteam să merg la şcoală. Plec. În poarta grădinii mă opresc soldaţii. Unguri. Să le arăt ghiozdanul. Le arăt, mă străduiesc să nu fiu obraznic, aici poţi primi din greşeală foarte repede o palmă. Sau o rafală de gloanţe, ca bietul şi foarte puturosul Géza. Totuşi, îi arăt cu superioritate cărţile şi caietele din ghiozdan.

— Asta ce-i? — întreabă soldatul care-i mai înalt chiar şi decât Papi, deşi aşa ceva nu se obişnuieşte, apoi, asemenea unui vameş înşfacă suspicios unu al meu din carton, unul al meu purpuriu de cinci, varianta-Klotild. Roşesc, parcă ar fi fost scris totul pe bucata aia de hârtie groasă. Soldatul priveşte bănuitor, iar eu încep pe loc să dau explicaţii, că este vorba de un cinci, de un cinci mare, pentru că trei note mici de cinci fac un cinci mare, şi pentru că cele trei note mici de cinci ale mele...

— Opreşte-te, piciule. Potoleşte-te. Nu-ţi vătămez cinciul. Şi eu am un prunc de vârsta ta. Nedda — şi ridică bucata de carton, zâmbeşte ca un prestidigitator, vrea să îndrepte pe

seama mea tot ce păcătuise împotriva idiotului de fiu-său, şi chiar aşa, să mă uit mai atent, ăsta nici într-un caz nu-i un cinci, e unu, o aşchie, un lemn, o ţeapă (mamă, ce le mai ştii!), iar în cazul ăsta el, pentru că-n anumite situaţii un soldat îşi poate permite ceea ce un tată, nu, în cazul ăsta el îl distruge, adică, iată, îl rupe-n bucăţi-bucăţele.

— Vai! — ţip şi-mi amintesc de truda aceea multă de care-i nevoie pentru o înşelăciune, perseverenţa, atenţia, inventivitatea, munca de echipă, culoarea, curburile tăiate cu forfecuţa... Deja-i târziu.

Soldatul şi tatăl se plictisesc, se plictisesc de mine. Dar totuşi, mă pune să mă descalţ, vrea să vadă ce am în pantofi. Dar nu găsim altceva decât picioarele mele. Îmi face semn, valea, apoi şopteşte:

— Pulică.

Subit mi se face teamă, o iau la goană, mă uit pe furiş în spate dacă nu mă ajunge cumva din urmă, dacă nu mă ajunge din urmă cuvântul ăsta; parcă aş alerga din calea unui glonţ ieşit pe ţeava puştii. Prin urmare, sau visez sau mor îndată.

S-a întâmplat a doua variantă.

173

Tata nu suferea de dureri de cap, niciodată nu l-a durut nimic, nu l-au durut nici măcar varicele alea incredibil de groase şi întortocheate de pe picioare, pe care aveam voie să le atingem exclusiv în ocazii solemne. Sau numai aşa, pur şi simplu ne alunecau degetele peste ele, fără nici un motiv sau scop, sau atunci când ne jucam de-a fluvii şi râuri.

— Donau, Tisa, Drava, Sava, să se rupă tatei laba! — Picioare rupte, varice rupte, Dunărea ruptă — arăta capul familiei spre problemă.

Sau când ne jucam de-a trenul, unde dispăreau varicele începea tunelul. Picioarele tatei erau picioarele multifuncţionale ale unui tată.

Durerea de cap am moştenit-o de la mama; a mea e mai bună decât a ei pentru că niciodată nu durează mai mult de o zi, după un somn bun trece de la sine şi aproape întotdeauna mă trezesc fără vreo durere de cap. Pe ea uneori o durea chiar şi o săptămână, dar foarte rar îşi permitea să se culce; în asemenea ocazii stătea întinsă îndărătul perdelelor trase, o deranja lumina (am aflat abia mai târziu de treaba asta, pentru că o bună bucată de timp am locuit în nişte încăperi unde nu pătrundea niciodată lumina), nu dormea, nu putea, durerea era mult prea puternică, dar adevărul e că nici n-o lăsam, asta cum e, ailaltă cum e, o întrebam încet şi timizi, dar tot timpul, asta unde, cu aia ce; în final, chiar şi din întunericul camerei, tot ea conducea casa, ca de obicei.

Totuşi, a mea era mai rea decât a ei, pentru că după cum am amintit deja, a mea era combinată cu vomă, astfel că oriunde şi oricând se întâmpla asta, întotdeauna se găsea cineva, Mami, Bogyica, Irmike, oricine care să declare dându-şi importanţă: migrenă. Întotdeauna. În cuvintele rostite vibra până şi aprecierea, atât de tânăr, *aproape* un copil, şi are deja migrene. („So jung und schon ein Zichy.")

În ziua respectivă ne-au anunţat la şcoală că revenim la vechea ordine, adică unul e cinci, doiul e patru, treiul e trei...

— Atunci ăsta rămâne?

Cu o faţă cenuşie, tanti învăţătoarea continua enumerarea, că patru e doi, cinciul e unu.

— Acum nu le mai scriu pe tablă — spuse tanti învăţătoarea Mária Katona.

La urma urmei, a trebuit să înţelegem doar faptul că unu e unu, doi e doi şi aşa mai departe. Am crezut că treaba asta se-nţelege de la sine.

174

În asemenea situaţii, când mă durea capul, o tuleam cât puteam de repede, îmi plăcea să vomit acasă. Nu ştiu cum

se face, dar întotdeauna începea în aşa fel că ajungeam acasă la timp, puteam s-o duc acasă. De data asta, nu.

Se aud clopotele, e amiază, în centru e multă lume. Bărbaţi. Stau îndărătul unor umeri largi, întunecoşi, parcă în ultimul rând, parcă numai acolo aş fi primit bilet. Nici nu văd ce se petrece pe scenă. O linişte neobişnuită, grea: parcă n-ar respira nimeni. Privesc la ceva ce se întâmplă pe scenă, nu aplaudă, nu fluieră. Nici agitaţi nu sunt, doar stau. Aş trece printre paltoane, dar nu ţine. De atunci ştiu că negrul nu este uniform. Uneori se-ntâmplă să fie bleumarin.

— Du-te acasă, copile.

Deja-i târziu, n-aş ajunge acasă pentru vomă, intru împleticindu-mă în curtea mică a Poştei, mă reazem de perete, văd de aproape petele de igrasie, borăsc îngrozitor, nu rămâne nimic în mine, vomit propria-mi persoană, îmi curg balele, trebuie să-mi strâng până şi bucile, şi pe acolo ar ieşi, peste tot ar ieşi, nu ştiu cum se face dar îmi iese şi prin nas, într-una din nări se balansează o bucată de morcov.

Pute, put.

Când mă reîntorc în piaţetă, oamenii se împrăştie care încotro, sunt îndemnaţi să facă asta.

— Plecaţi, să plece toată lumea!

Mi-e imposibil să cred ce văd acolo, acolo-n mijloc. De atunci încoace, pe lângă faptul că ştiu cum arată negrul, mai ştiu şi ce înseamnă să împietreşti. Parcă s-ar fi uitat la mine bunicu', privesc înţepenit cum îl adună pe tata de pe caldarâm, îl smucesc, apoi îl înghesuie în maşina poliţiei şi azvârle după el, de parcă ar fi un alt deţinut, paltonul. Maşina poliţiei porneşte, face un cerc, o coteşte spre mine, mi-e teamă, un poliţist rămas în piaţetă ridică nişte ochelari de pe caldarâm, văd bine, poliţistul face un semn cu mâna, maşina se opreşte, chiar în faţa mea, înăuntru stă tata, îndărătul geamului, priveşte ţeapăn în faţă, chipul îi este ca-n dimineţile de duminică, atunci când ne jucăm, fără ochelari, gol, puţin străin, puţin mai tânăr, sunt în picioare, mi-e foarte teamă, nu îndrăznesc să mă mişc, iartă-mă, dragul meu Papi, acum

nu te pot salva, dar îţi promit că de acum înainte întotdeauna o să te salvez, o să te eliberez de peste tot, o să mă furişez încălţat cu mocasinii mei uşori în spatele şoferului, îi tai în tăcere beregata în timp ce colegului său îi aplic o lovitură mortală-n cap, domnul meu, scuzaţi-mă, dar am fost reţinut, îţi voi spune politicos, tu aprobi din cap, îţi pui ochelarii pe nas, îţi mulţumesc, fiul meu drag, ai făcut o treabă pe cinste, apoi încălecăm repede caii care ne aşteaptă şi dispărem în direcţia pădurilor din jurul grandioasei peşteri Nagy-Kevély. Fiule, mâinile-ţi năclăite şterge-le de coama calului.

Din interiorul cabinei este coborât geamul, poliţistul azvârle ochelarii, râd, la început roţile se învârt în gol, apoi maşina porneşte în trombă în direcţia drumului de legătură care duce spre Pomáz.

175

Toată după-amiaza am fost *frate bun*. Să fiţi fraţi buni, ne îndemnau întruna părinţii, altfel unde ajunge lumea! Astfel, din când în când, de dragul părinţilor eram fraţi buni, ne programam cine când vine la rând, de îmbrâncit nu ne îmbrânceam, şmotru cotoios, necesită atenţie, tact, nemaivorbind că-i al naibii de plictisitor şi aparent nu duce nicăieri, abstracţie făcând de ameliorarea stării lumii, apă chioară, aici-colo câte o bucată de carne. Nu ne puteam imagina de ce insistă în halul ăsta şi de ce se bucură apoi atât de tare, se privesc unul pe celălalt, strălucesc — brrr!

Nu doreau să obţină cu orice preţ doar tihnă pentru ei. (Puteau să ştie, în cazul atâtor copii acest lucru e imposibil inclusiv *teoretic*.) Dacă voiau astâmpăr, concret, linişte, ne puneau să ne jucăm de-a *leul mut*. Ne erau clare uneltirile lor mârşave, dar ne jucam cu plăcere pentru că-i un joc plăcut. Aveam voie să umblăm la modul dezastruos, ameninţător prin toată locuinţa, ba mai mult, ca nişte lei fioroşi, deci, în patru labe, dar muţi, fără să scoatem o vorbuliţă, pentru că,

nu-i aşa?, Creatorul, asta era condiţionarea vicleană, ne privase de capacitatea de a scoate sunete. Am fi dorit să ştim dacă există într-adevăr lei muţi sau noi eram singurii.

— Ei, da' cum să nu — bombăni repede tata, dar vedeam că nu ştie ce vorbeşte.

— Pentru că dacă nu există în realitate, în natură, atunci nici noi nu existăm şi atunci, tată, acest joc nu există! Omul nu poate fi fructul propriei sale imaginaţii! — străfulgera agresivă sora noastră spre Papi, care mereu termina disputa cu acel zâmbet atotştiutor a cărui esenţă era că răspunsul va trebui să-l căutăm şi să-l găsim cândva, cândva în propria noastră sorginte (ne plăcea teribil sorgintea asta, oho, ce sorginte babană ai! etc.), posibil să fie adevărat ce spunem, posibil să nu, ba mai mult, poate că ambele sau nici unul, deci, a treia variantă.

Ne plăcea şi nu ne plăcea acest zâmbet. Nu ne plăcea pentru că voiam răspunsuri. La întrebări simple, răspunsuri simple, cine-i om bun, cine-i om rău, când şi unde s-ar putea vorbi în mod normal cu Dumnezeu, dar acu', în sfârşit, pe bune că nu voiam mult, doar evidenţa, nu fofilarea asta. Ne plăcea pentru că descopeream în tâtânele nostru un interes neobişnuit, atenţie şi zbucium, de parcă de la noi ar vrea să afle ceva; bietul de el.

Uneori primeam reducere, muţenie de zece la sută — mutul de la Portici!, afirma automat în asemenea ocazii mama, neînţelegând nimeni ce spune —, ceea ce permitea inclusiv o mârâială abia auzită. La mârâială, Papi era cel care întotdeauna câştiga trofeul, scotea din el simpla ameninţare, o rostogolea, o unduia din adâncul gâtlejului, dar atât de înăbuşit, de piano, că ar fi corespuns şi pentru cinci la sută, şi atât de groaznic, încât alergam de-ndată la Mami.

Care în cel mai rău caz îl atenţiona apatică pe tata să nu sperie copiii. Într-un caz mai bun îşi prăvălea însă asupra capetelor noastre labele ei grele din faţă, îşi scotea ghearele ucigaşe, roşii — natura rămânea mută de uimire —, ne împingea glacial de la ea, fornăia una, nările i se zbăteau, buza

de sus îi rămânea ridicată, îi străfulgera dantura înfricoşătoare de leoaică, iar nouă aproape că ni se oprea inima.

Ce ne mai plăcea să ne fie teamă astfel!

— Papi, dragul nostru Papi, ajută-ne! Paraleul leu în bucătărie! — şi alergam înapoi să ne apere, şi-i îmbrăţişam picioarele, asemenea unui trunchi de copac unde te poţi ascunde. La dracu'! Nu-i copac, ci picioarele flămânde şi grandioase ale regelui-leu! Fuga înapoi, în bucătărie.

— Vaivaivai şi aoleu, draga noastră măicuţă etc.!

Şi nu puteam să ştim — o variantă era mai bună decât ailaltă — dacă am ajuns aproape fără nici o speranţă între două focuri sau mama se-ntoarce brusc pe călcâie — şi ea stătea mult cu faţa aplecată spre sobă, la fel ca tanti Rozi — şi plină de gingăşie, asemenea unei persoane care interpretează rolul mamei fericite, ne linişteşte teatral, o, copilaşii mei, potoliţi-vă, aici nu pot fi lei, doar ştiţi bine că leii trăiesc în Africa, apoi când ne îmbrăţişează totuşi mârâie sinistru, am alerga, nu ne lasă, devine iar gingaşă şi ne spune scrutându-ne feţele, ce obişnuia doar tata să ne spună:

— Ei, pămpălăilor, care-i treaba?! E complicată lumea?

176

Tata rareori se juca, rar putea fi adus în starea în care să se joace. Treaba asta o consideram normală; cu atât mai mult ne bucuram când reuşeam, totuşi, să-l convingem pentru câte ceva. Măcar să ne ia în braţe, să ne arunce-n aer şi să ne prindă! Chiar şi când deveniserăm nişte „huidume" îl rugam să facă asta cu noi. Apoi, producţia *Tăicuţul lui Mistike*! (Oare cine o fi fost Mistike? Mistake? Puţin probabil.) Asta arată cam aşa: ne urcam pe una dintre mobile, chiar şi pe masă! (dar totuşi, nu cu pantofii-n picioare), făceam o reverenţă în faţa publicului, nu cantitatea contează, apoi îi făceam semn untermannului care anunţa oficial evenimentul.

— Acum urmează — îşi dregea puţin vocea ca să le fie clare tuturor, cantitatea nu contează, importanţa şi riscurile clipei — Tăicuţul lui Mistike! — Când ajungea la cuvântul Mistike noi ne avântam în aer de unde apoi tătânele nostru, untermannul, ne pescuia. Lui Mami nu-i plăcea jocul ăsta.

Nouă nu ne plăcea de-a leul nocturn. Dacă Papi sosea noaptea, şi pilit pe deasupra, atunci, în funcţie de pileală, avea chef de joacă. Nu-l interesa nimic, ne trezea din somn.

— Căţeilor! Lăcustelor! Sus! Sus! Ne cheamă ţara!

În zadar îl tot imploram, rămânea neînduplecat. Plânsul agrava situaţia. Nimic, dar pe bune că nimic nu-i recomandabil să faci în asemenea situaţii, doar ce voia el. Deşi nu-ncepe tocmai rău — numai că ne este somn —, felul cum sare de la un pat la altul, cum strigă hic sunt leones, cum adulmecă aerul, cum gâfâie, cum se joacă, totul ne place, ne place pentru că-i amuzant, toate ar fi bune şi frumoase dacă nu ne-ar fi teamă, dar ne este teamă, în zadar se joacă, în sfârşit, cu noi.

— Primesc un forint toţi cei jură că-şi jertfesc viaţa pentru biata noastră patrie! — Apoi îşi retrage pe loc oferta. — Nu! E o generaţie slabă! Bani, nici măcar o para chioară! Numai la îndemnul inimii devotate!

La faza asta trebuia să stăm în poziţie de drepţi. Într-un caz ceva mai rău, dârdâind în mijlocul încăperii, într-unul mai norocos, în vârful patului, frate-meu ştia să doarmă şi-n picioare, îşi servea patria chiar şi dormind. În schimb, în vârful patului, din cauza saltelelor moi ne clătinam tot timpul.

— Un ungur nu se clatină în timpul jurământului!

Într-o zi l-am întrebat ce înseamnă ungur? Pornisem de la starea de clătinare, dar pentru că eu mă clătinam din cauza saltelei, iar tata din cauza băuturii, din punct de vedere teoretic nu puteam să ajung prea departe. Tata se uita la mine de parcă aş fi fost un criminal. Se apropia ameninţător spre mine.

— Vai, nu, te rog, Papi!

Greşeam, pentru că venea şi mai şi. Am închis ochii.

— Însănătoşeşte-te, dragul meu Papi! — spuneam în sinea mea — la fel şi nenorocita aia de ţară! —, apoi am strigat cât am putut de tare: — Un ungur nu se clatină în timpul jurământului!

Se poate plânge şi cu ochii închişi. Auzeam cum se opreşte brusc. Parcă aş fi rostit nişte cuvinte magice.

— Aşa te vreau, băiete! Atunci, jură! La urma urmei, nici n-am ştiut că am nişte băieţi atât de destoinici, Petarule, nu aşa ai pornit iniţial.

Detestam *acest* Petar, îmi spunea aşa numai când era beat, mai târziu puteam preciza cu exactitate ce băuse, de ce băutură avusese nevoie ca să ajungă la Petar, să bea până la Petar. După ce rosteam jurământul pentru ţară, cântam Imnul sau (în funcţie de băutură) Marşul lui Rákóczi. (La meciurile de fotbal, după Imn şi obligatoriul slogan „ura, ura, ungurilor!“, mult timp am mormăit ceremonios şi foarte în sinea mea: Un ungur nu se clatină în timpul jurământului!) Tata acompania Marşul lui Rákóczi imitând o întreagă orchestră, asta ne plăcea chiar mai mult decât Putakes, putakes, mai ales cum bubuit de tunuri, zornăit de săbii, îi însufleţesc în luptă pe ungurii!

Pe când ajungeam în stadiul ăsta eram copleşiţi de zel patriotic şi chiuiam cu însufleţire, spre deosebire de tata, pe care în faza asta îl doborâse deja tristeţea patriotică.

— Îi însufleţesc în luptă pe unguri! — sâsâia cu o infinită tristeţe. Într-o secundă uita de noi, mie îmi mai spunea, totuşi: — Petarule, ai mare grijă ca arestarea să n-aibă loc acasă! — apoi se aşeza la masă şi începea să cânte încet şi impresionat cântece patriotice irlandeze pe care le învăţase de la bunicul, care la rândul său le învăţase la Oxford, în timpul studenţiei; la vremea respectivă, acestea erau considerate comice, impertinente şi revoluţionare.

Cânta fie din Roddy McCorley, Radimeccorli, fie din Kevin Barry, Kevinberri. Al doilea era mai sonor.

N-a trăit decât opşpe primăveri,

Dar l-a putut vedea, vedea poporul,

Când a plecat să moară-n dimineața aceea
Cât de sus și de mândru-și ținea capul.

Cineva bate la ușă. E nenea Varga.

— Vai, dom' doctor, pentru numele lui Dumnezeu, e ora trei din noapte. Treziți toată casa cu bocetele astea.

— Vezi-ți de treabă, dragul meu Dani, acum învață copii cum trebuie să moară pentru patrie.

— Asta pot s-o facă și-n timpul zilei sau nu? Şi ziua se poate muri pentru patrie.

— E foarte urgent, dragul meu Dani, foarte urgent. Ne presează timpul — și-și îmbrățișează trupul cu brațele trecute cruciș peste piept, și se presează, se presează. Ceva de speriat.

— Înțeleg eu, dom' doctor, dar și așa, sunt încă niște copii. Copii de țâță. Mergeți frumos și vă culcați, cum îi stă bine unui om de treabă.

— Să mă culc?! — Tata se smiorcăie, noi stăm în poziție de drepți gata să murim eroic pentru patrie, acum numai pe nenea Varga ar trebui cumva să-l trimitem la plimbare, asta ca să nu ne vadă în halul ăsta, iar mâine să nu ne tot compătimească atât, și tanti Klotild să nu ne tot mângâie pe creștet în timp ce face niște mutre îndurerate. Din rezervele ei secrete ne dă până și praline.

— Bieții mei copilași! — hopla o pralină! Dacă am putea să primim praline și fără scenele nocturne de groază ale lui Papi, dacă am putea cumva rezolva treaba asta, lumea ar fi chiar frumoasă.

— Da' ce să caut în pat, dragul meu Dani? Acolo zi-noapte văd căpșorul fetiței mele, părul ei negru, numai inele, ochișorii ei de un albastru minunat. Vai, Doamne Dumnezeule, dragul meu Dani, ce va fi cu mine? Dani, după părerea ta, a murit de foame, foametea a luat-o?

— Imposibil. Lilike a alăptat-o ca lumea, iar pruncului care suge lapte de mamă nu îi este foame. Dumnezeu a fost cel care a luat-o. A fost voia Domnului.

— Înc-un cântec, frate, înainte să mă culc.

— Noapte bună, dom' doctor.

— Căţeilor! Lăcustelor! Înainte, creştinilor! Cu cântec înainte.

Începem să cântăm.

Iaongradi meccorli goeztudaai

Aondobridj ettuum tudaai

— Deci, sunteţi gata să muriţi pentru patria maghiară, sau te pomeneşti că mă-nşel?

— Aşa cum spui, Papi drag, murim. — Suntem pe punctul de a izbucni în plâns, deşi murim cu drag pentru patrie, dar totuşi, noi suntem cei care murim. În schimb, tata e din nou vesel.

— E-n regulă. Şi toţi ne vom întâlni în rai cu surioara voastră, sau te pomeneşti că mă-nşel?

— Nu. Da. Vai. Ne-ntâlnim.

Frate-meu se reazemă de piciorul mesei şi doarme în picioare. Tata îl ia în braţe, traversează împleticindu-se cu el camera — se clatină: se pare că un ungur nu se clatină exclusiv în timpul jurământului — şi-l culcă-n pat, lângă Mami. Mă furişez şi eu lângă ei, Papi se întinde lângă mine, aşa îmbrăcat cum e. Tot sper că mă va îmbrăţişa, uneori mă îmbrăţişează, dar el murmură în continuare radimeccorli şi-i vorbeşte surorii noastre mai mici, celuilalt copil geamăn, care nu există.

— Vai, micuţa mea drăgălăşenie, cu părul numai inele şi cu ochişorii albaştri, te îmbrac în mătăsuri şi-n purpură, te acopăr cu catifele şi mergem împreună la Savoy.

În final tace, dar nu doarme, aud că nu doarme. Se crapă de ziuă când mă răpune somnul.

177

Cel mai rău e când intervine mama.

— Cel puţin pe copilaşii ăştia nevinovaţi să-i laşi în pace!

Stă la masa din bucătărie şi tremură, părul îi cade în faţă, e umed, faţa îi este transpirată.

— Culcă-te odată şi să-ţi fie ruşine! Ce-i tot înnebuneşti pe nevinovaţii ăştia!? — Numai în asemenea situaţii suntem nevinovaţi, altădată, nici vorbă. Vine la noi şi ne roagă să ne băgăm înapoi în pat.

Nu ne mişcăm, ştim totul, adică nu chiar totul, din cauza asta ne este teamă, nu ştim nimic, totuşi ne mişcăm puţin, să n-aibă mama impresia că ţinem cu tata. Noaptea nu ţinem cu nici unul dintre ei, pe de o parte, pentru că abia îi recunoaştem (parcă ar interpreta un rol, bine), iar pe de altă parte, pentru noi n-ar fi avantajos, celălalt s-ar răzbuna dur, tata, de-ndată, imprevizibil, sângeros, iar mama ne-ar pedepsi a doua zi, mai rafinat — una mai rea decât cealaltă, dar şi cealaltă e mai rea.

De altfel, lupta asta ne-a divizat. Ne-am orientat fie într-o parte, fie în cealaltă, soră-mea, de partea tatei, frate-meu, de partea mamei, n-a fost o opţiune categorică, o atitudine fermă, mai degrabă o simpatie, nu un bastion, dar fiecare îşi avea favoritul. Eu mă fâţâiam când aici, când dincolo. Dragostea nu poate fi comparată. Iar situaţia mea nu devine mai clară nici dacă dau dovadă de isteţime invers, adică nu întreb pe cine iubesc mai mult, ci mai degrabă cine îmi lipseşte mai mult.

Mie toată lumea îmi lipseşte.

— Ia să ne oprim puţin din bătuta pe loc! — ordonă tata. — Vreau să stea aici, în faţa mea. Vreau să se pregătească pentru ziua în care toată Ungaria va fi liberă. Dumneata să nu-ţi bagi nasul în asta, dumneata întoarce-te pe partea ailaltă şi dormi, dumneata eşti o femeie sfântă! Copiii ăştia vor duce mai departe făclia! Sau te pomeneşti că mă-nşel? — Nu suntem întotdeauna atenţi la ultimele cuvinte. — Sau te pomeneşti că mă-nşel?

— Da. Nu. O ducem.

— Băgaţi-vă repede-n pat, tatăl vostru a înnebunit!

Nu ne mişcăm, doar mimăm mişcarea. Papi începe să se îmbrace.

— Să nu încerci să pleci de acasă! — sare ca arsă mama. — Să nu încerci să treci prin faţa mea, pentru că te aşteaptă o zi îndoliată!

— Biata zi îndoliată — rânjeşte Papi şi-şi învârte fularul în jurul gâtului. Ne aruncă în treacăt o privire, se întristează. — Şi biata mea patrie.

Cu toate că stăteam relativ în poziţie de drepţi, abia dacă ne clătinam.

178

— Cântă. Cântă. Cântă!!!

— Nu.

— Cântă, pentru că te aşteaptă o zi îndoliată.

— Matika, nu fă asta.

— Mie să nu-mi spui Matika, în curva de mă-ta...

— Isuse.

— Mie să nu-mi spui Isuse şi să nu boceşti. Cântă. Auzi?! Nu-ţi mai spun încă o dată. Nu plânge. Ajută-mă. Pécelu'-i deja aproape. Spune frumos. Spune după mine, Pécelu'-i deja aproape... spune, în curva ei de viaţă, pentru că...

— Pécelu'-i deja aproape.

— Excelent, îngeraşule.

— Mie să nu-mi spui îngeraşule.

— Da' îngeraşule, de ce n-aş spune îngeraşule?

— Asta să le-o spui... curvelor tale.

— E-n regulă. Îngeraşule. Acu' mai departe!

— Nu ştiu.

— Da de unde, cum să nu ştii. Ştii dumneata foarte bine, dumneata eşti o femeie sfântă.

— Matika, te rog să ne oprim.

— Fofoloanca-ţi dă-o-ncoace!

— Nu.

— Fofoloanca-ţi dă-o-ncoace!

— E scârbos!

— Tu!

— Fofoloanca-ţi... dă-o-ncoace!

— Excelent, îngeraşule. Acu' hai frumos, cele două versuri împreună!

— Pécelu'-i deja aproape, fofoloanca-ţi... dă-o-ncoace.

— Fofoloanca! Spune ca lumea. Cinstit!

— Fofoloanca.

— Asta-i fofoloancă pentru dumneata?! Asta nu-i fofoloancă, e căcat. Fofoloanca!

— Fofoloanca.

— În pizda mă-sii de treabă, asta nu-i fofoloancă, e scâncet... Dar în zadar îţi tot spun... Pentru dumneata e scârbos... Acu' hai, celălalt, Dorogu'-i deja aproape.

— Nu mai pot!

— Da de unde, cum să nu poţi, în curva de mă-ta, cântă dacă-ţi spun, că te fut cu plozii tăi împuţiţi cu tot de-ţi sar fulgii, cântă, femeie sfântă ce eşti, cântă pân' ţi-e bine.

— Dorogu'-i deja aproape, fofoloanca ţi se zbate.

— Bine, asta ai cântat-o frumos. Ştii dumneata dacă vrei. Încă o dată, cu cântec înainte.

— Dorogu'-i deja aproape, fofoloanca ţi se zbate.

— Magnific. Draga mea, e din ce în ce mai bine. Dumneata eşti din ce în ce mai fantastică... Nu plânge... Nu-i nici o problemă... Cântă-mi frumos, încet, la ureche... e deja aproape, e totuna, păi nu-i totuna?, Pécel, Dorog...

La institutul pedagogic una dintre materiile principale era muzica, Mami cânta frumos, din toată inima.

179

A fi frate bun era un şiretlic mai mare decât ne imaginasem. Pentru că a fi frate bun nu înseamnă doar, sau mai ales, o anume bunătate în general, un umanism, modestie, pioşenie şi candoare, precum şi puţină onctuozitate, ci a fi frate bun înseamnă şi că-l iubeşte. Fratele bun pe fratele

bun. Adică singur n-ai cum să fii frate bun, adică suntem dependenţi unul de celălalt, în zadar ne programăm cine când vine la rând şi aruncăm vina pe celălalt că tot pe capul nostru rămâne, deci, toată treaba fusese inventată cu mare viclenie.

În ziua de 5 noiembrie, toată după-amiaza m-am purtat ca un frate bun. După vomă merge mai bine. Başca îmi era şi foarte teamă. (Uau, de câte ori îmi fusese teamă!) Îmi era teamă de cele văzute, la fel, de cele nevăzute. Tot ce văzusem am considerat că-i un vis, deşi ştiam că nu visasem, îmi aminteam exact de bucata de morcov, de ochelarii crăcănaţi, de faţa îngheţată a tatei, de cai, de Nagy-Kevély, dar pentru că despre toate astea nu ştia nimeni nimic, nici măcar Papi (!), am considerat că le-am visat.

N-am vorbit nimănui despre visul meu. Dar se pare că şi mama visase ceva, pentru că se purta ca şi cum nici n-aş fi fost prezent, umbla în sus şi în jos, fuma ţigară după ţigară. Sus-ul şi jos-ul nu ne plăcea, dar ne plăcea cum fuma. N-a avut răbdare să rămână în locuinţă, a ieşit în grădină, dar şi acolo: în sus şi în jos.

Nenea Varga era un om de treabă, dar nu-i plăcea dacă tanti Klotild povestea (mult) cu Mami, îi era teamă să n-aibă probleme. Dar mergea des pe la fabricanţii de cuie, iar atunci tanti Klotild cobora la noi să povestească puţin cu mama şi s-o mai ajute. O dispreţuiam pentru că n-avea dinţi. Ne uitam la ea ca la o zgripţuroaică fără putere magică, râdeam de ea. Cred că ştia. În timp ce improvizam revoluţionarul meu unu purpuriu, s-a uitat chiar şi de mai multe ori la mine cu un reproş dureros. Firește, atunci n-am râs, pentru că voiam ceva de la ea. Nenea Varga îi era al doilea bărbat, primul murise la Cotul Donului.

A ieşit şi ea în grădină, s-a dus la mama, a prins-o de braţ, se plimbau ca două prietene.

— Nu-i voie să te agiţi, Lilike. Acu' nu trebuie să te agiţi, ci să aştepţi. Şi nu pentru că asta ar ajuta cu ceva, ci pentru că trebuie. Dacă cineva a plecat sau a fost dus, atunci

acel cineva trebuie aşteptat, apoi fie că vine, fie că este adus. Ştii, Lilike, pe scut sau sub scut, poate mama fraţilor Grahi... Să-l aştepţi pe cel dispărut cu o forţă similară celei cu care a dispărut. — Subit au început să se tutuiască. — Să-l aştepţi cu pasiune, cu atenţie şi neînduplecare. Cel care a dispărut poate fi limbut, tu aşteaptă-l laconic. Trebuie trecute în revistă toate cuvintele rostite şi nerostite, rând pe rând, unele după altele, trăgând cu urechea înainte şi înapoi în timp, văzând urmele care duc în desiş, trebuie cercetate semnalele secrete pe care celălalt poate a omis să le sesizeze când a înaintat în imensitatea destinului său. Niciodată să nu aştepţi cu dispreţ, în treacăt, asemenea celui invitat la cina zeilor, care mănâncă fără poftă, doar din vârful furculiţei. Trebuie să aştepţi elegant şi cu generozitate. Să aştepţi de parcă ai aştepta în celula celui condamnat la moarte ultima clipă acordată de temnicer. Să aştepţi pe viaţă şi pe moarte, pentru că asta-i cea mai mare danie umană. Gândeşte-te bine, Lilike, numai omul poate să aştepte.

— Şi câinele — spuse mama dusă pe gânduri.

Pentru că ea (tanti Klotild) aşteptase mult, ştia ce-i aşteptarea. Cu Béla învăţase ce-n înseamnă amărăciunea aşteptării, bucuria dureroasă. Da' cine-i Béla? Tanti Klotild dădu a mirare din cap de parcă ar vrea să spună: gândeşte-te puţin. Mama se lovi subit peste frunte, iertare, înţelege despre ce-i vorba, înţelege totul.

Nu înţelegea nimic. Ea aştepta în felul ei personal, îngrozitor, stare pe care apoi noi am înţeles-o în toată profunzimea şi detaliile ei. (Există aşteptare temătoare şi aşteptare umilitoare. Conform primeia, persoanei care aşteaptă îi este frică, îi este frică pentru celălalt sau pentru sine sau pentru sine şi pentru celălalt sau — mai rar — pentru altceva. Conform celei de a doua, persoana care aşteaptă este umilită din cauza aşteptării. Tanti Klotild vorbea de prima variantă, mama o practica pe a doua.)

Până după-amiază târziu s-a liniştit complet, radia de calm, parcă şi Mami ar fi aderat la mişcarea de frate bun.

Dar povestea asta de-a fratele bun nu putea fi suportată mult timp. La fel ca statul sub apă. Cu propriile sforţări mai treacă-meargă, dar văzând sforţările umaniste de pe faţa rumenă de atâta bunătate a adversarului, când de fapt ar fi trebui continuat doar jocul de-a cuburile — ei, bine, în astfel de situaţii apare în sufletul omului dorinţa inevitabilă ca tocmai în secunda când celălalt ar aşeza victoriosul cub de forma unei prisme pe vârful turnului să mişte pe nesimţite cubul de la bază. Celălalt cunoaşte păcătoasa asta de lumea pământească, îşi dă seama că nici într-un caz cubul de la bază nu se mişcă de la sine, că ăla-i mişcat de cineva, astfel că-n zgomotul infernal, din cauza căruia mama se crispează de parcă ar fi fost lovită, prinde din zbor unul dintre cuburile construcţiei care se clatină şi-l azvârle în direcţia fluierului piciorului celui care mişcase, moment în care acesta şutează una etc.; pe când turnul se surpă chiar de mai multe ori, se aud cu o forţă sălbatică două urlete, de parcă fiecare ar fi „jupuit de viu“.

În asemenea cazuri, primea lejer o palmă — unul. Sau celălalt. În mod concret însă, frate-meu. Întotdeauna în situaţiile cât de puţin problematice el era cel care primea fără excepţie palmele, atât cele materne, raţionale şi pragmatice, cât şi pe cele date rar, dar fundamentale, simbolice, paterne. Pe de o parte, pentru că într-adevăr era un copil aşa-numit vioi, „neastâmpărat“, „drac împieliţat“, iar pe de altă parte, pentru că reuşeam să menţin mai mult, cu o fracţiune de respiraţie, expresia de frate bun.

— O, micuţul perfid de Biberach — concluziona mama, dar nici asta nu schimba destinaţia palmelor.

Astfel ne-am obişnuit ca la eterna întrebare persecutoare „cine a fost?“ să răspundem din reflex că frate-meu. Care, în asemenea situaţii, uneori conforme cu realitatea, nega, dezminţea, se apăra, ataca, argumenta, contesta, ajungând într-o postură tot mai neplăcută, jalnică, fapt pe care-l urmăream cu un zâmbet dureros, bietul om, să se umilească în halul ăsta, se zbate ca peştele pe uscat în loc să-şi asume

cu fruntea sus isprava într-adevăr mizerabilă. Interesant, frate-meu nu s-a simţi jignit din cauza permanentelor nedreptăţi, dimpotrivă, îşi accepta destinul cu o anume mândrie şi conştiinciozitate. Mai târziu, evocarea amintirilor a rezolvat-o printr-o ridicare din umeri. Un frate bun.

180

Încă înainte ca unuia dintre fraţii buni, de data asta inclusiv mama, să-i fi trecut prin minte să atingă acel cub imaginar, dar întotdeauna existent, a sosit inopinat, la fel ca odinioară, Roberto (pentru ca apoi el într-adevăr să lovească din plin, cu bocancii, un cub de la bază, şi să se dărâme totul, în tăcere).

Am ştiut de-ndată că a adus veşti despre tata.

Ca de obicei, a intrat în trombă, fără să bată la uşă, la fel ca autorităţile, sau de parcă ar fi fost casa lui.

— Vai, Miklós! — îi sări mama de gât. El a îmbrăţişat-o pe mama, a ţinut-o strâns, a legănat-o puţin. Mama întotdeauna îl întâmpina astfel, dar nu întotdeauna era atât de înspăimântată; iar acum lipsea din cadru tata care obişnuia să-şi privească rânjind prietenul, aştepta, mimând pe nerăbdătorul, să-i vină rândul la îmbrăţişări.

De data asta a fost o singură îmbrăţişare.

Dar pe noi ne-a salutat cu ritualul tradiţional, tinerii conţi, contesa, majorescule, totul ca de obicei. Frate-meu rânjea, eu străluceam, sora noastră tăcea.

Când s-a aplecat şi ne-a mângâiat, am simţit că băuse. Niciodată n-am spus despre tata că-i beat, nici măcar în sinea mea, a băut, e afumat, e cherchelit, e clampă. Erau cuvintele pe le auzisem. Şi: În ce hal este! Mama se ruşina de beţiile tatei. Apoi s-a schimbat, a început să-i fie ruşine de sine, iar mai târziu, nimeni nu se mai ruşina în faţa nimănui, a rămas doar „a rezista“. Apoi nici asta.

— Te rog să repeţi asta! — se auzi din bucătărie vocea fermă a mamei. Tot timpul se jucau, dar parcă nu şi de data asta. Roberto a bombănit ceva pe vocea-i de violoncel. — Pleacă de aici! — gâfâi mama.

— Mă dai afară? Doar nu vrei să spui că mă dai afară, dragă Lilike? — A râs. — Dumneata vrei să mă expulzezi de aici? Dumneata vrei să faci în mod intenţionat din mine o persona non grata?!

— Cară-te.

Linişte. Tragem cu urechea. Parcă ar fi o încăierare, apoi iar linişte.

— Nu exagera, ilustrisimă doamnă!

— Mă ameninţi? Dumneata eşti în stare să mă ameninţi?!

— Da de unde, draga mea, doar nu-ţi imaginezi.

Roberto trânti uşa după el, cum obişnuia să facă uneori, rar, tata.

Mami a intrat încet, târşâindu-şi picioarele, aplecată de spate, de parcă ar fi fost pe punctul de a leşina, abia i-am recunoscut faţa, era palidă şi îmbujorată în acelaşi timp. Nu se vedea pe ea nimic altceva decât slăbiciune, dar când a început să vorbească vocea îi era fermă, răsunând de puterea mâniei. Ochii îi străfulgerau, de parcă am fi fost şi noi vinovaţi. (Avea o privire gen: „voi, bărbaţii".)

— Ştiţi cine a fost tipul ăsta? — Am aprobat cu seriozitate din cap. — Începând de azi nu-l mai cunoaşteţi pe omul ăsta.

Frate-meu nu înţelegea cum am putea să nu cunoaştem pe cineva pe care-l cunoaştem, pentru că numai pe acel cineva nu l-am putea cunoaşte pe care nu-l cunoaştem. De fapt, nouă nu asta ni s-a impus, ci faptul că începând de azi să nu mai cunoaştem pe cineva, adică, trebuie să ne prefacem *de parcă* nu l-am cunoaşte, deşi îl cunoaştem. De parcă. Toată seara am repetat. Unul dintre noi era Roberto, iar celălalt nu-l cunoştea. Apoi, ne schimbam rolurile. Pe parcursul repetiţiilor ne-am dat seama că pe acel cineva pe care începând de azi nu-l mai cunoaştem, începând de azi

trebuie inclusiv să-l detestăm, cu acel cineva n-avem voie să stăm de vorbă.

Dar de ce ar trebui să-l detestăm pe Roberto?

Sora noastră mai mică, pişălcoasa, fie nu-nţelegea nimic, fie dintr-o dată totul, pentru că atunci când am implicat-o cu cele mai bune intenţii în exerciţiile noastre şi dacă-i venea rândul, adică ea era cea pe care n-o mai cunoşteam, începea dintr-o dată să bocească.

Iar Mami, în camera cealaltă.

Seara, când ne culca, trebuia să ne rugăm pentru Papi.

— Da' de ce, a murit? — întrebă curajos şi logic frate-meu. Mama îi dădu cu dosul mâinii o juma' de palmă paternă. Frate-meu, spre deosebire de mine, care semnalam pe loc intensitatea durerii şi a nedreptăţii, nu plângea niciodată — acum a izbucnit în plâns. Mama l-a strâns la pieptul ei. Nu făcea excepţie cu el (cu nimeni nu făcea excepţii, poate cu mine, puţin, pentru că eu eram pentru ea primul); străinii pe el îl giugiuleau, îi mângâiau cârlionţii, pielea fină, măslinie: frate-meu e frumos, iar pe oameni îi bucură asta. Nu foarte tare, dar mult timp l-am invidiat.

Când am terminat cu Tatăl Nostru am întrebat dacă nu ne rugăm şi pentru Roberto. Mama a străfulgerat, apoi ne-a lăsat în plata Domnului. Pentru orice eventualitate, am turuit o Născătoare pentru Roberto. Mama credea sincer în Dumnezeu, numai că nu înţelegea de ce trebuie să sufere atât.

— Păcatul originar, femeie bună, păcatul originar — rânjeam venind de la orele de religie —, da, da, izgonirea din Rai şi sudoarea de pe faţa ta. Să te fi gândit mai din timp, măicuţă, acum e deja târziu.

Mama nu l-a mai văzut niciodată pe Roberto. Eu, a doua zi. Probabil c-ar fi fost mai bine să nu-l fi văzut, dar atunci nu l-aş mai fi văzut nici pe tata.

181

Nu-mi era teamă. M-am gândit că teama scadentă — pentru că era vizibil că-i scadentă — am trăit-o în avans, în ziua precedentă, în faţa Poştei. Când am ieşit pe poarta şcolii ca să particip, conform obiceiului cotidian, la meciul de fotbal al echipei celor din clasa a treia (m-au acceptat şi pe mine!!!), m-au abordat cei doi curcani care în ziua precedentă îl ridicaseră pe tata. Era ca-n filme, motiv pentru care am început să-mi dau aere, pentru că simţeam că am motive întemeiate să-mi dau aere.

Să merg cu ei, şi urcă-n maşină, ţâncule.

Eu nu sunt ţânc, şi că am un nume cinstit, şi că totuşi, poate n-ar trebui aici, în văzul tuturor.

I-am lăsat cu ochii-n soare, am pornit spre maşina lor, la câţiva metri era o Pobeda cu motorul pornit. Cei dintr-a treia n-au avut curajul să-mi spună nimic, dar am văzut că mă văzuseră. Se uitau la mine, deci, m-au văzut. Cei doi poliţai mă urmau încurcaţi. Au greşit, ştiam, fireşte, ar fi trebuit să mă ridice „fără să bată la ochi", în caz contrar s-ar fi dus la director, dar prinseseră rădăcini aici, fără să bată la ochi, precum am văzut cu toţii. Sau-sau.

N-am ştiut dacă să mă aşez în faţă sau în spate. Din cauza asta a început să-mi fie teamă.

Mi-aş lua rămas bun de la mama.

Au început să râdă-n hohote.

— Iacătă-l şi pe eroul familiei!

Hohotele lor mi-au risipit iar teama, deşi deja mă plictisea jocul ăsta. Atunci: mi-e teamă sau nu mie teamă? Mi-am încleştat gura, cum văzusem că face tata.

Am cântat, în sinea mea, rând pe rând, înainte, înainte voinicilor, un cântec de luptă al lui Kossuth, Radimeccorli, Kevinberri, la fel şi Putakes, putakes, toate în orchestraţia tatei, fireşte, ca un leu mut. Ăia din faţă nici nu-şi imaginau ce jivină regală le ameninţă viaţa căcăcioasă. Imnul nu l-am putut cânta, pentru că nu mă puteam ridica-n picioare. Va

trebui să mă mai consult cu tata, să-l întreb ce-i de făcut în asemenea situaţii pline de obstacole. Pentru că sub spânzurătoare e simplu, acolo din start omul stă în poziţie de drepţi. Dar ce-i de făcut într-o cadă în care, de exemplu, nu poţi sta decât în şezut?

M-am ridicat în genunchi şi priveam pe geamul oval din spate. Stâncile de la Oszoly sunt ca un chip, un cap, un cineva. E o părere. Dacă tot eram în genunchi, m-am rugat.

— Aşază-te — mi-au mormăit, de parcă aş fi fost un câine.

182

Niciodată nu m-am bucurat de apariţia unui om, ca atunci de Roberto. Aterizasem în faţa postului de poliţie din Szentendre, mi-au spus să aştept în maşină. Iarăşi am cântat puţin, tremurând puţin. Sau cânt, sau plâng; dar aşa, că nu puteam să plâng, şi mai tare — nu-mi era teamă, doar că mă simţeam la fel cum m-am simţit la Csobánka, în centru, nici măcar n-am fost în stare să mă mişc — nu mă durea capul.

— Ilustrisime domn, binevoiţi! — se deschide portiera, Roberto se-nclină profund, asemenea unui valet, îi recunosc creştetul capului, negru ca noaptea, abia, dar cheleşte, treaba asta o văd pentru prima dată.

— Dragă Roberto! — mă agăţ de gâtul lui, uitând complet de avertismentul mamei; mai târziu, îmi spun, mai târziu o să fac în aşa fel să nu-l cunosc, dar pân' atunci îl îmbrăţişez, îmi înfund capul la gâtul lui, dragă Roberto.

Mă pune jos mai repede decât m-aş aştepta, să mergem.

— Să ne refugiem? — tropăi în urma lui.

— Se poate spune şi aşa — nu se uită îndărăt.

— Să fugim?

Se opreşte, se uită în urmă, nu, de fugit să nu fugim. N-are rost.

— Înţeleg — îi răspund îndată, pentru că nu înţeleg nimic. Dar! Nici nu vreau. Ceea ce este o noutate. Ghiozda-

nul mi l-am uitat în maşină, Roberto dă din mână a dispreţ, gest care poate fi interpreta că niciodată nu mai trebuie să merg la şcoală, dar nu mă prea bucur, asta datorită obiectivelor mele de musterkind.

Nu-l pot ajunge din urmă, Roberto e mereu cu doi paşi în faţa mea, mergem la trap printre case, pe străzile înguste, în sus, apoi în jos, brusc ajungem pe malul Dunării. E mare. Mergem foarte aproape de apă. Dacă am fi cai, am putea bea una bună, îmi spun. Soarele străluceşte, bate un vânt rece, ne plimbăm în sus şi-n jos, ca doi vechi prieteni. Dar neapărat adulţi. Ca atare, mă străduiesc să fac nişte paşi mari, ţin pasul. Aştept, doreşte să-mi spună ceva. Stăm cu faţa la Dunăre.

— Ştii ce-i aia politică?

Asta ştiu, rusnaci şi comunişti. Face o grimasă, nu se ştie, zâmbeşte sau mă dispreţuieşte, iar dacă mă dispreţuieşte, cine mă dispreţuieşte.

În tot cazul, asta-i o problemă politică. Din Papi au făcut o problemă politică. Acu' e neimportant cine ce a făcut sau n-a făcut, el ştie, tata-i un turbulent precaut, grimasă, evident, mult n-a făcut, evident, n-a făcut nimic, dar acum contează cine ce ar fi putut face, posibilul a devenit important, posibilul e periculos, este-ul nu-i periculos, este-ul niciodată nu-i periculos întrucât în principiu, in thesi, întotdeauna poate fi înhăţat, cu este-ul sunt cele mai puţine dandanale, poate primi un an, două, o sută, zero, prescripţiile — sau cu un cuvânt desuet, legile — stabilesc cu acurateţe ce-i de făcut.

Dar posibilul!

Posibilul nu poate fi citat la tribunal, alunecă din mâinile regulilor, ucazurilor şi regulamentelor, se evaporă, şi-n zadar ştim totul despre *persoana în cauză*, ştim *chiar* totul despre ea, adică ce poate fi ştiut, se ştie cu cine obişnuia să vorbească tata, cu cine se întâlnea acasă, în sat, în afara satului, la locul de muncă, pe cine primeşte-n vizită în cocioaba din lemn, în coliba, în rulota de pe marginea drumului, dar să lăsăm detaliile, nu trebuie să ştiu tot, nici lumea adulţilor nu-i

tocmai aşa cum se vede din perspectiva unui copil, deci, se ştie doar atât, totul, dar acum trebuie să-l ajutăm pe Papi să treacă din posibil în este, şi, aici i-aici, posibilul să devină este, dar ştim cât de încăpăţânat este tata, şi el ştie, şi eu ştiu, eu nu ştiu, frate-meu obişnuieşte să fie încăpăţânat, şi Géza, ţapul, dar acum nici el nu-i încăpăţânat, nu-i aşa?, dar că şi un adult poate să fie încăpăţânat?, deci, că tata-i încăpăţânat, fapt cât se poate de înţeles, pentru că el este o fiinţă suverană, e ataşat de ceea ce trebuie să fie ataşat conform convingerilor sale, dar el nu face — nici nu poate să facă — din asta o tragedie, de altfel, nu se pune problema să-l judecăm, ci să-l ajutăm, iar în cazul acesta ar fi ridicol să-i reproşăm acele lucruri în lipsa cărora n-am avea despre ce să vorbim, pentru că n-ar avea nevoie de ajutor.

Deşi, parcă-n toată treaba asta ar fi ceva de nepriceput. Pentru că, la urma urmei, ce vor de la excelentul meu tată?

— Cine?

— Nu mă întrerupe.

Doar o simplă semnătură, un gest, un semn, viaţa nu-i neagră sau albă, nici tata nu va fi mai curat dacă nu-şi asumă asta, omul să nu dorească să fie mai imaculat decât este, viaţa nu-i nici curată, nici murdară, nici nenorocită, nici sublimă, ci pur şi simplu este, îşi urmează cursul, şi-ar urma cursul, ar fi în continuare, ba mai mult, s-ar putea ivi posibilitatea ca-n funcţie de capacităţile tatălui meu, pe care chiar nimeni nu le contestă, în funcţie de aceste calităţi clasa-ntâi, să i se ofere o muncă pe măsură, ţara n-are nevoie de martiri, nici de drumari cu două diplome, care să râcâie pământul, toţi cei care suferă sunt periculoşi pentru societate, nu trebuie refuzat nimic, şi nici măcar nu trebuie să mintă, cu oameni umiliţi ţara nu poate fi construită, trebuie semnat şi gata, şi el a semnat pe loc, nu-i vorba de ceva care nu poate fi recunoscut, a fost doar un joc nevinovat, dar e vorba de un fapt împlinit, iar un fapt împlinit e un fapt împlinit, poate că până şi eu îmi amintesc, omul îşi aminteşte ce vrea, numai ce vrea!, da, da,

că la vremea respectivă au sărbătorit ziua în care a murit Stalin, el, tata şi parcă şi mama...

— Ea, nu!

— Nu urla. Vorbesc.

...s-au jucat de-a „cine râde la urmă...“, joc pe care l-au modificat puţin, având în vedere ziua îndoliată, pentru că nu la urmă au râs, ci pe seama lui Stalin, şi au eliminat exclusiv pionii roşii, adică, pionii roşii au cam complotat, adică, parcă au cam fost împotriva roşilor, atât, asta trebuie semnat, n-a fost aşa?, aşa a fost!, asta-i tot, un gest pe care ăştia îl aşteaptă foarte tare, doar atât că nu-i împotriva lor, dar el în zadar tot spune, Mensch, ärgere dich nicht, tata nu-i de acord, nu şi nu.

Păi, dacă nu, atunci, nu.

Ne plimbăm din nou pe mal, tăcem. Îi privesc faţa pe furiş, de jos în sus, nu descopăr pe ea nerăbdarea adulţilor, deşi simt că mai vrea ceva de la mine. E la fel ca faţa fratelui meu mai mic, când vrea să plângă. Frate-meu râde mult, dar de plâns plânge când vrea. Frate-meu ştie să facă multe.

— Asta nu-i aşa!

— Ce anume?

— Păi, dacă nu, atunci, nu. Din moment ce-i o problemă politică, atunci nu-i aşa. Ăştia vor... ăştia ţin morţiş...

— Cine?

— Politica... vor semnătura. — Râde, Roberto întotdeauna râde de sine, iar acum, de mine.

— Şi tu ce vrei?

— Să-l ajut pe tatăl tău.

— Mulţumesc. — Îmi amintesc de interdicţie. Dar îl cunosc, stau aici cu el şi-l cunosc. Îl cunosc pe omul ăsta.

— Dar vezi şi tu, numai eu, singur, sunt prea puţin pentru aşa ceva. Pentru un motiv oarecare n-are încredere sută la sută în mine. În tine, da. Tu eşti fiul lui. Sânge din sângele lui. Majorescu.

Stăm pe mal. Dunărea-i puternică. Mă uit la bărbatul acesta de parcă m-aş uita la tata. Până acum niciodată nu

l-am ajutat pe tata. Ar putea intra în discuţie aşchiile pentru aprins focul, dar sunt periculoase din cauza toporului, nemaivorbind că atunci când le taie încă dorm. Când s-a revărsat pârâul şi a trebuit să baricadăm drumul apei cu saci de nisip, ca să nu distrugă serele, „munca de-o viaţă“ a lui nenea Varga, aş fi putut să-l ajut, dar m-au gonit de acolo. De asemenea, în pepenărie — eram în calea tuturor. E greu să-l ajuţi pe un tată, pentru că-i greu să te apropii de el. Odată ne-am dus împreună la utrenie, în zori, pe cap câte o cuşmă groasă, încălţaţi cu cizme, zăpada scrâşnea sub picioare, era ca-n poveste. Ne fumega respiraţia. Păstorii care se grăbesc la pruncul din Betlehem. Atunci, creanga unui brad s-a agăţat în cuşma lui Papi şi a căzut. Bietul de el, atât de ridicol şi-a întins mâna după ea, parcă s-ar fi plesnit pe frunte, pentru că uitase ceva. Acum îmi amintesc, cuşma mea!, aşa. Iar eu i-am ridicat-o, el mi-a mulţumit. Iată, ăsta-i un ajutor. Sau nu? Pe Mami mi-e uşor s-o ajut, încă-i prea mult. Gama largă a cumpărăturilor (carne nu putem cumpăra, întotdeauna ea o cumpără), plivitul, adunatul corzilor de viţă de vie, spălatul şosetelor, spălatul vaselor, îngrijitul copiilor, căutat salata-mielului pe Dealul Galina. Genul de ajutor-mami este simplu, dar nu-i interesant.

— Ce trebuie să fac?

— Tu trebuie să semnezi.

— Ce?

— Ce, ce... o hârtie.

— Ce fel de hârtie?

Roberto îşi netezeşte nerăbdător părul, simt, am pus întrebări prosteşti, oarecum inutile sau altceva. Dă din mâini la fel cum dă o pasăre din aripi. Nu zbura de aici, dragă Roberto. Că despre acest joc de societate ar trebui spus ceva, dar numai ce s-a întâmplat, aproape că-i totuna, gestul contează, că... cine râde la sfârşit, şi râde puţin, iar eu pun aceeaşi întrebare pe care o pusese tata cu ani în urmă, dacă sfârşitul este acum.

— Nu — zâmbetul îi încremeneşte pe faţă, asemenea umbrei — acum începe.

— Doar atât? O semnătură.

— Atât.

— Pot să semnez. E o nimica toată.

— Nu vreau să te păcălesc. — Mă uit la el, el, în faţă, la apă. — Semnătura nu-i o nimica toată, dimpotrivă, e foarte mult. Acolo-i numele tău. Acolo-i numele tău pentru totdeauna. Numele tău. Numele vostru. De-a lungul secolelor, acest nume a putut fi citit pe multe acte, hârtii, documente de întemeiere, tratate de pace, numiri, sentinţe, uneori decisive pentru soarta ţării... Semnătura nu se prescrie...

Ascult toate astea cu mândrie, mai ales că nu se prescrie, şi că apoi se vor calma. Cine anume, nu mai întreb acum, fireşte, politica, comuniştii şi rusnacii, dar indiferent cine or fi, dacă se vor calma îl vor lăsa în pace pe tata.

Dar acum el unde este?

Indiferent unde-i, e într-un loc bun. Adică nu, e într-un loc rău.

— La poliţie?

— Acolo.

Şi el, Roberto, ce are de-a face cu poliţia?

El nu cu poliţia are de-a face, ci cu noi, cu tata, şi cu cei ajunşi la ananghie, care sunt în aceeaşi barcă.

— Şi peste tot eu trebuie să semnez?

— Aşa te vreau, ilustrisime domn. Fără umor n-ajungi nicăieri aici, în sânul Carpaţilor.

183

E mai bine să mori erou decât să rămâi în viaţă un cadavru moral, asta-i clar. Doioridoifacpatru. Dar să te prăpădeşti ca un fraier? Din eroare? Din greşeală? Inutil? Vai de capul ţării care are nevoie de eroi. Iar noi vrem să evităm această nenorocire. Mă cuprinde de umeri, e bine. Am emoţii.

184

Abia mai târziu am aflat că pe tata l-au bătut îngrozitor, l-au pălmuit ca pe un copil, l-au lovit ca pe un cal, că-n prima lor înverşunare i-au făcut zob rinichii, apoi sistematic întregul trup, mai ales tălpile.

Stăm într-un aşa-zis birou, o colivie din sticlă, unul din pereţi e din sticlă, înăuntru, dincolo, pe un prici stă culcat un om. Ştiu că este el. Îl privesc de aici. Secretara bate la maşină, nu şi-a ridicat privirea când am intrat, eu am salutat, Roberto, nu. Sticla reflectă totul, văd şi exteriorul, pe noi, şi interiorul, pe el. Respiraţia mi se vede pe sticlă, sunt atât de aproape.

— Du-te odată! — se răsteşte la mine dur Roberto, care-i îndărătul meu. Mă întorc, abia îl recunosc. Nu înţeleg ce vrea. Să trec prin sticlă? Femeia îşi ridică privirea, are faţa acoperită cu peri, cu puf, în lumina puternică a soarelui pufii ăştia par a fi o blană fină, blondă, care-i acoperă faţa. E nasoală. Îmi face semn cu capul spre colţ, acolo-i uşiţa. Parcă ar trebui să intru într-o cuşcă pentru animale. Intru. Spaima de acum e generată de o jivină, care eventual sare la mine. Mă apropii cu grijă. Dar exact la fel ca un magnet, care fiind la o anumită distanţă atrage fierul, sar brusc la prici, îngenunchez lângă trup. Parcă ar dormi. Nici prin gând nu-mi trece că ar fi murit.

Ba da, bineînţeles. Întotdeauna asta ne trecea prin cap când îl vedeam dormind cu gura întredeschisă, bărbia căzută, obrajii scofâlciţi şi surpaţi, o încremenire cadaverică, mereu şi mereu spaima întruchipată. Duminicile îl puteam vedea dormind. (Uneori, pe neaşteptate, şi după-amiaza, dar atunci totuşi nu-l puteam vedea pentru că atunci n-aveam voie să intrăm în camera din fund, în „camera adulţilor".) Duminica el se trezea ultimul. Sfântă să fie Ziua Domnului!, am înţeles îndată, asta înseamnă că Papi poate, în sfârşit, să se trezească mai târziu. Mai târziu, dar nu foarte târziu, pentru că îl trezeam noi. Cea mai mare favoare era când ne

puteam cuibări lângă el. Întrecea până şi cuibărirea lângă Mami, dar şi aia era bună.

— Papi, Papi, dragul meu Papi — încercam să-l trezesc de parcă ar fi fost duminica. Nu îndrăzneam să-l ating. Nu se mişcă. Nu-şi ridică nici măcar capul. Abia acum observ că are ochii deschişi. Nici privirea nu i se clinteşte. Are buzele crăpate şi despicate într-o fisură sângerândă. — Tată, te rog să-ţi revii!

Roberto bate la uşă: puţin mai încet, cu mai mult tact, şi să mă grăbesc. Nu ştiu ce să fac, ce să spun. Oricum ştie totul (tata). Din cauza asta mi-e greu, printre altele, inclusiv să mă rog; se uită la mine şi deja ştie totul. Dar nu se uită la mine. Nu se mişcă, nimic nu i se mişcă, trupul, faţa, ochii.

— Am semnat hârtia aceea, ca să poţi ieşi de aici.

Nu mai pot vorbi, îi privesc trupul chircit, mâinile-i împreunate şi le strânge între genunchi. Îi mângâi faţa. Se crispează, îl trec fiorii, se-ntoarce spre mine, dar nu mă priveşte, se uită peste tot, deasupra mea, lângă mine, peste mine, numai la mine, nu.

Cu toate puterile sale încearcă să scuipe.

Încearcă să mă scuipe.

Ce scuipi! Ce tot scuipi! Nu mai scuipa! E uşor să scuipi! Ceea ce nu-i adevărat, nu îi este uşor să scuipe, saliva lipicioasă, plină de sânge nu vrea să-i părăsească gura, alunecă pe bărbie.

Şterg, îi şterg de pe faţă sângele plin de salivă. Îi şterg de pe faţă scuipatul care mi-era destinat. Nu mai scuipa! Trebuie să ieşi de aici, dar de aici nu poţi să ieşi singur, Roberto te-ar fi putut ajuta, dar fireşte, la fel ca şi Mami, nici tu nu-l mai cunoşti. Bine. Dar sunt aici eu, pe mine trebuie să mă cunoşti, eu sunt fiul tău.

Ideea că eu sunt fiul tău mă face să roşesc, roşesc adâncindu-mă-n ură. Apoi iarăşi mi-e teamă. Să nu-ţi pară rău, dragul meu tată, n-a fost greu, nu-ţi fie teamă, s-a făcut, nenorociţii, şi de-al dracu' o să fie bine, gunoaiele astea au crezut că reuşesc să ne învingă, au crezut că te pot frânge,

şantaja, lepădăturile astea au crezut că totul este al lor, până şi tu! Păi ăştia nici măcar nu te pot atinge, tată!

Încearcă să scuipe, aştept, şterg.

N-am înţeles de ce nu poate să iasă imediat. De dragul formalităţilor trebuie să mai rămână o zi. Cu maşina poliţiei, Roberto m-a dus până la drumul de legătură care duce spre Csobánka.

— De aici continuă-ţi drumul pe jos. Lui maică-ta nu-i spune chiar totul. Dar fă cum crezi.

185

Când a vrut să mă scuipe (îi era scârbă de propria-i salivă!), a rostit un cuvânt interesant, rar: pastă de căcat. Un cuvânt niciodată văzut de un ochi, niciodată auzit de o ureche. O pastă de căcat, asta aş fi.

— Şi asta rămân pentru totdeauna.

186

— Unde ai fost?

— La şcoală.

Am primit o palmă atât de mare, cum nici nu există. Conţinea toate palmele pe care mama n-avusese curajul să mi le tragă, la fel şi cele care au urmat; mă caftea în continuare, mai întâi cu mâna, cu pumnul, apoi cu coada de la mătură, nu mă prea apăram, îmi feream doar capul. N-am plâns, n-am scos nici un cuvânt, n-am implorat. Îmi urla nişte cuvinte îngrozitoare, îşi pierduse complet firea, o fiinţă străină tuna şi fulgera peste mine, şi m-a tot lovit până a obosit. Era puternică, atunci a fost poate cea mai puternică din toată viaţa ei. După aceea a început declinul.

Şi eu gâfâiam, şi eu obosisem. Bătaia mă duruse, nu eram obişnuit, astfel că nu m-am putut bucura nici măcar de

faptul că bătaia asta m-a legat în secret de tata. Când m-am culcat, o oboseală plăcută mi-a cuprins cu greutatea plumbului membrele, de parcă m-aş fi jucat toată ziua. Sau l-aş fi ajutat pe tata. Frate-meu şi soră-mea s-au aşezat lângă patul meu şi m-au mângâiat. Am adormit repede.

187

Dimineaţa, când m-am trezit, teama îmi înşfăcase gâtlejul. Era altceva decât cunoscusem până atunci. Nici nu gâtlejul, mai degrabă stomacul, plămânii şi inima. Parcă mi-ar zgâlţâi tot interiorul, l-ar întoarce pe toate feţele, l-ar scutura în timp ce gâfâind primesc tot mai puţin aer şi mă copleşeşte spaima transparentă, cristalină a vinovăţiei. Un entuziasm întunecos, întors pe dos. Acum nu din cauza cuiva sau a ceva îmi este teamă, ci de tot şi de toate.

Ceea nu ştiusem până acum: mi-e scârbă de mine şi mi-e teamă de Dumnezeu.

Până acum ne-am înţeles atât de bine. Până acum Dumnezeu era de partea mea în lupta Lui împotriva mea. Acum mi-e teamă că mă întreabă ce am făcut, la fel, mi-e teamă că nu mă întreabă nimic. Nimeni, nimic. Subit, mi-e teamă de tot şi de toate pentru că totul mi se pare înspăimântător; Dumnezeul e înspăimântător, ce vrea de la mine?, dar probabil că-i şi mai înspăimântător Dumnezeul-lipsă, păi nu vrea nimeni nimic? Păi nu este niciun loc unde să depun contestaţie?

Am rămas singur cu Dumnezeu, fie că este, fie că nu este. Deus semper maior, repetam în sinea mea. La urma urmei până acum a fost simplu, eram în relaţii de afaceri joviale, bazate pe îţi dau, îmi dai. Am crezut că dacă sunt cuminte, adică o ajut pe Mami (plivit etc.), nu-i bat pe frate-meu şi pe soră-mea, sau dacă da, în cazuri extrem de motivate, şi particip cu regularitate la slujbele de la biserică, atunci îl domin, îl am la mână. Am crezut că *asta aşa este*. Că dansează cum îi cânt, pentru că eu cânt cum dispune el.

Am început să mă rog, în sinea mea, să nu mă vadă nimeni. Dar nici nu se uita la mine nimeni. Nimeni, nu există nimeni. Uite aşa — îmi strâng pleoapele, le comprim, la fel şi gura, faţa, întregul trup —, aşa te rog, Doamne Dumnezeul meu, îndură-te de mine.

Îndură-te de mine, iată, mi-am dat seama, sentimentul vinovăţiei pătruns în toate celulele mele, această spaimă şi uimire surde asemănătoare cu durerea, m-a ajutat să-mi dau seama că nu trebuie să cer, să cerşesc cum făcusem până acum, şi să caut situaţiile avantajoase cerşitului, ci, renunţând la toate considerentele: să implor. Te implor, nu te răzbuna şi nu mă pune la încercare, nu te strădui să afli ce va fi cu mine la necaz, cum suport nenorocirile. Îţi promit, am să fac tot ce pot să te înţeleg.

Iată, iar fac afaceri.

Mă cuprinde, valuri-valuri, tremurul şi greaţa şi fierbinţeala, roşesc. Mi-am dat seama, e ceva subit şi răvăşitor, că pe mine n-o să mă ajute nimeni, cu excepţia lui Dumnezeu, nici tata, nici mama, nici Roberto, nici frate-meu, nici soră-mea, numai el. Ca să vezi, până acum am crezut că eu îl ajut pe el prin faptul că merg în mod regulat la biserică. Iar dacă el nu mă ajută, va trebui să trăiesc în greaţa asta întunecoasă. Dar cum pot să am încredere în el dacă nu-i aşa cum mi l-am imaginat? Deşi asta-i situaţia, trebuie să am încredere în el, pentru că altfel nu se poate trăi. Nu se poate trăi în spaimă. Dar oare am încredere în el pentru că am încredere în el sau pentru că n-am de ales şi orice altceva ar fi şi mai rău? (În 5 noiembrie 1956 aceasta a fost marea mea revelaţie mistică.)

Atunci am decis că-n fiecare dimineaţă am să mă trezesc cu propoziţia asta pe buze, îndură-te de mine! În fiecare dimineaţă acestea vor fi primele cuvinte pe care am să le rostesc. Primul gând al inimii mele spre Tine se îndreaptă, Doamne, îndură-te de mine. Asta a durat destul de mult timp, dar la sfârşitul lui noiembrie au mutat orele de

gimnastică înainte de ora opt, astfel că prima propoziţie a fost: unde-mi sunt tenişii?

Unde-mi sunt tenişii, îndură-te de mine.

188

La început, în fiecare dimineaţă înainte de a ajunge la şcoală, intram şi la biserică, acolo îmi rosteam propoziţiile, în genunchi.

— E vreo problemă? — întrebă după câteva zile parohul pe care-l cunoşteau bine şi părinţii mei. Se numea părintele Zsigmond, dar toată lumea îi spunea simplu: Zsighibighi. Chiar şi mama, pe care frivolitatea asta întotdeauna o făcea să roşească.

— Nimic, doar mă rog — şi roşeam şi eu.

M-a privit cu afecţiune, a dat din cap.

— Păcatul îl creează pe Dumnezeu — şi-mi mângâie creştetul capului.

189

Cu acelaşi gest m-a mângâiat şi tata, a treia zi, când a venit acasă, în cămaşa-i cadrilată, cu ochelarii sparţi, având schimbări ciudate pe faţă şi pe superba-i frunte.

N-am avut curajul să-l privesc, apoi l-am privit, în ochi. E dublura tatei, mă gândeam, pentru că datorită lui nenea Pochi ştiam ce-i ăla o dublură.

— Au căzut — răspunse tata insistenţelor drăgălaşe ale lui frate-meu — au căzut — spuse, apoi şi-a scos de pe nas ochelarii, i-a privit îndelung, i-a întors pe toate feţele. Trăsăturile-i obosite îi erau curmate transversal de trei brazde paralele. Să nu fi supărat pe mine, tată.

Capitolul al nouălea

190

Clasa întâia am terminat-o încă la Csobánka, am locuit la tanti Irmi, am băut cafea şi am frunzărit cărţi scrise cu litere gotice, apoi ne-am întors la Budapesta şi am avut, în sfârşit, camera mea separată. Căreia, în limbajul familial toată lumea îi spunea camera de gaz; nu ştiu care să fi fost explicaţia, dar acolo aşezaseră ceasul de gaz, astfel că, probabil nu există ceas de gaz fără scurgere, în restul de spaţiu numit cameră adia tot timpul un miros discret de migdale. Nu era vorba de o vizuină retrasă, ci mai degrabă de un culoar, pentru că prin acest spaţiu se putea ajunge la baie, adică aici fuzionau toate dezavantajele locurilor abandonate şi ale celor la modă.

De peretele camerei mele era rezemat, dinspre camera adulţilor, un şemineu nefolosit, cu rosturi albe, împrejmuit cu cărămidă. Deasupra patului era burlanul acoperit cu un grilaj, sau doar o gaură, probabil că pe acolo venea căldura, încălzirea. Acum, invers, parcă din cauza gazului s-au gândit la aerisire.

Capacul de fier, cu romburi, semăna cu grilajul de la firida spovedaniei. M-am spovedit, am spovedit.

Noaptea auzeam multe lucruri. Pe jumătate.

O Penelopă autentică, mama aşteptase o viaţă întreagă, l-a aşteptat pe tata. De voie, de nevoie am aderat şi noi la asta, aşteptarea ca neîncredere, isterie, spasm, jignire, ură, îngrijorare transformată în ură şi spaimă transformată în

îngrijorare. Mama trăia cu suspiciunea-n sân, iar suspiciunea a consumat-o. Apoi am părăsit-o în aşteptarea ei şi ne-am culcat, pentru că eram în plină creştere, iar un copil în creştere are nevoie de somn.

Să ne trezim speriaţi noaptea: n-a fost nevoie. Sau nu prea. Aceste zgomote, şoaptele înfundate, prelinse prin grilajul de fier, răbufnirile unor frânturi de glasuri, cuvintele tainice, rar, plânsul, de la smiorcăiala spectaculoasă şi scâncetele mamei până la hohotele uscate, mute, bărbăteşti, trântitul uşilor şi vuietul bucăţilor de tencuială desprinsă — aceste zgomote pot fi considerate o vreme ca fiind părţi ale visului, confuzii, capra e vaca săracului, bietul prunc acol' minte unde poate.

191

Dar într-o noapte s-au prelins în firida spovedaniei mele nişte voci care nici măcar nu puteau fi visate; totul era atât de incredibil încât am fost îndată nevoit să consider că-i realitate.

Pe tata l-a vizitat împăratul.

Într-un miez de noapte a apărut la noi pe neaşteptate un Habsburg (una bucată) sub pseudonimul de Müller.

— Müller — zâmbi fiul ultimului rege maghiar (adică, nix împărat).

— Maiestate — auzeam vocea tatei.

Ce a vrut prinţul?, nu se ştie. Şi-a vizitat patria fidelă. Familia fidelă. Pe omul fidel (crezând că-i fidel şi fiul omului fidel). A tatonat terenul. Aşa obişnuiesc să facă, mai întâi tatonează terenul. La noi are o tradiţie frumoasă prinţul deghizat; tot ce a mai rămas din povestea asta atunci, acolo, în ceasurile (anii) acelei nopţi spasmodice şi întunecoase se putea citi pe chipul tatei după plecarea înalţilor demnitari.

A venit şi escortă, în haine austriece, gri-verzi cu nasturi din coarne de cerb, mirosind puternic, cel puţin pentru nasul

nostru (est-european), a parfum. Mirosul regal s-a infiltrat şi în camera de gaz, schimbându-se aerul de fond al acesteia. Bărbaţii ăştia care păreau că sunt uniformi au şuşotit tot timpul, şuşoteau cu glas tare şi verificau continuu: verificau jaluzelele dacă sunt închise fiecare ca lumea, au tras până şi perdelele, umblau de colo-colo, trăgeau cu ochiul, cu nişte gesturi largi şi pline de importanţă se uitau prin sertare, îndărătul mobilelor, cum am văzut în filmele mute că fac oamenii poliţiei secrete; se învârteau şi adulmecau prin locuinţă, de parcă ar fi fost acasă sau ar fi avut ordin de la un nivel foarte înalt să facă toate astea.

Şuşotea inclusiv mama (numai tata şi prinţul vorbeau normal), dar mai ales făcea pe hărnicuţa, a fiert cafea, a mers la baie, trecând în trombă prin camera mea, ca să pună prosoape proaspete iar sieşi ruj proaspăt pe buze. (Tata a fost de părere că mama s-a hărnicit peste măsură, ar fi fost mai avantajos dacă s-ar fi sprijinit mai bine pe tradiţiile republicane gen-Kossuth ale nobilimii mijlocii.) Şi, cu totul neaşteptat, nu ea, ci tata, care amintindu-şi de noi i-a apostrofat pe străini să nu facă gălăgie pentru că dormim, a avut grijă de noi (nu ne-am trezit: tatăl meu veghează ca nimeni altcineva!). Tata n-a fost nepoliticos, părea mai degrabă rezervat, dus pe gânduri, îşi încerca muşchii într-un rol uitat.

Când au rămas singuri, totul s-a derulat într-o juma' de oră, tata l-a condus pe Habsburg urmat de suită, mama, asemenea unei adolescente, a chicotit cristalin:

— Da' asta ce a mai fost?

— Nicht der Rede wert — n-are rost să vorbim, se-ntinse tata somnoros, instalat încă în limba precedentă.

192

— Hei, bătrâne, servus, dragul meu — se bucură Juszuf Tóth, micul meseriaş, parchetarul-raşchetator, duşman auto-

rizat (încetul cu-ncetul regimul îşi permitea şi luxul ăsta), un mic întreprinzător, unul din sectorul particular, fundaş-stânga în echipa de odinioară a satului; îl tutuia accentuat şi cu mândrie pe tata, privilegiu pe care şi-l câştigase în urmă cu douăzeci şi ceva de ani, primul din familia sa, deşi trăiau în acelaşi sat de multe sute de ani (ei şi noi).

— Ce mai faci, bătrâne?

Tata îi răspunse sincer. Juszuf i-a dat un ghiont în spate, totuşi, mai demult nu şi-ar fi permis aşa ceva, de parcă împreună ar fi îngrijit porcii (de altfel, într-adevăr au îngrijit porcii împreună, conform principiilor pedagogice severe ale bunicii micii conţi trebuiau să treacă şi acest examen; „sunt unii care îngrijesc porcii, alţii cresc porci, iar alţii sunt porci"), şi şi-a oferit ajutorul. Nu ţăranul fusese cel care s-a trezit în el, deşi grifonul de pe blazonul familiei plana deasupra relaţiilor lor, las' că prinde bine dacă se schimbă treburile şi lumea reintră în vechea şi cinstita ei matcă (şi el ştie ce ştiu toţi: n-o să se restabilească aici nimic, aici nimic nu are continuitate, aici totul trebuie luat de la început), la fel, ajutorul oferit nu era generat de un curaj misterios, de o îndrăzneală apărută subit, că lui, numitului Juszuf Tóth, un mic întreprinzător particular şi un fundaş-stânga îmbătrânit, i s-ar fâlfâi de prezent, de acest tot grobian, pentru că nici nu putea să i se fâlfâie de prezent, pentru că nu se poate, pentru că tot ce există este doar prezentul; nu este un loc de unde să şi-o fâlfâie.

Tóth era mai degrabă un mic burghez, decât orice altceva, asta-i halima specială, ungurească, puzderia ungurească („politica a tot împins oamenii de colo-colo până când serviciul de cafea de douăsprezece persoane praf s-a făcut"), prin angajarea tatei şi-a asumat un anume risc, nu mare, dar totuşi, în schimb o să-i plătească mai puţin decât unui truditor trudnic, din acest punct de vedere conţii sunt rentabili.

— Intră-n horă, cumetre — şi tata a intrat.

Nu prea ştia în ce fel de horă, dar n-avea de ales. Parchetarul necalificat se trezeşte în zori, la ora cinci, îşi cară în

spate maşina de raşchetat ca pe propria-i cocoaşă, pregăteşte terenul. La început e permisă o anume neîndemânare, iar tata a şi profitat din plin de această posibilitate, a ars cuţitele de raşchetat, a rupt sistematic şipcile şi nu o dată a călcat în cutia cu lac. Dar când a dărâmat inclusiv piramida clădită în prealabil din bucăţile de parchet şi, necunoscând logica în care fusese clădită, doar forma acesteia, a rearanjat-o, a reclădit-o absolut aiurea, prietenul său Juszuf şi-a ieşit din pepeni: el nu-i o instituţie de binefacere, la el şmotru-i şmotru.

Tata se uita cu tristeţe la binefăcătorul său.

Pe care l-a uimit şi dezarmat această neputinţă continuă. Nu ştia că necazul e chiar atât de serios. Şi pentru că fundamental era om bun (fundamental om bun şi bondoc), prin care se înţelege că nu recurgea la răutate dacă nu era nevoie, a început să-l liniştească pe tata, că nu-i nicio *problemă*. Se liniştea pe sine; l-a găsit pe neaşteptate şi nepregătit această intimitate nudă, impudică generată de aservirea tatălui meu. Nu se obişnuieşte.

Încetul cu-ncetul tata a învăţat meseria de parchetar-raşchetator. Mai târziu, venind vremea materialului plastic, şi pentru că Juszuf schimbase macazul, pe cea de modelator. Dar pe vremea aceea a început să şi traducă, prima dată doar din germană, apoi şi din engleză, şi mai apoi, din franceză, apoi şi în germană, şi-n engleză, şi-n franceză, apoi în cruciş-curmeziş, dintr-o limbă-n cealaltă şi invers, la început în calitate de negru, fără să se semneze — în timp ce cartea sa de muncă, reprezentând siguranţa, era, putea să fie, la fundaşul-stânga, parchetar-modelator. Amic, aşa e un amic bun.

193

Viaţa tatălui meu a reintrat într-un făgaş ceva mai normal. Într-unul ceva mai normal, nu în normal, nu în cel normal,

fapt în urma căruia tocmai această distincţie a devenit întrebare: la urma urmei, ce-i cu făgaşul ăsta? Poate totuşi e mai greu de suportat ce suportăm decât ceea ce nu, pentru că-n primul caz trebuie pusă întrebarea ce este acel ceva suportat, în comparaţie cu faptul că suportăm ce nu poate fi suportat, şi atunci nu apare această întrebare, acest lux, atunci există doar suportarea.

În perioada asta tata a devenit cu adevărat însingurat. De acum înainte aşa îl văd în veci: stă îndărătul mesei de birou şi dactilografiază. Ţăcănitul maşinii de scris vuieşte prin univers, umple toate cotloanele acestuia, ajunge în cele mai îndepărtate golfuri, în toate curburile tainice, acest bocănit mârşav, necruţător, care-i mai degrabă o gâfâială, un horcăit decât zgomotul obiectiv al unei maşini, e recunoaştere eşecului, e plâns înfundat şi implorare, cu asta se îmbibă întreaga lume creată, acesta este ultimul, zăngănitorul cuvânt din viaţa tatălui meu, acest sunet groaznic, îngrozitor de denaturat, ordinar, înfricoşător, feroce, împăciuitor, această neputinţă, unicitate, plenitudine.

Adevărata clipă a însingurării n-a fost când stătea în pepenărie, ţăran între ţărani, privind înspăimântat în camera aparatului de fotografiat, ci clipa de acum. Ca şi ţării, nici lui nu i-a mai rămas nimic altceva decât prezentul, iar el nici într-un caz nu fusese obişnuit cu o astfel de solitudine, cu o solitudine istorică, dar care într-un mod perfid se referea la persoana lui, Dumnezeu a croit-o pe măsura lui, şi dacă arunca o privire în această solitudine, în oglinda prezentului devorator a tot şi a toate, atunci această oglindă reflecta un bărbat în jur de patruzeci, născut cineva, care-i pe nicăieri, n-a ajuns niciunde, nu există, sau există, dar la ce bun.

Noi nu puteam schimba această solitudine. Niciunul dintre noi. Nici cât negru sub unghie. (Eu, de exemplu, cât îl mai plictiseam...!) Şi nu-i făcea bine să privească în această oglindă, îi era mai bine să piardă vremea în cârciumi obscure, asta era bine pentru el.

O masă de birou, permanentul ţăcănit al maşinii de scris şi obscuritatea asta acră: asta-i tot.

194

După ce Mária-Polixéna-Erzsébet-Romána, mai pe şleau, tanti Mia, a solicitat şi a primit paşaport de emigrare, din când în când ne trezeam cu ea, venea taman din Viena — vizite de familie. Omul se bucură de două ori de un oaspete: când vine şi când pleacă. Prin urmare, ne bucuram când venea, deşi acest lucru însemna o trudă serioasă pentru noi, trebuia să interpretăm o variantă a fratelui bun, punând accentul pe buna creştere, religiozitate şi învăţătură. Totul era mai degrabă rutină decât însufleţire, dar nu făceam mutre, motiv pentru care mama părea brusc foarte recunoscătoare. Pentru că vizita era cumva şi un soi de control, dacă ne *ţinem* bine pe terenul ăsta ostil, dacă-i intactă încă cetatea. Acest lucru genera tensiune pentru că le reamintea părinţilor ceva de care voiau să-şi amintească, dar în acelaşi timp nici nu voiau. Mai exact tata, pe care-l privea în mod direct problema, trecea pe loc de partea noastră, „se situa în afara obligo-ului“, după el potopul. De altfel, în privinţa *păstrării* formelor, familia tatălui meu, ea însăşi o formă, s-a dovedit inaptă, pentru că nu era în stare să analizeze problema din exterior. Păstrarea, ca sarcină, a rămas pe seama mamei, iar ea s-a şi achitat cât se poate de bine: cu corectitudine, spaimă, perseverenţă, curaj. Toată lumea recunoştea acest lucru fără să clipească din ochi.

Cu orbirea lui tanti Mia nu ne puteam juca la fel cum ne jucasem cu arterioscleroza bunicii. Cu boala bunicii ne amuzam îndelung, mama nu ne întrerupea niciodată, iar noi interpretam asta incorect drept semn al aprobării.

— Să vă fie ruşine! — spunea cu ochii strălucind de lacrimi, dar nouă nu ne era ruşine.

— Să-i fie ruşine lui Dumnezeu — ne şoptea la ureche soră-mea, dar considerând că asta-i prea de tot, o reduceam, speriaţi, la tăcere.

Nu puteam să credem că tanti Mia-i oarbă. Nu numai în faţa ei, dar nici măcar în spatele ei nu îndrăzneam să-i punem urechi de măgar. Pur şi simplu, prezenţa ei ne ameliora profund manierele. După ce pleca înapoi la Viena, care pe vremea aceea era tot atât de departe ca Luna, să spunem, asta rămânea în urma ei: manierele ameliorate şi bucuria care însoţeşte plecarea unui oaspete.

195

La fel şi cupoanele care îi reveneau unui cetăţean străin. Capitalistul care venea în vizită de familie era obligat să cumpere cupoane de masă care puteau fi apoi folosite în câteva restaurante şic, mai ales din Budapesta. Acest lucru era obligatoriu chiar dacă persoana în cauză, cum era şi Mária-Polixena-Etcetera, avea casă-masă în familie.

— Se ploconeşte şi te jefuieşte — medita tata şi număra zâmbind cupoanele de parcă ar fi fost milioane grele —, greţoasă tradiţie a ţării, se căciuleşte în faţa străinului, apoi îl jumuleşte. — Spunea asta de parcă el ar fi fost cel care jumulea.

Trecusem deja de faza jefuirii, a rămas căciuleala, a cărei recoltă o adunam noi. Zabirati urojai, cum învăţasem la şcoală, la ora de rusă. Am recoltat cupoanele: le-am mâncat. Niciodată nu-l văzusem pe tata atât de fenomenal, de puternic şi de o veselie senină ca la aceste prânzuri familiale, consumate duminica ilegal, sau cum le numea el: prânzuri şmenare. Privindu-l, ştiam, vedeam: viaţa care-i în faţa noastră e aidoma lui: fenomenală, puternică, de o veselie senină.

— Also! — tata ne dădea încă de dimineaţa semnalul. — Auf, auf zum fröhlichen Jagen, kleine mişeilor, înainte, copiii mei!

În timpul acestei vesele vânători n-aveam voie să vorbim, nu, să conversăm, decât în germană, asta era marea şi simpla scânteie spirituală a adunatului recoltei: ne dădeam drept străini. Descindeam dintr-un ţinut bogat în cupoane. Nu ştiu cât era de periculos ce făceam; nu foarte tare. În principiu era, în schimb nu existau principii, în schimb astfel orice putea să aibă orice consecinţe, în principiu, în schimb tocmai lumea asta în care eram începea să devină foarte pragmatică, în schimb pragmatismul, chiar dacă nu era dirijat, era ameninţat de către principii, în mod pragmatic. Înşelam statul, considerat un păcat mortal în socialism, dar ăsta se dovedea a fi un socialism unde nu există păcate mortale, practic. Era suficient să spui de câteva ori Tatăl Nostru şi scăpai. (În timp ce în oase e încă prezentă furia sălbatică a inchiziţiei...)

De altfel şi biserica s-a conformat la aceşti doi paşi înainte, doi înapoi. Domnul paroh deloc nu s-a bucurat că mama m-a înscris, fiind singurul, la orele de religie de la şcoală.

— Să nu-mi spui ilustrisimă doamnă!

— ...ilustrisimă doamnă, n-are rost să daţi cu capu-n gard, dacă mă înţelegeţi.

Mami înţelegea şi nu-nţelegea.

— Are dreptate parohul — comentă tata —, nu poţi da palme rahatului.

În duminicile-cupoanelor noi eram libertatea întruchipată. Cercul secret al libertăţii. Se pare că pentru aşa ceva era nevoie să ne predăm, să nu mai fim noi. În fine, nu ne ocupam de mizilicuri, ci intram plini de trufie la Kárpátia — să spunem.

De cum se închidea uşa, se şi îndrepta spre noi..., ei bine, se îndrepta spre noi un tip nepricopsit, un ursuz, cu păr pe suflet, nu un ospătar, ci un lucrător al restaurantului, un paria, ruşinea breslei. Era posac şi avid de răzbunare — lăcomia asta era singurul punct comun între el şi gastronomie —, dar înainte să-şi fi putut descărca pe noi toate eşecurile obosite, tata prelua conducerea şi cu o veselie

debordantă aproape c-a zburat până-n mijlocul localului, vântul primăvăratic i-a atins pardesiul, în urma lui îi flutura mantia.

— Grüß Gott! — şuieră el, iar noi îi răspundeam ca un ecoul jucăuş: — Grusszi gott, grusszi gott!

Gott-ul ăsta în sine! Zâmbind cu tâlc, repeta şi mama, asemenea ecoului de la Tihany: ohgott. Numele Domnului nu-l rosteam în şoaptă, ca şi cum ar fi fost ceva întâmplător, scăpat negândit pe gură, vai, să nu ne audă nimeni!, dar totuşi, Domnul să ne audă, ci cu voce tare, în public, normal. Încă nu înghiţeam bine primul dumicat, că tata îl şi oficializa pe Dumnezeu, făcea ca numele Lui să sune firesc. Acest lucru se întâmpla degajat, parcă în treacăt, nu cu bravura spasmodică a inexistentei opoziţii catolice, fără îndrăzneală, fără laşitate, pur şi simplu cu veselia credinţei, inevitabil.

În perioada respectivă se încheiase viaţa Budapestei, oraşul încetase să-şi mai amintească de sine, dispăruse subit, nu se vedea unde este, de unde vine şi încotro se îndreaptă. În schimb, câteva localuri nu ţineau pasul cu oraşul, cu oamenii; la fel şi Kárpátia — amintea de o lume apusă, dar în acelaşi timp era propria sa parodie monotonă, care nu mai evoca nimic, omul sau tatăl omului pică-n nas doar în prezent.

Libertatea naşte libertate. În mizerabilismul care se apropia se trezeau reflexe vechi şi noi. Pe de o parte, cele ale unui ospătar, care-i observă imediat, chiar dacă nu pe toţi, fără nici o noimă, dar neapărat pe clienţii mai importanţi, sună ceva în el, clopoţeii de argint ai snobismului şi slujirii, acordurile refulate, uitate ale demnităţii unei slujiri, iar pe de altă parte, cele ale progeniturii acestei noi epoci, se trezesc în el reflexele tâlharului, ale pişicherului, ale borfaşului ordinar care şi-a pus ochii pe victimă.

N-ar fi tresărit neapărat la auzul cuvintelor nemţeşti, la urma urmei putea fi vorba pur şi simplu de un german de clasa a doua, un redegist cu tarif redus, păi, atunci mai bine un ceh, un domn prozaic din Praga! Gourtni tag, auf

vidersen, valea la un bufet cu autoservire! Oho, tăticu' da' acum nu un gutentag intră, ci grussegotte neaoş, un austriac ţeapăn, un cumnat, camon evribodi, deşi poartă un pardesiu derutant, la prima vedere parcă ar fi de la Fabrica de Confecţii Steaua Roşie, păi da, ăsta-i Occidentul, această simplitate rafinată, acest „parcă ar fi"; văzându-i pardesiul, tipul ar putea fi chiar şi ungur, un ungur al zilelor noastre, dar felul cum a intrat, elanul inimitabil, zburdălnicia primăvăratică cu care-şi flutura pardesiul, numai un străin poate intra aşa, ungurul zilelor noastre sau e deprimat, atârnă pe el haina, o frunză veştejită de toamnă, sau e un boss de nime'-n drum, nici n-are pardesiu, doar orgoliu, îl aduce şoferul până la uşa batantă, ei, dar fruntea asta, o asemenea frunte nu poate proveni decât de dincolo de Leitha — şi se ploconea în faţa noastră, fremăta, mişuna, ia-ia, bitteşeon, veniţi numa' la tata, gânsacilor, gute plaţ, repede, comen zi, Ferike, futu-ţi, adu mai repede lista aia de meniuri.

— Vati! Vati! Was bedeutet, ferike, futu-ţi?

— E prea mult — sâsâi tata de „sub masă".

196

Pe frate-meu şi Dumnezeu l-a creat ospătar, oricum, un lucrător în domeniu hotelier. Iubeşte oamenii, chiar dacă nu fără motiv, îl pasionează flecăreala, vorba lungă să-i ajungă — copil fiind cutreiera străzile şi, asemenea unui adult, intra în vorbă, amical, cu vecinii —, vorbeşte limbi străine, întotdeauna vrea ceva, are aşa-numite idei. Aşa s-a întâmplat să ajungă să trudească la un hotel. A urcat scara măgarilor, aşa cum se cuvine, din liftier a ajuns londiner, apoi portar. Nu principal, dar totuşi. Nu-i de colea. Dar şi om de încredere. Într-o zi, în biroul directorului au apărut doi domni, a fost convocat, directorul adjunct tropotea agitat.

— Păi, tovarăşe, felicitări, tot aşa, 'nainte, cumetre, tovarăşii vor să mai vorbească una-alta cu tine.

Frate-meu asculta, asculta cuvintele tovărăşeşti care-n felul lor erau corecte, abia dulcege, adică ameninţătoare, mai degrabă liniştite, dacă e dat să se întâmple un lucru se-ntâmplă, nici măcar pline de complicitate, deşi uneori nu vorbeau în mod franc, presupuneau, motivat, că frate-meu ştie, de exemplu, despre camera cu duş unde aveau obligaţia să-i cazeze pe vânătorii vest-germani, care-şi primise numele de la microfoanele asemănătoare rozetei duşului, asculta frate-meu psalmodierea asta plictisitoare inclusiv pentru cel care o rostea, despre noile responsabilităţi ale noului post („dobitocii ăştia au făcut o remarcă răutăcioasă şi la adresa ta, au crezut c-o înghit“) — şi, cu toate că-i un om foarte pragmatic i-a căzut greu fisa, înţelegând că, deşi nu se vede, ăştia vor totul de la el, vor să-i ia toată viaţa, şi a început să dea din capu-i posomorât, n-avea tragere de inimă să le dea viaţa, tocmai plănuise să facă atât de multe lucruri cu ea, în schimb îl trăgea inima să lucreze aici, îi plăcea foarte mult locul ăsta, simţea că este apreciat, îşi simţea puterea în creştere, pe care o exercita cu plăcere, credea că-i făcut pentru asta, n-o să se lase ameţit de putere, o va folosi raţional.

Începu să zâmbească şi faţa celor doi tovarăşi se încreţi într-o grimasă asemănătoare. Tăceau. Patru bărbaţi care zâmbeau. În tăcerea asta gravă, cel mai tânăr dintre ei grăi încet, cu drăgălăşenie, mai degrabă adolescent decât bărbat:

— O, dragilor mei domni viteji, fute-ţi-vă pintenii! — apoi se înclină graţios, nu ca un conte, ci ca un londiner ireproşabil, şi plecă.

— Cumetre — mormăi de uimire directorul adjunct.

Dar nu l-au reţinut; l-au lăsat în pace. (A trebuit să plece de la hotel. A regretat, îi era bine acolo.)

197

Cu ocazia acestei cruciade a cupoanelor, părinţii s-au convins de utilitatea învăţării limbilor străine. Nu ne burzu-

luiam, nu făceam fiţe, îi dădeam înainte să meargă. Mai ales că-n aceste ocazii tătânele nostru nu avea posibilitatea să ne corecteze din punct de vedere lingvistic. De altfel, corecta întotdeauna pe toată lumea: politicos, permanent, fără milă. Organismul lui nu suporta declinarea greşită. Făcea gălbinare sau cam aşa ceva. (Sau aia de la băutură? Glumesc.) Nu se-ndura nici de mama, pentru că nu era vorba de mama, ci de declinare. Acum făcea şi ea pe grozava cu o aroganţă maliţioasă în pădurea întunecoasă plină de der-die-das, fără nici o repercusiune.

În cacealmaua asta, noi, copiii, eram nişte pioni valorişi. Adevărul e că mai degrabă datorită pantalonilor de piele decât limbii germane. Părinţii mergeau la sigur când în ciuda timpului rece, neplăcut de la sfârşitul lui martie ne obligau să ne îmbrăcăm cu lederhose.

Lederhose este un obiect specific, absolut străin de sufletul sănătos al poporului maghiar, prin urmare şi de al nostru, deci l-am acceptat cu suspiciune. În schimb, e din Occident, la fel ca pelerina de ploaie şi blugii. De altfel, un domn adevărat nu se miră de nimic. Dar sunt eu oare un ţărănuş bavarez care miroase a vaci?

Dar îi purtam. Lederhose îşi etalează adevărata personalitate şi toate calităţile numai în timpul purtatului. Sunt cunoscute două specii principale, cel lucios şi cel velurat, frate-meu avea o pereche lucioşi, eu, veluraţi, iar de ai soră-mii nu-mi mai aduc aminte, numai de picioruşele ei subţiri, ca nişte scobitori, cum se mişcau, la fel ca picioarele unui păianjen. Pantalonii numiţi lederhose au marele avantaj, absolut excepţional, că ţin la tăvăleală, nu se murdăresc. Nu pot, sunt incapabili, imposibil din punct de vedere filozofic; tot ce e scandalos la pantalonii de stofă, la cazul blugilor, după un anume timp, o iluzie, aici: patină. Ce plăcere nemaipomenită e să-ţi ştergi mâinile murdare, chiar unsuroase, aşa, direct, în public, de pantaloni!

— Aşa se obişnuieşte! — îi replicam mamei care-şi înghiţea cu suspiciune cuvintele, pentru că ne refeream (greşit, din

punct de vedere genealogic) la ramura austriacă. Astfel, începetul cu-ncetul pantalonii din piele s-au pârguit frumos. Timpul când devine frumuseţe: iată ce este un lederhose.

Consumarea mâncării pe cupoane era considerată o obligaţie morală („doar n-o s-o lăsăm ăstora"), motiv pentru care trebuia să comandăm în mod expres un meniu scump. La început ne era ruşine, un domn adevărat nu se uită în partea dreaptă a listei de meniuri...

— Numai — preciza tata — dacă nu are probleme de lichidităţi! Care sunt temporare!

...apoi am fost copleşiţi de o senzaţie nouă, necunoscută, delicioasă: beţia bogăţiei. Nu ştiusem nimic despre starea asta, dar ne-am obişnuit repede cu ea. Bogăţia, la fel ca şi sărăcia, înseamnă, am învăţat, impunerea unor limite, şi nu putem băga în noi mâncare de fasole verde fără carne, numai pulpă de cerb cu sos vânătoresc, ne ştirbeşte neatârnarea — da' las s-o ştirbească! Le-am dat de înţeles părinţilor că dacă eventual ei ezită bazându-se pe principii, noi ştim rezolvarea: e mai bine să fii bogat, decât sărac.

Până şi picioare de broască am mâncat!

Eu da, agitat, frate-meu nu, hotărât, soră-mea nici nu le-a observat. Fredonam un cântecel în limba maghiară, dar, din cauza limbii alese greşit, pe loc am fost puşi la punct.

— La alde Virág arde lampa, se prăjeşte deja broasca, zimmezumm, zimmezumm, reţefiţe bumbumbum!

Până în acest moment credeam că familia Virág e săracă. Totuşi, e un cântec popular!

— Put. Astea put — spuse cu inocenţă sora-mea, ca şi cum ar fi vorbit prima dată după cinci ani de tăcere. Ne-am aplecat asupra mortăciunilor — într-adevăr. Până şi tata a fost nevoit să recunoască treaba asta, cu toate că el niciodată nu considera nimic c-ar fi alterat, băga la ghiozdan fără probleme, chiar cu veselie, toate resturile stătute, sosurile puţin fermentate, laptele cumpărat cu mult timp în urmă, ouăle dubioase. Despre ouă, mama spunea că astea nici nu trebuie

să pută, e suficientă doar bănuiala, faptul că ar putea să pută, şi nu mai pot fi consumate.

— Precum cardinalii, nu numai că trebuie să fie integri, trebuie să aibă şi o reputaţie integră — rânjea Papi şi înghiţea ochiul făcut din oul cu o proastă reputaţie. În fiecare dimineaţă mânca ouă, îşi permitea, atunci încă nu exista colesterolul.

Bietele picioare de broască puţeau. Poate se stricase frigiderul, celebra marcă Saratov. Şi noi aveam din ăsta, duduia ca un tractor. Duduitul nu contează, frigul contează, iar în materie de frig ruşii sunt clasa-ntâi, era de părere tata, mama ridica din umeri, în adâncul sufletului a rămas fidelă Bosch-ului. Dar s-ar fi putut întâmpla ca broaştele să se fi alterat în mod intenţionat, din considerente revoluţionare, respectiv, contrarevoluţionare, ca-n felul ăsta să păteze bunul renume al socialismului.

Şi-au atins scopul.

Mama ar fi dorit să evite scandalul broaştelor, ca de altfel orice scandal, tata n-ar fi dorit acest lucru. Apoi, acasă am tot repetat cu frate-meu, fără speranţa reuşitei, gestul acela lejer şi grav, ameninţător şi elegant, care părea să fi fost făcut în treacăt şi nimicitor, cu care Papi l-a chemat la el pe ospătar, apoi i-a aruncat colea, nişte vorbe, ăsta a luat-o la goană făcând o grimasă furioasă şi speriată, revenind îndată cu un om mare şi gras.

Tătânele nostru trona fără să clipească, aştepta, simţeam că trebuie să tăcem mâlc, ca nu cumva să-şi iasă din rol. Dar totuşi, ne-a făcut cu ochiul, scurt. Mami era îngrijorată, ne-am contaminat şi noi, excepţie făcând soră-mea, curiozitatea ei a măturat totul.

— Exclus, mein Herr — dădea din cap de la distanţă grasul. Părea un om obişnuit să comande, cu care, e limpede, nu-i indicat să te iei la harţă. Tot acum am constatat prima dată că probabil nici cu tata nu-i indicat să te iei la harţă. — Exclus, mein Herr! — Vorbea bine nemţeşte, aştepta un răspuns de la tata. Parcă ne uitam la un film western.

Eroul nostru a dat peste un adversar real, o adevărată şi mare canalie, se privesc ţintă în ochi, respiraţia oprită.

Delicat, tata a făcut un semn spre hoituri. Adversarul s-a benoclat la broaşte — tâmpitu' de frate-meu tocmai atunci dădea la o parte pesmetul, mama l-a lovit peste mână —, apoi şi-a ridicat întrebător privirea.

— Nun ia?!

— Nun?! Ia?! Asta spui dumneata? — se răsti tătânele nostru şi-şi împinse în spate scaunul care scârţâi puternic; toată lumea de la celelalte mese se uita la noi —, dumneata atâta ai de spus, nun ia, atâta-i tot pe care în Budapesta, pentru că asta-i Budapesta, nu-i aşa?, într-un elegant local budapestan, pentru că ăsta-i un local elegant, nu-i aşa?, unde şefu' restaurantului, pentru că dumneata eşti ăla, şefu', nu-i aşa?, cu responsabilitate, pricepere, pasiune gastronomică, nu-i aşa, la dracu', cum începusem propoziţia?!

Tata făcea gălăgie în cel mai ordinar dialect vienez, pe şleau, nimeni nu înţelegea un cuvânt din tirada sa. În liniştea care s-a lăsat, tata şi-a repetat gestul eteric:

— Voala, der Gstank! Iată unde pute!

Cu teamă, de parcă ar fi fost o bombă amorsată, canalia ridică farfuria.

— Nun ja? — zâmbi tata.

— E prea mult — oftă fiul tatălui meu (înghiontit matern în coastă).

Tata n-a barat drumul de retragere al şefului de sală, a aprobat satisfăcut din cap că acesta nu constată, aşa-zis, nici o neregulă, dar că firește, îşi cere scuze de la oaspete, fază în care tata a aprobat şi mai satisfăcut din cap.

— Oferta casei — spuse scrâşnind din dinţi şefu' şi puse pe masă un platou cu raci autohtoni cu sos de mărar, cu care aproape c-ar fi câştigat duelul, ne-ar fi rămas pe cap cupoanele, dar tata a comandat urgent şampanie.

— Rusească, băiete, pentru că-i cea mai bună, nu-i aşa!? — şi de data asta trase cu ochiul spre ospătar, care se holba la el cu atâta încremenire câtă încăpuse în el.

Senzaţia victoriei a contaminat întregul familion.

— Cu băgare de seamă, dragul meu Mati — şoptea din când în când mama, cu simţul datoriei în priviri, dar bău şi ea puţin.

După ce am terminat prânzul, inclusiv de băut cafeaua, îngândurat, tata l-a chemat la el pe ospătarul nostru, care se ploconea cu o ură tăcută, motivat, vor vedea ei stele verzi din cauza brotacilor alteraţi, o să fie beşteleală, or să fie sancţionaţi.

— Iawohl, Herr Doktor! — Asta probabil se trage din Viena, acolo toată lumea-i Herr Doktor, cei cu ochelari, cu siguranţă.

— Fii atent, băiete, aici, acum, în punctul ăsta, ar trebui să bem ceva...

— Vaii! (Mami.)

— Nicht vaii — şi o privi atât de fermecător pe mama, încât aceasta uită totul, adică îşi aminti totul, de băiatul acela zvelt de odinioară în preajma căruia începuseră să-i tremure picioarele. — Care va să zică, băiete, un coniac fin, şi foarte repede — şi-i trase ospătarului una peste fese, de parcă ar fi fost crupa unui cal, dii, calule, hai! — Hai, sus, pe coniac — oftă spre mama. Care-şi pierdu toată rigoarea, până şi cea lingvistică, ba mai mult, şi ea părea interesată de coniac, măcar să-şi atârne limba-n el.

— Nici o problemă, atârn-o, iubirea mea.

— Şi eu, şi eu! — strigam cu însufleţire, şi noi vrem să atârnăm sau să ne atârnăm.

Iar după coniacul fin trebuie să urmeze un trabuc fin.

— Aici, băiete, numai citadela mişcării muncitoreşti internaţionale, numai Cuba poate intra-n discuţie! — Închise ochii. — Ah, coapsele enorme, grase, speriate! Între care cubanezele astea babane şi dulci răsucesc frunzele de tutun! Pentru că, băiete, să nu pui la îndoială, aroma aceea, aroma aceea inconfundabilă, e dată de răsucirea asta a coapselor grandioase! — După multe farafastâcuri, din oferta neaşteptat de bogată a ales un Inter Muros Grandioso, trabucul

preferat al lui Fidel Castro. — E un tânăr ambiţios de altfel Fidel ăsta. Ein Mörder. Inter Mörder Grandioso...

— Ce pula mea te distrezi cu mine? Ce-ţi imaginezi, cine eşti tu? Crezi că tu eşti James? Că tu ai supt piramida pân' i s-a ascuţit vârful? Păi, suge-o în continuare... Crezi că nu-ţi înţeleg bălmăjeala, eşti un înfumurat şi mă provoci în timp ce haleşti, pen' ce?, futu-ţi, că ai bani? Iar eu n-am bani, şi atunci ce-i? Pupă-mă-n. Mi-o tot fredonezi cu ruşii, că-s aşa şi pe dincolo, că Moscova, că mişcarea muncitorească, da' crezi că sunt chiar tâmpit?, mă cac pe ruşi şi pe Moscova, numai că ei nu se cacă pe noi, de altfel nici nu mă cac pe ei, pentru că ei o să-şi bage banii aici, n-au de ales, şi încă tot e mai ieftin decât dacă ar trage, ei sunt cu bănetul, măi, pulică, nu voi, futu-ţi. Voi unde aţi fost în '56?, nicăieri, acolo aţi fost, nicăieri. Austrieci?, ce fel de austrieci?, nici nu există austrieci, austriecii nu există nici atât cât ungurii. Ce-i aia austriac?, Rapidul şi Austria Wien! De existat au existat, am învăţat, 150 de ani de asuprire turcească, 400 de ani de asuprire habsburgică, atât şi nimic mai mult, dar eu nu-s supărat pe tine, măi, pulică, scoţi tu frumuşel apoi lovelele, că tare mai vrei să faci pe domnul, iar treaba asta costă bani, dacă am fi reuşit să îndesăm în voi şi broaştele pe care Józsi uitase să le pună-n frigider, tu ai fi oaspetele regal!, da' nici racii n-au fost mai proaspeţi, numai că i-am înecat în sosul de mărar, dar e bine ş-aşa, măi, micul meu lobonţ de duminică, neamţ jigărit ce eşti! — gândi în sinea lui ospătarul şi se înclină cordial.

Am plecat sub privirile întregii asistenţe, părţile tocmai îşi exprimau reciproc deplina satisfacţie când frate-meu s-a împiedicat în covorul gros, a căzut în genunchi şi a început să urle — ungureşte. Dar atunci deja nu mai conta nimic.

— Ah, cât de repede *se lipeşte* de plozii ăştia limba asta bizară şi frumoasă pe care o vorbiţi, în fine, nici o problemă, o să mai fie picioare de broască, nespa, ohne zimmezumm — şi tata ne-a condus repede spre ieşire, păstorul cel bun, afară, afară, unde apoi, prinzându-ne de mână, ca într-un lanţ, am

fugit toţi cinci, am zburat spre strada numită după Lajos Kossuth, de parcă ne-am fi jucat de-a „ţară-ţară, vrem ostaşi".

Noi pluteam după tata, ca pulpanele pardesiului.

198

Ajungând pe strada Lajos Kossuth, tata se opreşte brusc.

— Îngeraşii mei dragi — ne spune de parcă ar cânta din flaut, dar atât de fermecător încât ni se opreşte inima —, iar acu' mergeţi frumuşel acasă, luaţi autobuzul numărul şase, e de calitate excelentă, eu mai am puţină treabă.

Mama se uită la el ca la un criminal, un tâlhar, ca la o ultimă cârpă. Ne retragem din instinct. Tata nu vrea să descifreze privirea asta, se lansează într-o explicaţie entuziastă şi confuză privind motivul vizitei sale urgente la Juszuf Tóth, apoi îşi aminteşte instantaneu că am putea să-l însoţim şi noi, de ce nu?

— Căţelandrilor, vreţi să veniţi cu mine?

— Da, da — ciripeam cu însufleţire tâmpiţii de noi. Mami stă înmărmurită. Nu-i bine s-o vedem astfel.

— Vai, iepuraşul meu drag, nu te mai uita aşa, ai perfectă dreptate, la urma urmei de ce ar veni cu mine, nişte discuţii plictisitoare, financiare, ba chiar mai puţin decât atât, trebuie depuse nişte hârtii la asemi*, asemi-ul e cucoană mare, nici măcar nu ştiţi ce-i asemi, a vorbi, a nu vorbi, a trânti, a prosti, a murdări, a bălăcări, a jumuli.

— A futirisi — cotcodăci soră-mea.

— Aşa-i — aprobă Papi, subit descurajat.

Acesta e momentul în care mama începe să-l implore cu toată puterea pe care o are, să nu facă asta, această frumoasă zi de duminică să n-o etcetera, dar îşi înghite cuvintele, pendulează între sinceritate, ameninţare şi supuşenie, nu ştie, nu simte care dintre ele e mai eficientă. Niciuna. Şi nu

---

* Asociaţia Micilor Întreprinzători. (*N. tr.*)

există o combinaţie a celor trei care să fie astfel. Dar nicio experienţă, niciun eşec nu-i în stare să ne convingă de treaba asta, întotdeauna rămâne o imensă speranţă că totuşi trebuie să existe o înţelepciune şi un şiretlic care ar putea trage pe sfoară *o raţiune beată*. Dar nu se lasă trasă. Asta-i caracteristica beţiei (grave), această nesiguranţă, inconsistenţă, umbră şi plutire eterică, himeră şi miraj.

Tata — un miraj.

La un moment dat, acest miraj (ficţiune şi ipoteză) se-ntoarce pe călcâie şi iese din cadru, nu imploră, nu motivează, nu explică, se evaporă. Mama aleargă după el, frate-meu ar merge şi el, îl înşfac de ceafă, îi spun: rămâi pe loc, dar îi spun în aşa fel că rămâne ţintuit locului. Îi privim pe cei doi adulţi care gesticulează, sunetul lipseşte, jocul umbrelor, un intermezzo inutil, mama revine zâmbind.

— Tatăl vostru are treabă, iar noi acum mergem frumuşel acasă, alé, alé... —

Nici mai târziu sinceritatea n-a adus nimic bun.

199

Nu poţi băga mâna-n foc nici măcar pentru o oprire bruscă. Mama, fireşte, şi-o bagă, motiv pentru care permanent au loc opriri bruşte, motiv pentru care tata e cu mai bine de un metru jumate înaintea noastră. Uneori priveşte vesel în urmă, asemenea unui cal deştept.

Trage căruţa, trage totul, totul, pe noi. Nu se opreşte brusc, ci încetineşte; se opreşte. Iese cu meticulozitate din hamuri, dar n-o face lată, nu-i ajunge piciorul dincolo de laţ, îşi dă jos frâul — mama reprezintă o variantă suspicioasă a aşteptării, are spatele încovoiat, ca al unei mâţe, s-a urâţit în incertitudinea ei —, îşi desprinde de la gură zăbala care străluceşte spumoasă în soarele de martie, îşi scoate cu un singur gest capul din strânsoarea fruntarului, îşi dă la o parte ochelarii, cureaua de sub bărbie, apoi îşi zbârleşte

coama, despre Einstein ne-au rămas asemenea fotografii, un păr haotic contra ordinii cerebrale, ne amuză dezordinea asta a clovnului, râdem, în final îşi dă jos şi presena, se întoarce: în gură, trabucul.

Străluceşte soarele, freamătă centrul oraşului, clipa mea, rămâi aşa.

— Căţeilor! — pufăie distins tata —, în mod excepţional mergem acasă cu un vehicul de puterea unui taxi. Am obosit.

— Taaxi — strigă de-ndată mama cu a-ul ei caracteristic, realizând că astfel nu se va întâmpla nimic, pentru că este bine tot ce nu se întâmplă. (Aceasta a fost marea ei înfrângere, acest „pentru că", acest bine.)

— Am obosit, nu-i aşa că şi tu ai obosit? — mai întreabă dracu' împieliţat de tata. Ruşinoasă, Mami îşi apleacă încet capul. Părinţii noştri sunt ruşinoşi, abia de s-au dat de gol (de-a lungul timpului), cel mult cu un sărut. Nu ne place să ascultăm tachinarea asta, e mai degrabă neplăcută decât impresionantă, deşi-i impresionantă pur şi simplu. Tachinând-o pe mama, am început să strigăm:

— Taaxi!, taaxi!

200

Se sprijină de peretele bisericii, celei franciscane, e pe punctul să se facă acordeon, mama face un salt, îl aşază cu grijă pe parapetul din piatră, capul tatei cade-cade, de parcă n-ar avea putere-n ceafă — muşchii încuviinţării? —, mama îl ridică, îl tot ridică, iar şi iar, în final reuşeşte să-l proptească. Capul ţine biserica sau biserica ţine capul?

Pe frunte străluceşte o transpiraţie unsuroasă, părul îngălat ca penele unei vrăbii, din adâncul adâncului poşetei mama scoate o batistă, o întinde pe faţa tatei. Ne uităm, ne plictisim.

Subiectul se află pe stradă.

De la o clipă la alta începe să se răspândească din el un miros puternic, acru, aminteşte de amoniac, ne apropiem, ne retragem, e doar mirosul.

Tatăl nostru este acest gaz insipid, incolor, cu miros înţepător.

Îşi revine, din noi nu vede nimic, se ridică, ne măturã de pe el; când se ridică trupul îi iese din pardesiu, cămaşa îi atârnă din pantaloni, pluteşte.

Subit începe să danseze.

Îşi ridică o mână, şi-o arcuieşte, pe cealaltă o ţine bãţoasă, la spate, stă drept şi mândru, capul sus, îndârjit, ungureşte, cu flacăra străbunelor focuri de păstori aprinsă-n sânge, începe să se rotească, tot mai repede, tot mai repede, îşi încordează şalele, părul îi flutură, tropoteşte, mama se contopeşte cu peretele bisericii.

Tata nu provoacă o mirare prea mare, câte o privire fugară, se clatină pe picioare un tip beat, desfrânat.

— Haideţi! — se desprinde mama de pe peretele bisericii, îi împinge mai încolo pardesiul —, n-avem ce căuta aici! — şi porneşte în direcţia Astoriei, înşfăcându-ne aproape sub braţ.

Nu eu, eu m-am pitit tăcând mâlc, n-am fost de acord, resemnat, ci frate-meu iese din îmbrăţişare, el, susţinătorul turbat al mamei, şi porneşte spre tata. Care se învârte ameţit, tropăie, plesneşte din picioare, poate că dansează ceardaş cu o fantomă. Frate-meu se uită la el, îl urmăreşte, apoi face câteva mişcări timide, se mişcă împreună cu tata, din ce în ce mai împreună, intră-n ritm, în mişcare, în dans. Se dezlănţuie împreună, bietu' frate-meu abia rezistă, apoi el e cel care dictează cadenţa, potoleşte, parcă ar frâna un cal nărăvaş, ho, ho, mai încetişor, aşa, frumosul meu Zöldfikár, mai încet, comoara mea, calu-i cuminte, se liniştеşte, calu-i cuminte, aşa.

Se opresc; gâfâie, sunt transpiraţi. Cum mai departe? Tata se-mpleticeşte, frate-meu îl propteşte, îl împinge, îl cară iar, ca pe un sac, la peretele bisericii. Îl aşază. Încetul cu-ncetul îşi revine. Îşi priveşte obosit, recunoscător fiul, pe fratele meu.

— Haide, tată.

Nu, nu, mai degrabă el să se apropie. Timid, frate-meu face un pas, tata închide ochii, parcă ar face plajă, îi arată cu mâna să vină mai aproape, mai aproape. Frate-meu deja regretă totul, iar e de partea mamei, clipeşte-n urma sa, ar veni înapoi la noi. Tata îl pândeşte printre genele abia ridicate, vede ca prin ceaţă silueta lui frate-meu (mai mult de atât nu obişnuia să vadă din noi), apoi brusc, asemenea unui şarpe cu clopoţei, îl prinde cu un gest fulgerător, îl trage la el pe frate-meu, care de spaimă nu poate nici măcar să plângă, nici să ţipe, deşi ar vrea să plângă şi să ţipe, îl trage la el şi-l strânge şi-l îmbrăţişează. Frate-meu gâfâie de frică şi furie, e de gâtul tatei, priveşte de aproape peretele galben şi scorţos al bisericii. Tata îi mângâie părul.

— Micuţul meu.

— Nu mă mângâia! Mângâie-le pe... — Niciodată n-are curajul nimeni să termine propoziţia asta.

— Bătrâne, care-i situaţia, asta întrebi?

— Nu! Nu!

Acum tata îl potoleşte pe frate-meu. Dacă vede placa asta, deasupra lor? Asta arată că-n 1838 apa era pân' aici. S-au îngrămădit banchizele în dreptul insulei Csepel şi au împins apa înapoi, spre oraş. Care va să zică ei aici ar fi deja sub apă, aşa că ar fi cât se poate de înţelept să caşte gura, ca şi cum ar avea branhii, aici ar înota peştişorii, lângă urechile lor, câte un crap gras şi un clean rapid, mai mulţi, sau numai rămăşiţele îngheţate, ar vedea bărcile de jos în sus, poate chiar şi cerul, ar pătrunde ceva albastru tulbure, l-ar vedea pe eroul Mika Wesselényi, fireşte, şi pe el de jos în sus!

— Cască gura, fiule, cască gura, pentru că aerul e elementul vital... Te sfâşii, ca pe un peşte... Problema e, bătrâne, că stăm aici, până-n gât, în apă, nu există nimic, nici eu nu exist, nici tu nu exişti, despre maică-ta să nu mai vorbim, nici biserica asta nu există, cât despre piaţa Eliberării, aia lipseşte cu desăvârşire, ce există sunt mai ales branhiile noastre... nu... mai ales picioarele alea împuţite de

broască, odinioară am mâncat cu bunicul tău broaşte, la Viena, la Bristol... Viţel, miel, a behăit... Bunicului tău îi plăceau mâncărurile bune, mie, de obicei, mi-e foame. Sau-sau.

Gâfâie. Copilul îşi întoarce speriat capul.

— Hramul de la Szentkút! — ţipă brusc tata. — Ia priveşte în jur! Păi ăsta-i hramul de la Szentkút! ...şi futuţi, şi cu banii luaţi... Dacă vrei, îţi şi cânt.

Înainte ca frate-meu să crâcnească, pur şi simplu îi astupă gura cu palma-i paternă, o palmă imensă şi superbă.

— Ne-au tras-o la hramul de la Szentkút... — ú-ul vibrează prelung, scârţâie. — Ne-au tras-o. Înţelegi? Înţelegi ce vreau să spun? Ne-au furat măgarul cu harnaşament cu tot... L-au furat... asta spun... că n-avem nimic... nici măcar amintirea. Cu scule cu tot... Ar fi bine să moştenim, ai?! Am început să moştenim, am moştenit, am moştenit... apoi, mărunţelul a mâncat tot. — L-a ridicat pe frate-meu la nivelul capului său. Îl priveşte glacial. — Câţi ani ai tu? E totuna. Ţi-ar plăcea să fii conte, asta văd. Îţi place să comanzi... o să comanzi întotdeauna... sau o să vrei să... Ce silă mi-e! Ehei, tatăl meu ştia să comande. Fără să scoată vreun cuvânt, străfulgerând din priviri. Cum stătea acolo. Nici un acolo, doar stătea. A fost. Ce a fost, a fost... o bagatelă... Iată, asta-i ce n-am să înţeleg niciodată... Nu c-ar fi fost ceva bun în faptul c-au terciuit totul. De ce-i bine dacă un salon devine grajd? Nu-i bine nici pentru mine, nici pentru vaci... Au terciuit totul, până la ultimul cui, totul, toată ţara... şi cât de perfid! De parcă însăşi ţara ar fi furat de la sine... În felul ăsta nici nu se revoltă, încearcă mereu şi mereu.

Îl pune iar pe frate-meu la gâtul său.

— Au terciuit, au terciuit... Cine? Păi, aici nu-i nimeni, aici numai noi suntem, noi suntem totul. Nu ne-a rămas altceva decât... tata... — se opreşte brusc — ...acum n-am să rostesc, nu rânji, de rânjit ştii să rânjeşti, tu rânjeşti cel mai frumos dintre toţi copiii mei... care va să zică, ştii despre ce-i vorba... rimează cu ţara, casa, vatra... moştenirea... Nu ne-a

rămas altceva decât tam-tam-ul tatei, ăluia i-am pus harnaşamentul, cu ăla ne-am dus acasă. Tam-tam.

201

Sare ca ars la auzul cuvântului acasă, ca şi cum într-adevăr am fi găsit rezolvarea. De parcă aşa ne-am duce acasă. Vine cu noi, în linişte, politicos, mama în faţă, asemenea unei profesoare severe, indispuse. Totuşi, când intrăm în casă, tata stă deja în faţa Hermes Baby-ului care ţăcăne continuu, ca o mitralieră, o loveşte, o bocăne, şi cuvintele ies, tot ies din ea cuvintele, se prăbuşesc pe coala albă de hârtie, unele după altele, cuvintele cu care el n-are nici o legătură, nici n-a avut, nici n-o să aibă.

Editor: GRIGORE ARSENE

Redactor: Arina Petrovici

CURTEA VECHE PUBLISHING
str. arh. Ion Mincu 11, Bucureşti
tel.: (021)222 57 26, (021)222 47 65
redacţie: 0744 554 763
fax: (021)223 16 88
distribuţie: (021)222 25 36
internet: www.curteaveche.ro
e-mail: redactie@curteaveche.ro